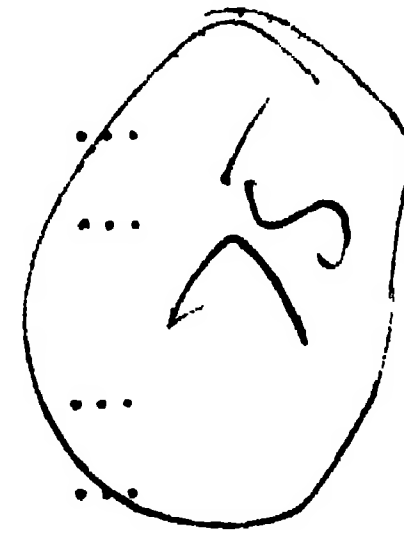

2077

విషయానుక్రమణిక

విషయానుక్రమణిక,
చిత్రములు,
చిత్రవివరణము,
పంచాంగము
ప్రస్తావన
ప్రభవాబ్ధనిరసనము—యు. వేంకటసురగుడు	(స)
విభన ప్రశంస—శ్రీ. లక్ష్మీశాస్త్రిగారు	(.)
నాటము—సోమంచి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	(గే)
1. రాజకీయము						
గ. 1-వ భారతజాతీయమహాసభ—చెన్నైపురి...
జెండు—మేనుంగు—మద్దెట్ల వేంకటరమణయ్యగారు	(స)
యుద్ధనివాసము—నానాబాబు మితి—నేత్రకంఠి శ్రీనివాస కోనేటిరావుగారు
తేటగీతి—అభినవనమూలు—టీపాటి పద్మయ్యశాస్త్రిగారు	(స)
2. సాంస్కృతికము						
కవిరాజసూరికానిర్ణయము—ఈ మూర్తి వేంకటసురగుడువాచాగ్యులుగారు
త్వణకణములు—సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు	(స)
కవిత్వము—మొక్క—విలున—కవికొండల వేంకటరావుగారు
వేమగానము—భమిడి ఉమామహేశ్వరరావధానిగారు	(స)
3. నాటకము						
సర్వాటి పోరుషము—పంగినామము—రామచంద్రరావుగారు
ప్రేక్షకము—తుమ్మ—నీతా—నామూర్తి—చౌదరిగారు	(స)
భార్గవి—కాన్యకానిగి, చిదంబర శాస్త్రిగారు	(స)
4. కథలు						
ఉగాదికానుకలు—3—సెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారు
తాళీనని—పెనుమర్తి వేంకటరత్నముగారు	(స)
ప్రౌఢాగ్నివాజక వివాహము—వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు
దాంపత్యము—శృంగారము—అక్షవిశారద తాపీ ధర్మారావుగారు	(స)
నసుబులుడు—అడవి బలిరాజుగారు
తుమ్మెద పెండ్లికొడుకు—జి. జాషువారావు	(స)
నీలంబరి—రాయసం వేంకటశివుడు గారు
కవి—పువ్వాడ శేషగిరిరావు, చోడనరపు జానకిరామయ్యగారు	(స)
5. చరిత్ర						
శుంగకాన్యావంశములు—ఆంధ్ర శేషగిరిరావుగారు
సాళి నీ కెవరమ్మ! శ్రీజానకమ్మ—జనమంచి నీతారామస్వామిగారు	(స)
అనంతపురమండలమునందలి ఆదిమార్కఘాలు—నీరిపి ఆంజనేయులుగారు
గొలుసులబొమ్మ—నడ్డాని సుబ్బారాయణుడుగారు	(స)
పూర్వవాణిజ్యము—కీశాంబి రంగారావులు, గర్భాం అప్పారావుగారు
గాంధారి—గున్నేపల్లి అక్షయలింగముగారు	(స)

అనంతవరశాస్త్రముశాసనము—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	౧౬౭-౧౮౦
పితృస్మృతి—సుందరేశ్వరముని పెంకటశాస్త్రిగారు (౨)	౧౮౧-౧౮౨
౬. నాటక కళ			
ఆంధ్రనాటకరచనము—పాతాళభేరి సుబ్రహ్మణ్యకవిగారు	౧౮౩-౧౮౮
లోభము—మోక్షగుండే దానయ్యచౌదరిగారు (౨)	౧౮౮
౭. మతవాఙ్మయము—సంస్కృతము			
మనుస్మృతిలోని కుటుంబములు—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౧౮౯-౧౯౦
సద్మనాభిప్రభావము—సుల్లంప సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు (౨)	౧౯౦-౧౯౧
భావనాప్రసంగము—కొమరవోలు నాగభూషణరావుగారు (౨)	౧౯౧
వైదికకవులు—పెద్దన్న వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు...	౧౯౨-౨౦౦
వలపు చెలరేగు—శ్రీరంగిని నారాయణబాబుగారు (౨)	౨౦౦
సాంఘిక కర్మకాండ సమస్యలు—నల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారు...	౨౦౦-౨౦౩
నీరసము నీరసము మఱి నీరసము—పిల్లలపాఠశాలాచార్యులుగారు (౨)	౨౦౪
౮. వైద్యము			
కలుగించి—వేటూరి శంకరశాస్త్రిగారు	౨౦౫-౨౦౬
సూక్ష్మవి—పోతుల వాసుదేవరావుగారు (౨)	౨౦౮
ఆరోగ్యరక్షణము—టి. రంగమన్నగారు	౨౦౯-౨౧౨
ఉమర్ఖము—శశ్వతుడు—ఉమర్ఖముగారు (౨)	౨౧౨-౨౧౩
౯. నైతికము			
నేతి సత్త్వము—కనుకర్తి వరరామ్మగారు	౨౧౪-౨౧౬
ఆపేదలు—కొంపెల్ల జనార్దనరావుగారు (౨)	౨౧౬
౧౦. పృథ్వీము			
హిందూదేశస్థపృథ్వీభివృద్ధి—దరిశి చెంచయ్యగారు	౨౧౮-౨౨౨
కృషీవలుడు—కొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు (౨)	౨౨౩-౨౨౬
౧౧. సంగీతము			
సంగీతము—స్వరపాత్ర—విజయూరి నారాయణరసింహాచార్యులుగారు	౨౨౭-౨౩౦
మత్స్యకృతి—శ్రీ. శ్రీనివాసరావుగారు (౨)	౨౩౩-౨౩౬
మాగాధి—బసవరాజు అప్పారావుగారు (కే)	౨౩౬
౧౨. ప్రకీర్తనము			
కీ. పావళిపాడుగిను నార్థకపాడు పుట్టు?—ముదురు నరసింహాచార్యులుగారు	౨౩౭-౨౪౦
వివేకోపాసన—అనంతపంతులు రామలింగస్వామిగారు (౨)	౨౪౨
తైంగికవాసన—పారసంది జగన్నాథస్వామిగారు	౨౪౩-౨౪౬
ఒకనాడు—పెటవోలు సీతారామయ్య చౌదరిగారు (౨)	౨౪౬
కీ. శే. శ్రీమాగంటి అన్నపూర్ణాదేవిగారు—మం. పు. పోత్తమశర్మగారు, శ్రీ శేషాద్రి			
రమణకవులు, పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు	౨౪౭-౨౫౦
కవిత్వము చిత్రలేఖనము—కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు	౨౫౧-౨౫౬
కీ. శే. ది.బ. డాక్టరు శ్రీకృష్ణాంబి రామానుజాచార్యస్మృతి—దూసిరామమూర్తిశాస్త్రిగారు (౨)	౨౫౭
కీ. శే. పావులూరు శ్రీరాములుగారు	౨౫౮
స్వప్నమూర్తి—ప్రతివాది భయంకరం రంగాచార్యులుగారు...	౨౫౮
ప్రభవసంవత్సర విశేషములు	౨౫౯-౨౬౦

చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు

విష్ణుగిమము, యమునావిహారము, బృందావనవిహారము, శివుని ప్రళయతాండవము, భీష్ముని కౌరవసేనకు అధిపతిని చేయుట.

ఏకవర్ణచిత్రములు

అఖిలభారత జాతీయ మహాసభాభ్యర్థనలు 1-3

42-వ అఖిలభారత జాతీయమహాసభ - చెన్నపురి

డాక్టరు అన్నాదీగారు, అభ్యర్థనలు; శ్రీ ముత్తురంగ ముదలియ్యగారు, అహమ్మదాబాద్భ్యర్థనలు. 1

సభామండలి సహద్యారము; జాతీయ తాత్కాలిక సమితి; కాంగ్రెసునగరమున సభామండలిగమనము - అభ్యర్థనలు మొదలుగువారు, మరికొందరు నాయకులు. 2

కాంగ్రెసునగరము; స్వచ్ఛంద సేవాదళము; శ్రీరాజా రామపాండ్యగారు, సేవాదళనాయకుడు; శ్రీమతి ఆచంట రుక్మిణమ్మగారు; శ్రీమతి కమలాదేవి ఛటాపాధ్యాయగారు; స్వచ్ఛందస్త్రీ సేవాదళము. 3

ఇతిరమణ సభలు - చెన్నపురి

శ్రీ. కె. నటరాజుగారు; శ్రీ పండిత మదన మోహన మాలస్యగారు; శ్రీ పండిత జవాహర్లాల్ నెహ్రూగారు; శ్రీ డాక్టరు ప్రమాదనాథ బెనర్జీగారు; సర్ ఇబ్రహీం రహింతుల్లాగారు; సేల్ జమ్నాలల్ బజాజ్ గారు; శ్రీ జే.యం. సేనుగార్హగారు; మహాత్మా గాంధీగారు; శ్రీమతి సరోజినీ దేవిగారు. 4

భారతీయమహిళామండలి

శ్రీ సి. సుబ్బులక్ష్మీగారు; శ్రీ ఆర్. కృష్ణాబాయి గారు; శ్రీ రిస్ పి పారిజాతంగారు; శ్రీ. శకుంతలాకన్యగారు; శ్రీ డాక్టరు హెచ్. యం. రాజరస్ గారు; శ్రీ సీతాదేవదాసుకన్యగారు; శ్రీ ఇంద్రాణి బాలసుబ్రహ్మణ్యంగారు; శ్రీ లలితగారు; 1927 సం. చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయ పట్టభద్రులు. 5

కుత్తాలం జలపాతము; బుద్ధగయలోని ప్రధాన దేవాలయము. 6

శ్రీమతి శారదామణిదేవి; డాక్టరు సన్యాస్కాంతగారు, వారిమరణశాసనము. శ్రీ దత్తు నారాయణరాజుగారు; శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు; శ్రీ చినపిమ్మల ఓబిరెడ్డిగారు; శ్రీ జనమంగి శేషాద్రిశర్మగారు. 7

కీర్తిశేషములు

కీ. శే. సర్. పి. రాజగోపాలాచార్యులు గారు; కీ. శే. పి. టి. నదాశివయ్యగారు; కీ. శే. ఎ. సి. పార్థసారథినాయుడుగారు; కీ. శే. కత్తా పాపయ్యశాస్త్రిగారు; కీ. శే. బాబ్బిలి మహానాజుగారు; కీ. శే. పిమ్మ పార్వతీశంకరగారు; కీ. శే. గింటి లక్ష్మీనరసింహాచార్యుగారు; కీ. శే. మహాకవి కాల్లూరి నారాయణరావుగారు. 8

ఇతిరచిత్రములు:

రాజకీయోన్నత బాలికాపాఠశాల, నాటకపాత్రలు, అనంతపురము; సంతమవార్నికోశసవము, శ్రీశారదాసమాజము, అనంతపురము; శ్రీశారదా ఉచితగ్రంథపరిచయము, హిందూపురం; హిందూహైస్కూలు ప్రాథమికోన్నతసంఘ సాంస్కృతిక సమావేశము, బందరు; రా. సా. వేమూరి సుందర లక్ష్మీనరసింహారావుగారికి వీడ్కోలు విడుదల, బెజవాడ. 9

వైశ్య గురుకులశ్రమమున విద్య నేర్చుట, గుంటూరు; వైశ్యగురుకులశ్రమము, గుంటూరు; వైద్యపురపు హవేలీ రాజకుటుంబము; శ్రీకోననీమ కోటా రేటిపు సెంట్రల్ బ్యాంకు లిమిటెడ్, పాలకవర్గము. 10

ఆంధ్రసారస్వత సంఘము, అయోలా కళాశాల, చెన్నపురి; గుల్లం వీరగోపాలకృష్ణారెడ్డి అనంతశిరిణాలయము, పిల్లుట్ల; శ్రీలంకాల మెకటసుబ్బారావు గారు, భీమవరం; రాత్రిధర్మపాఠశాల, నాగిరెడ్డిపల్లి; వ్యవసాయ కళాశాలాంధ్రవిద్యార్థులు, కోయంబత్తూరు; శారదానికేతన భవనములు, బాలికలు, ఉపాధ్యాయ ఉపాధ్యాయులు, మూడుచిత్రములు-గుంటూరు. 11

నీలిగిరి పత్రికాకార్యాలయము, నల్లగొండ; నీతా
రామాలయము, పెదపారుపూడి; నీతా రామాలయ
సింహద్వారము, శ్వజస్తంభము, పెదపారుపూడి; పరి
బ్రహ్మసందాశ్రమము, బ్రహ్మవిద్యా సాధనాలయము;
శ్రీనప్ప అప్పిస్వామి నాయుడుగారు, రాజమహేంద్ర
వరము; శ్రీకంఠం వీరసుబ్రహ్మణ్యము గారు,
కాకినాడ; ఆంధ్ర సోదరి సంఘము, జెంమెడుపురము;
శ్రీతూము కృష్ణమూర్తిగారు, నువాండా; శ్రీ డాక్టరు
బెజవాడ వెంకటస్వామినాయుడు గారు, రాజమహేంద్ర
వరము. 12

భద్రాచల చిత్రములు

13

శ్రీబాలకవి జొన్నగిడ్డి వెంకట రాధాకృష్ణ
య్యగారు; పండిత గొంట్లభట్టు శ్రీనివాసాచార్యులు
అయ్యవారి; శ్రీఅశ్వధాని రామమూర్తిగారు, బుదరు;
పెద్దేపు సోమరాజుగారు; శ్రీఅరవి రామమూర్తిగారు;
శ్రీనూకుని శ్రీరామారావుగారు, జెంమెడుపూరు; శ్రీఆ.
వెం. నీతారామయ్యగారు, అభినవ కైకేయి; శ్రీ కిశోరి
కృష్ణమూచార్యులుగారు, కాకినాడ; శ్రీ బి. శ్యామసుందర
రావు కేశవనారాయణగారు, బరంపురి; శ్రీ నరబా
శ్రీరాములు నాయుడుగారు; శ్రీ పి. బాలరాజుగారు, భీమ
వరము; శ్రీ డి. నారాయణరాజుగారు, భీమవరము;
శ్రీ కే. శ్రీరాములుగారు, రంగూను; శ్రీపూనపాటి
బుచ్చిరామ చంద్రరావుగారు; రావుబహదూరు శ్రీ యన్.
యస్. సంజుషయ్యగారు, హస్సను; శ్రీ అప్పిభట్టు
సూర్యనారాయణగారు, బి.పి.వి.యల్. రాజమండ్రి. 14

సఖ్యాభివర్ధకసంఘము, సరిపల్లె; ఉపాధ్యాయప
డిత పరిషత్తు, ప్రథమవార్షిక సభసభ్యులు, రాజమహేం
ద్రవరము; ఉపాధ్యాయ పండితపరిషత్తు, రాజమహేంద్ర
వరము; ఆంధ్రజనసంఘము, ఖరగపురము; ఆంధ్రయు
వజనసంఘము, ఖరగపురము. 15

వైవ్రచారిణి సంస్కృత విద్యాశాల, వరంగల్లు;
ఆంధ్రరాష్ట్రీయ తృతీయ ఓపధీప్రస్థానము, రాజమహేం

ద్రవరము; కీ. శే. డా. కిల్లినూర్యనారాయణదేవుగారు,
శ్రీకాకుళం; శ్రీ రామసేవావాచకమందిరము, జంగాల
హల్లి, కోలాయజ్జిల్లా; హిందీపాఠశాల, చిప్పర, అగ్రహార
గోడవరం; తిరుచినాల్గిలోని ఆంధ్రవిద్యాగృహము; శ్రీఆనెం
మల్లయ్యగారు; శ్రీముచ్చెర్ల వెంకటసుబ్బారావుగారు,
పాలకొల్లు; శ్రీశనివాసపు సుబ్బారావుగారు, నిడదవోలు;
శ్రీ పి. నీతా రామయ్యగారు, హోసూరుతాలూకా కాం
గ్రను సంఘాగృహము; శ్రీమంతుల సుబ్రహ్మణ్యగారు,
స్కాటమూర్తి, పాలకొల్లు; శ్రీసులవాడ వెంకటరా
వుగారు, రామచంద్రవరం. 16

ప్రపాదన కీ. కె. నాథ్ గారు; శ్రీభీషగర్వర
కల్లుయ వెంకటసుబ్బారావుగారు; శ్రీసాన కృష్ణమూర్తి
శాస్త్రిగారు; శ్రీపాతాళభట్ట సుబ్రహ్మణ్యకవిగారు; శ్రీగో.
రంగనాయకులుగారు; ప్రబుక్కులై మల్లయ్యశాస్త్రిగారు,
పల్లెఖిమిడి; కృష్ణాసాగరిసంగమ మహోత్సవము, హంస
లోని చిత్రములు. 17

శ్రీ యువరాజు సాహేబ్ నారాయణ మూర
పట్టదేవుగారు, తల్లె; శ్రీ రాజు సాహేబ్ నిరదరాజ
మూరహరిశ్చందనదేవు బహద్దరువాడ, జమిందారు,
తల్లె; శ్రీ రాజు బొమ్మదేవరి వెంకటభాష్యకార్లురావు
బహద్దరు, మైసరు జమిందారుగారు, సోమవల్లూరు యె
స్టేటు, గ వ పార్టు; శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం
సంతులుగారి పట్టిపూర్తి మహోత్సవము, రాజమహేంద్ర
వరము; శ్రీ వాడేపు చలమయ్య సంతులుగారు;
శ్రీతాతీ ధర్మారావు నాయుడుగారు, బి. పి; శ్రీ
లింగం వీరభద్రయ్య చౌదరిగారు బి.పి., బారిష్టరు; శ్రీ
గుట్టెగోపాలకృష్ణారెడ్డిగారు, పిల్లుట్ల; శ్రీమతి ఆదిపూడి
వసుధరా కన్యగారు, యమ్. పి; డాక్టరు శ్రీకృష్ణపాటి
తిరుమలరావుగారు; శ్రీ వి. యస్. శాస్త్రిగారు. 18

శ్రీమతి మాగంటి అన్నపూర్ణాదేవిగారు; జంగం
దేవర; అజంతాచిత్రములు గి.

చిత్రముల వివరణము

అష్టాష్టామినాయామగారు, సాప్తాః—వీరిని రాజ
మహేంద్రవరము, వీరు వెలి వినారు, చించి ఉదారును, సన్మకార్య
ముల కన్నిటికి వీరు సవసహాయము చేయుచుండురు. రాజమహేంద్ర
వరపురసాలక సంఘమునను, పంచాయితీస్థానము సభ్యులుగ నున్నారు.
ప్రజాసేవయం దాసక్తి గలవారు, అన్నదానపరులు, ఆంధ్రభూమిభి
షానము గలవారు.

[illegible]

కృష్ణమూచాపియలు గారు, (అంకం)-కాకనానా:-
 కీర్తనా నామ శేషము. ప్రబ్రురుష పూర్ణమును సంకరించి నిర్దిష్ట
 తత్తుమినిగ్రహములను ఒక్కగా పోషించి నన్ను గానాను. పరిక్రమ
 నాటకమున 'లింగం' పూర్ణమును నిర్దిష్టించి నీయు గన్నవాడు.
 గానాభినియములయందు పాపభక్తియు గానాడు. అంకనాటకగ్రంథ
 మన కీర్తన మున్నందు 'త్రిని' గణించి నీయ గురువదయనిమి
 ప్రాయమువాడు.

కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు, శ్రీపాద ఆయుర్వేద
భూషణ, భుషగ్వర:—వీరు బెజవాడలో నున్న కృష్ణాభ్యాసీ
యజమానులు. వీరు సంస్కృతమున న్నికరణతా, పుష్పమును బదివి, తగు
వాతి ఆయుర్వేదమును చేన్న ఖగరములవలె శ్రీ గోపాలాచార్యులవారి
ఆయుర్వేదగ్రంథాలయందు బదివి పట్టములను బడిసినవారు. తిర్విత
వీరు పెక్కుచోట్ల ఆయుర్వేదగోపాభ్యాసులుగను, వైద్యులుగను
పనిచేసి యిప్పుడు సాంతిముగ ఇట్లు ధాతృసి పెట్టుకొనియున్నారు.
ఆయుర్వేదగోపధరత్నాకరము, ఆంగ్రభైషజ్యగత్నావళి, భస్మప్రకా
శిక, చరకచికిత్సాసారానువాదము మొదలైనవివీరిచేధినినుండి బడించిన
గ్రంథములు.

కృష్ణాబాయిగారు, రత్నాల, బి. ఏ., యల్. టి. ---
 రాజమహేంద్రవరనివాసిని; చిక్రికారిణి; వీణాగానపై పుష్పముగలది.
 చెన్నపురి బ్రాహ్మణేశ్వర యువకమహాసభా ప్రాగంభోర్సా మీమెయ్యే
 జరిపినది. బ్రాహ్మణేశ్వర సంఘపత్రికయందు 'కళ-కాంతి' అను భాగ
 మునకు సంపాదకురాలుగ నున్నది.

చీమయ్యగారు, వాక్రేస్తు, కీ. శే:—వీరి సంప్రదించినా వాళ్ళయి ము నేంకటాచలపతిగారు. వీరి సంశయ శ్రీమంతము, కీర్తి మంతము వైనది. అట్టి సంశయమున వీరు గోవావరీమంఠలమునందలి, రోమండ్రాపురము తాలూకాలో శుప్పలగ్రామమున గలవలెన నంశస్యమున జనియించినారు. వీరు ఎన్నడునా బ్రతుకుంటియు కుశాగ్ర బుద్ధియై మంచి న్యాయాగ్రహముండెడివారు. వీరు తొలుత పసల గ్రామమున గలవలె కడయగా నుండిరి. అందునా తెలిసిపొన్నప్పుడు పునః స్థానించి కొలిచికాలమున నీతికాపుర ప్రధాన మండ్రీగార్యులు అచటను మాడు గారు పోవించి గోపాలకృష్ణ మండ్రీగారి ప్రేరణమున పోలంక, వీరభద్రము నప్పిట్లకు మండ్రీగా నియమింపబడిరి. వీరభద్రం లకాశల్పమునో తమ మండ్రీస్వరము నిర్వహించుచు గాజ్యతంత్ర ములమొనల ముగల మొలకువతో మొలకుండెడివారు. పదిపది వీరికి నీతికాపుర మండ్రీపదము లభియిచ్చెను. తరునంతరము కుశాగ్రపట్టా మంఠలమునందలి నాటూరు సంతానమునకును కొంతకాలము మండ్రీత్వమును నిమిగించి ఆశోగ్యము చేసెనున న పితాపురమునందలి స్వగృహమునకు రిచ్చిసి తరునంతరము కీర్తి శేషునియి వారు.

శేరు కడుగు మదాములు. నిరతతాపస్సు గొలిలు. భూమిభీమానులు.
పంకజవిభీషణములు. సంగీతగాయోత్సాహములు. పశుకుటుంబములను
జూషించి వేరుగన్నవారు. నిగర్విమానాదులు. సామకృతి కిద్దరు
పక్షులు పుట్టిరి. వేంకటాచలగారు వంకటాచలము గారు జను నానా
దగు లిప్పుడును సతికాపురమున ముసలమున్నారు. వారు తండ్రి వేరును
నిలువబట్టుదున్న భవ్యాశ్వులుగా నొప్పుచున్నారు.

తిరుమల రావుగారు, పాండిత్యాటి, యల్. యస్. యస్.
(మద్రాసు), యల్. ఆం. సి. యస్. (ఎడింబరో),
డి. యల్. ఓ. (లండను) యఫ్. ఆం. యఫ్. సి. యస్.
(గ్లాస్గో), యఫ్. ఆం. సి. యస్. (ఎడింబరో):—వీరు
కృష్ణా లంఘనాను అను ఆంగ్లము. ఇంగ్లాండుదేశములో ఉత్తమ
వైద్యవిద్య నభ్యసించి పెక్కుదారులు గడించిరి. లంఘనగరపు
వైద్యాలయములో కొంతకాలము పనిచేసిరి. కర్ణాటకా కంఠవ్యాధి
సంబంధశస్త్రమున విశిష్టులయందు ప్రత్యేకమైన పుష్కమునకుంపాదించిరి.

ఇప్పుడు వీరు విశాఖపట్టణములోని ప్రభుత్వమునారి వైద్యకళా
శాలయందు కర్ల నాసికా కంఠవ్యాధి చికిత్సాప్రశాఖ కధ్యక్షులుగా
నియమింపబడి యున్నారు.

నారాయణశూరపట్టదేవుగారు-యువరాజ సాహెబ్
గారు:—వీరు తర్ల జమీందారిగారి ఏకపుత్రులు. వయస్సు ౧౯

బహుశా తమవిద్యాదానసభ పాఠశాల, పుల్లం
పేట:—ఈసభ ౧౯౦౧-౦౨ సంవత్సరమున స్థాపింపబడినది. పద్మ
సాలె కులమునకు జేందిన బాలబాలికలకు నుచితముగ విద్యగరఘట
యినభయొక్క ప్రధానాశయము. సభవారు కొన్ని ప్రాథమికపాఠ
శాలల నాచుట్టుప్రక్క పల్లెలలోను, పుల్లంపేటలో నొక మాధ్యమిక
పాఠశాలను స్థాపించినారు. ఈపాఠశాలలయందు నాలుగుసంవత్సరము
బాలబాలికలు చదువుకొనుచున్నారు. కేవలము పద్మసాలెకులమువారే
కాక ఇతర కులములయందలి దరిద్రులయు, సంపన్నులయు బాలబాలి
కలు సైతము నీపాఠశాలలో చదువుచున్నారు. కొందఱు బీదవిద్యార్థు
లకు పుస్తకములు, పరికరములయినవి ఉచితముగ నిచ్చుచున్నారు.

ఈసాక్షాత్కారములయందలి విద్యావిధానము సముచితకీర్తినిచ్చి విద్యా శాఖాధికారుల మెప్పును బడపినది.

సాక్షాత్కారము చాలవఱకు ఉదాత్తులగు పద్మసాలెవా గోసగు చున్న ధనములననే నెర్పచున్నది. ప్రభుత్వమువారు పైఠాముగ్రాంటు రూపమున కొంతధనమును చేసినారు. ఈధనము పుల్లంపేటయం దొకసొంత ఇల్లుగలదు దానిచివ్రమే యింపున్నది ౧౯౨౭-౨౮ సంవత్సరము మొదలుప్రతిసంవత్సరమునీర్పాటు కీసాక్షాత్కారమునకు ఏర్పాటు చేసియున్నారు.

బాపిరాజుగారు, పెనుమెచ్చ: - పుడిమిటి గోదావరి జిల్లాలో తాలూకాలో పునర్విభజనకాలమునకు కీరు భీమరావు తాలూకాబోర్డుకు అధ్యక్షులుగానుండి పుండిపేట గన్నవారు. తీత నేనాపరామణాలు.

మల్లియ్యగారు, ఆనా:—వీరిది రాజమహేంద్రవరము. కీరు భీమరావు పులియపాడు చెండువారు. ప్రభుత్వము, దానములు: పరోపకారపరామణాలు. కీరు భీమరావు, మిక్త్రామిక పాఠశాలను నడిపించినారు. పేర్కొన తరగతులను, నూతనము త్రవ్వించినారు. పేర్కొనాము ౨౨ కిరీగలగు.

రంగనాయకులుగారు, గోగిరెడ్డి, బి. కీర్తి. (ఆక్సు ఫర్డ్):—వీరు గొప్పగొప్ప విశ్వవిద్యాలయమునకు పున్నతవిద్య సభ్యునిచి కీర్తిని పొందినారు. ఇప్పుడు మద్రాసు నగరాలి పున్నతవిద్య సభ్యులలో ఒకరిగాను ప్రభుత్వమునకు నియమింపబడినారు.

రామమూర్తిగారు, రెడవ:—వీరిది రాజమహేంద్రవరము; పుల్లంపేటకులకు. కాంగ్రెసుకు అధ్యక్షులుగా గలదు.

శ్రీమతి బలిత:—ఈమె గారిమొదటిగాని భార్య పుండి విద్యాపతి కోమలబత్తుల విద్యాపరిసరభ్యుదయగా నియమింపబడెను. కేసంగకులబత్తుల: సంఘము ౧౯౨౭లో పుట్టినందున పుల్లం నుచుండును.

లక్ష్మీనరసింహ పాపరాజుగారు, గాటి కీ. శే:—వీరు ౨౪.6.27 కేదీని కొంబాయిలో పుట్టినవారే. కాకినాడ నాస్తవ్యులు; సంఘసంస్కర్తలు. బొంబాయిలో ఇంజనీరుగా పనిచేసి కీర్తిని పొందినది. ఇంప్రూవుమెంటు ప్రస్తుతము సభ్యులుగ నుండి మిక్త్రా శ్రమతో పాటుపడుచుండిరి. అన్యభాషాభివృద్ధిని పరిణామముకి సంస్కారమునుక్రిగారు పునున కరించి చూపిరి. వీరు సరళిపాదయులు; దైవభక్తులు.

డా. హెచ్. యస్. లాజరసుగారు, యస్. ఆర్. సి. యస్.—పునరాములో గోపాళపత్రి నూపరిం పెండెంటుగ డా. వీడనుగారి సానమున నియమింపబడిరి. విశాఖపట్టణములో గోపా

ళపత్రియందు నూపరిం పెండెంటుగనుండి ప్రశంసాపాత్రులుగ పని చేసియుండిరి. శే.శ్రీ విల్లిండుడను వైద్యపాఠశాల నూపరిం పెండెంటుగ నుండును.

వరదరాజు తూరిహరిశ్చందన దేవులహద్దంగారు శ్రీరాజాసాహెబ్, తిగ్గా బమిందా:—వీరి యస్సు. ౪౪ పత్నీగములు; వీరు మార్కెటింగులను మత్తుల త్రితీయులకు ఆంగ్లాభివృద్ధియందు వీరికి నుండి పరిపరము అధ్యక్షులుగా గలరు. ఈజ మీనాదాసాని పశుసాగ్రామము నుండి ఉత్తరగలము. సగౌరవి యన్. ఆర్. ౨ లేవీవనమునను. వీరికి బిస్సాసాని రాజకుటుంబములలో సంబంధము గలరు.

శ్రీమతి ఆద్యుడి నామరా దేవిగారు, యస్. వ:—ఈమె పుట్టి నగరమున గలదు బ్రహ్మశ్రీ, అనిపాశి సోమ నాగరామకొండ్రుని పత్రికను శ్రీమతి ఆద్యుడి దేవి చెన్నపురి ప్రెస్ కెంసీ కాలేజి నుండి గనా మన శాస్త్రమును నడచి యుం. వ. పరీక్షయందు ఉత్తీర్ణురాలు. ఇంగ్లండునందు నువులును మద్రాసు నున్న మెంటువారు సంవత్సరమునకు 300 పానుల నున్ను మూడు చిన్నములు విద్యార్థి వేయించిరి. గానిని నుండి యామె లండనునందు బి.టి.సి. కాలేజి నుండి గనా మన శాస్త్రమును బి. యస్. సి. పరీక్షను నువుచున్నది. ఈమె పుట్టిన ౨౨ వత్సరములు. ఈమె అవివాహి.

వీరభద్రయ్య చౌదరిగారు, లింగ, బి. వ., (ఆక్సు ఫర్డ్) బ్యారిస్టరు:—వీరింగ్లాండులో నాగునందత్తకము లున్నత విద్య సభ్యునిచి ఆక్సుఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయములో పి. వ. ఆనర్సు కీర్తిని, లండనులో బ్యారిస్టరు పట్టమును పొందినారు. ఇప్పుడు చెన్నపరైహెకోర్టులో న్యాయవాదిగ నున్నారు.

వీరబ్రహ్మణ్యముగారు, కందుకూరి, కాకినాడ:—వీరు తాలూకా హెడ్ కలెక్టరుగా పనిచేసి యిప్పుడు పంథను తీసుకొనియున్నారు. విరకాలమునుండి కేరళకుల సంఘాన్నత్యముకొరకు పుట్టుబడిచుండిరి. వీరికృషిచలనఅనేకవివాహములుఆంధ్రమునజరిగినవి

వెంకటసుబ్బారావుగారు, అంకాల:—వీరు భీమరావు హైస్కూలులో చిత్రకళాభ్యాసకులుగా నున్నారు. వీరు త్రివిధచిత్రములను బాగుగా చిత్రింపగలరు. శ్రీమహావిష్ణువు, మోహిని, నాగరాజు, అప్పరస మొదలయినవి వీరిచిత్రములు.

వెంకటస్వామినాయుడుగారు, బెజవాడ:—వీరికి రాజమండ్రి. ఆంగ్లాముర్యేత వైద్యముల వీరు గన్నవారు. అనితరసాధ్యములను నెన్నిగోనా న్యాయులను వీరు కుదిర్చినారు. ఉచితముగ వైద్యమును జేయుదురు. రాజమహేంద్రవరపురపాలక సంఘమున సభ్యులు. జాతీయవాదులు.

వ్యవసాయకళాశాలాంధ్ర విద్యార్థులు, కోయంబు
వార్డు, ౧౯౨౭-౨౮:—కడచిన సంవత్సరములయందు ఏయిద్దరు
ముగ్గురో కాని యీ కళాశాలయందు జనునొచ్చు ఆంధ్రవిద్యార్థులు
లేకుండిరి. ఇప్పుడు శ్రీశైవగణము మాటియందును గలసి యిద్దరు
యిద్దరు ఆంధ్రవిద్యార్థులును కలసియు సంతోషదాయకము.

శకునముల కన్యగారు, యం. ఏ.:—కలకత్తా నినా
సినియను నాంధ్రయు. ఇంగ్లీషు సంస్కృతముల రెండింటియందును
యం. ఏ., పాఠ్యములు. కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమునాటి విద్యార్థి
జేనముగొనము, 'ప్రపంచ భారతనాగణము' అను విషయము
గూర్చి పరిశోధనలు చేయుచున్నది. ఈమె బ్రహ్మసూత్రములు.

వి. యస్. శాస్త్రిగారు:—తనవాలియందు 'వి. యస్.
శాస్త్రి అండు సన్న్య అష్టపీఠాన్ని' అను పేరుగల కంపెనీకి ఆధిప
తులు. కన్యకుటుంబమునకు చెందినవారు; శ్రీశైవగణమును,
సులోచనులను నిర్ణయించుచున్నందున పండితులు.

శైవచారిత్రా నాస్కృతవిద్యార్థులు, నరంగల్లు:—
ఎడినువై భూమిలో మార్చున్నవారు బ్ర.శ్రీ. విద్యాకొ ముదిగొండ
వీరేశలింగ శాస్త్రిగారు. ఉపాధ్యాయులు; కుశివైపున కుశ్మయందు
కూర్చున్నవారు శ్రీ పద్మిని స్థానపండితారాధ్యక్షుల కోశిమెల, రాజ
లింగారాధ్యక్షులవారు (విద్యార్థులకు అధ్యక్షులు, చిక్కినవారు విద్యార్థ
ులు.

శ్యామసుందరిరావుగారు, బి; కేశననారాయణ
గారు, బి.:—వీరు శిష్టుకుటుంబములు. సోనిగూడ. వీరిలో మును
టివారు ఆయుర్వేదరత్న, పేషన్టీలోమణి విరుగాంకితులు, రెండవ
వారు ఆయుర్వేదరత్న, ఆంధ్రకీర్తనైష్యుల నాస్కృతి విరుగాంకితులు.
వీరిరువురును బంగళపురమున నున్నది. యస్. రావుబ్రాగ్గు కంపెనీకి
యజమానులు. ఆయుర్వేదపత్రిక, ఒంగుళేన పత్రికలకు సంపాదకులు.
ఆయుర్వేదాభివృద్ధిని స్వసంఘాభివృద్ధికిని, పాటుపడచుచున్నారు.

శ్రీనివాసాచార్యుల ఆయ్యవార్డుంగారు, రొంపిచెర్ల:
వీరుశ్రీవైఖానససంస్థాను. బంసరు సమీపమునగల ఆకుమిల్ల పుత్రా
మహాప్రస్థులు: కోపండిరామ పాకయాజలవారి పుత్రులు. శ్రీవైఖా
నసవిద్యానిలయాధికారులు. సంస్కృతిమునందును, శ్రీవైఖానససూ
త్రముందును విశేషపాండిత్యము గలవారు. వీరికడ ఆంధ్రాశ్వములగు
శ్రీవైఖానసగ్రంథము లనేకములుగలవు.

శ్రీరామనేవాచకమందిరము-జంగాలహల్లి, గుడి
బండ సబ్ తాలూకా, కోలూరుజిల్లా-మైసూరురాష్ట్రము:
ఇది ౧౯౧౫-౧౬ సంవత్సరమున స్థాపింపబడినది. ఇంగ్లీషు, కన్నడము,
తెలుగు దినపాదిమాసపత్రికలు ౫ నకు మందిరమునకు తెప్పింప
బడుచున్నవి. శిష్టిబ్రాహ్మణయుక్కయు, ప్రజలయొక్కయు సహ
యములన పొక్కుతగుల అభివృద్ధిని చెందినది.

శ్రీరామారావుసంతులుగారు, సూకురు:—వీరు
శిష్యులైనపురమునందలి ఆంధ్రవాటకసాహిత్యసభకు ఉపాధ్యక్షు
లుగా నున్నారు.

శ్రీరాములు నాయడుగారు, వరదా:—వీరు ఆరు
వత్సరములనుండి పెంగోలుపురపాలక సంఘాధ్యక్షులుగను, మూడుసం
వత్సరములనుండి తాలుకాబోర్డుఅధ్యక్షులుగను పనిచేసి, స్థానిక స్వపరి
పాలన విషయములలో మంచి అనుభవమును సంపాదించిరి. వీరిప్రజా
సేవ, సహోపకార పర యాచార్యశరణీయములు. వీరు గయిల్వేకంట్రా
క్టుగ చేటికిని పని చేయుచున్నారు. వీరు శ్రీమంజులు; ధార్మికులు.

శ్రీశారదాపీఠాలయము, హిందూపురము:—
ఇది ఉచితపాఠశాలము. ఇందు పెక్కుగ్రంథములు గలవు. దినపాద
మాసపత్రికలు ఆంధ్రాంధ్రద్రావిడ కర్ణాటకభాషలన్ని ఇరుండింటికి
స్వగా నీపాఠశాలయందును విచ్చుచున్నవి. శ్రీకట్టా నామదేవు శేషి
గా నీపాఠశాలయధ్యక్షులు కన్యకుటుంబమున నున్నారు.

మి. నీతా నేనదాసుగారు:—ఈమె న్యాయమూర్తి
నేనదాసుగారి పుత్రిక. కేంద్రశ్రీ శివవిద్యాలయమున నుండునాగ్రియ
న్యాయశాస్త్రమునందు శ్రీశైవ దేవుపురమున న్యాయవాదవృత్తి
నలంబించి యున్నది.

నీతారామయ్యగారు, బి. ఏ., యల్. టి.:—వీరిది
బొమ్మగూడ. ఉండ్రపల్లిగూడయందు ప్రొఫెసర్ గార మున వీరుగాం
చినారు. పాదుకాపట్టాశీ షేకమునందలి కైకపాట్ర మిచిత్రము. ఆభి
సయమున నిపుణులు. ప్రొఫెసర్ గారమున ప్రావీణ్యముగలవారు.

సుబ్బయ్యగారు, బి. ఏ.:—కాకనాడలో శివశ్రీ
గా నున్నది. వాడం బియ్యగారి సమా. చిన్నతనముననే యామె
భర్త మరణించెను. గంభీరమైనవారు నీమె పట్టభద్రులై, యల్. టి.
చదువునా ననానోగ్యముచే, మానిచేసి యిప్పుడు తిరుగ యం. ఏ., ఏ.
చదువు చేపట్టిండుచున్నది. ఆంధ్రశ్రీల యభివృద్ధిగూర్చి పాటు
బడుటకు శీఘ్రమును వినియోగింప నిశ్చయించుకొనినది యామె.

సూర్యనారాయణగారు, ఎ.,—బి.ఏ., యల్.,
వీరు రాజమహేంద్రవరమున న్యాయవాదగా నున్నారు. ఇరుండియన
యేట పట్టభద్రులై న్యాయశాస్త్రమును పఠించిరి. వి. సి. యస్.
పరీక్షకును నల్ల యందు సంపూర్ణముగ కృతార్థులు కాకపోవుట
కేవలము వీరి దురదృష్టమనవలెను. రాజమహేంద్రవరము న్యాయ
వాదులలో వీరు నాసిక్కుచున్నారు. వీరికి ఆంగ్లముతోపాటు
జగ్గనీభాషయందును సుంచిసాంశ్రిము గలదు.

సూర్యనారాయణదేవుగారు, కిల్లి (కీ. శే.):—
వీరిది గంజాం నండలనందలి శ్రీకాకుళము. వీరు ఆదిక్షత్రియులు.
గి) సంవత్సరములు మానిసిపలు ప్రభుత్వపు పైద్యాలయములయందు
అసిస్టంటు సర్జనుగా నుండిరి. వీరు నీచకుగ్రవాండ్రకు అన్నము పెట్టి
చువు చెప్పించునట్టి యుదారులు. వీరు ౧౯౨౩ నవంబరు ౨న శేరి
శ్రీశైవు లయినారు.

శ్రీ శివాభ్యం నమః

శ్రీ విభవ సంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగము

శ్లో. శ్రీకల్యాణగుణావహం రిపుసారం దుస్స్వప్నదోషాపహం, గంగాస్నాన విశేష పుణ్యఫలవం గోదావతుల్యం నృణాం;
ఆయుర్వృద్ధిద ముత్తమం శుభకరం సంతాన సంపత్తిపం, నానాకర్మస సాధనం సముచితం పంచాంగ మాకర్ణ్యతామ్.

ఆంధ్రపత్రిక

దివసపత్రిక

చందా సం॥కు	రు	౨౪-౦-౦
" ౬ నెలలకు "	"	౧౨-౦-౦
" ౩ " "	"	౬-౪-౦
" ౧ " "	"	౨-౨-౦

మాసపత్రిక

చందా సం॥కు	రు	౪-౦-౦
సంచిక సహా	"	౫-౦-౦
ప్రత్యేకము సంచిక	"	౨-౦-౦

భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

ప్రారంభము ౧౯౨౪ సంవత్సరము
అంగణలు చందావహునిస మంచి
గద్య పద్య వ్యాసము లుండును.

త్రివర్ణ చిత్రములు

సాదాచిత్రము లనేకములుగలది.
చందా సం॥కు రు ౬-౦-౦
" ౬ నెలలకు " ౩-౦-౦
విజ్ఞానపత్రిక " ౦-౧౦-౦

ఈ పంచాంగము

శ్రౌతవైవాహికప్రసరకులు, జ్యోతిష సంశ్లాఘన పూర్ణశాంతులు నగు
బ్రహ్మశ్రీ మల్లయారాధ్యులవారి పుత్రులగు, బ్రహ్మశ్రీ కుప్పా వేంకటకృష్ణశాస్త్రి,
యీ. నాగేశ్వరశాస్త్రిలుగూడ ప్రయోగింపబడునగు

క న క య్య సి ధ్ధాంతి గారు గణించినది

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాశాలయందు ముద్రితమైనది.

సంవత్సర ఫలము

ఈ సంవత్సరమున నైత్రవైశాఖమాసములయందు ఎండులు ప్రారంభమై అచ్చటచ్చట వర్షించును. శ్రేష్ఠమాసాధమాసములయందు విశేషముగ గాడ్పులు ఎండులుకలిగి ఖండిస్పృష్టికలుగును. అధికశ్రావణనిజశ్రావణములయందు వాసలు బాగుగా కురియును. భాద్రపదమాసమున ఖండిస్పృష్టియు, ఆశ్వయుజమాసమున సస్యామహాలయ్యయు, కార్తీకమాసమున స్వల్పస్పృష్టియు గలుగును. వరి మొదలగు జలధాన్యములు జొన్నలు మొదలగు మృత్తధాన్యములు నువ్వులు మొదలగు నల్లధాన్యములు, మాత్స్యధాన్యములు, నల్లభూములు బాగుగ ఫలించును. నెయ్యి, నూనె, ఆముదాలు, నువ్వులు, జెల్లం, పంచదార, చింతపండు, మిరపకాయలు మొదలగు రసవస్తువులకు ధర లభికముగ నుండును. మాడి, పుస్త్రములు, నూలు, ముత్యములు, బంగారు, వెండి, గంధనము మొదలగు వస్తువులు పుష్కలముగ నుండును. పశుపాలకుడు స్థానసంగతుడును, శ్రీకృష్ణమూర్తి అగుటచేత పశువులు తేమముగ నుండును. చైత్ర శు. ౩ మొ. వైశాఖ శు. ౫ వరకు గురుమాధ్యము. శ్రేష్ఠ శు. ౭ మొ. అధికశ్రావణ బ. ౪ వరకు ప్రాగస్తమితకుక్రమాధ్యము. వైశాఖ శు. ౧౫ శుక్రవారమున గంగానదీ పుష్కలప్రవేశము. శ్రేష్ఠ శు. ౧౫ ముహూర్తానోదయ చంద్రగ్రహణము. ఆశ్వయుజ బ. ౨౦ సూర్యగ్రహణము కలుగును. నాలుగుతూముల వర్షము కురియును. పంటలు ౧౨ వీసములకొక్కునగా పండును. శ్రేష్ఠ బ. ౪ గురువారమునాడు మృగశిరశాస్త్ర ప్రవేశించును.

స్వస్తి; సర్వేజనాః స్సఖినో భవంతు.

శ్రీగురుభ్యోనమః

వాగీశాద్యా స్సుమనస స్సర్వార్థానా మపక్రమే,
యన్నత్వా కృతీకృత్యా స్స్వస్త్వ మ్మమి గణాననమ్.
అవాచ్యాత్మ స్వరూపాయ నవభావ ప్రదాయినే,
నమ స్సద్గురునాథాయ మహాస్థైర్య బ్రహ్మ కూషిణే.
గురవే సర్వలోకానాం భిషజే భవరోగిణామ్,
నిధయే సర్వవిద్యానాం పక్షిణామూర్తయే నమః

గురు స్తోత్రము

శ్రీకుష్మాన్ద్యుమవాగిరాశిశశినా కాంక్షిన్యగోత్రాంబుజా
విద్యాధిప్రజనత్సతా సుమరితో సాంగత్రయీసారగో;
రాజద్రాజసుపూజితో సవినయం సోభిత్రభా నమః
ప్రాక్షా వేంకటకృష్ణ నామమమనో నావశ్యరాభ్యాసితే.

దైవజ్ఞానంజాననం

శ్రీమహాస్వల వంశమూర్తికమణి ర్మూల శబ్దాగ్రాశి
శృద్ధాగ్రేయ మున్న గోత్రమహితో మోహాదివివరకృత్;
విశ్వఖ్యాత చరాశ్వాయన మహర్షి ప్రోక్త మూర్తాంబు
త్వనాచార పరాయణాహి కనకారాభ్యున్న మజ్జితభారే.
తస్య హ్యోత్సాహభవో భవాంఘ్రిమగణీనమ్ కుంభోద్భవ
మారోత్సరిత ధూర్జతాననమహామోగోల్లసత్ప్రాభవ;
సగ్గీలాయుత మల్లికార్జున సమాఖ్యాఖ్యాన దివ్యభవో
దేశే మధ్యతానే చకాస్తి పరమమ్మూర్త్యుపాస్తాద్భవః
తస్యాహం తనయస్సమిధ వినయ స్సవ్యశ్యరాంఘ్రివ్యంభా
నేహసాదిత తత్కృపాధగత సత్యత్వ ప్రబోధదయ;
శ్రీమజ్జ్యోతిష తంత్రవారిధివిగాహోద్గ్రాహిత్రయ
స్సానుశ్రీ కనకాంబుయో వ్యగ్రనయన పంచాంగ వీరి మృగా.

సంవత్సరాది దినసంక్లృప్త్యము

అష్టాదా బంధుసంయుక్తో పుంగళస్నాన సందేశో;
వస్త్రై రాభరణైర్దేహ సుంకృత్య తం శృణ్వః.
విఘ్నేశం భాగతీం ఘోరమ్ వైవర్జ్య మభిలష్యమా;
సంవత్సరఫలం సమ్యక్ ప్రస్ఫుత్వా విప్రాన్ సమర్పయేత్.

ఈ(అంగ్ర)దేశమున లోకస్యసహారముకొలుకు చాండ్రమానా
బ్దము గ్రహించునది. శేషాచలమునకు దక్షిణదేశమున సౌరమానా బ్దము
గ్రహించునది. వింధ్యమున కుత్తరదేశమున బార్హస్పతిమానాబ్దము
గ్రహించునది. అంతటను గురూదయవశమున భాద్రపదాబ్దమునిగ్రహిం
చునది. చాంద్రమానము ననుసరించి యీసంవత్సరమునకు విభవసంవత్స
రమని శేరు. సౌరమానము ననుసరించి యీసంవత్సరమునకు చైత్ర
మ. ౧ మొదలు బ. ౮వరకు ప్రభవనామసంవత్సరమనియు, అటుపైన
సంవత్సరాంతమువరకు విభవనామసంవత్సరమనియు శేరు. బార్హస్ప
త్యమానము ననుసరించి విక్రమనామ సంవత్సరమని శేరు.

ఈవిభవనామ సంవత్సరము నాటికి

శృష్ట్యాదంత సౌరాబ్దములు	౧౯౫౨, ౫౩, ౫౪, ౫౫, ౫౬
కల్బాది గతాబ్దములు	౫౦౨౯
శాలివాహనశకగతాబ్దములు	౧౮౫౦
ప్రభవాది గతాబ్దములు	౧
హువాశకగతాబ్దములు	౧౯౨౮-౧౯౨౯
శకాబ్దము	౧౮౩౩-౧౮౩౪
హిందీ	౧౮౩౪
అనుమన్వది.	

సకలకల్యాణభాజనమైన ఈవిభవనామ సంవత్సరము నాటికి
సౌరసిద్ధాంతము ననుసరించి ఆదిశృష్టికర్తయగు బ్రహ్మయొక్క పర
మాత్మమయమైన సకలమనకుపైన మొదటిసంవత్సరమున, మొదటిమాస
మున, మొదటిపక్షమున, మొదటిదివసున, పగలు, ౧౩ గడియలు,
౪౨ విగడియలు గడచినవి.

సంవత్సరఫలములు

చాంద్రమానాబ్దఫలము

శ్లో. కృపావాద్భిలాలాలోకా స్సన్నిత స్వస్త్వ గీర్వాణి
పీతరంగా పీతభానా ఈశిర్వాధియుతాఽపి.

సౌరమానాబ్దఫలము

శ్లో. క్వచి స్వప్నస్త్వి క్వచి ధాన్యం క్వచి దీప్తిః క్వచిన్నభిమ్;
కృపాపి మోహతే లోకః ప్రభవాద్భే విమత్స్యః

ఈఫలము సంవత్సరారంభమునుండి చైత్ర బ. ౩ వరకు, తరు
వాది సంవత్సరారంభమువరకు పైనచెప్పిన చాంద్రమాన విభవసంవత్స
రఫలమే కలుగును.

బార్హస్పత్యమానాబ్దఫలము

శ్లో. నలాహకాన ముంసంతి కుప్రచిత్ప్రచురం జలస;
ప్రమాన్యజ్ఞే పీతరంగా ప్రభాపి సుఖినో జనాః

ఈఫలము సంవత్సరారంభమునుండి ఆషాఢ శు ౬ వరకు తరు
వాది సంవత్సరారంభమువరకు విక్రమసంవత్సర ఫలము.

శ్లో. ప్రహంసంతిజలం స్వస్థం సనంతి ప్రచురం పయః
విక్రమాద్భేభిలాలా త్మేశా విక్రమాక్రాంతభూమయాః.

గురూదయాబ్దఫలము

శ్లో. అజ్ఞే భాస్రపదే లోకే తేమాతేమా క్వచిత్ క్వచిత్,
ధనధాన్య సమృద్ధిశ్చ సుఖిత్వ మతివృష్టయః.

ఈవిభవసంవత్సరమునకు

రాజు ముదిలయిన పరిపాలకవర్గము, తత్ఫలము

రాజు-గురువు.

శ్లో. ద్విజాతయః కర్మరతా స్స్వధర్మ సన్మార్గగా నీతివిదోనరేంద్రాః;
సుఖిత్వ మారోగ్యసుఖం ప్రజానాం, సువృష్టి రబ్ధాధిపతౌ సురేశ్వర.
ఈఫలము విదర్భ పాంచాల సౌరాష్ట్రదేశముల కధికముగా
కలుగును.

మంత్రశుక్రము

శ్లో. స్త్రీపుంసయో స్సదా ప్రీతిః, ఫలితా వృక్షజాతయః;
భవంతి గావ స్సురుఘాః జాయతే భృగుమంత్రితః
[ఈఫలము పాండ్ర కలింగ దేశములకుండునధికముగా కలునును.]

సేనాధిపతి-గురువు

శ్లో. సేనాధిపే దేవసుకౌ ధరిత్ర్యాం సువృష్టి రత్నంతిజనామరాగః;
దేవత్వేనో భూసురయజ్ఞకర్మ రాజావజ్ఞానాన తత్పరామ్యం.
[ఈఫలము అన్ని దేశములకు ప్రాప్తించును.]

సన్యాసి-చంద్రుడు

శ్లో. జలధాన్యాని సర్వాణి ఫలధాన్యాని యాని;
ఫలితో వృక్షజాతిస్తు చంద్రో సన్యాసి యేవ.
[ఈఫలము భూర్జర యవదేశములకు ఎక్కువగా కలునును.]

ధాన్యాధిపతి-శని

శ్లో. కృష్ణధాన్యాని సర్వాణి మౌఘధాన్యాని యాని;
కృష్ణధూమిస్తు ఫలితా మంచే ధాన్యాధిపే సతి.
[ఈఫలము ఎల్ల దేశములకు ప్రాప్తించును.]

అగ్నిధిపతి-గురువు

శ్లో. సువృష్టిభిర్ధాన్యైశ్చైవ ర్విరాజితా;
ధూమిర్మహాజ్వాలా మహీసురాః
నిత్యోన్నతా మంగళభుక్త్యా నిత్యైః
అగ్నిధిపే దేవసుకౌ ధరిత్ర్యాం.
[ఈఫలము అన్ని దేశములకు ప్రాప్తించును.]

మేఘాధిపతి-గురువు

శ్లో. సన్యాసై స్సృష్టిశుష్టా భవే ద్ధాతీ నిరంతరః;
పీఠిగోగభ గా స్సర్వే సుకౌ మేఘాధిపే సతి.
[ఈఫలము ఆంధ్రదేశమున కెక్కువగా ప్రాప్తించును.]

రసాధిపతి-బుధుడు

శ్లో. శశినయే రసనాగే పిప్పలికుంకిర హింసులకు నాని;
ఘృతితైలాద్యం నిఖిలం దుర్లభ మిక్షుచ్ఛృంభం సకలయః.
[ఈఫలము కొంకణ మాగధ దేశములకు యెక్కువగా ప్రాప్తించును.]

నీరసాధిపతి-రవి

శ్లో. నీరసాధిపతౌ మార్యే తద్రుచంసవసా రపి;
రక్తమాణిక్యముక్తానాం జాయతే వృద్ధిగు త్తమా.
[ఈఫలము మాళవదేశమునకు యెక్కువగా ప్రాప్తించును.]

శునాయకుడు-శ్రీకృష్ణుడు

శ్లో. పశువృద్ధి స్సుభిక్షం చ బహుసన్యాస సంపదః;
సంపూర్ణత్రైవిధ్యుద్ధిశ్చ గోపాలే పశునాయకే.

స్థానసంరక్షకుడు-శ్రీకృష్ణుడు

శ్లో. కృష్ణే గావో పయస్విన్యః.

పురోహితుడు-చంద్రుడు

శ్లో. సర్వసస్యసమృద్ధిస్యాత్ ఫలితాని బహూనినః;
విద్యాభ్యాసరతా స్సర్వే చంద్రే పురోహితే సతి.

శుక్రశుక్రము-రవి

శ్లో. పరీక్షకే దినాభిశే పరీక్షా స్తేష్య జేజనః;
రక్తధాన్యాన్వృష్ట స్సృద్ధిస్సాన్వృత్రాజ్ఞా మనోస్థి మాహవః.
గణాకుడు-చంద్రుడు

శ్లో. గణేశ శివగణేశ గణేశ స్సృష్ట్యానందయః;
సర్వసన్యాస్యితా ధాతీ రాజానా నియంతరినః.

గ్రామపాలకుడు-గురువు

శ్లో. గ్రామాణాం పాలకే శీవే శుభినో గ్రామల్లభాః;
గ్రామో న్యై ధనధాన్యాని సర్వభా స్సుఖసంయుతాః.

వైద్యుడు-బుధుడు

శ్లో. వైద్యా స్సృష్టాశ్చక్రేతు స్తేష్యః స్వస్వకాస్త్రై ర్తైర్వజ్ఞాః;
సమ్యక్విచార్య సకలవిదంతి పృథ్వీ భృతాం శుభం నిత్యమ్.
[ఈఫలము సర్వదేశములకు వర్తించును.]

మేఘము-వర్షము

ఈవిధినేసంవత్సరమున ద్రోణమును మేఘము మేరు
పురు తూర్పుదిక్కున పుట్టించునది.

శ్లో. నిరంతరం మహావృం మధ్యదేశే తతైవః;
అహం సర్వలోకానాం ద్రోణమేగస్య లక్షణమ్.

నల్ల ము-నల్లనినీరుము-నల్లము: మధ్యము.

ఇందు పడమఱ నున్నవను, ఆరుసార్లు పర్వతములయం
దును, నాల్గుపార్లు ధూమిపైనును వర్షించును. ఇట్లు ఇంద్రుడు నియ
మించినాడు.

తూర్పుముదిర్క-పరిమూలము

శ్లో. బుష్టియోజన విస్తీర్ణ శరయోజన మున్నతవః;
ఆహవస్య ప్రహరం దేవమాసేన గణ్యతే.

వర్షధాన్యాదులు నిష్కర్షయములు

వర్షము ౧౭; ధాన్యము ౧౭; శీరము ౧౧; త్రాము ౧౩;
ఉష్ణము ౧౩; మారుతిము ౧౧; ప్రజాస్థి ౯; ప్రజాక్షయము ౧౧;
రాజవిద్యురము ౧౧; ఉగ్రము ౧౯; పుష్కము ౧౧; పాపము ౧౧;
వ్యాధిము ౧౧; ఆరోగ్యము ౯; ఆచారము ౧౫; అనాచారము ౧౭;
బసవము ౧౯; మరణము ౭; దేశోపద్రవము ౧౯; దేశస్వాస్థ్యము ౭;
దేశగళయము ౭; దేశనాశము ౫; అగ్నిభయము ౨౦; అగ్నిశాంతి
౫; బృగవృద్ధి ౯; బృగక్షయము ౧౯; కీటవృద్ధి ౧౯; కీటనాశము
౧౯; మాషకోత్పత్తి ౨౦; మాషకనాశము ౧౫; సర్పవృద్ధి ౯; సర్ప
నాశము ౧౭; కామము ౯; మోహము ౧౩; లోభము ౧౩; మదము
౯; మాత్సర్యము ౧౯; శుఖము ౧౧; ముఖము ౧౩; భోగము ౧౫;
విజంబము ౧౫; మహోన్నత ౧౨; ద్వేషము ౯; ప్రతిష్ఠ ౨౦; అప్ర
తిష్ఠ ౧౩; మ్యాతిము ౫; మత్తత ౧౩; పురుషవృద్ధి ౨౦; స్త్రీవృద్ధి
౯; ధానువాపము ౧౫; కౌర్యము ౭; దుష్టనిగ్రహము ౧౩; శిష్టపాల
నము ౧౩; సత్కము ౧౭; అసత్కము ౨౧; విశ్వాసము ౫; విశ్వాస
నూరకము ౭; దయ ౯; నిర్దయ ౧౩; న్యాయము ౧౩; అన్యాయము ౧౫;
జ్ఞానము ౩; అజ్ఞానము ౭; కపటము ౫; నిష్క-పటము ౯; భగ్గము ౯;

అధర్మము ౯; జంబుకవృద్ధి ౧౬; నాశము ౧౫; సస్యకీటవృద్ధి ౧౬; నాశము ౧౫; శలభవృద్ధి ౧౧; నాశము ౧౬; మత్తకవృద్ధి ౧౦; నాశము ౧౬; మత్తకవృద్ధి ౯; నాశము ౧౦; వృశ్చికవృద్ధి ౧౦; నాశము ౧౦; సస్యవృద్ధి ౯; నాశము ౧౦; పశువృద్ధి ౫; నాశము ౫; అశ్వవృద్ధి ౫; నాశము ౫; గజవృద్ధి ౪; నాశము ౬; శుకవృద్ధి ౮; నాశము ౫; కుంభ ౩; కృష్ణ ౧౫; నిద్ర ౩; ఆలస్యము ౩; ఉద్యోగము ౯; శాంతిము ౧౫; క్రోధము ౯; దంభము ౯; మిత్రభేదము ౯; రసనిష్ప్రతి ౨; ఘోషవృద్ధి ౧౩; ఉత్సాహము ౧౧; విద్యుత్తు ౬; శిలాపాతము ౬; గర్జనము ౬; పత్రత్రవృద్ధి ౨; నాశము ౩; ధేనువృద్ధి ౩; నాశము ౬; బహిష్కారవృద్ధి ౪; నాశము ౬; పృగవృద్ధి ౨; నాశము ౫; చాగవృద్ధి ౪; నాశము ౪; ద్రుమవృద్ధి ౮; ఉష్ణవృద్ధి ౬; నాశము ౬; విశ్రవృద్ధి ౫; నాశము ౨; కృత్రిమవృద్ధి ౪; నాశము ౨; వైశ్యవృద్ధి ౪; నాశము ౨; బ్రాహ్మవృద్ధి ౩; నాశము ౨; క్షీణవృద్ధి ౬; నాశము ౪; సంకరవృద్ధి ౨; నాశము ౪; విజయవృద్ధి ౬; వైదూర్యవృద్ధి ౨; మరకతవృద్ధి ౩; మాణిక్యవృద్ధి ౪; గోమధకవృద్ధి ౪; పుష్కరవృద్ధి ౪; నీలవృద్ధి ౪; మాక్షికవృద్ధి ౪; ప్రవాళవృద్ధి ౪; సువర్ణవృద్ధి ౧౨; రజతవృద్ధి ౧౦; తామ్రవృద్ధి ౧౦; కాంబ్యవృద్ధి ౧౨; లోహవృద్ధి ౧౦; అగ్రవృద్ధి ౧౦; శ్రావ్యవృద్ధి ౪; నీసవృద్ధి ౪; రసవృద్ధి ౪; అతివృద్ధి ౪; అనావృద్ధి ౧౦; వ్యక్రభయము ౧౦; పరనక్రభయము ౧౦; అంజుజములు ౨; న్యూజములు ౧౦; ఉద్బిజములు ౧౦; జరాయుజములు ౧౫; స్థావరములు ౨; జంగమములు ౨; ఇతర జీవరాసులు ౧౫.

మేషసంక్రాంతికాలము-ఫలము

ఈసంవత్సరము చైత్ర బ ౮ గురువారము ఉత్తరాషాఢానక్షత్రమున మార్గశిరయాయానంతరము ఘ ౨౨-౦ లకు సూర్యుడు మేషరాశియందు ప్రవేశించును.

కాలఫలము

శ్లో. ంక్రతౌ సప్తాభివృద్ధిస్సాన్యత్ క్షేమాగోగ్యం శుభీకృతమ్.

వారఫలం

శ్లో. గురువారేఽగ్రవృద్ధిస్సాన్యత్.

[ఈఫలము గ్రావిడగౌడదేశములకు యెక్కువగా కలుగును]

ఆర్ద్రానక్షత్రప్రవేశకాలము-ఫలము

ఈసంవత్సరమున ఆషాఢశుక్ల ౪ గురువారమునాడు ఆశ్లేషానక్షత్రమున మార్గశిరయాయానంతరము భద్రవాకరణమున సూర్యోదయానంతరము ఘ ౧౩-౩౫ లకు సూర్యుడు ఆర్ద్రానక్షత్రమున ప్రవేశించును.

- తిథిఫలము: "చతుర్థ్యాం గోగదః ప్రోక్తః"
- వారఫలము: "గురౌ చార్ధసమృద్ధిః"
- నక్షత్రఫలము: "సార్వభేదారుణం ప్రోక్తమ్"
- యోగఫలము: "హర్షణేహర్షణంభవేత్"
- కరణఫలము: "విష్ణుం వృష్టివినాశనమ్"
- కాలఫలము: "మధ్యందినే చాన్యతరాచ వృష్టిః"
- గ్రంథాంతరే: "దివార్ద్రానస్య వానయ"

భరణ్యాదిషణ్మండలఫలము

భరణ్యాది షణ్మండలములో ప్రథమమండలమున చంద్రుడు పుండుటచే సస్యవృద్ధి కలుగును.

జ్యేష్ఠశుద్ధపక్షతిథివ్యక్తభానువారఫలము

శ్లో. దుర్భిక్షయుద్ధామయ భీతియశ్చ
నృసాస్పదాక్రోధముఖా స్సుచుత్తాః;
సస్యాని మధ్యాని భవంతి లోకే
జ్యేష్ఠాదియుక్తే యది భానువారే.

ఆషాఢశుద్ధపంచమీయుక్త శుక్రవారఫలము

శ్లో. "శుభంస్యా చ్చుక్రవాసరే"
ఆషాఢశుద్ధపంచమీయుక్త చిత్రానక్షత్రఫలము

శ్లో. "ఆషాఢ్య సితే పక్షే నవమీ త్వష్ట్ర సంయుతా;
సర్వసస్యసమృద్ధి స్సాన్య త్ప్రమాదంతే నిరామయాః."

ఆషాఢకృష్ణద్వాదశీయుక్త రోహిణీనక్షత్రఫలము

శ్లో. "ద్వాదశి రోహిణీయుక్తా సర్వసస్యవినాశనమ్."

ఈనాలుగు ఫలములు చాంద్రమానమునకు యెక్కువగా వర్తించును.

సహములచారములు

కుజచారఫలము

గ ౨ సంక్రాంతిమున కుజుడు ఉదయమును సాదిన నక్షత్రమునకు పశువేషనక్షత్రమున వర్తించుచేత అసముఫలనామకాక్రమంబున బుడను.

ఫలము: శ్లో. "అష్టావ శే సప్తవ శే తిదాసిముసలం స్మృతమ్;
దస్యభిగ్ధనానాన్యది తస్మై శౌ మే ప్రతీపగే."

సంవత్సరారంభమునుండి ధనిష్ఠానక్షత్రము ౧౨వ పాదము మొదలు పునర్వసు ౧౨వ పాదమువరకు సంపరించును.

మిథ్యాద్వి ఉత్తరా సార్వ స్వాంతీ జ్యేష్ఠాసు రోహిణీ;
స్థితీ స్త్వీతాసు శౌమ శ్చే త్తావదేవ నన్దనమ్.
యాచ్యసార్వనిశాఖాసు త్రిపూర్వేషుచ భూమిజః;
కరోతి మహతీం వృష్టిం వారిలార్ణా వసుంధరా.

బుధచారఫలము

శ్లో. ఆర్ద్రాది పితృభాంశేష దృశ్యే యది చంద్రజః;
తదా దుర్భిక్షకలహో రోగాణాం వృద్ధి భీతికృత్.

గురుచారము

గురువు: ఈసంవత్సరారంభమునుండి వైశాఖ శు. ౧౩ వరకు మీనరాశి యందుండును. అది మొదలు సంవత్సరారంభమువరకు మేషరాశియందుండును.

ఫలము: శ్లో. ధాన్యార్ణవృష్టిసంపూర్ణాః క్వచిద్రోగాః క్వచిద్భయమ్;
న్యాయమార్గరతా భూపా స్సర్వే మీనస్థితే గురౌ.

శ్లో. మేషస్థితే దేవగురౌచ మేషవినాశనం సస్యమహర్ణవృష్టిః;
భూపాలకానాం కలహ స్తథాపి భివంతి చాన్యేసుభి నోజనాశ్చ.

గ్రంథాంతరే: మేషస్థితే దేవపూజ్యే తథా మేషవినాశనమ్;
ఈతిభీతి శ్చోరభయం తథాపి సుభినోజనాః.

శుక్రచారిము

జ్యేష్ఠ శు. ౩ తూర్పున అస్తమించును.
అధికశ్రావణ బ. ౪ పడమర ఉపయించును.

కృత్తికానక్షత్రమున అస్తమించును. మఖానక్షత్రమున ఉదయించును.

దీనికిఫలము: "శ్లో. ఉదయాస్తమయే యాతి శుక్లపక్షే యదాభ్యుదయః;
గజాశ్వరాజపుత్రాణాం శోభితం పిబతే మహీ.
ఉదయాస్తమయే యాతి కృష్ణపక్షే యదా సితః;
గజాశ్వరాజపుత్రాణాం స్పృధ్ధిం స కురుతే నృపాహ్.
"భాగ్యవ స్సోమయశ్చాస్తం యదా ప్రైత్యకపంగళే,
నృసాణాం సంతాంస మగణం భవతి భూవహ్."
భగన్యాదినశుద్ధిం భాగ్యస్సోమయా స్సగే;
తేజోహాని నృసాంసర్వే ఫలితా ధాన్యజాతయః.

శనిచారిము

ఈసంవత్సరప్రారంభమునుండి మార్గశిర బ. ౧౦ వరకు జ్యేష్ఠానక్షత్రమునను అది ముపలు సంవత్సరాంతమువరకు మూలానక్షత్రమునను నుండును.

సంవత్సరప్రారంభమునుండి మార్గశిర బ. ౧౦ వరకు శృంగారాశియందును, సంవత్సరాంతమువరకు ఫణిస్సంయును నుండును.

శ్లో. మైత్రాఖ్య సంక్రంతి గాష్టభేషు
నిరీక సనా సూర్యమహి కిగోతి;
ఈశే న్యాయం న్యభయం నిరీకాం
కలింగ బాహ్లిక జనాభ్యుదయః.

శ్లో. కాశీ కోసల పాంచాల ఫలహృత్పూర్ణగోగ్గజః.

శ్లో. అభిషిక్తే రోగభయం ప్రజానాం
భవే త్ప్రమాదాం మృతి రగ్రుపుత్రే;
ఏణీ కులానాం గాన్ధ్యనాశో
మహీపతీనా మపకీచనం స్వాత్.

శ్లో. మ దస్మినే ధన్విని నృప్తిహాని
స్నాన్య ద్భూపతీనాం కలహం మహోర్ణం
పాంచాలకాశీకురుకోసలాంశ్చ
సప్తాశ్చ కాశీరకలింగవంగాః.

గురుశుక్రహృద్భ్యనిర్ణయము

ఈసంవత్సరమున చైత్ర శు. ౩ తదియ మొదలు వైశాఖ శు. ౫ పంచమి వరకు గురుమాఘ్యము.

జ్యేష్ఠ శు. ౩ మొదలు అధికశ్రావణ బ. ౪ వరకు శుక్రమాఘ్యము.

మకరసంక్రాంతికాలము-ఫలము

ఈసంవత్సరము పుష్య శు. ౩ ఆదివారము, ధనిష్ఠానక్షత్రము, సిద్ధనామయోగము, తైత్తిలాకరణమున, సూర్యాస్తమయానంతరమున శు ౧-౩౫ లకు సూర్యుడు మకరరాశియందు ప్రవేశించును.

శ్లో. "త్రిశీర్షం ద్విముఖంచైవ పంచవక్త్రం త్రిశీత్రకః;
లంబకర్ణం రక్తదంతం లంబధూ దీర్ఘ నాసికమ్;
అష్టబాహుం ద్విపాదం వికృతం కృష్ణవర్ణకమ్;

శనిమోదన మస్త్యత్వం విశీర్ణం ద్వాప స్మృతమ్;
ఏకంగాపం సువిశ్లేయం సంక్రాంతే పురుషస్యశు."

అస్య పురుషస్య ఘోర నామధేయః సూద్రాణా మరిష్టం; ఆగ్రయాలస్మానం శుభమ్; పితృప్రసాదానం పితృస్తు నాశనమ్; గోరోమనగంధం-పశుహానిః; మల్లికార్జున్వధారణం-రసికా నామరిష్టమ్; బ్రాహ్మణాభారణం-యశోహానిః; ఆయాః ప్రతేభ్యుదయే అయోనాశనమ్; అపూపాహారం స్సోమికభియః; జంబూ ఫలభక్తుః ప్రజాహీనః; ఖరనాపానమ్-ఖరనా శివమ్-విందాయుధ ధారణమ్-యుద్ధభయమ్; నీలఘ్రధార క్షు-నీలశ్వనాశనమ్; ప

శ్చమదగానమ్- తిదేశారిష్టం; వైరగ్యచేష్ట-ప్రజానాం శుభమ్; పుష్కరికా ప్రజాన్యాయః—

పక్షాభయః

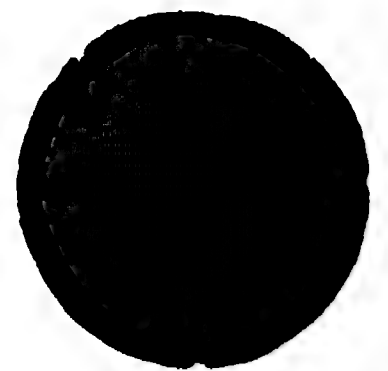
శ్లో. శుక్లపక్షే యదా పుష్యే ఎకరథీ దినావరే;
ప్రజానాం న్యాధిపతా నృసాణాం స గం భవేత్.

తిగ్రహలయ-మృత్యు; వారహలయ-మృత్యు; సుక్రత్రఫలయ-మృత్యు; లక్ష్మణులయ-అతిశృష్టి; గుహూర్తఫలయ-సృష్టి; కాలఫలయ-మూద్రాణా మరిష్టమ్.

శ్లో. సంక్రాంతిపురుషో ధాన్యో వర్ణప్రభం న స్పృధ్ధిపం
రిన్యా ర్నివప్రయశ్చేన సర్వప్రభం నిస్పృధ్ధితే
ప్రజలు సంక్రాంతిపురుషోగ్నికాలమునన్నానదానాదకములు చేయవలెను.

మూల్యమానోదయచంద్రగ్రహణము

ఈసంవత్సర జ్యేష్ఠ శు. ౧౫ ఆదివారము, జ్యేష్ఠానక్షత్రమున శృంగారాశియందు శేష గ్రహ సంప్రసాదము, కశిలగ్నము, ఉత్తరగోళమందు ఈశాన్యస్వర్గము; పైరుతి మోక్షము కింబాధికభిన్నగ్రహణము; మా హేంప్రమంపలము.

సూర్యోదయాది స్వర్ణకాల ఘటికా విఘటికలు

	శు. వి.	గం. ని.
స్వర్ణకాలము	౨౫-౩౨	౩-౪౪ పగలు
నిమిలనకాలము	౨౮-౪౧	౫-౦
మధ్యకాలము	౩౦-౯	౫-౩౫
ఉన్నీలనకాలము	౩౧-౭	౬-౧౧
మోక్షకాలము	౩౪-౪౬	౭-౨౬
ఆద్యంతపుణ్యకాలము	౮-౩౪	౩-౨౫

అ	భ	క	గ	ఘ	చ	ప	ప్ర	త	త
౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧
౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧
ప్రా	క	క	చ	స్వా	వి	అ	జ్య	మా	ప్రా
౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧
౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧
		క	త	ధ	త	ప్రా	క	త	
		౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	
		౧	౧	౧	౧	౧	౧	౧	

కందాయఫలములు

శ్లో. ఆదిహస్తే మహావ్యాధి ర్మహానాస్యే మనోన్యగా;
అంశ్యహస్తే ఫలం స్వల్పం త్రిహస్తే నిష్ఫలం భవేత్
విషమే త్వగ్ధలాభంస్యాత్సమేషు సంతా గివేత్;
శూన్యే శూన్యత్వ మాప్నోతి కందా యుల మీదృశేత్.

ఆదాయ న్యయములు

	ఆ. స్థ.		ఆ. స్థ.
మేషవృశ్చికములకు	౧౧ ౫	సింహమునకు	౫ ౫
మృగశిరములకు	౫ ౫	మిథునములకు	౧౪ ౧౧
మిథునకన్యలకు	౧ ౧౧	మకరకుంభములకు	౧ ౧
కలుకమునకు	౨ ౪	కర్కరాసులముత్తం	౪౭ ౬౭

రాజపురా, రాజావమానము

	పూ. ఆ.		పూ. ఆ.
మేషము	౨ ౪	శుభ	౬ ౩
మృగశిరము	౫ ౪	వృశ్చిక	౨ ౬
మిథునము	౧ ౭	ధనుస్సు	౫ ౬
కన్యము	౪ ౭	మకరము	౧ ౨
సింహము	౭ ౩	కుంభము	౪ ౨
కర్క	౩ ౩	మీనము	౭ ౫

అశ్వినాదన త్రయములకు సంవత్సరము

అశ్వినీ, పుష్యమి, స్వాతి, ఆధిపతి, మహానక్షత్రములకు భూమణ ప్రాప్తి.

శిరశి, ఆశ్రేవ విశాఖ, శ్రావణము	..	రోగము
కృత్తిక, మృగ, అనూరాధ, ధనిష్ఠ	..	ఆయుష్యము
రోహిణి, పూర్వఫాల్గుని, జ్యేష్ఠ, శతభిషము	..	అర్థలాభము
మృగశిర, ఉత్తరఫాల్గుని, మూల, పూర్వాభాద్ర	..	మనస్తాపము
ఆర్ద్ర, హస్త, పూర్వాషాఢ ఉత్తరాభాద్ర	..	రాజప్రాజ్యుత్
పునర్వసు, చిత్త, ఉత్తరాషాఢ, రేవతి	..	యుద్ధము

వెలల హేచ్చుతగ్గులు

చాంద్రమానము ననుసరించి:

జ్యేష్ఠ, ఆషాఢ, అధికశ్రావణ, ఆశ్వయుజ, ఫాల్గుణమాసముల యందు వెలలు హేచ్చుగ నుండును.

చైత్ర, నిజశ్రావణ, భాద్రపద, కార్తిక, మాగశిర, పుష్య, మాఘములయందు సమముగా నుండును.

సైశాఖమాసమున వెలలు తక్కువగా నుండును.

సౌరమానము ననుసరించి:

మేష, వృశ్చిక, మృగశిర, సింహాధిపత్వములయందు వెలలు హేచ్చుగా నుండును.

మిథున, మీనమాసములయందు సమముగా నుండును.

కటక, కన్యా, తులా, మకర, కుంభమాసములయందు వెలలు తక్కువగా నుండును.

వర్షయోగములు తద్వలగములు

చైత్రమాసము:

చైత్ర శు. ౯ మొదలు ఈ బ. ౭ వరకు సూర్యుని రేఖణీనక్షత్ర సంచారకాలమున రవి, గురు, శని, రాహుకేతువులు సహనాతివాతి వాయునాడులయందు సంపరించుటచే ఎండ కొండెము మొదలగును. బుధశుక్రము సౌమ్యబలాన్వితనాడులయందు సంపరించుటచేతను, గుర్వస్తూచయ మాగబలముచేతను అచ్చటచ్చట భరింపవలసి కలుగును. కుజాడు సుఖానాడియందు సంపరించుటచే అచ్చటచ్చట సాహసవృత్తి యు కలుగును. చైత్ర బ. ౧ మొదలు శాఖ శు. ౭ వరకు సూర్యుని లక్ష్మినీనక్షత్రసంచారకాలమున రవి, బుధ, శని, రాహుకేతువులు అతి వాతనాడియందును, గురుశుక్రము సహననాడియందును, కుజాడు బల నాడియందు సంపరించుటచే ఎండలు చాల వేడిగలుగును.

సైశాఖమాసము:

సైశాఖ శు. ౭ మొ. బ. ౫ వరకు సూర్యుని భగదీనక్షత్ర సంచారకాలమున రవి, బుధ, శుక్ర, శని, గురువులు అతినాత సహన నాడులయందు సంపరించుటచేతను, కుజాడు బలనాడియందు సంపరించుటచేతను, పశ్చిమవాయువు ప్రారంభింప అచ్చటచ్చట గాలితో కూడిన భరింపవలసిగలుగును. ఈ బ. ౫ మొదలు జ్యేష్ఠ శు. ౪ వరకు సూర్యుడు కృత్తికానక్షత్రమునందు సంపరించుకాలమున రవి, శని, శుక్ర, రాహుకేతు గురుబుధులు అతినాత వాత సహననాడులయందు సంపరించుటచే ప్రబలమైన పశ్చిమవాయువును చాల ఎండలును కలుగును. కుజాడు మాక్రము సౌమ్యనాడియందు ఉండుటచే దేశభేదముగా స్వల్పవృష్టి కురియును.

జ్యేష్ఠమాసము:

ఈ శు. ౬ మొదలు ఈ బ. ౪ వరకు సూర్యుడు రోహిణి నక్షత్రమునందు సంపరించుకాలమున శుక్ర, రవి, గురు, శని, రాహుకేతువులు అతినాత వాత సహననాడులయందు సంపరించుటచేతను, విశేషమైన పశ్చిమగాలివీచినను బుధుడు సౌమ్యనాడియందు సంపరించుట వల్ల బలదండకాలమున అచ్చటచ్చట స్వల్పవృష్టి కలుగును. ఈ బ. ౪ మొదలు ఆషాఢ శు. ౬ వరకు సూర్యుని మృగశిరసక్షత్రసంచార కాలమునందు కుజ, శని, గురు, రాహుకేతువులు వాయునాడియందును, శుక్రశు సహననాడియందును, సంపరించుటచేతను రవిబుధులు సౌమ్యనాడియందు సంపరించుటచేతను, ఆంగారకచలనముచేతను, శుక్రచంద్ర బుధులు ఏకరాశియందు ప్రవేశించుటచేతను అచ్చటచ్చట వర్షించును.

ఆషాఢమాసము:

ఆషాఢ శు. ౪ ప్రభృతి ఈ బ. ౨ పర్యంతం సూర్యుడు ఆర్ద్రా నక్షత్రమునందు సంపరించుకాలమున కుజ, శనిగురువులు వాత అతినాత నాడులయందు సంపరించినను రవిశుక్రలు సౌమ్యనాడియందును, బుధుడు జలనాడియందును సంపరించుటచేతను, గురు కుజులు ఏకరాశి యందుండుటచేతను బుధశుక్రసమాగమము బుధవక్రమును కలుగుట జల చంద్రకాలముగా బాగుగ వర్షించును. ఈ బ. ౨ మొదలు అధిక శ్రావణ శు. ౨ వరకు సూర్యుని పునర్వసునక్షత్ర సంచారకాలము నందు రవి, కుజ, గురు, శనిలు వాయునాడియందు సంపరించినను బుధశుక్రల సౌమ్యనాడిసంచారముచలనను గురుకుజులు ఏకరాశియందుండుటచేతను వర్షము బాగుగా కురియును.

అధిక శ్రావణమాసము:

అధిక శ్రావణ శు. ౧ మొదలు ఈ బ. ౧ పర్యంతం సూర్యుడు పుష్యమీనకు ప్రసంచారకాలమునందు కుజ గురు శనిలు అతివాత వాయునాడులయందు సంపరించినను బుధ రవి శుక్రులు జ్యేష్ఠాశ్వుత సుధానాడులయందు సంపరించుచేతను అంగాక చలనముచేతను సస్యానుమాలముగ వర్తించును. ఈ బ. ౧ మొదలు నిజ శ్రావణ శు. ౧ వరకు సూర్యుడు ఆశ్లేషాక్షత్ర సంచారకాలమునందు రవి బుధ శుక్రులు సుధామేఘనాడులయందు సంపరించుచేతను శుక్రాక్షయ ముచేతనున్న రవి ప్రీతి నక్షత్రమును ప్రవేశించుచేతను సువృష్టికలుగును.

నిజ శ్రావణమాసము:

ఈ శు. ౧ మొదలు ఈ బ. ౧౨ వరకు సూర్యుడు పూర్వ ఫల్గునీ నక్షత్రమునందు సంపరించుకా మన బుధశుక్రులు స్వనాక్షి యందు సంపరించుచేతనున్న కుజ శుక్రాక్షియందు సంపరించుచేత మిగ్గులముగా వర్తించును.

ఈ శు. ౧౩ మొదలు ఈ బ. ౧౩ వరకు సూర్యుడు పూర్వ ఫల్గునీ నక్షత్రమునందు సంపరించుకా మన బుధశుక్రులు స్వనాక్షి యందు సంపరించుచేతనున్న కుజ శుక్రాక్షియందు సంపరించుచేత మిగ్గులముగా వర్తించును.

భాద్రపదమాసము:

నిజ శ్రావణ శు. ౧౩ మొదలు ఈ శు. ౧౨ వరకు సూర్యుడు ఉత్తరానక్షత్రమునందు సంపరించుకాలమున గురుశనికుజశుక్రబుధులు దుష్టనాడులయందు సంపరించుచేత వృష్టిభంగము కలిగినను అంగాక కచలనములను తదితర గ్రహములు సునాడులయందు ఉండుట చేతను ఖండవృష్టికలుగును. యీ శు. ౧౨ మొదలు బ. ౧౨ వరకు సూర్యుడు పాస్తానక్షత్రమునందు సంపరించుకాలమున రవ్యాదిగ్రహములు దుష్టనాడులయందు సంపరించుచేత వర్ష భంగము కలిగినను పురశుక్ర యోగములను పడచురదిక్కునందు సాక్షియందు శుక్రసండుట చేతను సస్యపయోగమైన వర్షము కురియును.

ఆశ్వయుజమాసము:

భాద్రపద బ. ౧౨ మొదలు ఈ శు. ౧౩ వరకు సూర్యుడు చిత్తానక్షత్రమునందు సంపరించుకాలమున గురుశుక్రబుధశనిరవిశులు అతివాతహాస సౌమ్యనాడులయందు సంపరించుచేత వృష్టిభంగము గలిగినను బుధనక్షత్రమును శుక్రనియొక్క స్వాతీత్రయయోగము నల్లను సస్యపయోగమైన వృష్టి కలుగును. ఈ శు. ౧ మొదలు ఈ బ. ౧ పర్యంతం సూర్యుడు స్వాతీనక్షత్రమున సంపరించుకాలమున పుగ శుక్రయోగములను బుధనక్షత్రములను స్వాతీత్రయశుక్రయోగము నల్ల వాయుసహితవృష్టికలుగును.

కార్తీకమాసము:

ఆశ్వయుజ బ. ౧ ప్రభృతి కార్తీక శు. ౬ పర్యంతం సూర్యుడు విశాఖానక్షత్రమున సంపరించుకాలమున—గురుబుధశుక్రశనిలు దుష్ట నాడులయందు సంపరించినను తదితర గ్రహములు సునాడులయందు సంపరించుటచే జలచంద్రకాలమునందు వర్షము కురియును. ఈ శు. ౬ మొదలు ఈ బ. ౬ పర్యంతం రవి అనూరాధాక్షత్ర సంచారకాలము నందు పుగశుక్రయోగములను శన్యస్తయ బుధనక్షత్రములను వర్షము బాగుగా కురియును.

దేశాదిప్రయోగములు:

శ్లో. ఇనసూనుగతెం శే ప్రైమదాయగ శేనురొ;
వింధ్యాదిలంకానో ర్మధ్యే పతంతి శనకౌటయః;

శ్లో. మినాంతే నృశ్చికాంశేచ నృపకుంభాశిమధ్యయోః;
యావచ్ఛాస్తే గురు స్సారి తాన ద్ద్విక్ష మాకరోత్.

శనికి ఆరససానమును గురువుండుటచే లంకమొదలు వింధ్యవర కుగల దేశమును జననప్తము గల్గును. ఈ కలము వైశాఖ శు. ౧౫ మొదలు మార్గశిర బ. ౧౧ లు వరకు.

మినాంతమున గురువు చైత్రమాసమున ఉండుటచేతను మార్గ శిర బ. ౧౧ లు వరకు శని నృశ్చికాంతమున ఉండుటచేతను దేశము శుద్ధిగల్గుముగా నుండును. జ్యేష్ఠ బ. ౩౧ మొదలు అధిక శ్రావణ బ. ౬ లు వరకు గురుకులూ ఏకరాశియందుండుట దోషము.

నృశ్చికరంభమునాంతి మార్గశిర బ. ౧౧ వరకు శనికేశవులు ఏకరాశియందుండుట దోషము. వైశాఖ శు. ౧౧ మొదలు జ్యేష్ఠ శు. ౫ వరకు గురుశుక్రులు ఏకరాశియందుండుట దోషము. భాద్రపద శు. ౧ మొదలు ఆశ్వయుజ బ. ౫ లు పర్యంతం గురుశుక్రులు పర స్పరమున ప్రసాన యందుండుట దోషము. కార్తీక శు. ౫ మొదలు మార్గశిర శు. ౬ లు వరకు బుధశనిలు కలిసి యేకంశియందుండుట దోషము. కార్తీక శు. ౩ మొదలు మార్గశిర శు. ౨ వరకు రవి శనిలు కలిసి ఏకరాశియందుండుట దోషము.

మాఘ బ. ౩ మొదలు సంవత్సరాంతమువరకు గురుశుక్రులు ఏక రాశియందుండుట దోషము.

ఫలము

శ్లో. రవిచందావేకరాశౌ దుర్భిక్షం వ్యాధిపీడనమ్;
బుధచందా వేకరాశౌ నృపాణాం కలహం భవేత్.

శ్లో. గురుణా సారిణా వాపి రాహుద్యుక్తో భవా శిఖి;
యోగ శృంఖలసంక్షోయం రాజారాప్రవిణాశనమ్.

శ్లో. య జ్యేకరాశౌ గురుభార్గవో చేత్
గురోః కశత్రేచ భృగోస్తు నిక్రీ;
సింహా యుగం మనుజాధిపానాం
వృష్టే ర్వివాశం సముదైతితద్వత్.

శ్లో. యదారభి రీ సరరాజసంత్రీ
యజ్యేకరాశౌ సచుసప్తకేవ;
అనంతి లంకాపురి మధ్యదేశే
క్షుధాభయం శస్త్రస్థయం నరాణామ్.

పంచాంగ శ్రవణఫలము

యశ్రుణోతి మధు శుక్లపక్షకే వర్ష నాథ సచివాదికంఘలమ్;
ప్రాప్నుయాద్ధురితముక్తనిగ్రహః ఆయురర్థమతులం యశస్సుఖమ్;
కన్యావనీ కాంచన దిగ్బానాం గవాం సహస్రం సతతం ద్విజేభ్యః;
దత్వా ఫలం యల్లభేత్ మనుష్యస్తతస్థాన్యబ్రహ్మణి శ్రుణ్వన్

రాజా మంత్రీ సస్యనాథో రసానా
మిశస్సార్థం స్వామికో నీరసానామ్;
అర్హాధీశః కిం మేఘాధినాథో
దద్యు శ్రేయ శ్శ్రీయతాం తత్ఫలాని.

శ్రీ విభవనామ సంవత్సర సంచాంగవీతిక

రామానుజీయ శ్రీవైష్ణవ తిరునక్షత్రములు

శ్రీమాంభవపుణ్యదినములు

	అశ్వినీ	మేషమాసము	సశుగనంబి తిరునక్షత్రము
వైశ్యాశి	కృత్తిక	"	ఉయ్యక్కొండార్
	ఆర్ద్ర	"	యెంతెరుమానార్
	పునర్వసు	"	మొదటిగూండార్
	"	"	చక్రవర్తితిరుమాళనార్
	చిత్త	"	వధురకపుల
ఆని	హస్త	"	శేవప్పెరుమాళ్
	స్వాతి	మృగశిరామాసము	అశ్వినంగార్
	"	"	పెరియతిరువలనంబి
	విశాఖ	"	నమ్మాళ్వార్
	అనూరాధ	"	పెరియళ్వార్
మిథున	స్వాతి	మిథునమాసము	పెరిగూళ్వార్
	అనూరాధ	"	నాథమూల
	పునర్వసు	కర్కాటకమాసము	శ్రీ కండార్
	"	"	యదుగిరినాద్విగూర్
	ఉత్తరాషా	"	అశ్వినందారు
ఆవిశి	"	"	పుండరీకాక్ష
	రోహిణి	సింహమాసము	శ్రీ కల్లూర్
	విశాఖ	కన్యామాసము	తిరుమలనంబి
	శ్రవణము	"	వేదాంతదేశికుల
	"	"	తిరువేంగడముడగూన్
అశ్విని	కృత్తిక	మృగమాసము	మొగమలార్ త్తిమదాసన్
	మూల	"	మనవాళమహామునుల
	పురవాషా	"	నేనముప్పియూళ్వార్
	శ్రవణం	"	పొయ్యియూళ్వార్
	"	"	పిళ్ళైళ్ళూళ్వార్
కార్తిక	ధనిష్ఠ	"	పూర్ణత్తాళ్వార్
	శతభిషము	"	పేరుగూళ్వార్
	కృత్తిక	పుష్యమాసము	తిరుమంగైయూళ్వార్
	"	"	నలమిళ్ళగారి
	రోహిణి	"	తిరుప్పొడియూళ్వార్
మృగశి	జ్యేష్ఠ	మృగశిరామాసము	తొండరడిప్పొడియూళ్వార్
	"	"	పెరియనంబి
	పునర్వసు	మకరమాసము	యంబార్
	మఖ	"	తిరుమూడియూళ్వార్
	హస్త	"	మారత్తాళ్వార్
మాసి	మృగశిర	కుంభమాసము	తిరుకచ్చినంబి
	పునర్వసు	"	కులశేఖరాళ్వార్
	రోహిణి	"	నందెరుమాళ్
	పుష్యమి	మీనమాసము	యతిరాజసంపత్కుమారర్
	ఉత్తర	"	శ్రీరంగనాద్విగూర్
పంగుని	కేతి	మేషమాసము	పెరియ పెరుమాళ్

చైత్ర శు. ౨ వేదవ్యాసతీర్థుల పుణ్యదినము
శు. ౬ కవీంద్రతీర్థుల
౧౩ సత్యవ్రతతీర్థుల
బ. ౩ వాగీశతీర్థుల
బ. ౧౩ సత్యవిజయతీర్థుల
వైశాఖ శు. ౩ విద్యాధిరాజతీర్థుల
జ్యేష్ఠ శు. ౩ సత్యసంగీతీర్థుల
బ. ౨ సత్యపూర్ణతీర్థుల
బ. ౩ రఘువర్యతీర్థుల
ఆషాఢ శు. ౯ సత్యధిరాజతీర్థుల
బ. ౫ శ్రీజయతీర్థుల
శ్రావణ శు. ౧ రాఘవేంద్రతీర్థుల
శు. ౭ సత్యవరతీర్థుల
భాద్రపద శు. ౧౦ సత్యకావతీర్థుల
బ. ౩౦ మాధవతీర్థుల
అశ్వయుజ శు. ౭ సత్యపరాయణతీర్థుల
కార్తిక శు. ౧౦ సత్యవరతీర్థుల
శు. ౧౧ వేదనిధితీర్థుల
బ. ౭ విద్యానిధితీర్థుల
బ. ౧౪ పద్మనాభతీర్థుల
మార్గశిర శు. ౧౧ సత్యనిధితీర్థుల
శు. ౧౨ రఘునాథతీర్థుల
పుష్య శు. ౧౨ రఘుత్తమతీర్థుల
బ. ౬ సత్యకామతీర్థుల
బ. ౭ నరహరితీర్థుల
బ. ౧౪ విద్యాధీశతీర్థుల
బ. ౩౦ పురందరదాసతీర్థుల
మాఘ శు. ౯ (మధ్వనవమి) ఆనందతీర్థు
ఫాల్గుణ శు. ౨ సత్యబోధతీర్థుల
శు. ౪ వ్యాసరాజస్వాముల
శు. ౬ సత్యవ్రతతీర్థుల

ససూతిశాంతి నక్షత్రములు

ఉత్తర (పా. ౧)	ఆశ్లేష (పా. ౪)
పుష్యమి (పా. ౨, ౩)	మఖ (పా. ౧)
పురవాషా (పా. ౩)	కేతి (పా. ౪)
చిత్త (పా. ౧, ౨)	అశ్వినీ (పా. ౧)

జ్యేష్ఠ, మూల ఈ నక్షత్రములయందును, తండ్రి యొక్క జన్మనక్షత్రములయందును శిశువులు పుట్టినచో శాంతిచేయవలెను.

వెంకటేశ్వరమహాదేవి నిగనిగలాడించును. కండ్లకు చల్లుదనము కలిగించును.

శ్రీలు పురుషులు వామపురుష యోగ్యమైనది. గతు|| నూనెగల సీసా 1-కిరూ 0-12-0

అమృతంజనము డిపో, బొంబాయి—చుద్రాసు.

మోహినీతైలము

శంకుస్థాపనాది ముహూర్తములకు శుభమైన తిథి వార సత్త్రములను తెలియజేయు చక్రము

ముహూర్తముల పేరు	తిథులు	వారములు	సత్త్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
శంకుస్థాపనము	౩-౨-౭-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	గో-మృ-హ-రే-అనూ-ఉ-ఫ-పుష్య-శ్రే-పున-ః-శ-అశ్వి-స్వా	మృ-కర్క-కుం-మీ	చతుర్థశుద్ధి
గృహప్రవేశము	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-గో-మృ-పున-పుష్య-ఉ-ఫ-స్వాతి-అనూ-శ్రే-ః-శత	మృష-సింహ-మృశ్మి-కుం-మీ-క-ః-ః-మి	అష్టమ, ద్వాదశశుద్ధి
నిషేకము	౨-౩-౫-౭-౧౧	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-గో-ఉ-ఫ-హ-స్వా-అనూ-మూల-ఉ-మ-శ్రే-శత-ఉ-భా	మృ-మి-క-ర్క-సిం-తు-ః-ః-కుం-మీ	లగ్నశుద్ధి
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౧	సో-బు-గు-శు	గో-ఉ-ఫ-హ-స్వాతి-అనూ-ఉ-మ-శ్రే-శత-ఉ-భా-ః-సి-మృగ	మృ-మి-క-సిం-తు-ః-ః-కుం-భ	లగ్నశుద్ధి-సప్తమమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-సర్వనష్టము
పుంసవనము	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-గో-మృగ-పున-పుష్య-ఉ-ఫ-హ-వి-స్వా-అనూ-మూల-ఉ-మ-శ్రే-ః-శత-ఉ-భా-రే	మే-ః-మి-మీ	నవమశుద్ధి-నూడవ మాసము
నీమాంతము	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-నం-గు	అశ్వి-గో-మృ-పున-పుష్య-ఉ-ఫ-హ-వి-స్వా-అనూ-మూల-ఉ-మ-శ్రే-ః-శత-ఉ-భా-రే	మే-ః-మి	౪-౬-౮-మాసములు-నవమశుద్ధి
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	గో-ఉ-భా-ఉ-మ-స్వా-పున-శ్రే-ః-ని-శత-అశ్వి-హస్త-పుష్య-అనూ	మృష-తు-మి-క-ః-ః-మి	అష్టమశుద్ధి
నామకరణము	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-గో-ఉ-ఫ-ఉ-మ-ఉ-భా-స్వా-పున-శ్రే-ః-శ-హ-స్త-పుష్య-అనూ	మృ-తు-మి-క-స్వా-ః-ః-మి	అష్టమశుద్ధి
డోలాగోపణము	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-గో-మృ-ఉ-ఫ-ఉ-మ-ఉ-భా-పున-హ-వి-స్వాతి-వి-అనూ	మృ-మి-క-ర్క-కన్య-తు-ః-ః-మి	౧-౩-౫ మాసములు శుభము-అష్టమశుద్ధి
అన్నప్రాశనము	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-గో-మృ-పున-పుష్య-ఉ-ఫ-ఉ-మ-ఉ-భా-హ-వి-స్వా-అనూ-శ్రే-ః-శత-రే	మృ-మి-క-ర్క-క-తు-ః-ః-మి	పురుషులకు-౬-౮-౧౧ మాసములు, స్త్రీలకు ౫-౭-౯-మాసములు, శుభము. వశమశుద్ధి లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట
కర్ణవేద	౨-౩-౫-౭-౧౧	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పుష్య-హ-వి-స్వాతి-అనూ-శ్రే-ః-శ-రే-అర్ధ-ఉ-ఫ-ఉ-మ-ఉ-భా	మృ-మి-క-ర్క-క-తు-ః-ః-మి	౬-౮ మాసములయందు శుభము-అష్టమశుద్ధి
కేశఖండనము	౨-౩-౫-౭-౧౧	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పున-పుష్య-హ-వి-స్వా-శ్రే-ః-శ-రేవతి	మృ-మి-క-ర్క-క-తు-ః-ః-మి	ఉత్తరాయణం-పూర్వాష్టమ
అక్షరస్వీకారము	౨-౩-౫-౭-౧౧	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-హ-వి-త్త-అనూ-శ్రే-ః-రేవతి	మే-క-ర్క-తు-మ	ఉత్తరాయణం, ౫-౭ సం అష్టమశుద్ధి, నూత్యుడు చరస్థిరరాసులయం దుండగా
విద్యారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-ఆర్ధ-పున-పుష్య-అశ్రే-పూ-ఫ-పూ-మ-పూ-భా-హ-వి-స్వా-అనూ-మూల	మే-క-ర్క-తు-మ	అనన్యాయనములను విడిచి పెట్టవలెను. శస్త్రవిద్యా భ్యాసమునకు-ఆది-మంగళ వారములు-శుభము
ఉపనయనము	౨-౩-౫-౭-౧౧	బు-గు-శు	అశ్వి-గో-మృ-పున-పుష్య-ఉ-ఫ-ఉ-మ-ఉ-భా-హ-వి-స్వా-శ్రే-ః-శత	పాపగ్రహములు కేంద్రమందు లేకుండుట-లగ్నము	అష్టమశుద్ధి-లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట-పూర్వాష్టమ

అమృతాంజనము దురదను, జలుబును తొలగించును

ముహూర్తములు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	అగ్నిములు	విశేషవిధులు
వివాహము	౧-౩-౫-౭-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	రో-హ-చి-నా-పు-మ-అనూ-శ్ర-రే-ఉ-భా-మూల	స్వ-మి-క-ర్క-కన్య-కు-న-మి-న-మే	సప్తమశుద్ధి
కందుక ధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩	సో-బా-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-ఉ-భా-ఉ-మ-ఉ-భా-మూల	స్వ-మి-క-ర్క-కన్య-కు-న-మి-న-మే	హారవస్త్రాచంద్ర శుభము
నవవస్త్ర ధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩	సో-బా-గు-శు	అశ్వి-ఉ-భా-ఉ-మ-ఉ-భా-మూల-చి-నా-పు-మ-అనూ-శ్ర-రే-ఉ-భా-మూల	స్వ-మి-క-ర్క-కన్య-కు-న-మి-న-మే	తృతీయశుద్ధి
ప్రయాణము	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩	సో-బా-గు-శు	మృ-అశ్వి-పుష్య-పున-మ-అనూ-శ్ర-రే-ఉ-భా-మూల	మే-పు-క-ర్క-కన్య-కు-న-మి-న-మే	పంచమశుద్ధి-వారశూల-తి
మాపారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩	సో-బా-గు-శు	అశ్వి-రో-పుష్య-ఉ-భా-ఉ-మ-ఉ-భా-మూల-చి-నా-పు-మ-అనూ-శ్ర-రే-ఉ-భా-మూల	క-ర్క-కన్య-కు-న-మి-న-మే	శిశూల-వక్ష-త్రశూలలుకల
దీక్షావాస మనకు	౨-౩-౫-౭-౧౧-౧౩	సో-బా-గు-శు	రో-హ-చి-నా-పు-మ-అనూ-శ్ర-రే-ఉ-భా-మూల	స్వ-మి-క-ర్క-కన్య-కు-న-మి-న-మే	దిక్కులు వచన పెట్టవలెను

ఈ ముహూర్తములకు ఏకవింశతి వహదోషములు నవలక్షణములు వలెను. పంచకరహితము గ నుండవలెను. చంద్రుల రాశిలములుండవలెను. పాపగ్రహములు అనగా రవి, చంద్రు, కుజ, రాహు, కేతు, క్షీణ, శుక్ర, పాపయుతి బాధలు లగ్నమునకు ౩-౬-౧౧ స్థానములయందును, శుభగ్రహము లగు గురు, శుక్ర, బ్రహ్మచంద్రులు, పాపగ్రహములు కాని బాధులు, లగ్నమునకు ౧-౨-౪-౫-౭-౧౦-౧౨-౧౩ స్థానములయందును ఉండిన శుభము. చంద్రుడు పాపియైనను, శుభుడైనను లగ్నమునకు గుండవలెను.

పంచకమును దెలిసికొను పద్ధతి
శుక్లప్రతిపత్తు ముదలు తిథి సంఖ్యయును, ఆదినాళము ముదలు

వారసంఖ్యయును, అశ్విన్యాదిగా నక్షత్రసంఖ్యయును, మేషాదిగాలగ్న సంఖ్యయును గణపి, తొమ్మిదివే భాగించగా శేషము పంచకమనబడును. అందు ౧ మిగిలెనేని హస్తసంఖ్యయును, ౨ మిగిలెనేని అగ్నిపంచకము, ౩ మిగిలెనేని రాజపంచకము, ౪ మిగిలెనేని హారపంచకము, ౫ మిగిలెనేని రోగపంచకము. శేష సంఖ్యలు నిష్పంచకములు (శుభములునవి). మతాంతరము : తిథిసంఖ్య శుక్లప్రతిపత్తు శుక్లప్రతిపత్తు నుండియు, కృష్ణపక్షములో కృష్ణప్రతిపత్తునుండియు గణించుట గలదు. పాపగ్రహసంఖ్య గణించుట లగ్నసంఖ్యను కలిపి తొమ్మిదివే భాగించగా శేషము ముందు నెప్పిస ప్రకారముగా చూచుకొనుట హితవలదు. ప్రస్తుతము కలుపుట శాస్త్రసమ్మతము కాదు.

అమృతయోగములు

- అ|| రో-ఉ-పు-ఉ-మ-ఉ-భా-మూల-రే-తి-శ్రవ-మూల
- సో|| మృ-స్వాతి-రే-తి-పున-శ్రవ
- మం|| రో-హి-మూల-అశ్వి-ఉ-భా-ఉ-మ-ఉ-భా
- బు|| పూ-మ-పూ-భా-పూ-భా-కృ-ఉ-భా-ఉ-మ-ఉ-భా
- గు|| అశ్వి-పుష్య-స్వా-మ
- శు|| మూ-హి-రే-అశ్వి-అనూ-స్వా-ఉ-భా-ఉ-మ-ఉ-భా
- శ|| మ-స్వా-కృ-రో-శశ

మరణయోగములు

- అ|| అనూ-జ్యే-మ-విశా-సని
- సో|| విశా-కృ-మ-పూ-భా-ఉ-మ
- మం|| శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూ-భా
- బు|| ధని-మూల-రే-అశ్వి-హ
- గు|| మ-రో-శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూ-భా
- శు|| పుష్య-రో-జ్యే-శ-అశ్వి-మ
- శ|| ఉ-భా-చి-ఉ-మ-పూ-భా-ఉ-భా-రే

రాహుకాల గుళికకాలములు

హారోదయము 6 ఘంటలకు అద్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము		గుళికకాలము	
	మొదలు	వరకు	మొదలు	వరకు
ఆదివారము	4½	6	3	4½
సోమవారము	7½	9	1½	3
మంగళవారము	3	4½	12	1½
బుధవారము	12	1½	10½	12
గురువారము	1½	3	9	10½
శుక్రవారము	10½	12	7½	9
శనివారము	9	10½	6	7½

అమృతాంజనము పార్శ్వపునొప్పులకు పరమాషధము

సూర్యనియోక్త ఉదయాస్తమయకాలములు

ఆనందాదియోగములు

శ్రావణ	ఉదయం		అస్తం		శ్రావణ	ఉదయం		అస్తం		ఆది	యోగములు								ఫలము
	మం	ని	మం	ని		మం	ని	మం	ని		అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందః	
౧	౬	౪	౬	౧౪	౧	౫	౫౯	౫	౫౫	ఆది	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందః	ద్రవ్యలాభము
౧౦	౫	౫౦	౬	౧౫	౧౦	౬	౦	౫	౪౪	భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	కాలదండః	విఘ్నము	
౨౦	౫	౫౧	౬	౧౬	౨౦	౬	౨	౫	౩౮	కృ	పున	పూ	స్వా	మా	శ్ర	ఉభా	ధూమాక్షుః	హాని	
౩౦	౫	౪౪	౬	౨౧	౩౦	౬	౫	౫	౩౩	రో	పు	ఉఫ	వి	పూ	గ	రే	ప్రజాపతిః	కార్యసిద్ధి	
										మృ	ఆ	హ	ఆ	ఉషా	శ	అశ్వి	సౌమ్యః	సావ్యయము	
										ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంక్షుః	విఘ్నము	
										పున	పూ	స్వా	మా	శ్ర	ఉభా	కృ	స్వజః	రాజ్యలాభము	
౧౦	౫	౪౨	౬	౨౨	౧౦	౬	౧౦	౫	౩౧	పు	ఉఫ	వి	పూ	గ	రే	రో	ప్రసన్నః	లక్ష్మీలాభము	
౨౦	౫	౩౮	౬	౨౬	౨౦	౬	౧౫	౫	౨౮	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	నైజః	కిలహము	
౩౦	౫	౩౬	౬	౨౬	౩౦	౬	౨౦	౫	౨౮	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మృగశ	మరణము	
										పూ	స్వా	మా	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	గౌతమి	రాజ్యలాభము	
										ఉఫ	వి	పూ	గ	రే	రో	పు	మిత్రం	కార్యసిద్ధి	
౧౦	౫	౩౬	౬	౩౨	౧౦	౬	౨౬	౫	౩౧	హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	మానసః	ప్రేమాభిము	
౨౦	౫	౩౮	౬	౩౫	౨౦	౬	౩౨	౫	౩౫	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	పన్వం	కార్యహాని	
౩౦	౫	౩౯	౬	౩౬	౩౦	౬	౩౫	౫	౩౬	స్వా	మా	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం	భోజనలాభము	
										వి	పూ	గ	రే	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పత్తిః	ద్రవ్యనాశము	
										అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	మృగశ	హాని	
౧౦	౫	౪౨	౬	౩౭	౧౦	౬	౩౫	౫	౫౫	జ్యే	అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	కామం	కార్యహాని	
౨౦	౫	౪౬	౬	౩౬	౨౦	౬	౩౭	౬	౦	మా	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిరిః	కార్యసిద్ధి	
౩౦	౫	౪౮	౬	౩౭	౩౦	౬	౩౮	౬	౫	పూ	గ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం	శుభకార్యసిద్ధి	
										ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతం	ప్రసంతోషము	
										అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	మృగశ	భోజనహాని	
౧౦	౫	౫౦	౬	౩౮	౧౦	౬	౩౫	౬	౧౧	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మా	గదా	అశుభము	
౨౦	౫	౫౨	౬	౩౯	౨౦	౬	౩౬	౬	౧౬	గ	రే	రో	పు	ఉభా	విశా	పూ	మతంగః	స్వర్ణలాభము	
౩౦	౫	౫౫	౬	౪౦	౩౦	౬	౪౦	౬	౨౬	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసః	క్షేమము	
										పూభా	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చిరః	దుర్వార్తాశ్రవణము	
౧౦	౫	౫౬	౬	౪౦	౧౦	౬	౪౦	౬	౧౦	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మా	శ్ర	సిరిః	కార్యసిద్ధి	
౨౦	౫	౫౭	౬	౪౧	౨౦	౬	౪౧	౬	౧౨	రే	రో	పు	ఉఫ	విశా	పూ	గ	నగమానః	అతిశయలాభము	
౩౦	౫	౫౮	౬	౪౨	౩౦	౬	౪౨	౬	౧౫										

ఆంధ్రపత్రిక—విశాఖపట్టణం నందా సం.మునకు 24-0-0, ఇంగ్లీషు భాషాస్థానము లేని ఆంధ్రుల కమాల్యమైన దినపత్రిక.

విశేష స్వదేశములలో జరిగినవార్తలన్నియు ఇంగ్లీషుపత్రికలలోని సారాంశమును పూర్తిగా ఇందు ప్రచురింపబడును.

ఈ పత్రికను చదువువారు ప్రపంచజ్ఞానమును ఆత్మధికముగ పుట్టించుకొనుచున్నారు.

భారతి—‘సచిత్రమాసపత్రిక’ ప్రతి చాంద్రమాసాదిని ప్రచురింపబడును. ప్రతి సంవత్సరమునకు 3, 4 వర్ణచిత్రములతోడను

ఇతర చిత్రములతోడను ప్రచురింపబడును. వాస్తవము, చిత్రకళలు, గానము, కవిత్వము, వాఙ్మయములు మున్నగు అనేకవిషయములతో నిండియుండును. ప్రతిమాసమునను పు. 180 కలిగియుండును. సం. ౧౦వ రూ. ౧౦-0; ఆర్థ సం. ౧౦వ రూ. 8-0-0; విడిపత్రిక రూ.0-10-0.

అమృతాంజనము పక్షవాతములకు పరమహంసక్రియ

గౌరీపంచాంగము కాలము ౧-కే ఘడియలు ౩౫. ఘంట ౧, నిమిషములు ౧౦.

పగటిమహూర్తములు							రాత్రిమహూర్తములు						
వారములు ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	వారములు ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧ ఉద్యోగం	అమృతం	రోగం	విషం	ఉద్యోగం	రోగం	విషం	౧ శుభం	రోగం	జ్వరం	అభయం	శుభం	అమృతం	విషం
౨ లాభం	విషం	ఉద్యోగం	అమృతం	విషం	జ్వరం	అమృతం	౨ అమృతం	లాభం	ఉద్యోగం	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యోగం
౩ విషం	ఉద్యోగం	జ్వరం	శుభం	జ్వరం	అమృతం	జ్వరం	౩ జ్వరం	భయం	కలహం	విషం	కలహం	కలహం	శుభం
౪ అమృతం	లాభం	లాభం	ఉద్యోగం	లాభం	కలహం	ఉద్యోగం	౪ రోగం	ఉద్యోగం	లాభం	ఉద్యోగం	లాభం	లాభం	అమృతం
౫ శుభం	జ్వరం	అమృతం	రోగం	అమృతం	లాభం	శుభం	౫ కలహం	రోగం	కలహం	శుభం	ఉద్యోగం	శుభం	కలహం
౬ భయం	అమృతం	ఉద్యోగం	శుభం	విషం	శుభం	లాభం	౬ లాభం	అమృతం	లాభం	లాభం	జ్వరం	భయం	రోగం
౭ అమృతం	లాభం	విషం	భయం	కలహం	భయం	భయం	౭ ఉద్యోగం	విషం	ఉద్యోగం	భయం	లాభం	అమృతం	అమృతం
౮ విషం	భయం	లాభం	అమృతం	జ్వరం	అమృతం	లాభం	౮ రోగం	జ్వరం	భయం	లాభం	ఉద్యోగం	విషం	లాభం

సవగ్రహములు ద్వారాస్థానములయందుండునపు డీచ్చెడి గోచారస్థలములను పరిచయింపేయు చక్రము

గ్రహములు	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
రవి	స్థానచలనం	భయం	సంపత్తి	మానభంగం	భయం	శ్రమశ్రయం	దూషణ	రోగం	భయం	లాభం	ఆరోగ్యం	వ్యయం
చంద్రుడు	సౌజన్యం	వ్యయం	లాభం	రోగం	కార్యనాశం	భయం	లాభం	వ్యయం	వ్యాపారం	లాభం	శుభం	దుఃఖం
శుక్ర	భయం	వ్యయం	లాభం	శ్రమశ్రయం	రిపుభయం	భయం	కలహం	భయం	వ్యయం	చలనం	లాభం	రోగం
బుధుడు	భయం	లాభం	వ్యయం	శ్రమశ్రయం	పరిశ్రమ	భయం	వ్యయం	సంతోషం	దుఃఖం	శుభం	శుభం	వ్యయం
గురు	గమనం	భయం	లాభం	అపత్తి	నాశం	సంపత్తి	క్షేత్రం	ఆరోగ్యం	హాని	భయం	భయం	హాని
శుక్ర	ఆరోగ్యం	భయం	భయం	సౌఖ్యం	శుభం	పుష్కలం	లాభం	క్షేత్రం	భయం	భయం	హాని	హాని
శని	అభయం	హాని	సంపత్తి	కుక్షి	రోగం	లాభం	లాభం	క్షేత్రం	భయం	భయం	హాని	హాని
రాహు	భయం	కలహం	సౌఖ్యం	మానహాని	భయం	వ్యయం	శుభం	భయం	వ్యయం	సంతోషం	కలహం	లాభం
కేతు	భయం	విరోధం	శుభం	మానహాని	భయం	వ్యయం	శుభం	భయం	హాని	కలహం	విరోధం	భయం

ప్రయాగమునకు

తిథియాల, వారయాల, నక్షత్రయాల, లగ్నయాల

దిక్కులు	తిథిలు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు
తూర్పు	౧, ౯	శని, సోమ	కృత్తిక	తూల
ఆగ్నేయము	౩, ౧౧	శని, గురు	మృగశిర	మృగశిరము
పశ్చిమము	౫, ౧౩	గురు	శ్రవణము	మీనము
నైరృతి	౭, ౧౫	సోమ, శుక్ర	అశ్విని	మృగశిరము
పశ్చిమము	౯, ౧౭	ఆది, శుక్ర	రోహిణి	మృగశిరము
వాయవ్యము	౧౧, ౧౯	మంగ, ఆది	పుష్య	మేషము
ఉత్తరము	౧౩, ౨౧	బుధ, మంగ	అర్ధాశ్లాషా	మృగశిరము, కన్య
ఈశాన్యము	౧౫, ౨౩	బుధ	మృగశిరము	మిథునము

తామరత్రయము: తామర, తీట, గజ్జిక ముగిది. డబ్బీ 1కి 6అణాలు నూత్రవే.

అమృతాంజనము పిప్ప, బొంబాయి లేక ముద్రాసు

నశాపథాసములయొక్క కేర్లు

౧ పుష్టి, ౨ దుష్టి, ౩ త్వగ్వాన్తి, ౪ స్తుతి, ౫ మనోహార, ౬ సామరాగమనోహార, ౭ గోపకామము, ౮ గోమతి, ౯ గోమతి, ౧౦ గోమతి, ౧౧ గోమతి, ౧౨ గోమతి.

మహాత్మ మంత్రజపమునకు వృత్తులు

శ్లో. అథరూపా పరావిద్యా పశ్యంతీ వర్ణరూపిణీ
మహిమా పరిధూపాస్యా వైఖరీ వాక్యరూపిణీ.
వి శేషాన్తప్రకాశిక.

త. మంత్రార్థమును తెలిసి జపించుట పరావృత్తియనబడును. పశ్యంతీయంత్రమునందు వర్ణములు చూచుచు జపించుట పశ్యంతీవృత్తియనబడును. పరిధూపము అనగా మంత్రమునందు గల మాడుపములను గుర్తించి జపించుట మహిమావృత్తియనబడును. మంత్రమునంతయును నొకేవాక్యముగా చూచుచు జపించుట వైఖరీవృత్తియనబడును.

అమృతాంజనము పెక్కువేలు యోగ్యతాపత్రములు పొందినది

శ్రీ ప్రథమరజస్వల అయిన తిథులు-నక్షత్రములు

వాని గణాదోషములు

తిథులు: పాడ్యమియందు మాహాపాపినియును, విదియయందు పుత్రనితియును, తదియయందు సౌఖ్యవతియును, చాతియందు నృపనియును, పంచమియందు శుభప్రగురాలును, షష్ఠియందు విశ్వసంచారిణియును, సప్తమియందు శుభప్రగురాలును, అష్టమియందు విశ్వసంచారిణియును, నవమియందు విశేషకష్టవతియును, దశమియందు పుత్రనితియును, ఏకాదశియందు శుభిరూపురాలును, ద్వాదశియందు పరులకు మాషించునదియును, త్రయోదశియందు పుత్రనితియును, చతుర్దశియందుకోపినియును, పూర్ణిమామాసాస్యలందు దుష్టచారిణియును అగును.

నక్షత్రములు: భిశి, ఆశ్రేష, పుబ్బ, పూష, పూభా యీనక్షత్రముల 1-న పాపము భద్రనాశమును, 2-న పాపము పుత్రనాశమును, 3-న పాపము భవనాశమును, 4-న పాపము ముఖమును గలిగించును. మరియు కృత్తిక, ఆర్ద్ర, పున, మఖ, జ్యేష్ఠ యీనక్షత్రములయొక్క 1-న పాపము మంగళమును గలిగించును. రెండవపాపమునైన 25 గ్రహకు భోజనము పెట్టవలెను. 3,4 పాపములను, ఆన, మంగళ, శనివారములయందును, దుష్టకాలములయందును, దుష్టతిథిలయందును, దుష్టయోగములయందును, రజస్వల అయిన యెడల యథావిధి శాంతి చేయవలెను.

ద్వపాది త్రిపాది నక్షత్రములు

దుష్టతిథ్యాదులయందు మరణము-దోషము-శాంతి

రో, కృత్తిక, మృ, పున, ఉత్తర, చిత్తి, విశా, ఉషా, భరణి యీ నక్షత్రములయందు, వృశిసాందినతావును, 3 మాసముల వరకును, ధని, పూభా, ఉభా, రేవ, శేతి, యీ నక్షత్రములందు వృశిసాందిన తావును 6 మాసములవరకును పాడువేయవలెను. ౧-౬-౧౧-౧౩-౧౪-౨-౭-౧౨ ఈ ౮ తిథులయందును, శుక్ర, శని, ఆది, మంగళవారములయందును, వృశిసాందినయెడల శాంతి చేయవలెను.

క్షౌరయోగ్యములగు తిథి వారి నక్షత్రములు

పూష, పుష్య, పున, రేవ, హస్త, శ్రవ, మృగ, ధని, అశ్వి, చిత్తి, జ్యేష్ఠ, స్వాతి, శతభిషం ఈనక్షత్రములు, సోమ, మంగ, గురు వారములు, విదియ, తదియ, పంచమి, సప్తమి, ఈతిథులు క్షౌరమునకు ప్రశస్తములు.

గండపురుషస్థితి

గండపురుషుడు కార్తిక, ఆషాఢ, ఫాల్గున, వైశాఖమాసములయందు ఆకాశమాసను, మాఘ, భాద్రపద, చైత్ర, ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళమాసను, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, మాగ్గశిర్ష, పుష్యమాసములలో భూమియందును ఉండును. గజోనర్కవము ప్రసూతి మొదలగు నవి సంభవించినపుడు గండపురుషుడు భూమియందుండెనేని దోషవధికమగుటచే విశేషశాంతిచేయవలెను. మిగతకాలములో దోషము సామాన్యము.

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆ	సో	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ	ఘ
౨౭-౨౮, ౧౭-౧౮, ౭-౮, ౧౫-౧౬, ౧౧-౧౨, ౭-౮, ౧-౨	౨౩-౨౪, ౧౩-౧౪	౨౭-౨౮, ౧౭-౧౮, ౩-౪				

బుల్లి పాట నకు ఘటములు

శిరస్సు-3 లహము, మాఖము-బంధువ్యవహారము, కను-విద్యులనడుమ-రాజానుగ్రహము, వైశాఖ-సంస్కారము, క్రిందపెదవి-సనలాభము, ముక్కుచివర-రోగము, పిడిచెవి-దీర్ఘాయువు, ఎడమచెవి-వర్తకలాభము, కేత్రము-భాగ్యము, గడ్డము-రాజపండితము, నోరు-భయము, కంఠము-శత్రుహాని, పిడిభుజము-ఆరోగ్యము, ఎడమభుజము-స్త్రీసంతానము, కుడిమండలి-కీర్తి, ఎడమ మండలి-రోగము, స్థనయుగము-రోషము, ఉదరము-ధాన్యలాభము, రొమ్ము నాభి-నలాభము, ప్రక్కలు-సుఖము, పాదము-ప్రయాణము, వీపు-శుభము, గోళ్లు-సంస్కారము, రోగము-దారిద్ర్యము, జుట్టుకొన-చృత్యువు. ఈప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫలమిట్లే యని తెలియవలెను.

ప్రసూతివిషయక తిథ్యాదిగండములు

అమావాస్య ప్రతిపక్షలయొక్క సంధియందును, పంచమి వస్థులయొక్క సంధియందును, సశమి ఏకాదశులయొక్క సంధియందును, పూర్ణిమాప్రతిపక్షలయొక్క సంధియందును, రెండుగడియలకాలము తిథిగండ మనబడును. కటకసింహములయొక్క సంధికాలమందును, వృశ్చికధనుస్సులయొక్క సంధికాలమందును, మినమేషములయొక్క సంధికాలమందును, అరగడియకాలములగు గండ మనబడును. రేవతి అశ్వినులయొక్క సంధికాలమందును, ఆశ్రేషా మఖులయొక్క సంధికాలమందును, జ్యేష్ఠామూలలయొక్క సంధికాలమందును, ఎనిమిది గడియలు నక్షత్రగండ మనబడును. ఈ గండకాలములయందు జనించిన శిశువులకు శాస్త్రోక్తరీతిగా శాంతి జరుగవలెను. దుష్టనక్షత్రములయందు జనించినయెడలను శాంతి విగ్ర్యుక్తముగా చేయవలెను. గండత్రయమందు జనించినశిశువు జీవించుట దుష్టభము.

కస్తూరిమాత్రాలు, పెద్దవి, మంచివి 50-కి అణాలు 10 మాత్రమే.

అమృతాంజనం డిహా, బొంబాయి లేక మదరాసు

అమృతాంజన మన్ని నొప్పులకు దివ్యామృతము

శ్రీ విభవసంవత్సర శ్రీ శమానతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

మార్చి ౧౯౨౮

52

[illegible]

ర		రా
ను		
బు	బరి మేషే గమి	
కు	కురి కుంభే కుజ	
మి	మిరి మిమి మిమి	
మి	మిరి మిమి మిమి	
	త-త	

మజచాగః	శుక శతృముఖ-౨	బరగు ఉభాకము-౧-	బరిగు రేకుగు-౩	బలగు ఉభాముగు-౫౩
శుకళ ధనిమక-౩౦	శులయం శతృముఖ-౨౦	బరశే రేము-౨౬-౧౯	మజచాగః	బరశు ఉభాకము-౫౩-౫౩
శుకళ ధనికము-౧౨	శులను పూభాము-౨౬-౫౫	బరిగు రేము-౧౭-౧౭	శులకు శతృము-౩౭	బరిగు ఉభాకము-౩౬-౧
శుకళ ధనికము-౪౪	శుగిగు పూభాము-౨౬-౩	బరిగు రేము-౪౪	శుకళ శతృము-౩౪	బరిగు రేము-౧౯
బరశే శతృము-౨౩	శుగిగు ,, ౩ము-౧౧	బరిగు రేము-౧౫	శుకళ పూభాము-౩౧	శనిచాగః [౧౧]
బలకు శతృము-౪౯	శుగిగు ,, ౪ము-౨౧	నరుచాగః	శుగిగు పూభాము-౨౨-౫౦	శులయం శనిచాగః
బరిగు శతృము-౩౧	బరిగు ఉభాము-౧	శులకు రేము-౨౭	శుగిగు ,, ౩ము-౩౯	రామాక్షేపచాగః
బరిగు శతృము-౫౦	బరిగు ఉభాము-౩౦	శుకళ సశ్చంద్రము-౧	శుగిగు ,, ౪ము-౨౧	శులయం ,, ౩
బుధచాగః	బలయం ఉభాము-౨౮	బరిగు రేము-౩౩	బరిగు ఉభాము-౩౪	రా, క్షేపకే } ౪౯-౫౧

శ్రీ విభవసంవత్సర వైశాఖమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

[illegible]

శ్రీ విభవనంవత్సర శ్వేతమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

[illegible][illegible]

శ్రీ విభవసంవత్సర ఆషాఢమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

మ-గు	రా	ర-ప బు
బంగారపులేరవి బంగారపులే పుక్కు		
శ-ని		

కుజచాగః	బుధచాగః	శుకనా అశ్విర గురుః ౫౩-	శుభము ఆర్ద్రాశుక-౩౪	బృహస్పతి పుష్యశు ౫౪-
శుకగు అశ్విశుశు-౨౯	శుశు అబుధవక్రారంభః ౧౬-	రగ	శుగగు ,, ౩శుక౫-౩౬	గ
శుకనా అశ్విశుశు౫౫-౪౩	౨౦		శుగరఆ ,, ౪శు౩౦-౩౮	
శుగ౩శ అశ్విరశు౩౧-౨౦	శుగ౫మం పునగబుగ-౯	శుక్రచాగః	బగబు పునగశుగ౨-౧౯	శనిచాగః
బ౨గు భగశుగ-౨౦	బరశ ఆర్ద్రాశువబుగ-౨౯		బరశ పునశుగ-౧౫	
బ౬నాభశు౩౨-౩౮	బగ౩బుధవక్రశ్శాగః ౫౫-	శుకగు మృగరశుగ-౯	బ౬నా పున౩శుగ-౨౫	శుభము శ్రేణిశ్శని౩౫-
బగ౨శ భ౩శు౩౨-౨౮	గురుచాగ [౮	శుశు ఆర్ద్రాశుశు౨౪-౨	బగ౦గు పునరశు౨౪-౩	౨౮
			బగ౩ఆ పుష్యశు౨౪-౫౬	రాహుశేతుచారాన-౨౮

శ్రీ విభవసంవత్సర అధికశ్రావణమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

18	3	గంజు శుద్ధ ప్ర ౬-౨౨ పుష్క ౧౭-3౭ న ౨౧-౫౨ బ ౬-౨౨ రా ౧౬-౫౦ శేవేనంద్రోదయః ఉత్తర శృంగోన్నతిః భుం-౨౨చ౨౯			
19	౪	౧౩ గు ద్వ ౩-౧౩ ఆశ్రే ౧౬-౪౨ సిగ ౭-౮౯ ౩-౧౩ రాగ ౪-౨౬ అహా ౩ ౨-౧౨ పుష్క ప్రథమగరణే స్త్రీస్త్రీనక్షత్రే పాద జలరా శౌరవిః౨౪-౨౨భుం-3 ౭ చగసభర్ నెల			
20	౫	౧౪ గు త్య ౧-౧౦ మగ ౬-౪౬ స్వ ౧౩-౧౦ గ౧-౧౦ రా ౪-౫౪ భుం-౪ ౩ చ౨			
21	౬	౧౫ శీ చ ౧-౨౦ పూ ౪౧౮-౨వీ ౧౦-౧౬ భ౦-౨౦ రా ౪-3 ౨భుం-౫౪ చ౩			
22	౭	౧౬ ఆ పం ౪ ౭ ఉ ౪౨౦-3 ౬ప౮-౨౦ బ౦౧-౪ ౭ రా ౧౦-3౯ అహా ౩ ౨-౧౬ పుష్క ౨౪ విః౫౪-౫౫ భుం-౫౪ చ౪			
23	౮	౧౭ సా ప ౨-3 ౦హ౨౪-౨౧ శి ౭-౨౫ తై ౨-3 ౦రా ౧౩-౪౫ అగస్త్యావ్యభూషణం ౧౬-౦ భుం-౫౫ చ౫			
24	౯	౧౮ గం స ౫-౨౩ బి౨౯-౬ సి ౭-౨౧ భ౫-౨౩ రా ౧౨-౨౩ అహా ౩ ౨-౧౪ సింహాయనగతోరవిః ౫౪-౫౪ అనధ్యయనద్య యం భుం-౨౫ చ౬			
25	౧౦	౧౯ గు ఆ ౯-౧౮ స్యా ౩ ౫-౨స౮-౬ బ౯-౧౮ రా ౧౮-౨౭ భుం-3 ౬ చ౭			
26	౧౧	౨౦ గు న ౧౩-౫౫ విశా ౪౧-౨౫ శు ౯-౨౫ కా ౧౩-౫౫ ౦ ౨౧-౧౮ అహా ౩ ౨-౧౨ పుష్క ౩ ౪ విః౨౫-౧౫ గువేభు ౧-౪ ౭ చ౮			
27	౧౨	౨౧ గు చ ౧౮-౫౫ అహూ ౭-౫౯ శుభ్ర ౧౧-3 గ౧౮-౫౫ త్యావ్యభూషణం ఏకాదశితిః భుం-౫౮ చ౯			
28	౧౩	౨౨ శీ వ ౨౩-౫౨ త్య ౪౪-౧౮ బ౦౨-౪౦ భ౨౩-౫౨ ది ౩-౨౬ శూన్యతిః శక్రాం రవే సర్వేషామేకాదశీ భుం-౫౮ చ౧౦			
29	౧౪	౨౩ ఆ న్యా ౨౮-౨౨ మూ ౬౦-౧౦౦౧౩-౫౯ బ౦౨౮-౨౨ రా ౨౩-౪౧ అహా ౩ ౨-౬ పుష్క ౪౪ విః౫౫-౨౩ న్యాదశితిః ప్రదోమః భుం-౧౯ చ౧౧			
30	౧౫	౨౪ సా త్రి ౩౨-౩ పూ ౫౬౧-౧౦౦౧౪-౪౨ తై ౩౨-3 శేషః౧-౧౧ ది౨౬-౬ భుం-౩౦ చ౧౨			
31	౧౬	౨౫ గం చ ౩౪-౪౧ పూ ౫౪-౪౧౧౧౪-3౯ గ౩-౨౧ ది౨౫-౫౪ అనధ్యయనద్య యం భుం-౪౦ చ౧౩			
1	౧౭	౨౬ గు ౦ పూ ౩౬-౬ ఉ స౮-౧౯ ప్రి ౧౩-౪౧ భ౫-౨౩ ది ౧౮-౪౩ అన్వాధానం స్త్రీ ణాం సంప్రదర్శనం భుం-౫౧ చ౧౪			
2	౧౮	౨౭ గు కృ ప్ర ౩౬-౧౧ శ్ర ౧౦-౪౩ ఆయుగ ౧౧-౪౩ బ౦౨-౮౨ ది౨౧-౫౫ అహా ౩ ౧-౫౮ ఆశ్రే ప్రథమగరణే స్త్రీపునక్షత్రే శివ జలరా శౌరవిః౨౫-౧౨ యాగకాలః భుం-౨౪ చ౧౫			
3	౧౯	౨౮ గు ద్వ ౩౫-3 ౧౧౧-౫౩ స౮-౪౫ తై ౫-3 ౭ ది౨౯-౫౨ భుం-౧౨ చ౧౬			
4	౨౦	౨౯ శీ త్య ౩౨-౪౩ శత౧౧-౫౧ శో ౩-౪౮ అతి౫౫-౨౬ చ౩-౫౩ ది౨౭-3 ౨భుం-౨౩ చ౧౭			
5	౨౧	౩౦ ఆ ఆ ౨౯-౨౦ పూ ౪౧౧-౪౨ శు ౫౪-౨౫ బ౦౨౯-౨౦ రా ౨౧-౦ అహా ౩ ౧-౫౨ ఆశ్రే ౨౪ విః౫౪-౪౫ శుక్రమాధ్య స ప్యతిః౨౨-౫౮ భుం-3 ౪ చ౧౮			
6	౨౨	౩౧ సా పం ౨౫-౨ ఉ భ౮-3 ౬ గృ ౪౮-౧౨ తై ౨౫-౨౮ ౫-౧౯ పంపూతితిః భుం-౪౪ చ౧౯			
7	౨౩	౧౨ గం మ ౧౯-౫౯ శే ౫-౪౩ శూ ౪౧-3 ౪౧౯-౫౯ రా ౨౧-౦ తిగివ్యయం భుం-౫౫ చ౨౦			
8	౨౪	౧౩ గు స ౧౪-౨౩ అశ్వ ౨-౧౨ భ౫౬-౧౧ గ౦౩ ౩-౪౧ బ౧౪-౨౩ ది౨౪-౪౧ శేవే అనధ్యయనద్యయం భుం-౬౪ చ౨౧			
9	౨౫	౧౪ గు ఆ ౮-౨౫ కృ ౫౪-౯ పృ ౨౬-౫౯ రా-౨౫ ది౨౬-౧౬ అహా ౩ ౧-౪౪ ఆశ్రే ౩౪ విః౨౪-౫౪ భుం-౧౬ చ౨౨			
10	౨౬	౧౫ గు న ౨-౧౪ వీష్య ౫౩-౪౯ శో ౪౯-౫౬ గృ ౧౮-౨౩ గ౨-౧౪ న౨౬-౫౪ ది ౩౧-౨౦ అనమా భుం-౨౭ చ౨౩			
11	౨౭	౧౬ శీ వి ౧౦-౮ వృ ౫౫-౫౧ వ్యా ౧౧-౪ ౭ బ౨౩-౬ ది౨-౫౯ స్యాత్తా నామేకాదశీ భుం-3 ౮ చ౨౪			
12	౨౮	౧౭ ఆ న్యా ౪౪-౪౧ అత్తా ౧౪-౨౩ హ౩-౨౩ ప౫౨-౫౪ కా ౧౭-౨౪ ది౫-3 ౮ అహా ౩ ౧-౪౦ ఆశ్రే ౪౪ విః౫౫-౭ నైష్ఠవా నామేకాదశీ భుం-౪౮ చ౨౫			
13	౨౯	౧౮ సా త్రి ౩౯-౨౪ పున ౩౯-౨౪ సి ౪౯-౪౭ గ౧౨-౧౨ ది౧౧-౫౩ రా ౨౭-౧౨ ప్రదోమః భుం-౫౯ చ౨౬			
14	౩౦	౧౯ గం చ ౩౫-3 ౭ పుష్క ౩ ౭-౧౨ వ్య ౪౩-౫౯ భ౭-౪౦ శేషః౨-3౦ పునస్త్యావ్యభూషణం మాసశివరాత్రిః కృష్ణాంగ రక చతుర్దశీ అనధ్యయనద్యయం భుం-౯౪ చ౨౭			
15	౩౧	౨౦ గు అ ౩౨-౨౮ ఆశ్రే ౩ ౫-౫౬ చీ ౩౮-౫౮ చ౪-౨౪౮-౨౧ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భుం-౨౧ చ౨౮			

[illegible]

శ్రీ విభవసంవత్సర ఆశ్వయుజమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

[illegible]

శ్రీ విభవసంవత్సర కార్తికమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

[illegible]

	గు	రా	కు
	బల వ్రాసిన బుధుడు బలంమిగులుకొను		
శు	శుభ	బు	

కుజచార:	శుభాశ విశాఖబుగి-రె	బగిరసో అనూకబుగి-రె	శుభంగు పూషాగి-రె	శనిచార:
శుభాశం కుజవక్రారంభ:	శుభంగిసో ,, బుగి-రె	బగిరమం జ్యేష్ఠబుగి-రె	శుభంగి పూషాగి-రె	శుభాపశ్చద స్తంభ-రె
[రె-రె]	బుగి విశాఖబుగి-రె	గురుచాగో నా	శుభంగు ,, బుగి-రె	బగిరమం జ్యేష్ఠబుగి-రె
బగిరసో ఆర్ధ-రె	బుగి విశాఖబుగి-రె	శుక్రచార:	బుగి పూషాగి-రె	రె మాకేతుచాగో
[రె-రె]	బుగిసో అనూకబుగి-రె		బుగిసో ఉషాగి-రె	
బుధచార:	బుగింగు అనూకబుగి-రె	శుభా మూషాగి-రె	బుగింగు ఉషాగి-రె	బుగిమం
శుభాశ స్వాతీబుగి-రె	బుగిశుక్రపాగి-రె	శుభా మూషాగి-రె	బుగిశు ఉషాగి-రె	కృతిరె
శుభా స్వాతీరబుగి-రె	బుగిశు అనూకబుగి-రె	శుభా మూషాగి-రె	బుగిమం ఉషాగి-రె	అనూకేతు

శ్రీ విభవసంవత్సర పుష్యమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

[illegible][illegible]

శ్రీ విభవసూర్యుర మాఖిమానతిథివాసత్వత్రయోగకరణము

[illegible]

కుజచార:	శుభ శనితివరుతి ౧-౪౩	బిశి బుధవక్రత్యాగ: ౯-	శుక్రచార:	శుభశు శరశుర ౨-౫౧
శుభ మృగశకుతి ౧-౧౩	శుభిమం ధనిత వరుతి ౧-	[౫౬		బితిమం అశ్విగశు ౩౬-౧౬
బిశిల ద్వాగిగమ ౧-౦	[౪౯	గురుచార:	శుభిమం శరశుగ ౧-౨౫	బిశి అశ్విశుర ౨-౬
బుధచార: [౧౦	బితిమం ప్రాగుదయంబు		శుభ శరశుగ ౧-౩౦	బిగిగు అశ్వితిశు ౧౫-౨౬
శుభిల పశ్చాద స్థంబు ౫౬	[౫౭-౮	బిశి శుభిగుగ ౧-౫౮	శుభిమం శరశుగ ౧-౩౯	శుభిరామ శరశుచార: నన్ను

ప్రస్తావన

శ్రీ. ఓన్నమః ప్రణవాథాయ శుద్ధజ్ఞానైకమూర్తయే,
నిర్మలాయ ప్రసన్నాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

శ్రీ పరమేశ్వరుని యనంతలీలావిలాసములం దొకచాంద్రమానాబ్దము గతించినది. బ్రహ్మకల్పమున ద్వితీయ పరాధమునందు మొదటిదినమునందు పగలు ౧౩ గడియలు ౪౨ విగడియలు గతించినవి. వైవస్వతమన్వంతరమునందు కలియుగమునందు మొదటి పాదమున ౫౧౨౯ నత్సరములు ముగిసినవి. భరణశకాబ్దములు ౫౦౭౨, విక్రమాంశకాబ్దములు ౧౯౮౩, హుణశకాబ్దములు ౧౯౨౭, శాలివాహనశకాబ్దములు ౧౮౫౦, ఫసలీలు ౧౩౩౭ గడచినవి. సృష్ట్యాదినుండియును ౧,౯౫,౫౮, ౮౫,౦౨౯ సం॥లు ముగిసినవి. కలియుగారంభమునుండియు చాంద్రమాన పరివృత్తులు ౮౩ గతించినవి. ౮౪ వ పరివృత్తియందు రెండవ సంవత్సరమైన విభవ ఆరంభమైనది. అనంతమైన కాలచక్రమునం దీకాలగణనము మానవునియోగ్యత్యమును విశదపరుచుచున్నది. కాలనిర్ణయము దుర్గ్రహముగ నున్నపుడు ఫలనిర్ణయ మసాధ్యముగ నున్నది. విశ్వనిర్మాణము పరాత్పరున కెరుక. విశ్వము 50,00,00,00,000 కోట్ల తారాగణములతో నిండియున్నటులు జ్యోతిషశాస్త్రజ్ఞులు పరిగణించుచున్నారు. ద్వాదశాదిత్యమండలములందును సన్నిహితముగ నున్న రవిమండల ప్రమాణము కాంతివత్సరములద్వారా నిర్ణయింపబడినది. రవిమండలమునుండి భూమండలమునకు కాంతికిరణము ప్రసరించుటకు 4,000 కాంతివత్సరములు పట్టుచున్నవి. తారామండల విష్కంభము 3,00,000 కాంతివత్సరములని షాప్లేగారు నిర్ణయించిరి. కాంతికిరణము సంవత్సరమునకు 600,000,00,000 మైళ్ల ప్రమాణమున ప్రసరించుచున్నది. ఇది వ్యక్తమైన విశ్వప్రమా

ణము. అవ్యక్తమైన విశ్వప్రమాణము ఊహితము. ఆకాశగంగ అవ్యక్తమైన విశ్వమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. ఆకాశగంగయం దెన్నివిశ్వము లనవరతము పుట్టుచు గిట్టుచున్నవో పరమాత్మున కెరుక. కాలనిర్ణయముగాని, ఫలనిర్ణయముగాని విశ్వమునందు దురూహముగ నున్నది. నిత్యసంకల్పమునందు జేసెడి కాలస్థల నిర్దేశములను విశ్వనిర్దేశముతో ననుసంధానము చేయునపుడు మానవుల యల్పత్వ మహత్త్వములు గ్రాహ్యము లగుచున్నవి. అఖండమైన విశ్వమునందుమానవుని యల్పత్వము సర్వత్ర ప్రత్యక్షమగుచున్నది. పంచభూతములకు, వ్యాధులకు, క్రూరమృగములకు మానవులు నిస్సహాయులై బలియగుచున్నారు. స్వయం నిర్మితములైన యంత్రయానాద్యుపకరములకు మానవులు నిత్యమును బలియగుచున్నారు. ప్రతిక్షణమును మానవులు మనస్సంజాతమైన మహాత్మ్యముకు బలియగుచున్నను వారి విశ్వభోక్తృత్వాభిలాష యపారముగ నున్నది. పంచభూతములను, మహాశక్తులను, మృగములను వశపరచుకొని సుఖప్రాప్తికై విశ్వాధికారమును బడయుచున్నారు. స్థూల ప్రపంచమున మానవుని యల్పత్వము కన్నులకు ప్రత్యక్షముగ నున్నది. విశ్వమునం దనంతముగ పరిగణింపబడెడి దిక్కాలములును సంబంధములు గాని సర్వము గావు. మానవ ప్రవృత్తియందు ఖండాఖండభావములు రెండును పర్యాప్తములుగ నున్నవి. ఖండప్రవృత్తి అల్పత్వమును, అఖండ ప్రవృత్తి మహత్త్వమును విశదము చేయుచున్నవి. శ్రీ కృష్ణుడు కురుక్షేత్రమునందు విజయునకు దివ్యదృష్టి నొసంగి విశ్వరూప సందర్శనమును చేయించిన విధమున మాన

టనుయుద్ధనౌకలను, నిర్మించుటకును సింగపూరునానాశ్రయమును, నితర నానాశ్రయములను నిర్మించుటకును విశేషమైన ద్రవ్యమును వ్యయముచేయుచున్నది. ప్రజలుఁగనిపాటులులేక యల్లాడుచున్నపుడు ద్రవ్యము నాయుగధారణమునకై వినియోగించుట మహాఘోరముగ నున్నది. ంరిశ్రమలయందును, వ్యాపారమునందును గ్రేటుబ్రటను అమెరికా జర్మని రాజ్యములకు వెనుక బడుచున్నది. నేతఁరిశ్రమయందును పోటివర్పడి బ్రిటీషు వ్యాపారము తగ్గుచున్నది. బొగ్గు, ఇనుఁబరిశ్రమలు వెనుక బడుచున్నవి. ఇట్టి విషమంరిస్థితులందు కనన్రెటిపు పక్షమవలంబించుచున్న రాజనీతి భయభ్రాంతులను సూచించుచున్నది గాని రాజ్యాంగ ంరిజ్ఞానమును విశదము చేయుటలేదు. ”

నానాజాతి సమితియందు 55 రాజ్యములు చేరినవి. అమెరికా రుష్యాలు మాత్రము చేరలేదు. భారతవర్షము చేరినను బ్రిటీషు ప్రయోజనములకు లాభకరముగ నున్నది. కాని భారతీయ ప్రయోజనములకు నిరుపయోగముగ నున్నది.

యుద్ధకాలమునందు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యముపట్ల సామ్రాజ్యాంతర్భాగములకు గలిగిన సామ్రాజ్యాభిమానము క్రమముగ నన్నగిలుచున్నది. స్వాతంత్ర్యముగల కనడా, ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా కన్రెటిపుపక్షము మొదలగు సామ్రాజ్య భాగములు

సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును స్థాపించుచున్నవి. కనడా రాజ్యము ప్రత్యేకముగ రాయబారిని నియమించుట కధికారమును బడసినది. గతసంవత్సరమునందు ఒటావాయందు కనడాప్రభుత్వము బ్రిటీషుప్రభుత్వ ప్రమేయము లేకుండు స్వయముగ రాయబారిని నియమించినది. గత సంవత్సరమునందు కనడా రాజ్యము అరువదవ సంవత్సరోత్సవమును జరిపినపుడు గ్రేటుబ్రటను చూపిన గౌరవము బ్రిటీషు ప్రభుత్వమునకు కనడాపట్లగలగౌరవమును విశదముచేయుచున్నది. ఆఫ్రికాసంయుక్తరాష్ట్రములు స్వాతంత్ర్యమును స్థాపించుటకు చేయుచున్నప్రయత్నములు సర్వత్ర తెలిసియున్నవి. గతసంవత్సరమునందు జాతీయ పతాకమును నిర్ణయించుటకు జరిగిన యాందోళనము దక్షిణాఫ్రికా

ప్రజల సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యాపేక్షను వ్యక్తము చేయుచున్నది. బ్రిటీషుసామ్రాజ్యముయుద్ధమునందునిమగ్నమైయున్నపుడు కనడా, ఆస్ట్రేలియా, ఆఫ్రికా మొదలగు అధినివేశరాజ్యములు తటస్థముగ నుండుట కధికారము గలదని చేయుచున్నవాదము అధినివేశ రాజ్యములకును, బ్రిటీషుప్రభుత్వమునకునుగలసంబంధము శిథిలమగుచున్నవిషమును విశదము చేయుచున్నది. గ్రేటుబ్రటను నందు వ్యాపారంరిశ్రమలు మందగించుటయును, అధినివేశరాజ్యములు స్వాతంత్ర్యమును గోరుటయును బ్రిటీషు ప్రభుత్వ దృష్టిని ంరాధీనదేశములందు లగ్నము చేయుచున్నది. కన్రెటిపు ప్రభుత్వము బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాతర్గతములైన ంరాధీనదేశములను దృఢమైన దాస్యపాశములతో బంధించుటకు విశ్వప్రయత్నము చేయుచున్నది. ఈజిప్టు, కెనియా, హిందూదేశము, సింహళము మొదలగు దేశములందు కన్రెటిపు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న నిర్బంధ తంత్రమును, సంస్కరణ తంత్రమును బ్రిటీషు ప్రభుత్వ రాజ్యనీతిని వేయినోళ్లను చాటుచున్నవి. ఒక చేతితో నిర్బంధవిధానమును, రెండవచేతితో సంస్కరణ విధానమును ప్రసాదించుట బ్రిటీషురాజ్యనీతి యని చిరకాలానుభవము విశదము చేసినది. ఈజిప్టు రాజ్యమునకు ప్రసాదించిన సంధినియమములు సామ్రాజ్య దురభిమానమునకు సహజమైన దురాలోచనను విశదము చేయుచున్నవి. బ్రిటీషు సైన్యములు ఈజిప్టు దేశమును ఆక్రమించుకొనియుండుటయును, ఈజిప్టుసైన్యమునకు బ్రిటీషు సైనికులు శిక్షకులుగ నుండుటయును, ఈజిప్టుప్రభుత్వమునకు విదేశప్రభుత్వములతో సంబంధము లేకుండుటయును స్వాతంత్ర్య ప్రదానముగను ప్రాజ్ఞలు ంరిగణింప జాలరు. ఈజిప్టుప్రజలును, ప్రభుత్వమును బ్రిటీషుసంధి నియమములను ఏకగ్రీవముగనిరాకరించి స్వధర్మమును నిర్వహించిరి. స్వాతంత్ర్యముగల తుర్కీ, పారశీకము, ఆఫ్గనిస్తానము మొదలగు మహమ్మదీయరాజ్యముస్థితి బ్రిటీషుప్రభుత్వమునకు జ్ఞానోపదేశమును గలుగజేయవలసి యున్నది. ఈజిప్టునందుబ్రిటీషురాజ్యాధికారముక్రమముగశిథిలమగు

చున్నది. బ్రిటీషు ప్రభుత్వమునకు సమ్మతమైనను, కాక పోయినను, ఈజిప్టునకు అసతికాలముననే స్వాతంత్ర్యము సంప్రాప్తము గానున్నది. మహమ్మదీయ ప్రభుత్వమున కంతకును తురుష్కుల స్వాతంత్ర్య ప్రవర్తనము అత్యున్నత స్వాతంత్ర్యప్రాప్తికి పురిగొల్పుచున్నది. కన్నులార మహమ్మదీయ స్వాతంత్ర్యప్రయత్నములను గాంచుచుండియు నిర్లక్ష్యముచేయుట మూర్ఖత్వముగాని విచేకము గాదు. ఆఫ్ గనిస్థానము ప్రభువునకు యూరపుదేశ మొసంగిన మహాస్వాగతము ప్రాచ్యపాశ్చాత్య రాజ్యములకు కర్మ నిర్వహణవిధానమును విస్పష్టము చేయుచున్నది.

ఆఫ్ గనిస్థానము మహమ్మదీయ స్వాతంత్ర్యరాజ్యము లందు చిన్న రాజ్యము. వైశాల్యము 2,45,000 చదరపు మైళ్లు. జనసంఖ్య 63,80,000. దేశము షర్వతమయము సార రహితముగా నున్నది. బ్రిటీషు ప్రభుత్వమును యూరపురాజ్యములును స్వప్రయోజనకరాయణములై స్వాతంత్ర్యముగల ఆఫ్ గనిస్థానమున కరియప్రణామములను జేయుచున్నవిధము స్వాతంత్ర్యము ప్రభుత్వమువల్ల ఆ ప్రభుత్వములకు గల భయ భ్రాంతులను విశదము చేయుచున్నది. ఆఫ్ గనిస్థానము నకును, రుష్యాకును 1921, 1926 సంవత్సరములందు జరిగిన సంధినిబంధనలు బ్రిటీషుప్రభుత్వము కట్టుకొనిన గుఱతలను సడలించినవి. మహమ్మదీయరాజ్యములకు రుష్యా చూపిన యనుతాపము ఆఫ్ గనిస్థానమునకు, బలమును విశ్వాసమును గలుగజేసినది. రహస్యపు హాడంబడికలొని విషయములు గోప్యములైనను బహిరంగ సంధియందలి నియమములును బ్రిటీషుతంత్రమును నిష్ఠుము చేసినవి. ఆఫ్ గనిస్థానము సంగ్రామసమయములందు తటస్థముగనుండుట కంగీకరించినది. రుష్యా, ఆఫ్ గనిస్థానము లన్యోన్య సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము నంగీకరించినవి. ఉభయరాజ్యములును శత్రుత్వమునకు సహాయమును ప్రతిపేధించినవి. ఉభయరాజ్యములును షరస్పర శత్రుత్వ కారణములను ప్రతిపేధించినవి. బ్రిటీషుప్రభుత్వము నూరేండ్లనుండియు నవలంబించుచున్న భేదదండన తంత్రములు నిష్ఠుము

లైనవి. రుష్యా అంగీకరించిన సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును బ్రిటీషు, జర్మని ప్రభుత్వము లంగీకరించినవి. కాబూలు సంధిపుడు రుష్యా, బ్రిటను, జర్మని, లెంకి- మొదలగు దేశములు రాయబారులు గలరు. ఆగ్నేయరాజాఖారులను నిరంతరాజ్యములందు గలరు. ఆగ్నేయస్థానప్రభువు కేవలము గౌరవములతో సంస్పృహనిబంధక శాసన రాజ్యమును సకలవిధములను బలిష్ఠము చేయుచున్నాడు.

యంత్రాలయములయందు మరఫరంగులు, తుపాకులు, గుడ్డులు పాగూరుచున్నవి. వాయువిమాననిర్మాణములు జరుగుచున్నవి. యంత్రాలయములు స్థాపితము లగుచున్నవి. స్త్రీలు జనానానువిడిచి స్వేచ్ఛా సంచారమును జేయుచున్నారు. అమీరు అమానుల్లాఖానుగారికి వివిధరాజ్యములును నొసంగిన స్వాగతములవలన ఆసియా రాజ్యాంగములందాఫ్ గనిస్థానమునకు గల ప్రముఖవిశదమగుచున్నది. హిందూదేశమునకు ముఖద్వారముగనున్న ఆఫ్ గనిస్థానము అదికాలము శత్రువులలక్ష్యము నాకర్షించినది. ఆఫ్ గనియుద్ధములు కోట్లరూప్యముల వ్యయమునకు మూలములైనవి. నేటికిని హిందూదేశ సంరక్షణమునకు బ్రిటీషుప్రభుత్వము నాఫ్ గనిసమస్యయేబాధించుచున్నది. అమానుల్లాగారి సంచారము పాశ్చాత్యులకన్నులను విప్పినది. కరాచీనుండి లండనువరకునుగల రాజ్యము లొసంగిన స్వాగతములును అమీరుగారి ప్రత్యుత్తరములును, స్వాతంత్ర్యస్థితికిని పారతంత్ర్యస్థితికిని గల భేదమును విశదము చేయుచున్నవి. అమీరుగారును, వారిభార్యయును పాశ్చాత్యులకు ప్రాచ్యులకట్ల- ముఖ్యముగ మహమ్మదీయులకట్ల- గల దురభిప్రాయములను తొలగించియుండవచ్చును. లండను టైముస్ పత్రిక అమీరు 'సవయుగ పీటరు మహాశయ' డని యభినందించినది. ఇట్టి యభినందములు రాజ్య తంత్రములుగాని హృదయపరివర్తనమునకు నిదర్శనములు గావని యాంగ్లేయులు భరతవర్షమునందను, ఈజిప్టు నందను నితరప్రదేశములందను నవలంబించుచున్న నిరంకుశ నిర్బంధవిధానములును, సంస్కరణ విధానములును విశదము చేయుచున్నవి.

భారతరాజ్యాంగములపట్ల బ్రటిషు ప్రభుత్వ మవలంబించిన కుశంత్రములు నిన్నర్వేటిపు ప్రభుత్వ మవలంబించుచు దుర్ణయమును విశదముచేయుచున్నది.

భారతవిజ్ఞానమును, బల సంపదలును చిరకాలాగతంబులు. దేశవైశాల్య ప్రజాబాహుళ్యము గౌరవభాజనంబులు. ప్రజలు ధర్మపరాయణులు. బ్రటిషు ద్వీపవాసులును, యూరపురాజ్యవాసులును శత్రుప్రాయులుగ నుండెడికాలమునందు భారతఖండ మహింసాధర్మ పరాయణులైన జనబుద్ధిదేవులను లోకమునకు ప్రసాదించిన సత్కీర్తిని బడసినది. 2400 వందల యేండ్ల కుపూర్వము విజయస్థంభములను పరిత్యజించి ధర్మశిలాస్థంభములను దేశమునం దంతటను స్థాపించిన అశోకధర్మమూర్తిని భారతమాత ప్రపంచమునకు ప్రసాదించినది. మద్యమాంసాశనములను, సంగ్రామములను పరిత్యజించువిషయమై యూరపురాజ్యములు 2400 తరువాత నింకను వాదోపవాదములందు మునిగి తేలుచున్నవి. భారతహృదయప్రవాహమునందు భౌతికబలము శుష్కించినను ధర్మబలము వీర్యవంతమై కూలంకషముగను ప్రవహించుచున్నది. మహాసంగ్రామములు సంతోభమును గలుగజేసినవి. రాజ్యము లంతరించినవి. రాజవంశములు నామ రూపములు లేకనశించినవి. ధర్మప్రస్ఫుత్తి మాత్రము చైతన్యము గలిగి భారతహృదయస్పృహనమునుజేయుచున్నది. భారతహృదయమునందు స్తంభితమైన ధర్మచైతన్యాంకురములనుగాంధి మహాత్ము డసహాయోద్యమ రూపమున భారత దాస్య విమోచనమునకును, లోక కల్యాణమునకును బహిర్గతము చేసి భారతహృదయమునం దాత్మ విశ్వాసమును గలుగజేసెను. భారతదేశ సంపద్యములను బలిపిన బ్రటిషు ప్రభుత్వము ఋణవిమోచనము జేసికొనుటకైనను భారతస్వాతంత్ర్యమును స్థాపించుట ధర్మము, వివేకము. శుష్కించి క్షీణించిన భరతవర్షము భారతీయ ప్రయోజనములకును, బ్రటిషుప్రయోజనములకును నిరుపయోగమని బ్రటిషు రాజ్యాధికారులు సకాలమునందె గ్రహించుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగు గాత!

భారతరాజ్యాంగములను విమర్శించుటకును, నిర్ణయించుటకును బ్రటిషు పార్లమెంటు కమిటీకిమాత్ర మధికారము గలదు. స్వరాజ్యమును

భారతరాజ్యాంగ సంస్కరణములు

గోరెడి భారతీయుల కేవిధమైన హక్కును, కమిటీతో గలిసి పనిచేయుట

కవకాశములులేవు. బ్లెచురెను హెడుప్రభువు, భారతప్రభుత్వమును హైందవనాయకుల ప్రార్థనమును నిరాకరించిరి. చిరకాలముక్రితము రహస్యముగ జేసిన యోచనలను సఫలము చేయుటకు మాత్రమే సైమను విచారణసంఘమేర్పడిన విషముచు బ్రటిషు భారతప్రభుత్వాధికారు లవలంబించుచున్న మాయోపాయములు విశదము చేయుచున్నవి. బాల్డువినుగారు, బ్లెచురెను హెడుప్రభువు, రామ్సే మాక్డొనాల్డు గారు మొదలగు బ్రటిషురాజనీతిజ్ఞులు సైమనుకమిషనును భారతీయులు శిరసావహించవలయునని భయపెట్టుచున్నారు. సైమనుకమిషను నియామకమునందు బ్లెచురెను హెడుప్రభువు భారతీయులకుజూపిన యవమానము భారతీయులకు పరమాసహ్యమును గలుగజేసినది. వివిధపక్షములవారిని మతములవారిని తెల్లకమిషను చేరదీసి భారతీయులకు వారి నిస్సహాయస్థితిని, సంయోగావసరమును విశదముచేసినది. దేశమంతయును భారతజాతీయమహాసభ నిర్ణయించిన బహిష్కారసిద్ధాంతము నవలంబించి భారత జాతీయ సంకల్పమును విస్పష్టము చేసినది.

చెన్నపురియందు గతసంవత్సరమునందు గూడిన 42-వ జాతీయమహాసభ సకలవిధములను గణనీయముగ

భారతజాతీయ మహాసభ

నున్నది. సుప్రసిద్ధ మహాత్ము యనాయకులు డాక్టరు అన్నామిగా రభ్యక్షతను వహించిరి. వేలకొలది ప్రతినిధులు ప్రేక్షకులు కాంగ్రెసు యాత్రనుజేసి ధన్యులైరి. కాంగ్రెసు మహామంటపము వేలకొలది ప్రేక్షకులతో నిండినది. గంభీరోపన్యాసములతో ప్రతిధ్వనిల్లినది. బ్రటిషు అధికారులు చూపిన నిరసనభావము భారతీయులను రోషావేశపూరితులను జేసినది. విషయనిర్ధారణసంఘసమావేశమునందును, మహాసభయందును మితవాదమున కవకాశము

పోయినది. వృద్ధులైన శ్రీమతి బెజంబమ్మగారును, పండిత మదనమోహన మాలవ్యాగారును మితవాదమును విన ర్జించి సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య సిద్ధాంతవాదము నామోదించుట ప్రజాహృదయమునందు గలిగిన కోపావేశమును వేరుగ వర్ణించుట యనవసరము. భారతజాతీయమహాసభ యం దామోదింపబడిన తీర్మానములందు సైమను బహిష్కారతీర్మానము, బ్రిటీషువత్తబహిష్కారతీర్మానము, సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య ప్రస్తావము హిందూమహమ్మదీయ సన్నియోగము ప్రముఖములు. ఈతీర్మానములు ప్రయోగయోగ్యములు కావనియును, బాధ్యతలేనివారిచేత నామోదింపబడిన వనియును ప్రతిపక్షు లాక్షేపింపవచ్చును. బ్రిటీషుప్రభుత్వ నిరంకుశవిధానమునందు స్వల్పకార్యములను సయితము నెఱవేర్చుటకుభారతీయులకు శక్త్యవకాశములు లేవు. ప్రభుత్వమునకు ప్రతిబంధకములను కల్పించుటకు గల శక్త్యవకాశము లపారములు. ప్రజాభిప్రాయమును తెలుపుటయే జాతీయమహాసభకు సాధ్యము, కర్తవ్యము. ఆకర్తవ్యమును చెన్నపురియందు గూడిన భారత జాతీయమహాసభ నిర్భయముగ నిర్వహించినది. ఫలము దైవాధీనమునం దున్నది.

జాతీయమహాసభ ఆ మో దిం చి న తీర్మానములు పిచ్చివారల కలవరము లని యాక్షేపించినను విచారపడ నవసరము లేదు. జాతీయ స్వాతంత్ర్య సంరంభములందు పిచ్చివారల కలవరములే కార్యరూపమును దాల్చుచుండును. డాక్టరు అన్నారీగారి ఆధిపత్యము క్రిందను 42 వ భారతజాతీయమహాసభ జయప్రదముగ ముగిసినది. అన్నారీగారు మహమ్మదీయనాయకులైనను భారతజాతీయ వీరులు. వారి యధ్యక్షతక్రిందను హిందూమహమ్మదీయ సంయోగమునకు సంబంధించిన ప్రస్తావ మామోదింపబడుటయును, హిందూమహమ్మదీయ హృదయములందు జాతీయాభిమానము ప్రవర్ధమానంబగుటయును శుభసూచకముగ నున్నది. కాంగ్రెసు మంటపమునందు గూడిన జనసమూహములు, చేసిన గంభీరోపన్యాసములు, ఆమోదింపబడిన తీర్మానములు భారత

హృదయము నావరించిన సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యాభిలాషను విశదము చేయుచున్నవి. ప్రజానాయకులు తీర్మానముల కనురూపముగను కార్యాచరణమునకు బూనుకొని, మాతృప్రేమను సార్థకము చేయుదురు గాత!

కాంగ్రెసు సంగరమునందు గూడిన యితర సభలు, ప్రదర్శనములు భారతజాతీయ వికాసమునకు సాధనములను విశదము చేయుచున్నవి. గాంధీమహాత్ముడు ప్రారంభించిన ఖద్దరు ప్రదర్శనము ఖద్దరు

ఇతర సభలు, ప్రదర్శనములు ప్రభావమును ప్రత్యక్షము చేసినది. నిరుపేదలకు ఖద్దరు జీవనాధారమును

గల్పించగల విధమును రాటములు, మగ్గములు, అద్దకపు పనులు, చేతిపనులు విశదము చేసినవి. ఆంగ్లఖద్దరు దుకాణము బ్రిటీషుప్రభుత్వము నిర్మూలము చేసిన పురాతన మైన ఖద్దరుపరిశ్రమను సంస్కరింపజేసినది. ప్రదర్శింపబడిన సన్ననిబట్టలు డక్కామల్లి నూను సంస్కరింపజేసినవి. ప్రదర్శింపబడిన బట్టలు ఖద్దరు నిర్మాణమునకును, వ్యాపనమునకును గల యపారమైన యవకాశములను తెల్లము చేసినవి. ప్రజాహృదయము నావరించిన పరావలంబన స్వభావము కార్యాచరణమునకు ప్రతిబంధకముగ నున్నది. వ్యవసాయశాఖయందును, అటవీ శాఖయందును, నితర స్వదేశీశాఖలయందును ప్రదర్శింపబడిన వస్తువులు భారత దేశవికాసమునకు సర్వత్ర ప్రత్యక్షముగ నున్న సంపదలను మనోగతము చేసినవి.

అధికారులకు ప్రదర్శనమునందు గల యాదరణము వారి స్వప్రయోజన పరాయణత్వమును విశదము చేయుచున్నది. యంత్రాద్యుపకరణములకు గల్పించిన ప్రాముఖ్యమును ఖద్దరునకును, చేతిపనులకును గల్పించుకుండుట యనుచితము. ప్రదర్శనములు ప్రజాసామాన్యమునందు స్వదేశీభిమానమును, ఆత్మజ్ఞానమును గలుగజేయుటకు వినియోగపడవలయును గాని విదేశవస్తువిక్రయమునకును, ఆత్మ నాశనమునకును వినియోగపడ జనదు. మద్రాసు ప్రదర్శనాధికారులు విదేశ వస్తువులకు గల్పించిన ప్రముఖత ప్రదర్శన ప్రయోజన

మును పాడుచేసినది. ఈయనర్థములకు భారతీయుల పార తంత్ర్యసితియే మూలకారణ మని శ్వేతాధికారుల విశదీ తాచరణములు విశదము చేయుచున్నవి.

కాంగ్రెసునగరమునందు సమావేశమైన యితర సభలును భారతజాతీయప్రబోధమును విశదము చేయు చున్నవి. గాయకమహాసభ వేలప్రజల నాకర్షించినది. హిందూమహాసభ స్వదేశభాషాభిమానమును విశదముచేసి నది. విద్యార్థిమహాసభ, మహిళా మహాసభ, సేవాదళ సభ సర్వతోముఖమైన ప్రబోధమును ప్రత్యక్షము చేసి నవి. ప్రజలయందును, నాయకులయందును భావప్రకటన మున కనురూపమైన కార్యవిధానము లేనపుడు మనోరథ ములు రిక్తము లగుచున్నవి. చెన్నపురి సభాప్రస్తావముల విషయమై గాంధీమహాత్ముడు చేసిన ఖండనమునకు భార తీయులు క్రియాచార్పల్యమే మూలముగ నున్నది. పుజా పురస్కారములు లేని సంకల్పము ఫలసిద్ధికి సాధనము గౌజాలదు. బ్రిటీషువస్తు బహిష్కారమును చేయజాలని భారతీయులకు బ్రిటీషువస్తుబహిష్కారమును, సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యస్థానమును జేయుటకు సామర్థ్యము గలుగ జాలదు. భారతీయుల సంకల్పములు ప్రస్తుతము సారహీన ములుగ గనుపడినను కాలక్రమమున బలీయములై అని వార్యములు గాగలవు. స్వార్థపరులును, నిరంకుశాధికారు లును నీనత్యమును గ్రహించి ప్రవర్తించుట వివేకము.

సైమనుసర్జకమునకు గంతలు కట్టి యధికారు లూహింపును, విందును జేసినను ప్రజా సంకల్పమును దేశమునం దంతటను జరిగిన హరతాళ బహిష్కార

ములు ప్రకటించినవి. ఫిబ్రవరి మూడవ సైమనుకమిషను తేదిరాజ దేశమునందు ఎగిరిన నల్ల జండాలును, మార్కుమోగిన సైమనుబహిష్కార ఘోష లును అధికారవర్గమున కాశేషమును గలుగజేసినను ప్రజా శక్తిని వెల్లడిచేసినవి. భారతసామ్రాజ్యశాసనసభ బహిష్కారప్రస్తావము సంగీకరించినది; సైమను గ్రాంటును నిరాకరించినది. మద్రాసు, మధ్యరాష్ట్రములు, సంయుక్త రాష్ట్రములు రాష్ట్రీయ శాసనసభలయందు సైమను

బహిష్కారము నామోదించినవి. హరతాళములు ప్రజా విజయమును విశదముచేసినను అధికారుల మిత్రభేద తంత్రము పారతంత్ర్య ప్రభావమును విదశముచేసినది. అధికారులు సహకారప్రహసనములను ప్రదర్శింపగలిగిరి. అనామకులు, స్వార్థపరులు ప్రహసనములందు పాత్రధా రులై బీభత్సరసమును ప్రదర్శించి జాతీయప్రయోజనము లను విధ్వంసము చేసిరి. చెన్నపురియందు హరతాళ సందర్భమునం దధికారవర్గమును వారి యనుచరులును సవలంబించిన నిర్బంధములును, దుష్కార్యములును పార తంత్ర్య రాక్షసికి గల మాయోపాయములను ప్రత్యక్షము చేసినవి. తుపాకులు, మరఫిరంగులు, దండనశాస నములు, దౌర్జన్యములు, బీభత్సనాటకమును రసాభాస ము చేసినవి. నిరంకుశప్రభుత్వబలము, ప్రజలదర్పలము నిశ్చేష్టతను గలుగజేసినవి. నాయకులు 144 శాసన ప్రయోగమును ప్రతిఘటించుటకు నిరాకరించిరి. కాంగ్రెసు సమయమునందును, తదనంతరమును త్వరితముగ గమనము చేసిన జాతీయ జీవనప్రవాహము మంద గమనమును పట్టినది. స్వదేశీయుల స్వార్థపరత్వము, నిరం కుశాధికారుల భేదదండనోపాయములు స్వగాజ్యసంపాద నమునకు ప్రతిబంధకములుగ నున్నవి. అధికారవర్గ మీ ఆయుధముల నుపయోగించగల విధమును సైమనుసర్జక మున కేర్పాటుచేసిన స్వాగతములు విశదము చేసినవి. అధికారులు వారి యధికారమును దుర్వినియోగము చేసి సైమనుస్వాగతము నేర్పాటుచేసిన విధము బహిరంగ రహస్యము. మహమ్మదీయులను నిమ్నజాతి వారలను, స్వార్థపరాయణులను లేపి ఆడించిన స్వాగత నాటక ములు కోతులనాటకములవలె నున్నవి. అధికార దండ మాడినటులు జంతుక్రీడార గమునందు (Circus) జంతు ఘోరీతిని భారతీయులూడుట వారి దౌర్భాగ్యసితిని దెలుపు గున్నది. నాయకులును, దేశసేవాపరాయణులును చూపిన దృఢసంకల్పము భావిభాగ్యోదయమున కాశా గాగముల ప్రసరింపజేయుచున్నది. సామ్రాజ్య శాసన సభయందు లాలాబజాతిరాయి, మదనమోహన మాల

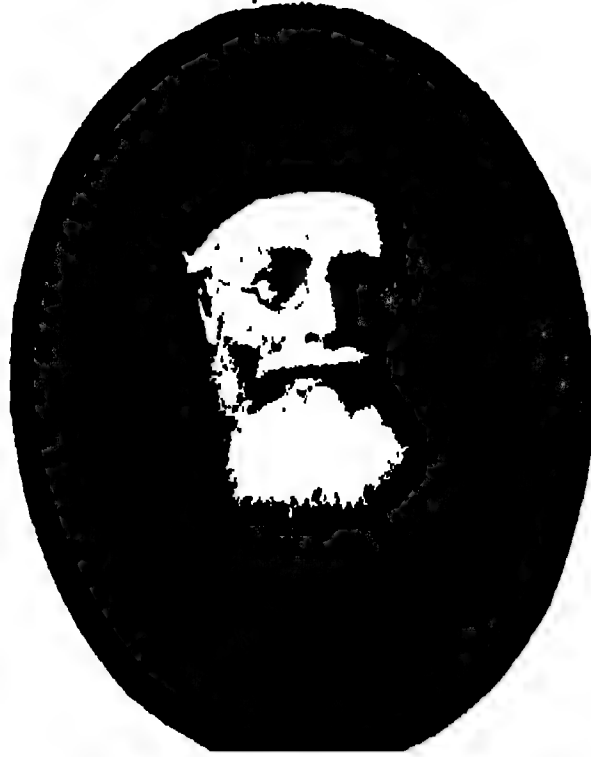
డాక్టర్. పి. బెన్జెమిన్ బొంబాయి-౧౮౮౫.

బిమరస్థి తల్లి, గూడ-మదరాసు.

జ్యోయూత్, గూడ-అలహాబాదు.

డా. దాభాయి నాగోజి, గూడ-కలకత్తా.

సర్ విలియం బెన్జెమిన్ బెన్, గూడ-బొంబాయి.

సర్ పి. యం. మెహతా, గూడ-కలకత్తా.

పి. ఆనందాచార్యులు, గూడ-నాగపూరు.

ఆర్. కె. జయరాజ్, గోరూ-మదరాసు.

ప. రమకృష్ణ సాస్త్రి, గోరూ-మదరాసు.

సీ. డి. శంకరనారాయణ్, గోరూ-మదరాసు.

సురేంద్రనాథ చౌదరి, గోరూ-మదరాసు.

ఆనంద మహాలింగమ్, గోరూ-మదరాసు.

ఆర్. సి. దత్తు, గోరూ-మదరాసు.

ఆర్. డి. చంద్రసేఖర్, గోరూ-మదరాసు.

1927 అల్ ఇండియా ఇండస్ట్రియల్ అగ్రికల్చరల్ ఆర్ట్స్ ఎగ్జిబిషన్ అందు ఖాసీ ప్రదర్శనమునందు వెండిపతకము యోగ్యతాపత్రము బహుమానముగా యివ్వబడెను.

సేట్ నాగ్ జీ పురుషోత్తం అండు కంవెనీ, గొడుగుల వర్తకులు

శ్రేష్ఠమైన గొడుగుల తి
యూచేయుటకే యీకంపె
సీ స్థాపించబడినది.

237, గోవిందప్ప నా
యుని వీధి,
మదరాసు,

చేతనులు నభివృద్ధికి తీ
సుకొని పచ్చుటలో దారి
చూపనవారిలు వీరే.

హెడ్ ఆఫీసు
ఫాక్టరీ
కర్ణాటక.

స్వయం శిక్షా సంస్కృత
గ్రంథములు! సగముధరలు

31-12-28 వరకే. స. స్వామినాథశాస్త్రి
కృతము తెలుగులిపిలో తెలుగు అర్థములలో
ప్రాయబడినవి.

అసలుధరలు:—శబ్దరూపావళి 0-5-0; నీతికథా
సత్తతి 0-12-0; బాలకాదంబరి (పద్యము) 0-6-0
లింగాను శాసనము 0-4-0; ధాతురూపచంద్రక
1-4-0 ఈ అయిదాన్ని ఒక్కసారిగా కొనువారికి
ఇవి 1-4-0 కే ఇవ్వబడును.

అడ్రెసు:—N. S. నీలకంఠం C/o N. S.

నరసింహం M. A. ట్రయినిగుకాలేజి, రాజమండ్రి.

వీధివ్యాధిగ్రస్తుల శరణాలయము

విషగ్రస్త ప్రాణాచార్య డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీపతి
వి. ఏ. ఎమ్. బి. అండ్ సి. ఎమ్ గారిచే స్థాపించబడినది.

ఆంధ్ర ఆయుర్వేదిక్ ఫార్మసి
లిమిటెడ్.

మద్రాసు, బ్రాడ్వే బాంబీ స్థానిక చికిత్సకుడు,
వైద్యభూపతి

కోటా జయరావు నాయుడు,
నెం 159 న బ్రాడ్వేకు వ్రాసిన

గృహచికిత్స:—కేసులును హా యిన్వాయిగా

పంపబడును.

మీ వ్యాధిని శీఘ్రములో స్వస్థము చేసుకొన
గోరుదురేని తక్షణమే వ్రాయుడు.

బలహీనులపాలిటి నరకసాదము !!

విద్యార్థుల పాలిటి కల్పతరువు !!!

ఆయుర్వేదమును పునరుద్ధరించుచేసి, అపరిధన్యంతరియని ప్రఖ్యాతిగాంచిన

వైద్యతర్న పండిత డి. గోపాలాచార్యులగారి

వెలు సీసా

1 కి.

సం 3-4-0

జీవామృతము

రి
జ
ప
ప
ర
ప
ర

(శ్రేష్ఠ మైన బలపర్థ కౌషధము)

కొన్ని యోగ్యతాపత్రములు

1. ఆర్. డి. స్మిత్తుగారు, తిరుచునాపల్లి:—మీజీవామృతము నాలో నొక నూతన శక్తి నావిర్భవించుచున్నది.
2. డి ఆనరిబిల్, దివాన్ బహదూర్, పి. రాజరత్న మొదలైనవారుగారు, సి.వి. యు. ఇన్ స్పెక్టర్ జనరల్ ఆఫ్ రిజిస్ట్రేషన్, మదరాసు:—మీజీవామృతము చక్కని బలవర్ధకౌషధము. ఇతర ఔషధముల వలె నిది మలబద్ధకము చేయదు.
3. టి. పి. మాసిలామణిగారు, దేశాభిమాని పత్రికాసంపాదకులు, జాఫ్నా:—శరీరమంతయు క్షయించి క్షీణించినవారికి జీవామృతమే శరణ్యము. నేను దానివలన ఎంతో ఆరోగ్యము పొందతిని.
4. మంచల్లి వేంకట పున్నయ్య శర్మగారు బి. ఎ., బహుళాంధ్ర గ్రంథకర్తలు, మద్రాసు:—మీ జీవామృతము సరమహాంసక్రియవలె పనిచేసి మహోపకార మొనర్చినది.
5. వై. ల. నరసింహంగారు బి. ఎ., స్టడెంట్, గుడివాడ:—మీజీవామృతము విద్యార్థులకు సరియైనది.
6. కె. యస్. పద్మనాభయ్యగారు, బి.ఎ, ఎల్. టి, తొండమండలం హైస్కూలు ప్రధానోపాధ్యాయులు, మదరాసు:—మీజీవామృతము యధార్థముగ జీవామృతమే. దానికదేసాటి.
7. కె. జి. మూర్తిఅయ్యగారు, బి. ఎ., బి. ఎల్., కర్నూలు:—మీజీవామృతము యుక్త మహిమ వ్రాయ నలవికానిది. ఇది విద్యార్థులకు ప్రాణమిత్రము.
8. శుకూరు కృష్ణశాస్త్రిగారు, నేటిపుడొక్కరు, కదిరి:—జీవామృతమునకు మీరిడిన పేరు సార్థిక నామ ధేయ మైనది.
9. లోతుగెడ్డ క్రిష్ణనాయుడుగారు, కొత్తూరు:—మీజీవామృతము బలహీనులపాలిటి నరకసాదము.
10. డి. కోటి వీరయ్యగారు, కనగాల:—మీజీవామృతము సరమునకు చాలా బలముకలిగించి, రక్తవృద్ధి, వీర్యవృద్ధి యొనర్చినది.

ఆయుర్వేదాశ్రమము, (రిజిస్టరుడు)

151 గోవిందప్పనాయునివీధి, పోస్టుబాక్సు 287, మదరాసు,

తంజివిలాసము:— “పండిట్” మదరాసు.

డి. కి. నాదూ, గాంధీజీలవర.

కురేంద్రరాధ కుర్మి గాంధీజీమహాశాయ.

కె. రెడ్డిగారు గాంధీజీమహాశాయ.

జి. వీ. గోఖలే, గాంధీజీ-కాశీ.

సర్ కె. రెడ్డి కాయలు, గాంధీజీ-కాశీ.

కాకాభాయి కేశవీ, గాంధీజీ-కాశీ.

కనకలక్ష్మి ధూమ, గాంధీజీ-కాశీ.

వ్య, శ్రీనివాసయ్యంగారు, జయకరు, జిన్నా, మోతీ
లాలు నైహూగార్లు మొదలగు దేశభక్తులు నిర్భయముగ
ప్రయోగించిన దివ్య ప్రయోగములు నిరంకుశాధికార
మును భేదించుటకు వినియోగపడవలసియున్నవి. సామ్రా
జ్యాభిమానాంధికారమును తామస తగతమునలె
సాత్త్వికనిరోధము భేదించుటకు ప్రపంచము మహానాశి
వేదన సనుభవించుట దైవయోగముగ నున్నది. బ్రిటీషు
కటాక్షులభములైన భారత రాజ్యాంగ సంస్కరణములు
ఈజిప్టు సంధినియమముల రీతిని సారవిహీనము లని గత
కాలానుభవమునలె భావికాలానుభవమును విశేషము
చేయగలదు.

శాసనసభలు రాజ్యాంగసంస్కరణముల బూట
కమును ప్రశ్నితము చేసినవి. శాసనసభ ప్రవేశ మసహా

యోద్యమమును నిర్వీర్యము చేసి
శాసనసభలు, నది. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు
రాజ్యాంగసంస్కరణములు గారి నిర్మాణము స్వరాజ్యక్షే
మును సత్ప్రతిపాలు చేసినది.

కాంగ్రెసుపక్షము, స్వరాజ్యక్షేమ యధోచిత
సహకారపక్షము కలిసి కలియక దేశమును సంపూర్ణ
మయము చేసినవి. కాంగ్రెసుపక్షాలు శాసనసభలయందు
చేయగలది లేదు. దేశమునందా నిర్మాణకార్య విధానము
ను సదుపుట కట్టలను లేదు. శాసనసభలయందు గంభీ
రోన్మాదమును జేయుటకైనను కాంగ్రెసునిర్ణయించిన
బహిష్కారతీర్మాన మాటంకముగ నేర్పడినది. అన్నిపక్ష
ములవారు కలిసిచేసిన తీర్మానమును ప్రభుత్వము నిరా
కరించుచు పరిహసించుచున్నది. తగ్గించిన మొత్తములను
ప్రభుత్వము ధ్రువంకరుచున్నది. అన్ని పక్షములవారికిని
నొకపాఠమునే ప్రభుత్వాధికారులు నేర్పుచున్నారు. ఆ
పాఠము నిరంకుశాధికారపాఠము; బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాధి
కార పాఠము; తెల్లదొరల పాఠము; శాశ్వత దాస్య
పాఠము. ఈపాఠములను నేర్పి బ్రిటీషుప్రభుత్వము భారతీ
యులను మహానులనుచేసినది. ఎంగిలిముక్కలకై పోట్లా
డుట ఆత్మవినాశనమునకు సాధనముగాని ఆత్మోద్ధరణ

మునకు సాధనము గాదు. ఉద్యోగాధికారాపేక్షను పెట్టి
విడిచి నాశనముచేయుట బ్రిటీషురాజ్యతంత్రము. రెండు
వందలయేండ్లు యనుభవానంతరమున పైనను భారతీయు
లకు జ్ఞానోదయము గలుగకుండుట దైవశాపముగ
నున్నది. అంతర్విభేదములను పోగొట్టి జాతీయైక్యమును
సమకూర్చుటకు డిల్లీయందు గూడిన జాతీయైక్యసభ
ప్రయోజనకరముగ నున్నది.

ఉత్తిరమున హిందూ మహమ్మదీయ భేదములు,
దక్షిణమున బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర భేదములు భారత
జాతీయబలమును శిథిలముచేయుచు నిరంకుశాధికార బల

మును పోషించుచున్నవి. హిందువులు,
జాతీయైక్యసభ మహమ్మదీయులు, బ్రాహ్మణేతరులు,
నిమ్నజాతులు ప్రత్యేకముగ హక్కులను గోరుచు
న్నారు. హిందూ మహాసభ, ముస్లిముసమితి బ్రాహ్మ
ణేతరసభ భారతవర్ష ప్రయోజనములను వెనుకబెట్టి,
ప్రత్యేక సాంఘిక ప్రయోజనములను, స్వప్రయోజనము
లను నాశించుచు, నిరంకుశాధికారుల దయను వేడుచు,
నాత్మగౌరవమును, దేశప్రయోజనములను నాశనము
చేయుచున్నవి. ప్రత్యేక నియోజకవర్గముల నేర్పర
చుటయు, ఉద్యోగ ప్రాతినిధ్యాదులకు పరిమాణవర్గము
లేర్పరచుటయు జాతీయ సంయోగమునకుగాని, జాతీ
యబలమునకుగాని నాశనముచుగాక జాతీయ వియో
గమునకును, జాతీయ దౌర్బల్యమునకును సాధనములుగ
చున్నవి. అధికార సంపద్యారవముల సనుభవించుచున్న
బలవంతులును, అధికారసంపద్యారవములును గోరెడి దుర్బ
లులును సమానముగ దైన్యస్థితికిని, కలహములకును
గారకులు. బలవంతులు బలహీనులను వంచిచి సుఖవం
తులగుచున్నారు. బలహీనులు బలవంతులను దిగద్రోసి
సుఖవంతు లగుచున్నారు. రెక్కలను కత్తిరించి పంజర
ములందు బంధించిన పక్షులు ముష్టిగింజలకై గిజగిజలాడు
చు పొడుచుకొని పడిపోవును గాని యెగురజాలవు. యాచ
కులు ఒకరిని మించి యొకరు ముందునకు త్రోసికొనిపోవు
నపుడు పడిపోవుదురు గాని ముష్టివైసను పొందజాలరు.

బలవంతులును బలహీనులునునగు పుత్రులు స్వార్థపరులై కలహించునపుడు తల్లి దుఃఖముపాలై క్షీణించుచున్నది. క్షీణించుచున్నతల్లి దుఃఖము బిడ్డలకు సంక్రమించుచు మస్సంతానము గలుగుచున్నది. ఈ దుష్టచక్రమునందు గలుగుచున్న వేగాతిశయము చినాశవేగమునకు సాధనంబైనది. మరణయాతన ననుభవించుచున్నతల్లి పిల్లల దుఃఖయాతనను జూచి విలపించుచునగాని దుఃఖ నివారణమును జేయజాలదు.

భారతమాత యనుభవించుచున్న దుఃఖవేదన పండితులందఱును, పామరులందఱును, నాయకులందఱును, అనుచరులందఱును, హిందూవులందఱును, మహమ్మదీయులందఱును, బ్రాహ్మణులందఱును, నిమ్నజాతులందఱును, పురుషులందఱును, స్త్రీలందఱును, వృద్ధులందఱును, పిల్లలందఱును, సర్వత్ర ప్రత్యక్షమగుచున్నది. ప్రజాసత్త్వము సకలాంగములందఱు క్షీణించినది. బుద్ధిచెడినది. ఇంద్రియములు క్షీణించినవి. శరీరము శుష్కించినది. ఆత్మ నిపురుగృహ నిష్ఠవలె నిస్తేజ మైనది. భారతభూమి నిస్తేజమైన విధమును చరిత్రేతిహాసములు తెలుపుచున్నవి; డాక్టరు బెజంట్ మృ, గాంధీ మహాత్ముడు మొదలగు దేశభక్తులు న్యక్తము చేయుచున్నారు.

అవతారమూర్తులను కన్నతల్లి యిపుడు గొడ్డువోయినది. త్రిమతినూలను, పద్ధర్మసములను స్థాపించిన తత్త్వజ్ఞుల సంతానములు బుద్ధిహీనులు! మహావీరుల సంతానములు నిర్వీర్యులు! కర్మదక్షుల సంతానములు సోమరులు! ధర్మపరాయణుల సంతానము లప్రయోజకులు! సకలమును విష్యస్తముగ నున్నది. పరావలంబనము భారతజాతీయజీవనప్రవాహమును శుష్కింపజేసినది. చైతన్యమయములైన కారణ శరీరసూక్ష్మదేహములు స్తంభించినవి. జడమయమైన స్థూలదేహముమాత్రము మిగిలియున్నది. కారణదేహకాంతు లెప్పుడైనను కింటబడి ఆత్మ సంస్మరణము గలుగునపుడు నిర్బంధమాయాక్రతి బంధకములు వెలువడుచున్నవి. కారణ కాంతు లంతర్హితము లగుచున్నవి. సత్యాగ్రహ సంపన్నుడైన గాంధీ మహాత్ముడు పిచ్చి

వాడు. దేశభక్తిపరాయణులైన దాసు, నెహ్రూ, లాలా, మాలవ్యాగారులు రాజద్రోహులు. దేశసేవాపరాయణులైన ప్రజలప్రయోజకులు; స్వార్థపరులు. ఈ సమ్మోహవస్థయందు భారతమాతకు తరణిపాయము దుర్లభముగ నున్నది. మోక్షమునకు త్యాగము సాధనముగాని భోగము సాధనము గాదు. పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు భారతస్వాతంత్ర్యసిద్ధికి నాయకు లాత్మ సమర్పణమును జేయుటకు సిద్ధముగా నున్న విధమును శాసన సభయందు సువ్యక్తము చేసిరి. భారతజాతీయ సంయోగము త్యాగభారమున నిర్మితము గావలసి యున్నది. అన్ని పాతములవారను స్వీయపాతముల లాభములకు పెనగులాడునపుడు వియోగముసంభవము గాని సంయోగము సంభవముగాదు. త్యాగమును జేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు జాతీయపతాకమునందు చీత్రించిన విధమున అధిక సంఖ్యాకులైన హిందూవులు సంసిద్ధులు గావలయును. హిందూవులందఱు జ్ఞానధన సంగన్నులైన ద్వీజులు—బ్రాహ్మణ క్షత్రియవైశ్యులు సంపూర్ణ త్యాగమును జేసి భారతజాతీయసత్త్వము నుద్ధరింపవలసిన యవసరము గలిగినది. జాతీయచైతన్యమును త్యాగము సముద్ధరింపవలయునుగాని స్వరాజ్యాంగ నిర్మాణ ముద్ధరింపలేదు. చైతన్యములేని స్వరాజ్యాంగ నిర్మాణములు మృతాక్షరములు గినుండగలవు. ఆత్మశుద్ధిదాయకమైన త్యాగక్షయ లోకము నుద్ధరింపగలదు.

చెన్నరాష్ట్రము భారతవర్షమునందు విచిత్రస్థానమునలంకరించుచున్నది. ఆర్యద్రావిడ|సంస్కారముల సంయోగసంఘర్షణము లీవిచిత్రస్థితికి మూలాంకురములుగ

నున్నవి. ఆర్యవిజ్ఞానమువలెను ద్రవిడవిజ్ఞానమును దక్షిణాపధవికాసమునకు వినియోగపడినది. బ్రాహ్మణులవలె ఆది ద్రావిడులును ప్రజావికాసమునకు దోడ్పడినవిధము ఆశ్వరులు, నందనారులు విశదము చేయుచున్నారు. దైవభక్తులందువలెను దేశభక్తులందును తారతమ్యముల నెంచుట యనంగతము. ప్రాచీనకాలమునందువలె వర్తమాన కాలము

నందును ఆశ్చర్యద్రావిడ సంస్కారములు దక్షిణదేశాభ్యుదయమునకు వినియోగపడుచున్నవి. చిరకాల సంవర్ధితంబై సంయోగబలమును బడసిన సంస్కారమును నిర్మూలముచేయుట యసాధ్యము; సాధ్యమైనను నిర్భక్తము. దక్షిణాంధ్రము నందును ప్రచండకారమును దాల్చుచున్న బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేశ్వరసమన్యను నిర్ణయించుటకును త్యాగము సాధనముగాని భేదము సాధనము గాదు. బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేశ్వర విభేదములు స్వప్రయోజనమునమున దక్షిణదేశమునందు గలుగజేయుచున్న సంక్షోభము ధర్మహానికి గారణముగ నున్నది. కాంగ్రెసుసంఘములందును, శాసనసభలయందును, రాజకీయ పక్షములందును బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేశ్వర విభేదములు పరస్పరవిశ్వాసమును బోగొట్టుచున్నవి. ఒండురులను నమ్ముటకు వీలుగనుపడకున్నది. శాసనసభ రంగమున ప్రహసనము విశ్రాంతాకృతిని దాల్చి ధర్మహానికి నాశనముగ నున్నది.

మద్రాసు శాసనసభాస్థితి ఘోరముగ నున్నది. సైమను బహిష్కారమును నామోదించిన శాసనసభ కార్యాచరణమునందు వెనుకంజ వేసింది. బహిష్కారమును బోధించిన ప్రజా నాయకులు

మద్రాసు
శాసనసభ

144 వ సెక్షను ప్రయోగింపబడినపుడు
శాసనమును తిరస్కరించుటకు సంశ

యాత్మను విశదము చేసిరి. హరితాశ్విదనము నందు తుంటులు ల్లురులను జేసి పోలీసు దౌర్జన్యముల కవకాశములను గలుగజేసిరి. ప్రభుత్వము సైనికులను, రక్షక భటులను, ఫిరంగులను, తుపాకులను ప్రదర్శించి ప్రజా హృదయమునందు భయభ్రాంతులను గలుగజేసినది. ప్రభుత్వాధికారు లీబీభత్సమును ప్రదర్శించుటకు మూడులక్షల రూప్యములను వ్యయముచేసిరి. ఆవ్యయమును శాసనసభ యామోదించినది. సైమను బహిష్కారము నామోదించిన రంగ నాథము, ఆరోగ్యస్వామి మొదల్యారుగార్లుమంత్రి పదవులను నిర్బంధముగను చాలించుకొనిరి. బహిష్కారము నామోదించిన ముత్తయ్య మొదలిగారు, నేతురత్నయ్య గారు మంత్రులుగ నేర్పడిరి. శాసనసభాభిప్రాయమునకు

వ్యతిరేకముగ ప్రవర్తించిన సుబ్బరాయనుగారు మంత్రిగ నున్నారు. ప్రభుత్వాభిప్రాయములకు వ్యతిరేకులైన ముత్తయ్యమొదలి నేతురత్నయ్య గార్లు మంత్రులుగ నున్నారు. ఈమంత్రివర్గమునందు శాసనసభకుగాని, గవర్నరునకుగాని, స్వీయపక్షమునకుగాని, పరస్పరము గాని విశ్వాసముండుట కనకాశములు లేవు. కేవల మధికార లాభముమూత్రము మంత్రులను నిలువబెట్టినది. ఆ యధికారలాభమే జస్టిసుపక్ష రక్షణమును బడయుచున్నది. సైమను బహిష్కారమును పోషించిన జస్టిసు పక్షము మంత్రివర్గమును సైతము పోషించుట విచిత్రముగ నున్నది. దేశిలక్ష్యము ధర్మలక్ష్యము లేక స్వార్థిలక్ష్యము ప్రబలునపుడు తాత్కాలికముగ పక్షలాభము గలిగినను దేశ ప్రయోజనములు భగ్నము లగుచున్నవి. రామారాయణంగారు, సుబ్బరాయనుగారి మంత్రివర్గమున కభయము నొసంగుట జస్టిసుపక్షమునకును, బ్రాహ్మణేశ్వర పక్షమునకును తాత్కాలికముగ లాభించినను దేశమునకును, ధర్మమునకును హానికరములుగ నుండగలవు. సంకల్పాచరణములకు సామ్యత్వము గలుగునపుడు విషయము సాధ్యముగాని సత్ఫలము సాధ్యముగాదు. సైమను బహిష్కారమున కారంభమునందు సమ్మతించిన రాజారామారాయణంగారు సైమనుకమిషను నామోదించెడి మంత్రివర్గము నెటులు సమర్థింపగలరో దుర్బోహముగ నున్నది. పక్షములును, నాయకులును గోగునది స్వప్రయోజనములుగాని దేశప్రయోజనములు కావు. లామెంబరు బ్రాహ్మణేశ్వరుడైనను, మంత్రులందరును బ్రాహ్మణేశ్వరులైనను, బ్రాహ్మణేశ్వరసంఘము సంపూర్ణవికాసమును బడయజాలదు. రాజారామారాయణంగారు రాజ్యాంగ పరిజ్ఞానమును స్వరాజ్య సంపాదనమునకు వినియోగించుట ప్రయోజనకరముగాని ఉద్యోగములను సంపాదించుటకు వినియోగించుట ప్రయోజనకరము గాదు. సుబ్బరాయను మంత్రివర్గము నిలిచియున్నను, జస్టిసుపక్షము బలమును పొందినను, ఈయధర్మసంయోగ మధర్మఫలమును సమకూర్చుచుగాని ధర్మఫలమును సమకూర్చ జాలదు. కాం

గ్రామప్రతిజ్ఞను భంగముచేసిన ముత్తయ్య మొదలయ్యారు, నేతురత్నయ్యగారును, శాసనసభాభిప్రాయమును ప్రతిఘటించిన సుబ్బరాయనుగారును, స్వీయభిప్రాయమును ప్రకటించుటకు భంగముచేసిన జస్టిసుజ్జనాచార్యులును సందర్భసమయమునందు భారతిమాతకు మహాకారమును జేసిరి. సైమనుగారు బహిష్కారము శిఖిమగుచున్నదనియును, సహకారము పెరుగుచున్నదనియును బ్రోటోపుదేశమునకు సందేశములను బంపుచున్నారు. గోషెనుప్రభువుగారి మూలదరణము సకల విధములను ధర్మవిరూఢముగ నున్నది. నిరంకుశప్రభుత్వ మనలంబిం గల చతురోపాయములను గోషెనుప్రభు వనలంబించిన దుష్టాచారము విశదము చేయుచున్నది.

శ్రీయుత వెంకటరామశాస్త్రి గారిని లామొంబరుగ నియమించి వారి శాఖలను సంక్రమింపకమున తీసివేయుట ధర్మవిరూఢముగ నున్నది. స్వకీ విశ్వాసమును, శాసనసభా విశ్వాసమును గలిగియుండునది సుబ్బరాయనుగారిని, ప్రతిజ్ఞాభంగము చేసిన కాంగ్రెసు సభ్యులను ముత్రుల చేసి యాడించుచున్న రామారాయణగారి చాతుర్యమును, గోషెనుప్రభువుగారి నైపుణ్యమును శ్రీశంకరసోదరులుగ గనుపించుచున్నను కాంతరమున నిరమానధర్మములకు గారణములుగా గలవు. కాంగ్రెసుజేతమును ధ్వంసముచేయుటకు బూనుకొనిన స్వదేశీయులు, విదేశీయులు కృతకృత్యులైనను అధర్మమును ఫలించగలరు. అనంత యోధ్యమధర్మమును విసర్జించి శాసనసభలయందు నీరి కాంగ్రెసుజేతములను నిర్వీర్యముచేసిన స్వరాజ్య జేతమునకును నిర్గమనము సమీపించుచున్నది. శాసనసభారంగములు తంత్రములు కాటకములు విధమున కార్యసిద్ధికి రంగములు గావని నిత్యానుభవము విశదము చేయుచున్నది. దేశసేవాచారములు నిర్మాణ కార్యక్రమాలయములై మంత్రదపులను, కార్యనిర్వాహక సభ్యత్వములను, స్థానికసంఘసభ్యత్వములను, శాసనసభాసభ్యత్వములను పరిత్యజించి, అధికారకలహముల కాకరంబైన చెన్నరాష్ట్రమునందు శాంతిని స్థాపించుట శ్రేయఃప్రాప్తికిని స్వరాజ్యసిద్ధికిని సాధనముగ నుండగలదు.

ఆంధ్రరాష్ట్రము బహుధికార సంపదలు లేక సరమదైన్యము ననుభవించుచున్నది. ఆంధ్ర స్వభావ స్వరూప విరహితమైన మద్రాసు రాజ్యస్థానము. రాజధాని సగరమునందుగల యాంధ్రులు ప్రత్యక్ష ఆంధ్ర రాష్ట్రము భిక్షాసము లేక కామరూపసమును జేయుచున్నారు. ప్రత్యక్షభిక్షాసముగల యాంధ్రు లధికార ప్రాప్తికై పరితపించుచున్నారు. ఉద్యోగములందును, వ్యాపారవాణిజ్య పరిశ్రమలందును ఆంధ్రులకు వారి గుణగణముల కనురూపమైన ప్రతిష్ఠి గలుగకున్నది. లంఘనబడుచున్న ఆంధ్రుల కొనసంకుటకు జేసిన ప్రయత్నములు విఫలము లైనవి. నీటి ౨ రుదల విషయమునను, పరిశ్రమవిషయమునను ఆంధ్రదేశమునకు ప్రభుత్వాదరణము గలుగకున్నది. స్వస్థ ఫలదాయకమైన మట్టారు నిర్మాణము సందర్భల యభిమానము విశేష ఫలదాయకములైన కృష్ణా తుంగభద్రా నిర్మాణములమీద గలుగకున్నది. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ మధోగతిపాలైనది. విశ్వవిద్యాలయ వికాసమునకు ప్రభుత్వము సేస సహాయమును జేయజాలకున్నది. ఆంధ్రు లన్యోన్యకలహములతో విశ్వవిద్యాలయ ప్రస్థాత్తిని స్తంభింపజేసిరి. స్థలములు తగాదాలతో రెండేండ్లు గడచిపోయినవి. ఉపసంఘసభ్యులు ఏక కేంద్రవిశ్వవిద్యాలయమును సిఫారసు చేసిరి. విశ్వవిద్యాలయముందో శనమునందు విశ్వప్రయత్నములను చేసిన రాజమహేంద్రపురవాస్తవ్యులు కాశాభంగము గలిగినది. అనంతపురవాస మాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకు విఘ్నములుగలుగజేయుచున్నది. ఉత్తియాంధ్రు లాంధ్రదేశమునకు దూరస్థమగుచున్నదని భయపడుచున్నారు. కర్ణాటకు లాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమును కర్ణాటకప్రాంతములందు బలవంతముగ స్థాపించుచున్నారని మొరలిడుచున్నారు. దత్తిమండలవాసులు-ముఖ్యముగ అనంతపుర వాస్తవ్యులు, అనంతపురవాసమును గట్టిగ కోరుచున్నారు. రాజ్యాంగములందు వలెను విద్యాంగములందును స్థలాభిమానము, స్వాధిభిమానము విద్యాలక్ష్మ్యమును నిర్మూలము చేయుచున్నది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ మాంధ్రదేశ మభ్యుదయమైన

అంధ్రాభ్యుదయమునకు వినియోగపడవలసి యున్నది. అంధ్రవిద్యాభిరూప అందఱును నీ లక్ష్యమును గమనించి విశ్వవిద్యాలయమును సార్థకముచేయుటకు భగవంతు డిను గ్రహించుగాత! శ్రీయుత రామలింగారెడ్డి గారిని తిరిగి వైసుచాస్సారుగను ఎన్నుకొని సినేటుసభ్యులు స్వార్థ నిర్వహణమునుచేసి కృతకృత్యులైరి. అంధ్రసమస్యలన్నియును అంధ్రరాష్ట్ర సమస్యమీద నాధారపడియున్నవి. ప్రత్యేకాంధ్ర నిర్మాణమున కంధ్రులు ప్రయత్నించు చేసిన అంధ్రోద్యమమును సకలముచేయుట వర్తమాన సందర్భ సమయమునందు పరమంపసరముగ నున్నది.

అంధ్రోద్యమమునకు కీరితమైన అంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణానందమును వివిధక్షేత్రములవారును సంగీకరించు చున్నాము. భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రవిభాగమును కాంగ్రెసు అంగీకరించినది. ఆరేపల్లెనుండియును అంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణజాతీయోద్యమమునకు వ్యక్తిత్వమును గలిగి పనిచేయుచున్నది. విజయవాడయందు గాంధీ మహాత్ము ఛారింభించిన ఖిద్దరు ఉద్యమము, బహిష్కార శ్రమము స్వరాజ్యవాదమును బేళిమునందరితటను మూలమొగిచినది. అసహాయోద్యమ ప్రస్థానమునందాంగ్రనాయకులు పురోగమము చేసి అంధ్ర ప్రతిష్ఠను భరతిభింపమునందు సున్నతము చేపిరి. వేలకొలది యువకులు మహాత్మాగముచేసి కౌతూహల వాసమును స్వీకరించి మార్కెట్ జాగ్రత్తమును చేసి ప్రస్థవాదమును బడసిరి. చిన్నరాష్ట్ర శాసనసభ అంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణ తీర్మానము నామోదించినది. వర్తమాన సంవత్సరము నందును రాష్ట్రతీర్మానమును తిరిగి నామోదించినది. డిల్లీనగరమునందు రాజ్యాంగనిర్మాణములను యోచించుచున్న వివిధక్షేత్రముల సభయును భాషాప్రయుక్త రాష్ట్ర విభాగమును, అందును అంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమును నిర్ణయించినది. సైమనుకమిషను నిర్ణయించెడి రాజ్యాంగ సుస్కరణములు రాష్ట్రస్వాతంత్ర్యమును నిర్ణయించునను ప్రబుద్ధులైన వదంతులుగలవు. అంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమున కారంభమునందు ప్రతికూలమైన వాతావరణ మిప్పుడనుకూలముగ నున్నది. అసహాయోద్యమ సాధకులైన యాంధ్రులు నిస్సహాయస్థితి నుండుట సంతాప కరముగ నున్నది. అధికార ప్రాతికూల్యమును, ప్రజల యలసత్వమును నాంధ్రోద్యమ ప్రవాహము సరికట్టినవి. నాయకు

లకు, ప్రజలకు చెన్న పురియూశ్రయము నిశ్శబ్దము నందు తప్పనిసరి మైనది. స్థానిక సంస్థలందు నిరూపకములకై చెన్న పురిచుట్టును తిరుగుటకు చేసిన న్యాయమూసము లాంధ్రులు నిస్సహాయస్థితిని విశదముచేయుచున్నవి. నామి శాంతిసాయోగ ముభయులకును మనస్తాపములకు గారణంబై సంతాపనానాము ప్రజ్వరిల్లు చున్నది. కొన్నింటి నందును, కర్నూలములందును, సభలయందును, నిర్మాణములందును నీవిభేదములు మనస్తాపమును గలుగజేయు చున్నవి. ప్రతిష్ఠానిక ప్రయోగించిన 144 వ శాసనము నుల్లంఘన సందర్భమున నీవిభేదములు బహిరంగములై నవి. అంధ్రోద్యమ వికాసమున కంధ్రులకు ప్రత్యేక స్థితి యుండ, అంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును సనసరంబు లని గత కాలముభవము విశదము చేయవలె. అంధ్రోద్యమ ప్రాప్తికి నాధికముమూలము మృగ్యముగ నున్నది.

అంధ్ర శాంతియజీవనము స్తంభింపిన వర్తమాన సమయమునందు కర్తవ్యము దుర్దిహముగ నున్నది. అసహాయోద్యమ ప్రస్థానము దుస్థితి మైనది. శాసనసభ బహిష్కార మసంకోచమును బాంధి అంధ్రులకర్తవ్యము నది. స్వరాజ్యవాదులు శాసన సభల యందు వాదప్రతివాదములతో కాలయాపనము జేయుచున్నారని. కాంగ్రెసు ప్రచారకులు నిరాధారములై జీవనోపాధునను గల్పించుకొనుచు కాలయాపనమును జేయుచున్నారని. ఖిద్దరు ప్రచారము ప్రవ్యములేక స్తంభింపచున్నది. చరఖాసంఘమున కీయవలసిన బాధ నిచ్చుటకు ఖిద్దరు నిర్వాహకు లుపసత్వమును పుచ్చుచున్నది. సత్యాగ్రహశ్రమములు నిశ్చిర్యములుగ నున్నవి. అంధ్రహృదయము సుసత్వము సంపూర్ణముగ నావిపాదించినది.

అసహాయోద్యమారంభము నందు మహాప్రతిష్ఠను బడసిన అంధ్రదేశము వర్తమానకాలమునందు తన ప్రతిష్ఠను గోల్పోయి స్తంభింపినది. నేటి మంత్రకలహములతో నిండినది. నాయకులు, ప్రచారకులు పరస్పర విశ్వాసము లేక వాదప్రతివాదములతో గాలయాపనమును జేయుచున్నారు. ఆనుకూలు లేనినాయకులు దేశమునందరితటను గలరు. కాంగ్రెసు సంఘములు నామమాత్రావశిష్టములుగ నున్నవి. కాంగ్రెసుసభ్యుల సంఖ్య అత్యల్పముగ నున్నది. కొన్ని మండలములందు మండలసంఘములు సైత మహరూఢముగ నున్నవి. ప్రజల

లక్ష్యము కాంగ్రెసుసంఘములనుండి మరలి స్థానిక సంస్థలందు లగ్నమైనది. స్థానికసంస్థలు కక్షలకును, పక్షములకును నిలయములుగ నున్నవి. శాసనసభయందు కాంగ్రెసుప్రతినిధులు నిస్సహాయులైనను సంయోగము లేక ప్రవర్తించుచున్నారు. చరఖాసంఘశాఖయందను నాయకులకును, ప్రచారకులకును పరిస్పర విశ్వాసగౌరవములు గలుగకున్నవి. చరఖాసంఘమునందు జేరి నూలునందా నిచ్చెడి సభ్యుల సంఖ్య క్రమముగ తగ్గిపోవుచున్నది. ఆంధ్రుల పరదృష్టము వలన గాంధీమహాత్ముని హృదయదేశ సంచార మెప్పటికప్పుడు వెనుక బడుచున్నది. ఖద్దరునందు కలితి గలదను సందేహము చరఖాసంఘమునకు గలిగినది. పట్టుశాలి నన్న బట్టావిషయమై సందేహము గలిగినపుడు ఖద్దరుప్రచారమును సాక్షాత్తి పాలగుచున్నది. కాంగ్రెసు ప్రతినిధులును, నాయకులును శాసనసభలయందు చేయగలదియును, నిర్మాణకార్యవిధానమునందు చేయుచున్నదియును గనుపడదు. ఈసందిగతియందు కాంగ్రెసు కార్యవిధానమున సవిన సాధనధికలను నిర్ణయించుట రాజ్యాంగాందోళనమున కవసరంబుగ నున్నది. ఆయవసరి మైనను భగవదనుగ్రహమువలన రావలయును గాని ప్రజాప్రియత్నము వలన రాజులదు. సైమనుకమిషను గలుగజేసిన సంచలనము కమిషను వెడలుటతో నాగిపోయినది.

మానవత్రయత్నిములకు ఖల మౌఖ్యవికాసము. సాహిత్యము, కళలు, శాస్త్రములు, కర్మలు, రాజ్యాంగములు మానవుల యాత్మవికాసమునకు ఆంధ్రప్రజా వికాసము వినియోగింపబడుచున్నవి. పరశంత్ర) దేశములందు విద్యావంతుల లక్ష్య మౌఖ్యవికాసమునకు మూలమైన స్వరాజ్య సంపాదనమునందు సహజముగ లగ్నమగుచున్నది. ప్రజాసామాన్యమునకును, నాయకులకును వర్తమాన విషాదావస్థయందు శాసనోల్లంఘన ప్రస్థానముగాని, సత్యాగ్రహ ప్రస్థానముగాని సాధ్యము గాకున్నది. ప్రజల లక్ష్యమును బాహ్య సాధనములనుండి యాంతరంగిక సాధనములకును, పరాపేక్షనుండి స్వయంసహాయమునకును మరల్చుట స్వరాజ్యసంరంభమునకు సాధనంబుగ నుండగలదు.

స్వరాజ్యసంపాదనమునకు సాయుధప్రతిఘటనము ప్రపంచమునకు పరిపాటియైన సాధనము. నిరాయుధులైన భారతీయులకు సాయుధప్రతిఘటన మసాధ్యముగ నున్నది. స్వల్పమైన ప్రతిఘటనమును మహాసంతోభమునుగలుగజేయుచు నిర్బంధప్రయోగమునకు గారణం బగుచున్నది. ఫిబ్రవరి మాసమునందు చెన్నపురియందు ప్రదర్శింపబడిన సైనికులు, మరఫిరంగులు, రక్షకభటులు, గుండ్లప్రయోగములు భారతీయుల నిస్సహాయస్థితిని వెల్లడిచేయుచున్నవి. దుర్మార్గుల యల్లుదులకు నిరపరాధులు బలియగుచున్నారు. నిర్బంధములు బయలుదేరుచున్నవి. ప్రజాప్రదవ్యము పాడగుచున్నది. చరఖాలాభ్యాసములేని సాయుధప్రతిఘటనము దాసాధ్యముగ నున్నది. సాధ్యమైనను వర్తమానకాలమునందు విసర్జింపదగియున్నది. చీనాయందు జరుగుచున్న సాయుధవిపర్ధనము మహాసంతోభమును గలుగజేయుచున్నది. దేశమాతయును రక్షింపజేయఁగల భయంకరముగ నున్నది. పరాధీనులై, నిరాయుధులై, సాధుజీవన మభ్యాసమైన ప్రజలు సాయుధప్రతిఘటనమును జేయుట సులభ సాధ్యము గాదు. సంగ్రామములు పశుబలమును ప్రదర్శనము చేయుటకు వినియోగింపబడుచున్నవి గాని మానవ ధర్మప్రదర్శనమునకు వినియోగింపబడుటలేదు. పరులను పీడించుట ఆత్మనాశనమునకు సాధనం బగుచున్నది.

కార్యసిద్ధికి సంకల్పము బీజము. సంకల్పసామర్థ్యము విజయమునకు మూలము. సంకల్పసిద్ధికి ధ్రువప్రస్థాదారుల వలెసాత్త్వికనిరోధమునభ్యాసముచేయుటఆత్మవికాసమునకును, మానవకల్యాణమునకును ప్రయోజనకరములుగ నున్నవి. సాత్త్వికనిరోధము చరఖాలాభ్యాసము వలన సంప్రాప్తము గాగల విధమును ప్రస్థాదుని వైష్ణవభక్తి, ధ్రువుని తపోనిష్ఠ విశదము చేయుచున్నవి. వైష్ణవభక్తి విష్ణుకటాక్షమును వలె దేశభక్తి దేశమాతను ప్రత్యక్షము చేయుచున్నది. దేశమాత సారాధించి మౌఖ్యప్రసాదమును బడయుట కనంతములైన సాధనములు గలవు. దేశభక్తులు స్వీయసంస్కారమున కనుకూలముగ దేశారాధనమును జేసి కృతార్థులగుటకుదృఢసంకల్పము, కార్యోత్సాహ సాధనములుగ నున్నవి.

అనన్యమైన దేశసేవను, మానవసేవను చేయగల గాంధీమహాత్ముని బోలిన దేశభక్తు లపరాధముగ నున్నా

రు. వారివారి సంస్కారములకును, స్థితిగతులకును దగి నటులు సేవను జేయుటకు సకలజనులకును సవకాశములు గలవు. రాజారామారాయణగారు మంత్రిమై సేవను జేయదగును. సాంబమూర్తిగారు నిరోధమును, శాసనోల్లంఘనమును, సాత్త్వికనిరోధమునుబూని సేవను జేయదగును. నీతారామశాస్త్రిగారు ఖద్దరు వ్యాఘ్రమును జేసి సేవనుజేయదగును. కాంగ్రెసు ప్రచారికులు, ఖద్దరు ప్రచారికులు వారి శక్త్యనుసారము సేవను జేయదగును. దేశమంతయు నేకముఖమున నడుచుట వర్తిమానరిస్థితులందు సాధ్యముగాదు. స్వార్థములేని దేశసేవ నేమాగ్ధమున, నెవరు చేసినను దేశమాతకు జేగుచున్నది. స్వార్థరహితులైన దేశసేవకులు షట్టణములందును, గ్రామములందును ప్రజాసేవను చేయుట కసారిమైనది నెకాశిములు గలవు. అయవకాశమును సకలము చేయుట కాస్మావిశ్వాసముగల స్వయంసేవకులు గావలసియున్నది. భారతదేశమునకు విమోచనము స్వయంసేవయము నలన గలదు గాని సరిసహాయ ముండును. ప్రజల దుష్టప్రాజ్ఞులందును సంగీకరించుచున్నాడు.

సరావలంబనమున కలవాడు సజ్జన ప్రజలకు స్వయం సహాయము సుభసాధ్యము గాదు. కష్టపడక యుగిలికూడును దనుట కంగీకరించెడివారము స్వయం సహాయము రును గలరు. ఆశ్రయించి ఏగమాస్తా యనియొ సాపాదించి మురియుట దేశమానాదు సరిపాటి యైనది. బ్రహ్మచేతర సమస్య కేవల ముద్యోగము సమస్య గాని దేశారాధన సమస్య గాదు. ఉద్యోగము లకై వెనగులాడువా యన్నను ఉద్యోగ పక్షి లేక సేవా దీక్షను వహించగల స్వయం సేవకులు దేశక్షేమమునకు గావలయును. సహాయ నిరాకరణోద్యమ మారంభము నందు వందలకొలది స్వయం సేవకులను దేశమునకు సమర్పించినది. ఉత్సాహము చల్లబడినతోడనే సేవకులును చల్లబడుట సంప్రాప్తిమైనది. స్వరాజ్య సారంభము చిరికాలము జరుగ నున్నదిగాని శీఘ్రకాలములోన ముగియు నది గాదు. స్వరాజ్యము సంప్రాప్తిమైనను, కాకపోయినను ప్రజాసేవకు స్వయం సేవకులు సాధకులుగ నున్నారు. ప్రజావికాసమునకు రాజ్యాంగము లొకసాధనము గాని సమగ్రసాధనముగావు. నిరంకుశాధికారుల హస్తము లందు రాజ్యాంగ సాధనము నిరర్థకముగ నున్నది. గోపాలకృష్ణ గోకలె, బెజంటమ్మ, గాంధీమహాత్ముడు సేవాశ్ర

మములను స్థాపించి సేవకులను సిద్ధము చేయుటకు బ్రయత్నములను జేసియుండీరి. ఆద్యత్నములు విశాలమైన దేశమున కత్యల్పములుగ నున్నవి. ఆంధ్రదేశాభ్యుదయమునందు సర్వతోముఖమైన వికాసము గలుగుటకు స్వయంసేవకులు వేలకొలది గావలసియుండురు. ప్రజలయందు స్వయంసహాయోక్షి వ్యాప్తిము గావలసియున్నది. సేవాశ్రమములైన నాయకులు శూద్రమైన పదవులకు వెనగులాడుటను మాని సేవానిరంతరై సకలరంగములందు పాటుపడుటకు పూనుకొనియెదరుగాక. సేవాశ్రమములను స్థాపించి సేవాదక్షులను సిద్ధము చేయుటకు ప్రజానాయకులు పూనుకొనుటయును నవసరమై యున్నది.

సర్వతోముఖమైన ఆంధ్రప్రజా వికాసమునకు సాహిత్యము, శాస్త్రములు, కళలు వికాసమును పొందుటకు ప్రజలును, పండితులును పాటుపడ నలసి యున్నారు. ప్రజాహృదయము నందు విజ్ఞానము లేక వికాసము సాధ్యము కాదు. వికాసము లేని ఆద్యత్నములు సంకుచితములై, స్వార్థరములై దేశప్రయోజనమునకు నిరర్థకము లగుచున్నవి. సాహిత్యకళ రంగములందు ప్రభుత్వాదరణము లేక ఆంధ్రవిద్యావంతుల ఆద్యత్నములు నిరర్థకము లగుచున్నవి. గతసంవత్సరమునందు ఆంధ్రవాఙ్మయమునందు 800 గ్రంథములు ప్రచురింపబడినవి. ప్రచురింపబడిన గ్రంథములందు సవలలు, నాటకములు, మతగ్రంథములు ప్రధానములుగ నున్నవి. ఆంధ్రహృదయస్వభావమునకు సహజములైన భావగీతములను కవికుమారులు ప్రచురించీరి. భావగీతములును, కథలును, నవలలును ఆంధ్రుల భావవికాసమునకు నిదర్శనములుగ నున్నను పాండిత్యాససరమునువిశదము చేయుచున్నవి. ప్రచురింపబడిన గ్రంథములందు శాస్త్రగ్రంథములు, పరిశోధకగ్రంథములు స్వల్పములు. ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రమునందు బ్ర. శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారి షష్టిపుస్తక ఉత్సవము సంస్మరణీయముగనున్నది. లక్ష్మీనరసింహంగారి గ్రంథములు దేశమునకుజేసిన ఉపకార మాంధ్రుల హృదయమునకు చెలిసి యున్నది. వారినవలలు, నాటకములు, ప్రహసనములుహాస్య రసపూరితములై ఆంధ్రవాఙ్మయమునందు సవయుగ వికాసమునకుదోడ్పడినవి. దేశోద్ధారకులందు సాహిత్యవిశారదులు ప్రముఖులుగ నున్నారు. సాహిత్యనిర్మాతలైన లక్ష్మీ

సరసింహంగారి సాహిత్యసేవను, దేశసేవను, మానవ సేవను ప్రజలు గ్రహించి, వారి నుచితరీతిని సత్కరించి, ధన్యవాదములను బడయుదుగా గాత! గతసంవత్సరమునందు గుంటూరు జిల్లాయందు నాగార్జున కొండ సామీప్యమున వెలువడిన స్థానములును, శిలాశాసనములును ఆంధ్రదేశచరిత్రమునందు సవీనాంశములను బహిర్గతము చేయుచున్నవి. శిలాశాసనములు ప్రాకృతభాషయందు గలవు. పురాతనమైన ఇత్తుకు వంశమును దెలుపుచున్నవి. గోలిప్రభావమునందలి శిలా నిర్మాణము లను వతి స్థూపనిర్మాణములవలె కర్మకౌశలమును దెలుపుచున్నవి. చెన్నపురి ప్రభుత్వ మాంధ్రశాసనములను ప్రచురించుటయందు జూపుచున్న యాల సత్వము విజ్ఞానవ్యాసమునకు ప్రతిబంధముగ నున్నది. ఈవిషయమై ఇంజనీరుకును జేసిన ప్రయత్నములు విఫలములైనవి. ముగ్ధులొద్దులైనను, ఆంధ్రేంద్రులైనను సమానమైన కృషి కలిగినది. ఇపుడీశాఖ కేంద్రశాఖయగుటవలన స్థితి మరింతఅయోమయముగ నున్నది. శ్రీయుత మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారును, నితర పరిశోధకులును శాసనపరిశోధనయందు జేయుచున్న పరిశ్రమ ప్రశంసనీయముగ నున్నది. ఆంధ్రదేశచరిత్రకును, వాఙ్మయచరిత్రకును సంబంధించిన శాసనాదులెన్నియు మూలబడియున్నవి. ఆంధ్రపరిశోధకుల ప్రభుత్వాపేక్షను వదులుకొని శాసనాదులను పరిశోధించి రాజ్యాంగములందు వలెను విజ్ఞానాంగమునందను స్వయంసహాయమునకు మార్గదర్శకు లగుదురు గాక!

విభవ సంవత్సరాది సంచిక భగవదనుగ్రహము వలన ఆంధ్రమహాజనుల సహాయప్రోత్సాహముల వలన

సను వెలువడినది. ఇది పందొమ్మిదవ విభవ సంచిక

సంచిక. సంవత్సరాదిసంచికలను సాకల్యముగను బరిశీలించినపు డాంధ్రప్రజాజీవితమునందు గలుగుచున్నవికాసము గోచరంబగుచున్నది. వంగదేశ విభజన సమయమునందు బహిర్గతమైన జాతీయప్రభోధముతో నాంధ్రపత్రికయును వెడలినది. గతించిన ఇరువదేండ్లయందును యథాశక్తిని దేశసేవను భాషాసేవను జేయుచున్నది. వెనుకటిసంచికలకువ్యాసములనువ్రాసితోడ్పడిన మహాజనులం దెందరో స్వర్గవాసమును జేయుచున్నారు. దేశావృతమైన కాలభావ పరివర్తనము సంచికలయందు ప్రతిఫలించుచు సంచికల ప్రయోజనమును విశద

ముచేయుచున్నది. విభవసంచికయందు గోచరంబయ్యెడి భావరూపపరివర్తనము ప్రజాహృదయములందు గలిగిన పరివర్తనమును ప్రతిబింబించుచున్నది. ఆరంభమునందు వింతగ దోచిన యత్న మిపుడు సర్వసాధారణముగ నున్నది. పేరుగల పత్రికలన్నియును సంవత్సరాది సంచికలను బ్రచురించుచు కాలస్వభావమును ప్రతిబింబించుచున్నవి.

విభవ సంవత్సరసంచిక యందు కాంగ్రెసు విషయములు ప్రధానములు. చెన్నపురియందు గూడిన 42 వ కాంగ్రెసుకు సంబంధించిన అధ్యక్షాద్యక్షాసము, పటములు ప్రచురింపబడినవి. ప్రచురింపబడిన వ్యాసముల విభిన్నములు వివిధవాఙ్మయ శాఖలగును ఆంధ్రహృదయమునందు ప్రవర్ధమానంబగుచున్న యభిమానాభి నివేశములను విశదముచేయుచున్నవి. సాంస్కృతికమునందు కథలు పాదకుల హృదయముల నాకర్షించుచున్నవి. సచిత్రములైన కథలు సంవత్సరాది సంచికకు సూత్రనాలంకారములుగ నున్నవి. నాటకవైద్యవ్యవసాయకళ లభివృద్ధి పొందవలసిన విధము నాయాశాఖయందలి వ్యాసములు విశదము చేయుచున్నవి. పద్యములు భావపూరితములై ఆంధ్రహృదయోద్వేగమును విశదము చేయుచున్నవి. ప్రకటింపబడిన చిత్రపటము లాంధ్రదేశమునందు చిత్రకళావికాసము జరుగుచున్న విధమును విశదము చేయుచున్నవి. వదోక్షయందు చిత్రకళ ఆంధ్రదేశమునందత్యవృద్ధిముగ వికసించినది ఆంధ్రచిత్ర కళవ్యక్తిత్వమును గలిగి ప్రత్యేక వైఖరిని గలిగియున్నది. సంచికయందుగల ఆంధ్రచిత్రకారుల చిత్రము లాంధ్రవైఖరిని విస్ఫుటము చేయుచున్నవి. జంగమదేవర మొదలగు చిత్రములును భాషగాంభీర్యమును దెలుపుచున్నవి. ముఖపటమునందు భారతసహాయ నిరాకరణయోధులు స్వరాజ్యపతాకములను ధరించి మాతృదేశారాధనమును జేయుచున్నవిధము వ్యక్తముచేయబడినది. కాంగ్రెసు సభాధిపతుల పటములు గలవు. విభవ సంవత్సరాది సంచికను యథాశక్తిని మనోహరముగ ప్రచురించి యాంధ్రలోకమునకు సమర్పించగలిగినందుల కాంధ్రలోకమునకును, పరమేశ్వరునకును వందనంబుల నర్పించుచున్నాము. భగవంతుడు విభవ సంవత్సరమునందు సకలలోకములకును శుభంబులను ప్రసాదించి కాపాడుగాత!

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి.

అంబేద్కర్ మహాదేవ్, ౧౯౧౬-౧౯౨౦.

సత్యదు హస్త్ ఇమాం, ౧౯౧౭-౧౯౨౦ (పి.)

శివీర మోలిల్ నేత్రూర్, ౧౯౧౯-౧౯౨౦.

అనీ బెంటు, ౧౯౧౯-౧౯౨౦.

అల్లా లక్ష్మణరాయ, ౧౯౨౦-౧౯౨౧ (పి.)

1. విజయరాఘవాచారి, ౧౯౨౦-౧౯౨౧.

హక్సీమ్ అజ్మీ, ౧౯౨౧-౧౯౨౨.

(శ్రీ రత్న అందు కంపెనీ, చెన్నపురి)

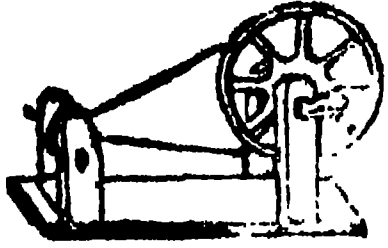
విభవ ప్రశంస

శ్రీ. లక్ష్మీవతి శాస్త్రి గారు

విభవ స్రావ్య గలిగెడు విభము దేలునఁ
బ్రభవ వేళ నె మనలోనఁ బ్రభవ మయ్యె
జాతిన మ్మేళనాన క్తి, జన్మభూమి
దాన్యమోచనకొంటి, స్వాతంత్ర్యవాద
విభవ మారంభ మయ్యెనో విభుధులార !
ప్రభవ వేళను గలిగిన పట్టు విపక
జన్మభూమిన స్వాతంత్ర్య సత్సంగులు
పడయుఁ జెన్ముమాయన పాలుగాక.

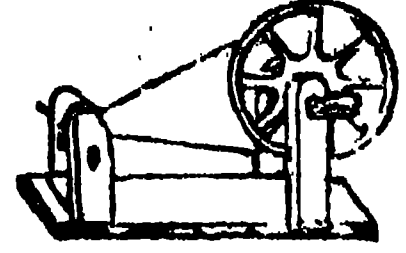
సలము

విభవమును తెప్పెడ వినుము విధిగ
భరితఖండము సర్వార్థ భరిత మగును
సర్వజాతులవారికి సర్వి మగును
యింపామగ్రి భరితభూభవ్యా మగును
దాన్యసాగము తెగిపోవుఁ జనకుఁ దానె
తోడి దేశాల వాగ్విరోధం గూడ
సరిసమూహముగా నుండు శక్తి గలుగు
భరితఖండము పూర్వపు భగ్య ముగను
వైవయన్నియు సమకూడె దానితోడ
బురుషయత్నము గావలె బూర్ణ క్తి
యత్ని మునరిం విభవ స్రావ్య యగును
విభవ వేళల విభవాత్త విరత యగునె?

రాటము

సోమంచి సూర్యనారాయణ శర్మ గారు

రాటము ద్రిప్పె రమణీ రమణీ!
రమణీయ సుఖణితిన్ —
కాటకము నే దాటిపోదు నే
పాటిదుష్కృతిని గోట మీటుదును
గాటపుబుట్టిని కదరె దాటుతును
నాకుద నిటు దిక్చక్రమునకు నని
పాటలు నాడుదు బ్రాలుమాలకను-రాటము.

౧

నాలు గీయనే లోల లోచనా
లీలా లోలనను..
శీల వేది పాపాలనులు చేయు
కూళిచెయ్యము గొనకు నేగ గో
పాలకృష్ణు నవరానతారమే
లీలవిగ్రహు దానతిచ్చెనే
ఏలే గాంధీ హితము పెప్పెనే
నోని తానే చూని తిప్పెనే
వాలాయం బీవరుస మప్పెనే-రాటము.

౨

నీలంక నీకాల మెల్ల నిటు
దూలింగ నేలా-గా
జూలు చేతులను గల్లుగల్లురని
వాలుజడ వెనుక వడకాడగ నీ
వేలియుంగరాల్ వెలుగుల నీనగ
నీలిస్సక్కులను నెటి నెఱపుచు ము
క్కలిపీటపై గడక గూరుచుని
నేలిదారములు మెలకువ గీయుచు-రాటము.

౩

సంగరభూముల సంగినలును వెను
కం గర మురగొ బంగనుతీవా-దు
స్సిగితి దొలించ నతుల కవనరము
భంగము లేకను బతులకు దోడ్
రంగారగ నీరజముఖలే యి

దుం గడు జాణ లతుల్యలు సొంపా
రంగ ముగిట హూరంగుతోడుత ని
జంగద్యుతు లల జాలుకొనంగను-రాటము.

౪

పైటగుడ్డకే లోటాగ సిగ్గులు
బైట బెట్టుకొని చేటులు రా రే!
కాటక కన్నీ రాల్వలు గట్టగ
మాకికి నీగుమ్మలను బడి యీ
పూటగంజి యమ్మో నిడ్డకే లే
నేటిది నా కని యెచ్చుచు జిగుల
పైట యెడినె సిపాపల గట్టుక
కూటికే చెలులు కోటు లేవ్వ నీ
కేటి భాగముల నేటి రాగములు
ఏటి జీవన మదే భవనము? మో
మాటము లేదే మనసు కరిగదే
నీటుగోటులే నిసర్గంబులే
నేటికైన నీ నిడర గీననే
పాటకుల్ ఓడు నవస్థల గను మిక
మూట లేడవే పోషింగ నీ!
మోటుదనం బని మోమటు దిప్పక
పాటియెంచి యీ పాటికే దదా
రాటముకీర్పగ - రాజ్యముగూర్పగ-రాటము.

౫

నదనము కదురూ కవ్వ మున్నె నం
ఓదలకు నదె తా వోముదితా!
విదిత మాయె నీవేళ తదర్థము
ఓదింబదిగ నే బాడగ నేలా?
హృదయం బుండిన నెవ్వరైన నీ
వదినెలు నన్నలు బావ లక్కలును
వదలెదరే నీ ఓర్మిశ్రమ మెటిగి
కదరే దాల్తురు కాంక్షతోడుతను
నదరే వారితో వాద మేలనే
ఓదిల మిదే యని భావమునం గని-రాటము.

ప్రభవాబ్ధినిరసము

యు. వేంకటనరసు గారు

ప్రభవసమాఖ్య వత్సరుఁ డవాఙ్మశుభోదయుఁ డౌచు మాకు స
ద్విభవము లెన్నో యిచ్చు నని వేయు విధంబులఁ గోర్కు లూఱ నీ
ప్రభవమునాఁ డనూనముగఁ బండువుఁ జేసితి మున్న సొమ్ముతోఁ
బ్రభవ, నిజాంతరంగశతభావముఁ జూపితి పౌర! వెంటనే.

అటునది గోండ్ల కొక్కతటియంట మహాత్ముని నిన్ భజింప నె
తరుణము సంభవించుటని తార్కాను వేడుకఁ బిన్న పెద్ద లం
దఱమును మిన్న ముట్టితిమి దండము దండము! గండ మాయె నీ
కఱకుఁ దనంపుటలుబడి కష్టలకున్ నల దోమహా ప్రభూ!

క్షీతి నీపాదముఁ బెట్టి పెట్టకను యిస్సీ! గ్రామముల్ గాలె దు
ర్మతులెంతే జెలఁగి గుద్దతిని సన్మార్గంబుఁ బాడాయెఁ బై
మతవిద్వేషము హెచ్చె రోగములు ముమ్మాదుల్ ప్రజు గట్టన
హాకిరి దార్చెను గొల్లలట్ల జనహత్యల్ మీదె నిర్భాగ్యుడా!

బంగారుతీవెయోరెము-రంగార భుజించునట్టి ప్రముఖులు భోగుల్
రంగూను నూక గంజికె గంగారై లంకలకును గదలిరి భృత్తికై.
ఎండిన చేన్దిక కృషికుఁ డేచి రసాతల మంటు బావిలో
నుండియు మోటుదోలి కడు నోపికఁ జెమ్మటతోడి నీరమున్

రెండును మూడు పాదులకు గేటి వేళనె దోర్చి మీఁద నా
యండ జలంబు లేమి యకటా! యురునిస్పృహ వెచ్చనూర్చుడే.
వేకున నిద లేచి కలవేలువనుల్ గడఁ బెట్టి కుంభముల్
జేకొని దవ్వు పల్లియల చెంగట నూతుల నీరు తోడు నా
మూఁకలఁ జేరి వేడికొని మ్రొక్కులు వెట్టిన నిన్నియంబులల్
దేకువఁ బోయమిం బొగిలి దేవుని దూఱరె మాలచేడియల్.

వహ్లాభావముచే నిటు-కర్ష కముఖలోకు లిచటఁగప్తమువడదు
 ర్థవ భయంకరవృష్టిని-వర్షించితి ఘూర్జరంబు పాడఱు బ్రభవా!

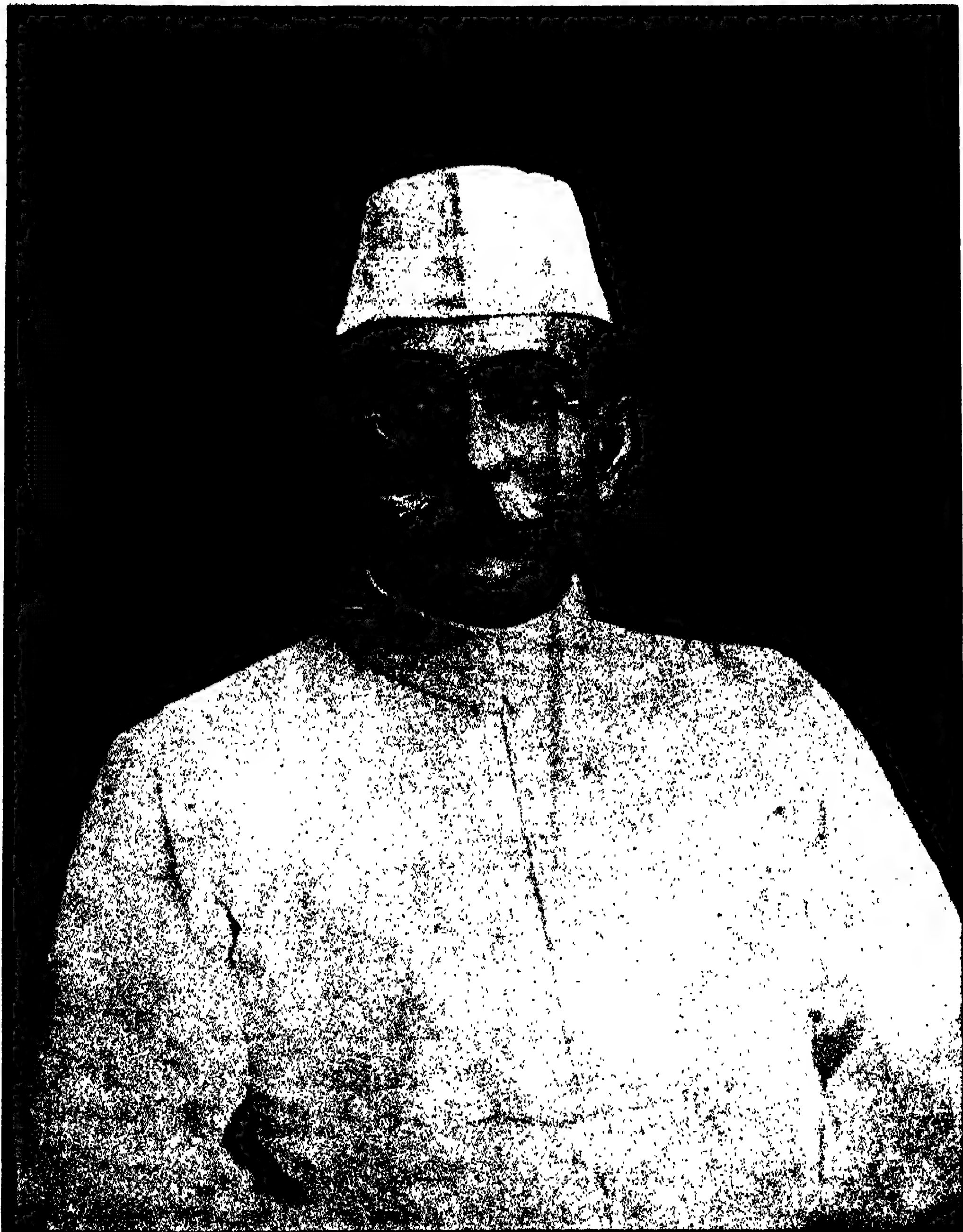
సౌలయం గ్రీస్తుశకాబ్దముల్ శిఖరిచక్షుశ్చేనధిశ్లాసునం
 ఖ్యం నూర్జస్థితపక్షపక్షమిదిగ గల్పంబుఁ గల్పించు నీ
 తలఁపు దొడ్డి సముద్యమం బగుచు సంప్రత్యో తలించాడుపుల్
 గలఁతెట్టె నిఁ కెన్నఁజేని ముండుగారాని యుద్యోతిహోన్.

గాలియా యడయు నీవాళి భక్తిఁచెడు నానీటూతపు మన్నెచూలి గాని
 కరుణలియా యడ నెరుజాతినిమ్మకరణసంక్రమ్య దక్కరతి గాని
 పయ్యరా యడ పూర్ని కాఁకుపాటన సముత్పన్నా శనినాతఁటిమగాని
 ఈదరా యడ మున్ను నాదశేషునితోడ వాగుఁ బూనిన గాఢి జోగుగాని
 కాక యుడిన నెరఁ యగణ్యమైన-ప్రా ప్తికోటినిఁ దరుకోటి భవనకోటిఁ
 బట్టి పల్లార్చునే? జగత్ప్రాప్తి నను-నడయుఁ వనుడు నీయోలుబడినిఁ బ్రభవ !

బహుభారకుశ్యముల్ పడి దివంగితు లైనవారియాత్మల శాంతి గూర్చు గాక
 ఘనవృక్షములు గూలి మనుగడల్ పోయిన వారి యాత్మల శాంతి గూర్చుగాక
 గృహములు పై ప్రేల నిహము వాసినయాట్టి వారియాత్మల శాంతి గూర్చుగాక
 పొంగినయోటిముంపులఁ జక్కి పమసినవారియాత్మల శాంతి గూర్చుగాక
 యుండ నిలుఁ బాడ మంచులు నొడఁ బట్ట గూడు పొట్టకు లేక నల్లాడువారి
 యునుదు నీ కంటి తారక లుండుదాఁకఁబ్రభవ! నీపేరు లోకానఁ బరఁగు గాక.

ఆయెంబోయెను నిన్ను నిట్టిబల నేహూ నికనైనం బను
 ప్రాయోద్యోగము మాని లోకులకు సంపల్లాభ మాహోగ్య మా
 ప్యాయంబున్ గలిగించి దర్యశము వాయు జేసికొ మ్మాశ్వరే
 చ్చాయు క్తీమ్యుడ వైతివేని ప్రభవా, శాంతించు బీడల్ భవిన్!

౪౨-వ అఖిలభారత జాతీయమహాసభ-చెన్న పురి

డాక్టరు యమ్. ఏ. అన్నారీగారు
అధ్యక్షులు, ౪౨-వ అఖిలభారతజాతీయమహాసభ-చెన్న పురి

శ్రీయుత ముత్తురంగమొదలియారుగారు
ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు, ౪౨-వ అఖిలభారతజాతీయమహాసభ, చెన్నపురి

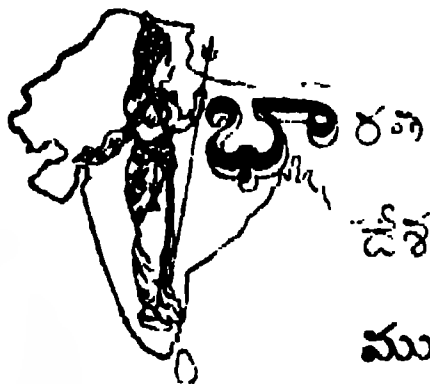
౪౨ వ భారతజాతీయ మహాసభ, చెన్న పురి—అధ్యక్షోపన్యాసము

డాక్టరు అన్నారీగారు, అధ్యక్షులు

సోదరప్రతినిధులారా! సోదరీమణులారా! సోదరులారా!

డాక్టరు అన్నారీగారు

మన స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకు మన మొనరించుచున్న సంఘర్షణమునం దత్కరించి విముక్తుమగు నీ సమయమున జరుగుచున్న భారత జాతీయ మహాసభ కధ్యక్షుని వహింపవలెనని నాయందు మీరు సంపూర్ణ విశ్వాసముంచి నన్ను కోరి

సంకులకు నాకుకలిగిన గాఢతమమగుకృతజ్ఞతను నేను సరిగావెల్లడింపజాలకున్నాను. సుమారు 25 ఏండ్లకుపూర్వము నేను కళాశాలలో విద్యార్థిగానున్న సమయమున చెన్న పురిలో నీమహాసభ జరిగినది. నేనపుడు అధికోత్సాహముతోను, ఆశాపూరితమునకుడును అయిఉంటిని. జాతీయ మహాసభను నిర్మించుట నాకదియే తొలిసారి. నేను మరల చెన్న పురిలో జరుగుచున్న యీమహాసభ యాపూర్వనివయమును నాకుస్మరణకు తెచ్చినది. మరల నాచెన్న పురిలోనే భారతమాతపుత్రులలో విఖ్యాతులగువారు పలువురధిష్ఠించిన యీఅధ్యక్షసభమును అధిష్ఠించుభాగ్యము నాకు కలుగునని నేనపుడు కొంచెమైనను తలపోసియుండలేదు. మనరాజకీయోద్యమము నాటికంటె నేడుత్యధికముగా నభివృద్ధినిందినది. దానికి వ్యాప్తియును, బలమునుగూడ నధికమైనవి. ప్రజలలో హెచ్చుమండికి రాజకీయములతో పరిచయము బాగుగా కలిగినది. స్వరాజ్యసంరంభము కడుతీవ్రమైనది. కాలక్రమమున మనము సరిష్కరింపవలసిన సమస్యలుగూడ క్లిష్టతరములయినవి. కావున అధ్యక్షసభము నధిరోపించువారి భారము మెండైనది. నాలోపములను మీరు సోదరభావముతో మన్నింతురనియు, నావిధులను నెరవేర్చుటలో మీరుదారభావముతో తోడ్పడెదరనియు నాకు గట్టినమ్మక ముండుటవలననే నే నీఘనతరమగు బాధ్యతను వహించుటకు సాహసించితిని.

బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమును పెంపొందింప గోరువారును, మన దేశమునందలి ధనమును గొనిపోగోరు ధనికులును ఎల్ల కాలమును మనదేశమును పాలితదేశముగానే యుంచుటయును, మనదేశమునందలి ధనమును సొరించుటయును సముచితమే యని సమర్థించుకొనుటకు మనలనుగూర్చి అసత్యములను కల్పించి వివిధదేశములలో గట్టిప్రచార మొనరించుచుండినను, విదేశములలోనున్న మిత్రపక్షముల ప్రతినిధులు సోదరభావముతో నీమహాసభకు వచ్చుటచే ప్రపంచమునందు వివిధదేశములలో ప్రజలు సామ్రాజ్యవాదులవలనను, ధనికులవలనను మనదేశమునందు మననలేనే పీడింపబడుచున్నవారనియు, పాలితదేశములవారనియును అత్యధికముగా పరస్పరసహాయ మొనరించుచు నేకీభవించి పాలితులకందరికిని సమానముగ ప్రతిపక్షులగు సామ్రాజ్యవాదులను, ధనికులను ఎదుర్కొనుట అత్యవసరమనియు వారు గుర్తించిరని స్పష్టమగుచున్నది గాన నిది మన కాశాజనకముగా నున్నది. వివిధదేశములందలి రాజకీయసమస్యలకన్యోన్యాయధారాభేదసంబంధము కలదనియు, భారతదేశము రాజకీయముగను, ఆర్థికముగను పరాధీనముగా నుండుటవలన మానవ ప్రపంచము శాంతియుతముగా నభివృద్ధి నొందుటకును, ముఖ్యముగా గ్రేటుబ్రిటనులోనున్న మిత్రులకును చాలఅనర్థము కలుగుచున్నదనియు నన్ని దేశములవారును క్రమముగా గ్రహింప గలుగుచుండుటగూడ శుభావహమేయగును. ఇట్లు విదేశములనుండి వచ్చినమిత్రులకు మహాసభవారి పక్షమున మనఃపూర్వకముగ స్నేహద్రవ్యపాదయుడనై స్వాగతము చెప్పుచున్నాను.

మనదేశమునం దన్ని పక్షములవారును మరల కాంగ్రెసులో చేరి పనిచేయవలెనని నేను చేసినవిజ్ఞప్తిని వివిధపక్షముల ప్రముఖులు దయతో మన్నించినందులకు నే నత్యధికముగ సంతృప్తిని, సంతోషమును చెందుచున్నాను. భారతదేశము స్వాతంత్ర్యమును బడయుటకుగల హక్కుతో అవినాభావసంబంధముగల విఖ్యాతనాములగు నాయకులను, దేశసేవయం దారిజేరిన ప్రముఖులను, అమభివృద్ధులగు ధీరులను మరల మనచుధ్యను చూడగలిగినందులకు నేను మిక్కిలి సంతోషించుచున్నాను. దేశసేవయందు సహకారులగు నీదేశీయసోదరుల కందరికిని మరల కాంగ్రెసుపతాకచ్ఛాయకు నేను మనఃపూర్వకముగ స్వాగతముచెప్పుచున్నాను. వెనుకటివలెనే యికముందుగూడ భారతమాత యీధీరుల సేవవలన సంపూర్ణఫలమును బడయునుగాక యని ఆశించుచు భగవంతుని వేడుకొనుచున్నాను.

భారతదేశము-సామ్రాజ్యవాదము

కొంతకాలముక్రిందనేను చేసిన ప్రకటనమునందు ప్రస్తుతమున్న రాజకీయస్థితియందలి ముఖ్యలక్షణములను సూచించుటయేకాక హాని విషయమున మన మంగలంబింపవలసిన సటిష్టముగు పద్ధతినిగూర్చి గూడ సంగ్రహముగా నా ఆభిప్రాయములను వివరించియున్నాను. కావున నావిషయముగూర్చి నేనీనా ఉత్పేధికముగా ముచ్చటించుకొనగను. సంగ్రహసింహాహ్వానమునందుగూడ మనరాజకీయవిధానమును కొనసాగించుటతో ప్రత్యక్షసంబంధముగల ప్రతియంశమును మనము గమనించుచునే యుండవలెను. 'భారతదేశము స్వాతంత్ర్యమును, స్వపరిపాలనమును కలిగియుండవలెను. దేశమునందు నివసించువారికందరికిని సమానావకాశముల నొసంగవలెను. దేశమునందులి అన్ని సంఘములకును గల సముచితములును, న్యాయములునుగూడ సాక్షులను కాపాడుటకు పూనుపడవలెను. దేశమున శాంతిని నెలకొల్పవలెను. ప్రపంచమునందన్ని దేశములవారితోను మైత్రిని కలిగియుండవలెను.' అనునదియే మన ఆశయమని మన దేశమునందున్న సకలపక్షములవారునుగూడ సంగీకరించియే యున్నారు. స్వాతంత్ర్యము గల దేశములలో నివసించుచున్న ప్రజలు ఎట్టిపాక్షుల ననుభవించుచున్నారో, ఎట్టి స్థానమును బడసియున్నారో అట్టి పాక్షులనే భారతదేశమునందు తాము ననుభవించవలెననియు, అట్టి స్థానమునే తామును బడయవలెననియు భారతీయులు కోరుచున్నారు గాని అంతకంటె అధికముగను, అల్పముగనుగూడ నేమియును కోరుటలేదు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునందు మా (భారతీయుల) కిది లభించుట సాధ్యమైనచో మేము సామ్రాజ్యమును వదిలి పోగోరము. సామ్రాజ్యసంబంధమిందులకు నిరోధకమైనచో ఆ సంబంధమును వదులుకొనుటకు మేము వెనుదీయము. "సాధ్యమైనచో సామ్రాజ్యములో, అవసరమైనచో సామ్రాజ్యమునకు వెలుపల" ననుగాంధీమహాత్ముని వాక్యమే మా ఆదర్శవాక్యముగ నుండవలెను.

ఇందులకు చాలకష్టములు కలవు గాన నిది సులభమని నేననను. కష్టములెన్నియో కలవుగాని నానిలో నన్నిటిలోను సామ్రాజ్యవాదవిజృంభణమును, అధికధనాశయును ప్రబలతములు. నేను ప్రపంచమునందు సకలదేశములలోను కష్టమును దీన్యమును కలుగుట కీరెండే ముఖ్యకారణములు. సామ్రాజ్యములు నిర్మితములైనవి. సామ్రాజ్యవాదులదురాశ పూర్తియగుటకు వివిధజాతుల స్వాతంత్ర్యము హరింపబడినది. ఐగోపాఖండమునందలి యంత్రకాలలను నింపుటకు పాలితదేశములందలిముడిసెస్తువులు గుత్తొనబడినవి. ఆయంత్రకాలలలో ఉత్పత్తియైనసామగ్రులనేకాని యితరదేశముల సామగ్రులను వేనిని పాలితదేశములందు విక్రయింప వీలులేకుండ చేయబడినది. "క్రైస్తవమతప్రచారకులు పాలితదేశములలో నాగరకతను కలుగజేసిరి. పాలితదేశములను పాలించుటకు శ్వేతజాతులవారే బాధ్యులు" అని రాజనీతిజ్ఞు లూరక ప్రగల్భములు పలుకుచుందురుగాని అందలి నిరుపయోగితను దక్షిణాఫ్రికా సామ్రాజ్య

వాదులలో ప్రధానుడగు సెసిలురోడ్సుగారికంటె బాగుగా నెవరును వెల్లడించియుండలేదు. "వంచనలేని లోకహితేచ్ఛ లేక దానము మంచిదే; కాని దానమియ్యబడిన ధనముపైని నూటికి సాలుకు అయిదు రూపాయలు వంతున వడ్డీని గూడ లోకహితైషి యియ్యదలచినచో మరింత మంచిది" అని ఆయన నుడివెను. సామ్రాజ్యసిద్ధాంతప్రధానాచార్యుడగు జోసెఫు చేంబర్లెనుగా రింకనుస్పష్టముగానే తెలిపిరి. "సామ్రాజ్యమనగా వాణిజ్యము. వెనుకటినుండి మాతో సర్వకము చేయుచున్నవియు, ఇక ముందుచేయబోవు నవియు నగు నన్ని దేశములలోను భారతదేశము మిక్కిలి ముఖ్యతమమును, అమాల్వము నైయున్నది." అని యాతడు దాపరికములేకుండ తెలిపెను. ఐగోపాఖండవాసులిట్లు విపరీతసరోపకారచింతతో నొనరించుచున్న యీదోపిషిచరిత్ర కాంగోమొదలు కాంటనునరకును రక్తముతోను, దురవస్థతోను వ్రాయబడియున్నది. దొరతనమువారి ఉక్కుచట్రమువంటి సిద్ధాంతమును, కోట్లకొలది నోరులేని ప్రజలకు సంరక్షకులమను దంభోక్తులును, ఐగోపా సహా సంగ్రామము జరుగకమును పాఖండమునందున్నస్థితిని కప్పిపుచ్చుటకు క్రొత్తగా కనిపెట్టబడిన నానాజాతి సంఘమును బురకాయును సామ్రాజ్యభావమునకుభిన్న స్వరూపములేకాని అన్యములు కావు. హానికరములగు నీసిద్ధాంతముల ననుసరించుచున్నంతకాలమును మానవులదురవస్థకుగల కారణములు వృద్ధిచేయుచునే యుండును. విశ్వమానవ సంఘముయొక్క యీదురవస్థను తొలగించుటకు సాధనము భారతదేశాధీనమయి యున్నది. ఏలయన ఈసామ్రాజ్యసిద్ధాంతమును కమానుకట్టడమునను భారతదేశమే ప్రధానశిలగా నున్నది. కావున భారతదేశము స్వాతంత్ర్యమునుబడయగలిగిన తక్షణమునందే ఆకట్టడమంతయును నేల గూలగలదు. భారతదేశము స్వాతంత్ర్యమును, స్వపరిపాలనమును బడయుటచే ఆసియా ఖండస్వాతంత్ర్యమునకును, ప్రపంచశాంతికినిగూడ భద్రము చేకూరగలను.

కాంగ్రెసు రాజకీయవిధానము

ఇక భారతదేశమున కెటుల స్వాతంత్ర్యము లభింపగల దనువిషయము. ఒకపురుషాంతరమునకు పైగా భారతీయనాయకులు ప్రభుత్వమునకు పూర్తిగా సహాయపడుచునేయుండిరి. ఆపద్ధతి విఫలమగునని దాని స్వభావమువలననే తెలియుచున్నది. సమానాశీయములుగల పక్షములకు మాత్రమే పరస్పరసహాయము సాధ్యమగును. ఉద్దేశములు కేవలము విరుద్ధముగా నున్నపుడు సహకారము కుదురదు. అట్టిస్థితిలో బలవంతులకోరికల కనుగుణముగా నడుచుకొనుటకు బలహీనులు తమ కత్యంత ప్రయత్నములగు నాశయములను వదులుకొనుటయే సహకారమనిపించుకొనును. భారతీయులకును, బ్రిటిషువారికిని ఆశయములందు గలభేదము భారతదేశముపట్ల చాల సానుభూతి గలవాడని పేరొందినవాడును, లిబరలుపక్షమువాడును నగు కీ. శే. మాంటాగుగారు ఇండియా మంత్రిగా నున్నపుడు ప్రకటించిన నివేదికయందు వెల్లడియైనంత

స్పష్టముగా మరెచటనుగూడ వెల్లడికాలేదు. 1919 ఇండియా ప్రభుత్వపు చట్టమునకు మాంటేగుగారి నివేదికయే పునాది. అందు బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వము కాలక్రమమున నెలకొల్పబడునని వాగ్దానము చేయబడెను; భావికాలమున చాలాభివృద్ధికలుగునని యెన్నియో ఆశలు మాపబడెను. మఱియు వానితోపాటే అందు “భారతదేశమునందలి వివిధరాష్ట్రములలోని ప్రజలకు భారతప్రభుత్వము ప్రతినిధివగ్గ మగుటచే ఆరాష్ట్రములన్నియుగాని, వానిలో హెచ్చుస్థాయిగాని సంపూర్ణ బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమున కర్హతను బడయగలుగునంతవరకు నది బ్రిటిషుకామనువల్తునందలి యితరస్వాతంత్ర్యదేశముల దొరతనములతో సమానమయిన సమగ్ర ప్రాతినిధ్యమును, సంపూర్ణ బాధ్యతాధికారమును బడయకాలదనుట నిర్ధారణయేయని మాకు తోచుచున్నది. అప్పు టికిని, భారతదేశము సొందగల బాధ్యత అన్నివిధములలోను అధినివేశ రాజ్యములు సొందిన భాగ్యతతో సరిసమానముగ నుండగలదని మేము తెలుపజాలము. భారతదేశ స్థితిగతులనుబట్టియే భారతప్రభుత్వ స్వరూపమును నిర్ణయింపవలసియుండును. సామ్రాజ్యబాధ్యతలను కాపాడవలసిన ఆవశ్యకములనుగూడ ముఖ్యముగా ఆలోచింపవలసియుండును.” అని స్పష్టముగా వివరింపబడెను.

ప్రభుత్వముతో సహకారము

రెక్కువ జాతులను నాగరకులగా చేయుటకు భగవంతుడు తమ్మునే నిగ్గ యించెనను భావమును మన పాలకులు నవలొనగలిగిన యెడలను భగవంతుని ఆజ్ఞలను అచలుజరుపు కర్తవ్యము రెచుదేయను భావమునుగూడ నిర్ణయింపగలిగినయెడలను, రాజకీయాధికవిషయములలో ప్రతిపూలముగను విషణ్ణముగను పరాధీనతనుగాంచిన భారతజాతికంటె స్వాతంత్ర్యమును బడసి, మిత్రభావముతోనుండు భారతజాతివలననే తమ కధికమగు లాభము కలుగునని వారు గ్రహింపగలిగిన యెడలను, పెక్కేల, తమ నాగరకత్తకంటెను, విజ్ఞానముకంటెను శ్రేష్ఠమైనవి కాకున్నను, వానితో సమానములైన నాగరకతావిజ్ఞానములు ప్రపంచమునందు కలవనివారు గ్రహింపగలిగినయెడలను, పాలకపాలిత భేదబుద్ధిని వదిలి మనలను తమతో సమానులుగా వారు చూడగలిగిన యెడలను, మేము సహకారమును గూర్చి మరల ఆలోచించుటకు అవకాశ మేర్పడగలదు.

శాసనసభల విధానము విధలమగుట

అసహాయోద్యమమునకు నిరోధము కలిగిన పిమ్మట శాసనసభలకు వెళ్లి నియమానుసారముగా కార్యనిరోధమును కలిగించి ప్రజల యిష్టమునకు ప్రభుత్వము లొంగునటుల చేయదగునని వేరొకపద్ధతి నూచింపబడెను. ఈక్రొత్తపద్ధతిని నూచించువారు (స్వరాజ్యవాదులు) 1919 ప్రభుత్వపు చట్టమునందు విధింపబడిన నిబంధనలనుబట్టి అట్టి ప్రతిఘటన మంతయును నిష్ఫలమే యగుననియు, నియమాను

సారముగా కార్యనిరోధమును కలిగించుట గూడ అసాధ్యమనియు సరిగా గమనించియుండలేదు. సరియగు నియమబద్ధరంగమున అత్యంత నియమబద్ధమగు విషయమును గూర్చి పోరాడుట ఆనంధమును విషయమును కార్యనిరోధక (స్వరాజ్య)వాదులును సహకారవాదులును గూడ గ్రహించియుండవలసినది. వాదమునందు ప్రతివాదియే నిర్ణేతగాగూడ నుండునెడల వాదికి విజయ మెన్నటికిని కలుగదు. ఈయన వ్యంభన పద్ధతియందు నచ్చుకము గలవారిసంఖ్య మిక్కిలి హెచ్చుగ నుండిన రాష్ట్రములలోగూడ నీపద్ధతి నెగజేరలేదని అనుభవమువలన విదితమైనది. కాని కార్యనిరోధక (స్వరాజ్య)వాదులు శాసనసభలకు వెళ్లుటవలన కొన్ని లాభములు కలిగించు. సంస్కరణములు నిష్ఫలము లని విదితమైనది. తమ కనుమూలురగువారినే శాసనసభ్యులనుగా దొరతనమువారు నియమించుట కవకాశము లేకుండుపోయినది. తమ నిరంకుశ చర్యలు ప్రజాప్రతినిధులచే నామోదంపబడినట్లు దొరతనము వారు చాటుకొనుట కభ్యంతరము కలిగినది. కాని యాయన్నిటివలన మనకు స్థిరప్రయోజన మేదయును చేపూరలేదు; కన్యస్థానమునకు చేరువైన మనము పోలిగియుండిలేదు. నీవికొరకు మనము చెల్లింపచిన మూల్యముమాత్రము అన్యధాకముగా నుండెను. గుర్రుగా ప్రధాన నాయకులు పలువురు శాసనసభలలో చిక్కుకొనియుండుటచే యథా ర్థజాతీయప్రాముఖ్యముగల సమస్యలనుగూడ వారు పేక్షించుట తటస్థమైనది. శాసనము నిరుత్సాహమున మునిగియున్నపుడు కేవలము పరీక్షాగ్రక ప్రయత్నముగనే శాసనసభావిధాన చువలంబింపబడెను. మనము దానిని పరీక్షించితిమి. మనము కోరినఫలములు దానివలన కలుగక పోయినచో మనము నిరుత్సాహమును దెంచ నవసరము లేదు. మన అనుభవమునుబట్టి మన పద్ధతి నిపుడు మార్చుకొనుటగనే కర్తవ్యమగును.

అసహాయోద్యమము

మన లక్ష్యమునుగూర్చి భిన్నాభిప్రాయ మింతమాత్రమును లేదు. భారతదేశమునకు స్వాతంత్ర్యమును, స్వపరిపాలనమును మనమందరమును గోరుచున్నాము. దానిని సాధించుట కేకో యొక విధానమునే అనుసరింపవలెనను నిర్బంధము మనకేమియును లేదు. ఏదో యొక విధానమే పరమపవిత్ర మనియు, దానినేకాని మరి దేనిని మన మనుసరింపగూడదనియు మన మెన్నటికిని భావించుట లేదు. ఏపద్ధతి నైనను, ఏవిధానము నైనను మన మవలంబించుటకు ముందు అది మన దేశమునందలి సాంఘికరాజకీయ పరిస్థితులకు సరిపడునా, అది అనుష్ఠానసాధ్యమా, దానివలన మిక్కిలి ఆలస్యము కాకుండ ఫలితము కలుగునా అనువిషయములనుగూర్చి చూసుగా నాలోచింపవలసియుండును. కడచిన నలుబదియేండ్లలోను మనము కాంగ్రెసు నియమించిన మాడు పద్ధతుల ననుసరించితిమి; వాని ఫలితము మనకు విదిత మైనది. ౧. ఏక ధాటిని 3౫ ఏండ్లు ప్రభుత్వమునకు సహకార మొనరించితిమి. ౨. పదు నెనిమిది నెలలు అసహాయోద్యమమును సాగించితిమి. 3. శాసనసభ

లకు వెళ్లి నిగోధించుట, నియమానుగుణ్యముగా కార్యనిగోధమును కలిగించుట యనుపద్ధతిని నాలుగేండ్లు సాగించితిమి. వీనివలన కలిగిన లాభనష్టములను మనమిప్పుడు తెలుపగలము. సహకారమువలన కొంచె మైన లాభము కలుగలేదు. శాసనసభలలో నిగోధించుటవలన గూడ నెట్టి మేలును కలుగలేదు. అసహాయోద్యమమువలనగూడ ఆశించినంత మేలు కలుగలేదుగాని దానికి కారణము సరిగా మన మాయుధ్యమమును కొనసాగించుట కశక్తులమగుటయే కాని ఆయుధ్యమమునందు గల యే లోపములేతను కాదు. కావున అసహాయోద్యమము మనకు నిరుపయోగము కాలేదు. దానికే మనము నిరుపయోగుల మైతిమి. మొదటి సంగ్రామమునందే మనకు నిస్సంశయముగ ప్రబలమగు పరా జయము కలిగినది. నేడు మరల మనము దానినవలంబించుటకు ప్రస్తుతస్థితి లో ఎంతమాత్రమును అవకాశము లేదనిగూడ నేనే యుద్ఘాటించును. సంతాపకరములగు మతసాంఘిక కలహములవలన ప్రజలలో మనస్ఫూర్ణము, ద్వేషానుమానములు ప్రబలినవి. దేశమంతయు మతగోజుకాయ కలహములలో మునిగి కక్షలుగా చీలిపోయి యున్నది. కావున మన మిప్పుడు మరల అసహాయోద్యమము నవలంబించుటకు అవకాశములేదు. కాని అసహాయోద్యమభావము మాత్రము మన జేతమున స్థిరపడుటకే వచ్చినది. అది భారత రాజకీయములకు తీవ్రోత్తేజకముగా నుండుట నిశ్చయము. తలవనితలంపుగా నేర్పడిన అసాధారణ పరిస్థితులలో తప్ప మనము స్వరాజ్యమును బడయుటకు నీతివర్తనము, ఇందియన్ గ్రహము, స్వయంసహాయము, కట్టుబాటును అలవరుచుకొని, ఏగోయొక రీతిని ప్రభుత్వమును ప్రతిఘటించుట కవకాశముగల యుద్ధమము నవలంబింపవలసియే యుండును. హానికరమగు యుద్ధమువలన కలిగిన భౌతికనైతిక నష్టముల నిపుడు భారతదేశము పూర్తిచేసికొనుచున్నదనియు, త్వరలో నూతనశక్తివృత్తాంశమనివృత్తమై వెలువడి తాను సొం దునట్లు నిర్దేశింపబడిన ఫలమును తప్పక సొందుననియు నేను కొండొక చోట నుడివినట్లు యాధిగా నమ్ముచున్నాను.

ఇట్లు దేశము మరల నూతనోత్సాహశక్తి సమన్వితమై రెండవ సంగ్రామమునకు సంసిద్ధము కాగలుగుటకు మనము శ్రేష్టముగా పని చేయుటెట్లు? దేశమునందును, కాంగ్రెసులోను, శాసనసభల కింకను మన ప్రతినిధులు వెళ్లగోరినచో శాసనసభలలోనుగూడ, నైకమత్య మేర్పడిననేకాని మన మిక్కడిని చేయజాలమని నేను నిశ్చయముగా నమ్ముచున్నాను. అన్ని దేశములందును ప్రజలలో భిన్నాభిప్రాయములు కలుగుచునే యుండును. అవి వెనుకను ఉండెను; ఇప్పుడును కలవు. ఇక ముందును ఉండును. ఏస్థితిలో వానిని మనము సద్దుబాటు చేసికొననిచో నవి దేశమునకు హానికరములలో అను విషయమునే మనము గ్రహింపవలసి యున్నది. వ్యక్తిప్రతిష్ఠకును, జాతీయ లాభమునకును గల భేదమును మనము బాగుగా తెలుసుకొని జాతీయ లాభముకొరకు వ్యక్తిలాభమును వదలుకొనుటకు సంసిద్ధులము కావలెను.

దేశమునం నైకమత్యము

హిందూమహమ్మదీయసఖ్యము

ప్రస్తుతము మన రాజకీయములలో హిందువులకును మహమ్మదీయులకును కలిగిన కలహములే మిక్కిలి అవమానమును, అశాంతిని కలిగించుచున్నవి. అతి విచారకరము లగు కొట్లాట చిపుడు చాల తరుచుగాపూడ కలుగుచున్నవి. నిష్కారణముగా తోడి మానవుల ప్రాణములను తీయుచున్నారు. ప్రాణవిత్తిములను దారుణముగా నష్టపరుచుచున్నారు. దేశమునందేగోయొక భాగమున ఘోర దౌర్జన్యము జరిగినవను వార్త వినని దిన మొక్కటియైన కనబడుటలేదు. ఈకొట్లాటలవలన ఆగ్రహద్వేషములు మితిమీరిపోవుచున్నవి. పరస్పర నిరూపనాసత్తులగు ప్రజలయొక్క పక్షములతో నేతమంతయు నింజిపోయి గొప్ప యుద్ధరంగముగా పరిణమించినట్లు లున్నది. ఈకలహములవలననే కాంగ్రెసు మహాసభకుగల పలుకుబడిగూడ క్షీణించినది. చాలరాష్ట్రములలో మతసంఘములకు, ముఖ్యముగా సంగ్రామ తత్పరము లగువానికే, ఉన్నతస్థానము నొసగుచున్నారు గాని, కాంగ్రెసునకు ప్రధానస్థానము నొసగుటలేదు. మొదట మత సంఘములు, పిమ్మట కాంగ్రెసు అను భావము దేశమున ప్రబలియున్నది. ఇట్టి స్థితిని నంబునే అంతరింపజేయవలెను కాని యీరీతిగా నంతమాత్రమును సాగనీయగూడదు. హిందూమహమ్మదీయ కలహముల నొక్కసారిగా మరల నెన్నటికి తలదాపకుండునట్లు లడచినేయవలెను. ఇందులకు కాంగ్రెసు మహాసభకున్న అర్హత మరేసంఘమునకును లేదు.

భిన్నవిజ్ఞానముల సంఘర్షణము

హిందూమహమ్మదీయ కలహములను పరిష్కరించుటకు మనము ప్రయత్నించుటలో లక్షణమును చూచి వ్యాధియని భ్రమపడగూడదు. కలహకారణము నిగూఢమును ప్రబలమునై యున్నది. అది ప్రపంచమున వెనుక చాలసారులు జరిగియున్నదేకాని నేడు మన దేశమున మాత్రమే క్రొత్తిగాకలిగినదిగాదు. అది భిన్నములగు రెండు విజ్ఞానములకే ముఖ్యముగా సంబంధించినదిగానున్నది. ఈ రెండు విజ్ఞానములకును జీవితమునుగూర్చి భిన్నభావములు కలవు. ఈ రెండు విజ్ఞానములును మనదేశమున ముఖాముఖిని తొరపిల్లినవి. రెండువిజ్ఞానములును వృద్ధిచొందుటకు హక్కును కలిగియున్నవని రెండు మతముల వారును గ్రహింపవచ్చును. పరస్పరసహనగౌరవభావములను వృద్ధిచొందింపవలెను. రెండుమతముల యువజనములు కలిసి పనిచేయుటకు తగినజాతీయసంస్థల నేర్పరచి విజ్ఞానసామరస్యమును కలిగింపవలెను. రెండు నాగరికతలకును ఆధారములగు నాశయములను రెండుమతముల వారును సరిగా తెలిసికొనగలుగుట కవకాశములను కలిగింపవలెను. ఇదియే యుత్తమసాధనమని నేను తలపోయుచున్నాను. పరిస్థితులను

బట్టి భారతీయవిద్యార్థులు పాశ్చాత్యవిజ్ఞానమును తెలిసికొనుట తప్పని సరి యగుచున్నదిగాని. స్వదేశమునందున్న వివిధచతుములవిజ్ఞానమును గూర్చి యేమతమువారికినిగూడ కొంచెమైన తెలియదు. హానికరముగు నీఅసంగమును, అతిప్రబలముగు నీఅజ్ఞానమును తొలగించుటలో కొంచె మైన ఆలస్యము చేయగూడదు. రెండుచతుములలోను అనాదికాలము నుండియు వేరూనినభావములను పరస్పరము సాకల్యముగా గ్రహించి యొండొరుల ఆశయములపట్ల సానుభూతిని కలిగియున్నచో ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యము, గోవధలు, మసీదులయెగుట వాద్యములు మున్నగు వివాదాంశములన్నియును తొలగిపోవుట నిశ్చయము. అటుపిమ్మట భారతదేశచరిత్రనుగూర్చి పరిశోధనలను సల్పు పండితులకు వాస్తవే అవి ఆకర్షకములుగా నుండిగలవు.

అంతరంగమును మతకలహముల సమస్యను మన ముపేక్షించ గూడదు. హిందువులకును, మహమ్మదీయులకునుగూడ జ్ఞాపకముంచుకొ నవలసిన ముఖ్యాంశములు కొన్నికలవు. మనమంతరమును భారతీయు లును, మనము భారతదేశమునందే పుట్టితిమి. ఇటునే పెరుగవలెను. ఇటునే తనువునొరగవలె నను విషయమును మనమెవ్వరమునుగూడ మరవగూడదు. భగవంతుడు మనఅదృష్టములను అవిచ్ఛిన్నముగా బంధిం చినచే నెను. దేశమునందున్న ఏమిటోట్లనుండి మహమ్మదీయులను దేశము నుండి తరిమివేయగలమని హిందువులలో నెవరైన తలచుచున్నచో అది గొప్పదూర్ఘ్రియమని వాగునంటనే తెలిసికొని దానిని ఎదుర్కొనవ లెను. అట్లు ఎదుర్కొనినచో వారికిని దేశమునకునుగూడ చాలమేలు కలుగగలదు. దేశమునందున్న 25 కోట్లనుండి హిందువులపైనను తమ ధికారమును న్యాయింపగలుగుదుమని మహమ్మదీయులలో నెవరైన తల చుచున్నచో అది కేవలము పిచ్చిదావాపాయని వారెంతోస్రముగా గ్రహింపగలిగిన సంతృప్తిగా మహమ్మదీయసంఘమునకును భారత దేశమునకును గూడ మేలు కలుగగలదు. మనము ప్రయత్నించుచున్న స్వరాజ్యము హిందూరాజ్యమును గాదు, మహమ్మదీయరాజ్యమును గాదు. అది భారతీయు లందరికిని సంయుక్తరాజ్యము. అన్నిసంఘము లకునుగల న్యాయమైన హక్కులనన్నిటిని స్వరాజ్యము కాపాడును. ఎల్లపుడును కలహించుచుండుట మానవసంఘమునకు సహజస్థితి కాబా లదు. మతసాంఘికాభివృద్ధికొరకు పనిచేయు మతారాధకుడు తనమత మువారికి ఆర్థికరాజకీయ విద్యాదివిషయములం దభివృద్ధిని కలిగింప వలెననియే కోరుచుండును. ఇది అనుచితమని నేనననుగాని ఒకజాతికి గాని, ఒకసంఘమునకుగాని స్థిరమును ఘనమునునగు, మేలుకలుగవలెననిన ఆదేశమున ప్రశాంతస్థితి నెలకొనుట ముఖ్యాంశగమై యున్నది. తీవ్ర సాంఘిక కలహములవలన నేర్చిన నొకసంఘమునకు కొద్దిమేలు కలిగిన కలుగవచ్చునుగాని యత్యధికమగుమేలు ఎన్నటికిని కలుగదు. దేశమున కసలే మేలుకలుగదు. వివాదములను పరిష్కరించుట కిట్టి అనా గరికపద్ధతుల నవలంబించుట మాని మన దేశమున కంతటికిని ప్రధా

నజాతీయ న్యాయస్థాన మనదగిన జాతీయమహాసభకే యీదేశము నందు నిర్వహించుచున్న అన్నిసంఘముల హక్కులను, బాధ్యతలను వశపరచి ఆసభనాని పరిష్కారముప్రకార మన్ని మతములవారు మనడుచుకొనుచుండుట చాల లాభకరమని నే నన్ని సంఘములవారికిని విన్నవించుచున్నాను.

విదేశీయుల ఆక్రమణమునుండి విముక్తిచెంద గోరుచున్న యే పాలితి జాతీయును అంతఃకలహములలో మునిగి యుండిజాలదు. స్వా తంత్ర్యమునకు అంతఃకలహములు కేవలము విరుద్ధతయై మనవిగాన మనము కలహములలో మునిగియుండి గోరినచో స్వరాజ్యముమాటను తలపెట్టుటకైన మన కవకాశ ముండదు. మనదేశమున జరుగుచున్న అంతఃకలహములను విదేశీయులు మాచినపుడు మనము మనఃపూర్వక ముగా స్వరాజ్యమును కోరుచున్నామని వారు ఎంతమాత్రమును నమ్మజాలరు. మనదేశభక్తి యంతయును వారికి వంచనగానే తోచును. ప్రతిసక్షులకంటె నేవోకొన్ని అల్పసాకల్యముల సాధకముగా బడయ నలెనను నాశవలన మనము అనైచ్ఛికముగ దినదినమునకు బల మధిక మగుచున్న భారతదేశప్రతిహతులకు సహాయముచేసినవార మగుచు న్నాము. కావున భారతీయుల మగు మనమందరమును గట్టి దీక్షతో కలసి పనిచేసినచో మనగౌరవమును నొరించుచున్న యీమహోభావమును నిర్మూలించజాల కుండుమా? ఆగౌరవమును కాపాడుకొనుటకును, వ్యక్తిలాభమునకును గూడ మనము విశాలభావముల నలవరుచుకొనుట యత్యవసరము. శాశ్వతమగు జాతీయలాభమును బడయుటకొరకు తాత్కాలిక సాంఘికసదుపాయములను మనము వదలుకొనవలెను.

హిందువులకును, మహమ్మదీయులకును మైత్రిని గలిగించుటకు చాలసభలు జరిగినవి. వానిలో రెండుచతుముల నాయకులును తినుకు కలహకారణము లని తోచిన వానిని విడిచిదిరి.

రాజకీయవిషయములుమతవిషయములు, నని రెండుతెగలుగా నా కారణముల నన్నిటిని విభజింపవచ్చును.

రాజకీయవిభేదములు

తమహక్కులను కాపాడుటకు విశ్వసింపదగినంత హెచ్చుగా అధికసంఖ్యాకులలో రాజకీయబాధ్యత వృద్ధినొందలే దనుభయమునలన మహమ్మదీయులు ప్రత్యేకప్రాతినిధ్యమును, ప్రత్యేకనియోజకవర్గ మును కోరిరి. దీనినిగూర్చి విచారముగ చర్చించుట నిష్ఫలము. ఇది అందరకును విదితమైన పూర్వవృత్తాంతమే. ఇప్పటి కలిగిన సరిస్థితుల వలన చాల హాని కలుగగలదని గ్రహించి కాంగ్రెసుమహాసభవారు నిరుడు గౌహతిలో వివాదములను పరిష్కరించుటకు సాధనముల నాలోచింపవలెనని భారత కాంగ్రెసుసంఘమును కోరుచు నిట్లు తీర్మానించిరి.

“ప్రస్తుతము హిందువులకును, మహమ్మదీయులకును కలిగిన హానికరములగు కలతలను తొలగించుటకు భారతకాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు హిందూమహమ్మదీయ నాయకులతో నాలోచించి సాధనములను నిర్ణయించుటకు వెంటనే పూనుకొనవలెను. 31-3-1927 తేదీ లోగా స్థాయిసంఘమునకు తమ నివేదికను పంపవలెను. స్థాయి సంఘమువారు రా నివేదికనుగూర్చి ఆలోచించినపిమ్మట దేశమునందున్న కాంగ్రెసుపక్షమువారికందరికిని కాంగ్రెసుమహాసభపక్షమున నీ విషయమున నూచనలనుచేయుట మున్నగు కార్యములను చేయవలెను.”

అను తీర్మానము గౌహతీమహాసభలో నామోదింపబడినందున అధ్యక్షుడు గెండు మతముల ప్రధాన నాయకులతోను దీనినిగూర్చి సంప్రతించెను. గెండు మతములవారి సద్భావమును, శ్రద్ధాయుతముగు సహాయమును బడయగోరి శ్రీమాన్ శ్రీనివాసయ్యంగారు దేశమునందంతటను సంచార మొనరించెను. పిమ్మట డిల్లీనగరమున చాల సంభాషణలను జరిపెను.

ప్రస్తుతమున్న రాజకీయవిభేదములను పరిష్కరించుటకు చివర కొకపద్ధతి కనుగొనబడెను. దీనికి శ్రీనివాసయ్యంగారు సద్భావముతోను, దీక్షతోను, గట్టిపట్టుదలతోను పనిచేయుటయే ముఖ్యకారణమని చెప్పకతప్పదు. మహమ్మదీయ నాయకులుగూడ దేశభక్తిని, రాజనీతిజ్ఞతను కలవారై సంఘచిత్తమైన స్వమతలాభదృష్టిని, అనుమానమును దిగనాడి దైర్యముతో క్రొత్తనూనలనుచేసి, మహమ్మదీయభావమునకు భాగతదేశమున నూతనస్వరూపమునుకలిగించినందులకు జాతీయమహాసభవారు చాల సంతసించిరిని యీసందర్భమున నేను తెలుపకున్నచో నావిధికి తప్పినవాడనగుదును. పిమ్మట అనాలస్యముగా అధ్యక్షుడు బొంబాయిలో భారత స్థాయిసంఘసభను జరిపించెను. కార్యసంఘమువారి నివేదిక ఆసభలో చర్చింపబడెను. డిల్లీలో జరిగిన చర్చలఫలితము గూడ నా నివేదికయందు వివరింపబడెను. 16-5-1927-వ తేదీని బొంబాయిలో జరిగిన స్థాయిసంఘసభకు హిందూమహాసభ ప్రధాన నాయకులలో కొందరుగూడ వచ్చియుండిరి. ఆసభలో ఏకగ్రీవముగా నామోదింపబడిన తీర్మానము స్థాయిసంఘమువారి రాజకీయచాతుర్యమును, అధ్యక్షుని ప్రయత్న సాఫల్యమును, అతనికి గల అనునయనై పుణ్యమును వేనోళ్ల చాటుచున్నది. స్థాయిసంఘసభలో ఆమోదింపబడిన పీఠికతోగూడిన తీర్మాన మిట్లున్నది:

“20-3-27-వ తేదీని ఢిల్లీలో సమావేశమైన మహమ్మదీయ ప్రతినిధులగు నాయకులు చేసిన నూచనలను, హిందూమహాసభ మున్నగు హిందూసంఘములుచేసిన నూచనలను, ఇతర నాయకులు చేసిన నూచనలనుగూర్చి 15-5-27 న జరిగిన సభలో కార్యసంఘమువారు ఆలోచించి 16-5-27 న స్థాయిసంఘమునకు నివేదికను పంపిరి.

కార్యసంఘమువారి నూచనలను హిందుపరచుచు స్థాయి సంఘమునం దుపపాదింపబడిన తీర్మానము సభలో ఏకగ్రీవముగా

నామోదింపబడెను. ఆసభకువచ్చిన హిందూమహాసభ ప్రధాన నాయకులుగూడ తీర్మానము నామోదించిరి. స్థాయిసంఘమువారి రాజకీయ చాతుర్యమును, అధ్యక్షుని ప్రయత్న సాఫల్యమును, అతనికి గల అనునయనై పుణ్యమును ఆతీర్మానము వేనోళ్ల చాటుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయ సమస్యనుగూర్చి కార్యసంఘమువారు పంపిన నివేదికను, అంపజేయబడిన నూచనలను స్థాయిసంఘమువారు రామోదించి, యీక్రింది నూచనలను నెరవేర్చుటకు తగినప్రయత్నముల నొనరింపవలెనని కాంగ్రెసుసంఘముల నన్నిటిని కోరుచున్నారు.

(1) సంయుక్తనియోజకవర్గములు.—

దేశమునందలి శాసనసభలలో ప్రాతినిధ్యమునుగూర్చి యిటువైనచేయబడెడు రాజకీయవిధానమునందు రాష్ట్రీయశాసనసభలకును, భారతీయశాసనసభకును సంయుక్తనియోజకవర్గములనే యేర్పరుపవలెను.

(2) స్థానములను ప్రత్యేకించుట.—

హిందూ మహమ్మదీయ మతములవారి న్యాయమైనహక్కులు ప్రస్తుతము శాసనసభలలో కాపాడబడునని వారికి గట్టినమ్మకమును కలిగించుటకును, ఆసంఘములనూ గట్లు కోరినయెడల జనసంఖ్యనుబట్టి రాష్ట్రీయ భారతీయశాసనసభలలో సంయుక్తనియోజక వర్గములద్వారా ఆసంఘములకు ప్రాతినిధ్యమును సమూహర్చుటకును కొన్నిస్థానములను ప్రత్యేకింపవలెను. పంజాబులో సిక్కులుమున్నగు అత్యల్పజనసంఖ్యగల జాతులకు తగిన ప్రాతినిధ్యము లభించుటకు జనసంఖ్యనుబట్టి వారికి రావలసిన స్థానములకంటె హెచ్చుస్థానములను పరస్పరాంగీకారము వలన నొసంగవలెను. రాష్ట్రీయసభలలో నంగీకరింపబడిన స్థానముల తారతమ్యమును బట్టియే భారతశాసనసభలో గూడ గెండుమతముల వారికిని స్థానము లేర్పడవలెను.

(3) బ్రిటిషు బెలుచిస్తాను.—

ఎన్. డబ్ల్యు. (వాయవ్యదిక్కు) సరిహద్దు రాష్ట్రము.

పైని పేర్కొనబడిన రాష్ట్రములలోగూడ ఇతరరాష్ట్రములందు చలెనే సంస్కరణముల నమలులో పెట్టవలెనని మహమ్మదీయ నాయకులు చేసిన నూచన సమంజసముగా నున్నది గాన దాని నమలు జరుప వలెను. ఇతరములగు రాజకీయసంస్కరణములతోపాటు న్యాయ శాఖాపరిపాలనమునుగూడ నారాష్ట్రములలో నేర్పరుపవలెను.

(3 అ) సింధురాష్ట్రమును విడదీయుట.—

1. సింధురాష్ట్రమును బొంబాయి రాష్ట్రమునుండి విడదీయవలెనను నూచననుబట్టి అన్నిరాష్ట్రములను భాషలనుబట్టి మరల విభజించుటకు తగిన అదను కలిగినదని యీసభవారు తలంచుచున్నారు. కాంగ్రెసువారిదివరకే యీపద్ధతి నవలంబించిరి.

2. కావున భాషలబట్టి విడదీయవలెనని ఏ రాష్ట్రము వారైన కోరినచో వెంటనే అట్లు విడదీయవలెను.

8. ముందుగా ఆంధ్ర, సింధు, కర్నాటక రాష్ట్రములను భావ మబట్టి యేర్పరుపవలెను.

(4) అంతరాత్మస్వాతంత్ర్యము.—

ఇటుపైని చేయబడు నట్టిరాజకీయవిధానమున అంతరాత్మ స్వాతంత్ర్యమునకు పూచీ నేర్పరుపవలెను. అంతరాత్మ స్వాతంత్ర్యమును భంగపరచునట్టి చట్టములు ఏ శాసనసభలోకూడ ఆమో దింపబడగూడదు. నమ్మకము, భగవదారాధన, మతాచారములు, మత సంఘములు, మతవిద్య, మతప్రచారము మున్నగువాని నితరులకు ఇబ్బంది కలుగకుండను, ఇతరులహక్కులకు భంగము కలుగకుండను సాగించునట్టి స్వాతంత్ర్యమే అంతరాత్మ స్వాతంత్ర్యము.

(5) అంతస్సాంఘిక విషయములు.—

విశాసనసభలోగాని, సభ్యులుగా నున్న ఏమతియు వారిలోనైన సభకు వచ్చినవారిలో క్లి మంది ప్రతిహాలురుగా నున్నపు డాశాసన సభలో ఏచట్టమును, తీర్మానమును, సవరణను ఉపపాదించగూడదు; నిర్ణయించగూడదు; ఆమోదించును గూడదు. శాసనసభ ప్రారంభమగునపుడు ప్రతిసభ్యునికూడ రెండుమతిములవారిని సంయుక్తస్థాయిసంఘ ముగ నేర్పరుపవలెను. వారు నిర్ణయించిన సమస్య లన్నియును అంత స్సాంఘికసమస్యలని గ్రహింపవలెను."

1916 సంవత్సరమున లక్నోలో జరిగిన యొడంబడిక యందు కంటే యీ పైతీర్మానమునందు చాల అభివృద్ధి చూపించబడెను. ఈతీర్మానము చాల స్పష్టముగా నున్నదిగాన నేనేమియును తెలుప బనిలేదు; కాని సంయుక్తనియోజకవర్గములను గూర్చి మాత్రము నేను నొక్క చెప్పదలచితిని. ప్రత్యేకనియోజకవర్గములు వినాదముల నొక ముఖ్యకారణముగా నుండెను. ఒక అభ్యర్థి తనమతమువారి ఓట్లవలననే ఎన్నుకొనబడవలసియున్నచో వారి ఆచరణమును బడిసి ఓట్లను సంపా దించుట కతడు మతవివాదముల కధికమగు ప్రాముఖ్యము నిచ్చుట కన కాళ మేర్పడును కావున అత్యల్పసంఖ్యగలజాతులకు ప్రత్యేకస్థానము లను నిర్ణయించుచు ఈ తీర్మానము మాతినావకాళమును కలిగించినది.

జనసంఖ్యనుబట్టి ప్రతినిధుల సంఖ్యను నిర్ణయించవలెనను సిద్ధాంతము నామోదించుటవలన మననియోజకవిధానము న్యాయముగను, సర్వసమముగనుగూడ జరుగగలదు. అల్పసంఖ్యాకులగుజాతులకు హెచ్చు సౌకర్యములు లభించుచున్నను మనస్తాపము దీనివలన కొన్ని రాష్ట్రములలో తీరగలదు. వంగపాంచాల (పంజాబు) రాష్ట్రములలో అధిక సంఖ్యాకులు అల్పసంఖ్యాకులుగా చేయబడుటవలన వారికి కలిగిన మనస్తాపముగూడ తొలగగలదు. అల్పసంఖ్యాక సత్తుములలో శాసన సభకు వచ్చియున్న యే పక్షప్రతినిధులలో నైన ముప్పాతికభాగము ప్రతినిధులు అపక్షమునకు సంబంధించిన యేతీర్మానము నైన నాక్షే పించినచో దానిని త్యజింపవలెనని విధించుటవలన అల్పసంఖ్యాక జాతి పక్షములకుగూడ భద్రము చేకూరుచున్నది.

మత సాంఘిక కలహములను పరిష్కరించుటకు కాంగ్రెసు వారి కధికారములేదని కొందఱు రాక్షేపించిరి. రాజకీయములైనను, మత సంబంధము లైనను అవి అంతస్సాంఘికములైనచో కాంగ్రెసువారు కల్పించుకొనరాదని వారు తేలిపిరి. కాంగ్రెసు మహాసభతో సమాన మగు గౌరవమును బడయుటకై నను ఏ మతసంఘమునకును, అన్నిమత సంఘముల సముదాయమునకునుగూడ నర్హతలేదనినపుడు కాంగ్రెసు సతిశయించుటకు వేసికనిగూడ నర్హతలేదని నేను వేరుగా తెలుప ననసర ములేదు. వివిధమతసాంఘిక సంఘములు చేసిన పరిష్కారములను నమోదు చేయుటకే కాంగ్రెసు విర్వడియుండలేదు. అట్టివిషయములను పరిష్కరించుటకును, అన్నిసంఘములకును సామరస్యమును కలిగించుటకును ముఖ్యమగునధికారము కాంగ్రెసునకేకాని మత సంఘమునకునులేదు. మత సంఘముల నాయకులు వినాదములములగు విషయములలో సమాధాన మును కుదుర్చుకొనగలిగిన న్యాయమగు సేర్పాటును చేయగలిగినచో కాంగ్రెసువారు నిస్సంశయముగా దాని నామోదించెదరు. వారట్లు సామరస్యమును కలిగించుకొనజాలనిచో, అవిషయములో జోక్యమును కలిగించుకొని సామరస్యమును కలిగించి శాంతిని నెలకొల్పవలసిన బాధ్యత ప్రధానప్రతినిధిసంఘముగు కాంగ్రెసునకుమాత్రమే కలదుగాన అసంతృప్తులును, కుపితులు నగు సాంఘికులు అవిధేయతతో చేయునట్టి బెదిరింపులను, ఆక్షేపణలను కాంగ్రెసు లెక్క చేయజాలదు.

మత విభేదములు

రాజకీయ విభేదములనుగూర్చి పైన వివరింపబడిన రీతిని కాంగ్రెసువారు బొంబాయి నగరమున సంత్రిప్తికరమగు విధానమును సూచించిరి. మతసాంఘికసమస్యల నింకను పరిష్కరింపవలసి యుం డెను గాన వానినిగూర్చి సమాధానమును కుదుర్చుకొనుటకు రెండు మతముల నాయకులకును సిల్లాలో అధ్యక్షుడు శ్రీనివాసఅయ్యంగారు అవకాశమును కలిగించిరి. కాని అచట జరిగిన సంభాషణలనాన ఫలితము లేలేదు. కావున కలకత్తాలో భారతకాంగ్రెసు స్థాయి సంఘసభ జరిగినపు డాసమస్యలను పరిష్కరించుటకు తనకును, స్థాయి సంఘమునకును సహాయముచేసి సలహా నొసంగుటకు హింగూమహమ్మ దీయ నాయకులను శ్రీనివాసయ్యంగా రాహ్వనించెను. దాని ఫలిత ముగా కలకత్తాలో నైకమత్యసభలో రెండు తీర్మానము లామోదిం పబడెను. స్థాయిసంఘసభవారుగూడ వాని నామోదించిరి.

1. మతదీక్ష.

"తమ మతమును గూర్చి యొక వ్యక్తికిగాని, వ్యక్తులకుగాని వాదమువలనను, నచ్చు బెప్పుటవలనను వారిని ఒప్పించి వారిని తమ మతములో కలుపుకొనుటకు వ్యక్తులకును, సంఘములకునుగూడ హక్కు కలదుగాని యేదో లాభమును కలిగించెదమని ఆశ పెట్టియు, మోస గించియు, నిర్బంధించియు, దౌర్జన్యమును చూపియు ఎవరును మరి యొకరిని తమమతములో కలుపుకొనగూడదు. సాధుమార్గమున నొక

రిని వేరొకరు తమమతములో కలుపుకొనుచున్నపుడు కలియుచున్న వారి మతమువారుగాని మరియొకరుగాని, దౌర్జన్యమువలన దానిని నిరోధింపగూడదు. పదునెనిమిదియేండ్లకు లోపు వయసువారిని వారి తలిదండ్రులతోగూడ నైనచో కలుపుకొనవచ్చునేకాని లేనిచో కలుపుకొనగూడదు. పదునెనిమిదియేండ్లకు లోపు వయసుగల యొకమతముడు అనాథగానున్నచో మరియొకమతమువా గతనిని చూచినయెడల చా గత జేమతమువాడో తెలుసుకొని ఆమతమువారికే వానిని వశపరుపవలెను. ఎవరినిగాని ఒకరు తమమతములో క్రొత్తగా కలుపుకొనగోరినపుడును, ఒకమతమువా డింకొక మతములో కలిసిన పిమ్మట పశ్చాత్తాపముకలిగి మొదటిమతమును మరల నవలంబింప గోరినపుడును మతదీక్ష నొసంగువారు రహస్యముగా నొసగగూడదు. ఆవ్యక్తి పేరును, స్థలమును, జేదినీ, కాలమును, పద్ధతిని స్పష్టముగా ప్రకటింపవలెను. అట్టి సమయములలో కలుపుకొనినవారు ఆర్కాటములు, ఊరేగింపులు, ఉత్సవములు మున్నగువానిని జరుపగూడదు. ఈనియమములకు విరుద్ధముగా నెవరైన మెలంగినచో, అనగా బలవంతముగానో, రహస్యముగానో, మోసగించియో కలుపుకొనినను, 18 యేళ్ల లోపు వారిని కలుపుకొనినను, ఆవిషయమై ఫిర్యాదు వచ్చినయెడల భారతకార్యసంఘము వారిచే నియమింపబడెడి మధ్యవర్తులు విచారణచేసి వివాదములను పరిష్కరింపవలెను.

2. ఆవులు-వాద్యములు.

ఈ దిగువ వివరింపబడిన తీర్మానమును స్థాయిసంఘమువారామోదించుచు తీర్మానమునందు వివరింపబడిన గీతినీ ప్రచారము చేయుటకు కాంగ్రెసు సభ్యుల కందరికిని అధికారము నిచ్చుచున్నారు. ఈప్రచారమును సాగించుట కొక సంఘమును నియమింపవలెనని కార్యసంఘమువారిని కోరుచున్నారు. చెన్నపురిలో జరుగనున్న స్థాయిసంఘసభలోను, కాంగ్రెసు మహాసభలోను ఈతీర్మానమును మరల నుపపాదించి ఆమోదమును బడయవలెననికూడ కోరుచున్నారు.

“ భారతదేశమునం దేసంఘముగాని మరియొకసంఘమును తమ మతవిధుల ననుసరింప వలెనని నిర్బంధింపగూడదు. నీతికిని, శాంతికిని భంగము కలుగకుండ ఎవరయినను ఏమతధర్మములయినను అవలంబించి అనుష్ఠించుట కెట్టి అభ్యంతరమును లేదు.

హిందువులు మతసంబంధమునైనను, ఇతరసంబంధములలో నయినను ఊరేగింపులను జరుపునపుడు సంగీతముతోను, వాద్యములతోను అన్ని మసీదుల చెంతనుండియు పోవచ్చునుగాని మసీదులయొద్ద నాగ గూడదు; అట్లు అట్టహాసము చేయగూడదు; ఆ సంగీతము వలనను, వాద్యములవలనను మసీదులలో ప్రార్థనలు చేయువారి కెట్టి యిబ్బందియును, హెచ్చగు తొందరయును కలుగగూడదు.

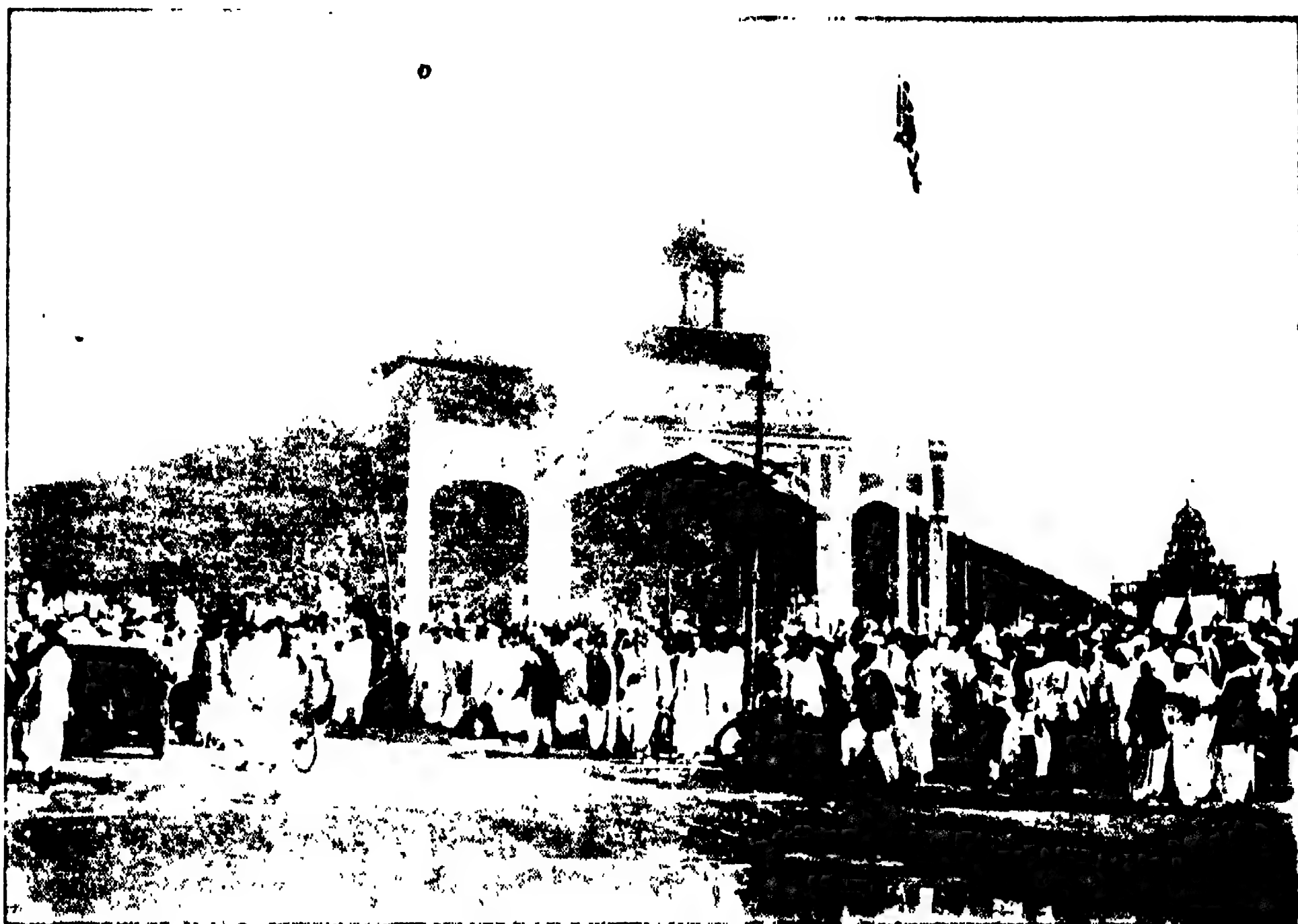
మహమ్మదీయులు ఏపట్టణమునందైనను, ఏగ్రామమునందయినను మతనియమములకొరకు ఆవులను బలియిచ్చుటకును, లేదా ఆహారముకొరకు ఆవులను వధించుటకును ఎట్టి అభ్యంతరమును లేదు

గాని వారు మ్యూనిసిపలు నిబంధనలను గమనించుటయేకాక రాజవీధులలోను, దేవాలయములకును, ప్రార్థనామందిరములకును చేరువగాను, హిందువులకు కనబడునట్లును ఆవులను చంపగూడదు. అట్లు చంపుటకు తీసుకొనిపోవు ఆవులను వీధులనెంటు ఊరేగించుచు తీసుకొనిపోగూడదు; ఆర్కాటములను చేయగూడదు. గోవధలపట్ల హిందువులకు అనాది కాలమునుండియు ప్రబలచగు ననిష్టత వేరూనియున్నదిగాన ఏ పట్టణమునగాని, గ్రామమునగాని, మతసంబంధమునగాని, ఆహారము కొరకుగాని మహమ్మదీయులు ఆవులను వధించునపుడు అనటిసిందువులకు మహాక్షోభమును కలిగింపనట్టి పద్ధతినే గోవధలను జరుపవలెనని ముఖ్యముగ కోరబడుచున్నారు.

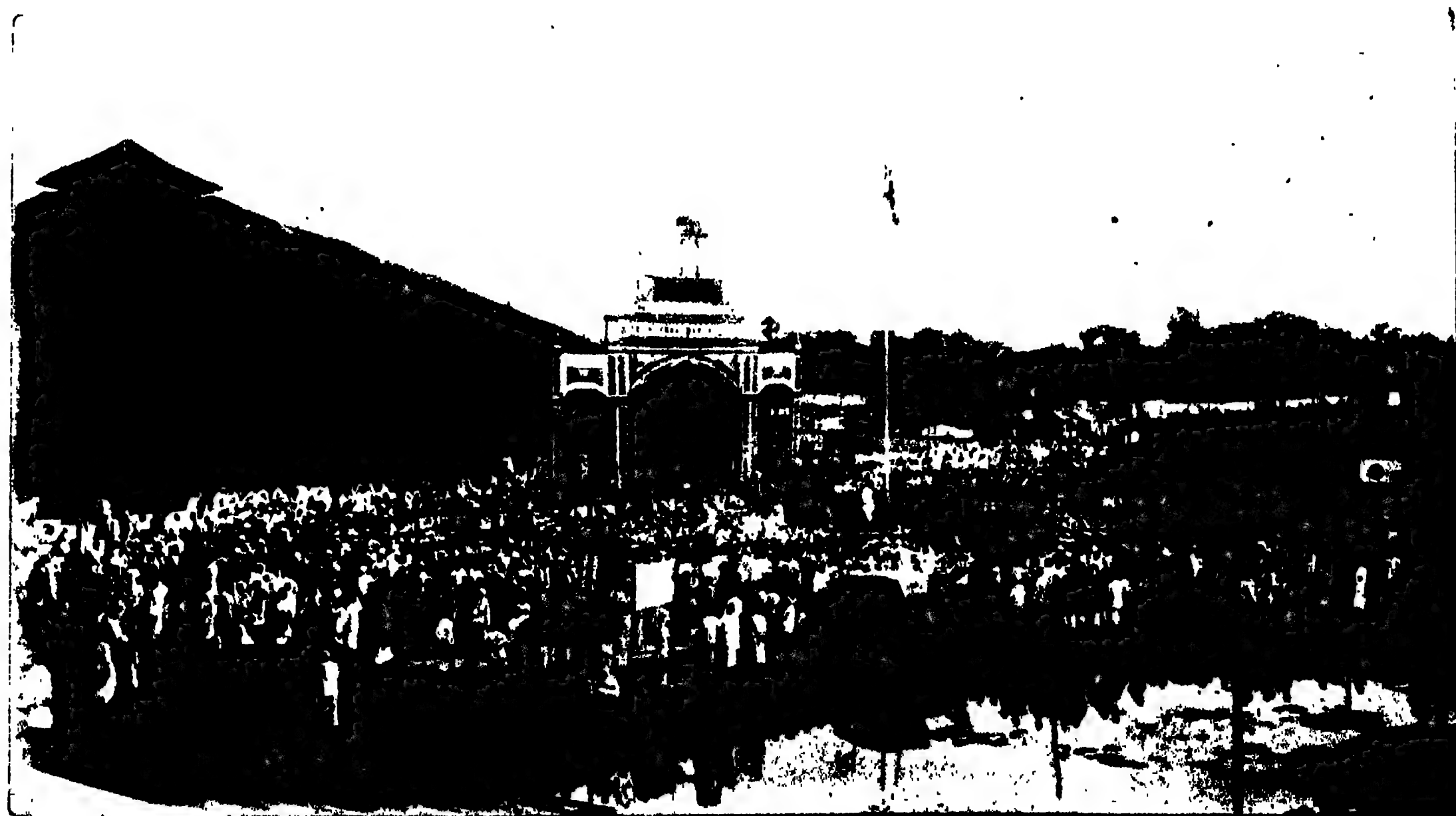
ఈ తీర్మానమునందలి మరణాల నెవరైన నుల్లంఘించినట్లు ఫిర్యాదు వచ్చినచో భారతకార్య సంఘమువారిచే నియమింపబడిన మధ్యవర్తులు విచారణచేసి పరిష్కరింపవలెను.”

ఇదివరకు ఒక మతమువారికిగల హక్కులను మరియొక మతమువారు నిరోధింప టూనుచుండుటవలన చరిత్రకలహముల నేపించుటకు చేయబడిన ప్రయత్నములు సఫలమగుట కభ్యంతరము కలుపవలెనని. అందువలన అవిశ్వాసమును, సంశయమును తొలగుటకు బదులు వివాదములు మరింత ప్రబలుటయే తటస్థించుచుండెను. ఇప్పుడు వివిధ మతములవారికి గలహక్కులను పూర్తిగా అంగీకరించుచు సాంఘిక జీవనము శాంతముగాను, సమష్టిగాను జరుగుట కత్వీచనగలుగు నిబంధనలను చేర్చినచేయబడిన తీర్మానముచే స్థాయి సంఘ సభ లో నామోదంపబడెను. తమ హక్కులు భంగమగునను భయమిప్పుడుతొలగుటచే ఉదారభావమును మాపవలెనని రెండుమతములవారి నిపుడు కోరుటవలన నైకమత్యము కలుగుట కసకాశ మధికమైనది. ఒక మతమువారు చెండవమతమువారికి చునస్తాపమును కలిగింపకుండుటకు తమకుగల హక్కులను తిలకింపనే వలెనుకొనుటకూడ అసంభవముకాదు.

కాంగ్రెసువారు స్పష్టమగు మార్గమును చూపించిరి. భారతరాజకీయ కళేబరమును వేరుపురుగువలె దొలుచుచున్న చరిత్రకలహములను మహాప్రణామము నిర్మూలించుటకు కాంగ్రెసువారు అమృతప్రాయమగు సామధమును నిర్ణయించిరి. ఈతీర్మానములనుగూర్చి రెండుమతములప్రజలకుచక్కగావివరించెప్పి, వారువానినామోదించునటులచేయవలసినభారముకాంగ్రెసుసభ్యులచుగుచున పైనేయున్నది. దీనినిగూర్చి చునముగట్టి ప్రచారమొనరింపవలెను. భారతదేశహితై షులందరును వారి రాజకీయభిప్రాయము లెక్కినైనను గూడ నైకమత్యమును కలిగించునిషయమున మహాపూర్వకముగా కాంగ్రెసువారికి తోడ్పడవలెనని నేను ముఖ్యముగా కోరుచున్నాను. సత్రికలవారు తమభాగ్యతను గుర్తింపవలెనని వారిని నేను ప్రత్యేకముగా కోరుచున్నాను. ప్రజాభిప్రాయమును సవరించుటకును, అంతిస్సాంఘిక సంబంధములను సరిచేయుటకును సత్రికలకుగల ప్రాముఖ్యము మరేసాధనమునకునుగూడ లేదు.

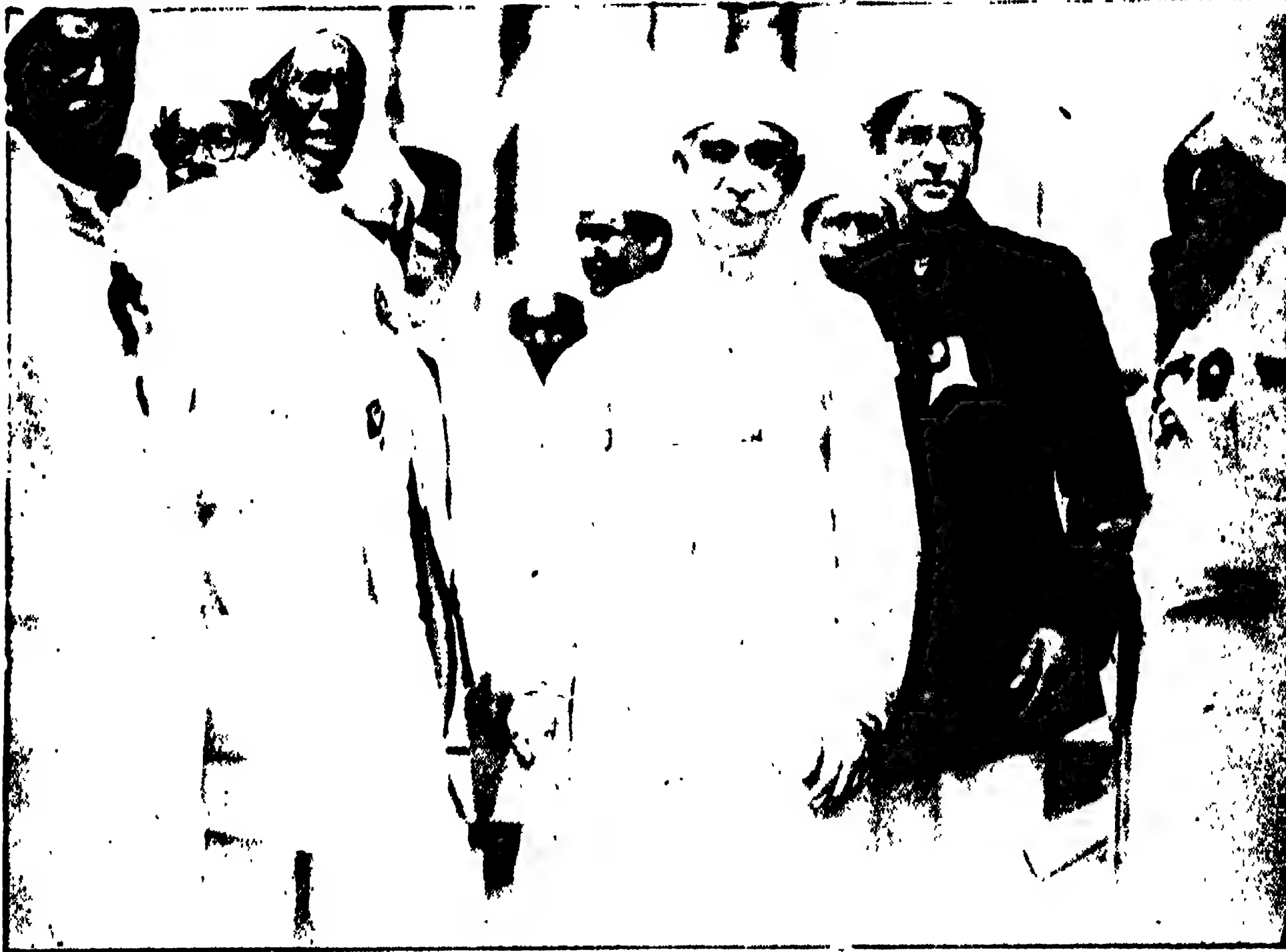

సభ మంటన సింహద్వారము

సభామంటన సింహద్వారము నెదుట జాతీయపతాకాస్థాపనము

కాంగ్రెసునగరమున-సభామంటపగమనము

అధ్యక్షులు మొదలగువారు

మహిళాకొందలు నాయకులు

మేలుచేయుటకును, హానిచేయుటకునుగూడ ప్రతికలు సమగములై యున్నవి. ఇదివరకు మన దేశమున మతకలహములు ప్రారంభమైనప్పటి నుండియు ప్రతికలు - ముఖ్యముగా దేశభాషాప్రతికలు - ప్రజల మేలు కొరకు పనిచేసియుండిలేదని చెప్పవలసినచిన్నందులకు నేను చాల చింతించెదను. ఏవో కొన్ని ప్రశంసనీయుములైన ప్రతికలు తప్ప తక్కిన ప్రతికలన్నియును కలహాన్ని ప్రబలింపజేయుటకే ఖానుకొనినవి. తమవిధుల నవి జూత్తిగా గుర్తింపలేదు. ఆంగ్లోయిండియను ప్రతికలను నేనాక్షేపించుటలేదు. తమ యజమానులమేలునే ఆప్రతికలు కోరుట సహజము. కాని దేశీయప్రతికలైనను స్వాగతపరత్వమునువలన సకలజన హితకరమగు జాతీయతాభివృద్ధికొరకు దేశమున మరల నైకమత్యమును, సద్భావమును కలిగింపవలెనని ప్రయత్నించుచున్న పక్షములకు భాషలు కావలెనని ఆప్రతికలను కోరుట అందరాని ఫలమున కాశించుటయే యగునా? ప్రతికలకు వాగ్దల నందించు సంఘములనిరుగూడ మనదేశమున సంతృప్తికరముగా పనిచేసియుండిలేదు. కావున నిటుపై నైన దేశమున శాంతిని నెలకొల్పుటకు వారుగూడ సహకారులగుదురని మన మాశించెము. ఈ విషయము మనకు ప్రాచీనతనలే ముఖ్యతమ మని మన మందరమును గుర్తింపవలెను. భారతభావిభాగ్య మంతయును మన యైకమత్యముపైననే ఆధారపడి యున్నది.

అస్పృశ్యత

హిందూమహమ్మదీయ కలహములు సర్వవ్యాపియగు క్రిమికరణ దేశమునం దంతటను వ్యాపించియుండుటవలననే నే నీసమస్యనుగూర్చి అధికముగా చర్చింపవలసిన అవసరము కలిగినది. అల్పసంఖ్యాకులగు అనాగరక రిరగతుల హక్కులు అను విశాలసమస్యలో హిందూ మహమ్మదీయసమస్య యొక అంతర్భాగమే యగును. ఉత్తరమున సిక్కులకును, దక్షిణమున బ్రాహ్మణేతరులకును, సర్వత్ర నిమ్నజాతులకును సంబంధించిన విషయములను మనము సమానశ్రద్ధతోనే గమనింపవలెను. ప్రస్తుతమున నిమ్నజాతులు, లేక అస్పృశ్యులనుగూర్చి మాత్రమే నేను కొద్దిగ తెలుపగోరెదను. ఈ సమస్యను పరిష్కరింపవలసిన బాధ్యత ప్రధానముగా హిందూసోదరులపైననే యుండునను భాగతీయు లందరునుగూడ దీనినిగూర్చి శ్రద్ధపూనవలసియే యుండును. దేశమున సాధికసంఖ్యగల యొక తెగవారు సాంఘికముగను, రాజకీయముగనుగూడ చాలకష్టములకు పాల్పడుచున్నపుడు మన ముపేక్షించినచో దేశాభివృద్ధికి నిరోధము కలుగక మానదు.

కాంగ్రెసువారిలో నైకమత్యము

ఈరీతిగా దేశమునందు సాంఘిక సామరస్యమును మరల నెలకొలుపుట యెంత ముఖ్యమో, విశాలదృష్టితో కాంగ్రెసును సంస్కరించుటగూడ నంత ముఖ్యమే యగును. అసహాయోద్యమమునందు మనము నెనుకంజ వేయవలసి వచ్చుటచే కాంగ్రెసుకు ప్రబలమగు నష్టము కలిగినది. 1920-1921 సంవత్సరములలో దేశీయు లత్యధిక

త్యాహముతో పని చేసిరి. ప్రతి గ్రామమునందునుగూడ కాంగ్రెసు సంఘము లేర్పడెను. ఆయుత్యాహము క్రమముగా తగ్గిపోసాగెను. సాంఘిక మతకలహములు తలచూపినవిమ్ముట కాంగ్రెసుపట్ల చాలమంది ఉపేక్షను చూపసాగిరి. కొందరు ప్రతిహాలతనుగూడ చూపసాగిరి. కాని వీరిసంఖ్య అత్యల్పము. ఇపుడు భారతస్థాయి సంఘమువారు చేసిన యేర్పాటులవలన సాంఘికసమస్య పరిష్కరింపబడెను గాన కాంగ్రెసు సభ్యతయందు ప్రజల కాసక్తిని కలిగించుటకును, అన్ని పక్షములవారును కాంగ్రెసులో చేరునట్లు ప్రోత్సాహమును కలిగించుటకును మనము ప్రయత్నింపవలెను. మన బ్రాహ్మణేతరమిత్రులు మరల కాంగ్రెసులో చేరుట కంగీకరించినందులకు నేను సంతసించుచున్నాను. ఈసభలో వారి ప్రతినిధులు హెచ్చుమంది యుండుట చాల సంతోష ప్రదము. మహమ్మదీయుల సంఖ్యయును, సిక్కుల సంఖ్యయును చాల తగ్గిపోవుట సంతాపకరము. కాంగ్రెసుమహాసభ యేర్పరుపబడిన క్రొత్తలో పార్టీలు చాల శ్రద్ధగా పనిచేయుచుండిరి. ఇపుడు వారు పూర్తిగా విరమించుచున్నారు. దేశీయక్రైస్తవులందరును ఇప్పటివరకును కాంగ్రెసులో చేరకుండునే యున్నారు. తాము కాంగ్రెసులో చేరకుండు నుండుటవలననే దేశీయక్రైస్తవసంఘమున కధికమగుమేలు కలుగునను దుర్భ్రమలో వారు మునిగియున్నచో మహమ్మదీయులకు కలిగిన అనుభవము వలననైన వారిపుడు నిజమును తెలిసికొనదగును. మనదేశమునందలి మహమ్మదీయులు పెక్కువత్సరములవరకును భారతజాతీయతకు ప్రతిఘాతురగు వారితోనే చేరియుండిరి. అందువలన తగినఫలమును వారనుభవించిరిగాన నిపుడు వారు కనులు తెరచిరి. కాంగ్రెసులో చేరి దేశమునందలి యితర మతముల వారితో కలసి సమానముగా పనిచేసిననేకాని మహమ్మదీయ సంఘమునకు మేలుకలుగదని వారిపుడు గ్రహింపగలిగిరి. భారతక్రైస్తవులుగూడ నీప్రశ్నేకతను విరమించి కాంగ్రెసులో చేరి భారతజాతీయ దృక్పథము నెలంబించిననే క్రైస్తవసంఘమున కధికమగుమేలు కలుగగలదని వారు గ్రహింపదగును. కాంగ్రెసు ద్వారా జాతీయకార్యములను నెరవేర్చుటలో తాముచేయవలసినసేవను చేయుటకు మనదేశమునందున్న అన్ని మతములవారును సద్భావముతో నొకరికంటె నొకరధికమగు నుత్సాహమును చూపదగునని నేను కోరెదను. అన్ని పక్షముల వారును కాంగ్రెసులో చేరుటకు వీలగునట్లు ద్వారములను పూర్తిగా తెరువవలెను. వివిధపక్షములవారు మరల కాంగ్రెసులో చేరునట్లు చేయుటకు ప్రధానసిద్ధాంతములను తప్ప తక్కినవానినన్నిటిని త్యజించుటకు మన మెంతమాత్రమును వెనుదీయగూడదు. ప్రతిదేశమునందును భిన్నాభిప్రాయము లుండకమానవుగాని వానినిగూర్చి పోరాడవలసిన సానము భారతదేశమునందలి రాజకీయసంఘము లన్నిటిలోను ప్రధానమగు భారతజాతీయమహాసభాస్థానమే. ప్రతిపక్షమును తన దృక్పథమునుగూర్చి మహాసభవారికి నచ్చబెప్పి అధికసంఖ్యాకులు తన విధానము నామోదించునట్లు చేయుటకు సంపూర్ణావకాశముకలదు. అధికసంఖ్యా

కులు సహేతుకముగనో, నిర్లేతుకముగనో ఒకపక్షమువారి విధానము నామోదింపనిచో అధికసంఖ్యాకుల పాలనముకంటె మంచిపద్ధతిని మనము కనుగొనగలుగువరకును అధిక సంఖ్యాకుల నిర్ణయమునకు లోబడుటయే ముఖ్యకర్తవ్యముగను. ప్రజాప్రభుత్వమున అనుష్ఠానమున కనుకూలమగుపద్ధతి యిది యొక్కటియే. అల్పసంఖ్యాక పక్షమువారు తమవిధానమునుగూర్చి ప్రచార మొనరించుచు అధికసంఖ్యాకులు దాని నామోదించునట్లు పనిచేయుట కిందువలన వారి కెట్టి నిరోధమును కలు గదు. వివరములలోను, పద్ధతిలోను భేదాభిప్రాయము కలిగినంత మా త్రమున మాతృసంఘమును పరిత్యజించి ప్రత్యేకపక్షముల నేర్పరుప గూడదు. స్వాతంత్ర్యమును, స్వపరిపాలనమును బడసిన దేశములందు సైతము స్వల్పభేదములకొరకు పక్షముల నేర్పరుచుట లాభకరముకాదు. అట్టిచో మొట్టమొదట నొక్కొక్కరికే యింకను పోరాడవలసినస్థితిలో నున్న మనదేశమునందెట్టి నిరోధకములును, క్లిష్టములునునగు పక్షముల పద్ధతి కసలే తావులేదు. దేశమునందు కోట్లకొలది సంఖ్యగలజనసామాన్యమునకు వారిహక్కులనుగూర్చి యింకను సరిగా తెలియదు. వారికి వానిని బాగుగా బోధింపవలసిన బాధ్యత దేశీయులలో విద్యాధికుల పైననే యున్నది. దేశమున ననేకపక్షము లేర్పడుటవలన కలిగిన కలనరమువలన బుద్ధివైకల్యముగూడ కలుగునుగాన పామర జనాభివృద్ధికి ప్రయత్నించుటయంద చుపేక్ష కలుగును. కావున విభేదాంశములను మనము ప్రకటించుట మాని అనుమలాంశములను గూర్చి యే దీక్షగా పనిచేయవలెను. బాగుగా చూచినచో విభేదాంశములు మిక్కిలి తక్కువ యనియు, అనుమలాంశములే చాల హెచ్చనియు లేకమానదు.

శాసనసభలలో నైకమత్యము

శాసనసభలయందు నాకు నమ్మకము లేదుకాని శాసనసభలకు వెళ్లుటవలన దేశమునకు పేలు కలుగ గలదని కాంగ్రెసువారిలో హెచ్చుమంది నమ్ముచుండుటచే ఇష్టమున్నవారు శాసనసభలకు వెళ్ల వచ్చునని మహాసభనా గమమతి నొసగిరి. శాసనసభలయందు నమ్మకము కలవారు శాసనసభలకు వెళ్లుట తప్పనిసరి యని యిప్పుడుగూడ తలం చుచునే యున్నయెడల ప్రజాప్రతినిధులలోగల భిన్నాభిప్రాయముల వలన ప్రభుత్వపక్షమువారి చట్టములు నెట్లట కవకాశము కలుగనీయక శాసనసభలలో నుండు ఇతర జాతీయపక్షములతో చేరి ప్రజాప్రతినిధి పక్షము నేర్పరచి యేకముఖముగా ప్రతిపక్షులను ప్రతిఘటించుట కాంగ్రెసువారు శాసనసభలలో చేయదగిన కనిష్టసేవ యగునని నేను సవినయముగా వారికి విన్నవించుచున్నాను. చాల సమస్యలలో ప్రజా ప్రతినిధులలో నేకాభిప్రాయమే కలుగుచుండును. శాసనసభలలో పనిచేయుటనుగూర్చి కాంగ్రెసుమహాసభవారు చేసిన నిర్ణయమునే కాంగ్రెసువా రనుసరించుచున్నచో నైకమత్యముతో పనిచేయుట కధి మూలాధారము కాగలదు. అటుల కలసి పనిచేయుటకు నిర్ణయ ములలో నేవైన మార్పు లవసరమని యెవరికైన వోచినచో, వారు

మహాసభలో తమ అభిప్రాయములను స్పష్టముగా తెలుపవచ్చును; కాని వానినిగూర్చి కాంగ్రెసువా రెట్లు నిర్ణయించిన నట్లేనే వారు నడుచుకొనవలెను.

రాయలు కమిషను

వెనుకటి రోజులలో పాలకులు ప్రసాదించు వరముల (సదు పాయముల)కొరకు పాలితు లాగురతనో నిరీక్షించుచుండువారు. సదా మయుడగు సర్వేశ్వరుడు ఈవిచారణసంఘయాపమున మనకు సత్య మగు వరమునే అనుగ్రహించెను. భారతదేశీయులు స్పష్టముగ వెల్లడించిన కోరికలను పాలకు లతి నీచముగా తృణీకరించిన వైఖరిని గాంచుటవలన దేశీయులలో పాలకులయం దిదివరకు సంపూర్ణవిశ్వాసము గలవారు సైతము నిజస్థితిని తెలిసికొనకుండజాలరు. మనలో గల విభేదములను నడలుకొని మన మందరమును కలసి పని చేయవలె ననుట కిది ప్రబలతమమును. బాగుగా నచ్చునట్టిదియు నగు పే తువై యున్నది. ఈ సంఘమును గూర్చి దేశీయులు నుడివిన, ప్రాసిన విషయము లన్నియును దాని ముఖ్యాంశమును వెల్లడింప లేదనియే నేను తలచెదను. భారతీయులనుగూడ సంఘమునందు సభ్యులనుగా నియమింపక పోవుటవలన అధికమగు ఆశాభంగమును, అక్కజమును కలిగనని చాలమంది తెలిసిరి. ఇంగులకు నాకాశాభంగమును, అక్కజము నుగూడ కలుగ లేదు. ఇట్లు జరుగునని నాకిదివరకే తెలియును. హిందూ ప్రముఖులలోనొకరినో, లేక మహమ్మదీయ నాయకులలోనొకరినో సంఘమున సభ్యునిగా నియమింపవలె నను విషయమును, భారతీయులు సభ్యులుగనో సహాయులుగనో, (అ సెనరు) ఉపదేశములుగానో సహకార మొనరింపవలె నను విషయమునుగూడ ముఖ్యమైనవి గావు. దీనియందు గల ప్రధానస్థిధాంతమే నేరు. అది మూలాధారము, ముఖ్య తమమునై యున్నది. భారతదేశ రాజకీయాభివృద్ధికి పరిమితిని, కాలమును తానే నిర్ణయింపవలె నను బ్రతునుదేశపు నొక్కొక భాగమును, ఆత్మగౌరవమును గల భారతీయు లెవరును నెన్నడును ఆమోదంపజాలరు. మన ఆవశ్యకతలు మనకు తెలిసియున్నంత బాగుగా మనెవ్వరికిని తెలియవు. కావున స్వపరిపాలనస్వయాపమును నిర్ణయించుటలో కడపటి నిర్ణయము మనయిష్టానుసారమే జరుగవలెను. అది మనకు సహజమును, అపరిహార్యమును నగు నొక్క. కాంగ్రెసు సభ వారు మొదటినుండియు ఈ స్థిధాంతమునే అనుసరించుచున్నారు. స్వపరిపాలనవిధాన మిది యని స్థిరపరచి దానిని చట్టముగా వ్రాసి పార్లమెంటుసభవారి ఆమోదమును బడయుటకు ముందు దానిని స్థిరపరుచుటకు సర్వాధికారము నొసగుచు భారత బ్రతును దేశముల ప్రతినిధుల సభను (కౌండులేబిలు కాన్ఫరెన్సు) జరుపవలెనని కాంగ్రెసువారు మాచించియుండిరి. వారిందుల కంగీకరించిననే భారతీయుల ఆత్మగౌరవమునకును, ప్రతిష్ఠకును భంగము కలుగకుండ నుండును. అటు లుండిననే కాని వారు ప్రభుత్వమునకు సహాయ మొనరింపజాలరు. ఈ నూచనలను బ్రతునుదేశీయు లామోదింపనంతవరకును

మిల్నరుసంఘమును ఈజిప్టుదేశీయులు బహిష్కరించి స్వీకరించినారు. ఈ విచారణసంఘమును భారతీయు లందరూను బహిష్కరింపవలెననియే కాంగ్రెసుమహాసభనా ర్థదేశము నొసంగవలసియుండును గాని వేరొక పద్ధతిని వారెంతమాత్ర మంగీకరింపజాలరు. భారతీయుల అభిప్రాయములకు కేవలము విరుద్ధముగా నియమింపబడిన యీ విచారణసంఘముతో మన మెట్టిసంబంధము కలిగించుకొనజాలము.

స్వరాజ్య విధానావశ్యకత

భారతదేశ స్వరాజ్యవిధానమును మనము సిద్ధపరుచుట తత్వసారము. ఈవిచారణసంఘము రానున్నదను కారణమున దాని నుపేక్షింపగూడదు. విధానమును సిద్ధపరుచుట వసరముని చిరకాలము క్రిందనే నిర్ణయింపబడెను. బొంబాయిలో జరిగిన భారతస్థాయిసంఘసభలో దేశమునందలి రాజకీయ నాయకులతో నాలోచించి భారతకార్యసంఘమువారు విధానమును సిద్ధపరుపవలెననికూడ తీర్మానింపబడెను. దానిని సిద్ధపరుచుటవలన స్వరాజ్యము నచ్చినపిమ్మట తమ కెట్టిస్థితి కలుగునో యని సంశయించుచున్న సంఘములకు మనశ్శాంతి కలుగగలదు. వివిధపక్షములవారు కాంగ్రెసులో చేర వీలగును. ప్రజలకు రాజకీయ హక్కులనుగూర్చి బోధించుట కిది అత్యధికముగా నుపకరించును. ప్రజలు దేనిని బడయుటకు సంసిద్ధులు గావలెనో ఆవిషయమును వారికి స్పష్టముగా తెలుప వీలగును. స్వరాజ్యమును బడయుటకు మనము కృషి సలుపుటలో దీనివలన మన కధికముగ బలము గూడ చేకూరగలదు. వివిధపక్షములకు చేరి వివిధభావాలను మాటలాడుచున్న రి2 కోట్లమంది ప్రజలను గలిగియున్న భారతదేశమునకు స్వరాజ్యవిధానమును నిర్ణయించుట ప్రజాపరిపాలనము గల రాజ్యములవారిదివరకు చేసిన నిర్ణయము లన్నిటిలో చాల గొప్పదయును, అత్యంతవిలక్షణమునుగూడ నగును. స్వపరిపాలనముగల కొన్నిసంస్థానములుగూడ మనదేశమునందున్నవి. ఇది మరియొక చిక్కు సమస్య. ముత్తముమీద అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రముల పద్ధతినే మనముగూడ నవలంబింపవలసియుండును. రాష్ట్రములకు స్వరాజ్యపరిపాలనాధికారముండవలెను; సంస్థానములుగూడ రాష్ట్రములుగానే పరిగణింపబడవలెను; దేశరక్షణమునం దన్నిరాష్ట్రములునుగూడ తగురీతిని పాల్గొనవలెను; విదేశవ్యవహారములు మున్నగు దేశీయసమస్యల నన్నిరాష్ట్రముల ప్రతినిధులును కలిసియే పరిష్కరింపవలెను. ఈ విధానము ముసాయిదాసిద్ధముకాగానే దానినాలోచించి ఆమోదించుటకు దేశమునం దన్నిసంఘముల పక్షముల ప్రతినిధుల నాహ్వానించి జాతీయసభను (నేషనలు కన్వెన్షను) సమావేశపరుపవలెను.

వంగరాష్ట్రమున నిర్బంధితులు

దేశమునకై నను స్వాతంత్ర్యమును గోల్పోవుటకంటె మహానర్థకము మరేమియును లేదు. స్వాతంత్ర్యముగల దేశములలో ప్రజలు దేశభక్తిని కలిగియుండుట మిక్కిలి శ్రేష్ఠముగ నుండును. ప్రపంచ

మందంతటనుగూడ సంగీకరింపబడెనుగాని పరాధీనదేశములలో నాదేశభక్తియే దారుణముగ నపరాధముగా నెంపబడుచున్నది. మనదేశమున దేశసేవాపరతంత్రులనువారిలో నించుమించుగా నందరునుగూడ దేశభక్తిని వెల్లడించినందుల కెప్పుడోయొకపుడు అగమ పాపకార్యముల నొనర్చినవారినిలెశిక్షింపబడికారాగృహములకుంపంపబడియున్నారు. పాలకులు శాంతిక్రమము లనువ్యాజమును మనదేశమున సన్న్యాసముగా శిక్షించినవారి సంఖ్యను సరిగాతెలుపుట సాధ్యముకాదు. కోమాగాతా మారూకేసులో శిక్షింపబడినవారును, పంజాబులో 'సైనిక శాసనముక్రింద శిక్షింపబడినవారును (నీరిలో ప్రహసశిక్ష విధింపబడిన ౧౦-౧౧నిండ్ల బాలురుకూడ కలరు.), అసహాయోద్యమమునందు శిక్షింపబడినవారును, అకాలీ ఉద్యమమునందు శిక్షింపబడినవారును, ౧౯౨౨ లో శిక్షింపబడి ప్రహసమున కంపబడిన అత్యధికసంఖ్యాకులగు మోస్లామును కలసి ౬౦,౦౦౦ మంది యుందురు. కాని యీ ౬౦,౦౦౦ మంది విషయమునను మామూలు న్యాయస్థానములలో కొందరికిని, ప్రత్యేక న్యాయస్థానములలో కొందరికిని, సైనిక న్యాయస్థానములలో కొందరికిని విచారణ యను దాని నేవో యొకరీతిగా జరిపియే శిక్షవేసియున్నారు. కాని వంగరాష్ట్రమున చాలమందియువకులు దేశభక్తిని కలిగియున్నారను కారణమునమాత్రమే వారినందరిని నిండుయౌవనముననే విచారణయను ప్రహసమునైన జరుపకయే కారాగృహముల కంపిరి. నవసినవని మృతినొందునట్టిగతియే వారికి కలిగింపబడుట, అత్యంత దారుణముగ విషయము. ౧౯౧౭ మూడవ రెగ్యులేషను ముత్తాతల నాటి చట్టమును, ౧౯౨౪ లో చేయబడిన లెంగాలు ఆర్డినెన్సు అను కఠినతమముగ ప్రజాపేడకనిర్బంధక సాధనమునకు మరల ౧౯౨౫ లో లెంగాలు క్రిమినలు లా. అమెండుమెంటు ఆక్టు అను పెద్దపేరుపెట్టి దానిని ఆధారము చేసుకొని యువకుల కిట్టి కఠినశిక్షలను విధించిరి. వంగరాష్ట్రయువకుల నిర్బంధనిరత ప్రాచీనమధ్యకాలపునరిత్రవలెనే యున్నది. ఆమధ్యకాలమున మానవప్రపంచమునందు నీతియును, నాగరకతయును గూడ నిప్పటిసలె వికసించి యుండలేదు. అప్పటికంటె నెన్నియో రెట్లధికముగా నీతిని, న్యాయమును గూర్చిన భావములు ప్రజలలో వికసించినవని చెప్పబడుచున్న 20 వ శతాబ్దమునందే, నాగరికతకు మార్గదర్శకులమని చెప్పుకొనుచున్నవారే యిప్పుడు వంగరాష్ట్రమున నీవిషాదకథనమును ప్రదర్శించుచున్నారు. దొరతనమువా రేర్పరచిన న్యాయస్థానములందే, వారుచేసిన న్యాయ శాస్త్రములప్రకారమే, వారు నియమించిన న్యాయాధిపతులవలన నే విచారింపబడుట కీయువకులను రావింపగల దైర్యము ప్రభుత్వమునకు లేకపోవుట వారికి కలిగిన నైతికాభావమునకు ప్రబలముగ నుండు సాక్ష్యము. ఇట్లు కఠినముగ ప్రజలను దొరతనమువారు నీడించుచుండుటవలన నత్యంతకఠోరభావములు ప్రజల స్వావయాంతరికములను దహించుచున్నవని నేను దొరతనమును హెచ్చరించుచున్నాను. ప్రజలలో కలిగినస్వాతంత్ర్యవాంఛను చిదిపివేయుట కితరదేశముల దొరతన

ములుగూడ ప్రయత్నించియే యుండెను. వారి ప్రయత్నముల ఫలితమును తెలియగోరువాడు రష్యా అయిర్లాండుదేశముల ప్రస్తుతస్థితిని గమనింపదగును. ప్రతిదినమును ప్రజలప్రాథమికములైన హక్కులను, వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమును నిర్లక్ష్యముగ నుల్లంఘించుచున్న దొరతనము వారు భారతభౌతికశాస్త్రమును మనఃపూర్వకముగ కోరుచున్నామని నుడువుచు పెద్దపెద్ద షేర్లతో సిద్ధాంతములను వెల్లడించుట నిష్ఫలము. ఏలయనగా భారతీయులలో నెంతటి అమానుషులైననుగూడ నీప్రకటనలను సాధారణముగా నమ్మజాలరు. భారత బ్రిటనుదేశములకు గల సంబంధమును సరిచేయుటలో బ్రిటిషువారి కిప్పుడు సద్భావము కలిగినదని నమ్ముటకు వారిప్పుడైన యీనంగ యువకులను విడుదల చేసినచో నది కొంతవరకు నూచన కాగలదు. ఇప్పుడు నిర్బంధింపబడిన యువకులను విముక్తులను గావించుటతోనే మనము విరమింపగూడదు. అనుల్లంఘనీయములగు పౌరస్వాతంత్ర్యములను గూర్చి వారెన్నటికినిగూడ నిట్టి అక్రమమును మరల చేయ వీలులేకుండునట్లు దేశీయప్రధాన నిబంధనలలో హక్కుల ప్రకటనమునుగూడ చేర్పించుటవసరము. ఆరీతిగా ప్రతి పౌరునకును వ్యక్తిస్వాతంత్ర్య, వాక్స్వాతంత్ర్య, సహవాస స్వాతంత్ర్య మనః (కాన్వెన్షన్) స్వాతంత్ర్యములను భద్రపరుపవలెను.

వంగయువకుల సమస్యకును, విదేశములలో ప్రవాసము ననుభవించుచున్న భారత జాతీయవాదుల సమస్యకును సంబంధము కలదు. వారు వెనుకచేసిన చర్యలను మన మామోడింపజాలకపోవచ్చును. కాని వెనుక వారిట్టి చర్యల నొనరించుటకు కారణములైన అసామాన్యపరిస్థితు లిప్పుడు లేవు. కావున వారు మరల తమ మాతృదేశమునకు వచ్చి నేవచేయుటకు వారికిగల హక్కును నిరాకరించుట కిప్పుడెట్టి కారణమును కనబడదు.

ఈనిర్బంధితులకును, ప్రవాసితులకును మాత్రమేకాక మామూలు పౌరులకుగూడ చాల ఇబ్బందులు కలుగుచున్నవి. సంచారముచేయుటకును, స్వదేశమునకు వచ్చుటకును, స్వదేశమునుండి మరల వెళ్లుటకును పౌరులకుగల హక్కులనుగూడ దొరతనమువారు ప్యాసుపోర్టుల నిబంధనలను విచిత్రముగా నమలుజరుపుటద్వారా భంగపరుచుచున్నారు. దేశీయులకు నష్టమును కలిగించుట కిప్పుడు నిరంకుశులకు పాసుపోర్టులు గూడ నొక క్రొత్త సాధనముగా దొరకినవి. భారతదేశ మొక విశాలనిర్బంధస్థానముగ మారినది. విదేశములలో నున్న భారతీయులలో చాలమంది మరల స్వదేశమునకు రాకుండ బాగుగా నిరోధింపబడిరి. దేశమునందున్న గౌరవప్రతిష్ఠలు గల పౌరులు ఆరోగ్యముకొరకైనను, వాణిజ్యముకొరకైనను, దేశాటనము కొరకైనను విదేశములకు వెళ్లగోరినచో అనుమతి నిచ్చుట లేదు. ఆంగ్ల దేశమునందు అత్యధికగౌరవమునకును, పదవికిని అర్హుడుగా నంగీకరింపబడిన బ్రిటిషు పార్లమెంటుసభ్యుడు షాహార్జీ సకల

త్వాలాగారి ప్యాసుపోర్టునుగూడ రద్దుపరచిరి. ప్యాసుపోర్టు నిబంధనలు దుర్వినియోగపరుపబడుచుండుట కిది మిక్కిలి ప్రబలముగు నిదర్శనము. సకలత్వాలాగారు తన మాతృదేశమునకు చుట్టకు అనర్హుడని ఆంగ్ల పౌరుల ఆమోదముతోనే ప్రకటింపబడెను. ఈ నిరోధము లన్నియును తొలగవలెను. కారాగృహవాస చుసలే యుండగూడదు.

భారత దేశము-ఆసియాఖండము

భారతదేశము స్వశక్తిపై నాధారపడియుండునట్లు చేయుటయే మన ముఖ్యకర్తవ్యమని నే నిదచరకే చెప్పియున్నాను. మన మీసమస్యను పూర్తిచేయుటకు నొలుతును ప్రధానముగా మనము మనచర్యలపైనే ఆధారపడియుండవలెను. అందులకు అవసరమైన సంఘములను మనము ఏర్పాటుచేయవలెను. ఈ సమస్యలు కేవలము భారతదేశమునకు మాత్రమే చెందినవని భావించుట మనము మానివేసినచో ఫలసిద్ధికి సౌకర్యములు చాల అధికముగా కలవు. చిరకాలమునుండి ఈ సమస్యలను కేవల భారతీయులుగ మాత్రమే చుసము పరిగణించుచుండుటవలన గొప్ప సారపాటునే చేసియున్నాము. ఇకనైన వాని అంతర్జాతీయభావముశక్తిగలము గ్రహింపవలసి యున్నది. విశ్వరాజకీయములందు మన ఇటువలె సంబంధముగలవాటి నన్నిటినిగూడ మనము గమనించుచుండవలెను. ఈ విషయమున ముఖ్యముగ అపరాధము చేసినవారు మన హిందుసోదరులే. సర్వము దేశమునందే లభించుచుండుటవలనను, చాలి సాంఘికనిధానమునందలి ప్రత్యేకపద్ధతివలనను వారికిట్టి అసంగదృక్పథము అలవాడియుండును. బ్రిటిషువారు మనదేశమునందు ప్రవేశించిన పిమ్మట ఈ నిస్సంగభావమును వెంటనే తమలాభముకొరకు ఉపయోగించుకొని రిక్కిన ప్రపంచముతో మనకెట్టి సంబంధముగూడ లేకుండునట్లు ప్రబలముగా విభేదమును కల్పించిరి. అందువలన మనకు మిక్కిలి చేరువగుండు దేశములవారి స్థితిని గూడ మనము గ్రహింపజాలకుండునట్లు వారు చేయగలిగిరి. ఒక్కలండునుగగముతో మాత్రమే అదియునుగూడ బ్రిటనుదేశమువారికి అనుకూలముగ నుండునంతవరకే వారు మనకు సంబంధము ననుగ్రహించిరి. కావున బ్రిటిషువారికనులతోనే మనము ప్రపంచమును చూచుచుంటిమి.

మహమ్మదీయులు మాత్రము అప్పుడప్పుడు బహిష్కరప్రపంచమునందు జరుగుచున్న అభివృద్ధినిగూర్చి భారతీయులకు గల ఔదాసీన్య ప్రశాంతోపరిభాగమునందు మాత్రమే అల్పముగు సంభ్రమమును కలిగించుచుండిరి. కాని ప్రపంచరాజకీయములందు మహమ్మదీయులు మతవిషయికముగ మాత్రమే శ్రద్ధచూపుచుండుటచే జాతీయభావ ప్రవాహము వెనుకటివలెనే సాగిపోవుచున్నది. ప్రకృతిశాస్త్రములు చాల అభివృద్ధి నొందినందున ఇప్పుడు దూరదేశముల కేగుటకు గల అభ్యంతరము లన్నియును తొలగిపోయినవి. అత్యల్పకాలములో

ప్రపంచము నంతను చూచినప్పుడునుగాడ సౌకర్యము లేర్పడినది. కావున దూరభారము లిపు డంతరించిపోయినవి. అన్ని దేశములును ఒండొంటికి చాలచేరున అయినవి. ప్రపంచము దొకభాగమున జరుగు విషయములు మరియొకభాగమున వెంటనే ప్రతిస్పందించుచున్నవి. కావున అసంగమును, ప్రత్యేకతయును ఇపు డెంతమాత్రమును సాధ్యములు కావు. ప్రపంచమునందలి అన్ని దేశముల సమస్యలను పరస్పరము ఆధారోద్యేయసంబంధ మేర్పడినందున జాతీయగాజీయముల స్వరూపనిర్ణయమే ఖండితమారిపోయినది. స్వదేశ సమస్యలపట్ల అశ్రద్ధ మాపపండ్ పనిచేయుటతోపాటు విదేశములలో జరుగుచున్న విషయములందును, అభివృద్ధియందును అధికమగు శ్రద్ధనుగాడ చూపి మహాపకపోయినచో మనకు చాలనష్టము కలుగుట నిశ్చయము. ఆసియా ఐరోపాఖండములకు ఏర్పడిన సంస్కరణలందు ఆసియా ఖండము పరాజితి చుగుటకు కారణ మేమనగా ఐరోపాఖండమునందలి సకలదేశములును కలసి పనిచేయుచున్నవి. ఆసియాఖండమునందలి దేశములు ఐకమత్యము లేకుండి విడిపోయియున్నవి. అందువలననే ప్రతివిషయమునను ఆసియాఖండమునకు పరాజయముకలిగినది. పాశ్చాత్యసామ్రాజ్యవాదులయు, ధనికులయు విజృంభణమును అరికట్టుటకు మనము చేయుచున్న ప్రయత్నములు సఫలములు కావలెనన్న ప్రార్థనములు అధికమగు వైకమత్యముతో వాని నెదుర్కొనుచున్న సమస్యలను గూర్చి అధ్యధికమగు శ్రద్ధను మాపక రిప్పదు. భౌగోళికమున మన దేశీయులలో ఒక తెగవారికి ఆసియాఖండ పశ్చిమభాగమునందలి దేశములవారిలోను, ఇంకొక తెగవారికి ఐరోపాఖండమునకు తూర్పు భాగమునందలి దేశములవారిలోను వైజ్ఞానికసంబంధ మేర్పడినది. ఆర్థికసమస్యలలోగూడ ఇంచుమించుగ ఇట్టి సమానధర్మమే కలదు. స్వదేశీయ దేశబంధు పితృరంజనగానుగారు నూదించిన అశిల ఆసియా ఖండ సమ్మేళనము కొనసాగుటకు సమానవిజ్ఞానమును, సమానబాధనష్టములును తోడ్పడుటలవు. దేశభక్తులలో అగ్రగణ్యుడగు దేశబంధు దాసుగారు భూగోళసంబంధములగు నిగోధములను అతిక్రమింపగల భావనాశక్తిని, ఆసియాఖండమున నివసించు సకలజాతులను ఆవరింపగల విశాలదృష్టిని కలిగియుండునట్లు భగవంతుడే అనుగ్రహించెను.

బ్రుసెల్సులో జరిగిన సామ్రాజ్యవాదప్రతిహతమహాసభయందు పాల్గొనుటకు భారతకాంగ్రెసుమహాసభవారు అధికారము నొసంగి ప్రతినిధులను పంపుటయును, సామ్రాజ్యవాద ప్రతిహతసంఘముతో సంబంధము కలిగించుకొనుటయును శుభప్రారంభమే అయియున్నది. ఇప్పుడు చీనాదేశమునందు జరుగుచున్న సంగ్రామమునందు చీనావారికి వైద్య సహాయమును చేయుటకు కొంతమందిని అచటకు పంపవలెననిపూడ కాంగ్రెసువారు నిశ్చయించిరి. ఇది మిక్కిలి ముఖ్యమును, ఫలప్రదమునుపూడ నగునుగాని దొరతనమువారు ప్యాసుపోర్టుల నిచ్చుటకు నిరాకరించుటచే వారు అచటకు వెళ్ల వీలులేకపోయినది. ఇట్లు ప్యాసుపోర్టుల నీయకపోవుటకు కారణములను తెలుపు విషయమున

దొరతనమువారు రెండుసార్లు తమ హేతువులను సవరించుకొనుటవలన నే వారట్లుప్యాసుపోర్టుల నీయకపోవుటకు యధార్థమగుకారణమువారు బహిరంగముగ తెలిపిన కారణముకంటె భిన్నమని స్పష్టముగా తెలియుచున్నది. యుద్ధము చేయుచున్న ఇరుపక్షములలో ఏపక్షమున కైన వైద్యసహాయము చేయుటకు కొంతమందిని పోనిచ్చినయెడల అకలంకనిష్పాక్షికతకు భంగము కలుగునను దొరతనమువారి వాదము అపూర్వమైనదగా నున్నది. అది శుద్ధపాక్షికతకు భంగకరమని వారు తెలిపియుండినచో చాలమంది సర్వమునకు సమీపమై యుండును. సంగ్రామ మునరించుచున్న వారికి నిర్ణయోగముగ వైద్యసహాయము చేయుటకు తిరుస్థులకు మాత్రమే అనకాశము కలదనుట నిర్వివాదాంశము. ఈస్థిధాంబము ననుసరించియే ఐరోపా మహాసంగ్రహము మున్నగు యుద్ధములలో అంతర్జాతీయ క్రైస్తవ మహమ్మదీయ వైద్యసహాయక సంఘములు అధ్యధికమగు సేవను చేయగలిగియుండెను. పదునైదు వత్సరములకు పూర్వము జరిగిన సంగ్రామముందు గ్రేటుబ్రిటనుదేశము తిరుస్థముగా నున్నపుడు వైద్యసహాయము చేయుటకు టర్కీదేశము నకు పోగోరు వారికి బ్రిటీషు దొరతనమువారే ప్యాసుపోర్టులను ఇచ్చి రను సంగతి మరచిపోవుటవలననే ఇప్పుడు దొరతనమునా రిట్టి హేతువును తెలిపిరని తోచుచున్నది. ఈవిషయమున మన అసమృత్తిని వెల్లడించుట నిష్ఫలము. ఇట్టి నిగోధములు కలుగుచున్నను అఖిల ఆసియా సమ్మేళనమును గూర్చి మన ప్రయత్నముల నెంతమాత్రమును విరమింపగూడదు.

జాతీయారోగ్యము

సాంఘిక సామరస్యమును, రాజకీయపక్షముల యేకీభావమును ప్రస్తుతము మన జాతీయతాభివృద్ధికి ముఖ్యతగుములగుట వలననే వానినిగూర్చి నేనుచాలనేపు ముచ్చటించుచు మీకుశ్రమను కలిగించినవాడనై తిని. భారతదేశ శ్రేయమును నిక్కముగ కోరువారందరును ముఖ్యముగ గమనింపవలసిన సమస్య ఇంకొకటి కలదు. అదియే జాతీయారోగ్యము. సరిగ చూచినచో ఆరోగ్యము గాజీయ సంఘముల పరిశీలనలోనికి రాతగినది కాదని కొంద రనవచ్చును. ఇప్పటివరకును కాంగ్రెసు మహాసభవారు ఈవిషయమును గూర్చి తగిన శ్రద్ధను మాపకపోవుటకు గూడ ఇదియే కారణమై యుండును. భావికాలమున భారతీయులు స్వపరిపాలనాధికారముగల జాతీయై వర్ధిల్లుటకు సంబంధించిన ముఖ్య సమస్యలలో ఆరోగ్యముపూడ నొక్కటియై యున్నది. కాన మన జాతీయారోగ్యములలో ఆరోగ్యమునకుగల ప్రాముఖ్యమును కాంగ్రెసువారిప్పటికైన గుర్తించి దానినిగూర్చి శ్రద్ధపూనుట అత్యవసరమైయున్నది.

కడచిన యేబదియేండ్లలోను దేశీయుల ఆరోగ్యము చాల చెడి పోయినదని చెప్పుటకు అపూర్వపరిశీలన శక్తిగల మేధావు లెవ్వరును అనసరము లేదు. అది మనకందరకును స్పష్టముగానే తెలియుచున్నది. ప్రజల ఆరోగ్యము క్రమక్రమముగ క్షీణించుచున్నది. వెను

కటి 'రెండు పురుషాంతరములలోని యువజనుల శరీరదాగ్ధ్యములతో' మన పురుషాంతరమునందలి యువజనుల శరీరదాగ్ధ్యమునుపోల్చిచూచి నేరొడల ఆరోగ్యము క్రమముగా అత్యధికముగ క్షీణించుచున్నదని స్పష్టము కాగలదు. ఈవిషయమున అధికముగవివరములను తెలుపుట అసంసరము. నెనుకటి రెండుపురుషాంతరములవారికి ఇప్పటివారికి ఉన్నంత మేధాశక్తియుండకపోవచ్చునేమోకాని వారు ఇప్పటివారికంటె అత్యధికముగ చుగుకువనమును, ధైర్యమును, కష్టములను సహింపగలశక్తిని కలిగియుండిరనుటకు ఎట్టిసంశయమును లేదు. వారికిప్పటివలె వ్యాధులుగూడ తరుచుగా కలిగెడివి కావు. ప్రస్తుతము మనదేశమందలి ఆరోగ్యస్థితికిని, పాశ్చాత్యదేశములందలి ఆరోగ్యస్థితికిని పోల్చిచూచినచో మనదేశమందు ప్రబలియున్న అనారోగ్యస్థితి మనకు మరింతస్పష్టముగ గోచరింపగలదు. శీతోష్ణస్థితియును, సాంఘిక ఆర్థిక విద్యావిషయములును ఆరోగ్యశాస్త్రమును అనారోగ్యస్థితికి కారణమని చెప్పవలసి యుండును.

ఉష్ణదేశములందు సంవత్సరములో అధికకాలము ఉష్ణ మత్యధికముగా నుండును. అందువలన మనుష్యులలో శక్తిఅధికముగ వ్యయమగుచుండును. కావున వారికి కడుశీఘ్రముగనే అలసట కలుగుచుండును. శీతలదేశములందును, సమశీతోష్ణ ప్రదేశములందును, ఉష్ణదేశములందును నివసించువారు సమానమగుకాలమునందే నిర్ణయింపబడిన గంటలకు మించకుండ ఒక్కవిధమగుపనినే చేసినపుడు గూడ ఉష్ణదేశములవారికే కడుశీఘ్రముగ అలసట కలుగును. శీతదేశాది దేశములవారికి అంతశీఘ్రముగ అలసట కలుగదు. పైగా శీతదేశాది దేశములకంటె భారతదేశమునందు పనిచేయువలసిన కాలము అధికముగగూడ నున్నది. ఈశ్రమను తీర్చుకొని శక్తినిమరల పూరించుకొనుటకు తగినంతవిశ్రాంతి కిని, వినోదవిహారములకును భారతీయుల కవకాశములేదు. వారి శక్తి మాత్రము పనివలన దినదినమునకు క్షీణించు చుండును. అందువలననే ప్రజలు బలహీనులగుటయు, చిరకాలము జీవింపజాలకపోవుటయు తటస్థించుచున్నది.

సంఘసంబంధములైన అనుపపత్తులు అందరికిని తెలిసినవేకాన వానినిగూర్చి నేనిచట వివరింపనవసరములేదు. మనస్త్రీయొక్క అంతఃపురములయందలి ఏకాంతవాసము, అతిబాల్యవివాహములు, వివాహవిషయములలో స్వచ్ఛమువారి నేకాని ఇతరవర్ణములవారిని పెండ్లిచేసికొనకుండుట మున్నగువానివలన మహానర్థము కలుగుచున్నదని సంఘపేష చేయువారి కందరికిని బాగుగ తెలిసియే యున్నది. కుటుంబసంబంధములగు సాంఘికనియమములు మిక్కిలి కఠినముగ నుండుటవలన కుటుంబముల మానసికశారీరకాభివృద్ధి దారుణముగ నిరోధ మేర్పడుచున్నది. ఇందువలన ముఖ్యముగా బిడ్డలకు హానికలుగుచున్నది. పగతీర్చుకొనుటలో ప్రకృతికి కనికరము లేదు. మానవజాతికి సంబంధించిన నియమములను మన ముల్లంఘించినచో మానవసంఘము నష్టపడక తప్పదు.

మనదేశమునందు సౌలములలోను, యంత్రశాలలలోను పనిచేయుచున్నవారే జనసంఖ్యయందు ముప్పాతికసంతునకు పైగానున్నారు. వీరు తమ కుటుంబములను పోషించుటయే దుర్బల నుగుచున్నది. వారికి పని అధికము. ఆదాయము తక్కువ. తగినఇండ్లులేవు. కడుపు నిండి తిండిలేదు. కట్టుకొనుటకు గుడ్డలేదు. ఈకారణముల వలన అతిసులభముగ వ్యాధులు వీరి నాక్రమించుచున్నవి. కావుననే వేలకొలదిగ అంటువ్యాధులకు బలియగుచుందురు. కలరా, ప్లేగు, ఇకొల్టాయంబా, మశూచికము, మన్నె పుజ్వరము మున్నగువ్యాధులవలన ప్రతివత్సరమును లక్షలకొలది మనుష్యులు చనిపోవుచున్నారు.

దేశమున ముట్టమద్యపానము మితిమీరుచున్నది. ఇందువలన ప్రజల ఆరోగ్యమునకేకాక్షణికమైన సాంఘికసంస్థ కంటటికినిగూడ ప్రబలమగు హాని కలుగుచున్నది. మహామ్మదీయమతమును, హిందూమతమును గూడ మద్యపానమును కఠినముగ నిరసించినవి. అట్టిస్థితిలో మద్యపానమును నిర్మూలించుటకు పూనుకొనిన దేశీయులపట్ల దొరతనమువారు సానుభూతిని చూపిన యెడల ఈ మహానర్థమింత శీఘ్రముగ దేశమునందంతటను వ్యాపించియుండదు. దొరతనము వారిట్లు చేయకపోవుటయేకాక మద్యపాన నిర్మూలనమునకు పనిచేయగోరిన దేశారాధకులకు ప్రబలమగు నిరోధమునుకూడ కల్పించిరి. మద్యవిక్రయశాలలవద్ద శాంతముగ బోధించుచుండిన వందలకొలది యువకులను చెరసాలలకు పంపిరి. పౌరులకు రాజకీయస్వాతంత్ర్యమును ఇయ్యనందువలన కలిగిన నష్టమును కూడదీయుటకు కాబోలు తప్పత్రాగి ఒడి రెగుంగకుండ మెలగుటకు పౌరులకుగల స్వాతంత్ర్యమును కాపాడుటకు దొరతనమువారు న్యాయశాసనాయుధమును సంస్కర్తలపై ప్రయోగించిరి. కొందఱు బాల్యమునుండియు, కొందఱు అభ్యాసమువలనను, కొందఱు నిర్బంధమువలనను త్రాగుబోతులగుచున్నారు. మద్యపానమువలన ప్రజల ఆరోగ్యము నశించుచున్నను సరే, ఘోరకృత్యములు మెండిగుచున్నను సరే, కృషికులును, కార్మికులును శక్తిహీనులగుచున్నను సరే, వారికుటుంబములవారు తిండిలేక మాడుచున్ననుసరే, ప్రభుత్వాదాయమునకు లోటురాకూడదు. కావున వారు మద్యపాన నిర్మూలనమునకు సమ్మతంపరు. తమ ఆదాయము తగ్గకుండుటకు తమబొక్కసమును నింపుకొనుటకు ఇతరసాధనములను వేనినైన నవలంబించి ఈయొక్క విషయమందైన ప్రజలయొక్క కోర్కెను దొరతనమువారు మన్నింపగూడదా?

మద్యతరగతులలోను వారికి క్రింది తరగతులలోను ఉండు ప్రజలస్థితికూడ చాల ఆందోళనమును కలిగించుచున్నది. వీరు చాల వరకు పట్టణములందును నివసించుచుందురు. అచట ఆదాయము తక్కువ; వ్యయ మధికము. కుటుంబ గౌరవమునకు భంగము కలుగుననుభయముచే వారు ఆదాయమునకు మించిన వ్యయమును చేయవలసియుండును. అందువలన వారు చాల కష్టములకు పాలగుచున్నారు. వానికి ముఖ్యముగా కావలసిన అన్న వస్త్రములు లభించుటయే దుర్బలముగా

నున్నది గాన దార్ధ్యమును, ఆరోగ్యమును కలిగించునట్టి ఆహారపదార్థములను భుజించుటకు వారికి దారిలేదు. పరిశ్రమము నిష్క్రమించే శక్తుల నున్నవారి నివాసగృహములు ఆరోగ్యకరములుగా నుండవు. ఇండ్లలో జనసంఖ్య మిక్కిలి హెచ్చుగానుండును. ఈ కారణములచే చాలమంది తీయవ్యాధిపాలన బాధపడుచుండుట గమనించుచున్నది. గ్రామములలోను, పట్టణములలోనుగూడ ప్రశుభ్రము నుండును, బాల్యదశయందును కలుగుచున్న మరణముల సంఖ్య అతి దారుణముగానున్నది. ఈవిషయమున మనము నెంటునే శ్రద్ధవహించవలసి యున్నది.

ఆరోగ్యమును, పారిశుధ్యమును గూర్చి తగిన యేర్పాట్లు లేకపోవుటవలన ఈ అనర్థము మరింత ప్రబలుచున్నది. వ్యర్థమును, గృహములను సంబంధించిన పారిశుధ్యమును వృద్ధి నొందుచుండు చాల అచకాశము గలదు. గాలియును, వెలుతురును బాగుగ తగులునట్లును, పరిశుభ్రముగా నుండునట్లును ఇండ్లను కట్టలేదు. నీటివనస్థి బాగుగా నుండునట్లును, పరిశుభ్రత యేర్పడునట్లును, మురికిని తీసివేయుటకు వీలగునట్లును, ఏర్పాట్లను చేసియే గ్రామములను, పట్టణములను నిర్మించుట అవసరము. చిట్టినిన్నగ్రామమునందైనను ఆహారపదార్థములను, మార్కెట్టులను గూర్చి అత్యధికమగు శ్రద్ధతో పరిశీలించుట ముఖ్యతము. ప్రజలకు నైద్యసహాయము ఇప్పటికంకె చాల హెచ్చుగ లభించునట్లు ఏర్పాటు జరుగునలెను. నిరోధన పీల్చిన వ్యాధుల నన్నింటిని లోపరుచుకొనుటకును, వానిని తుడుచు పూర్తిగ నిర్మూలించుటకును ఇవియే ముఖ్యసాధనములు.

ఇవి బాగుగ జరుగవలెననిన ప్రజలలో విద్య విస్తారముగ న్యాపించవలెను. ప్రజలకు తగిన విద్యను నేర్పకున్నచో జనసామాన్యమునకు సంబంధించిన ఆరోగ్య విధులను వారు గ్రహింపజాలరు. కావున అతిముఖ్యములును, ప్రాథమికములును అగు నియమములను గూడ వారు ఉల్లంఘించుచుండురు. మన పుగసాలక సంఘములకును సానిక సంఘములకును గల అధికారములపైని దోరనమువారు చాల నిరోధముల నేర్పగచినను ప్రజలశక్తిసామర్థ్యములు తగ్గిపోయిపోవుచున్నవి. ప్రజలు మంచి ఆరోగ్యస్థితియందుండుటకును అధికమగు కృషిచేయుటకు వారి కింకను అచకాశము కలదు.

శరీరపరిశ్రమ

అతి ముఖ్యతముగ సమస్య శరీర పరిశ్రమయే. కాని ధనమును, తీరికయునుగల ధనికులును, తదితరులునుగూడ శరీరపరిశ్రమను గూర్చి కొంచెమైన శ్రద్ధవహించుటలేదు. ఇది చాల సంతాపకరమగు విషయము. దేశీయులకుగల ఆయుధధారణ స్వాతంత్ర్యమును పూర్తిగ నిర్మూలించుటవలనను, నేనానాయకత్వమునకు వలసిన శక్తిని, నైపుణ్యమును బడయుటకు మన యువకుల కవకాశము లేకుండచేయుటవలనను శరీర పరిశ్రమనుగూర్చి వారికి సహజముగ నిట్టి ఔదాసీన్యము కలిగినదని తలచెదను. ప్రజలు తమ మానవత్వప్రాణములను కాపాడు

టకు అశక్తులై పరులపై నాధారపడవలసివచ్చుటకు భువియున్నారు. ఈపరిస్థితిభూము దేశమునం దధిపతులను పూర్తిగ నిర్మూలమున్నది. పూర్వకాలములందుండిన అఖిలరాలు, తాలింఖానాలు మున్నగు శరీరవ్యాయామశాలలు ఇప్పుడంతరించినవి. వానితోపాటు జాతీయగౌరవమునకు ముఖ్యతముగా ఆత్మ విశ్వాసభావముగూడ నంతరించి నది. ప్రజల పౌరుషమును రోషమాఘమున్ని సాగ్వజనికముగా నీ ఆయుధ ధారణ నిరోధన పద్ధతినీ తొలగించి వ్యవశేషసంరక్షణమునకు చేదీయులను సిద్ధపరుచుటకు భారతీయుల కవకాశ మొసంగుటచి తరతమవారి నెపుడు కోరినను వారు అభ్యర్థమునే చూపుచున్నారు. దానికిగలకారణము మనకు గోచరించుటలేదు. ప్రజలకు ఆయుధధారణస్వాతంత్ర్య మొసంగినచో దేశకాంతికి భంగము కలుగునని సంశయించుట కెట్టి అవకాశమునులేదు. భారతదేశమునందున్న సంస్థానములలో ఆయుధశాసనము లేకున్న నచేతికర్రలను పట్టుకొనుటనుగూర్చి కూడ నిబంధన లేర్పడియున్న బ్రిటిషుఇండియాలోనే ఆస్పష్ట నములందుకంటే అల్లరులు అధికముగ నున్నవి. ప్రజల ఆరోగ్యమును కాపాడు నిమిత్తము అఖిలారాలు, తాలింఖానాలను ఏర్పరుచుట మున్నగు పనుల నన్నిటిని చేయవలెనన్న ధనము హెచ్చుగ, కావలసి యున్నది. ప్రజ లీవిషయమున నెంత చక్కని యేర్పాట్లు చేసినను ప్రస్తుతస్థితిలో అవి చాలియుండవు. ప్రభుత్వాయమునందధికభాగమును ఇందులపై వ్యయపరిచిన గాని నిజముగ జాతీయనిర్మాణవ్యభివృద్ధుల ఇట్టి సంస్కరణములను ప్రారంభింప వీలులేదు. శరీరత్వమును చేరుతో పైనికళాకారకు భారతదేశాదాయము నందు నూటికి ఆరుపది వంతున దోరతనమువారు వ్యయపరుచుచున్నారు. దేశీయులు అత్యధిక శరీర మర్మలస్థితియందుండునట్లు చేసినపుడు శరీరత్వము కలుగజాలవని దోరతనమువారు గ్రహింపనగుచురు. విద్యము సాధికముగ వ్యయపరిచి శిబిరములను, మర్గములను నిర్మించుటవలనను, మాగడయంత్రములను అందర్నూట వలనను దేశరక్షణము కలుగనేరదు. ధనము వ్యయపరిచి కంకశములను త్రవ్వించగలిగినను, వానిలో నిలుచుకొని పొగసలుపుటకు మనుష్యులు కాకలేదు. దేశీయుల పౌరుషమును, ఆరోగ్యమును వృద్ధి నొందించినచో కాని నిజమును దేశరక్షణ కలుగజాలదు.

సమాప్తి

మరల ముందున కడుగిడుటకు దేశమును సిద్ధపరచుటలో మన మొంతమాత్రమును ఆలస్య మొనర్పగూడదు. మన రాజకీయశరీరము నందు ప్రవేశించియున్న సాంఘిక రాజకీయ విభేదములనుశత్రువులను నిర్మూలించుటకు మనము శక్తిసామర్థ్యముల నన్నిటిని కేంద్రీకరించవలెను. హిందూమహమ్మదీయ వినాదములను పరిష్కరించుటకు కాంగ్రెసు స్థాయిసంఘమువారు చేసిన పరిష్కారము రెండు పక్షములవారికిని న్యాయ మైనదిగా నున్నదిగాన రెండు మతములవారును దాని

నంగీకరించి కలహముల నంతరింపజేయ నలసినదని నేను వేడుకొనుచున్నాను. వెంటనే దేశమునందంతటను కాంగ్రెసు సంఘములను సక్రమముగ నేర్పరుపవలెనని నేను నొక్కి చెప్పుచున్నాను. మన దేశమునందు కాంగ్రెసు మహాసభయే ప్రధాన ప్రజాప్రతినిధిసభ యైయున్నది. ఆజేరు సర్వవిధముల దానికి సార్థకమగునట్లు అన్ని సంఘములవారును, అన్ని రాజకీయ పక్షములవారును కాంగ్రెసునందు చేరవలెనని నేను ఆహ్వానించుచున్నాను. ఇంకను శాసనసభలకు వెళ్లవలెననియే కోరుచున్న వారందరును ఒక్క ప్రజాపక్షముగ నేర్పడి కాంగ్రెసు విధానమునే అనుసరించి శాసనసభలలో ప్రతిపక్షముగ పనిచేయవలెనని కోరుచున్నాను. కాంగ్రెసువారును, దేశీయులందరును రాజులు కమిషనును సంపూర్ణముగ బహిష్కరింపవలసినదని నిష్కర్షగా తెలుపుచున్నాను. భారతభావినిని నిర్ణయించుటకు భారతీయులు బ్రిటిషువారితో కలసి పనిచేయవలెననిన రౌండుటేబులు కాన్ఫరెన్సును జరుపుట ఒక్కటియే సాధనమని వెనుక కాంగ్రెసువారు తెలిపిన విషయమునే నేను మరల తెలుపుచున్నాను. స్వరాజ్యవిధానమును నిర్ధారణ చేయుటకు ఆసభకు సంపూర్ణాధికారము నొసంగవలెను. ఆసభలో భారతబ్రిటిషుప్రతినిధులుకలసి ఆలోచించి దానిని నిర్ధారణ చేయవలెను. స్వరాజ్యవిధానమును కాంగ్రెసువారు వెంటనే

సిద్ధపరిచి పిచ్చుట నేషనలు కన్వెన్షనును సమావేశపరిచి ఆసభలో దానిని నామోదింపజేయవలెనని నేను మించుచున్నాను. భాగతీయసమస్యలను అంతర్జాతీయ దృష్టితో మన మాలోచించవలెను. ఆసియాఖండమునందలి ఇతర దేశములలో విజ్ఞానసంబంధమును, స్నేహభావమును వృద్ధిబొందింపవలెనని నేను నాదేశీయులకు విన్నవించుచున్నాను. ఎంగరాష్ట్రయువకులను కారాగృహములనుండి విముక్తులను గావించువరకును, భారతీయుల ప్రాథమిక పాఠ్యములను దొరతనమువారు మరల వెన్నటికిని భంగపరుపకుండు తగిన కట్టుబాటులను చేయువరకును మన ప్రయత్నములను మనము విరమింపగూడదని నేను ప్రజలను హెచ్చరించుచున్నాను. దేశీయుల ఆగోగ్యస్థితి అత్యధికమగు ఆందోళనను కలిగించుచున్నది. కావున ఆగోగ్యమునకు భంగకరములగు కారణములను తొలగించు విషయములలో చాల దీక్షతో పనిచేయవలెనని నేను దేశీయులను కోరుచున్నాను. భారతదేశము నొకజాతిగావించి అదితన మహాదేశయ ను గాంచుటకుగల నిగోధములన్నిటిని అమోఘ సంకల్పముతోడను, దృఢనిశ్చయముతోడను జయించి, ప్రపంచజాతులలో దాని నర్హస్థానము నాక్రమింపజేయుటకు సాయపడు సాధనము లివియని నేను తెలచుచున్నాను.

తీర్మానములు

సామ్రాజ్యతత్వము—ప్రతినిరోధక సమ్మేళనము

1927 సం. ఫిబ్రవరిమాసమున బ్రుసెల్సునగరమున సమావేశమైన సామ్రాజ్యతత్వప్రతిరోధక మహాసభవారు సామ్రాజ్యతత్వమును ప్రతిరోధించుటకు ప్రత్యేకముగ నొక సమ్మేళనము నేర్పరచినందుల కీసభవారు తమ ఆమోదమును వెలిపుచ్చుచు, సామ్రాజ్యతత్వము పై గావింపబడు పోరాటమునం దీసమ్మేళనములతో కలసి పనిచేయుటకు అఖిలభారత జాతీయోపసంఘమువారు గావించిననిర్ణయము నామోదించుచున్నారు.

చైనాయెడల సానుభూతి

ఈ మహాసభవారు చైనాప్రజల సభినందించుచు, జాతీయ విముక్తికొరకు వారు సాగించుచున్న పోరాటమునందు సంపూర్ణముగ సానుభూతిని తెలుపుచున్నారు. అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమువారు తాము చైనాకు పంపదలచిన వైద్యసహాయక దళమునకు ప్రయాణానుమతిపత్రముల నొసగ నిరాకరించిన ప్రభుత్వవర్తనను ఖండించుచున్నారు. చైనాలో తమసామ్రాజ్యాధికారమును బలపరుచుకొనుటకు, చైనాదేశీయులు స్వాతంత్ర్యము సాధించుకొనకుండు నిరోధిం

చుటకును బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు తిరిగి భారతీయ పటాలములను సమోదాగించినందుల కీ సభవారు తీవ్రమగు ఆగ్రహమును తెలుపుచున్నారు.

ఇంకను చైనాలోనున్న భారతీయపటాలములను, పోలీసుదళములను అన్నిటిని వెంటనే తిరిగి స్వదేశమునకు పిలిపింపవలెననియు, సామ్రాజ్యతత్వమును ప్రతిఘటించుటలో చైనీయులు, భారతీయులు ఏకకార్యదీక్షపరులగుటచే ఇకమిద భారతీయులెవ్వరును బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారి ఏజంట్లుగ, చైనాదేశీయులకు ప్రతిపక్షముగ పనిచేయుటకు చైనాకు వెళ్లరాదనియు ఈసభవారు కోరుచున్నారు.

మొసపటోమియా పర్షియా దేశములనుండియు, బ్రిటిషు కాలనీలనుండియు, ఇతర దేశములనుండియు భారతీయ పటాలములను, పోలీసుదళములను, రాయబారివర్గ రక్షకపటాలములను వెంటనే పిలిపింపవలెనని ఈ జాతీయమహాసభవారు గోరుచున్నారు.

3

ప్యాసుపోర్టుల నిరాకరించుట

విదేశముల దర్శించుటకు వెడలగోరు భారతీయులలో కొందరుకును, భారతదేశమును దర్శింపగోరు భారతీయులకును పాస్పోర్టుల

కాంగ్రెసునగరము

(శ్రీ)రాజామహేంద్రవర్మగారు, స్వచ్ఛందసేవకులు

స్వచ్ఛందసేవకులు

శ్రీమతి ఆచంట రుక్మిణమ్మగారు, బి. ఏ.

నాయకురాలు

శ్రీమతి కమలాదేవి ఛటోపాధ్యాయగారు

ఉపనాయకురాలు

స్వచ్ఛంద శ్రీ సేవాదళము

స్వచ్ఛంద శ్రీ సేవాదళము

నిరాకరించుటగా ప్రభుత్వమువా రనలంబించుచున్న నిధానమును సభ వారు ఖండించుచున్నారు. అనవసరముగ పాపాపాద్యుల కర్మకాండనం తను వెంటనే రద్దుచేసి భారతదేశమునకు వచ్చుటకును, తిరిగి నట్లు కును సంపూర్ణముగ స్వేచ్ఛనొసగవలెనని ఈ సభవారు గోరుచున్నారు. పార్లమెంటు సభ్యుడుగ మాపురీ సకలత్వాలాగారు భారతదేశమునకు జనుట కొసగబడిన ప్రయాణానుమతిపత్రమును రద్దుచేసి అతనిని తన స్వదేశమునకు వెళ్లకుండు నికోధించి ప్రవాసితునిగ నొనర్చినందులకు బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారి దర్శనీ సభవారు ఖండించుచున్నారు. తనను బలపరచుటకు రెండవవ్యక్తి యైనను సాధారణముగ గనుపింపని పార్లమెంటుసభయందు ఎంత ప్రాతిపదికలమును, కష్టములను ఎదుర్కొనవలసివచ్చినను నిరంతరము భారతదేశ స్వాతంత్ర్యముకొరకు నిలిచి పోరాడుచున్న సకలత్వాలాగారి ధైర్యసాహసముల నీసభవారెంతయు ప్రశంసించుచున్నారు.

౪

రాజగోపు మహాసంగ్రామము

భారతదేశమునందును, ప్రాకృత్యముద్రములయందును, అందు ముఖ్యముగ భారతదేశమున పశ్చిమోత్తర పరగణాలయందును బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు గావించుచున్న అసాధారణముగ విస్తారపరిరసన్నాసముల నీసభవారపరిమిశాన్వోళితస్మాదములతో పరికించుచున్నారు. ఈ సంగ్రామసన్నాసములు భారతీయుల స్వాతంత్ర్యప్రయత్నిములను అణచివైచి భారతదేశమున బ్రిటిషు సామ్రాజ్యాధికారమును దృఢపత్తిరముగ నొనర్చుకొనుట కుద్దేశింపబడుటయేకాక ఇందువలన వినాశకరముగ సంగ్రామ చునతికాలమున సంభవించి, ఆ సమయమున విదేశీయులు తమసామ్రాజ్యమును విస్తరింపజేసికొనుటకు భారతదేశమును సాధనముగ నొనర్చుకొనుటకు ప్రయత్నించెదరు.

భారతదేశప్రజలకు తమ ఇరుగుసొరుగువారితో నెట్టివివాదముగాని, సారసులుగాని లేననియు, వారితో కలసి శాంతముగ జీవించగోరుచున్నారనియు, ఏ సంగ్రామముందైనను పాల్గొనుటగా లేదా యనువిషయమును నిర్ణయించుకొనుటకు వారికి సంపూర్ణముగ హక్కు గలదనియు ఈకాంగ్రెసుసభవారు ప్రకటించుచున్నారు.

ఈ సంగ్రామ చిహ్నములను అంతమొందింపఁబరిచినదనియు, బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు భారతదేశమున సంగ్రామమును ప్రకటించి, తమ సామ్రాజ్యమును విస్తరింపజేసికొనుటకు భారతదేశము నుపయోగించుకొన బ్రయత్నించునెడల, అట్టిసంగ్రామమున పాల్గొనుటకుగాని, నీవిధముగనైనను సహకార మొనర్చుటకుగాని భారతీయులెల్లరును నిరాకరింపవలసినదనియు ఈసభవారు ప్రకటించుచున్నారు.

౫

బహిష్కరణ తీర్మానము

భారతవర్ష మయొక్క స్వయంనిర్ణయహక్కును కేవలము బ్రిటిష్ కగించి బ్రిటిషుప్రభుత్వము ప్లాట్యూటరీ రాయల్ కమిషనును నియ

మించినందున సమగ్రకమిషనును సర్వవిధముల బహిష్కరించుటయే భారతవర్షము అనలంబింపవలసిన ఆర్థికగౌరవకరముగ ఏకకమాగ్గును ఈజాతీయమహాసభవారు తీర్మానించుచున్నారు. బహిష్కరణ విాక్రిందివిధమున గావింపవలెను:

(ఏ) దేశమునందుండెడి కాంగ్రెసుసంఘములన్నియును.

(౧) కమిషను భారతదేశమునం దడుగిడిన గోజాననే బహిష్కరణమున కనుకూలముగ ప్రజాభిప్రాయప్రకటన ప్రచర్యనమున కేర్పాటులు దేశము దంతటను గావింపవలెను. కమిషను సంస్కరించెడివేర్వేరు పట్టణములందును అట్టిచిరస్పాటులే కావింపబడవలెను.

(౨) కమిషనును సంపూర్ణముగ బహిష్కరించుటపై వివిధ రాజకీయపక్షములవారిని మరికొల్పి ప్రజాభిప్రాయమును ప్రచారము మూలమున బలపరుపవలెనని తీర్మానించుచున్నారు.

(బి) భారతదేశమువలన శాసనసభలలోని అనధికార సభ్యులును, వివిధరాజకీయపక్ష నాయకులును, సంఘనాయకులును, తిరుగుబాటు రును కమిషనువారియగుట సాక్ష్యమొసంగింపదనియు, ప్రత్యేకముగ గాని, ఆంగ్లరంగికముగగాని ఎట్టిసహకారము గావింపరాదనియు, కమిషనువారి కొసంగెడి బందులకు హాజరగుటగాని, అందు పాల్గొనుటగాని గావింపరాదనియు ఈసభవారు తీర్మానించుచున్నారు.

(సి) శాసనసంస్థలందుండెడి అనధికారసభ్యులెల్లరును

(౧) కమిషను సంస్కర్షములో నియమింపబడినాండు ఉపసంఘములకు సభ్యుల నొసంగరాదనియు, అట్టి ఉపసంఘములపై పని చేయరాదనియు తీర్మానించుచున్నారు.

(౨) వారియు కమిషనువారి పనులకయి అయ్యెడివ్యయమునకు గాను శాసనసభలం దుపపాదంపబడు గ్రాంటునుగాని, ప్రతిపాదనను గాని దేని నయినను ఓడింపరాదనియు తీర్మానించుచున్నారు.

(౩) భారతశాసన సంస్థలందున్న అనధికారసభ్యులెల్లరును తమ సభ్యత్వములు రద్దుగాకుండు నొనర్చుటగాని, లేక బహిష్కారోద్యమమును బలపరచుటకుగాని, లేక అంగ్రిగము నోడించుటకు గాని, లేక భారతీయశాసనములను ప్రతిపాదనని కార్యనిర్వాహక నగ్గము వారు నిలంచుచు చేయునట్టి ప్రతిపాదనల నెదుర్చుటకుగాని శాసనసభలకు హాజరుగావలయునేకాని ఇతరసమయములందు శాసనసభల కరుగరాదు.

(ఇ) బహిష్కరణమును బలయుతమును, సంపూర్ణమును గావించుటకయి సాధ్యమైనతావులందు తాము ఇతరసంఘములతోను, పక్షములతోను సంప్రతించి, వారి సహకారమును జొందుటపై నిర్ధింపు కమిటీవారి కీజాతీయమహాసభవారధికార మొసంగుచున్నారు.

౬

సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యతీర్మానము

సంపూర్ణ జాతీయ స్వాతంత్ర్యము భారతదేశీయుల ఆదర్శముని ఈజాతీయమహాసభవారు ప్రకటించుచున్నారు.

2

బెంగాలు నిర్బంధితులు

౧౮౮౩ సం.పు 3 వ రిగ్యులేషనుక్రిందను, ౧౮౮౫ సం.పు బెంగాలు క్రిమినల్ లాసవరణచట్టముక్రిందను నిరపరాధులగు పౌరులను, కాంగ్రెసునేనకులను విచారణలేక అంతులేనికాలమునకు కారాగారముల పాల్పెసి, నిర్బంధవిధానము ననుసరించుచున్న భారతప్రత్వము యొక్కయు, బెంగాలుప్రభుత్వముయొక్కయు పరిపాలనావిధానమును జాతీయమహాసభవారు తీవ్రముగ ఖండించుచున్నారు. సవరుప్రభుత్వ నిర్బంధవిధానమునకు గురియై మాతృదాస్యవిమోచనకై పలుకష్టముల నంది, ప్రస్తుత మిడుమలకు లోనగుచున్నట్టివా రందరకును స్నేహపూర్వకముగ ధన్యవాదముల నందజేయుచున్నారు.

(అ) ౧౮౮౫ సం.పు బెంగాలు క్రిమినల్ లా సవరణ చట్టము క్రింద నిర్మితములైన ప్రత్యేక న్యాయస్థానములచే శిక్షింపబడిన రాజకీయ నిర్బంధితులయొక్కయు, విచారణలేక నిర్బంధమునందుంపబడిన ప్రవాసితులయొక్కయు సత్వరవిమోచనమును కాంగ్రెసువారు కోరుచున్నారు.

(ఆ) 1818 సం.పు వంగదేశసంస్థాన నిర్బంధితుల 3 వ రిగ్యులేషన్ క్రింద సర్దార్ శాంతసింగుగారిని నిర్బంధించినందులకు ప్రభుత్వమువారి చర్యను కాంగ్రెసు సభవారు తీవ్రముగ ఖండించుచున్నారు.

౫

కాకోరీనిర్బంధితులు

కాకోరీకేసునందు శ్రీయుతులు యస్. రామప్రసాదుబిస్మిత్, రాజేంద్రనాథలాహిరి, ఆమఫ్ గుల్ల, రోహన్ సింగుగార్లపై విధింపబడిన అమానుషశిక్షలపై ప్రజలత్కంఠాగ్రహము ప్రకటించిననుగూడ దానిని సరకుచేయక శిక్షలను తగ్గింపకుండుటలో ప్రభుత్వమువారు వహించిన అలక్ష్య భావమునకు ఈజాతీయమహాసభవారు మిక్కిలి విచారమును వెల్లడించుచు, అట్టి శిక్షల పాలైనవారి కుటుంబములకు తమ మనఃపూర్వక సానుభూతి నందజేయుచున్నారు.

౬

జనరలు అవారీగారు

నాగపూరు ఆయుధశాసనోల్లంఘన సత్కాగ్రహనాయకు లగు జనరలు మంచర్ల అవారీగారును, వారి అనుచరులును దృఢమగు దేశభిమానము, స్వార్థత్యాగమును వెల్లడించినందుకు ఈ జాతీయమహాసభవారు అభినందించుచు, అవారీగారు ఆహారనిరసనవ్రతము బాసిన యీ 75 వ దినమున వారియెడల సానుభూతి దెలుపుచున్నారు.

౧౦

భారత బర్మాదేశముల సంయోగము

బర్మాను భారతదేశమునుండి ప్రత్యేకించుటకు జరుగు ప్రయత్నము లన్నిటితో ఈజాతీయమహాసభవారనంగీకారమును ప్రకటిం

చుచు, పశ్చిమోత్తరపరిసాధురాష్ట్ర నిర్మాణాభిప్రాయము ఖండించుచున్నారు.

భారతీయులకును, బర్మాదేశీయులకును భారత బర్మాసంయోగమును సాధ్యమైనన్నివిధముల సరస్వరము బలపరచుటకై కాంగ్రెసువారు విజృంభి గావించుచున్నారు.

౧౧

బ్రిటిషునస్తు బహిష్కారము

బ్రిటిషునస్తు బహిష్కారమునకై అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘమువారు గావించిన తీర్మానమును తిరిగి బలపరచుచు రాష్ట్రీయకాంగ్రెసు సంఘములనా రీతీర్మానము నాచరణలో పెట్టుటకై తగిన ఏర్పాటులను గావింపవలయును.

౧౨

స్వదేశసంస్థానములు-బాధ్యతాయుతప్రభుత్వము

భారతవర్ష చందలి సంస్థానాధీశుల యొక్కయు, ప్రజలయొక్కయు క్షేమములను పాటించినచో స్వదేశసంస్థానములందు త్వరలో ప్రజాప్రతినిధిసంస్థలద్వారా బాధ్యతాయుతప్రభుత్వమును స్థాపింపవలయునని తీర్మానించుచున్నారు.

౧౩

దక్షిణాఫ్రికాలోని భారతీయులు

దక్షిణాఫ్రికాయందు యూనియను ప్రభుత్వమువారు భారతీయుల నెక్కు వాడరముతో జూచుట కభిలాష గలవారని తెలుపుటకు నిదర్శనముగ నంగీకరింపబడిన ఇండోయూనియను ఒడంబడికను ఈకాంగ్రెసు సభవారు అంగీకరించుచు, భారతీయనివాసులకు యూనియను ప్రభుత్వమునందు ఓటింగు అధికారముగల యితగ్రజలతో సరిసమానమగు హక్కు లొసంగినగాని సంతృప్తి నొందజాలవని తమ అభిప్రాయమును దెలుపుచున్నారు. యూనియను ప్రభుత్వమువారు ఖర్చు భేదముల చట్టము, భారతీయులను హోటల్సులో నొఖిరులుగ నియమింపరాదని విధించుచట్టము, మునిసిపలు స్థలముల ప్రత్యేకించు నేటాలుచట్టము మున్నగు జాతిభేదము ననుసరించుకొనియున్న చట్టములను రద్దుపరిచి ఉభయదేశముల మధ్య నూతనముగా గల్గిన సఖ్యమును పెంపొందించవలెనని కోరుచున్నారు.

తూర్పు ఆఫ్రికాలోను దక్షిణాఫ్రికాలోను భారతీయుల ప్రతిపత్తి నధికము చేయుటకు మానవసేవకు ఎక్కువ పాటుబడిన దీనబంధు సి. యఫ్. ఆండ్రూసుగారికి కాంగ్రెసువారు హృదయపూర్వకముగ కృతజ్ఞత దెలుపుచున్నారు.

౧౪

తూర్పు ఆఫ్రికాలో భారతీయులు

1. తూర్పు ఆఫ్రికను ఫెడరేషనుకమిషను భారతీయప్రతినిధు లెవరు లేకుండ నియమించి, బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వ మనునెప

మున అచ్చటి ఆమాయకులగు దేశీయులను, ఐరోపియనులు చేరక మునుపె పోయి వారితో అనేకశతాబ్దములనుండి సఖ్యముగా నుండిన భారతీయులను అణచివేయుటకు ఐరోపియనుల కెక్కువ అధికార మిచ్చు విధానమును ఈ కాంగ్రెసువారు తీవ్రముగ నిరసించుచున్నారు. 2. టాంగ్ నైకా మాండేటునందు ఐరోపియనులకు మాత్రము ప్రత్యేకముగ ఉన్నతస్థలముల నేర్పాటు చేయుచుండుటచలన చాల ప్రమాదము గలదనియు, జాతీయమితినారు ఈవిషయమున శ్రద్ధవహింపవలెననియు కోరుచున్నారు. 3. కన్యాస్థానికస్వపరిపాలనము గూర్చి ఫీచముకమిటీవారి రిపోర్టు నెయిగోల్టీ, మొంబాసాలయందు ఐరోపియనులకే లెక్కనమించి ప్రాతినిధ్యము అన్యాయముగ నొసంగినందున గాని నిరసించుచు, తూర్పుప్రెసికా భారతీయులు సరిసమానస్వత్వము కొరకు ఆంగ్లోభన పూర్తిగ కొనసాగించెదరని నమ్మచున్నారు.

౧౫

హిందూముస్లిము సఖ్యము

౧వ భాగము—(రాజకీయపు హక్కులు)

కాంగ్రెసువారు ఇట్లు తీర్మానించుచున్నారు:—ముందు నూచింపబడు రాజ్యాంగవిధానమునందు రాష్ట్రశాసనసభలయందును, కేంద్ర శాసనసభయందును సమిష్టి నియోజకవర్గముల నేర్పాటు చేయవలెను.

రెండవ పెద్ద సంఘములకు, శాసనసభలవిషయమున వారివారికి గల న్యాయమగు హక్కులకు ఎట్టి భంగము కలుగకుండుటకై, వారు కోరినచో, సమిష్టి నియోజకవర్గములనే, ఆయా సంఘములకు జనసంఖ్య ననుసరించి ప్రతినిధులసంఖ్య ప్రత్యేకించి యుంచవలెను.

పంజాబులో అల్పసంఖ్యాసంఘములకు అనుకూలముగ కొన్ని సౌకర్యములను ఒసంగవచ్చును. శాసన సభా ప్రాతినిధ్యము విషయమున అల్పసంఖ్యా సంఘములకు రిగ్గీతసంఖ్యకన్న నెక్కువ ప్రాతినిధ్యము గావలెనన్నచో, తా మధిక సంఖ్యగానున్న యితరరాష్ట్రములందు ప్రతిపక్షమువారి కట్టి సౌకర్యము నొసంగుటకు అన్యోన్యాయము కూలమగు ఒడంబడిక నేర్పరచుకొనవలెను. దానిననుసరించియే పంజాబులోని అల్పసంఖ్యాకులకు సౌకర్య మొసంగబడును. ఉభయమతముల వారికి రాష్ట్రములందు ఈ ఒడంబడికననుసరించి ప్రాతినిధ్యమునం దెట్టివ్యత్యాస ముంబడునో కేంద్రశాసన ప్రతినిధుల సంఖ్యవిషయమునగూడ అట్టి వ్యత్యాసమే యుండును.

పంజాబులో శాసనసభా స్థానముల ప్రత్యేకించుటనుగూర్చి తీర్మానించునపుడు సిక్కులనుగూడ ముఖ్యమయిన అల్పసంఖ్యాక సంఘముగనెంచి వారిహక్కులగూర్చి పూర్తిగ విచారించుటయగును.

పశ్చిమోత్తర సరిహద్దు రాష్ట్రమునందు, బ్రిటిషు బెలూచిస్థానునందు ఇతర రాష్ట్రములలో వలెనే సంస్కరణముల ప్రతిపాదింప

వలెనని మహమ్మదీయ నాయకులు గావించినసూచన చాల న్యాయముగ నున్నదని కాంగ్రెసువారు తలంచుచున్నారు. ఇది వెంటనే అమలుజరుపవచ్చును. పరిపాలనా విషయముగు ఇతర సంస్కారములతో సాటు న్యాయపరిపాలనా విధానమునంగూడ తగిన సంస్కారము ప్రారంభింపవలెను.

సింధును ప్రత్యేకరాష్ట్రముగ వేరుచేయవలెనను నూచనగూర్చి భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రవిభజనమునకు తగిన అణ స ర ము గ ల ద , కాంగ్రెసువారు చలంచుచున్నారు. కాంగ్రెసునిర్మాణమునందు ఈ సూత్ర మంగీకరింపబడెను. వెంటనే భాషలనుసరించి రాష్ట్రముల విభజింపవలెను; అట్టి యేర్పాటును ఏరాష్ట్రమయినను తాను కోరినచో వెంటనే ఒసంగవలెను.

ముందుగ ఆంధ్ర, ఉత్కళ, సింధు, కర్నాటరాష్ట్రములను ప్రత్యేకరాష్ట్రములుగ నేర్పాటు చేయవచ్చును.

స్వరాజ్యవిధానమును తయారుచేయుటలో అంతఃకరణస్వాతంత్ర్యమునకు మనము భద్రమును కలుగజేయవలెను. ఈస్వాతంత్ర్యమును భగ్నము చేయునట్టి చట్టములను జేయుటకు భాగతశాసనసభకు, రాష్ట్రశాసనసభకు గూడ నెట్టి అధికారము నుండకూడదు.

నమ్మకము, ఆరాధనము, మతానుష్ఠానము, సాహచర్యము, మత విద్య, మతప్రచారము మున్నగువానిని, ఇతరులకు అట్టి విషయములలో భంగము కలుగకుండు, నెరవేర్చుటకు న్యక్తులగుగలస్వాతంత్ర్యమే అంతఃకరణ స్వాతంత్ర్యము.

రాష్ట్రశాసనసభయందుగాని, కేంద్రశాసనసభయందుగాని ఏదేనియొక సంఘమునకు చెందిన సభ్యులలో క్లి నంశు సంఖ్య అభ్యంతరము దెలిపినచో, సాంఘికవిషయములకు సంబంధించినతీర్మానములను గాని, చట్టరూపములనుగాని సభలో చర్చకు దేరాదు; చర్చ చేయరాదు; ఆమోదింపరాదు. “సాంఘిక విషయములకు సంబంధించినవి” అనగా శాసనసభలలోని హిందూమహమ్మదీయ సభ్యులనుండి యెన్నుకొనబడిన జాయింటు స్టాండింగు కమిటీవారు ఆరీతిగా నిర్ణయించునవి.

౨ వ భాగము—మతవిషయమగు హక్కులు

కాంగ్రెసువా రిట్లు తీర్మానించుచున్నారు:—తమ యిష్టమువచ్చినచోట వాద్యములతో ఊరేగింపు జరుపుకొను హిందువుల హక్కులకును, తమ యిష్టము వచ్చినచోట గోవులను నగచేయుట లేక బలివేయుటకు గల మహమ్మదీయుల హక్కులకును భంగము కలుగకుండు, వీలయినంతవరకు గోవధ విషయమున హిందువుల కోర్కెను మన్నించవలెనని మహమ్మదీయులును, మసీదులయెదుట వాద్యముల విషయమున వీలయినంతవరకు మహమ్మదీయుల అభిప్రాయమును మన్నించవలెనని హిందువులును తమ తమ సంఘములవారికి హెచ్చరికలు చేల్పుచున్నారు.

కావున పింగువులు, మహమ్మదీయులుగూడ ఈవిషయము నందు దౌర్జన్యమునకు గడంగరాదని కాంగ్రెసువారు కోరుచున్నారు.

అన్యమతస్థులను సహేతుకముగ వాదించి, బోధించేసి, ప్రోత్సహించి తన మతములో కలుపుకొనుటకు ప్రతివ్యక్తికిని, ప్రతిసంఘమునకు పాక్కు గలదు. కాని యెవ్వరుగూడ బలవంతముగ వారింప యత్నింపరాదు. మోసముచేసి గాని శౌతిక ప్రబోధనముల జూపికాని మతాంతరీకరణము లొనర్పరాదు. 18 ఏండ్లలోపు వారిని వారి పరిబంధులతో దప్ప విడిగా అన్యమతములోనికి చేర్చుకొనరాదు. 18 ఏండ్లలోపువారు అనాధలుగ దొరకినప్పుడు వారిని వారిమతమువారి కొప్పగింపవలెను. ఒకమతమునుండి వేరొక మతములోనికి మార్చునపుడు ఆన్యక్తినిగూర్చికొని, స్థలమునుగూర్చికొని, సమయమునుగూర్చికొని యెట్టి రహస్య ముండరాదు. ఆకార్యము నెరవేరిన పిదప అమితోత్సాహాద్రవ్యము లేమియు నుండరాదు.

మతాంతరీకరణముగూర్చి బలవంతముగ, లేక రహస్యముగ జరిగినదనికాని, మోసముచే జరిగినదనికాని, అక్రమముగ జరిగినదనికాని ఫిర్యాదులు వచ్చినను, లేక 18 లోపువారిని అన్యమతస్థులు స్వీకరించినను ఆవిషయమును వర్కింగు కమిటీవారిచే నియమింపబడు మార్గనర్తులు విచారించి పరిష్కరింపవలెను.

౧౬

స్వరాజ్యప్రభుత్వప్రణాళిక

జేశమునందుగల వేర్వేరు రాజకీయపక్షములు స్వరాజ్యప్రభుత్వప్రణాళికను తయారుచేయుట కేకముగట కభిలషించుచుండుటచే, కార్యనిర్వాహకసంఘమువారి సభవారియగుట నుంచిన చిత్తుప్రణాళికలను, ఇతరులొసగిన సలహాలను సచుగ్రముగ నవలోకించి, ఇతర రాజ

కీయ కార్మిక సాంఘికపక్షములచే నిందునిమిత్తము నియమింపబడు ప్రత్యేకసంఘములతో కలసిచర్చించి, స్వరాజ్యప్రణాళికను తయారు చేయవలసినదని కార్యనిర్వాహకసంఘమువారిని గోరుచున్నారు. ఆప్రణాళికయందు ప్రజల పౌరసత్వపు హక్కులనుగూడ నిర్వచింపవలెను. ఆవిధముగ తయారుచేసిన ప్రణాళికను చర్చించుటకు మార్చినెలలో గా డిల్లీలో ప్రత్యేకముగ నొక కన్వెన్షనును సమావేశ పరుపవలెను. ఆసమావేశమునకు అ. భి. జాతీయోప సంఘసభ్యులు, పై నుదాహరించిన ఇతరసంస్థల నాయకులు, ప్రతినిధులు, కేంద్రరాష్ట్రీయ శాసన సభయందలి ప్రజాప్రతినిధులు ఆహ్వానింపబడవలెను.

౧౭

కార్యదర్శులు

గత వత్సరము కార్యదర్శులుగ నుండి అమూల్యముగ సేవ యొనర్చిన ఎ.రంగస్వామి అయ్యంగారు, పల్లభాయి పటేలుగార్లకు కృతజ్ఞతను తెలుపుటకు తీర్మానింపబడెను.

1928 సంవత్సరమునకు—1. స్వాభిమోరీషీ, 2. జనాహిర్లాలు నెహ్రూ, 3. సుబాష్చంద్రబోసుగార్లను కార్యదర్శులుగ నెన్నుకొనవలెనని తీర్మానింపబడెను.

కోశాధికారులు

1928 సంవత్సరమునకు జమ్నాలాల్ బజాజ్, రేవాశంకర జగ్జీవనుగార్లను కోశాధికారులుగ నెన్నుకొనవలెనని తీర్మానింపబడెను.

రాబోవు కాంగ్రెసు

రాబోవుకాంగ్రెసును కలకత్తాలో జరుపవలెనని తీర్మానింపబడెను.

జెండా యేనుగు

ర్వకాలంబు భారతభూమియందు—జండతిరమైన భగదనం బొండుజరిగె; [డవు.

భేరిభాంకారముల దిశల్ మాటునెలగెగె;—బెనుతుపాకులు ధామ్ముధామ్మునియెద

నాటి సంకులు సమర సన్నాహరంగ—మందు నియమితంబైన కృత్యంబునెరప
భాసురశ్వజవహన సంభారమగుచు—గదలె నొకయేను సాటోపగమనమునను

నాడిచూపులు పూహంబువైని బటపి—ఆడకీడ కాకరి మావడిడు నడిపె;
ఆకసమునఁ గ్రాలునిజపతాకఁగాంచి—సంబరముచెంది పోరెను సైనికాళి—

“ఆగు”మనియె దుదకు నాధోరణుడు; శిర—సావహించె నాజ్ఞ సామజంబు;
మెఱపువలెను వచ్చి కటకుటమ్మదఁగాడె—“హా”యటంచు నాతఁ డవనిఁ గూలె.

పోరు ఘోరమయ్యె, బోరులుమోలెనయ్యె, దోళ్ళులముట్టె శూలులతోలై
బలచు బిల్వమంటి బారిహకులను సెట్టె, నడవిట్టిను న్నవసమరితలము.

అట్ట నిర్భయముగి నిల్చె నాగిలములొకనకులను సెట్టెనట్టియు తైల
బరిబలములతోలై ప్రాణముల నుముట్టె నెవలయు కలుగించిన్ బిల్వము.

చుప్టులొక్కచో నులొకచో నులిపాన నులికల నుట్టవోనకు నాలనెపు;
సరమలొకచో నులిపె నులికల నులిపె నులికల నులిపె నులిపె నులిపె.

క్రొలెన నొక్కచో నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి ప్రాణముల నులిపెనట్టి బిల్వము
“నొకచోలేనొకచో నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి.

తొడిగిరియును నులిపెనట్టి తొడిగిరియును నులిపెనట్టి తొడిగిరియును నులిపెనట్టి
పెనుకకును నులిపెనట్టి పెనుకకును నులిపెనట్టి పెనుకకును నులిపెనట్టి పెనుకకును

అట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి
నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి

మూడునొకచో నులిపెనట్టి మూడునొకచో నులిపెనట్టి మూడునొకచో నులిపెనట్టి
నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి

నొక్కచో నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి
నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి

ఎన్నియో మొట్టి మూడునొకచో నులిపెనట్టి మూడునొకచో నులిపెనట్టి
నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి

చూచినది నొక్కచో నులిపెనట్టి చూచినది నొక్కచో నులిపెనట్టి
నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి

బారిసాచినట్టి లు సాగె వారిణములొకచో నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి
మూడునొకచో నులిపెనట్టి మూడునొకచో నులిపెనట్టి మూడునొకచో నులిపెనట్టి

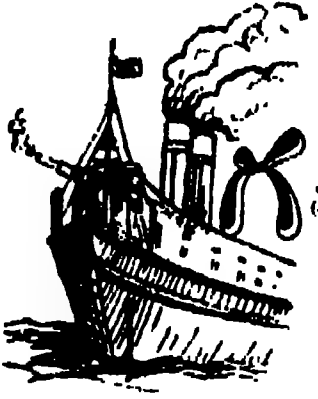
నేదనాభరియు విశ్వాసమున యెడల నొకచో నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి
నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి

నెరవె నొక్కచో నులిపెనట్టి నెరవె నొక్కచో నులిపెనట్టి నెరవె నొక్కచో
నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి నులిపెనట్టి

[అనుకరణము.]

యుద్ధనివారణము - నానాజాతిసమితి

నేత్రకంటి శ్రీనివాస కోనేటిరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

జూలై ఆగస్టు మాసములలో ఆయుధ విస్ఫోర్జనార్థము బ్రిటిషు, అమెరికా, జపాను ప్రభుత్వములవారు సమావేశమగుటయు, ఏకాభిప్రాయము నెంతో మూత్రము పెంపొందించుకొన జాలకుండుట వలన కార్యక్రమము భగ్నమై తత్సభ నిష్ప్రయోజన మగుటయు సంభవించినది. అయినను తరువాత వెంటనే సమావేశమైన వివిధ దేశప్రతినిధులు పెక్కుండు గలిగినట్టి నానాజాతి సమితి మహాసభ యందు యుద్ధ బహిష్కారమును గురించి పోండు దేశప్రతినిధి తీర్మానమును ప్రవేశపెట్టగా ప్రతిఘటనము గాని, సవరణగాని లేక దో అంగీకరింపబడినది. యుద్ధబహిష్కారము సహజముగ ఆయుధవిస్ఫోర్జనముపై నాధారపడి యుండగా, ఆయుధవిస్ఫోర్జనపు సమావేశము నిష్ఫలమగుటయు, చివ్వుట యుద్ధబహిష్కారపు తీర్మానము ఆమోదించబడుటయు జూడ మిక్కిలి హాస్యాస్పదము. ఇందలి తత్త్వమును గ్రహించినయెడల, అమెరికా, ఇంగ్లండు, ఫ్రాంసు, జపాను, ఇటలీ లోనగు గొప్ప ప్రభుత్వముల యొక్క నిజాశయములను, ప్రస్తుత నానాజాతిసమితి యొక్క చొరబృహత్తమును విశదమగును. ఇప్పటి స్వరూపమును, కార్యక్రమపద్ధతులును మారినగాని నానాజాతి సమితి యుద్ధములను మాన్పుట కేవిధముగను సాధన భూతము కాజాలదనియు సుస్పష్టమగును.

గత ఐరోపా మహాసంగ్రామమునకు పూర్వము యూరపుఖండరాజ్యములన్నియు వివిధకక్షలుగా నేర్పడి బాలన్సుఆఫ్ పవర్ (Balance of Power) సిద్ధాంతముప్రకారము వివిధప్రభుత్వములవారు సమానశక్త్యవకాశములకై పరితపించుచు, అన్యోన్యసహాయార్థము ప్రత్యేక సంధులను

గావించుకొనుచు, ఏయొక్క దేశమైనను విశేష బలాధిక్యమును పొందకుండునట్లు అనుగుణముగా స్వీయసైన్యములను, యుద్ధపరికరములను పోటీగా వృద్ధి చేసికొనుచుండుటయు పరిపాటిగా నుండినది. సదా యుద్ధమునకు సంసిద్ధస్థితియందుండుటకై దేశాదాయమునుండి విశేషధనము యుద్ధభతులకొరకును, మందుగుండు సామానుల నిమిత్తమును, నౌకావాయువిమాన నిర్మాణమునకును జంకుకొంకులేక ఒకరికి మించి యొకరు పట్టుదలతో ఖర్చుచిరి. ఈవిషయములో సగ్రగఘ్నముల మన బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారును, జర్మనీవారును తస్మాత్సముగ మరలమూలమున్న సర్వసమావేశములో తటస్థించిన యొక స్వోచ్ఛయము కారణభూతమై గత ఐరోపా మహాసంగ్రామము సంఘటిల్లి లోకవ్యాప్తమైన విప్లవము కావించినది. ఆదినములలో ఉభయకక్షలవారికి యుద్ధ మెప్పటికైన పరిసమాప్తి నంది జనసామాన్యమునకు సుఖజీవన ముండనాయని తోచినది. అప్పటి అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రాధిపతియగు విల్సనుమహాశయుడు సంధిసమాలోచన సందర్భమున శాశ్వతముగ లోకములో యుద్ధమనునది నిర్మూలించుటకును, సంధిపరతులు ధర్మవిహితముగ నెలకొల్పుటకును పదునాల్గుసూత్రములను ప్రతిపాదించి సర్వప్రజాప్రబోధము గావించి పుణ్యము గట్టుకొనినాడు. కాని, ఆమహాత్ముడు తలచిన దొకటి; వర్సెల్సుసంధిస్వరూపము వేరొకవిధముగా పరిణమించినది. ఆమహనీయుని యాశయములను దురాశాపీడితులును, విజయమదోన్మత్తులును అగు ఇంగ్లండు, ఫ్రాంసు, జపాను, ఇటలీ ప్రభుత్వముల వారు త్రోసిరాజని తాము స్వలాభప్రయోజనములను బడసినారు. నష్టపరిహారము లనుపేరట కోటానకోట్ల రూపముల నేటేటను లాగికొనుచు అందుకు హామీగా భాగ్యవంతమగు సార్ వాలీ, రైన్ లాండు ప్రదేశముల

నాక్రమించుకొని జర్మనీదేశమును ఆర్థికదాస్యమునకు పాల్గొనినారు. శత్రుసేనమువారి నెలసరాజ్యము లైన తూర్పుఆఫ్రికా, సిరియా వగైరా దేశములను, ఆమోక్షజల కోర్కులను లక్ష్యపెట్టక తా మాక్రమించుకొని స్వీయ సామ్రాజ్యవిస్తృతిని ప్రెంచి, బ్రిటిషు ప్రభుత్వములవారు గడించినారు. వర్సెల్సుసంధిసంధిపై పెక్కు- ఆక్రమములు సంభవించినను మహాసంగ్రామములతో భావియుద్ధనివారణార్థమును, లోకకల్యాణమునకును నానాజాతినమిత యనుపేరట నొక నూతనశాశ్వతసంస్థను ౧౯౨౦ సం॥న మిత్రమండలివారు జనీవాపట్టణ మునికీస్థాపనముగా నేర్పరచి సంస్థాపించినారు. మొదట జర్మనీ రష్యాదేశములను జేర్చుకొనలేదు. ఇటీవల వారినికూడ సభ్యులుగా జేర్చుకొనినారు. ఇంతదనుక తిన్నభాకార్యములను సంతృప్తియ కలవాము లంతరించి ముఖ్యప్రభుత్వములకు యుద్ధమునెడల వైముఖ్య మొనరింపకు మెవొందనదో గుర్తించవలసియున్నది.

వర్సెల్సు సంధినిబట్టి ముఖ్యముగా ఇంగ్లాండు, ఫ్రాంసు, జపానుదేశములకు మండేట్సు రూపకముగా నూతనరాష్ట్రములు లభించి పూర్వముకంటె ప్రతిష్ఠయు, బలమును హెచ్చెను. ఇయ్యది ఆమెరికావారి కెంత మాత్రమును సంతోషదాయకము కాదు. రష్యాదేశము విషయములో లెనిన్ మహాయోధుని సరాక్రమ సామర్థ్యములు ప్రబలి మిత్రమండలివారి దృస్వభావమును, కుట్రలును సాగనీయక, ప్రస్తుతపు సోవియటు ప్రజాప్రభుత్వము నెలకొల్పబడినది. టర్కీదేశము కెమాల్ పాషా మహానాయకుని ధైర్యసాహసము ఫలితముగా విజృంభించి పునరుద్ధారణము గాంచినది. రష్యా, టర్కీదేశములపైన వర్సెల్సుసంధిపరతులు నెగ్గలేదు. కాని మొత్తముమీద సర్వత్ర అధర్మముగను, అసందర్భముగను పరిణమించినందున తత్సంధిని పురస్కరించుకొని యుద్ధవ మొందిన నానాజాతినమితసంస్థ సరిగా కార్యములను నిర్వహించగల సమర్థత కలిగియుండదని ఆరంభముననే కొందరు రాజకీయవేత్తలు నుడివియుండిరి.

మరియు, ఆమెరికా సంయుక్తరాష్ట్ర ప్రభుత్వమువారు మూరపుఖింపపు క్లిష్టస్థితిలో నున్నందున తమ వ్యక్తిత్వమును గోల్పోవువారము కాముని సమితియందు జేరుటకు నిరాకరించిరి. వారినిలానిది యొకతప్పదమని యెంచుట కెంతమాత్రమును వీలులేదు. యుద్ధము ముగిసినపిమ్మట బ్రిటిషువారియొక్కయు, ఫ్రాంజీవారియొక్కయు ధోరణి చూడ వారిక ఏనగింపు గలిగించని చెప్పక తప్పదు. ఈసమితియందు వా రెంత అనాదరణమును జూపినను యుద్ధబహిష్కారము, ఆయుధనిషేధములు మొదల ఆమెరికావారు అధికమైన శ్రద్ధ నహించి నేరద్యుపయోగము సాధనా స్వేచ్ఛలమును చేయుచునే యున్నారు. మహాత్మా-గాంధీగారు ఉద్దేశముతో ననవించిన సమితియందు ఆమెరికా లేని లోక మొదలక, ఉన్న సభ్యులందు వైసను పన్న పెద్దభావము లేక సరిసమానపు హోదాయున్నచో నీనభాకార్యము సామరస్యముతో సాగియుండును. కాని పశుబలమునగును, సామ్రాజ్య విస్తారము నందును, పలుకుబడియుండును అత్యధకులగుటచే బ్రిటిషు, ఫ్రాంచి, ఇటలీ, జపాను వారలు యూనైటెడ్ పెర్తినిమును తమపై వైచి కొని, చిన్న దేశముల యభిప్రాయములను సరికుగొనక కార్యక్రమమును నిరంగుళముగా నడుపుచున్నారు. అందుచే తుదకు తమయొక్క స్వలాభములను బడయుట కది యొకసాధనముగా పరిణమించినదికూడ లోకము సందేహించునని యున్నది. ఈ సందర్భమున బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు తమసామ్రాజ్య మన్ని ఖింపములయందును కల దనువ్యాజమున తమ వలస దేశము లగు కెనడా, దక్షిణఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజీలాండు దేశములను ప్రత్యేకసభ్యులుగా చేర్పించినారు. మరియు స్వతంత్ర దేశము కాకపోయినను హిందూ దేశమునకుగూడ తమ వోట్లబలగము హెచ్చుచేసికొనుటకు నానాజాతినమితలో బూటకపు సభ్యత్వమును సంపాదించి హిందూదేశపు టాదాయమునుండి విశేషధనమును చందాగా నిప్పించుచున్నారు. సొమ్ము జమకట్టించుటచేత కాని అందువలన హిందూదేశమునకు నిజమైనహోదా యేమియు రాలేదు.

[illegible]

ఇహం న లోకే శ్రీమద్రామాయాను, జర్మనీవాదును
 ఎక్కువ పుస్తకాభివృద్ధి కలవా రగుచున్నారు. రష్యను
 పోలిషుల ప్రభుత్వముతో విశిష్టముగా సుమారు అన్ని
 ముఖ్య పోలిషులను ఒకరిచే కలుపుకొనినవి. అమె
 రికానాదికిని, రష్యానాదికిని విశిష్టమైత్రి పొసగుచున్నట్లు
 సూచనలు కాన్పించుచున్నవి. ఏలన, రష్యావారు బ్రిటిషు
 సార్థకులను, బ్రిటిషు సార్థకులను బహిష్కరించి తమకు
 కావలసిన సమృద్ధులను అమెరికానుండి దిగుమతి చేయుచు
 కొనుచున్నట్లులు తెలియుచున్నది. అందుచేత నిష్పాద
 నానాబాతిసమితియాదు కక్షలు బదుల్లేరుచున్నవి. సమితి
 సమావేశమునకు ముందు రహస్యముగ మాట్లాడుకొని

నేట్ జమ్మాలాల్ బజాజ్ గారు
అధ్యక్షులు, ఆర్యజ్ఞ శ్యమహాసభ, చెన్నపురి

శ్రీ జే. యం. నేనుగుప్తగారు
జాతీయపతాకా స్థాపకులు, చెన్నపురి

మహాత్మా గాంధీగారు
ఖిద్దరుప్రదర్శన ప్రారంభకులు, చెన్నపురి

శ్రీమతి నరోజినీదేవిగారు
అధ్యక్షురాలు, హిందీమహాసభ, చెన్నపురి

యేపార్టీకి ఆపార్టీవారు తమ భావములను నిర్ణయించుకొని సభ కరుదెంచుచున్నారు. కనుక సభాక్రమము వట్టిసార్వక్రింద పరిణమించుచున్నది. మరియు రహస్యలోచనల వలన గొప్పయనర్థ మేమనగ, ప్రపంచ రాజకీయరంగము సదా మారుచుండి, నేడు శత్రువులుగ నున్నవారు మిత్రులగుటయును, మిత్రులుగ నున్నవారు శత్రుపక్షమున జేరుచుండుటయు తటస్థించి, లోకమున నేభాగమునందును శాంతి నిలుకడగా పెంపొందజాలదు.

ప్రకృతము మూరపుఖండమున వివిధ దేశముల వారియొక్క సంబంధభావములను ఘోరదృష్టితో తిలకించినచో, పరిస్థితు లెంతమాత్రమును శాంతికరముగ లేవని గోచరించును. ఇటలీ దేశ ప్రభుత్వము ముస్సోలిని నాయకత్వము వహించినదిమొదలు మూరపులో విజృంభించి రాజకీయప్రాముఖ్యమును సంపాదించినది. ముస్సోలిని తన మాతృదేశమునకు సామ్రాజ్యమును సమకూర్చి పూర్వపు రోమకసామ్రాజ్య ప్రఖ్యాతిని తిరిగి గడించుట తన యాశయమని నిర్భీతిగా లోకమునకు చాటుచున్నాడు. బాల్కన్సువైపునను, ఉత్తరఆఫ్రికాయంను తమ శక్తిసామర్థ్యములను ప్రదర్శించవలయునని ఇటలీప్రభుత్వమువారు అనకాశములను నెమకుచున్నారు. అట్టి సామ్రాజ్యకాంక్ష ప్రబలినచో నూతనముగ రాజకీయ ప్రబోధమును గాంచి స్వాతంత్ర్యబలమును బడసిన ఈజిప్టు, టర్కీ, ట్రిపాలి, ఆరేబియాదేశపు మహమ్మదీయ ప్రజలకు, తత్ప్రభుత్వములకును ఇటలీవారిపై ద్వేషముపెచ్చి, యిరువదియవ శతాబ్దమున క్రూరసేద్యవంటి మతయుద్ధములను రగుల్కొలుపవచ్చును. మరియు బాల్కన్సు రాష్ట్రములలో నెప్పటివలెనే విషమ పరిస్థితు లేర్పడుచున్నవి. దీనికిగూడ ఇటలీయే కారణమని చెప్పవచ్చును. పూర్వము టర్కీ సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారు క్రైస్తవులును, నిస్సహాయులును నగు నీచిన్నచిన్నరాష్ట్రపు ప్రజలను బాధించుచుండిరనియు, అందుచేత నెప్పుడును హత్యలు, తిరుగుబాటులు సంభవించి అశాంతిని ప్రబలజేయుచుండెడివనియు టర్కీవారిపై నిందారోపణ కావింపబడుచుండెడిది. గత

మహాసంగ్రామశలితముగ జూగోస్లావియా (పూర్వపు సర్వియా) బల్గేరియా, రొమేనియా, ఆల్బేనియా దేశములకు టర్కీసంస్కర్మము నిశ్శేషముగ వదలిపోయినది. అయినను వారిలో వారికి అంతఃకలహములును, జాతివైషమ్యములును అంతరించుటకు మారుగా పెచ్చు పెరిగినవి. ఇటలీవారు తమపలుకుబడిని ఏడియాటికో సముద్రమున కావలినైపు ప్రదేశమున వృద్ధిచేసికొన సంకల్పించినట్లు వెల్లడియగుచున్నది. ఆల్బేనియావారిని, జూగోస్లావియావారిని బెదరించియు, వారిలో నొండొరులకు మిత్రభేదముచేసియు సముద్రతీరమున స్వస్థానములను కల్పించుకొనుటకు ఇటలీప్రభుత్వమువారు ఎత్తులు నేయుచున్నారు. అందుకుగాను కలనరములను గూడ ప్రేరేపుచున్నారు. ఇటీవల బల్గేరియా జూగోస్లావియా వారలకు కలిగిన భేదములను పురస్కరించుకొని బల్గేరియాపక్షము ననలంబించి జూగోస్లావియా దేశముపై ఇటలీవారు కయ్యమునకు కాలుదువ్వినారు. ఫ్రెంచివారు జూగోస్లావియావారితో అన్యోన్యసహాయార్థము ప్రత్యేకసంధి కావించుకొనినారు. వెంటనే ఇటలీవారు దానికి ప్రత్యుత్తరముగ ఆల్బేనియావారిని చేరవీసి వారితో సంధి జరపి లోకమునకు ప్రకటించినారు. ఇటలీవారి విజృంభణము ఫ్రెంచివారి కెంతమాత్రమును కిట్టుటలేదు. యుద్ధానంతరము ఫ్రెంచివారు సిరియారాష్ట్రమును, బ్రిటిషువారు మెసపొటేనియాదేశమును సంపాదించినగీతిని మాండేటుగా గ్రహించి తత్ప్రజలు ఘోరముగ తిరుగుబాటుచేసి పోరాడినను, తమ పశుబలమును ప్రయోగించి ఆ ప్రదేశమును తమవశము చేసికొనినారు. ఇందునుగుఱించి ఫ్రాంసువా రనిన ఇటలీవారికి మిక్కుటమగు ససూయ కలదు. అందుచేత ఇటలీవారు బ్రిటిషువారితో మైత్రి దినదినము వృద్ధిపరుచుకొనుచు, ఫ్రాంసు, ఇంగ్లండులకు భేదములు పొడసూపినచో సత్వరముగ బ్రిటిషువారిపక్ష మవలంబించుచున్నారు.

ఇక ఆఫ్రికావైపున స్పెయినుదేశ ప్రభుత్వము వారికి టాంగియర్ పట్టణమును (Tangier) తాము సంపా

దింపవలె ననియు, అక్కడనుండి యితరవిరోధీయులను వెడలగొట్టి తమప్రత్యేకపరిపాలనము నెలకొల్పవలెననియు నుద్దేశము కలదు; బ్రిటిషువారి యనుజ్ఞకై ప్రయత్నించు చున్నట్లు ప్రకటించబడినది. టాంగియర్ పట్టణము జిబ్రాల్టరుపట్టణమున కెదురుగా సముద్రమున కావలితీరమున ఆఫ్రికాఖండమున నున్నది. ఆట్లాంటిక్ మహాసముద్రమునకును, మధ్యధరాసముద్రమునకును జిబ్రాల్టరునలెనె మార్గద్వారమగుచు, ఆఫ్రికాఖండవర్తకవ్యాపారమునకు నిలయమై, మున్ముగు ప్రాముఖ్యమును బడయగలదు. కావున స్పెయినువారు అబ్దుల్ క్రీమ్ నాయకుని జయించి మొరాకోదేశమును పశ్చిమచుకొనినను, తమకు రాకపోకల కనునగు అసలైన రేవుపట్టణము లేక బాధపడుచున్నారు. అయితే ఆఫ్రికాఖండవర్తకము సందరకును సమానమగు అసక్తి కలదు గావున టాంగియర్ పట్టణమును యూరపుప్రభుత్వములవారందరునుకలసి సమానపుహక్కులు కలుగుట కేర్పరచుకొని న్యూట్రల్ పరిపాలనలోనికి దెచ్చినారు. స్పెయినువారు ఆఫ్రికాయందు విశేషించి ప్రబలులగుట ప్రాంసువారికి సుంతయును సరిపడదు. బ్రిటిషుమంత్రి ఛేంబర్లేనుగారితో స్పెయినునాయకుడు ప్రైమె డివెరాగాను టాంగియర్ విషయమై ప్రస్తావించి రనియు, రహస్యపుటేర్పాటు జరుగుననియు వార్తాపత్రికలో వ్రాయబడినది. ఈకుటిలప్రయత్నములనలన లాభముండకపోవుట యటుండ నూతనమహాస్పర్ధలు బయల్దేరుననుటకు సందియము లేదు.

మరియు, యూరపు మధ్యభాగపరిస్థితులను పరికించి నచో నచ్చటకూడ శాంతి భంగకరమగు సమస్యలు పొడ సూపుచున్న నని తెలియును. వర్సెల్సుసంధి విషయములో పెద్దప్రభుత్వములవారు ధర్మాధర్మ విచారణయు, దూరదృష్టియులేక కొన్ని ఆక్రమములను కావించి, తత్ఫలితముల నిష్పాదనుభవించుచున్నారు. ఓడిపోయిన జర్మనీవారిపై నష్టపరిహారములను విధించి రైన్లాండు ప్రదేశమును తామాక్రమించుకొనుటతో నూరకుండక, పూర్వపు జర్మనీసామ్రాజ్యముయొక్క తూర్పుభాగమైన పోలండుదేశమును వేరుప

రిచి ప్రత్యేకస్వతంత్రరాజ్యముగ సృష్టించియున్నారు. ఏకజాతిప్రభులకు నూతనముగ స్వేచ్ఛనిచ్చి సరాధీనతనుబాపి ప్రత్యేక స్వపరిపాలనమును ప్రసాదించుట స్వయంనిర్ణయ సూత్రముప్రకారము తప్పక యుక్తమే. కాని యీసందర్భములోగూడ నొకయక్రమము సరిహద్దుల విషయమున సంభవించినది. విల్నా (Vilna) పట్టణము యుద్ధారంభమున పోలండు కుత్తరమున నున్న లిత్వానియా రాష్ట్రమువారు అప్పటి రష్యాసామ్రాజ్యపు సహాయమున జర్మనీవారి నుండి పశ్చిమచుకొనియున్నారు. కాని యుద్ధసంతరము పోలండువారు విల్నానగరము తమకు సహజముగ చెందవలెననియు, ఆవాస్తవ్యులు తమజాతివారినియు వాదించి బలాత్కారముగా తిరిగి తమ రాజ్యములో కలుపుకొని నారు. పోలండు స్వతంత్రులై చేసిన దౌర్జన్యమునకు నానా జాతినమితి యోమియు చేయజాలక మిన్నకుండుట తటస్థించినది. కాని లిత్వానియావారికి ప్రస్తుతము సోవియటువారు వెనుకనుండి సహాయ లగుచుండి పురికొల్పుటచే తిరిగి నే డీవిషయము పైకి నచ్చినది. పోలండును నానా జాతినమితి వారింజనిచో నీస్వల్ప విషయము నాధారము చేసికొని రష్యా, పోలండుదేశముల మధ్య పోరాటము తప్పదు.

ఇక బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారివిషయము చూడ నలసియున్నది. లేబరుపార్టీ పరిపాలనము పోయి, సంకుచితాశయులును, ముఖ్యముగ సామ్రాజ్యవ్యాప్తియందు పట్టుదల గలిగి ప్రవర్తించువారును నగు కన్సర్వేటివుపార్టీ వారు తమపాలనమును ప్రారంభించి యిప్పటికి నాల్గుసంవత్సరములు గతించినవి. వారు వచ్చినదిలగాయతు శాంతిపద్ధతులను విడనాడి వైరపద్ధతుల ననుసరించుచు లోకనింద పాలగుచున్నారు. చీనాదేశములో చీటికిమాటికి జోక్యము కలుగజేసికొనుచు, స్వార్థపరులై, నిర్దాక్షిణ్యముగ తమపశుబలమును ప్రదర్శించుచున్న విదేశీయు లందరిలోను మనబ్రిటిషుప్రభుత్వమువారే ముఖ్యులు. ప్రస్తుత సంక్షోభమునకును, నిరంతరకలహములకును వీరే కారకులని వెల్లడి యగుచున్నది. రష్యాను సోవియటు ప్రభుత్వ

ముతో లేబరుగవర్న మెంటువలన కుదుర్చబడిన మైత్రిని నిష్కారణముగ వీరు చెడగొట్టి, రష్యావాణిజ్యకార్యస్థానముగు ఆర్కా-సుభనసమును ముట్టడించి, గర్భశత్రుత్వము లోనికి దిగుచున్నారు. వీరియుభయులమధ్యను పోరాటము సంభవించినచో లోకవ్యాప్తమగు యుద్ధానలము ప్రజ్వలింపితిరును. నానాజాతినమితియొక్క శిక్షణకు వీరు తొంగుదురనుట కలలోనివార్త. ఆశియాఖండముదు బ్రిటిషువారి విశేషాధికారము నడుచుటకు సోవియటు ప్రభుత్వమువారు చీనాదేశములో జాతీయపక్షమువారికి ముఖ్యసహాయులుగ నుండుటచే కాక, పర్షియా ఆగ్ని స్థానము టర్కీ-దేశములలో ప్రత్యేకసంఘటన చేసికొని, ముని-త్రులను, కార్యస్థానములను ఆచారాజధానులమును నొకొల్పి, విశేషవ్యాపారసంబంధములనుగూడ పడిసి, మహాధికారమును స్వీకరించుచున్నారు. నానాటికి బ్రిటిషువారికిని, రష్యాకుని పోటీసందర్భములు చెలరేగుచున్నవి. సమవ

అన్ని దేశాలనుండి బాహ్య-నిర్మిత విషమముగ పరిణమించుచుండ ఆచారాలను భా ప్రయత్నముల తత్వమును గ్రహించి పరిణామమునకు సామ్రాజ్యకాంతి మిక్కుటాసారస్వతమున నుండును, ఐరోపాదేశీయుల నలె క్రొత్తక్రొత్త 'గాంబరీ' క్కై పెనుగులాడు స్వభావము వారు కాకున్నారాదేశులు; వ్యాపారబాహుళ్యమును బట్టి సముద్రాధికారావ మెవరును పంచుచున్నారు. ఇప్పటినుండి బ్రిటిషువారికి పిమ్మట వైపుట కవిరాజు ద్వారా కిక్కిరి పోటీ హెచ్చగుచున్నది. కొన్ని శిస్తు(డు) ౨. గాఢమైబ్రిటిషువారు తమ సామ్రాజ్యము విస్తరకావ్యము"ను రచించుబలమునుగూడ వృద్ధిచేసికొని, సము 'సంధ్యాకరనన్ది' యను సర్వత్ర రేవుపట్టములను సంపాదించి రచించెను. (Edi కాశాలలను నిర్మించికొని, M. A: "Memoi సముద్రమంగల", vol. III, పాఠికారమును చలాయించుచున్నారు) ౪. "రాఘవనైషధీయ"మే వారికి పూర్వయుద్ధము లలో విజయ-2 Sargas)రచించెను. ౫. యుద్ధములు లేనప్పుడు నిర్మాతయగు 'రాజమాడా వాణిజ్య పరిషత్తు" పను తృప్తికావ్య గాంధుదేశమునకు విశేష ద్రవ్యల Kamalini Kalahamsa', గత మహాసంగ్రామ సమ

యమున, సముద్రమంతయు తమకు వశముగావున, బ్రిటిషు వారుజర్మనీదేశములోనికి సరకులెవ్వియు సోకుండ మార్గమునుగట్టివైచి వారి తొంగిదెసిరి. ఆ బ్లాకేడ్ (Blockade) మహాత్రుము బ్రిటిషువారి కిశనుగలదా. నానాదేశ వాణిజ్యమునకు సముద్రయానము ముఖ్యసాధనముగావున అమెరికావారు బ్రిటిషువారి నిరంకుశత్వమును ధిక్కరించుచున్నారు. నౌకానియమము, ఆయుధవిసర్జనము ఇదమిశ్చమని నిర్ణయించి, కట్టుబాట్ల ననుసరించి ప్రభుత్వములవారందరును ప్రవర్తించిన గాని లాభముండదు. ఈ నియమమును తేల్చుటకై అమెరికా వారు డిక్షన్ డేషన్ దేశ సభలను జగుపుచున్నారు. ఈవిషయములో జపానువారికి మించిన కాబలము కలదు గావునను, విశేషించి పసిఫిక్ మహాసముద్రమున వారిధాటి మిక్కుట మగుటను వారుకూడ ప్రధానస్వక్తులు. నౌకానిర్మాణమును, ఆయుధసామగ్రిని తగ్గించుకొనుటకు వీరుముగ్గురును ఏకాభిప్రాయమునకు వచ్చినగాని లోకమునకు తేమముండదు. నౌకానిర్మాణమును తగ్గించుటకు అమెరికా నలె నిశ్చితమనస్కు-లైపట్టు బ్రిటిషువారు కనుపట్టుట లేదు. ప్రపంచము దంతటను తమ సామ్రాజ్యదేశములు కలసినియును, వానిసంరక్షణబాధ్యత తమపై నున్నదనియును వారివాదము. యుద్ధమును పూర్తిగా బహిష్కరించుటకొరకును, లోకశాంతినిమిత్తమును కూవనొందియు నాయుధవిసర్జనమునకు గడంగుచుండగా, సామ్రాజ్య విస్తృతినిబట్టి నౌకాబలమును, ఆయుధబలము నుండవలె ననుట చెల్లదని అమెరికావారి యభిప్రాయము. గత జులై మాసమున జరిగిన సమావేశము నిరర్థకమైనది. తిరిగి కొలదిదినములలో పైదేశములేకాక రష్యావారుగూడ సమావేశమునకు వచ్చి, పునరాలోచన ప్రారంభింతురని ప్రకటించబడినది. గత సమావేశము విఫలమగుటకు కారణము బ్రిటిషుమంత్రియగు ఛేంబర్లెనుగారే యని స్పష్టపడినది. ఇంతవరకు నానాజాతినమితిలో బ్రిటిషుమంత్రిపదవి నధిష్ఠించి, ప్రపంచశాంత్యుద్యమమున పేరుగాంచిన సెసిల్

ప్రభువుగారు ఏదవికి రాజీనామా నిచ్చి తమయాత్మ గౌరవమును గాపాడుకొనుటగో కాక లోకమునకు సత్యమును వెల్లడిచేసియున్నారు. ఛేంబర్లనుగా రన్ననో, తమకు సామ్రాజ్యసంరక్షణయే ప్రధానమనియును, నానాజాతీయమితి న్యవహారములు ఆదర్శము లనియును కొన్ని శుష్కవచనములను పలికియున్నారు. దీనిభావమేమన, బ్రిటిషువారు తమ సామ్రాజ్యాధిక్యమునకు ఏమోత్రాము భంగము వచ్చునని తోచినను నానాజాతీయమితిని, యుద్ధ

నివారణసూత్రమును లెక్కపెట్టరని విశదమగుచున్నది. కావుననే కోట్లకొలది ధనమును వెచ్చించుచు సింగపూరు నౌకాశ్రయమును అతిశ్వరితముగా కట్టుచున్నారు. ఈచర్య అమెరికావారికిని, జపానువారికినిగూడ ఆనంతృప్తిని, కోపమును కలిగించుచున్నది. ముందు సమావేశమునందు సైన్ పెద్దప్రభుత్వములవారు త్యాగమస్కులై సద్భావముతో ఆయుధవిసర్జనమునుగురించి చర్చించి భావికార్య నిర్ణయమును బడసినచో లోకమంతయు స్వస్థ గాంచును.

తేటగీతి-అభినందనములు

దీపాల ఏచ్ఛయ్యశాస్త్రి గారు

దీక్షా

లగి శాస్త్రాలసమితి కాసలను దూట-గునిసిమ శైభగణము దిక్ లగుచు బలవ మత్తకోకిలకులము కొమ్మలనడంగి-గందములు దిక్కు-నూచి చ్చినది. ముజేరి జంగి కోత్తలమాలలు తెంపునడంగి-నీసము మఱితి మత్తినై వాచచ్చల్ప విషయ ఆటవెలందుల సౌభాగ్య మగడునడంగి-గవికుమారకులకుఁ బ్రీతిఁ గవేశముల మఁ కావ్యసామ్రాజ్యపట్టంబుఁ గట్టికొనియె-నేటి కారా! చిన్నా రితేటగీ!

౨

స్వమువారివిషయ

పరిపాలనము పో

మలయమారుతపోతముల్ మలసినట్లు-సార మధురామృతిము జూలసామ్రాజ్యవ్యాః చెదరి చదలేటితుంపురుల్ చిలికినట్లు-విరిసి విరితేనెవాఁక జొబ్బిలిను నగు కస్పరెవ్వి యిలుకునలుకున భావంబు తొలకరింపఁ-జరణచరణంబునను రససరణచి యిప్పటికి నా బదపదంబునఁ బ్రకృతిసౌభాగ్య మెనయఁ-బాదపాదంబుననుబారవశ వచ్చినదిలగాయత బెలుగునుడికారముల లీరుతియ్యములను-గమ్మకమ్మనిగీతగానమ్ము ననుసరించుచు దేశములో చీటికిమా స్వార్థపరులై, నిర్దాక్షి గుచుచున్న విదేశీయ స్వమువారే ముఖ్యులు. రకలహములకును వీరే రష్యను సోవియటు ।

సవ్యకవిసంతతికి సభినందములు.

౨. సారస్వతము

క వి రాజ సూ రి కాల నిర్ణయము

శ్రీమాన్ ఈయ్యాళ్ల వేంకటాచార్యుల వారు

“శ్రీ. సుబంధు ర్భూభట్టశ్చ కవిరాజ ఇతి త్రయం, వక్రకోటిమాగ్ధనిపుణా శ్శత్రుశో విద్యుదే నవా.”

— రాఘవపాండవీయము. 1 ప. 41 శ్లో.

౧. పీఠిక

కవిరాజసూరి ధీ దీధాణికాశ్చ్యముచే భారతరామా యజుర్వేదము వికసించెనో, యేకవిం జరస్పాడు రామాయణమాధ్యకమును, భారతమృద్వికము నేకపా త్రమున సంయోజించి రసాస్వాదోలుపములగు రసికమగువ్రతములకు నొసంగెనో, యేకవిరాజపండితుడు రామాయణభారతభారతప్రవాళముల నేకపాత్రమున గ్రుచ్చి యామనోహరహాసముచే గీర్వాణవాణీగ్రీవము నలంకరించెనో యట్లుగృహీతనామని నామమాత్రస్మరణమున మనము చరితాగ్రుల మగుదుము.

ఈకవిత్వజునిఁ బుస్త్రునిఁగాఁ బడసిన పుణ్యాస్మృతెవరో తెలియుటలేదు. ఈకవిశిషోపాణిజననముచే నేదేశము ప్రాతిమయ్యెనో, యీతని కైకకాలికు లగు భాగ్య మెవరికిఁ గలిగెనో యిందుక యగయుడము.

గీర్వాణసారస్వతమున ‘వాసవతా’ రమయిరయగు సుబంధు మహాకవియు, ‘గావంబరీ’ కావ్యనిర్మాతయగు భట్టచాణమహాకవియు క్లేమకవితానిర్మాదకులు ; ద్వ్యర్థికావ్యరచనా దక్షులు కవిరాజునకుఁ బూర్వ మెవ్వరును లేరు. ౧. “రాఘవపాండవీయము”ను రచించి కవిరాజు ద్వ్యర్థికావ్య నిర్మామునకు మాగ్ధదర్శకుఁ డయ్యె. పిమ్మట నైఘంటుకగ్రంథములు (దశరూపక కారుని కంటె భిన్నుడు) ౨. రాఘవపాండవీయాపరనామముగల “ద్విసంధానమహాకావ్యము”ను రచించెను. పిమ్మట గ్రీస్తుశకైకాదశశతాబ్దిలో ‘సంధ్యాకరనర్ది’ యనుకవి ౩. “రామచరిత” మనుద్వ్యర్థికావ్యమును రచించెను. (Edited by M. M. Haraprasada Sastri, M. A: “Memoirs of the Asiatic Society of Bengal”, vol. III, p. 1). తరువాత హరదత్తనూరి (17 వ శతాబ్ది) ౪. “రాఘవనైషధీయ” మనుద్వ్యర్థికావ్యమును (Kavyamala Series-2 Sargas)రచించెను. “కమలినీకలహంస” “కావ్యదర్ప” జాది గ్రంథనిర్మాతయగు ‘రాజమాడామణి దీక్షితుడు’ ౫. “రాఘవయాదవ పాండవీయ” మను త్త్యర్థికావ్యమును రచించెను. (Vide. Preface to ‘Kamalini Kalahamsa’, p. 5. Sri Vani Vilas Series,

Srirangam). ఆంధ్రసాగస్వతమున ౧. వేములవాడభీమకవి “రాఘవ పాండవీయ” మనుద్వ్యర్థికావ్యమును రచించినట్లును, నది పింగళసూరనకుఁ బూర్వ మే ఖిలమైనట్లును సూరనకృతి రాఘవ పాండవీయమువలనఁ గలిగియుచున్నది. (చూ. రాఘవపాండవీయ వీరిక, 5వపుట, 10, 11 పం. బావిళ్ల వారిప్రతి.) ౨. అందుచే “నాంధ్రరాఘవపాండవీయ” నిర్మాతయే యాంధ్రద్వ్యర్థికావ్య నిర్మాణమాగ్ధ ప్రథమసఖుడు (క్రీ. శ. 16 శతాబ్ది). తరువాత రామరాజభూషణుడు ౩. “హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యాన” మను ద్వ్యర్థిక ప్రబంధమును రచించెను. పిమ్మట గృష్ణాగ్వరి ౪. “నైషధపారిజాతీయ” మను నొకద్వ్యర్థికావ్యమును రచించెను. (చూ. గు. శ్రీరామమూర్తిగారి “కవిజీవితములు” ఆంధ్రద్వ్యర్థికావ్య కవులచరిత్ర, 25 పు. 1894). పింజిప్రోలు లక్ష్మణకవి (క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్ది) ౫. రానాదమ్మియము(లంకావిజయము) అను ద్వ్యర్థికావ్యమును రచించెను. ౬. క్రొత్తలంక మృశ్యుంజయకవి (క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్ది) “ధరాత్మజాపరిణయ” మను ద్వ్యర్థికావ్యమును నిర్మించెను. పిమ్మట బుక్కపర్వణము తిరుమల వేంకటాచార్యకవి ప్రేప్రబంధ పద్ధతిని ౭. “అచలాంబుజాపరిణయ” మను ద్వ్యర్థికావ్యమును రచించెను. పోపూరి పెదరామకవి ౮. “శివరామాభ్యుదయ” మను ద్వ్యర్థికావ్యమును రచించెను. (చూ. ‘ఆంధ్రకవులచరిత్ర’ III భా). మంత్రిప్రగడ సూర్యప్రకాశకవి ౯. “కృష్ణార్జునచరిత్ర” మను ద్వ్యర్థికావ్యమును రచించెను. శ్రీపాద వేంకటాచలకవి (“కౌసల్యాపరిణయ” కర్త; 19 వ శతాబ్ది) ౧౦. “రామకృష్ణపాఖ్యాన” మను ద్వ్యర్థికావ్యమును రచించెను. ఆంధ్రత్వ్యర్థికావ్యరచనకు ముందంజనేసినవాడు మనోపాధ్యాయబిరుదాలంకృతుడగు నెలమూచి బాలసరస్వతి (17-వ శతాబ్ది). ఇతఁడు ౧౧. “రాఘవయాదవపాండవీయ” మను మాండర్థములకావ్యమును నిర్మించెను. నెల్లూరి వీరంధ్రువకవి (18-వ శతాబ్ది) ౧౨. “యాదవరాఘవ పాండవీయ” మను నొక త్త్యర్థికావ్యమును నిర్మించెను. ౧౩. అయ్యగారి వీరభద్రకవి “రాఘవపాండవీయాదవీయ” మనునొక త్త్యర్థికావ్యమును రచించెను. ఓరుగంటి సోమ శేఖరకవి రాఘవయాదవపాండవార్థముల నిచ్చు ౧౪. “రామకృష్ణార్జునరూపనారాయణీయ” మను నొక త్త్యర్థికావ్యము నొనర్చెను. ౧౫. మఱియొకకవి “నలయాదవరాఘవపాండవీయ” మను చతుర్థికావ్యమును నిర్మించినట్లు తెలియుచున్నది.

(చూ. 'కవితీతములు' ఆంధ్రద్వ్యర్థికావ్యకవుల చరిత్రము-పుట. 42.)
గీర్వాణాంధ్ర ద్వ్యర్థిక త్ర్యర్థిక చతుర్థిక కావ్యవిషయము నింతటితో
విరమించి లేఖనిని బ్రసంగాంతరచర్చకు మరల్చుదము.

౨. కవిరాజసూరి కాలనిర్ణయము

కవిరాజు కాలనిర్ణయచర్చకు బూర్వము, ప్రాచ్యపాశ్చాత్యవి
ద్వాంసు లేఖనమున నొసంగిన యభిమతముల విమర్శింతము.

1. విద్యచ్ఛిరోమణియగు "మెక్ డానెల్" మహాశయుడు స్వని
రచిత 'గీర్వాణసారస్వతి చరిత్రము'న నిట్లు వ్రాసి యున్నాడు:

"The culmination of artificiality is attained by
the 'Raghavapandaviya', a poem composed by
Kaviraja, who perhaps flourished about A. D. 800."
(Dr. A. A. Macdonell's 'History of Sanskrit Litera-
ture, p. 331.)

2. 'డఫ్' పంశిసునియభిప్రాయము: (As given by Srīman
M. Krishnamachariar in his 'History of Skt. Lite-
rature'):-

"Dr. Duff's 'Chronology' makes Sruta-kirti the
author of the poem, whose name is mentioned in an
inscription dated 1130 A. D. In that case, the poem
must be assigned to about the 10th or 11th century".

3. శ్రీమాన్ కృష్ణమాచార్యులగారి యభిమతము:- "The
poet's (Kaviraja's) history is utterly in the dark; but
he appears to have flourished about the beginning
of the 9th century." ('History of Skt. Literature',
p. 41, by Dr. M. Krishnamacharya, M. A., M. L.,
Ph. D., M. R. A. S.)

4. పంశిత మాధవదాసచక్రవర్తి సాంఖ్యతీర్థనియభిమతము:-

"Kaviraja, the author of 'Raghavapandaviya'
flourished at about 800 A. D." ('A Short History of
Skt. Lit., p. 141, by Prof. Madhabdas Chakravarty'
M. A., Sankhya-tirtha.)

5. పంశిత "కీత్" మహాశయుని యభిప్రాయము:- "The
ultimate result of the love of playing with language
which marks both Bharavi & Magha is seen in the
'Raghavapandaviya' of Kaviraja, which is most
probably to be dated under the Kadamba Kamadeva
about A. D. 1190, though it has been ascribed to
the ninth century." (Dr. A. B. Keith's "Classical
Skt. Literature, p. 56.)

6. శ్రీమత్పంశిత పరబ్రహ్మ వేంకటరామానుజస్వామివారి
యభిమతము:- "As Vamana who belongs to the 8th
Century A.C., refers to Kaviraja——'Kavyalankara-
sutrani, IV Adhikarana, i Adhyaya, 10th Sutra——
he must have flourished in the 7th in the cy. A. C."

'కవిరాజు' కవియొక్క బిరుదము గాని కవినామము కాదు.
ఇట్లు బిరుదములచేతనే కొందఱుకవులు వ్యవహరింపబడుట సుప్ర
సిద్ధము. ఉ. 'భవభూతి' కవిబిరుదము; కవినామము 'శ్రీకంఠుడు'.
'రసగంగాధర' 'మనోరమాసుమర్త' నాదిగ్రంథరచయిత యగు జగ
న్నాథపంశిసుడు బిరుదనామము 'పండితరాయ' పదబంధము
చేతనే వ్యవహరింపబడుచున్నాడు. కవిరాజసూరి నామము మృగ్య
ము. కావ్యాంతమునందలి (XIII, 62 శ్లో.) చక్రబంధమున గూడ
"కవిరాజకావ్య" మనియే వ్రాయబడియున్నది.

'కవిరాజు' బిరుదాలంకృతులగు కవుల నరయుదము.——

(1) శ్రీ. శ. 4-వ శతకమున రాజ్యపాలన మునర్చిన సముద్రగు
ప్తునకు గవిరాజబిరుదము గలదు.

"Samudragupta, we learn, was a poet himself
whose title of 'King of Poets' (Kaviraja)—later the
style of poet laureate awarded to successful writers—
was established by the composition of many poems
worthy of imitation by the learned, who was master
of a poetic style worthy of study, and who enriched by
his efforts the spiritual treasures of the poets." (Dr. A. B. Keith's 'Classical Skt. Literature,' p. 28.

(2) 'కర్ణభూమా' మను నలంకారగ్రంథకారుడగు గంగాం
దునికి గూడ 'కవిరాజ' బిరుదము గలదు.

(3) 'బాలరామాయణ' 'కావ్యమీమాంస' సాది గ్రంథనిర్మాత
యగు రాజశేఖరమహాకవిగూడ 'గవిరాజ' బిరుదాలంకృతుడు.
ఇతడు 'కర్పూరమంజరి' ప్రస్తావనలో: "నవపరికాలికులగు 'మృగాం
కలేఖా కథాకారాపరాజితకవులు' తన్ను మించినట్లుగా "బాలకవిః
కవిరాజో నిర్భయరాజస్య తథాపాధ్యాయః" అని చెప్పికొనెను.

రాజశేఖరుడు 'కావ్యమీమాంస' గ్రంథమున (పుట 9)
దశవిధకవులను నిర్వచించుచు, "నశ చ కవే రవస్థా భవన్తి, తత్ర చ
బుద్ధిమదాహార్య బుద్ధ్యో స్సప్త, తిస్రశ్చ ఔపదేశికస్య. తద్యథా:
1. కావ్యవిద్యాస్నాతకః; 2. హృదయకవిః; 3. అన్యాపదేశీ; 4. నేవితా;
5. ఘటమానః; 6. మహాకవిః; 7. కవిరాజః; 8. ఆవేశికః; 9. అవి
చ్ఛేదీ; 10. సంక్రామయితా చ. యోఽన్య
తరప్రబంధే ప్రవీణః స మహాకవిః; యస్తు తత్రతత్ర భాషావిశేషే తేషు
ప్రబంధేషు తస్మింస్తస్మింశ్చ రనే స్వతంత్రః స కవిరాజః" అని వ్రాసి
యున్నాడు. ఇందు దశవిధకవులలో నాతరవాఁడు మహాకవి; ఏడవ
వాఁడు కవిరాజు. నానాభాషాప్రవీణుడు, నానావిధప్రబంధప్ర
ణేత, రసభావనిరంతరకవితాదక్షుడే 'కవిరాజ' బిరుదార్హుడు. కవి
రాజు మహాకవికంటె నధికతరుడు.

(4) వంగదేశాధీశుడగు బల్లాలనేననూసుడగు లక్ష్మణనేనుని
సభాలంకారభూతుడను, "బవనదూత" కావ్యనిర్మాతయు నగు

‘ధోయాకవి’కిఁ గూడఁ గవిరాజుబిరుదుము గలదు. ‘పవనమాత’ కావ్యాంతమునందలి గద్య: “ఇతి శ్రీధోయాకవిరాజవిరచితం పవన మాతాఖ్యం కావ్యం సమాప్తమ్.”

“శ్లో. దన్తివ్యూహం కనకలతాకాం చామరం హైమదండం
యో గౌడేన్ద్రా దలభత కవిత్వోభృతాం చక్రవర్తి;
శ్రీధోయాకః సకలరసికప్రీతిపాతో రమ్యస్వీ
కావ్యం సారస్వతమివ మహామన్త్రో మేత జ్ఞగాద.”

—పవనమాతమ్, 101 శ్లో.

“శ్లో. X X X యాని ద్రాధారమణ్యరుణీకేలిసాక్షికదమ్మ
స్తావ జ్ఞీయా త్కవివరపతే రేష వాచాం విలాసః.”

—పవనమాతమ్, 103 శ్లో.

ఈగ్రాంథికోదాహరణములవలన ‘ధోయా’ కవిరాజు బిరుదాం విడుదలని సుస్పష్టమగుచున్నది. మరియు జయదేవమహాకవి నిజ ‘గీతగోవింద’ కావ్యమున నిట్లు వ్రాసియుండెను. (I-4):—

“శ్లో. వాచః పల్లవమి త్యుమాపతిధిరః సంపర్కశుద్ధిం గిరం
జానీతే జయదేవ ఏవ శరణ శ్లాఘ్యో మహాపాద్రుతేః
శృంగారోత్తరసత్ప్రేమేయరచన్తే రాచార్య గోవర్ధన
స్వర్ధి కోఽపి న విమ్రుచి స్మృతిగః ‘ధోయా’ కవిత్వోపతిః.”

ఈశ్లోకమున జయదేవుఁడు తన సమకాలీనకవుల నుల్లేఖించి యున్నాఁడు. ఈశ్లోకములవలన గూడ ‘ధోయా’ కవిరాజుబిరుదాలంకృతుడని తెలియుచున్నది. ఇంతియ కాక, లక్ష్మణసేనుని సభాభావ ద్వారమందున్న శిలాశాసనమునందును—

“శ్లో. గోవర్ధనశ్చ శరణో జయదేవ ఉమాపతిః,
కవిరాజశ్చ రత్నాని సమితౌ లక్ష్మణస్య చ.”

ఆనుశ్లోకము వ్రాయఁబడియున్నట్లు తెలియుచున్నది. దీనివలనగూడ ‘ధోయా’ కవిరాజుబిరుదాంబులను తెలియుచున్నది. లక్ష్మణసేనుఁడు క్రీ. శ. 12-వ శతాబ్దిలో రాజ్యపాలన మొనర్చుటచే, ‘ధోయాకవి’గూడ నాకాలముననే యుండినట్లు నిశ్చితము. రాజశేఖరస్తుత్యుడగు కవిరాజు ‘ధోయాకవిరాజు’కంటె భిన్నుఁడగు, బూర్వుఁడు నని తెలియునది. ఏలన, రాజశేఖర మహాకవి నిశ్చితకాలము క్రీ. శ. 880—920; కాని ‘ధోయాకవిరాజు’ క్రీ. శ. 12 వ శతకములోనివాఁడు.

(5) ‘సాహిత్యదర్పణ’ కారుడగు విశ్వనాథునకుఁ గూడఁ గవిరాజుబిరుదుము గలదు. (క్రీ. శ. 14 వ శతాబ్ది.)

కాని రాఘవపాండవీయకారుడగు కవిరాజువలెఁ బైఁ జెప్పిన సముద్రగుప్త, గంగానంద, రాజశేఖర, ‘ధోయా’, విశ్వనాథులలో నెవ్వరును గేవలబిరుదుమే వ్యవహరింపఁబడుట లేదు. ‘ధోయాకవి’యైనను బూర్వోదాహృత శ్లోకములలోఁ దప్ప, కవిరాజుని వ్యవహరింపఁబడుట లేదు. అందుచే వ్యస్తముగాఁ ‘గవిరా’ జనిన రాఘవపాండవీయకారుడేఁ నూచిరుఁడు.

ఇకఁ గవిరాజ కాలసమాలోచనము చేయుదము.—

(1) క్రీ. శ. 8 వ శతాబ్దోత్తరభాగమునఁ గాశ్మీర దేశాధీశుఁడుగు జయశీమని యాస్థానమున నుండిన వామనపండితుఁడు తన ‘కావ్యాలంకారసూత్రవృత్తి’ లోఁ గవిరాజనామముగల శ్లోకము నుదాహరించెను:

“పాదానుప్రాసః పాదయమకనతో. యే పాదయమకస్య భేదాన్తే పాదానుప్రాస స్వేత్సర్గః. తేషా ముదాహరణాని యథా:

‘శ్లో. కవిరాజ మవిజ్ఞాయ కుతః కావ్యక్రియాదగః

కవిరాజం చ విజ్ఞాయ కుతః కావ్యక్రియాదగః.”

—(IV అధికరణము, i అధ్యాయము, 10 నూ.)

అందుచేఁ గవిరాజు సప్తమశతకోత్తరభాగమున, నప్తమశతక ప్రాచీనపాదమునను జీవించియుండెనని నిశ్చయింపనగును. (క్రీ. శ. 650—725.)

(2) రాజశేఖరమహాకవి ‘బాలరామాయణ’ ప్రస్తావనలోఁ గవిరాజును సూచించియున్నాఁడు:

“శ్లో. స మాన్తో యత్రాసీ ద్గుణగణ ఇ వాకాలజలన
స్సురానంద స్సోఽపి శ్రవణపుటపేయేన వచసా;
న చాన్యే గన్యస్తే తరళకవిరాజప్రభృతయో
మహాభాగ స్తస్మి న్నయ మజని యా యా వరకులే.”

—బాలరామాయణము, I అష్టము, 13 శ్లో.

ఈశ్లోకమున రాఘవపాండవీయప్రణేతయే కవిరాజశబ్దసూచి యుండు. రాజశేఖరుఁడు 880—920 నడుమ జీవించియుండుటచేఁ గవిరాజు నవమశతకమునకుఁ బూర్వుఁడని తేలుచున్నది. పూర్వోక్త నామనపండితుని సూచనచేఁ గవిరాజు 650—725 నడుమ జీవించి యుండినట్లు నిర్ణీత మగుచున్నది.

(3) ఇక గ్రంథనిదర్శనము విమర్శించెదము.—

రాఘవపాండవీయా నిమగద్య— “ఇతిశ్రీసూరధరణీ ప్రసూత కావ్యమలలిక చక్రవర్తి వీరశ్రీ కామదేవ ప్రోత్సాహిత కవిరాజ పండిత విరచితే రాఘవపాండవీయే మహాకావ్యే కామదేవాజ్ఞై రామానుజోద్యతవధ, శ్రీరామయుధిష్ఠిరాభిషేకోనామ త్రయోదశ స్సర్గః.”

అని యున్నది. దీనివలనఁ గాదంబకులతిలకుడగు వీరకామదేవుని ప్రోత్సాహముచేఁ గవిరాజు రాఘవపాండవీయమును రచించెనని తెలియుచున్నది. వీరకామదేవుని దేశకాలములు తెలియుటలేదు. అందుచేఁ గవిరాజునూఁ దేశకాలములుగూడ నజ్ఞాతము లయ్యెను.

“శ్లో. సుబంధు ర్భూతభట్టశ్చ కవిరాజ ఇతి త్రయః;

ప్రక్రోక్తిమాగ్గనిపుణా శ్చతురో విద్యతే ననా.”

—రాఘవపాం. I-41.

భారతీయ మహిళామండలి

శ్రీ సి. సుబ్బయ్యగారు, బి. ఏ.,

శ్రీ ఆర్. కృష్ణబాయిగారు, బి. ఏ., యల్. టి.

మండి రాలుచునుండే దుమ్ము
ప్రపాచ్ఛాదనాంబరము దాన.

బ్లకల్మషరాశి చేర నిదుర
వ్యగదాని మార్పదగు దేవ!

మడివలె జీవకోటికయిన
తీని గళ్యాణవంతంబు జేయుదేవ!

; కన్నులేదు కనుదూ; మతియు వీను
కచరంబులును నద్భుతావహములు,

శ్రీ) కృష్ణ శెట్టన్. యం. లాజర్ గారు, యఫ్. ఆర్. సి. యన్.

శ్రీ) తా మేనకమ్మగారు

శ్రీ) పూజ్యగారు

జయకవి రాసీత్, ఇతి.

‘కవిరాజు శ్లేషకవితానిఖిలము మాత్రమే యరించెను గాని, సామాన్యులగు శ్లేషకవుల నదాహరింప లేదు. చేఁ బూర్వోక్తరాఘవపాండవీయ శ్లోకము (I ప. 41 శ్లో.) కధనంజయ పౌర్వాపర్యద్యోతకము కాఁజాల’దని కొందఱియభిప్రాయంబు. మహాకవి కవిరాజుకంటె నేవిషయమునను దీసిపోవుకాదు.

“శ్లో. ప్రమాణ మకలంకస్య పూజ్యపాదస్య లక్షణం
ద్విసంధానకనేః కావ్యం రత్నత్రయ మపల్చయమ్.”
—ధనంజయనిఘంటువు, II-48

ఈశ్లోకమువలన నకలంక భట్టారకుని న్యాయశాస్త్రము బూజ్యపాదుఁడను దేననదియొక్క న్యాయకరమును, ద్వీసంధానమును ధనంజయని రాఘవపాండవీయమును ‘ద్వీసంధాన’ కావ్యమననద్యుతరత్నత్రయమని విశేష మగుచున్నది.

శ్రీ) మేనకమ్మగారు

౧

గతిఁగల సర్వజంగమ స్థావరములు-శాదుజన్మలమూర్తులై నాకుఁ దోఁచుఁ
దారకలు దేవ! నీకృపాధార సిద్ధిఁ-గొన్న సిద్ధులమూర్తులై చెన్ను మెఱయు.

౨

కడలికరుడులగమి నాదుకలుషములకుఁ బ్రతికృతులటంచు ఫేనాక్షరముఁబ్రవాసి
నాకుఁ జూపుచునున్నా ననేకగతుల-దేవ! తస్మాత్ప్రకార మర్థింతు నిన్నె.

౩

మూఢపశుజన్మఁ దప్పించి పూర్ణకృపను-దేవ! నరజన్మమును బ్రసాదించినావు
కాని తొలిజన్మధర్మ మేకారణమున-న్యాయ్యుపరిన ర్తనంబుఁ జేయవు? మహాత్మా!

౪

నిన్ను సాక్షాత్తుగాఁ గాంచ నేరసట్టి-మావృశులను సనుగ్రహింపంగఁ దలఁచి
పుడమిపైనిఁ బుణ్యక్షేత్రములమిపమునఁ-దావకకటాక్షముల నిల్వినావె? దేవ!

౫

నిను జపించుచుఁ గూర్చుండ నిశ్చలముగ-సస్యసంకల్ప పక్షిచయంబు వచ్చి
వ్రాలునాదగు చిత్తంబుపైని; విసరి-చూడ్కి-యెడి సెలగమి వెలార్చుము మహాత్మా!

౬

కడఁగి యెప్పటికప్పుడే కడిగి తుడుచు-చున్న బైనుండి రాలుచునుండె దుమ్ము
నామనోదర్పణంబున శాధ! కస్ప-మా! భవశ్క్రూపాచ్ఛాదనాంబరము దాన.

౭

పుడమి నాజీవితం బొక ముఱికికాల్వఁ-జేసి యెల్ల కల్మషరాశి చేర నిందుఁ
బెక్కుశూముల నిర్మించి పెట్టి తేల?-పటుకాల్వగ దాని మార్పఁదగు దేవ!

౮

సీమహాశక్తి శైవాలినీర్ఘరంబు-కొండఁబయినుండివలె జీవకోటిపయినిఁ
బడుచు సర్వతోముఖముగాఁ బాటుచుండి-క్షీతినిఁ గళ్యాణవంతంబుఁ జేయుదేవ!

౯

కేలు లేదు, గ్రహింతువు; కాలు లేదు-పఱుతు; కన్ను లేదు కనుదు; మతియు వీను
లేదు వినుదు నీచరితముల్ దేవ! భువిని-స్మృతచరంబులును నద్భుతావహములు.

౧౦

నిను సమీపింపఁగావలెనని యనంత-కాలములనుండి యత్నింతు గాఢముగను
దేవ! కకుబంధ శ్రీమూదిరిగ దప్పు-దప్పులకుఁ బాట నిన్నెట్లు దగ్గఱింతు?

౧౧

కన్నఁ జెలిదమ్ములును మనఃకైరవంబు,-సడుగుఁదామరదోయియు, హస్తకోక
నదము లివ్వన్ని కలిసి దండగను గ్రుచ్చి-తండ్రి! నీకు సమర్పింపఁ దలచినాఁడ!

౧౨

నాదు పిల్లనగ్రోవిని నూఁది దేవ!-తావకాలయమంటఁ స్తంభములను
జిగురువెట్టంగ నొనరించి శీతలమగు-కాయామనంబు నిర్మింతు హాయి నింతు.

౧౩

ధాటి నావైపునకుఁ బాటు త్వత్కృపాన-రంగిణికి దేవ! నాను ప్రారబ్ధకర్మ
సర్వశంబులు యాతంకఁజూప నకట!-తస్యకొని ప్రక్క-వాఁడుగా దాటిపోయె. దేవ!

౧౪

తానకఁదాంబురుహాన్ని ధానమగు-మోక్షశ్రీయుండఁ గేల్లోయి మోడ్చి
త్వత్కటాక్ష పుష్పాతీతల్ దయ నలిర్ప-జల్లి నీవింతునన్న మూశను వహించి.

౧౫

ప్రభుడవా?లోకములకు, సేవకుడవా? త్వ-దీయనత్యవధంబును తెలియకుండి
ప్రభుడవేనిఁ ద్రవ్వము సునాంగమునకు మను-సేవకుడవేని నూ గూఞ్ఞ సేయుమయ !

౧౬

పువ్వులకు దివ్యశరణంబుల నొనంగు-దొక్కతృణము సమర్పింపఁ బెక్కుకోట్ల
ధనము లిత్తువు; నీయంగడిని లభించు-రాగివైనకు రతనాలరాసి దేవ!

౧౭

మామకకటాక్ష భూషణమాలికలను-లలితముగఁ దావకాంగం బలంకరించి
చిత్తపీఠంబుపైని నాసీనుఁజేసి - నినుగుటచి గీతములు పాడుకొనుదుదేవ!

౧౮

నాదుబీభత్సగాఢ లెన్నటివి నాఁడె - తెలుపుచుంటి నాగాన* తంత్రితమింద
నత్యవశ్యంబులగు ననేకాంశములకు-నోయి! ప్రత్యుత్తరముఁ గోరుచున్నవాఁడ.

౧౯

ఓసి పుష్పాంజలీ! నీయొక్కొక్కపువ్వు-నాకు నొక్కొక్కదూతయై నాదుహృదయ
వేదనలు సహస్రముఖాల వెల్లడించి-దేవదేవుని కృపను సాధింపఁబొమ్ము.

౨౦

నిన్నుగన నాకు నిపుడున్నకన్నదోయి-చాలదనియందువా? యట్లు చాలకున్న
జాలినట్టివి కల్పించజాలవే? యె-దో? నెవము వెట్టి తిప్పించుచును ముగించు.

౨౧

నను భవత్పరిచారక జనమునందు-నెలమి గడవాని గానైన నిలువనిమ్ము
నిత్యమును నీను దవ్యమాదరము నూడ్చి-కొలుచుచుచును నెల్ల నేళలను దేవ !

౨౨

నాదువదన భారాంబుయ్యంత్రంబునుండి-నకలకాలంబు పీయూషసదృశమైన
కవనపూరంబు ప్రసహించగా నొనర్చు-దా నన్నభి పేకుతుం దటచు దేవ !

౨౩

కగ్గముల్ గాపు నీవాడముల్ నామనో-భ్రమరంబునకుం జంకములుగాని
ననజారి గాను నీనదంబు నానేత్ర-కునలయద్వయికిని నవిశగాని
సుమస్పృష్టి గాను నీచూర్మిలనుడి నా-పయి వ్రాలునది బాణంబుగాని
అమృతంబు గాను నీహాసచంద్రక నన్ను-గినునేళం బెనువిషాకరము గాని
అభయదముగిడు నీవైన వాస్తవశాఖ-కరుణ మూలి నా జలంబు కత్తిగాని
యిట్టి వికీరమాంబు నీవు దాల్చు-గటకటా! దేవ! నాపాకర్మమేమి?

౨౪

బొలరంభాస్తంభజాల సౌభాగ్యంబు-మొత్తంబుగాం బోలెపోసికట్లు
కమనీయ మల్లికానుమ పరీమళ రేఖ-గాఢంబుగా గడ్డకట్టినట్లు
మూలంబు మోయుగిని ముద్దసభూషణ-జెన్నంబుగాం బ్రోగు నేసినట్లు
నలలితమూకంద కలరసంబు త్తి-మెప్పునాకృతి చాల్చినట్లు
ముగ్ధమధురంబునుక జగన్మోహంబు-శాంతిసంబద్ధమగు భవచ్ఛాయమా
మకట! నాదురదృష్టవీచికలు గప్ప కానబడకుండు దేవ; నాగతి యింకేమి?

౨౫

ఒకసారి బర్హి శాబకములతోఁగూడి-యందుంబుగా లాస్య మాడినట్లు
ఒకతేనె జంద్రచంద్రకలమవ్వంబును-సవ్వంగం గిలకిల నవ్వినట్లు
ఒకమాటు మెబ్బులందున్న చంద్రకళినా-నడచుచు దోమ మలంపినట్లు
ఒకసారి మందానిలోదయం బైనట్టి-నేళవాహ్యళిక బిలిచినట్లు
దాగిమూతల నాడుచు దాగినట్లు-చిలుకలుకులతో నీన్ను బిలిచినట్లు
గుసగుసలు వల్కు జెవిచెంత గూరుచున్న-యట్లు నాసామి నానఱుం చుత్తదోచు.

కవిత్వముయొక్క విలువ

కవికొండల మేకటరావు గారు

కవిత్వముయొక్క విలువను రూపాయలకాల పైసలలో మన మెన్నటికిని లెక్కింపనేరము. అది ధనధాన్యములు, భూములు, బంగారు, వెండి మున్నగునవి కలవానికివోలే, తనస్వామికి ధనము చేకూర్చునంతనే విలువ కలదని మనము ఊరిగణింప వలనుపడదు. బమ్మెరపోతనా మాత్యుడు తనభాగవతిమువలన నెంతధన మార్జించెనని తలపోయనగును? వాల్మీకి తనరామాయణమువలన చక్రవర్తిసిరి ననుభవించెనని యూహింపజెల్లునా? కాదు, కాదు. కలిమికిని కావ్యములకును చాలదవ్వు. దానివిలువ యొకమనఃస్థాయి. సత్యము, అహింస, శౌచము, శాంతి, ఇంద్రియనిగ్రహము మున్నగునవి నెట్టివో, యట్టి యొకానొక యమూల్యమానసికతత్త్వము కవిత్వము. అది మనము లేదన్నను మనస్సునకు దట్టుచునేయుండు. మన కెందుల కనుకొన్నను జెందంబున కందళించుచునేయుండు. మనము నేర్వకున్నను నేర్చినట్టు లొక్కొక్కతరి స్ఫురించు. ఆ స్వయంసజన్మతయే దానివిలువ-దానికలిమి.

ప్రతివాడును రామాయణము బాగున్నదని నిరతము దానినే పఠించునా? ఇతరజనులు చక్క జూచుకొనడా? ప్రతివాడును భారతము చక్కని కథామంజరియని అనవరతము దానిని చేతబట్టి తిరుగాడునా? తిరుగడు. మనము చదువుదు మొకానొకప్పుడు; అది మనమనస్సునకు వేటొకప్పుడు సామాన్యజీవితమునందు సంస్కృతికి దట్టుచు సాక్షాత్కరించు. మనకు దానియగత్య మగుపించు. మనకు సహజముగ గల కవిత్వస్వభావము నయ్యది గట్టిపటిచి, మనకు సమయమునకు బ్రబోధ మిడుచుండు; మనదృక్పథమును మార్చు. అంతక్రిత మొకవిధముగ జూచులోకమునందు, లోకులవర్తనమునందు నొకానొక క్రొత్తయర్థమును మనము గ్రహించుచుండుము.

ఎట్లు? మనము సూర్యాస్తమయసమయ కుంకుమ రాగ ప్రశోభితంబగు సభంబును దిలకింతుము. అది చూచునపుడు మనలో నయ్యెడ నేదైనమార్పు. గొలిపించుచున్నదా? కొలిపింపవచ్చు; లేదా మనము ఊరధ్యానముగ నున్న గొలిపింపకపోవచ్చు. కాని దానిరంగు, దానికాలఃరికర్వత జెడంగు, మన కవ్వేళ గాకున్న వేటొండుతఱి జ్ఞాపక పచ్చి, యెప్పుడో యొకానొకప్పుడు ప్రతివానిజీవితమునందును తల్లిదుచితసంస్కరణంబు నుద్దీపింపజేయు. అలనాడు మనలసంచలింపజేయనిదనిసూర్యాస్తమయము శక్తిసూచ్యమా? సౌందర్యవిహీనమా? కాదు. అదిగో మిత్రయొకప్పుడు మిక్కిలి సత్తువతో మనకుదోడ్పడంబు గావించు. అందలిప్రతిభ యప్పుడునిప్పుడు నొక్కటియే. కాని అప్పుడు మనము దానివలన చలింపకపోతిమి; నేడు చలించితిమి. కావున మనలోనిదికాని యాలోచనము; సూర్యాస్తమయమునంద లిది కాదు. అది నేను లోచనమనికూడ ననను. మనతోల్లంఘియవస్థ సూర్యాస్తమయముతో వియ్యమందునంతటిదిగ లేదనుకొనవలసియుండు.

అట్లు కావ్యములతో మనము సంబంధ మలవలుచుకొనునప్పుడును ఒకానొకప్పుడు మొకప్పుడు చదువమన కేమియు సర్థముకాని దుత్తర క్షణమందు మనలో మఱొండు సమయంబున సందలి యంశము స్ఫురించుచు మన కుత్తేజసంబు గల్గించు. అంశములు మన భావనాశక్తిని నిల్పునవికాని, మన నాలుకచివర నాడునవి కావు. ఆ నిల్పునది మన మానా డెలుగకపోవచ్చు. కాని యెప్పుడో యొకనాడు దానియందు విలువయనున దున్నయెడల తప్పక తట్టు. అట్లు తప్పక తట్టువాని నుద్గ్రంథము లని కొనియాడజెల్లు. ఏగ్రంథముగాని చదివివేసి బాగులేదని

త్రోసివేయజనదు. ఆగి ఆలోచింపవలెను. ఆ గ్రంథము నందలియంశము తిరిగి మనజీవితమునం దెప్పుడేని స్ఫురించునదియూ యని చింతనంబిడ స్ఫురించునదియేని, అది మనకు గవిత్వము బ్రసాదించిన దన్నమాటయే.

మన యవసరమునకు, మన ప్రస్తుతావస్థకు దగు గ్రంథములను కొని మనము వానివలన తాత్కాలికలాభమును బడయుచున్నారమన్న, మనము గ్రంథాంతము నొకానొక స్వప్రయోజనమును మనసునం దుంచుకొని చేయుచున్నామనుమాట. అందు మనకుగల “నరాకాష్ఠ” వెల్లడియగునే కాని మనము కళను కళికొఱకైయే నేమిచునట్లు తోచదు.

ముక్తికొఱకు భుక్తికొఱకు గ్రంథములు పఠించుటలన్న, దేవతాసందర్శనమునకై పుణ్యక్షేత్రములు నేమిచుటవంటి దగుగాని, సృష్టిసందర్భనార్థమై గిహనారణ్యములు యదృచ్ఛ జొరబడుటవంటిది కాసేరదు.

మన మొక గ్రంథమును జనుపునప్పుడు ఒక ప్రయోజనము నెద నుంచుకొనరాదు; ఒకసూత్రము, ఒక

పరిబంధనము, ఒక కట్టుబాటు నరయజనదు. యదృచ్ఛ జదివి, యదృచ్ఛ యోజింపనగు. ఆగ్రంథమునందలి యంశము మన జీవితలక్ష్యము నెందేని, నెప్పుడేని మార్చక పోవునా?

ప్రాథమపద్యము

ఎవ్వనికొఱకు కోయిలపిట్ట యెలుగెత్తి
కొమ్మ గోకోయని కొనరువినరు
ఎవ్వనికై సెలయేరు జల్లలమని
పెనుకొండలోయఁ బింపిల్లుగూయు
ఎవ్వనిపాంట నుయ్యెలఁదూఁగు చిటిపాప
మవ్వంపుఁజిన్ని లోనవ్వు నవ్వు
ఎవ్వనిఁగూర్చి హాయిగఁ బేదగోపండు
గుల్ల పిల్లఁగ్రోవిఁ బల్ల వెత్తు
అట్టి చిద్రూపమూర్తి కనశ్వరునకు
నికల జుగిమస్థావర సాధు జీని
లలిత సత్కళాభావచిత్రాలయునకుఁ
బురుషసూక్తుని కంజలిపూరి ఘోరితు.

వేణుగానము

భమిడి ఉమామహేశ్వరావధాని గారు

నీలమాల నేలఁజాలు పెన్నెరులు నీదు - చిలునగవు లొల్కుమోమునఁ జిదులాడఁ
బలుకుపలుకునఁ దేనియ లొలుకునటులు - పాడుమాలీల వేణుగోపాలబాల!
పండువెన్నెలతేటలో నుండుమురువు - గండుకోయిలపాటలోఁ గ్రాలుహరువు
తొడరి పీయూషకలిత మాధుర్యగరిమ - కలదు గోవింద! నీవేణుగానమందు.

రాలు కలుగు; మోషులు విరాజిలుఁ గ్రొంజిగుహొత్తి; క్రేపులు
బాలను ద్రాపుటల్మఱచు; బన్నగముల్ దఱిఁజేటి యాడు; కెం
గేలనువేణువూని మధుగీతములఁ బచరించునంత గో
పాల! త్వదీయశక్తి మది భావనసేయఁగ శక్యమేరికి?

పల్నాటి పౌరుషము

నంగనామముల రామచంద్రరావు గారు

అంతిమ దృశ్యము

[బ్రహ్మనాయుడు కూర్చుండియుండును]

బ్రహ్మ—వైవమా! చెన్న కేశవా! ఎందఱు వీర వతంసులు కారంపూడియుద్ధభూమిలోఁ దెగబూజిరి!

సీ. వృద్ధికాముండు మాంసమిల్ల చేస్తుండు

జీవితకాన్యంబు చిగురు జడవె!

మరిలి చూడక యిల్లు మాకొల్ల కీర్తి

యుగ్రాహన్ శుకయోధసరులు

మాచెర్ల రాజ్య మామంత్రించెను బోయ

మిల్ల భూతి పెరుమాళ్ల సేన

లేకలేక కలుగు నేకపుత్రుండు గోరె

బాలచంద్రుండు రంభాసుఖంబు

అయినవా రందఱును సమరాగ్నిలోన

మ్రగ్గిపోయిరి నల్లమరాజు నేను

నూడఁగొట్టిన నాగిల్ల ముడినాము

అకట! యుద్ధాభిలాష మహాకారి!

కన్నమదాసు—(బంధితమైన నాయకురాలితోఁ బ్రవేశించి) తండ్రీ! సమస్కారములు.

బ్రహ్మ—(నాయకురాలిని జూచి) కన్నమా! ఇదేమేమి?

కన్న—తండ్రీ!

అన్నదమ్ముల కున్న స్నేహంబుచెఱచి

ఆడుపెత్తిన మేడ్చి రాజ్యప్రతిష్ఠ

నాగులేటను గలిపిన నంగనాచి

ద్రాటఁ గట్టితి నాయకురాలి నిదిగొ.

బ్రహ్మ—కుమారా! నీహృదయక్షేత్రంబున నేను నాటిన ధర్మాధర్మనిచ్చిత్తియను లతీకను విషజలంబు వోసి పెంచుచున్నావే!

[కోటకేతుండు, నలగామరాజు నొకవైపునుండి ప్రవేశించి వినుచున్నారు.]

కన్న—(జంకుతో) అదే మట్లనెదరు?

బ్రహ్మ—చెప్పదును గాని ముందు బంధంబుల విష్వము.

కన్న—చిత్త మట్లే చేయుదును. (నాయకురాలి కట్టు విడిపించును.)

బ్రహ్మ—(నాగమ్మతో)

ఉ. ఆగురిజాలరాజ్యమహి

మాంచిత మంత్రదానుభోగమం

దూగిన భాగ్యశాలినికి

నోటముపెట్టుట గాక త్రాళ్లతో

నీగతిఁ గట్టియుంట తగ

గీతఁ జెలుంగక తప్పఁ జేసె నో

నాగమతల్లి! గీనికి మ

నస్సున జంజీరికమ్మ! మానినీ!

(నాయకురాలు తల వంచుకొని యుండును.)

కోటకేతుండు— రాజుగారూ! బ్రహ్మనాయుడు గారు శత్రువులై జూపునోదార్యము ప్రశంసాపాత్రము గదా!

నల—అతడు సుగుణంబుల పెన్నిధి.

బ్రహ్మ—(కన్నమతో) కుమారా! 2

మ.అవమానంబునుగూర్చి యన్యులకు వా 3

రాత్రిం దలక వాంచి పె గగు 4

ల్లు విలాపింపగఁ—జూచి వేడ్కపడులు
 ల్పు మాను మోతల్లడి! యీ
 యవమానం బది నీకె యానెడలన
 హ్యం బానె? లోకంబు నా
 త్వవలెం జూచుచు జ్ఞాని శత్రువుల న
 న్మానించుఁ బ్రేమంబునన్.

గీ. యుద్ధమున శత్రురాజుల నోర్చియున్న
 వారిమనలను గౌరవింపగవలయు
 ము న్నలెగ్గాండు పురుషోత్తముని జయించి
 ఎంతగా గౌరవించినో యులుకలేడె.

శాత్రువుల డొనర్చు దుశ్చేష్టితంబుల ఖండింపవలె గాని
 వారికిమాత్ర మెట్టిహింసయుఁ గావించరాదని నా కుద్బో
 ధము గలుగుచున్నది. సంగ్రామరంగమున నోడిగవలసి
 వా రెంత యవమానకీలలతోఁ దలంతురో విజయాధ్వజ
 మెత్తినవా రెంత మహాప్రేమంబును పెర్చించి వారిమనస్సు
 నకు శాంతిఁ గల్పింపవలయును. (ఆలోచించి) ప్రేమా
 యుధంబున సాధింపబడజాలని శాత్రువులు దౌర్జన్య
 యుధంబునఁజక్కఁబడరని తోచుచున్నది.

ఉ. ప్రేమము దుష్టమానసఁ
 రీతి విరోధములం బెకల్చి లోఁ
 బ్రామును స్నేహితంబు నిరు
 పక్షములందునఁ గామధేనువై
 ప్రేమము లోకసౌఖ్య శుభ
 రీతి పయస్సును జేపుచుండ నో
 హా! మదమెక్కి చంపితిమి
 యుగరణంబున జీవకోటులన్.

అట్టి లోక క్షేమకరంబైన ప్రేమసిద్ధాంతంబు గీటు
 నంబుచ్చి యీకలియుగంబుననే కాక పూర్వయుగంబు
 లందును ధర్మజ్ఞులగు వీరులుగూడ శత్రువుల భంజించు
 పట్ల దౌర్జన్యంబు సూపించి భీమంబుగా రణంబు గావించి
 పగతుర నోడించి యున్నమాట వాస్తవము. అయినను
 నంతకంటె నుత్కృష్టతరమై, లోకకల్యాణమునకు దారిఁ

జూపుచు, నెట్టి కఠిన్తగుండెలనుగూడ ద్రవించజేయుఁ గలి
 గిన దౌర్జన్యరాహిత్యము మనకొనఁట కవలంబునయము.

శా. సాసూయంబుగఁ జూచుచు బ్రకటచౌ
 ర్జన్యంబుఁ గావించి యు
 తో సాధించెడు తాతిగుండెగలశ
 త్రుత్వేన మోమోడి య
 డ్డే సౌహార్ద్రము సూపి లోబడును గా
 తన్యంబు పోఁగా సహిం
 సా శిద్ధాంతరహస్య మియ్యచే ప్రపం
 చక్షేమ మిందే సుమీ!

కన్న—తండ్రీ! ముఖంబు సలవిండు.

బ్రహ్మ—(మఱియఁ జదివి)

గీ. వెలిసి తూగులే గీని సాధింపగలరు
 ధర సహింసాన్తి పనికి పెదలకుఁ గాదు
 వేటివీరులు నీ సమ్మికను గలిగి
 లోకమోక్షంబు గూర్చబోలును గుమార!

(కొంచె ముగిసి) ప్రాణబాధువులుగడ కేకపుత్రుండగు
 తాలచంద్రుడును సమరభూమిలోఁ జదిసినాడు. నే నింక
 శత్రుసన్యాసంబేకాక మానసికసంసారసన్న్యాసంబుగూడ
 పైరాగ్యబుద్ధిచే గావించి, భవిష్యజీవితరహితమును బంచ
 మాస్పృశ్యతానిరోధంబుతో పలుకగా సహింసాసిద్ధాంత
 ప్రబోధంబుగూడఁ జేయుచు లోకోపకారమునకుఁ బూన
 వలెనని యున్నది. ఈ యహింసాసిద్ధాంతమును దేశమున
 నెట్లు ప్రచారములో నుంచవలెనో, దాని యాదర్శములు
 మానవకోటి కెట్లుకరించునో—యీ మొదలగు సర్వ
 విషయంబులు విపులముగఁ దరువాతఁ దెలియజేసెదను.
 ఆప లహింసాసిద్ధాంతము—లేక—ప్రేమ సిద్ధాంతము,
 కుమారా! నీకెంతవఱకు నచ్చునో తేలియదు.

కన్న—తండ్రీ! భగవంతుండగు శ్రీకృష్ణుం డర్జు
 నునికి నిష్కామకర్మయోగ ముపదేశించినమాదిరి నేడు
 తమరు నాకు దౌర్జన్యరాహిత్యసూత్రములచే నుద్బోధమా
 గావించుటచే ధన్యుండనైతిని. ఇకముం దహింసాసూత్ర

లతికలు నలుదిక్కులఁ బ్రచారామృతప్రసారంబున వృద్ధిఁ బొందించి వ్యాపింపఁజేసెదఁగాక.

(నాయకురాలిని జూచి) నాగమ్మగారూ! నేను మీ యెడలఁ గావించిన మహాపరాధమునకు మన్నింపవలెనని ప్రార్థించుచున్నాను.

నాయ—(తనలో) అహింసాసిద్ధాంతముల నేను గూడ వినవలెననియే యింత నేపు కుమారునికి నాయఁ డుపదేశించినాఁడు. ఈతని యుద్యమంబులు గొన్ని నాకం గీకారార్థములుగాకున్నను, మొత్తముమీఁద గొప్పధర్మ జ్ఞుడని చెప్పక తప్పదు.

కోట—అహా! మహాత్ముఁడుగదా బ్రహ్మనాయఁ డు! నరసింగరాజు, పెదమల్లు దేవుఁడు, బాలచంద్రుఁడు రణం బున నిహతులైరనివిని, పరితపించి పరితపించి, వైరాగ్యము దెచ్చుకొని, నాయఁడుగారు లోకోద్ధరణమునకు నూతన సూత్రంబులను బ్రతిపాదించుచున్నారు.

నల—కోటకేతుఁడుగారూ! క్రొంచమిథునంబును గాంచిన వాల్మీకిమహర్షి రామాయణకథాకవితామృతం బు వర్ణించినవిధమున నీకార్యంపూడి యుద్ధపర్యవసానం బును బొడఁగనిన బ్రహ్మనాయఁడుగారు దౌర్జన్యరాహిత్య సిద్ధాంతములు సముజ్జీవింపఁజేయుచున్నారు. ఇక మనము బయలువడుదమా?

కోట—ఊఁ. (దగ్గఱకు వచ్చి) నాయఁడుగారికి నమ స్కారములు.

నల—(నాయనిఁజూచి యవమానముతో) నమ స్కారములు.

బ్రహ్మ—(నలగామునిజూచి యాశ్చర్యంబును మించిన సంతోషముతో) ఓహో! నాప్రేమాస్పదుఁడు వచ్చి నాఁడే! (పోయి కొఁగిలించుకొనును.)

నల—(కన్నీరు నించుచు) అయ్యా! మీరు చిన్న తనంబున నాకుఁ దండ్రితరువాతఁ దండ్రీయంతవారయి తాత్కాలికపరిపాలన వివిధధర్మంబు లుపదేశించినను—సత్య మున్నకొనియెదఁగాక—మిమ్ములను ద్రోసిపుచ్చి—యీ

నాగమ్మగారి మతకుతంత్రములలో మునిగి తేలలేక, యా మెకు లోఁబడి, సర్వకార్యములందును నామెకుఁ గనుసన్న తెలగుచు, దుదకుఁ గలిగినబంధువుల నందఱను జంపు కొనిన నిర్భాగ్యుడ నైతిని. పూర్వప్రేమంబును మఱచి పోరని విశ్వసించి శరణార్థివై వచ్చితిని.

బ్రహ్మ—నాయనా!

మ. చిరకాలోపగతాతిమాత్ర రుచిర

న్నే హంబువుల్ గర్భపుం

బరిపాకంగునఁ గొంతకాలము పరా

మర్చించి లోఁగొంటి నుం

దరహా నీముఖిచంద్రబింబమును నం

దర్శించి నాచిత్తసా

గర ముప్పొంగుచు ముంచివేసినదిన

ల్లామక్షమావల్లభా!

మ. కలబాంధవ్యము మాసిపోవఁగ వియో

గంబుల్ పునస్సేహముల్

కలయా—నిశ్చయమా—యెఱుంగను మహా

కష్టంబులు సౌఖ్యరీ

తులు రేయుంబవళుల్వలె దిరుగువం

తుల్యెట్టి యీమానవా

వళి కాలాఖ్యుని చేతిబొమ్మలుగ్రహిం

పంజాల మీచిత్రముల్.

తండ్రీ! కడచినదానికిఁజింతింపకుము. నీకు భయము లేదు. రోహిణికారైలో వడదెబ్బ దగిలి శోషిల్లిన లతా కుడుంగములు మృగశీర్ష కరుణామృత వర్ష లేశంబున నేద దేఱునట్లు దౌర్భాగ్యప్రభావమువలన విడిపోయిన మన మిర్వుర మీకార్యంపూడి కయ్యంబువలనఁ బునస్సమాగ మంబు చేసికొనఁగలిగితిమి. పరమసంతోషము.

కోట—(నాయనితో) అయ్యా! తమరు మహా త్ములు; మహాత్ములయాజ్ఞ యనుల్లంఘ్యము. పల్నాటి రాజ్యంబింక నేతరున సాగింపవలెనో విచారింపవలెనని కోరుచున్నాను.

ఆంధ్రప్రదేశ్ విభవ సంవత్సరాదినందిక

యమునానదిపరము

ఆంధ్రప్రదేశ్ విభవ సంవత్సరాదినందిక

బ్రహ్మ—నేనుమాత్రం మేమి చూచుకొనుచు? పెద్ద
వాడ నైతిని. నాయిత మిగిలిన చివ్వికావలెను. మనమును
నహించునుగూర్చియు, సుస్పృశ్యతొనివోగముల గూర్చియు
'చేతంబున' కీ ప్రస్థానోద్ధరము గావించుచు వోగించునము
సకై ప్రయత్నింపవలెనని యుగాభామనినానాన.

కోట— పెద్దలకు నేనో స్వామివానిని. నాను
అయినను,—

ಅಂತ್ಯ ಯುಕ್ತ ವಿಧಾನದಿಂದ

నలుమహాసముద్రమునకు దక్షిణమునకు

మొదటిది మూర్తిలంగునను

ಮುಕ್ತಾಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ

సేగపడుట లోకులెందును

5-20-19 10:00 AM 10:00 AM

இந்தக் காலத்தில் நம்முடைய மனம்

చేల్చివ: బోధన గురించి - అభ్యుదయం.

మూలార్థ, సరిజూపి— మూలార్థమును సరి
పాలనగఘ సర్వహింసయు నేమి ముగ్రతము సరిజూపి
గాని సాగినేరెడు. కనుక మూలార్థమును సరిజూపి
మొనరి.

బ్రహ్మ—మరియు నన్ను విశ్రాంతిగాను నుంచున్నాడో!

సం॥—న ర్విజ్ఞానిగని నిమిషం. పుట్టితి. మృత్యువలన నేనెవ
సాగించుటకును సాధ్యము గాదు.

బ్రహ్మ—బాలమల్లు దేవునిపై పుష్పశిఖరమున నుండి
 పరిపాలనముపట్ల సరిచితుండిగిటుచేతి కేరళరాజ్యములు
 మరల నొక్కటియై దానికి నలగ మహారాజే యున్నప్పుడు
 వహించుట నా కంగీకరియే.

కాదు — ఇంకే పోలికలు ఏమిట?

బ్రహ్మ—నాగమ్మగారి కిది పాలన ముహూర్తమే అయినది. ఇంకా నామ మాయుడికి గోపికాదేవి దేవుని శిష్యురాలును నానుపూర్విక నీవచ్చిన రాజులుగలది నీ మత్తుముగలదిగి నంతగా విశ్వసనీయముగా నిరేద్యుడని చలించితిని. విష

యదానాన్నియు పెట్టివేయవలెననిచేయు లోకము
నకుఁ దెలియవచ్చినా! వానివృత్తాంతమును గా కట్టివే⁸
గింపమును పోయి. అప్పుడు గావించిన పుంసగంధలు
మిశ్రమున న్నిచ్చి పుంసమును. పుంసమును ద్వేషమునలె
గా. పుంసము ద్వేషమున నున్నది పుంసమునైనది యభిప్ర⁹
యము.

సీతా—అయితే ఎందుకంటా! అయితే నీమో యిటు
 సీత. మీరు చూడండి అలాంటి పరిస్థితుల్ని యింకా చూడక
 ముందు నేను బుద్ధిమంతుని ప్రమాదానికి. చుట్టూ మీరూ
 విషయమూ చూడండి అది నేడే జరిగినదాన్ని. మీరు
 చూడకముందు గొరిజ్ లోలో మృత్యువు సహింశురని నా
 విశ్వాసము.

[illegible]

శ్రీ. పౌరము వెంకటాచలం

అమోగముల్ స నాగ్రితిఁ జెంచుచు

భోగిల నాథుని స్థితి.

అంశములు వివిధముల పోలి గలవి

శ్రీనిను లేక శైవమతి

భూస్వామికి వదిలివేయబడిన

యీనా లె; పుష్పవోద్యమము

నీడును గుమ్మమధానోత్సవము

చ. మతసహనం బహింసయును

మాలలయుద్ధరణంబు భోగముల్
మితముగఁబొందుటల్ కలిమి

లేమి సమాదరణంబు ధర్మన
మృతముగ మద్యపానమును
మాన్యుట లోకహితానుమోది జీ
వితమును నిర్వహించుటవి

వేకుం రాజుల ముఖ్యధర్మముల్.

కోట—కోవిదులగు మీ దుపదేశించు ధర్మము
లమూల్యములు.

నల—నిరభ్యంతరంబుగా మీ ముష్టంబనుసరించి
ప్రవర్తించి సరిపెట్టెడును.

కన్న—మంత్రజిగారు మరల రామరాజ్యమును
బ్రతిష్ఠించుచున్నారు.

బ్రహ్మ—నాగమ్మగారూ! మీ రసమానమును
బాంధవ వసరములేను. మిమ్మును బల్నాటిరాజ్యంబులోని
శైవమతప్రచారమునకు ముఖ్యాధికారిగా నియమించు
చున్నాము. తమ రీయద్యోగమును నిరాకరింపరని నమ్ము
చున్నాము.

నాయ—నాయఁడుగారూ! పశ్చాత్తాపమునఁ బా
పరిహారము గలుగునని తమబోటి యార్యులకడ విను
చున్నాను. జరిగినదేమో జరిగినది. నాలోపములకుఁ
బాపములకుఁ బశ్చాత్తాప నగుచున్నాను. నే నెన్నియైన
ర్చినను స్వప్రయోజనార్థము గాదనియు, నేను నమ్మిన
శైవమతము నుద్ధరించుటకనియే యనియుఁ దమరు
గ్రహింపవలెనని నాప్రార్థన.

బ్రహ్మ—సత్యముఁ బలికితిరి. అందుకొఱకే కదా
శైవమతాధిపత్యంబును స్వీకరింపుడని బ్రతిమాలుచు
న్నాము!

నాయ—మంచిది. అట్లే కావించెదను.

కోట—నాప్రార్థన మంగీకరించినందులకు నాయఁ
డుగారి సభింపించుచున్నాను.

నల—నాయఁడుగారూ! యుద్ధపాతాపశిష్టమున
రాజన్యులు, సేనాస్థికరింబులను నగుగౌరవంబులతో
వారివారి రాష్ట్రంబుల కనుసలయునుగదా.

బ్రహ్మ—మంచిది. నాగమ్మగారూ! పోవుదమా?
నాయ—చిత్తము.

[అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

బ స వ పు రాణ ము

వెల రు. ౨-౫౦

గ్రంథకర్త : పాల్కురికి సోమనాథకవి

ఋష్యకర్త : వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు

పండ్రిండనశతాబ్దమున వెలుసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవమతోద్ధారకు డగు
బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వులు తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసు
కరగి తస్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగుపలుకుల జాలువార్చి
రచనమున ముద్దులుగురిపించినాడు. ఆధునిక కవికుమారుల కిది యత్యంతోపకారకము.

విలాసము : ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

ఉద్రేకము

తండ్రిగారు సీతారామమూర్తి చేపరంగుడు

సలహాచే న న్నెఱుమనంగి విధింపిరి సంగిలోన్పావ
శ్రీనిధి బ్రహ్మనాయకుడు విశ్వాచరిత్రుడు ఉనార్యశీర్షి స
మృతిమృత్యు శ్రేణులు న మూచుమచియిచుమున్ పొలుగిం దా
నానంగుముఖో దూహిరి పూరి గొనెర్చి దూహి పొప్పుచున్.

౨

అంతిపురంగు న గల కులకాగనంగు బరిరక్షనేయి దు
ద్దాంత బుద్ధి తాం నమునగ్నం గుమూరినది బెలు నెంద్రుని భీ
మంతులు ధర్మనాథులు ముతుకు నెక్కని వానినెయ్యురన్
దంతిమోక్షవిక్రములు దా నియమించి రణ రిక్తిం జనెన్.

౩

నిజభాజన శక్తి చుట్టటకు వేడపగదా! తెజో యుమ్మింపించు న
క్కజమగి నొకసంగు నెవర గొనెదము బొలును కీయనుజ్ఞ దుః
ఖజన కమయ్యె, పై న జన కన్త్రాహిహక్యము గూడదాదు దా
గొల్క) నామనయుగంబు తెలి కృష్ణునితో నల పరిమేషున్.

౪

వేడనలో న తండు తెన ముత్రులతో నొకనాడు బంగారా
లాడెదొడంగ పటంగల యంగిం తెల్లరు నేగుచుచి యు
వేడుక నూచుచుండెరల పీరులమూటలలోని చేర్చి గొం
డొడుచు బంగారాలం గొని గూడుచు బంపదు గుంపుగూడుచున్.

౫

శంభున వేడ్క సత్తెజీని బొలుంప ద్రవ్యేషు పైఠానిగరం
బంబరమున్ పగలతములు నార్వగి “బట్టు” ముటచువచ్చి వి
తం బూడగాంచుచున్న యొక తిన్నికి నన్న మొకట్టమూడ నా
తెం బాలివోని వేగమున డెప్పరమంచు జనంబు లొకంగెన్.

౬

అయ్యుత్తిడినదేగాని “య-య్యయ్య” చచ్చితి”నటంచు నన్నమ్మవచనం
నెయ్యింపులజ్ఞులు చెప్పుల-జయ్యన మూసిరి విచారనంతాఁములన్.

౭

అంత గొంతవడికి నయ్యుత్తి లేచి ద-రంతలోప కలుపితాత్మ యగుచు
ముససి “ముప్పె”యగుచు ముకుతహస్తంబు-మ్రోగనిలిచియున్న బాలుఁజూచి.

౮

“అచ్చయ్యయ్యయ్యయ్య” నల్మదొరి టుర్విన్ జంపితోదంబ వి
ద్యాచాతుర్విను మీఁది శాస్త్రవకుల స్వస్థుల గావించి య
ద్యాచార్విస్థులు నంద పరిష్కరిం దిట్లనాత్మను ముగ్ధులయి
నిచారంధిమము బాసర్పరుగిదా! వ్యక్తులై మున్నమున్.

౯

శలక నిశాంత హేతుల నఖిలవిరోధ నాహుత నిరో
ధుల పెగ్గలేమిం బోన రణవర్జియులై” అనినట్లు నీవింక
నిలుకుచు స్వయమాళి మదం గొంకక జంకక నాగియాలి నీ
జ్ఞులవల పాదపద్మములఁ జేదద విప్పరొ! నానాబుద్ధి నై.

౧౦

కలదొకొ నీరు చారుపము? కల్గిన గారమునాఁడి నేరి నీ
నఖముల గూడ శత్రువసుధాఁతి నేరల నుద్ధరింపి దో
ర్బలమును నానట్లేని మగపాడికి ముత్తురు లోను; లిట్లు దు
ర్బలగు నితరులన్ జగము బాల్పడినన్ నిను బ్రవ్వె టట్టరే.

౧౧

మీనము దువ్వె శాస్త్రపులమూడికి దూకంగ శ్త్రాంతిక సం
త్రానముఁ జేద పందవయు తండ్రులకీర్తికి మచ్చు చెచ్చె నే
దోనముల్లేని పానలకు దోర్బలము బ్రకటించుచుంటి వి
స్సీ! సరివారిలోన దల నెత్తంగ నీమన నెట్లు లొప్పడిన్.

౧౨

అని తెగడుచున్న వైశ్యా-గణపతులు ములుకుబట్లకాడిన మది న
గ్గుణనిధి కినుకం జెందక-విసయంబు నయంబు వెలయ వెలదికి ననియెన్.

౧౩

“నల్లరొ! పొంగిరంబు నిను పైవనశ్రేయంబు దాకెఁగొని నా
ప్రల్లదమాట? గాటమగు బాధకు నోరుసతక శోకమన్
వెలునలోపల బడి వికోకముఁ గోయికి నన్ను దిట్టించే?
కల్లనిజంబులం గనపు కట్టమ? సమిదలో చలంపుమా.

౧౪

దోష మొ! పొరపాటో! నిష్టోషమొ! నే దోష సనుచు దోచినఁ గడునం
తోషంబున మన్నింపుము-పోషంబును మూని పానం! పట్టకుమా!

౧౫

అని యన్వేషించి గాయం-బునకుం జన మేలిపట్టబట్టంబును గ్ర
క్కునఁ జూచి కట్ట గట్టను-ననినకు మునకుకు నొంబునరహా లొనఁగెన్.

౧౬

ఇచ్చి యచ్చుల్వ నిడికిఁ బుచ్చివైచి-యూటపాటలఁ బొలిచి యనుఁగుఁజేయి
సన్నపోతాటలంబుగాచి యగ్రహంబు-పంథిమును సుభ్రమంబు దోడ్తోజనింప.

౧౭

“గంపరగండ్లై యలపు గంపను ముండుగఁ దొండవించి ను
ద్దండవిరోధి-కాంపముల దిర్యమునన్ విదలించి మించుచున్
గొండలఁ బిండినేయఁగల క్రోయిలి కెట్టి యపథ్య వచ్చు సే
ముండకుఁ జల్కునైతిఁ గద మూరినదుర్విధి నేమి నెప్పుదున్.

౧౮

రోసములేని శందసని రోయుచు గోమటిపేర-కాంత నన్
గూసినకూల తెల్ల సనుఁగుఁజేయి లందలు విడిచిరే? యికన్
మీసము దువ్వి శాస్త్రపుల మిడికి గెటక యింట నున్న-హా
వీసరవోవకున్న మన విశ్రుతపౌరుష వీరసంపదల్?

౧౯

నిరూపణ విక్రమక్రమ లనిందులు నాఁ బలనాటి వీరశే
ఖరులు ప్రసిద్ధి గాంచిరి యఖింశయశోనిధులై వెలుంగు న
స్వరుషులలో నొకండనయి పుట్టి కృపాణముఁ జేతఁ బట్టి సం
గర మగుచో నిట న్నిలువఁ గాంతలు నవ్వుటలోన వింతయే.

౨౦

ఈలనాటిసేమ జనియించిన వీరనరేంద్రుఁ డెలన
ద్రూపిలూన విక్రమ నిరూపణరిత్రుఁడు నేడ కామధా
త్రీతీ గుండె జల్లుమనఁ పంపరియై రణసేమఁ జేరు మీ
రోపిన రండు చంపరిపుయోధశిరంబుల బంతులాడఁగన్.”

౨౧

వీరరసోదేకంబున-నీరీతి సతగఁడు వెల్గు హెచ్చినవేష్కన్
ఘోరాహవస్త్రియాణ-ప్రారంభము చెంగలింప బాలుని మిత్రుల్.

౨౨

“ఓపిన రండటంచు మము నుల్లసమాడఁగ నేల బాల! మా
యోధక లెట్టివో! తెలియవో! వినవో! పెజువారమా! యశః
ప్రాణహైసఁ బానయిసఁ బాయక నీవెనువెంట నుటయే
మాని గావె ? భీరుప్రమాద్యై మముం నొప్పోయు టొప్పినే.

౨౩

ఎవఁడు పరరాజనశ్యమై హీనదాస్య-శృంఖలాబద్ధయై నిజశ్రీవిలాస
దూరయై గతిగౌరవోదారయై దు-రంతఃరిభవ జనితదుఃఖాన్ని హేలి
పటలసంత స్తహృదయయై పరితపించు-దేశమాతను గాంచి దుఃస్థితుల నరసి
నెవ్వగలఁ గుంది వేడికన్నీరు రాల్చి-మాతృదాస్య విమోచన మహితదీక్ష
బద్ధకంకణుడై రక్తబలి నొసంగి-పొంగి యూత్కర్షణము సేయంగ వెలుచు
నానిరర్థకుఁ డాసీచుఁ డానికృష్టుఁ - డిందు సందాను బూజ్యత సందఁ గలఁడె?”

౨౪

అని బాలచంద్రుతో నా-డిన విని యవ్వీరుఁ డినుమడించిన శౌర్యం
బున వారిఁగూడి తగుదీ-వనలం గొనఁ దల్లికడకు వడివడి నడచెన్.

దనుజుఁ డోపధీశుఁడు భవత్తనయుఁడు ప్రపంచకర్త ని
న్నెద నిడికొంచు లోకముల నేలెడివాఁడు భవస్త్రియుఁడు నీ
వది సకలం బెఱింగియు ననాఁగ్యుల నేమిటి కాశ్రయింపఁబో
యెద విది మీకులీనులకు నెల్లఁ గళంకముగాఁదె భార్గవీ !

ఎవ్వని కీయఁగాఁదగును నీ ననికూడ నెఱుంగికుండ నీ
జవ్వనమెల్ల వ్యర్థముగఁ జల్పి పవిత్రతఁ గోలుపుచ్చి ని
న్నెవ్వగపాలునేయు నవినీతులనే భజియించుచుండు వే
మివ్వని నీలలంఠమున నెవ్వఁడు వ్రాసిన వాఁడో భార్గవీ !

ఒక్కఁడు మీటలంఠులకు నోపఁడు వేతూకఁడేటి యట్టివో
ముక్కు-ముగం బెఱిగి కనఁబోనఁడు వేతూకఁ డాశకల్పఁ డే
దిక్కును జూడఁజాలఁ డోకధీశుఁడు లోకవిగ్ధుత్తుఁడు నీ
కెక్కడఁ జిక్కె నిట్టిగుణసీనుల మాశ్రయణంబు భార్గవీ !

పుచ్చిననక్కఁడై న నివంబూనక దేశహితంబుపొంగు వి
ద్వచ్చయనిగదితాత్ములయు వ్రాణము లుగడియుఁగూడ బొందిలోఁ
జచ్చినవారికంటె మును జచ్చిన వారిలరీతి నుండు నీ
కుచ్చితు లెట్లు నీకు నమకూరిరి డగ్గఱఁ జేర భార్గవీ !

బ్రాహ్మణవంశమందుఁ బ్రభవంబు నహించియు ధర్మసీనులై
జహ్నులతోడఁ గూడి నిరసింపఁబడందగు నర్థనంబునన్
బ్రహ్మవిదగ్రగణ్యుల కపాయములన్ గలిగించుచుండు యగ
బ్రహ్మల నాశ్రయింతువు పురాకృతమా యిది నీకు భార్గవీ !

గుణములులేనివారికడఁ గ్రూరులనన్నిధియందుఁ గార్యవై
పుణమునెఱుంగనట్టి జడబుద్ధుల గేహములందు నెన్నఁడున్
క్షణమయినన్ వసింపనని చాటుచునుండురు నిన్నుఁగూర్చి ధీ
మణు లిపు డేమికాలమహిమంబున నీ విటు లైతి భార్గవీ !

విప్రులు ధర్మవేత్తలు విజేకులు నీకు సజత్నులేమి తా
భక్తిహిమనానానులు దురాగతు లజ్ఞలు మిత్రులేమి నీ
వస్త్రతిమాన శేముషి వనార్యచరిత్రపుగావు నీకు నీ
చక్రవర్తిత్వ మేమిటికి సంగతిలేనోకదవమ్మ భార్గవీ!

కలుషము లేనిదానపు వికారములం గనఁబోనిదాన వ
గ్ధులకు దుచ్చించుదానపు బుధుల్ గొనిచూడెడిదాన వన్నిటన్
గలిగినదాన పున్నతులు గాంచినదానపు నీకునిట్టి నీ
చుం సరిసర్పణ బెట్టులు నోకినదో కనరాదా భార్గవీ!

జుజువుగానఁ దగ్ధణము సంగతిలే నీకని కొందఱాదు ర
స్పృలుకులు విశ్వసింపఁదగుపాటివి గావు తలఁచి చూచినన్
జుజుము గావె రక్షణము నిశాకగుఁ డిచ్చరి లొదఱెగదఱో
జుజులుగారె నీచిసరిసర్పణ మెవ్వరి కబ్బె భార్గవీ!

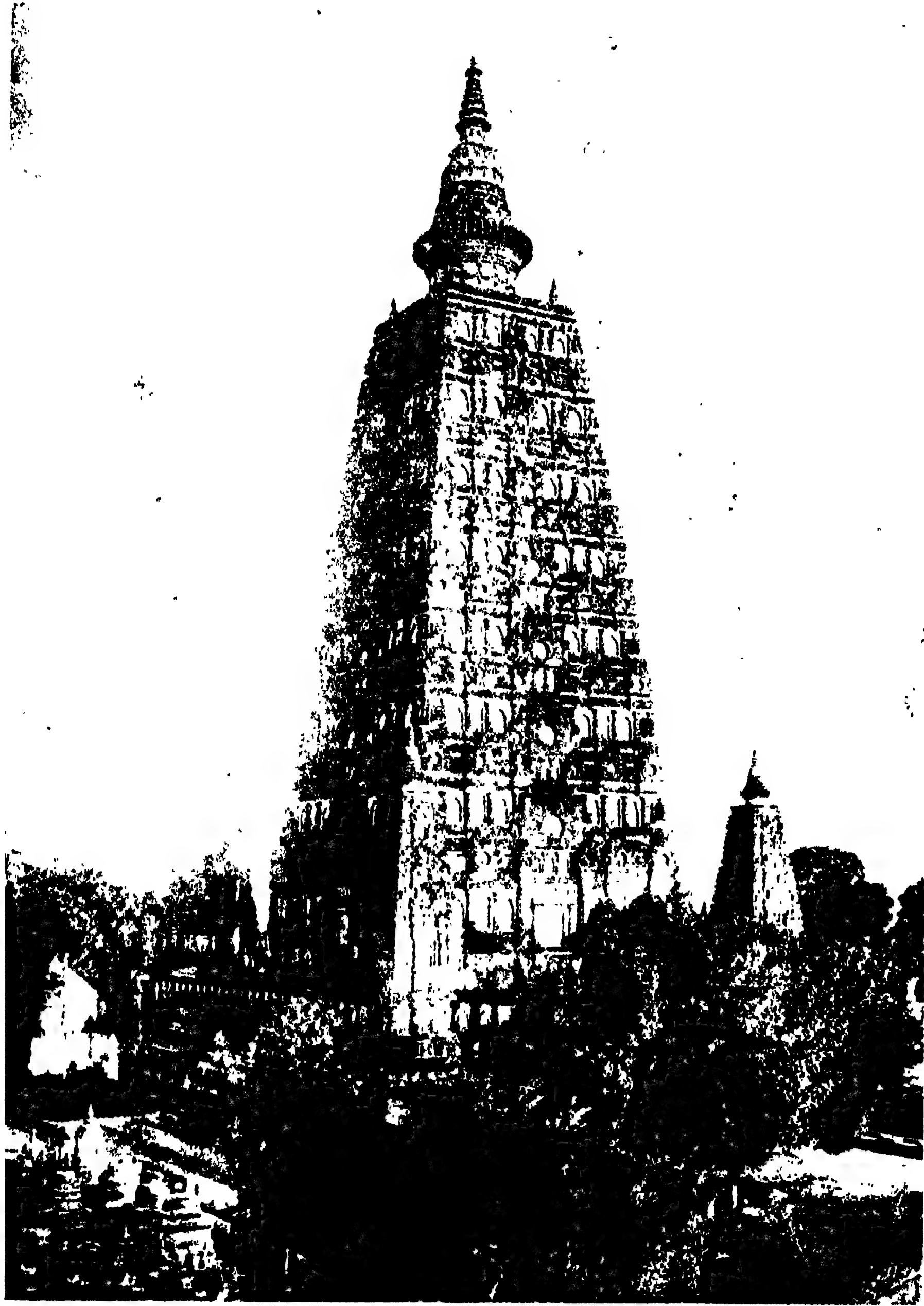
నేడుకతోడఁ దా మనుభవింపక నేరొకవాని కీయఁ జే
యాడిక నిన్ను బుధమున యుగం సదా సడవైచు నిర్దళ
త్వము మానదూరులు వివేకవిహీనుల వాశ్రయింతు పీ
జాడ భవత్స్వభావగుణసంభవమా మహానామో భార్గవీ!

ఆవగుణ నంచు మాయకములైన విచిత్రములుగను సర్వజం
తువులను ముంచితేలిచెడి న్యూనచరిత్ర నటించు నిన్ను సా
ధువులు స్పృశింపకుండిరను దూఱమునేని మనంగలలోన నొం
దపు లవమంత నీకిది విధాతృవిధానమొ యేమొ? భార్గవీ!

కనుఁగొనఁ గానరా వసధికాయలఁచెంతకుఁ జేరుచుదు వొ
క్కనికిని సౌఖ్య మీయపు వికారములన్ గలిగింతు వీవు నీ
ల్పనియెడలన్ జగంబు వికలంబగు నియ్యదిచూడ సద్భుతం
బనునటు దోచె నీచరిత మన్యదురాఘముగావె భార్గవీ!

కుత్బుల్లి జుహుల్లి

బాద్ధిగయలోని ప్రధాన పీఠారామము

ఉగాది కానుకలు

3

నెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు

నుక లన్నవి మన చేతిములోఁ బూర్వకమున
మునఁ గొన్నికొన్ని సమయములందే
కొందఱకు కొందఱకే యుచ్చమగిరి.

ప్రభునందర్శన సమయములందుఁ బ్రజలు పెట్టడి
యులుపాలు, వివాహకాలములందు బంధువులుచదివించు
కట్నములు, విద్యాధినిమార్పిణివేళలందు శిష్యులు సమ
ర్పించు గురుదక్షిణలును దృష్టాంతములు. అవియన్నియు
సముచితములైన కానుకలు. ఇప్పుడెన్నో, యట్టియూచిత
యేమాత్రమును గనబడదు. దేశకాలపాత్రము లెఱుఁ
గని కానుకలు కొన్ని పాశ్చాత్య దేశాధిపతులనుబట్టి మనకు
వచ్చినవి. అట్లు వచ్చినవే యుగాదికానుకలును.

ఏనవిధములైన భావములను వెల్లడించుచు, చెన్న
పురముననున్న తన యన్నతపోధమందలి యొక మీఁది
గదిలోఁ గుర్చీపైఁగూర్చుండి వరదరాజమొదలి తన
మిత్రుడైన బలరామప్పితో సంభాషించుచుండెను.

మొదలి బంగారుపిచ్చుక. (బంగారుపిచ్చుక యన్నది నేతి
బీరకాయ సామ్యము కాదు.) పట్టణములో నతని తండ్రి
బట్టలవ్యాపారముచేసి దిట్టముగా దుడ్డు సంపాదించి మర
ణించెను. మొదలి యేకపుత్రుడు. ఆతనియక్క తాయారు
పెంపకమునకు వచ్చినది. ఆబిడ తండ్రినాటనే వివాహాత్త
యై కాపురమునకు వెళ్లెను.

మొదలి బ్రహ్మచారి; ఇరువద్దయైదేండ్ల యీడు. పిల్ల
యంతకంటె కొద్దిగా పెద్దవాడుగాని, యతనికిని బెండ్లి
లేదు. వారిరువురును బాల్య స్నేహితులు; పచ్చయప్ప

కాలేజిలోఁ బన్న తరగతినుండియు సహాధ్యాయులు. తీరో
దక న్యాయమున కుదాహరణప్రాయముగాఁ దరుగుచున్న
వారికి కృష్ణాద్వయమున్న పేరు వచ్చినది. పిల్లకు చెల్లెలు నడు
నాతేండ్ల దున్నది; ఆమె పేరు సుభద్ర. లోకులు పెట్టిన
పేరులు సార్థకములగు యోగమున్నదేమో!

అక్క తాయారు గాక, మొదలికిఁ గల చుట్టుక్కములు
పెదతండ్రి పినతండ్రి కూతులు, పెదతల్లి పినతల్లిలు
బిడ్డలు, వారిసంతానము, పుట్టించిచ్చినవాడు గాక పుట్టెడు
మంది యున్నారు. వారందఱువి వేదసంసారిములు. తాయూ
రు నిచ్చినకాలమునాటికి మొదలి బాస కందసామిమోతు
బరిగోకాని, యిటీవల యతని స్థితియుఁ గొంత చితికినది.

మొదలి ప్రేమపాత్రుడో, మొదలి బంధువులు ప్రేమగల
వారో మైయుండవలయును. ఉగాది యుగాదికిని వారత
నికిఁ గానుకలు సంపించుచుండిరి. తండ్రిగతించిన యనిమి
దేండ్లనుండి యొక్క యుగాదికైనను గానుక సంపని
యొక్క బంధువైనను లేకుండెను. “తమ్ముడే వరదరాజు
మొదలికి”, “మఱుది వరదరాజుమొదలికి”, బాస వరద
రాజు మొదలిగారికి”, “అన్న వరదరాజు మొదలిగారికి”,
“మేనమామ వరదరాజు మొదలిగారికి”, అని యీవిధ
ముగా వారివారి బంధుత్వములకుఁ దగినట్లు మీఁదఁ గాగి
తపుముక్క లంటించి బంధువు లతనికిఁ బంపిన యుగాది
కానుకలతో నిప్పటి కొకబీరువా నిండి, రెండవ బీరువా
యవసరము పడినది. కానుకలకు మాఱుకానుకలు సాపుట
మర్యాద; విధి. అక్కలకు, జెల్లెండకు, బావలకు, మఱు

అంధప్రతిక

దూలకు, అన్నకు, తమ్ములకు, మేనల్లుండ్రకు, మేనకోడండ్రకు మొదలి యుగాది కానుకలు ద్రవ్యహామముగాఁ బంపుచుండెను. తనస్థితికిఁ దగినట్లు తాను బంపవలసి వచ్చినందున, మొదలి యందుకొనుచున్న యుగాది కానుకల కంటఁ బంపుచున్న కానుకల విలువ దశగుణముగాను, గొన్ని యెడల శతగుణముగాను దేలుచు వచ్చినది.

ఆనాడు ఫాల్గుణబహుళ ద్వాదశి; అయినను రావలసిన యుగాదికానుక లన్నియు వచ్చి చేరినవి. అవి పిల్లకుఁ జూపించు సందర్భముననే మొదలి తన యువనాస్వాసము మొదలిడెను:

“బలరామా, ‘ఏడాదికొకసారి పేరయ్యదెబ్బ’యని తెలుఁగుదేశమువా రనుచుండుదులే. అదే మాదిరిగా నున్నది యీ యుగాది కానుకల యాచారము. ఇది యెక్కడ నుండి వచ్చినదయ్యా, మనకు? పెండ్లియనియూ, పేరంట మనినూ? ఎందుకువచ్చిన కానుక లివి? చూడు, కన్నులెత్తియుక సారి. ఇవి యుగాదికానుకలట! హా హ్లా హ్లా! ఉగాది నాలుగుదినము లున్న దనఁగానే యీచెత్తి నా నెత్తినివేసి మొత్తినాగు. చూడవయ్యా, చూడు. చూచి, నీకు నావలె బంధువులు లేకపోయినందుకు సంతోషించు. బావలు, మఱుదులు, మేనల్లుండ్రు, మేనకోడండ్రు లేక నీవు సుఖపడినావు. ఇవి యన్నియుఁ గలిసి, పట్టుమని పది రూపాయిలు చేయునో, చేయవో? ఎందుకును పనికిరాని యీతుక్కుకు మాఱుగా నేను నాలుగువందలో, యైదు వందలో చదివింపవలెను,” అని మొదలి తన చీకాకును దెలిపెను.

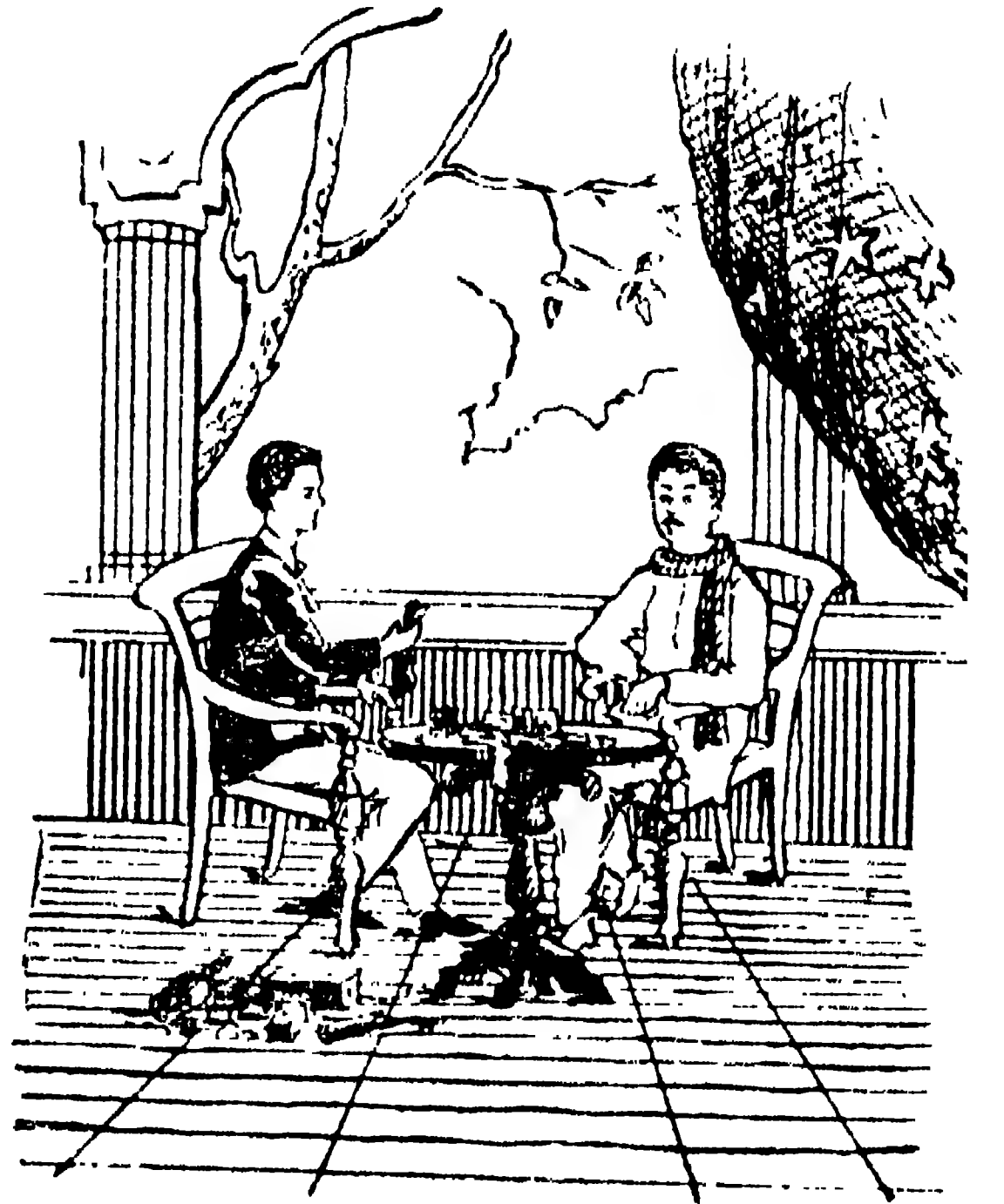
‘తుక్కు’, ‘చెత్తి’యని యతఁడు నామకరణముచేసిన యా వస్తుసముదాయము వ్రాతబల్లమీఁదఁ గుప్పగాఁ బడి యున్నది. వానివంకఁ జూచి పిల్ల చిఱునవ్వుతో, “వరదా, ఏమి, యావస్తువులకువచ్చిన లోపము? భేషుగా నున్నవి. సంతోషించుటకు మాఱు చిట్టుబుస్సు లాడుచున్నావు. ప్రతిసంవత్సరమును బంధువు లిట్లు నిన్ను మఱవకుండ ఉగాదికానుకలు పంపుచుండుట యెంతటి యదృష్టము?” అనెను,

“ఆవస్తువులకు వచ్చిన లోపమును లేదు; నీతెలివికి వచ్చిన లోపమును లేదు,” అని మొదలి సరిహసించెను.

ఊరడింపుగా పిల్ల: “కానుకలవిలువ ఖరీదుబట్టి కాదు చూచుట. ‘పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం’—”

“చాలు, చాలు; నీచదువు చాలించు. కానుకలవిలువ దేనిఁ బట్టి యాలోచింతువువో యాలోచించి, నామేనల్లుండ్రు, నామేనకోడండ్రు, వారి తలిదండ్రులు, నాకుఁ బంపిన యీ యుగాదికానుకలలో నట్టిచెత్తయు, దుక్కును గాక పనికి వచ్చు వస్తువొక్కటియైన నున్నదేమో గాలించి వెదకి చూపింపుము.”

“పనికి రానీ, రాకపోనీ. అది ముఖ్యము కాదు. వారికి నీ మీఁదఁగల ప్రేమయే కావలసినది. ఉగాది కానుకలు పంపు ప్రేమగలచుట్ట మొక్కఁడును లేఁడుగదా యని నేను దూఱించుచుండును. నీకు సంతోషము కలిగింప వలయు నన్నదే యీయుగాదికానుక లన్నిటి యద్దేశ మును. మాటవరుసకు, ఈమేజోళ్లి జూత—”

“టపటపాల చెప్పలుతప్ప నిండుజోళ్లి తొడుగని నాకు మేజోళ్లేల, గ్రుడ్డికంటికి సులోచనముల లాగున?”

“అయినను—”

“అయినను, ఏమిచేసికొమ్మందువు? పోనీ, రాత్రులు పరున్నప్పుడు వెచ్చదనముకొఱకుఁ దొడుగుకొన వలయునన్నను, నాకొళ్లకుఁబట్టనియంత బిగువు. ఇట్టిజుతిలు పడునేడున్నవి: అన్నియు ఉగాదికానుకలు.”

“అలాగుననా?—మఱి, యీమంగలికత్తి? మంచి వాడిగానున్నదే?”

“సొంతతొరము చేతఁగాని నాకు మంగలికత్తి యెందుకు, గొంతుక కోతకు? ఈ బంధువు లందఱునుగలిసి నాకు జేయఁదలఁచుకొన్న తిరుతొరమున కిది సూచకము కాఁబోలు! మంగలివాని కిచ్చి నీనితో తొరము చేయుమంటిని; తెగదు! చొకపాదురకమంట! ఇట్టివి పడునొకొంటున్నవి. అన్నియు ఉగాది కానుకలు.”

“మఱి, యీసబ్బముక్కలో? నీవు సబ్బ వాడుకచేయుదువు గదా?”

“అవి సబ్బముక్కలు కావు; సున్నపు ముద్దలు. పెట్టెమీఁది పేరుచూచి భ్రమపడి మొగమునకు చుద్దుకొని చూచినాను. మొగమెల్లఁబొక్కి, తొక్కచూడి, వారము దినములు బాధపడినదివచ్చినది. ఈసబ్బుతో నుతికినయడల ఎంత గట్టిబట్టలైనను నాలుగుదినములలోఁ దూర్లొనడి జల్లెడచూకారమును బొందును. గుజిలీబజారులో నాలుగణాలు పెట్టెఖరీదా. ఇట్టిసబ్బపెట్టెలు నాలుగు దొంతులున్నవి. అన్నియు ఉగాదికానుకలు.”

“మఱి—”

“బలరామా, మఱిమంతయొన్న పాట యేల పాడెదవు? ఈ యశభంశపు, దౌర్భాగ్యపు, నిర్భక్తపు, నిష్ప్రయోజకపుఁ జెత్తలోఁ బనికివచ్చు వస్తువొక్కటియు లేదు; నా మాట నమ్ము.”

“అట్లే కానిమ్ము. ఐన నేమి? నే నింతకు ముందే చెప్పియుంటిని. కానుకలవిలువ ఖరీదుఁబట్టి చూడము. నీబంధువులు నిన్ను మఱవలే దన్నందలకే యీ యుగాది కానుకలు నిదర్శనములు.”

“నన్ను వారు మఱవకుండుటకుఁగాదు; వారినినేను మఱవకుండి జ్ఞానకార్థము పంపిన నిదర్శనము లిన్ని యెఱుఁగి నరిగానుండును. ఒకప్పుడు నేనును నీనలెనే పెట్టె మొగమునై, యుగాదికానుకలపేరిటి యిన్నియొకొనినప్పులు బంధువులకు నాయెడఁబరిగి యివ్యాజప్రేమకు సూచకములని సమ్మి నంతోపించుచుంటిని. నిజముగాఁ బ్రేమగలవారే యున్నతీమునకుఁ గొంతశ్రద్ధపెట్టి, చొకవైసను నా కుఁ యుక్తిములగు వస్తువులు వారు కొనియుండరా యన్న గూలోచన యిటీవలఁదట్టి, నా కిందలి సూధార్థ్యము బోధపడినది. నాసౌఖ్యమును గూర్చిన తలంపే లేకుండ, పెట్టితచ్చుకొనుటకుఁ గొన్న వస్తువులేకాని ప్రేమతో నిందు సంబంధమే లేదు. ప్రతిసంవత్సరమును నాసంసార బడయుచున్న బహుమతులు నీమిశ్రితమై, క్రొత్తసంవత్సరము మరల వచ్చినదని నా బంధువులు నాకుఁబంప జ్ఞానకచిహ్నములే యీ యుగాది కానుకలని నమ్ముము.”

“అయ్యో! ఏమి, సరదా, యట్లనెదవు?”

“అట్లు కానివో, నీ మొగము మఱి యెట్లనుమందావు? ఒక గోడ, రెండెండ్ల? ఎనిమిది గోడలుండి జరుగుచున్న భాగవతిము.”

“పట్ల కొంచెమునేపు పానము నహించి, కొంత జంకుచు, “సరదా, రాత్రి నాటకమునకు వెళ్లనాము. నిద్రలేక నీకుఁ గొంత చీకాకుగా నున్నది. మామూలుగా కులాసాగా నుండువాడవు—”

“చీకాకుచేతఁ జెప్పించున్న మాటలుకావు; నిశ్చయముగాఁ జెప్పించున్నాను, విను. ఈయుగాదికి నేను నా బంధువుల కొక ముఱ్ఱని యేగాని యిసను బంపఁ దలఁచుకో లేదు,” అని మొదలి బల్ల గుద్దెను.

“చేచే! అది న్యాయము కాదు.”

“బలరామా, న్యాయము కాదనుచున్నావు; బాగుగా వినుము. పైసా పంప నంటి నేకాని బహుమతులు పంప ననలేదు.”

ఆంధ్రపత్రిక

“అట్లయినచో సరిగే. ద్రవ్యమునకు మాటు తగిన బహు మతులు పెంచవచ్చును. తెప్పేమి?” అని పిల్ల మనస్సమీ ధానము చేసికొనెను.

“తగిన బహుమతులే పెంచెదను,” అని మొదలి పెండ్లు బిగించి, “అంభ్రంశపు, దౌర్భాగ్యపు, నిర్భక్తపు, నిష్ప్రయోజకపుచెల్లివస్తువులు వెదకికొనెదను,” అనిముగించెను. పిల్ల గోమా యనుటకు నోరు తెటవగా మొదలి యెడ్డు నెచ్చి, “బలరామా, నీవును నాతో రావలెను సుమా. ఇద్దఱిమీను గలిసిగో బజారుకు వెళ్లుదము. ఈ మధ్యాహ్నమున నీకుఁ దెలిపిగోకదా?” అని యడిగెను.

“అయ్యోయ్యో! కాని వరదా, ఏమి యీ యనందర్భము? హాస్యమున కనుచున్నావా, సత్యమా?”

“హరిశ్చంద్రుఁడు సహా యింతకంటె సత్యమైన పచనమెన్నఁడును బలుక చేడు.”

అట్లయిన రాసని పిల్ల నిరాకరించెను. సనేమిరా రాను, రాను, రాసని మూచి జిగితముగా నారంభమైన యీ నిరాకరణము నిడుగుగా నైన నమిషములైనను నిలువ లేదు. పిల్ల మనోబలముకంటె మొదలిదే హెచ్చయినది. “ఇదియు నొక వినోదము గదా?” అని మొదలి పిల్లకుఁ గన్నులు తుడిచెను.

“సరిగే, వచ్చెదను. హాస్యమాడుచున్నావు గాని, నిజమున కట్లు చేయనన్ని సమ్మతము నా కున్నది. వచ్చెదను గాని,” అని పిల్ల తన జేబులోనుండి రెండు తెల్లని బల్లగుడ్డలంటి మాత్రలు తీసి, “ఇవి నోటిలో వేసికొని కొంచెము నీరు త్రాగుము,” అని చేయి చాచెను.

“ఇవి నేమి?”

“నీమాట నేను వినుచున్నాను గనుక నామాట నీవు వినవలయును. నీకన్నులు బహుపుగా నున్నవి. నిద్ర లేమిచేతఁ దలనొచ్చు పుట్టి నీకుఁ జీకాకు కలిగినదనుట నిశ్చయము. ఈయదయమున నేను రెండుమాత్రలు వేసికొనఁగా, మంచి కులాసాగానున్నది నాకిప్పుడు,” అని పిల్ల తెలిపెను.

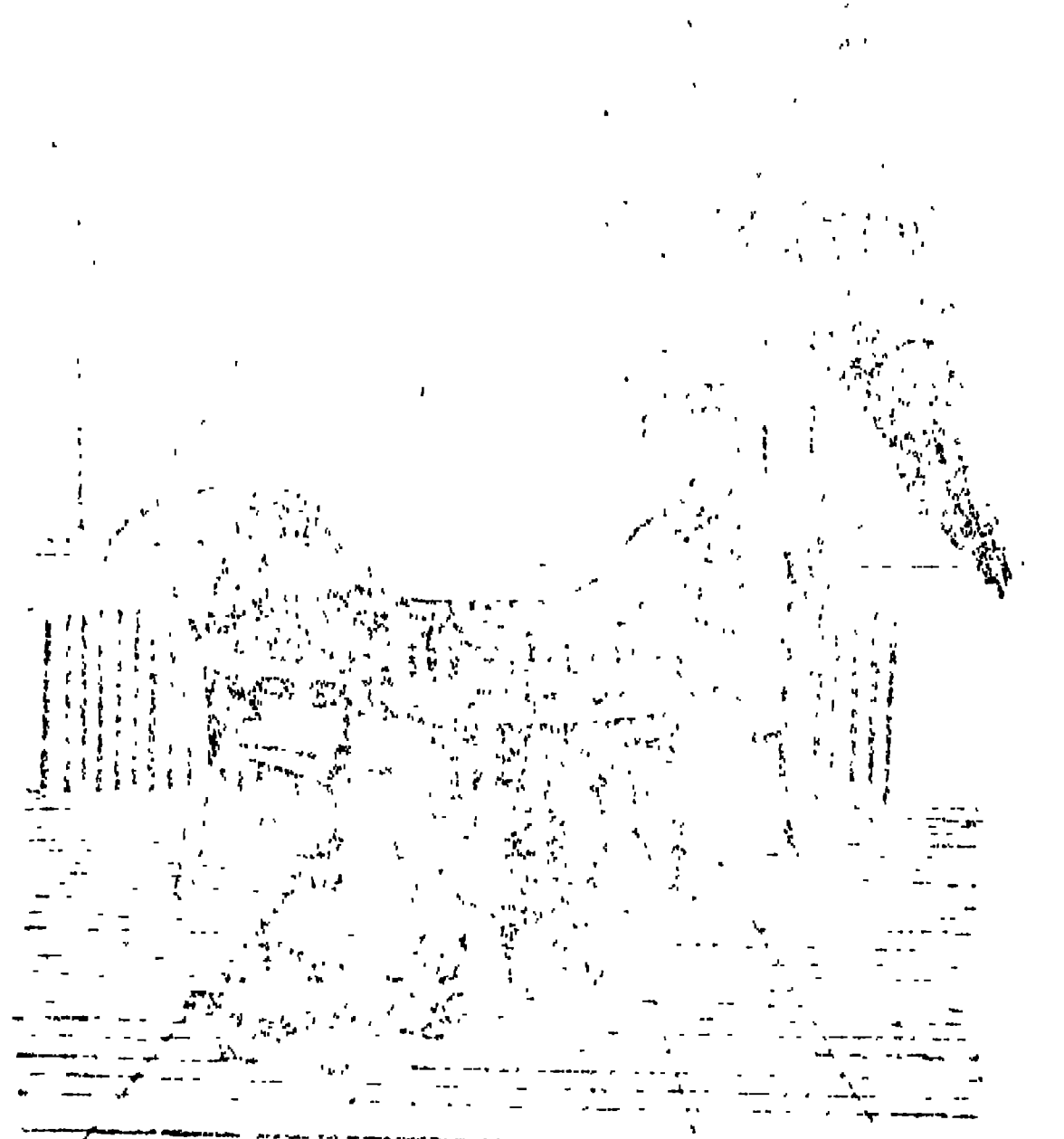
“మంచి కులాసాగానే కనఁబడుచున్నది నీ ముఖారవిదము!”

“వెక్కిరింతువు గాని, వేసికొమ్ము మొదట మాత్రలు,” అని పిల్ల ఎట్టున టెను.

మిత్రుఁడు తనతో రావలెనన్న కోర్కె బలముగా నుండుటచేతను, నిజముగా రివంత తలనొప్పి యుండుటచేతను, మొదలి కొంత వెడినవ్యవో మాత్రలు పుచ్చుకొని, “ఇవి నేను వేసికొన్న మొదట, మధ్యాహ్నమున నీవు నాతో నెచ్చి, వస్తువులను గొనుటలో సాయపడి, కొన్న వస్తువులను గూర్చి నేను జెప్పిన సమయము జేయుదునని చేతిలోఁ జేయవేయుము,” అని కుడి చేయి చాచెను.

ఆవిధముగా వారిరువురికు ప్రమాణము పోడి యుడఁగబడిక జరిగినది.

మధ్యాహ్న భోజనానంతరమున మిత్రులిరువురును ద్రాము బండిమీఁద చీనాబజారుకు వెళ్లి నూరిసరములఁ గల పాపులమీఁదఁ బడిరి. మొదలిచేతిలో నెత్తని బంధువుల పేరుల జాబితా యుండెను. జాబితా విప్పి మొదలి మొదట

నిలువబడిన చోటున కెదుట నొక బుగారు సగిలడుకా-
ణ మున్నది. అది చూచి, పిల్ల ముఖము వికసించును. సగ-
సయిన సగ సగదుకంటె స్త్రీలమనస్సులకు హెచ్చునట్లు
పకరమని యెరిగికి దట్టిన యూహ.

మొదలి జాబితాను జూచుచు, “మొదటిది మాయక్క-
తామూరు, నామెకుటుంబమును గదా? ఏమి కొనుమను
మాయక్కకు?.....ఆ! అప్పును. బాగుంటుందో,
తొడుగుకొను తొల్లిని రబ్బరుతోళ్లి జూత కూమకుం దగిన
కానుక. ఆమె నాకు గొంతును మూడువారలుగా జూత
మేజోళ్లి పెంపినది. బలరామా, రమ్మ; జోళ్లి పాపుకకు
వెళ్ళదము,” అని పిల్లను అంగెను.

“జోళ్లి?” అని పిల్ల నోగు వెళ్ళిచెప్పెను.

“అప్పును. మతరమ్మ; కొనపెంపిన నస్త్రములు వికేషముగా
నున్నవి” అని మొదలి తొందరపెట్టెను.

“మాయక్క-జోళ్లి తొడుగుకొనునని పూర్వాచారసారాయ
యెండుకాణోలు! ఆంధ్రుని, బయటికిగి గాంబెట్టె యెండు
గని యామెకు దానిమూట జోళ్లి తో ప్రయోజనమేమి?”
“టెంటువూచెప్పలు తొడుగుకొనువానికే మేజోళ్లి తో నల్ల
ప్రయోజనమా, యట్టి నే” అని మొదలి పిల్లను జోళ్లి
పాపుకడ కీడ్చుకొనిపో మెను.

“ఏ కొల?” అన్నది పాపువానిశ్రితి.

“తనపాదములు చిన్నవిని మాయక్కకు గర్వము” అని
పిల్ల చెవిలో జెప్పి, మొదలి గట్టిగా, “ఉన్న జోళ్లి నీటి
లోను బెద్దవి తీయుము” అని పాపువానితో నెనెను.

జోళ్లి పొట్లము తనచేత మొదలిపెట్టినప్పటి పిల్ల ముఖము
సకు ఛామూటము తీయనిపించె. తొందర పెట్టుచు
ముందర నడుచుచున్న మిత్రునిపొబడి మేకసలె సరియె
పోవసాగెను.

మొదలి: “బలరామా, పొట్లము నీడిపోవుచున్నట్లున్నది.
దారము కొననలయును; జ్ఞానమునకు నెమ్ము. ఇంక మా
కందసామి బానగారికి..... దొరచుట్టలు కొందము,
రమ్ము.”

“ఆయనకు చుట్టయభ్యాసమున్నదా?”

“పొగాకు పేరు విన్నంతనే యెరిగికి తెండు దనము
క్రొవట జీన్లము; యెన్నమును నెమన మిగును. మూచి
గొత్తను చుట్టలు పెట్టయొకటి కొందము రమ్ము.”

సలదని బోధించిన పిల్ల నాక్యములు బూడిదలో పోసిన
పన్నీనినాటివైనవి; చుట్టలు పెట్టకొనుట జరిగినది.

“ఇంక మాయక్క-సంతాన ముమాట. దగువనుండి యెగు
నకుం బోవునము. అందఱుకంటె కడిసారి వాడు సుందర
ము; విద్యోగ వాడెని జ్ఞానము. వానికొకకు పుస్తకము
కొనియెదను,” అని మొదలి యనెను.

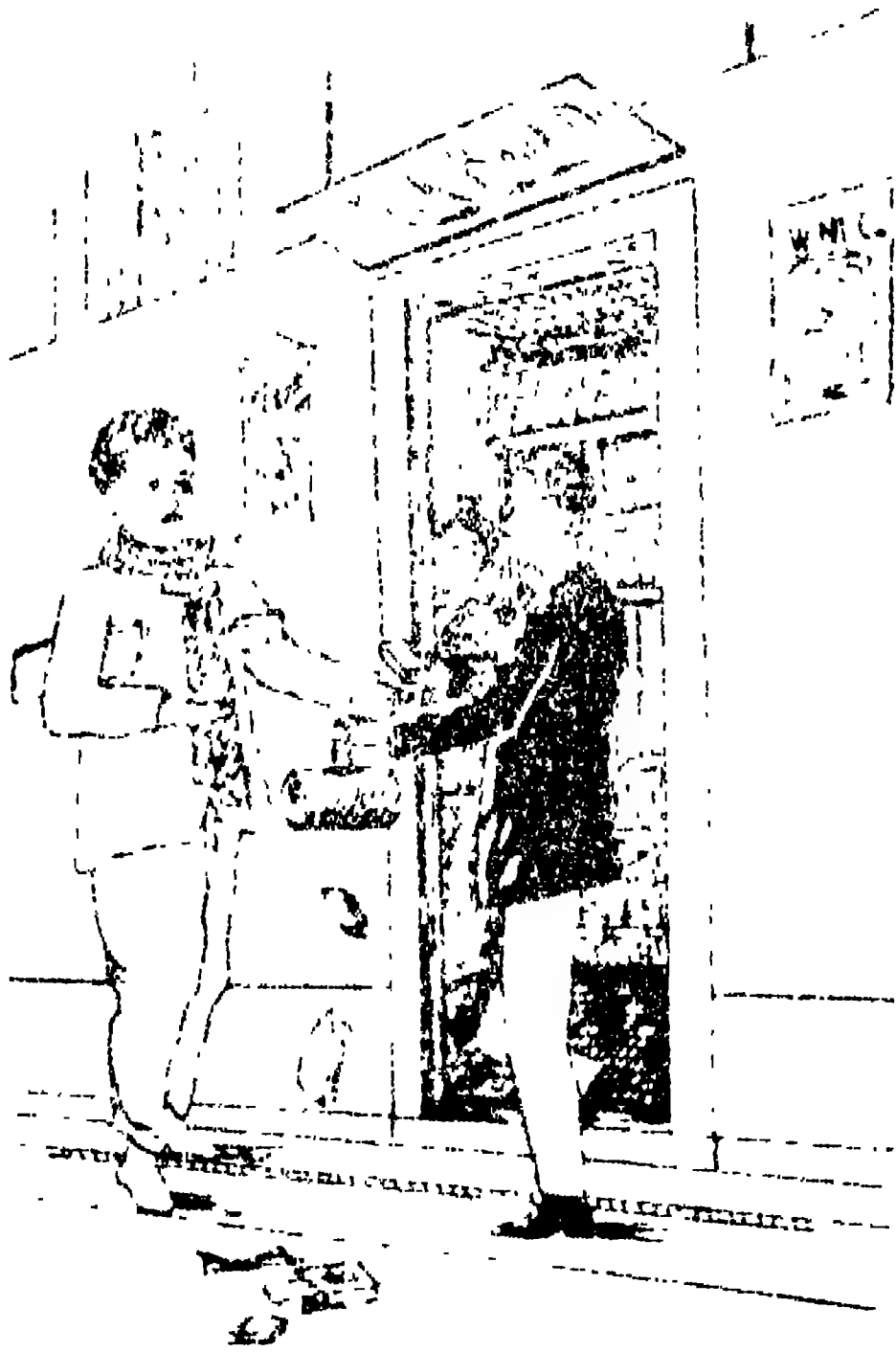
పిల్ల కొంతసేపిలోమించి, “అప్పును-రంగులబొమ్మలు తోడి”;
అని నేనమా చెప్పించుటగా, నేదానిసార మన్నపుస్త-
కము మొదలి కొనిపెచ్చి యెరిగి చేత చెప్పెను. జోళ్లి
పొట్లమును జుట్టలు పెట్టయు గలిగి యెంతబరువో, పుస్తక
మెంతబరువు; నేదానిమితయు నడియం గట్టగా దగిన
బిగిగుటచేత గాంబోలు!

“బలరామా, పుస్తకముని కొట్టులో నున్నాము గనుక
సుందరముకంటె బెద్దది చూచాలికుండా నేదయో
గ్రంథమే కొందము. అది రమారమి గోడపెట్టె.....
దానికొకకు పాకశాస్త్రమును గొనియెదను. పెదపెట్టె
దోడ్చి గడిచిన రేరువారం బనికెరావచ్చును..... అరవ
గ్రంథము గాక పాలుగుదే కొనియెదను. ఆండాలును
వెలుగువాడెన్నెడైన గట్టుకొని యద పాలుగు నేర్పు
కొనునేమో యవరు చూచినారు?” అని మొదలి మత
యొకపుస్తకముకొని మిత్రునిపై బట్టెచెను.

“నరదా, నేనేమి గాడిద ననుకొనుచున్నావా? చాకల
వాడు--”

“బలరామా, నేను చెప్పిన ననున్నియు జేయుటకు
బ్రహ్మాణము చేసినావు; మఱచిపోకుము... సుందరము
ఆండాలు అయినారు. ఆంధ్రువారు మీనాటి, నాచా
రు, రామసామి : పెద, పెదనాలుగు పెదనెనిమిది పెట్టె

వారు. ఏమి కొనుమని నీయ్యదేశము, వారికొకకు?" అని మొదలి యడిగెను.

“నాదా నే నేమి గాడిదనుకొనుచున్నానా”

పిల్లకు మరల నిమగ్న భార్యము కలిగినది. మొదలికి మనస్సు కరంగుచున్నదని యెని రూశ. చేరువను బొమ్మలు నుకాణమొకటి యుండుట చూచి యాతడు, పెద్ద దొరసాని బొమ్మ—” యనెను.

“భేష్! బాగుగా చెప్పినావు. అది నేనీ తిగిన కానుక, రామసామికి.....కాని దాని సత్యం చెల్లెండ్ర కిచ్చు నేమో? అది వలస...బొమ్మగుసాటి చేతికట్టి...ఊహా! అదియు నలదు. దానిని తండ్రి తీసికొనవచ్చును..... చత్వారపు జోడు కొదము. అది వానికి మఱి యిరునది సావత్సరము వైని బనికి రానచ్చును. మా కందసామి బావగారిది దగ్గటచూపు గనుక, ఆయనకు వేటువిఫ మైన సులోచనములే కాని చత్వారపు జోడు పనికిరాదు. మీనాక్షికి...పదియేండ్లది గదా?...మఱికాళ్ల జత. నాం చారుకు.....ఆ! మంగలి కత్తి. ఈకాలమున దొరసా నులు మంగలికత్తులు వాడుక చేయుచున్నారట! రమ్మ మఱి; ఇవన్నియుఁ గొనవలసి యున్నది.”

పిల్ల, “మంగలికత్తి మీ బావగారు వాడుక చేసికొందు నేమో నుమా,” అని యెగతాళిగాఁ బలికెను.

“ఆ భయము లేదు. ఆయనయు నావలెనే మంగలి చేతికి జట్టునిచ్చువాడే. సొంతక్షౌరము చేసికొనునా, కత్తి గంటకు నున్న పుబొట్టు పెట్టుకొని వీరులపండుగ వేషము క్రిందఁ దయారగును,” అని నవ్వుచు మొదలి పయిని విన రించిన వస్తువులన్నియుఁగొని పిల్ల చేతి కిచ్చి, “బలరామా, భద్రము! పుస్తకములు చంకఁబెట్టుకొని మఱికాళ్లు కుడి చేతిని బట్టుకొనుము. ఇక్కడకు మాయక్క కుటుంబము ముగిసినది. ఇంక మా పెదతండ్రి కూతురు రంగనాయకి కుటుంబము. ఆమెకును, ఆమె మగనికిని గలిపి యేబది రూపాయిలు మామూలు.....ఏబది వీణ తీరగెలు కొని యిప్పుడు పంపెదను,” అనెను.

“వారియింట వీణ యున్నదా?”

“వీణకాదుగదా తంబూర” కొయ్యయు లేదు. వారి కూతు లయిదుగురకు—”

“అయిదుగురే? మగపిల్లలో?”

“లేనే లేరు. పంచకన్యలలాగున నయిదుగురు కొమార్తలే కలిగినారు. వారిలోఁ బెద్దది పడునాల్గు సంవత్సరము లది. దానిని నాకుఁ గట్టిపెట్టఁ జూచుచున్నారు. నాంచా రును జేసికొందునని మాయక్క తాయూ రాశపెట్టుకొని యున్నది. దానికొక మంగలి కత్తి కొన్నాను: మాంగళ్య సూచకము. పక్షపాతిములేకుండఁ బంచకన్యలకొక్కరకపు పస్తువులే పంపవలయును.....ఆవిగో, అక్కడ వ్రేల గట్టి యున్నవి, పట్టగూండ్లు; వానిని గొందము.”

“రామచిలుకలా, గొరవంకలా వారు పెంచుచున్నవి?”

“రాత్రులజోలపాటలు పాడుటకు దోమలే వారు పెంచు చున్నవి. పట్టగూండ్లు మోయలేవు; చివరనుగొనవచ్చును. రంగనాయకి కుటుంబ మైనది. ఆమెతరువాతిది ముత్తు లక్ష్మి. లక్ష్మీయన్న పేరు పెట్టుటచేతఁ గాబోలు, పెండ్లి యయిన వెంటనే మగఁడు వై కుంఠవాసుఁడై నాఁడు! ఆమె కోసము పదివీసెలపనుపు, నాలుగువీసెల కుంకుమ—”

అది యెద్దబండి. తిరువల్లి క్లెయిన్లో గొగ్గనామండలము నకుఁ బోవునరికిఁ జీకటిపడినది. దారిలో పల్లె చేసిన యుక్తగ మేమనఁగా, బండిలోని వస్తువుల కంటించియున్న కాగిలముక్క లతఁడు పదిలముగా నూడఁజేసెను; ఒక్కటి తనను మిగులనీయలేదు.

పంచారములేని క్రొక్క సందులో బండి యూపించి, పల్లె బండివానితో, “నీకుఁ బెండ్లి యయినదా?” అని జంకుచు న్నొంచెను.

“యినది సామీ, ఆలగురుప్పిలు.”

“కో! మహాదృష్టము.”

“యదృష్టము సామీ? పోషించు లేక చచ్చుచున్నాను.”
“కో, ఇది తీసికొమ్ము” అని పల్లె వానిచేతిలో నొక పాము పెట్టి, “ఓయీ, మీరు పట్టలేవయినను బెంచు చున్నారా?” అని యడిగెను.

“బలా సామీ? కోడిపెట్ట నొకదానిని బెంచుచున్నాము.”

“య్యా! పట్టలు లేవేమి? నీకు-నీకు-నేను కొన్ని పట్టలుండీయవలె ననుకొంటిని. ఆమీఁద రబ్బరుజోళ్లు జత పుకటి, చత్వారపుజో డొకటి, ఆపైని గొన్ని గ్రంథములు. పట్టలు, నీవు వీణ మీటఁగలవా?”

“బండివాఁడు తెల్ల పోయి పల్లె మొగము మిడుతుమిడుతుమని పిలుచెను.

మరల: “వీణతీఁగెలు కొన్ని యీయవలె ననుకొంటిని గొకు.....నామాటలన్నియు విని నీవు నన్ను వెట్టి పుత్రినుండి తప్పించుకొని వచ్చినవాడ నేమో యని మానడంచుండవచ్చును. నేను వెట్టివాడను గాను.

జెట్కూ, గొప్పయాడద సంభవించినది.”

జొకఁడు క్ర, పాపము! నాకు నిండ విచారముగా నున్నది పిల్లవెలికి.

డించుచుండెనుమనఁగా, ఈబండిలోని వస్తువు లన్నియుఁ అటుతరువా హితులకు ఉగాదికానుకలుగా నిచ్చుటకు వివరించు ను. కొన్నతరువాత, ఆ స్నేహితు లందఱును నది. ఆ రని తెలియవచ్చినది.”

“రామరామరామా! అందఱు నొక్కమాఱే? ఏలాగున సామీ?”

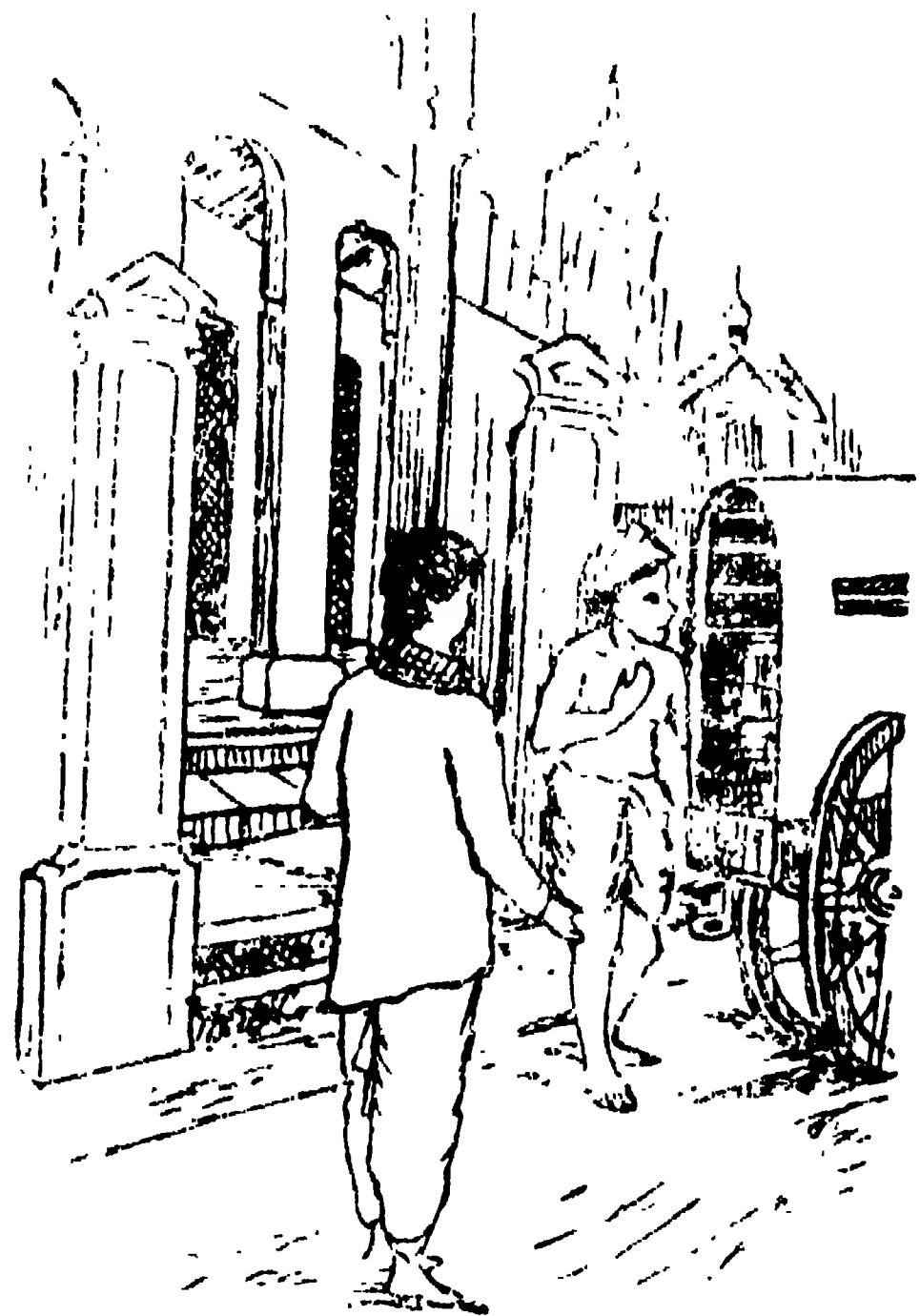
“రెయ్యిలుబండ్లు తిరుగఁబడినవంట!”

“ఎక్కడ సామీ?”

“కుంభ ఘోణములో.....అందుచేత ఈవస్తువుల యవ సరము నాకు మఱి లేదు. వీనిని జూచుటయు నాకుఁ గష్టముగా నున్నది: నాయూడ కివి జ్ఞానక చిహ్నములుగా నున్నవి.”

“అయ్యో! సామీ.”

“ఓయీ, విచారింశకు. వైవఘటన! ఎవరు తప్పించగలరు? నాదూఱము పోగొట్టఁదలఁచితివా, యీబండిలోనివస్తువులు నీవు తీసికొనిపోమ్ము. నీభార్యయు, బిడ్డలును వీని నెందు కైన నుడయోగించవచ్చును; లేదా యమ్ముకొన వచ్చును. ఇందులో చుట్టపెట్ట యొకటి యున్నది. దొరలు కాల్చు చుట్టలు. ఏమందావు?”

బండిలోనికి దొంగిచూచి, “హాన్యమా, సామీ?” అని బండివాఁ డడిగెను.

“హాస్యము కాదు. ఈవస్తువులు మఱి నాకన్నలు బడరాదు. ఇవి నీకు రేపటియుగాదికి గానుకలు; ఇంటికి దోలుకొని పోమ్ము. ఇదిగో”

పిళ్ల బండి దిగి, “మఱియొక చూపాయి.”

“దండము సామీ” అని బండివాడు బండి దడదడలాడించుకొని పోయెను.

* * * *

ఉగాదినాటి యుదయమున దొమ్మిదిగంటలకు పిళ్ల మొదలిమందిరమునకు వెళ్లి గాననవ్వముగముతో మొదలి మిత్రుని బలుకరించెను.

“బలరామా, నామాట త్రోసివేయవని నేను మొదటి నుండియు సమ్మతించాను. ఏమి జరిగినది? ఉగాదికానుక లిచ్చిన తరువాతివినోదము చూచినావా?”

ఎఱ్ఱవాఱిన మొగముతో పిళ్ల, “నరదా, నన్ను తమిళము. నేను ముత్యాలపేటకుఁగాని, చాకలిపేటకుఁ గాని వెళ్లనేలేదు. నీవు చెప్పినట్లు చేయుటకు నాకు మనస్కరించినది కాదు” అనెను.

“ఆఁ” అని మొదలి నోగు వెళ్లెఁబట్టి, “మఱి నా వస్తువులో? ఉగాదికానుకలో?”

“వానిఖరీదు నేను నీకు ముజరా యిచ్చుకొందును. అవి యన్నియు బండివాని కిచ్చివేసినాను.”

“ఏమి—ఏమిచేసితివి ? ? ? ? ?” అని మొదలి పెద్ద గొంతుకపెట్టి యడిగెను,

“బండివాని కిచ్చివేసినాను.”

“అన్నియునా ? ? ? ? ? ”

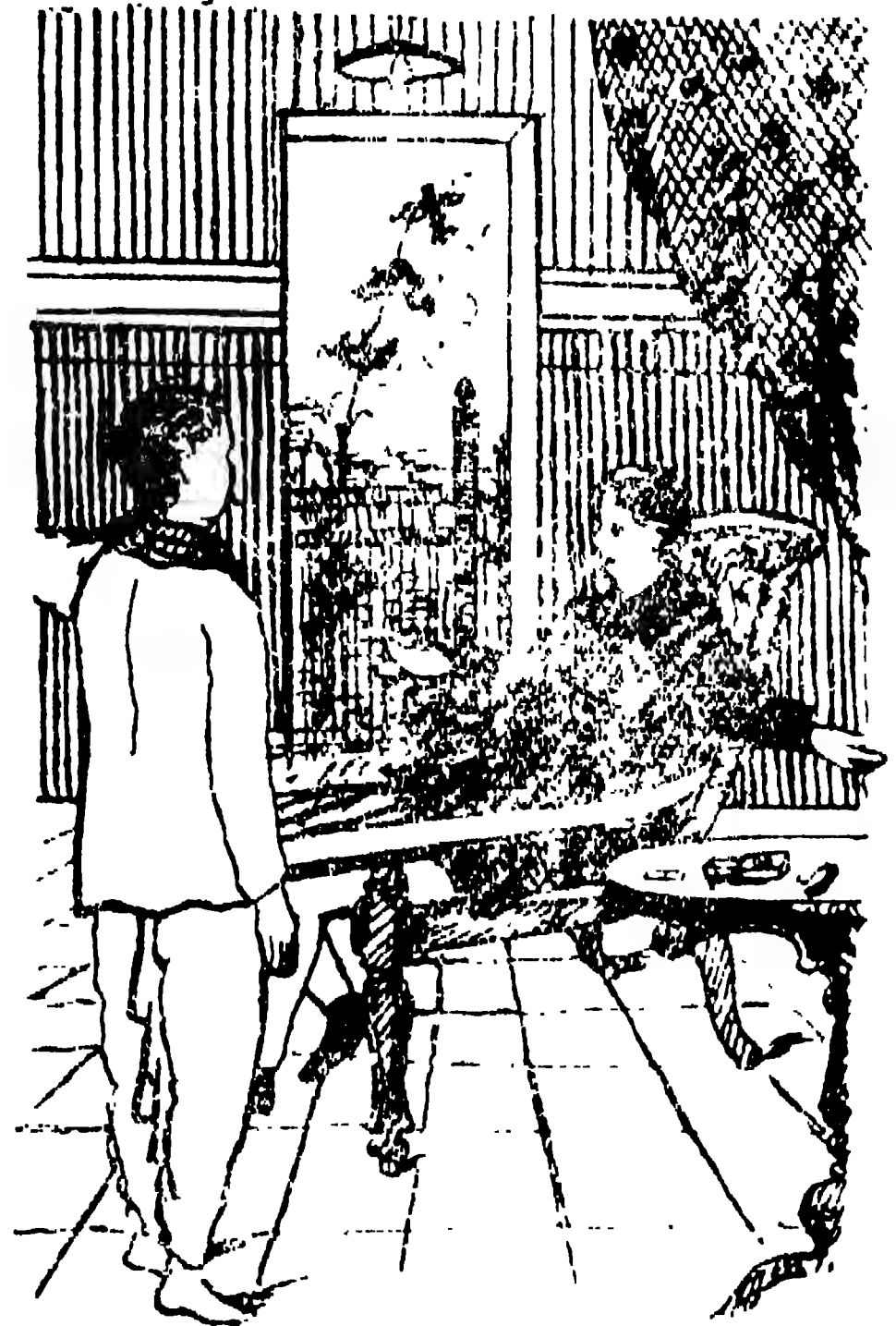
“అన్నియును; అవి వాడు పుచ్చుకొనుటకు రెండుచూపాయలు దక్షిణకూడ సమర్పించినాను—ఇక నేటితో మనమైత్రీ కంతమే కాఁబోలు!” అని పిళ్ల లేచెను.

నిశ్చలదృష్టులతో నిశ్చేష్టుడై నిమిషమువఱకును మొదలి నిలిచియుండుటచే పిళ్ల యూహ నిశ్చయమైనట్లే కనబడినది, అటుపిమ్మట, హఠాత్తుగా, అతని మొగమునుండి

కోపము మాయమైనది. కన్నలు మెఱయసాగినవి. పెదవులు కదలఁజొచ్చినవి. చిఱునవ్వు మొలకెత్తినది. చిఱునవ్వు నిండునవ్వుగా తేలినది. నిండునవ్వు వెడనవ్వుగాఁ బరిణమించినది. వెడనవ్వు పెనుబొబ్బ మైనది. మడత కుర్రమీఁదఁ బడి యతఁడు క్రక్కలు పట్టుకొని పకాక, పకాక పకాకమని బొబ్బరించెను.

దిగ్భ్రమచెంది పిళ్ల కొంతకోపముతోఁ గొంత విన్నఁబాటుతో, “ఏమి యిందలి కిటుకు?” అని యడిగెను.

“నన్నడుగకు; నేను చెప్పలేను, నాకు దగిన ప్రాయశ్చిత్తము జరిగినది,” అని మొదలి కన్నలు తుడుచుకొనుచు

లేచి, “బలరామా, లెమ్ము. భోజనమునకు వేళ యైనది. ఇది యుగాది సండుగ. ఉగాదివిందు నీకు మాయింట. నీవలన నాకుఁగలిగిన సంతోషముకంటె గొప్ప యుగాదికానుక యేముండును? నీవు లోనికి వెళ్లి స్నానము చేయుము, ఇంతలో నేను రెండు తంతివార్తలు పంపి వచ్చెదను,” అని పిళ్లను లోనికిఁ బంపించెను. అతఁడు పంపిన తంతివార్తలు ముత్యాలపేట కొకటి; చాకలిపేట కొకటి. అవి వట్టివి కావు; ద్రవ్యసహితమైనవి.

* * * *

పిల్లకు మొదలిచ్చేప్పని కిటుకు నాటి శెల్ల వాటుజామున బండివాని యింటికి వెళ్లినవారికి చెలిసి యుండును. వాని పెండ్లాము రబ్బరుజోళ్లు తీసి తొడుగుకొనుటకు బ్రయత్నించగా, రెండుజోళ్లలోను రెండు పదిరూపాయలనోట్లున్నవి. దానిమగడు చుట్టకొఱకు చుట్టలపెట్టె విప్పి చూడగా, దానిలో రెండు పదిరూపాయల నోట్లు, పిట్ట గూండ్లలో, అట్ల తక్కినవస్తువులలో, గొన్ని పదిరూపాయలనోట్లు, కొన్ని యయిదురూపాయల నోట్లు, కొన్ని రూపాయలనోట్లు! ఆకుటుంబమునకు నాడు కలిగిన యానందమునకు మేరలేదు. అట్టి యుగాదికానుకలు వారియబ్బ నాడు, తాతనాడు నెలుంగరు.

ముత్యాలపేటకుఁగాని, చాకలి పేటకుఁగాని, నాటి యదయమునఁ బదిగంటలకు వెళ్లినయెడల, అక్కడను పిల్ల తెలియఁ గోరినకిటుకు తెలిసియుండును. తపాలామూలమున నొకటి,

తింతిమూలమున నొకటి, వారికి ద్రవ్యరూపమైన యుగాది కానుకలు రెండేసి యందినవి. రెండువిధములఁ బంపిన వాడును పరిదరాజ మొదలిగెను. మామూలుకంటె ద్విగుణముగా పెచ్చిన యూయుగాది కానుకలను జూచి, తన పెద్దకూతును మేనమామ పెండ్లి యాడుటకు నిశ్చయించి నాడుని తాయాని సంతోషించినది; రంగనాయకియు నట్లే సంతోషించినది.

చదువరులారా, మీకును ద్విగుణములైన యుగాదికానుకలు కలుగును గాక!

గీ. క్రొత్తసంవత్సరంబు మీకుఁ ద్వదాస్త
జనులకు సుఖప్రదంబయి జరుగుఁగాక!
ఇట్టిసంవత్సరంబు లనేకము లిటు
మీఁద మీకుఁ గల్గుత పరమేశు కరుణ!

ఈ

సమన్నతతాళ భూమిరుహమ్ము-లేయుగాల నావంటివో? యిపు డనూస

నిశ్చలాస్పదముకుళిత నేత్రములను-తలచుచున్నవి యుగయుగమ్ముల చరిత్ర!

జనన దేశమునుండి నిశ్చలతపొందు; పూర్వలౌల్యమ్ము విస్మృతి పొందినట్టి

జీవులో గోమొ? గాలి వీచినను గాని-పలుక నే పల్క వీరహృదయమేమొ?

ఈ యుగయుగాంతజీవు లెన్నెన్నిమార్లు-ఆశెలను బెంచుకొనిరొ! దిగంతములకు

ప్రాక లేనిమాసల తలపై ధరించి-ఇల నిలుబడు శీతోష్ణములు సహించి!

వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు

[చిత్రకారుడు: అడివి బాపిరాజు గారు, బి.ఏ.]

౧

కొందఱ జన్మము ఉపోద్ఘాతము లేక వెలువడదు. కొందఱు తల్లిని లంచమిత్తురు. కొందఱు ఆత్మసమర్పణ మొనరించుచు తల్లిని గూడ సర్పింతురు. మఱికొందఱు ఏదో చెప్పవచ్చి ఊరకున్నటులు చచ్చి ఊరకుందురు. ఇంకొందఱు తండ్రికిని, మేనమామకును పరలోకమునుండి జాబులు గొనివత్తురు. కనుగొందులు కొందఱ టిటులు కొంతమందితో సంయోగ వియోగములు చేసి వారి ప్రయోజనము పలాములు చేయుదురు. ఇట్టి చిలిపివా రరుదు కారు.

ఆశ గర్భములో పడినది మొదలు తనస్వత్వమును కేటాయించుకొనుచునే యుండెను. తాను గర్భమున జాగరిల్లి తల్లిని నిద్రింపజేసెను. తీగ చెట్టును వంచినట్లు తల్లిని వంచివేసెను. ప్రతిభాశాలుర కది స్వభావము. తుద కాశ జన్మించి తల్లిని దక్షిణ పుచ్చుకొనెను.

ఆశకు తల్లి లేదు. గోవిందునకు భార్యలేదు. ఒక పుత్రునను రెండుగా తోచు ఈలోకము ఆశను ద్విగుణ

ప్రేమతో పెంచెను. గోవిందుడు ఊయెల నూపుచు— ఆశ కిపు యుగ్మాలదే తల్లి' అనుకొనును. నడికిరేయి ఊడబోయి ఉయ్యాలత్రాళ్లను జూచి, 'తల్లి ఆకాశము నుండి చేతులు చాపుచున్నదా నేమి?' అని నివ్వెఱ పడును. ఆశ ఆకాశమును జూచెనా, అశఁడందు స్వర్గమును చూచెను. నవ్వెనా, ఆనందాభిషేక మొందెను. ఆశ అతని వాసనల పెంపొందింపవచ్చిన ఉపకరణము.

ఆశ బడిలో పడెను. అందు పంతుల్లు ఇద్దఱు. మొదటి పంతులకడ ఆశయొక్క చూపుడువేలు కొంత అఱిగెను. ఉన్న పిల్లలలో ఎవరివే లెక్కువ అఱిగెనో ఆశ పరీక్షించును. పంతులవేలు ఏపిల్ల వేలంతయు అటు గకపోవుటచేత అతనితో "ఆలోకకు వచ్చినంత చదువు మీకు రాదు" అనును. హరిణయింటికి వెళ్లి హరిణ తన తల్లిని అన్మాయని పిలుచుట విని ఇంటికివచ్చి—నాన్నా! హరిణఅమ్మ నాకు లేదేమని గోవిందునితో గోచాడును.

ఆశ క్రమముగా పెద్దపంతులకడకు వెళ్లెను. అచట దైనందినము ఒకటాపు, బుడ్డెడుసిరా, ఒకబలపము, ఒక పాళీయు ఆమెకు కావలసిన పరికరములు. బడిపెద్ద యగు శకులాదుడు అటిటులు పోవుచుండగా కాలుతగిలి ఆశ

సిరాబుడ్డిదొరలి చుట్టుబ్రక్కల నున్నవారి పుస్తకములు
మీఁద శిల్పప్రావీణ్యమును చూపుచుండును. ఆశ పరా
కుగా నున్నపుడు ప్రక్కనున్న 'ఆలోక' టాపు దొంగి
లించును. ఆశ పట్టుకొనఁగా ఆలోక 'ఇదుగో, పడనచేస్తా

మృదాహస్తస్వర్ణ మాతఁడును, అతని లఘుచపేట ఆశ
యును పంచుకొందురు. ప్రథమస్థాన మ్రాకమింప వారు
చేయు వ్యాసంగము ఒకపోరు. అచట కట్టలు దొంగకువో
వారు కొట్టుకొనదుగాని అవి వారితరపున పోరాడువో

చూచుచుండురు. వారు బడి విడి
చిరా, పరమమిత్రులు. వారు ఇంటి
పెన్మొత్తులు చర్చించి అందలి
ఆచారకూడను విమర్శించుకొను
చుండురు.

౨

గోవిందుఁ డొకనాఁడు గురు
ములూరు పయనమైపోయెను. అచట
అతనిసోదరి గంగయు, భౌవమఱుది
వీరేశ్వరుఁడు, మేనల్లుఁడు ముకుందుఁ
డును కలరు. భార్యవియోగమయిన
పిమ్మట గోవిందుఁ డచటికి వెళ్లుట

ను; దీనిమీదెక్కి ఇంటికి వెళ్లిచ్చు' అనునుగాని తుద
కాపడవ వారిమీఁదనేయెక్కి వెళ్లును. ప్రతినాఁడును
బలపాలు పంచిపెట్టుచుండుటచే ఆశ యింటిపేరు బంపా
లవారుగా మాతెను. ఆశ తనచేతిలోని పలక పుస్తకము
లను క్రిందపెట్టునపుడు సంచినుండి కలము జాతినేలలో
పాతుకొని కలాలచెట్టుగా పిలిపించుకొనును.

ఆశ క్రమముగా పైబడిలో చేరెను. కావ్యము
లలో విష్ణుచిత్తీయము, నైషధము, నాటకములలో మదా
లస, ఉత్తరరామచరితము, పురాణములలో భాగవతము,
స్కాందము, వేదాంతములలో చతుర్వేదసార సూక్తులు,
యాజ్ఞవల్క్యసంహిత-ఈమొదలగునవి చదివెను. మాంతు
లవంశమున ప్రసిద్ధుడగు ఏశ్వరోపాధ్యాయునిచాలు
ఆమెయందు టీకాలువేసినట్లు కానిపించెను.

ఉపాధ్యాయుఁడు ఆశను బడి చివర కూర్చుండఁ
బెట్టును. సదుత్తరములు చెప్పజూపి పిల్లలకు చెప్పిన
వారిచే దవడకాయలు బహుమతి. ఇపు డాశచే బహుమతి
పొందనివాఁ డొక ఉపకలాపుఁడే. అపుడపుడు ఆమె

అటనే మొదలు. గంగావీరేశ్వరులు గోవిందుని అతి
భక్తుతో పూజించిరి. గోవిందుఁడు కింటికడ కూతు
రెటులో ఇచట ముకుందుఁ డటులు. ముకుందుని ప్రతి
పనియు అతనికి ముద్దు. మేనమామ అయిపోయెను గాని
గోవిందుని ముకుందుఁడు కనిపెట్టువో అతనిని సూక్ష్మ
చారిగా భావించును. గోవిందుఁ డచట కొన్నాళ్లుండి
భౌవమఱుది యనుమతిని గంగాముకుందులను తనయిం
టికి తీసికొని వెళ్లెను.

గోవిందుని రాకకు కారణము గంగా వీరేశ్వరుల
కంట లోకులు స్ఫుటముగా నెఱిగిరి. చదరంగ మాడు
వారికంట పయివారికి మంచియెత్తులు తోచును. గోవిం
దుఁడు ముకుందునకు పిల్లనీయనచ్చెనని ఊరును నాడును
మ్రోగిపోయెను.

ఆశాముకుందు లిరువురు కలిసి భుజించుచుండఁగా,
చదువుకొనుచుండఁగా, మాటలాడుచుండఁగా, గంగ కనుల
పండువుగా చూచుచుండును. గోవిందుఁ డాచూపున కె
ఆమెను తీసికొనివచ్చెను.

ఆశాహరిణులకు మిగుల మైత్రి. ముకుందుడు ఉన్నను హరిణ ఆశను, ఆశ హరిణను విడిచివేయలేదు. ముకుందుడు ఆశతో వాదించుచు ఓడిపోవునపుడు హరిణ అతనిపై మునుపించి వాదమును నిలువజేసినపుడు, ముకుందుడు డామెను స్రవించుచు చూచెడివాడు. ఆశ స్త్రీధన మహరిణులకు అని అనుచుండెడిది. హరిణ తలవంచి ఆలోచించి ఏదోని కల్పించుకొని ఇంటికి పోయెడిది. కాని అరుగుమీద కూర్చుండి చూడ కుండులేక పోయెడిది. ముకుందుడు “ఆశా! హరిణయింటికి పోదమా? అకారణముగా పరిహసించితి” ననగా దానిని పరిహరించుటకు నీసాయమే కావలయునని ఆశ అనునది. ఆశా ముకుందు లిరువురు హరిణయింటి కేగి హరిణచేతను, వారి పెద్దలచేతగూడ గౌరవింపబడుచుండిరి.

కొన్నాళ్లపైని వీరేశ్వరుడు విచ్చేసెను. వారి సమ్మేళనమే అదియొక పండువుగా నుండెను. కొలది దినములకు భార్యాపుత్రులతో వీరేశ్వరుడు డింటికి మఱలెను. వారలబంధువులకుబోలె గోవిందుడువారి సనుగమించెను. గురుములూరికి వెళ్లినపదకొన్నాళ్లకు గోవిందుడు గంగా వీరేశ్వరులతో పెండిలిమాటలు చెప్పెను. వీరేశ్వరుడు డాసందముతో అంగీకరించెను. గోవిందుడు నిష్క్రమించెను.

ఇప్పుడు ఆమగణాంతము వీరు ఎవరికి ఈ బంధము నిర్మించిరో వారు నీనిని ఇసుమంతయు ఎఱుంగరు. రెండు తాంబూలములతో ఆబంధము నాగపాశ మగును. సంఘమంతయు ఆనాగపాశమునే ప్రాణముచే పొందుచును. ఆహా తలిదండ్రుల ప్రేమపాశము ఎంతనాగపాశమో!

బండ్లు పాకలు పండిళ్లు వేయుచుండిరి. చాకళ్లు ఇండ్లమూలమూలల వెల్లివేయుచుండిరి. వంటబండలక్కలు పిండివంటలు మొదలుపెట్టిరి. ఈక్రియా మంతయు తమకొకటే యని ఆశకును, ముకుందునకును తెలియక పోలేదు. తండ్రులు తమతో ఆస్రంగము తేలేదు. వారును తండ్రులతో ఏమియు సగ్రహింపలేదు. కాని

వారు తమవిధిని ఇటులు నిర్వర్తించుకొనిరి. ఆశ ముకుందున కొకకమ్మ యిటులు వ్రాసెను:

“ముకుందా!

నానోరు మూగిది; చేయి వాచాలమునీవు నాకు బాస వగుటలో సందియము లేదు. నాతండ్రి మాత్రము నిన్నిక ‘బావా’ అని పిలువకుండ జేయుచున్నాడు.

వలచినవానిని పెండ్లివచ్చునుగాని పెండ్లివినవానిని నలచు టెటులు? పెండ్లివినవానినే ప్రేమింపుమని పెట్టిన బడిలో శిష్యులు పూర్వక్షములు మొదలు పెట్టగా ఉపాధ్యాయుడు బెత్తము బాదించుచున్నాడు. ఆవెబ్బ లన్నియు వానిమీదనే వాతలు పడుచున్నవి.

మెడలోగట్టిన మగళసూత్రమును ఉరిత్రాటిని జూచి ప్రేమ విలపించుచున్నది. బజంత్రిల బాజాలలో ఆ విలాప మెవరు విందురు?

ప్రేమప్రవాహమునకు ఒకబడ్డె? రెండోబడ్డె? నా మైత్రికి హరిణను కానుకగా అర్పించుచుంటిని.”

ఆశ ఈయుత్తర మెపు డారిభించెనో ముకుందుడును సరిగా అపుడే ఈయుత్తర మారిభించెను.

“ఆశా!

నాకు మీతండ్రిమీదను, నాతలిదండ్రులమీదను గల ఆదరముచే ఇంకముం చెప్పెడును నిన్ను ఆశా అని యే పిలుతునుగాని, ‘ఏమోయ్! ఏమ్! ఓయ్!’ అని పిలువను. కాని లోకులు నిన్ను ఉళిక్కి పెండ్లిమందురు. అటు లనకుండ జేసికొనుభారము మాత్రము నీది.

రోగికిని వైద్యునకును పాలే కోరిక. నాకు ఆదేశముగా నచ్చునాతనికి నామైత్రిని కానుకకంటె నీ ఉళిక్కి మగిడు ముకుందుడు.”

ఆశ హరిణను పిలిచి ఈవిషయ మంతయు పూస గ్రుచ్చినటులు చెప్పెను. ముకుందుడు వ్రాసిన ఉత్తరమును చూపించెను. తుదకు తాను వ్రాసిన ఉత్తర మంతయు గుఱుతు తెచ్చుకొని వినిపించెను. అది విన్నంతనే హరిణ మాటాడక వెళ్లిపోయెను.

హరిణయింటిముందు పెద్దపెద్ద మంగళియశ్శము లారంభము లైనవి. సరిగా అంగ్నమున నే హరిణముకు ముకు పెట్టి ఆడును.

3

గోవిందుడు పాకలు పెట్టి వీక్షిస్తేయడం బడెను. ప్రజలు ఏమూర చూచినను గుసగుసలు పోవుచుండిరి. గోవిందుడు హరిణమా మెలుగుడు. అతడు ఆతని బడిలో స్మృతులు నన్నింటిని తిరుగవైచి చూచెను. ఆచారములు ననుసరించి స్మృతులు మూలుటయు, స్మృతులను ఒకానొక మధ్యనేగముతో ఆచారము లతిక్రమించుటయు ఈ రెంటికిని ఈ రెంటియు నిత్యమనియు అతడు గ్రహించెను. అర్థహాసముగా ఆచరింపబడి ముప్పేటగా బిట్టబిగిసిన వివాహవివాహమును జ్ఞానమునచ్చిన తనకూతుమెడను స్వయముగా తగిలించుట ఆచారమని అతడు తనలో తాననుకొనెను.

ఆశ పెట్టి చూసగిల్గమోముతో వాకిటి యరుగుపై కూరుచుండి హరిణతో అపుడపుడు ముచ్చటించుచుండెడిదిగాని అదలి రహస్య మెవరికిని యెఱుకపడలేదు.

గోవిందుడు ఆశతో ఒకమాటయే నాడలేదు కాని ఒకనాడు డాహాసము నడలెను. అతడు డాశెను బిలిచి యిటు లనెను : “నాకు భార్యలేని లోకము ఇప్పుడు కాని పించుచున్నది. ఆశా! నేను లేకుండు నీబాల్యము నీభారమును భరింపలేదు. నీవు ఆవివాహితగా ఇంట నున్నవో నిన్నును నన్నును వెలినేయరా? లోకండునే దిక్కులేని కాకులము; ఇంక మూలకాకుల మై పోదము.”

ఆశ ఇటు లనెను: “నాయనా! నేను తల్లిని జంప పుట్టితిని. ఇంక తండ్రిని జంప బ్రదుకనలసి యున్న దేమో యని భీతి. నీవులేకుండు నేను బ్రతుకలేను. సంఘములందు చాలకాలమునుండి ఏదోకారణముచే కూడమునుపోయిన ఒక ఆచారముకంటె యమముకల ఒకానొకటివి మహత్తరమైనదని నీకు దోచెనేని నీయింట నన్నుండనిమ్ము. నా

యన్నము నేను నండుకొనంగలను. నాబట్టిపాతా నే నుశుకుకొనంగలను. నాగాలి గూడ నీకు తాచినీయను. సంఘమున వెలినప్పటి నాకే రానిమ్ము. నేను కోరు నది రక్షకుడైన శ్రీమతియొక్క ఒక్క ప్రేమకిరణమే.”

గోవిందుడు నీ ము మూలములకు తోచి లేడు. కానిమ్ము చూచుకుంటున్నాను నాని అని అనుకొని అసటినుండి నెళ్లి పోయెను.

కొన్నాళ్లయిన పాపవా ఆశకును తనకును కొంచెమేని స్వర్గ లేకుండునటలు ఇట్టి మొదలయినవి కట్టించెను. రాజ్యపు నుత్పాతరంగరంగుల మంగళియరంగరంగుల కాని చూడంగలశక్తికి అందుండి ధృతి దాల్చెను.

ఆశ తనయన్నమును తానె నండుకొనును. తన తావు తానె శుభ్రముచేయును. పాపవా కడ తన వస్త్రములు తానె ఉతుకుకొనును. గృహోద్యానపు సోపానములనుండి తుంగభద్రలోనికి దిగి తానె నీరు తెచ్చి కొనును. శరచ్చంద్రకలోని సోమంతవలె, ఆశ ఆశలో ఏకాంతమున నివసించెను.

హరిణ ఇప్పుడు ఆశకడకు అంతగా రాకపోకలు చేయదు. ముత్తైదవలందఱకు ఆశ యనినచో కంటిలో కారము. సంఘ మంతయు ఆశపై ధర్మశాస్త్రపుమందు దట్టించి తుపాకులు బారుచే సెను. ఆశ తనలో ననుకొనును — ‘లోకు లందఱు స్వర్గమునకు శ్మశానమని పేరిడుచు న్నాడు. అట్టి శ్మశాన మనుపేరుకల స్వర్గధామమున నే నే నున్నాను.’

నాలుక ఒకతరున తిరుగదుగదా! లోకులు గోవిందుని పెలుతెలుగులు ననుకొనరు. అతని నెవరును విందు లకుం బిలువరు. అతని గృహకృత్యము నెఱిగినవారు మాత్రము ‘పాము కఱచినయెడల గోవిందుడు తనవేలు అని ఊరకుండుడు’ అని జ్ఞాపించుచుండిరి. ఇటులు కొన్ని విషయములు కడచెను.

శకులందుడు ఒకనాటికియు ఒకపొదలో పొంచుచు, గ్రామమునకు వెలువట నున్న దుర్గాలయమునకు

వెళ్లి ఒంటరిగా వచ్చుచున్న ఆశను వెంబడించెను. ఆచారము సత్రికమించుచో సంఘమునకు ఎంత అలుసోకదా! అతని ఒకగుండె కొట్టుకొనును. ఒకటి ఉప్పొంగును. ఒక కాలు వెనుకకు మరొకటి ముందుకు నడుచును. మనస్సు కొట్టుకొనును. బుద్ధి నిశ్చల మగును. అతఁ డీ యాట్రుపోటులలో ఉయ్యాలలూఁగి తుదకు ముందరికే నడచెను.

ఆశ ఈయలికిడికి నెనుదిరిగిచూచెను.

శకులాదుఁ డొకపొదలో నంతరించెను.

ఆశ మెల్లగా నడిచి యింటికి వెళ్లి పోయెను. పిదప పొదనుండి చెడుపామువలె నిర్గమించి గృహోన్ముఖుఁ డగుచుండఁగా నెను వెనుక నేదోశబ్దము అతఁడు వినెనుగాని అతని కెవరును కానరాలేదు. 'నాశబ్దము నే నేను విని భ్రమించియుండు నని అతఁ డెనుకొనెను. అది ఆశను కాపాడుటకు వచ్చిన రక్షకుని దండశబ్దమా?

ప్రతిశుక్రవారమునను ఆశ పసమయమున దుగ్ధాలయమునకు రాకపోకలు చేయునో శకులాదానకు హృత్కవితె. ఒక శుక్రవారమున అతఁడు మఱు ఒకపొదలో పొందుండెను. ఆశ ఆలయమునుండి క్రమ్ముట అతఁడు కనిపెట్టెను. సమయమునకు సాక్షాత్కరించెను. ఆశ అతని ముఖమునందు వలపుదయ్యమును చూచెను. వెంటనే యిటు లనెను : 'శకులాదా! నీ తల్లి ఒంటరిగా వెళ్లుట చూచి కుమారునివిధిని నిర్వర్తించ వచ్చితివా? అటులయిన ఈపొదరింట డాఁగితివేల? ఔను లెమ్ము! కుమారుఁడు తల్లికడ దాఁగుడుమూఁత లాడఁడా?'

శకులాదుఁడు తెల్లబోయెను. నాలుగడుగులు ఆమెతో నడచి గమనసౌందర్యమునకు లుబ్ధుఁడయిపోయెను. మెల్లగా నిటులనెను : 'వివాహమే లేనిది నీవు తల్లి వెటు లగుదువు?'

'ఒరివెట్టినాయనా! పెండ్లికాని నీవు నీ యన్నకొడుకులకు పసంతండివి కావా? నీ వింకనుఎంతమందికి తండ్రినో నీ వేమి యెఱుఁగుదువు? వటబీజమున ఎన్ని

వృక్షము లున్నవో యెఱుఁగవా? అనంతమాతృదూషయగు శక్తిలో ఎన్ని బ్రహ్మాండము లున్నవో తెలిసికొనవా? నే నాశక్తియొక్క ఒకశక్తిని. ఓయయ్యా! ఇంక ముందు నడిచి నీయమ్మకు దారిఁ జూపుము.' అని ఆశ అనియెను.

శకులాదుఁడు నిర్విణ్ణుఁడయెను. అతఁడు విధేయుఁడైన కుమారునినలె ముందు నడిచెను.

"ఆశ అతని ముఖమునందు

౪

ఒకనాటి సాయంకాలమున రెండువేసడములు వందలతరబడి తాటాకుపుస్తకముల మోసికొని వచ్చుచుండెను. స్ఫురద్రూపియైన యొకఁడు దారితీయఁగా వానివెంట అంతలింతలైన పదిపదియేనుగురు

వచ్చుచుండిరి. అతడు రాజవీధిలో ప్రవేశించిన సడడి అతనిని చూచి, 'ఉఃకలాపా! ఎక్కడినుండి యీసామాను? అంగడి ఎక్కడ వైచెద'నని కన్నయ్యసెట్టి అడిగెను. 'ఏదేశపు సరకు?' అని ముత్యయ్య. 'ఇది కాశీసరకు' అని రంగనాథాచార్యులు. 'అంగడి ఎక్కడ?' అని సుబ్బిసెట్టి. 'మొదడులో' అని అనంతశాస్త్రి.

'కాశీనుండి తీరిగివచ్చితి'ననిమోటుబావమఱచెను

పలపుదయ్యమను చూచెను."

ఉఃకలాపుని ఉఃహసించిరి. బాల్యమిత్రుడుసతాయి అతనిని కంగిలించుకొనెను. గాయకుడు అనంతుడు నచ్చి ఆదేశమునందలి గాయకుల నడుగుచు కూరుచుండెను. బాల్యసఖ వారాంగన హంసీయాన వచ్చి నమస్కరించి

దూరముగా నిలువబడెను. బాల్యసఖుడు రాజమల్లుడు లకుమయ్య అతని వీపు చఱచి ముందు కూరుచుండెను. రైతురాచప్ప నచ్చి దండములు పెట్టి—'మీరు చదువు కొన్న బాసలో మీపేరు ఏమంటారు?' అని అడిగెను. ఊరంతయు పండితమైనదని అందఱు సంతసించిరి.

విద్యార్థుల నల్లనలచే చెవులు చిల్లులుపోవదొడంగెను. గుజలు నునుపు దేలెను. నిమంత్రణములకు కావలసినంతమంది.

కొలదికాలుముసనే ఉఃకలాపునకు వృద్ధులలో డాగులు తగిలెను. అవి యివిప్రాతస్సానము అయిన పిదప భంగువేయుట-మధ్యాహ్నముదాక శిష్యులకు పాఠములు చెప్పి ఆనంత్రములతోనే భుజించుట—సాయం కాలుముస పికాగు వెళ్లుట—ఋష్యంతరమతముల నాశ్రయించినూతనాచారములసాధించుట—నంత్రమును పింజెలు పోసి కట్టక నడికట్టుకట్టుట—మోమున కుంకుమతాల్పుట—ఈ మొదలగున వన్నియు అతని 'కాశీగుండా' చేసెను.

అతడు కాలుపెట్టిననాడే ఆశనుగుఱించి కనుగొనెను. అతనికి నచ్చినది మొదలుకొని చిన్ననాట తనతో చదువుకొన్న ఆశను చూడను ఆశె. ఆయాశతోడనే అతడు మరల నచ్చెను. గోవిందుడు తనను పలుకరించుచో లోపలికి వెళ్లి ఆశను చూడవచ్చునని అతని యభిప్రాయము కాని అతడిపు డెవరికి కానిపించును? అటులు అతడు వారియింటిమీఁదుగా పికారు వెళ్లుచుండగా ఒక సుపరిచిత మయిన ముఖము కన్నులతో ఒకానొక నూతనభాషతో ప్రసంగించెను. అనుకొనకయే సమకూరిన ఆశానందర్యనమున అతడు నివ్వెఱదేసడునా? మాటలాడునా?

ఉఃకలాపుడు నెమ్మదిగా నడచిపోయెను. అతఁ డొకచెట్టునీడఁ గూర్చుండి, "ఈమె ఎవరికొఱకు ఇంత నటకు వివాహిత కాలేదో! సంశయము లేదు: నాకొఱకు. కాళిదాసు చెప్పనే చెప్పెను:

* 'సతాం హి సందేహః దేషు వస్తుషు
ప్రమాణ మంతః కరణప్రవృత్తయః'

* సత్పురుషులకు సందిగ్ధవిషయములలో తమ చిత్తవృత్తులే ప్రమాణము.

అని. ఇన్ని సంవత్సరములనుండి ఆశ నానలెనే ఉన్నదా? నా చదువు సఫలము. నన్ను నిక్కముగా ఆశ అర్థము చేసికొన్నది. ఈశ్వరుడా! నీస్వస్థికి అర్థ మున్నదే! ఏమీ? ఆశ నన్ను ప్రేమచే అభిషేకించునా?"

ఉపకలాపుడు గృహోన్ముఖుడాయెను. ఆకాశము అతనికి ఆశాముఖిమండలము చూడఁ గాబోలు, చంద్రుని మెచ్చెను. అతని హృదయరంగమున ఒకనటి

ప్రౌఢావివాహమునకు అనుకూలములగు కారికల నన్నిటిని ఒకచో నేకరించెను.

అతడు ఆమలునాడు మరల షికారు బయలుదేరెను. కష్టాంతవిశ్రాంతములగు నేత్రములును, వేపాకులవలె సంపులైన కనుబొమలును గల అతని మోమునందు నేతక ఆత్మప్రేమ అధికరించి యుండెను. అతడు కాలుపెట్టినది వీధిమీదనైనను నడచునది ప్రేమోద్యా

నమున. నడుమనడుమ అశుభములగు మూర్ఖులలో మూర్ఖితుడగుచుండెను.

ఆశాగృహము సమీపించెను. అతని కూకటి నేరు కదిలెను. అతనికాలు దగ్గజపాదముల బలుపుగా లేచి పడుచుండెను. అతడు గవాక్షమునుండి చూచెను. అతడు నింజారి వెల్లివిరియు తన చెలువు మరగొమ్మును తెఱచి వైచెను. ఉపకలాపుని ప్రభువు ముఖసహస్ర స్రామునందలి దళిదళమునను ఆశానిరీక్షణభృంగములే.

ఆశకు ఉపకలాపుడు వివాహాయనలె పరుగిడి నలులాయెను. 'ఈతనిలో నేను జాగరిల్లి దేయి యుంటిని. నన్ను కులహీనగా ఇతడు పించునా? అటులు తలచె నేని నాకోసమే కులహీన యాయె నని పోలియుండుక!'

హల్లీనక మాడుచుండెను. ఆశ తలుపు తీసికొని అరుగు మీది కంబము చాటున నిలిచెను. అతని హృదయ రంగమున నటి ప్రస్తావన ముగించి అంకావతరణికను సూచించెను.

అతడు తాటాకుకట్టల నన్నిటిని దిరుగవైచి

కొంతనడి ఆశ దారిని చూచును. స్వస్థికి గల ఆశ క్తికి పరితపించును. తలుపుతీసి వెలికి వచ్చును. మార్గమును చూపులచే నీమంతిత మొనరించును.

ప్రణయిజనుల ఒకదర్శనమునకును మఱియొకదర్శనమునకును నడుమగల కాలము పుణ్యకాలము. అస

మయమున వారి కిమియును ఆశపు. ప్రతిగాలియు పరిమళ భారమున పెండ్లిసంకలు కలుగుచును. వారి ప్రతిచేష్టయు పరస్పరదర్శనమునకు. ఆమె స్వకాలమునకు భక్తము.

వాతాయనముక్తిగా కుంటిచుండి ఆశ తిరిగిచు ముండెను. ఉపకలాపుడు పుష్కలదాశతో నచ్చుచు పుష్కలదాశ ఆశ కానరామి స్వచ్ఛ నిలిచిపోయెను. అది ఆశాసాధశృంగము అనునది పడిపోవుచుండగా, ఆ బహుధరముగా లేచి దానిని తుపాను కైకలుగుచు నిలిపెను. ఉపకలాపుడు విప్పరిక కనుతో ముట్టు ముట్టుగా ముందుకు నడిచిపోయెను.

౫

ఇది కేపుడు పుట్టిదొడ్డులలోని లోడిము పడకలు పుంకు నోచెరించును. ఇది కేపుడు పుట్టిదొడ్డు లోడిము ఆశకు పోయినట్లును. ఇపుడు దాని ప్రతిగ్రహములకు తానే. అందుకు చెయినదిసరిగ్గా ఆ అంతుపురి లో ఎవరికిని తిన్నగా తోడ పడెను.

స్త్రీజన సహజమగు గాంభీర్యము ఉపకలాపున కెలాలు నచ్చును? అతడు పురుషులైన జము ఆవిష్కరించెను.

తుంగభద్రా తీరము నందలి గృహోద్యానమున నతడు ప్రవేశించెను.

నిశాంతమున నేను ములు పెండ్లిసంకలు నడచుచుండెను. పులకిత యగు భూమిగంధమును నాయు వెల్లిదిక్కులకు బంచిపెట్టెను. రెండు మూడు మెట పులుమెటసి సిగ్గుడి దాగుకొనెను. తెల్ల వావిలిపూలచే తోరణకట్టబడిన తుంగభద్రాతీరమున ఒక పొదరింటి

లోపెండ్లికొడుకునలె విశ్రమించెను. అతనిగావులు ఆయుద్ధానము పుష్పగానునలె పడుచు నెను.

మిట్ట అంకాశమున చింతపెట్టిన ఆ అలముకొనుచుండెను. వానిలోనుండి అంకారము పొగిలినలె బయలుదేరి భూమ్యాంకాశములను ఏకమున రించెను. ఆ చిమ్మ చింతలో అతడు ఆశాగమనమును పసికట్టెను. భూగర్భమున నున్న నిలనినలె వికూటమున నున్న తిలపియుని ఆశ పరిచిపోయెను.

ఉపకలాపుడు వావిలిపుంకు గుత్తులు గుత్తులుగా వేర్చి వేర్చిచూడెను. ఆ పుష్పసముదాయ మంతయు అన్యత్తుడగు ముగ్ధుని చిలుకగ్రునలె నుండెను. అపుడే మిట్టలు కొండకొండముగా ముట్టుచున్నవి.

పక్షాదేవికి పక్షా ఆశ బయలుదేరినది. ఆమె వాదములముదలోప్రతి రేమపును పరిస్ఫురిత మగుచుండెను. ఉపకలాపుడు పొదరింటి వాకిటికి నచ్చి పలుకరింప నుద్యమించెను. స్వరము గొలుగుచునెను. కాళ్ళి కంపించెను.

రక్తము రిప్పున ప్రవహించెను. అతడు గద్గదికతో 'ఆశా, నీకు ఆశీస్సులు!' అని ఉదాత్తానుదాత్త స్వరిత ప్రచయ స్వరములలో అనెను.

'ఓరీ! ప్రేమచౌరుడా! నీపేరేమి? ఇదిగో, ఉష కలాపునియిల్లు ఇచటనే యున్నది. ఓహోయి విద్యాధులారా! ఇనీ! ఇతనిపేరు నుడువరాదు' అని ఆశ కాకులతోపాటు అటచెను.

ఆశ అతనిని శకులందుఁ డనుకొనెను. అమె చకితి పాదములతో ఇంటిలోనికి వెళ్లిపోయెను. అమె సరమేశ్వరుని స్మరించి తనభాగధేయమునకు వగచి శకులాదుని యమంగళము ఉషకలాపునిముఖముఁ గాంచి సరిహరించుకొందు ననుకొనెను.

ఉషకలాపుడు కానిపించునను ప్రత్యాశతో నమయము సముద్రమునకు పోవునదనలెఁ గడిచిపోయెను.

ఆశ గవాక్షమునఁ గూరుచుండెను. బాటసారులు వచ్చుచు పోవుచు నుండిరి. 'ఆశని చూడ మఱచితివా? యీతని చూడ మఱచితివా?' యని ఆశ వెలుపలికి నచ్చి చూచుచు లోనికి జనుచుండెను.

ఆశ వాకిట అంతసే పెన్నెడును కూర్చుండి యుండలేదు. కూర్చుండెను కూర్చుండెను. సంధ్యాదేవి పేరంటమునకు వచ్చెను. నక్షత్రపుష్పములు కానుక యిచ్చెను. వెన్నెల బట్టలు పెట్టిపోయెను.

ఉషకలాపుడు రాలేదు. చంద్రుడు వచ్చెను. కొంతసేపు బంధనమోచనముల ఉన్మత్తి తొండవమున కవాటములు నలిగిపోయెను.

ఆశ డాబామీఁది కూరుచుండెను. ఉషకలాపుని యిల్లు పొనపొన కానిపించుచుండెను. అది పెద్దనిద్దరలో మునిగియుండెను. తుంగభద్ర స్వేచ్ఛగా ప్రవహించి పోవుచుండెను. నడుమ నడుమ చిన్నమట్టలలో మినుకు మినుకు మను చుక్కల పెండ్లికూతుండ్రు చందురు పెండ్లికొడుకును తమభావ మెఱిగి పెండ్లి చేయు పెద్దలు

లేరుకదా యని తలపోయుచుండిరి. ఆశ ఈదృశ్యమును అదేనిగా చూచుచుండెను. కొంతసేపటికి చంద్రుడు సన్నయిసింది కావిగుడ్డలు కట్టుకొనినటులు ఎఱ్ఱబడెను. మెల్లగా అస్తమించెను. ఆశ ఉలికిపడెను.

వావిలిపాద చూచెను. చూపు త్రిప్పికొనెను. అంతఃకరణమునందు ఈ యనుమానము తిట్టెను.—నన్నాశీర్వదించిన స్వర మెవరిది? మరల—నన్నాశీర్వదించిన స్వరమెవరిది? అని. ఏమిటి ఆయాశీస్సులు? ఎవరి వవి?

II

ప్రాతఃకాలములందు శీర్షముగా వినిపించు ఉష కలాపుని వామనస్సులి యిప్పుడు విసబట్టెను. విద్యాధుల నల్లనలు శోకపోవుటచే ఇప్పుడు ఎవరికిని నిద్రాభంగము లేదు. వఱది నచ్చి తనెనది.

ఊరివారందఱు అనుకొనిరి—'ఉషకలాపుఁ డెక్కడికి నలసపోయెను?'

ఆశ గ్రహించెను--తన యజరాసమే ఉషకలాపుని గ్రామమునుండి బహిష్కరించెనని.

ఆశ అనుకొనెను--'శకులాదోఃకలఁపులభేది మింత మాత్రము గుర్తింపనైతి నేమి? శకులాదుఁ డైనచో నన్నాశీర్వదించఁగలఁడా? ఇప్పుడు ఉషకలాపునిస్వరము విస్పష్టముగా విననగుచున్నది. ఈభేద మిప్పుడే తెలిసికొనలేనైతిని? నాప్రేమలో ఏమేని లోప మున్నదా? ఒకవర మాణువేని లేదు. మఱి యిది యేమి? ఏమైన నేమి? నేను మేలుకొనకముందే నామీఁద అరుణసూర్యకిరణములు ప్రసరించినవి. చీకాకుతో బట్ట ముసుగువెట్టుకొని పవళించితిని. నాదైవము నన్ను వెతకుకొనుచు వచ్చెను: నేను దయ్య మనుకొని వెళ్లఁగొట్టితిని.'

ఇటు లామె చింతించుచుండఁగా ఒక బిచ్చగాఁడు పాడుకొనుచు వచ్చుచుండెను. వాని స్వరము స్ఫుటము; ఉచ్చారణము విశుద్ధము. పాట తేనెయూట.

మనసా! ఓవెరీమనసా!

నీలోన నున్నట్టి - నీప్రియుడూ వచ్చిన
నిరసించి పోయావె-మనసా! ఓవెరీ మనసా!

తుంగభద్రద్రామొడ్డు-తూర్పుకోనాలోనా
దూరీయున్నాడే-మనసా!-ఓవెరీమనసా!

భక్తిశతతుప్త బట్టి పాకాడిపోలేను
పట్టుగా నేర్పూపె-మనసా! ఓవెరీమనసా!
మనసా! ఓవెరీమనసా!

ఆశ చవులు దోబెట్టుకొని వినెను. 'ఈస్వరము
ముకుందునిదా?' అని వాకిలితలుపు తెరిచెను. వాకిలి
నిర్మలకము.

ఆశ అనుకొనెను--'వాకు తాళపుచవి దొరకినది.'
ఉన్నది ఉన్న పాళిముగా బయలుదేరినది. తుంగభద్రద్రామొడ్డు
మున ఆమెకు ఒక బై రాగికొనిపించెను. ఆమె
అతనిని పరికించి పరికించి చూచి అతనినియన
మును గురించి అడిగెను. అతని పేరు--
'మేము సన్నాసులు. కాశీకి పోతాము
రామాహారీ! మాకు ఒక ఊ గేమిటి పట్టె
మిటి? తుంగభద్రద్రామొడ్డుగూతా పోతాం.'

ఆమె తుంగభద్రద్రామొడ్డుగూతా నడిచెను.
సూర్యుడు ఉత్తమించుచుండెను. ఆమె ఒక
ముసుకతన్నపై కూర్చుండెను. ఏటిలో నీ
రొకడనిగా కులస్త్రీవలె ఒదిగి ప్రవహించు
చుండెను. గూండ్లలోని పట్టలు తమ తమ
ప్రియులను రమ్మని అటచుచుండెను. ఏటిదరి
తినలు బ్రహ్మచర్యమవలంబించిన కన్యలతో
వియ్యమందెను. అచటి ప్రకృతిస్వాతంత్ర్యము
ఏరాజుచేతను ఆక్రమింపబడలేదు. ఏటి

రింశలు బాకాలూది గూండ్లలో చేరుకొనెను. గట్టు
లుగుమాత్రము దొంగవలె సలిసెప్పుడులేక కూర్చుం
డెను. రెండుకొంగలు అపుడే నోటినీటిలో తపస్సుచేయు
టకు దిగెను.-యానిశా సర్వభూతానాం తస్యాం జాగర్తి
సంయమి.--ప్రవాహమునఁ గొట్టుకొనివచ్చు పూలు

నురుగువలె నుండెను. ఆశ ఆరామణీయకమును అనుభ
వింపవచ్చిన ప్రకృతిదేవతయో? ఆమెచుట్టు కొన్ని తుమ్మె
దలు తానముచేసెను. అడవిపాపురములు కొన్ని పల్లవీలు
కొట్టెను. కడిమిచుట్టు ఆమెపై కొన్ని పూలు వర్షించెను.

తర్కిముచే స స స యని ని పేధింపబడిన తావున
విశ్వేశ్వరుడు వీరాసనమున కూర్చున్నాడు. స్వభావ
వాది కూర్చున్నవానిని కూలద్రోయు చున్నాడు. పలు
పురు లేదని వివాదపడు ఒకానొకపీఠమున ఆనుపంగిక
ఘటన వైసమును అధిష్టించి జేయుచున్నది.

దూరముగానున్న ఒక పుట్టమీద వాడు చూపిన
తంగెడుపూలలో మునిగియున్న ఒక మృణ్మయవిగ్రహము
ఆమెకంటఁ బడెను. పూ లెవలించి చూడఁగా తన విగ్ర
హమే. ఆశ కపు డొకనైవేదిక గోచరించెను. 'ఆశక్తియే

ఈఘటనావిఘటనలఁ జేయుచున్నది. మఱి ఆశక్తియే ఇంక
నాప్రియుని చూడఁగలదు.' అని అనుకొనుచు ఆశ మరల
నడువ మొదలిడెను. ఆమెపాదములు తీపులు తీయలేదు.
ఆకలి అనిపించలేదు. విసువువిరామము లేక నడిచెను.
ఆమె నెదురుకొను మంగళమువలె ప్రభాత మాయెను.

౨

సమీప గ్రామములనుండి ఒకప్పుడొకప్పుడు మేకల యోలి కొని కొందఱు గొల్లలు వచ్చుచుండిరి. వారి మాటలు ఆశకు ఎంత తెలిసెనో ఆశమొటలును వారికి అంతగా తెలిసెను. వారు పెళ్ల పోవులోన వారివెట్టి యంతయు బయటఁబడకపోతేదా. గొల్లలుకదా యని వెట్టి వారికంటఁ గట్టరాదా. నిద్రాశురములు తేకతేక నడిచినడిచి యున్న ఆశ ఘోరవాఙ్మూలమున అభిముఖమి సదవలె నుండెను. మునిముద న కూర్చుండి నిభ్యులవలె వారు ఆచ్ఛనడి నల్ల పోయిరి.

తుంగభద్ర తూర్పు దిశఁజూచి దేవతలము కానిపించు చుండెను. ఒకఁడు స్నాన మొనరించి కావిబట్టి లారఁగట్ట కొనుట కానిపించుచుండెను. అతనికి తగుముత్ర గడ్డము స్ఫురించుచుండెను. అతనిముఖము కలకలలాడుచుండెను. దారినిబోవు మేకగాని, పులిగాని, అడవిదిగాని, మగి నాడవి గాని అతనిని తనివార ముఁపిట అడుగిడుటలేదు. ఓర్వ వా జకునివేష మంత చమత్కారమొనరించుచుండెను. అది అట్లు ముగ్ధులను కప్పపుచ్చును. కూలి యాయనక్కడలేని బంటులను సృష్టించును. జగము నంతయు ఏమిఁగాయని శాసించును. ఆవేషము ప్రతివానిని ఉబలాట పెట్టును. అది తనలో నున్న వానిరూపమునంతయు తినివేయును.

ఓర్వ వాజకుఁడు ఓరికించి చూచినకొలఁది ముందుకా నిపించునది ఒకసౌందర్యరాశిగా గోచరించుచుండెను. అతఁ డిపు డామె సౌందర్యమును కనులారఁ జూచికనులు మూసి కొనెను. లోనిరూపును వెలిరూపును ఒకటిగా నుండెను. ధ్యానముయొక్క కాంతి అట్టిది గదా! అతఁ డనుకొనెను. 'నేను ఆశకు ప్రేమించుట అధర్మమా? నామనస్సు ఆప్రేమ చేతనే సృజింపఁబడినది. ఇట్లులయుండును: ఆమె నన్ను అన్యఃక్షణి భ్రాంతిఁడియుండును.' ఈ మాటలే అతఁడు పునః పునరావృత్తిగా జపించుచుండెను.

ఆశ ఆతనివలువలు తాల్చి, 'నే నీఓర్వ వాజకునకు నమస్కరించి ఆశీర్వాదము పడసి దేవాలయములోనికి వెళ్లెదను' అని అనుకొని యేటి కెగువగా చనుచుండెను.

వేదమువ్రాసినవారు పెదమానులు తాళ్లు మొదలైన వృక్షములు దాఁచును. నడుచుచునడుచుచు శ్రోవలోనున్న పుష్పముల కోసికొని తీసికొనిపోవుచుండెను. ఓర్వ వాజకుని సమీపించినకొలఁది ఆమెకు జాతిస్మరత్వము ఎక్కువ యగుచుండెను. అతనిముఖము చూచినకొలఁది ఆశనేత్రములు నిశ్శలము లాయెను. ఆశ ఎడెవడిగా దాపున కరిగి, ఆకుసుమములను ఆతనిపాదములమీఁదఁ బోసి, అతనిముని ముందు మోకాళ్లపైఁబడి యుండెను.

ఓర్వ వాజకుఁ డిట్లు భావించుచుండెను—“ఆశ యిది కేగించు, ఉపకలాపా! నీప్రేమ సరిగా ఓర్వము కాదా. ‘నీవేమి నీమి?’ అని నేను గద్దరించిన పుడు అన్యఃక్షణి నలె వాకపోయితి నేమి?”

ఓర్వ వాజకునిధ్యానము శిలవలె గట్టఁబడుచుండెను తాను వావిలివృక్షలాట నుండగా ఆశ ఎవరూగా వచ్చు

ఆకుసుమములను ఆతని పాదములమీఁదఁ బోసి,

చుండెను. ఇప్పుడు అతనికి కంఠము కలుగలేదు. ముందులకు నడిచి, 'నిన్ను ఆశీర్వదించుచున్నాను.' అనెను. ఆశ 'నీ వేరేమి?' అనెను. 'ఎంత యంధకారమునందైనను నీ ప్రాయని నీవుగుర్తించవలయును జుమా!' అని అతఁ డనెను.

నిదురనుండి మేలుకను శిశువువలె అతని నేత్రములు క్రమక్రమముగా విప్పఁబడెను. ఓర్వ వాజకుఁడు కనులెత్తి చూచెను. ఎవతె నాతఁడు వృక్షములందు చెక్కెనో, ఇసుకతిన్నెల గీసెనో, తిరములందు పుట్ట మట్టితో

ప్రతిమ లొనరించెనో, ఆమెనో! 'ఏమీ! నాధ్యాస మింత
వడిగా ఫలించినదా? ఓహో ఆశా! ఇది యేమి? లేమ్ము
లేమ్ము.'

'ఉపకలాపా! ఆమెబ్బులచీకటిలో ముత్యమును
ఆలిచిప్ప అనుకొంటిని. నీ యనుగ్రహమునఁగాక నీశ్రమను
నే నెటులు పోగొట్టెదలను?'

'నీవు నన్ను వెదకికొనుచు వచ్చుటచేతనే నాశ్రమ
సఫలమయినది. శ్రమయేమి?

* అనాతురోత్కంఠితయోః ప్రసిధ్యతా

అతని మనిమందు మోకాటల్ల బళి యుండెను.

సమాగమేనాఽపి రతిర్న మాంత్రితి;
ఁరస్పరప్రాప్తి నిరాశయో ర్వరం
శరీరనాశోఽపి సమానురాగయోః. (మాలవిక)

ఇప్పుడు మనస్పృష్టి సఫలము. ఈశ్వరుడా! ఁరస్ప
రము ప్రేమించుకొను ఇట్టి ప్రయులు స్పృష్టింపుము. ఆశా!
బెల్లమున బెల్లం చదివికొను ఆశోపకలాపులముగా
మనము మూఱిపోవుదము. అని ఆయుపకలాపులము ఆశెను
దాపునకు కనికొని కనిగొనిచుకొనఁజూయెను.

ఆశె రెండవగులు వెనుకకు వైచెను. 'ఉపకలాపా!
తిల్లియు, దండ్రయు, ప్తనమును తానైన నాతిండ్రి నన్ను
ని కీయాగలడు. వచ్చిపోవము లేమ్ము.'

గోవిందము దేవాలయము చాట ననుండి వెంటనే
ఆవృత్తికి వచ్చెను. 'ఆశా! నిన్ను ఈనాడు ఆశీర్వాదించు
చున్నాను. ఉపకలాపా! ఆశెను నా మూసేర్వాదముతో
వారు ఈనాడు నీకు ఇచ్చుచున్నాను.'

ఆశె బాబులు బెల్లు బొమ్మములతో తిగ్గడిని కంఠ
లింపుకొని, 'నాయనా! నీవు నాకు నాయన వేకాపు: అమ్మపు.
అమ్మనే కాపు: సర్వముపు. నీకు నీకు పుత్రికనై యెన్ని
కష్టములు కలిగించితిని!'

'కష్టములు ప్రసవించెన నుఖము ఆశిమధురమని నీకు
అలియలేదా? నీతిల్లి పోయినదని నాకు ఇన్నాళ్లకు ఆశ్వా
సము కలిగినది. ఉపకలాపా! ఇంక భారమంతయు నీయది.
నాకు కొడుకుఁగొట్టెనను, అల్లుఁగొట్టెనను, నీవే' అని
అనుచున్న గోవింద నకు ఉపకలాపులము సమస్కరించెను.

వారు మూర్ఖులను గృహపాలుకుఁ జనిరి. హరిణ
ముకుటలు పెండ్లిఁనులు చేసిరి. మరల ఒకబడిలోఁజేరిన
ఆశోపకలాపులకడన దోషమునొప్పుకొని శికులాదుఁ డను
గ్రహింపఁబడిను. గ్రామస్థు లందఱు వారి వివాహమును
వేడుకగా చూచిరి. ఆశెను ఉళక్కి-పెండ్లమా అని పిల్చి
ముకుటాదు హరిణచే కోరచూపులు చూపించుకొనెను.

* అతికోరిక (నిలువనీని తపా తపా) లేనివారికి పొందు చేకూరినా నాకు సంతోషం లేదు. పొందువిషయములో ఇద్దఱూ నిరాశు
లై నప్పటికి సమానమైన అనురాగము కలవారికి శరీరనాశం సంభవించినా అది కొంచెము సంతోషం.

భర్త

యసి, రమ్మరమ్మ, విశరీతపు వార్తలఁ జూడు మెన్వరో
వ్రాయఁ గడంగినా రిదిగో పత్రిక; బాగుగఁ జూడు మే మనం
బోయెద ? విన్ని నాళ్లు మనమున్గిన దాది రసప్రవాహమా ?
స్వీయవిమోహకల్పిత విచిత్రవికారము లెడమాపులా ?

భార్య

(చదువుచుండును.)

భర్త

విప్రయోగంబునందును పెండ్లిముందు-మాత్రమే కల్లు శృంగారమన్యరసము
గానఁ పెండ్లితోఁ దీటు శృంగారమంట !-దంపతుల కాదిరసజీవితం బిక్కేది?

భార్య

పోని, డేము మహాప్రమాదమని యీబూమెల్ వితిర్కింపఁగా
నేనా ? వే ననుఁ బిల్చి; రారసము పెండ్లిం దీటు నున్నాదమా ?
మాన్నివాత నుతప్రచారమగు దాంపత్యంబు నిస్సారమా ?
శ్రీనాథాదుల భవ్యదంపతి లసత్ శృంగారముం జూడమా ?

భర్త

నిరసించినఁ బని తీటునె? -తరుణీ, మనకపులు పెండ్లిదనుకను, దూరం
బరిగిన వెనుకను గాదే,-విరచించిరి తద్రసంబు విపులము గాఁగె.

‘పెండిలినాఁటినుండియుఁ బవిత్రగృహస్థ విశేషధర్మ బ
ద్ధుండయి పూనఁగావలెఁ జతుర్విధ సత్ పురుషార్థ దీక్ష నె
వ్వండు’ నటంచుఁ దెల్పు నిటు వ్రాసిరి గాని రసప్రసక్తి లే
కుండుటఁ గాదు; లేదు నవియోగమునందు రసాహితత్వము.

భార్య

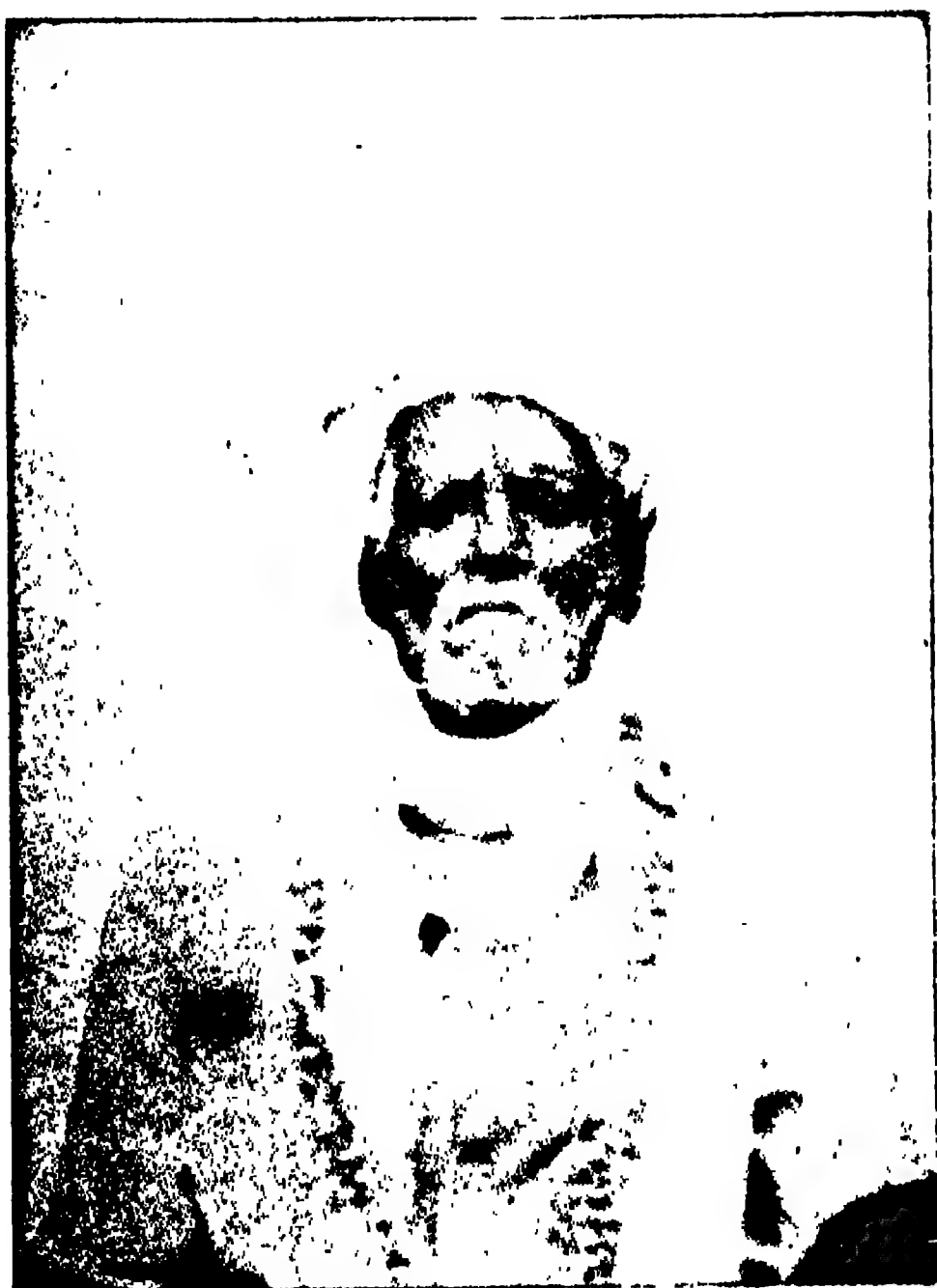
ఆలును బెన్ని టం చనినయంత విలాసరసంబు లింకఁగా
నేల? సుధాంశుచంద్రికల యింపు లయించునో! సాంధ్యరాగపు

కె. శే. సర్ పి. రాజగోపాలచార్యుగారు

కె. శే. సర్ టి. సదాశివయ్యగారు

కె. శే. ఎ. సి. పార్థసారథి నాయుడుగారు

కె. శే. కట్టా పాపయ్యశాస్త్రిగారు

కె. శే. ఎ. బిల్లిమహారాజుగారు

కె. శే. ఎస్. పార్వతీశాగారు

కె. శే. గంటి లక్ష్మీనరసింహం
పంతులుగారు

కె. శే. కాళ్లకూరినారాయణరావుగారు, మహాకవి.

లీలలు మాయహానో! రమణీయవసంతము రాదో! వేడుకం
గ్రాలుదు శశావనోష్ణదుధిరంబు శరీరములందుఁ బర్వదో!

భర్త

కలగొను ప్రేమ కైవసము గామిఁ నశీయనిచః కటాక్ష సరి
చలన వికారదర్శన విచారము—దూరము వాసియుండు గా
దలితొలిచేయు కూర్మి వెనుదియ్యని నెయ్యపుఁజెయ్యు లోచి చిరి
తిలుటయును—రసంబులు, నివృత్త శత్రుహేతువర్తనల్?

భార్య

తొలి మీమాఘలు మాటలుగ గుణము సంశోషంబుతోఁ జూచి నా
కు లభింపగద ముష్టి సర్వమని కోర్కెల్ నీదై సాగడో
లల నూఁగాడితి; నిష్ఠి పుష్టి గని, వాల్మీకి పై వైమానికో
జ్వలచూసంబున సంచరింతుఁ బరితోషవ్యోమమార్గంబులన్.

భర్త

దూరమువిద్య కే నతికుతూహలతరి జనఁబోవు నన్న, డా
ద్వారముచెంత నిల్చి, పెటవార లెఱుతురొ యంచు నూచు క
న్నీరు దొఱంగనీయమిఁ గనీనికలన్ సుడివెట్టుచుగడ, శృంగ
గారపుఁ బూలతోరణము గట్టవె నీవసితోత్పలంబులన్!

భార్య

బౌధవాదరణంబున, భర్తృభక్తి-నార్తిపోషణ, సకలవిద్యానురక్తి
‘నన్నపూర్ణ కు నుద్దియ’ న శనిగృహిణి-యానంగ విచుమీదాచూపుకర్థమేమి?

భర్త

నాదుగుణమును, కవనసన్మానగరిమ, నేఁ బరీక్షలఁ బ్రస్తుతి న్నె గడుటయును
జనము గొండాడ, నీవు న న్గనెడు చిన్ని-యదటుచూపులకెల్ల వ్యాఖ్యాన ముద్ది.

భార్య

అనుచు మన మాడుకొనుమాట విని విమర్శ-చేయఁగలవారు గల్గిన వేయినో!
సరసశృంగార రసవిలాసములఁ దేల-దంపతుల లీల సౌంపుల నింపదేల?

భర్త

శృంగారాకృతి నీవు నిల్చుట, రసోదేకంబుతో నేను వ్రా
యం, గారామునఁ జూచి నద్యములలో నాత్మానుభూతార్థ మొం
డుం గా నుండుట, నీదుచూపు, శ్రవయుక్, మోదంబు, కోపంబు నై.
శృంగారార్థన వీచికోదయములన్ చీకొట్టదే, వాకొసన్?

భార్య

అలనాడట్టులు కాలిబాధను విత్తాకై యుండు నాదండ మీ
రలు బాధోపశమ ప్రయత్న సువిచారం బందఁగాఁ జూచి, చిం
తిలు నన్నుం గను మీకటాక్షమిసన్నిర్ణీద్ర రాగప్రభల్
కలువా, కాగడపట్టి చూచినను శృంగార ప్రసంగంబునన్?

భర్త

“ముక్కు మొగంబు మీవె మనముద్దులుపట్టికి; దేహకాంతు లి
వ్వెక్కడఁ గల్గె?...మీ రెఱుంగ; రెప్పుడు నాయెదఁ బాయకుండు మీ
యక్కమనీయ కాంతిసముదగ్రత సుం” డని పల్కువేళ నీ
చెక్కులఁ జిందులాడు కళ శిక్షయొసర్చు రసాంతిరేకమున్.

భార్య

చిన్నినిసుంగు మోహనునిఁ జెంత పడంతికిఁ జూపుభాగ్య మీ
ట్లన్నిదినాలఁ గల్గె ననియోమొ, మహామున మంది తెక్కలన్
మిన్నునఁ దేలుచుండునను, మీ రట్లు దూరము నుండి చూచునా
నన్ననిచూపులోఁ గులుకు చందము గందుమె యెందునెన్నఁడే?

భర్త

“శ్రీరంగేశు భజించి, తాతిరుపతి శ్రీనాథు నేమిచి, తా
ప్రారిన్, గంచిని గంటి, నేతువున నోముల్పట్టి తేకోక్కెత్తో
నారీ, నీ” వన, “నేమొ పొం” డను విధానంబందుఁ గాన్పించు శృం
గారార్థంబును విప్పిచెప్పిన మహాకావ్యంబు గాకుండునే?

భార్య

వైవక్యపావిత్రాసమున ద్రవ్యము సర్వము వోవునాడు, నా
కే వగఁ దోఁచినీయక మదేకనిబద్ధ విలోచనంబులన్
లేవగ లొక్కరీతిఁ గరుణించి, “బలం! యవకాశ మబ్బె, నీ
కీవిధిఁ బ్రేమఁ జూపి తనియింపఁగ” నంట య దేరినాచాకో!

భర్త

ఇరువుర వేద్రబంధము పుట్టఁగ, నందలి యావిత్రాసవై
ఖరులు నిజానుభవ క్షిమూకన్న ఘనంబులొ కావొ యందులో
సరయుచు నుండు నీశిరమునందలి కంఠము, కంటిచూపు, నుం
దరముఖకాంతియు ననునీ, తాండవలీల రసాభినేతకున్.

భార్య

బాహుల్యముగఁబు వెన్నెలలు ముద్దించునంత, నొక శ్లోకశ్లోక
క్రుడు దుచిరాంగులై శేలియఁ, గూరిమి నాలుమగల్ ముగంబుతో
నడరిన యస్పదాముఖములందలి లేసగుతేట చాలదే,
వెడఁగు ప్రబంధనర్ణనల వేయి చీయాని నూలనాడఁగన్?

త్యాగరాజస్వామి చరిత్రము

పద్యకావ్యము - ఆంధ్రగ్రంథమాల 2 వ కుసుమము

గ్రంథకర్త: శ్రీ సుమర్తి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు

వెల రు. ౦-౧౦-౦

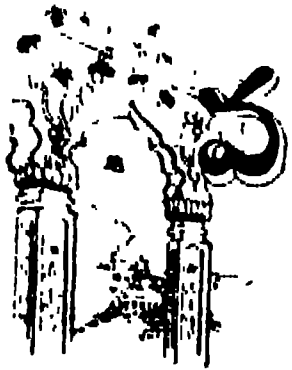
శ్రీరామభక్తాగ్రేసరుడు, గాయకశిఖామణి యగు త్యాగరాజస్వామి జీవితచరిత్ర మిందు రసోత్తరముగ
వర్ణితమైనది. కవిత్వము ధాహనుద్ధిగలిగి హృదయంగమముగ నున్నది. జీవితమునందలి ఆయాసందర్భముల ననుస
రించి యిందు చేర్చిన త్యాగరాజకృతు లీ పుస్తకమునకు పెట్టిన సొమ్ములుగ నున్నవి.

మీసము: ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7 తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

వసుబాలుడు

కథకుడు, చిత్రకారుడు: అడివి బాపిరాజుగారు, బి. ఏ.,

౧

వసుబాలరెడ్డి సరువుకల కమ్మవారిబిడ్డను. గజపతుల రాజ్యమైన కొండపల్లి మండలం గుడివాడసీమలోని “కుగమద్దాలి” అని పిలువబడే అనుచు శ్రీరాయరాయ నరసింహదేవరాయవారలంగారు కొలువుచేయగా శివ బాలరెడ్డి తన తండ్రిబంటెపై గూడుకట్టుకొని కతిసయప్రయాణాలు చేస్తూ విజయనగరం ప్రవేశించాడు. అప్పట్నుంచి కత్తివంటి ముకు కట్టి తాలు బుజువనేసుకొని రాయలదండయాత్ర కాల్యాలలో చేరాడు. దళపాయి అయి, సుగూపతి అయి, చిరకు శ్రీమూరు రాయరగండ్ శ్రీకృష్ణదేవరాయ లయ్యవారలంగారి సేనాధిపతుల ముఖ్యుడయి, శివబాలరెడ్డి అదృష్టమో! పతివ్రతాశిరోమణి అయిన ఆతని భార్య అదృష్టమో!

విజయనగరలో జన్మించాడు సున వసుబాలుడు. కాని పుట్టినప్పట్నుంచి వసుబాలుడు కవిత్వం ప్రారంభించాడు. ‘అమ్మ’ ‘అక్క’ అనేమాటలు రాకుండానే “తమ్మలై ఎవ్వలు ముకరకలమరియులై” అని పద్యాలు ఎవరికీ ఏమీ అర్థంకాకుండా గళగ్రాహంగా చదివేయడం ప్రారంభించాడు. శివబాలు డెరిన్ని చూసి ఒక్కనిట్టూర్పు నది లేస్తూవుండేవాడు. పెద్దన్నమాత్యుల శిష్యు డయ్యాడు; పండితు డయ్యాడు, కవిస్వరూపం దాల్చాడు. వసుబాలరెడ్డి కాని, తండ్రిగారి మోస్తరుగా కత్తికాయ తిప్పడంలో చాకచక్యం ఎక్కడా కనబడలేదు అతనిదగ్గర.

శివబాలరెడ్డి తీరని విచారానికి ఎవ్వరూ ఉపశమన వాక్యాలన్నా చెప్పేవారు కారు. స్పృహలేని తమ్మన్న నాయకులు నేనానాయకులలో చాలా వేరు పొందాడు. ఆయనతో తన విచారమంతా వెళ్ల బోసుకున్నాడు శివబాలరెడ్డినాథుడు.

తమ్మన్న—అబ్బాయికి ఏమీ ఇష్టం లేననే అంటారా?

శివబాలుడు—సుతరామా! ఈరహస్యం తమరితోతప్ప ఎవరితోనూ నేను చెలియ్యలేదు. మావాడు నాకు కిగ్గగా వుండండి, మావాడు పిరికికూడాను.

తమ్మన్న—అంటే! ఏలా తెలిసింది! తమవుద్దకం ఏమిటి!

శివబాలుడు—(ఒక్కదీర్ఘనిశ్వాసం విడుస్తూ) చిన్నతనాననుచీ నేను మాస్తూనే వున్నానండి. చిప్పుడవులే ఉలిక్కిపడి కళ్ళున కేక వేస్తూ లేచేవాడు; పిల్లిని మాస్తే భయపడేవాడు; చీకట్లో ఒక్కడూ వుండలేకపోయేవాడు; ఒక్కడూ పడుకోలేకపోయేవాడు—

తమ్మన్న—అని చాలా కష్టమే.

శివబాలుడు—కత్తి పట్టలేడు; గుడ్డి స్వామి చేయలేడు; రక్తం కళ్ళమాస్తే మూర్ఛపోతాడు. నాకుటుంబములో ఇంత దురస్థిత్వం యిదాగ కన్పించినానండి. మా అత్తవారిపై వున్న భయం ఎక్కడనుంచి దాపురిందిందో ఈదుగవృష్టి పు పిరికిదేయి!

తమ్మన్న—కవిత్వం నగం పిరికిమందు పోస్తుంది. అబ్బాయిని కవిత్వంలో పెట్టారేమిటి?

శివబాలుడు—నేను పెట్టలేదండీ! పెద్దనామాత్యులు చిన్నప్పట్నుంచీ నూవాణ్ణి బజ్జగిస్తూ చేరతీసారు. ఇంతప్పటినుంచీ కవిత్వం. గంటం, స్త్రావిష్టరాత్రిళ్లు నిద్రపోడు ఆపిచ్చి వస్తే, డిహనిరాగాలు తీస్తూ రాస్తూనే వుంటాడు.

తమ్మన్న—దీనికి వుపాయం నేను ఆలోచించి తమకు మనవి చేస్తా.

శివబాలుడు—ఈరహస్యం అతిగోప్యంగా వుంచి నాకుటుంబమునకు తాము వుపకారంచేస్తే మిమ్మెప్పుడూ తలపోస్తూనే వుంటాము.

తమ్మన్న—నే నేమి చేసేది, కొన్నాళ్లు పోయిన వెనుక చెప్తానులండి.

పెద్దన్నమాత్యుని భవనముననే సదా వసుబాలుడు మకాం. ఇంటికికూడా రావడం మానివేసాడు. ఆంగ్రభావలో “విద్యాధరచరిత్ర” అను నరవాహనదత్తవిజయము అనే అసాధారణ కవిత్వం ధారాళంగా ప్రచుస్తూవున్న గ్రంథం రచించడమేకాక, కర్ణాటకభావలో పడునెనిమిదేండ్ల బాలుడియిన వసుబాలుడు ఒకవ్యాకరణము, రామచరిత్ర అనుకృతిని రచించి రాయలకు అంకితం చేసాడు. సంస్కృతములో నిదే అన్నారు వసుబాలుణ్ణి. కావ్య వ్యాకరణ మీమాంసాది కాస్త్రాలన్నీ భాష్యులతో పెద్ద

నామాత్యులు తనప్రియశిష్యుడికి నూరిపోసాడని విజయనగర పంపి తబ్బందం అనుకుంటూంటే శివబాలరెడ్డి నేనానాయకులు విని, తన భార్యతో, “అబ్బాయి కత్తి ఏలా వుంటుందో తెలుచుకొని మార్పు బాబ్బోగోజులు వచ్చాయి” అని అన్నాడు.

వసు బాలుడికి పాఠశాల అగర్బీ మహారాష్ట్రభాషలు నేర్పు కుండామని తోచింది. అదే నెట్టి పట్టింది. రెండ్రోసి, నరువును వేపుకు తింటే సరే అని వొప్పుపన్నారు. బీజపురం వెళ్లడం మహారాష్ట్రమం అన్నారు. నవాబుగారికి స్నేహితుడుగా వెళ్లడం మరిపుత్తమంగా! తండ్రిగారి దగ్గరనుంచి కొండపల్లి చంపలాభిషికి వుత్తరం; అక్కడ నుంచి కటకపురికి గజపతి మహారాజులుంగారికి వుత్తరం తీసికుని వెళ్లాడు. వారిసభలో నాలుగుగోజులు గౌరవాలు గొందాడు; పంపితు లతో వాదించాడు; “సింహంపిల్ల రా; సింహంఅయితే ఎట్లావుంటుందో” అని ఆస్థానకవులు డిల్లీపోయేటట్టుగా ప్రతాపం చూపించాడు. శ్రీమహారాజా మెచ్చుకుని, ఆరనిఉద్దేశం గ్రహించి, బీజపురంనబాబ్ బహు దూరువారికి స్నేహపు ముద్రక ప్రసాదించగా, ఆరడది తీసుకుని వెళ్లాడు. ఒకవేళాన నిరాటంకంగా బీజపురం నబాబుమన్ననకు పోతూ ఉవుతూ, పంపితులచే గౌరవం పొందుతూ, రాజబంధువుల స్నేహం సంపాదించుకుంటూ, ఆభాషలు మూడున్నూ నేర్చుకున్నాడు. పంపితు డి అయ్యానని రెలవూపుకున్నాడు మాడాను.

౨

రాజుపంపితుకు మహమ్మదుయిక్ బహురల్లాఉస్మాన్ అమిర్ జంగ్ జమూత్ ముల్కు అనేబాలుడూ, వసు బాలుడూ ఒక గోజున హుక్కా పీలుస్తూ నూర్చున్నారు ఆమహమ్మదీయ బాలకుని యింగ్లీ.

అమిర్ జంగ్ — భాయ్, నీవ నడుపు పూర్తిఅయిందే, యిం టికి పోరాదూ?

వసు — ఎందుకు?

అమిర్ జంగ్ — మాసుల్తాన్ బహమార్ వారికిన్నీ విజయ నగ రం కిష్టరాయలకి యుద్ధంగా! ప్రారంభం అయిందా, నీగతి ఎట్లా అవు తుందో! ఆలస్యం ఎందుమా?

వసు — రాయలకి నవాబ్ బహమార్ వారికిన్నీ యుద్ధం లేదుగా; సంధిరాయబారాలే జరుగుతూవుండేవిగా!

అమిర్ — వెట్టినాడా! మానైన్యం సగ్వంసిద్ధం. ఒకచిటికలో డెల్గాండ్గిర్నుంచి ఉస్మాన్ పూర్ దాకా నైన్యం బారులు తీరుస్తుంది; ఒకరాత్రిలో కృష్ణ దాటుతుంది. రెండవరోజుకు ఆవిజయనగరంపార్లు నిద్రకళ్లు నలుపుకుంటూ వుండగానే ఆపూరుమీదబడినాశనంచేయడం.

వసు — అబ్బా! విజయనగరం చాలా అందమైన మహాపట్నం అంటారు. అది నిష్కారణంగా పాడుచెయ్యడమే!

అమి — అసరమైతే అంతే. ఇప్పుడు ముఖ్యాసరం కాబట్టి మగపురుగన్నవాడు కత్తిపట్టాలని స్కూల్ బహుగోచారి ఆజ్ఞ. పెలవు తీసుకుంటా. కటకపురినుంచి మహారాజావారి బేగిరావులతో నీఉత్తరాలు నాకు సంపుతూవుంటావుకా! నీపెళ్లి అయినప్పుడు నేను వివాహానికి హాజరు. అని ఆబాలుడు వసుబాలునికి సలాం పెట్టి చేయి ముద్దుపెట్టుకొని వీడుకోలిగ్నాడు.

వసుబాలుడి గుండెలో రాయపడం. ‘ఈవాసుయూద్ధా లే మిటి! ఒకళ్లని ఒకళ్లు లక్షలకొలది సంపుకోడమే’ అనుకున్నాడు. అతనిచెవులు హోరుమన్నాయి; కళ్లు తిరిగిపోయాయి. గర్జనీహాలు నశలు నశలు కమ్మినట్టే కనిపించాయి; యుద్ధం మొదలుపెట్టేలోపుగా తాను నెచ్చుదిగా గజపతులం జ్వంఘోని విజ నగరం చేరింది. ‘ఎంతవిద్యచ్చిగోమణిఅయితేనేం; కళాస్యానయం కలవాడయితేనేం’ ‘సరసశృంగారరస వీచికాసల్లాప సంతోష కవి’ అయితేనేం; శ్రీశ్రీ రాయలు ఈయుద్ధాలవిషయంలో కటికపాడే’ అనుకున్నాడు. ఉన్న రాజ్యం చాలవచ్చూ! అబ్బా!

రెండుగుట్టలగగ్గరిమీద నవాబుకోటలో దేవునినుంచి తనవిడిది చూపెతు స్కూపుంటే లోకం అంతా ఫరంసులు మోగిపోతూవున్నట్టే అయింది. కళ్లురాపిళ్లు, బేవురించినశాసనలహాలు, ఒకళ్ళకొకళ్ళు సీక్రూ తింటూవున్నట్టే వసుబాలుని కళ్ల ఎదురు తొండవంచేస్తూవున్న విగ్రహాలు అనంతంగా కోటానుకోట్లు కనబడ్డాయి.

ఉలిక్కిపడి-బండినానితో మాట్లాడితే వైర్యం!

“ఏమయ్యా, ‘బగ్గీవాలా,’ శ్రీనాగుషావారికి నన్ని అగర్బీ గుట్టా లున్నాయి!”

బగ్గీవాలా — లక్షల్, సఫేన్ నిర్జం, హవారీలంపం, నేగం, విశ్వాసం, లఠాయిలో నిర్భయం-అఖరిప్రాణం పోవాలా, అప్పటికి రౌతునీ కాపాడవాలా, మహారాజ్ నవాబ్!

“యుద్ధానికేమిగాని —”

బగ్గీవాలా — ఖుదానంకో, యుద్ధం అంటారే, నేను రేపు యెల్లి పడనా! యిగోధులు ఎంతమందీకి నంపితే అంతాసంకోసం!

“అబ్బా!”

ఆలోచించుకుంటూ యింటిలోకి వచ్చాడు. బసలో తన దేవిడీ అంతా కంగారుగావుంది. — ఒక నేనకుడు పరుగుపరుగున రెడ్డిదగ్గరకు వచ్చి, “తురకసద్దురులు కొందరు వచ్చి మీసామాసంతా వెతుకుతూ వున్నారు, మహాప్రభూ; నెల్లి మాసుకోండి” అన్నాడు. రెడ్డి దడదడ చునే గుండెతో లోపలికి వెళ్లి, “ఏమి టీనాగ్జన్యం” అన్నాడు. నలుగురు సిపాయీలు, ఒకదళవాయి రెడ్డిగారి పెట్టెలు బేడలు అన్నీ కలగాపులగంచేసి, మంచిమంచి జరీకండువాలు, అంగరకాలు, దోవతీలు అన్నీ చిందరవందరగా పారేసి ఏమిటో వెతుకుతూ వున్నారు.

రెడ్డిగారులోపలికి రాగానే ఆదళవాయి పందిరిమంచంమీద కూచున్నవాడు లేచి సలాముచేసి, “జనాబ్! మీరు పరాయిదేశంవాళ్లు. మీదగ్గర ఏమైనా రాజద్రోహకరమైన గ్రంథం వుందేమోని నెతుకుతున్నాము. ఏమీ కనబడలేదు.” అన్నాడు.

వసుబాలునకు ఏమన్నా ధైర్యమనేది వుంటే మటుమాయమైపోయింది. “నువ్వవరపు? నాసంగతి తెలుసునా? ఇదిగో శ్రీసుల్తాన్ సాహబ్ బహదూరువారి ఫర్మానా” అని ఆదళవాయి చేతికిచ్చాడు వసుబాలుడు. సిసాయిలందరూ మోకరించారు. ఆదళవాయి వంగి సలాము చేసి ఆ ఆజ్ఞాపత్రం నెత్తిమీద పెట్టుకొని కన్నుల నద్దుకొని ముద్దు పెట్టుకుని, “శ్రీసుల్తాన్ శ్రీకటకపురనివాస రాజాధిరాజ మహారాజ అనంతనాథ సర్వశక్తువిదారణ శ్రీగజపతిరాజబహమారు స్నేహితుల రాజ్యసభకుడైన వసుబాలరెడ్డిగారు మారాజ్యము విశిషి క్షేమంగా వారిరాజ్యం చేరుకోడానికి చేసే ప్రయాణంలో మాప్రజలు, సేవకులు, సేనాధికారులు, తాబేదార్లు గూఢచురిగిస్తూ సర్వగౌరవాలతో వారికి సాఖిరీ చేయవలసింది. ఇది పాదుషాఆజ్ఞ.” ముద్ర ఉన్నది.

ఈ ఆజ్ఞాపత్రం మానేబప్పటికి ఆదళవాయి కొంచె మెచ్చుతగ్గుగా పలికాడు - అస్తమానం సలాములే-“అన్నీ సద్దంకి” అని పారసీకంలో సిసాయిలకు ఆజ్ఞ ఇచ్చాడు. అది చూసి పొరుషంతో వసుబాలవర్యుడు పక్కన నవ్వాడు.

అంతా నిమిషంలో నిద్రించి, ఆదళవాయి సలాముచేసి, “జనాబ్ ఖుదాచంక్-మీరు త్వరగా మీదేశం పొండి తాశీకోట మీదుగా. అక్కడ మా పైవ్యాలు వుండయి. ప్రజలు మిమ్మల్ని చాలా గౌరవం చేస్తారు. నేను తాశీకోట తహశీల్, తాలూకాదార్లకు అంచె పంపుతుండా. తమకు ఆరు బగీలు, నాలుగు ఒంటెలు, ఒక ఏనుగు, ఇరవైలక్కర్ హాకుం.”

వసు—తాశీకోటలో శుభ్రమైన బస వుండయ్యా?

“శీహా, పాండేకరుబస పెద్దాభవనం; అన్నీ సౌకర్యాలు; చాలా మంచిది”.

వసు—సరే; యిక నువ్వు పోయి నావెంట వచ్చే దశం పంపించు జగ్గీ!

ఈలోపుగా అంతా సర్ది వెయ్యడం అయ్యింది. ఆదళవాయి సైనికులు వెళ్లి పోయారు.

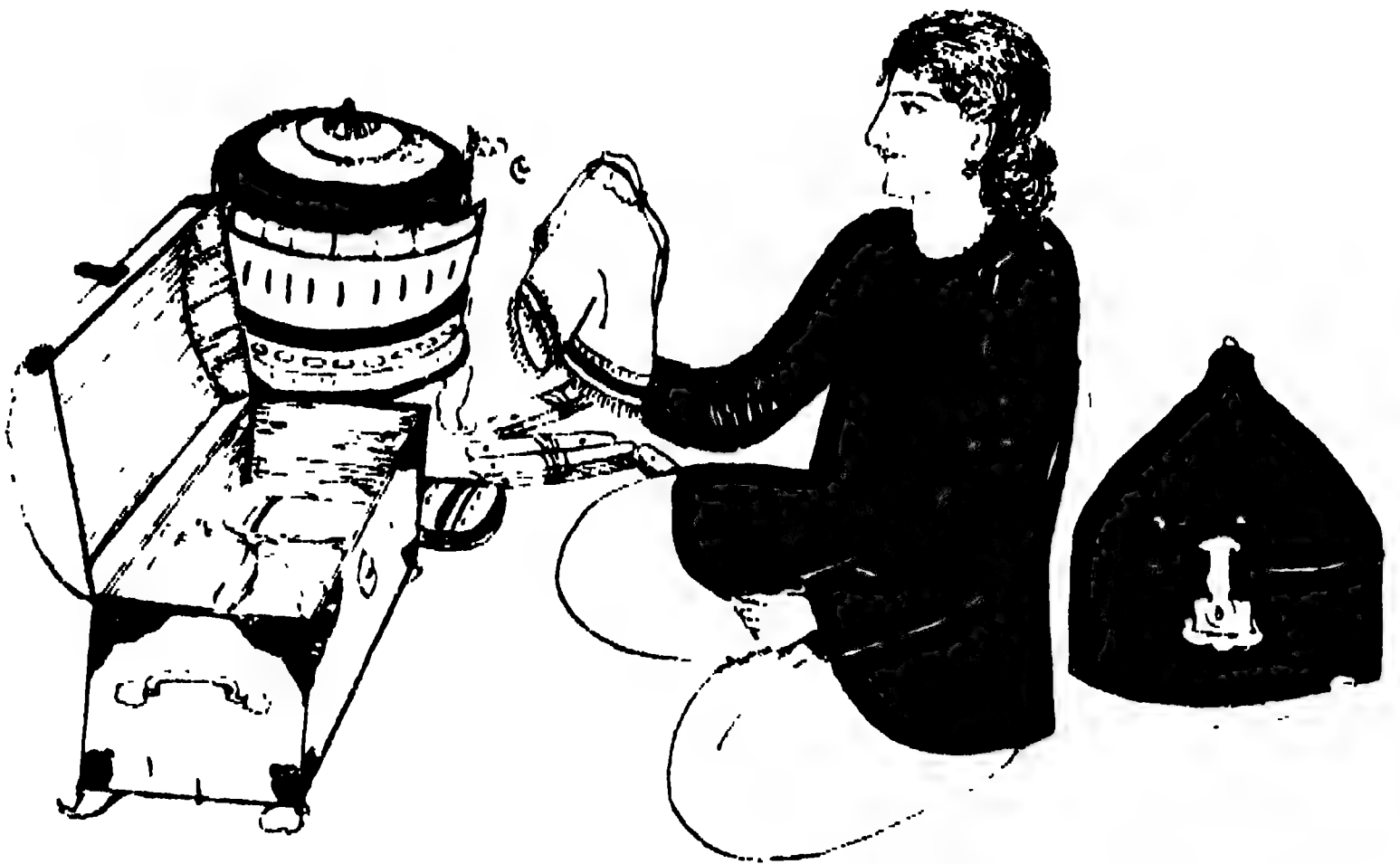
వసు—బాలుడిగుండె నెమ్మదింది. ఏమో, తాను రాయల మనిషి అని గ్రహించి, ఇన్నాళ్ల నుంచీ వాళ్లనిచేసిన మోసం ఊహించి కొంత వేయిస్తే! చాలాగొప్పగుండం తప్పింది. ఇక్కణ్ణుంచి త్వరగా

ప్రయాణాలు సాగించి కటకపురం పోతే కొంత ప్రాణం కుదుట పడుతుంది.

3

తాశీకోటలో పాండేకరుగృహంలో మకాం చేశాడు వసుబాలరెడ్డి. స్నానం భోజనం పూర్తిచేసుకొని షాకుగా ముస్తాబుచేసుకుని పూరుమాడ్డానికి బయలుదేరాడు. అక్కడ కొన్ని గొప్పదేవాలయాలున్నయి. మంచిమనీ దుంది.

ఓల్చాతుగ్యము, భవననిర్మాణశీలత చూసి చాలా మెచ్చుకుంటూ బజారులో బిట్లమెనవస్తువులు కొన్ని కొన్ని కొనుక్కుంటూ, వసుబాలరెడ్డి మాలివాని నెత్తిమీద సరుకులతో యింటికి వచ్చినాడు. ఈ తెచ్చినసామాను తన గుండ్రని తోలుపెట్టెలో, కొంత కావిశిపెట్టెల్లోను సద్దుకుంటున్నాడు. అప్పుడు తనబట్టలమధ్య దివ్యమైనరవిక కనపడ్డది. ఆరవిక సొంకం చూచే మప్పటికి వసుబాలుడి వ్యావయం హాయిచునేంగాలు పొడింది. ఖుషుఖుషు సరిపెళించింది ఆ రవిక. జగ్గీ

పువ్వులు, ఆణిముత్యాల అంచులుకుట్టిన ఆమేలిపట్టు టాడారవిక ముట్టుకోడంతోనే వసుబాలుడిపట్ల జల్లుమంది. ఒక దివ్యసుందరవిగ్రహయైన బాలామణి రవిక విప్పి, మడతపెట్టి తనపెట్టెలో కొన్నిరోజుల కింద పెట్టినట్టే వుంది.

ఆ ఆనందంలో ఈరవిక తనపెట్టెలో ఎట్లా వచ్చింది అని ఆలోచన కలిగింది. విద్యాసగరం బయలుదేరినప్పటినుంచి వుందా? తనపెట్టె లక్షసారులు సద్దుకున్నాడు; వుంటే కనపడనూ? పైగా తన యింటిలో ఇల్లాంటిరవిక తొడుక్కునే బాలికలు ఎవరున్నారు?

రవిక చేత్తో పట్టుకునేవున్నాడు. ఇంకా గుడ్డలు తీస్తూవుంటే; మనోహరమైన చీర కనిపించింది. మాయా? కలా? పరవళం చేసేటంత ఆందంగా వుంది ఆచీర. పొద్దున్న అరుణకాంతిలా మృసుత్వంగా వుంది

వెన్నెలలా లాలిత్యంతోల్చింది; చుక్కలమినుకులా లేలేదనునట్లుగా అతిసన్నతనం; వేయిపూవులతావులు ప్రాణాలు కరిగించే మడతలు అక్కడక్కడ.

ఈయంద్రజాలం అర్థం కాలేదు. ఆలోచనలేని ఆనందతన్మయ త్వంలో ఒకనిపేషం మురిసిపోయి వసుబాలుడు ఇంక “అనగా అనగా ఒక్కరాజుకుమార్తె రానాలి—”

అంటూండగా గభాలున తలుపులు తోసుకుని మేఘంలో మెరుపులా ఒకవ్వక్తి సుగంధంతో నింసిపోయిన సూడిగాలిలా పచ్చి వసుబాలుణ్ణి కొరిలించుకుని, “నాథా ఎన్నార్లకు కలుసుకున్నాము!” అన్నది. క్వచిగుస్లాంగకాలు ఆసాని తే హోన్ని చుట్టినేయడంతోనే ఆతనికి కరటాల్లం దొరుకుతాయి పుట్టినవి. కవులించిన ఆన్యక్తి అంతిటితో పోనిచ్చిందా! కళ్లునిమిలితాలుచేసి, వసుబాలుకి తులందీ, ఆతని పెదవులమీద పిరిపిరాడకుండా ముద్దులన్నం కురిపించింది. వసుబాలుడు తన్మయుడై ఆప్రమత్తుంగా, అగ్గుతంగా, ఆనందితమంగా నచ్చిన ఆనాగా ప్రవాహంలో ప్రాణాల్ని ఎక్కిపో పోనిచ్చి ఏమి తెలియకుండానే ఆన్యక్తిని తనవల్లనీగి గట్టిగా అది మిచేసుకున్నాడు.

ఇంతలో ఆనూతనవ్వక్తి కొరిలి సడలించుకుంది. వెనుకకు పోయి, అచ్చట వుండే ఒక పేకంపై నడికిలబడి, “ఇప్పటికి నాప్రాణం మరల పచ్చింది” అని మెల్లగా ఆనుకున్నది.

ఆమె సమహారేళ్ల ఎలప్రాణాన వలిగిపోయే బాలిక. చాలా అందంగా వుంది. మోము మూటగట్టినముద్దులే; మంచి నెట్టయినకళ్లు. ముక్కు సమంగా సన్నంగా రంగంలోనింగతిలా వుంది. ముద్దు కరవీరం మొగ్గలే పెదవులు. చిన్న నోరు. ద్యోవిలాసమూర్తి. గాలిచేత చెదిరిన నీలిపట్టులా ఆమెకట్టు ముంగురులు చెదిరిపోయివున్నాయి. కళ్లలో నీరు తిరుగుతుంది; కాంతులురంకు ఆకళ్లలోనే వెనకవెనక కనబడిస్తే. పెదవులచిహ్నం పోనోపాన్ని విషాదాన్ని సమైక్యం చేసిన స కిగుండాలు అతిచిన్నవి తిరుగుతున్నవి.

“మీరు పంపిన బేగిరావు అందగానే ఆలస్యంలేకుండా అందలం మీద వచ్చాను.”

వసుబాలరెడ్డికి పిచ్చన్నా ఎత్తివుండాలి, లేక చైతన్యంఅన్నా తప్పివుండాలి. తెల్లబోయి ఆకాగే చూస్తూవున్నాడు. మాటలేదు.

ఆ అమ్మాయితోపచ్చిన దాసీలున్నా ఆయింట్లోనేవున్న పనికి తెలున్నా వెళ్లిపోయారు.

ఆబాలికలేచి ఆగదితలుపు మూసుకున్నది. అప్పుడామె కళ్లు లేడికళ్లలా దెదరుతున్నవి. రెండు చేతులతోనూ కళ్లు మూసుకొని రక్తిరక్తిపడవడం మొదలుపెట్టింది.

ఇదంతా తనచరిత్ర కనుక్కోటానికి నవాబుపన్నిన తంత్రం కాదుగదా అనుకున్నాడు వసుబాలుడు. అతనికి చెమటపట్టింది.

అయినే ఈఅమ్మాయి తప్పకుండా సక్కా బోగంది; ఎంత పన్నాగం పన్నిందో! తనగుట్టు తెలియడానికి ఏమన్నా పొగసాటు పని చేయలేదుగదా తాను! అతిబాగ్గుతగా వుండాలి. ఈ రాయలు కవిత్యాలువింటూ సమస్తభోగాలు అనుభవిస్తూవుండక యాయుధాలు ఎందుకయ్యా! తనకి ప్రాణభయం లేదుగదా? అతని ఆలోచన లేడి పరుగులా పరుగెత్తుతోంది.

“వసుబాలరెడ్డివర్యా!”

ఉలిక్కిపడి కలయెత్తి చూశాడు వసుబాలుడు. ఆకాలిక తన వైపు దీనత్వం నమోత్త అపొంగపీక్కుజాలు పంపిస్తూవుంది.

“మహాపీరుడగు శివబాలరెడ్డి నేనా నాయకుణ్ణి స్మరించుకోండి.”

ఏమిటిది ఎని రీవాలిక? తనగుట్టు అంతా తెలిసింది. నవాబు పన్నిన పన్నాగం ఇది. సాయంత్రంలోపుగా లు రోగిరిపోతుంది. పొగకభోష నేర్చుకోవడానికి ఎందుకు బీజపురం వెళ్ళాలో!

వసు—నువ్వు ఎవరవు!

బాలిక—మాది రాయచూరు కాపురము.

వసు—అయినే?

బాలిక—నేను ఈదేశంలోంచి పారిపోవాలి.

వసు—ఏల?

బాలిక—బీజపురం నవాబుకు శ్రీమూరు రాయలగంటి శ్రీకృష్ణ రాయ సార్వభౌములవారికిని యుద్ధం పచ్చింది.

వసు—ఎందుకు?

బాలిక—శ్రీకృష్ణ రాయలయ్యవార్లంగారు రాయచూరు ముట్టడించారు.

వసు—ముట్టడిస్తే?

బాలిక—రాయచూరు నవాబు ది: అందుకని యుద్ధం.

వసు—నాకేమిడని అంతా ఎందుకు?

బాలిక—మీచేతిలో నాప్రాణం వున్నది.

వసు—నీది రాయచూరు కాపురం అయినే యాయుద్ధభయం ఎందుకు?

బాలిక—రాయచూరుపూర్వకాలంనుంచి విజయనగరంవారిది.

వసు—అది నువ్వు పారిపోవడానికి కారణమెట్లా?

బాలిక—రాయచూరులోవుండే ప్రజలంతా విజయనగరపక్ష పాతులు—నేనున్నా విజయనగర పక్షపాతిని—అందుచేత విజయనగరరాజ్యంలోకి పోవాలి.

వసు—నువ్వు యిక్కడ వుంటే ఏమిథయం? నువ్వు ఇక్కడ వుండడం ఏలా తటస్థించింది?

బాలిక—నేను ఈచుట్టుపక్కల మాచుట్టల యిళ్లల్లో వుండడం తటస్థించింది. రాయచూరు సంగతులన్నీ గ్రహించాను; నేను శ్రీరాయలవారి వేగువారిలో ఒకరైనా, అంతఃపుర నారీమణులలో మెలగుతూ అనేక వేషభాషలతో సంచరిస్తూ రహస్యములు ఎన్నో గ్రహించాను. అవన్నీ ఎల్లండి ఉదయంలోగా అప్పజీవారికి అందారే. అట్లా అందాలంటే తమరొక్కరే ఆధారం.

వసు—మాప్రభువుకున్నా మీరాయలవారికిన్నీ మనస్ఫర్థలు చాలా వున్నాయి. మాది కటకపురం; నేను నవాబువారికి స్నేహితుణ్ణి. నేను నీకు ఎట్లా సహాయం చేస్తాను. నాదగ్గర మాప్రభువు గజపతిని హోరాజులవారి ఆజ్ఞాపత్రిము, శ్రీనవాబువారి ఫర్మానా యున్నా ఉన్నవి.

బాలిక—మీరన్నది కొంత నిజమే. కాని మీచరిత్ర పూర్తిగా తెలుసును. శ్రీశివబాలరెడ్డిచర్యలను అందుకోసమే జ్ఞాపకం తెచ్చుకోమన్నా. నేను నవాబుతరఫున మనిషిని అని మీరేమిన్నీ భయపడవద్దు. మీరీవూరు సంచత్సరంక్రితం వచ్చి పొరశీకం నేర్చుకున్నారు. మీ గ్రంథాలన్నీ చదివాను.

ఆ ఆఖరుముక్కకు వసుబాలుని హృదయం హాయిమంది.

“నేనున్నా, మాతండ్రి ప్రతాపనాయలవారున్నా రాయచూరులో రాయలవారి వేగుపైన్యంలో పనిచేసేవారం అంతఃపురాల్లోని రహస్యాలు గ్రహించడంలో ఆతి చమత్కారంగా పని చేస్తానని మా నాయన గారంటారు. ఆయనగ్రహించిన రహస్యాలు, నేను గ్రహించిన రహస్యాలు నాదగ్గరవున్నై; ఆయనదారిగా ఆయన, నా దారిగా నేను పారిపోదామని అనుకుంటూవుండగా ఆయన పట్టుబడ్డారు. మాయిద్దరికితప్ప యింక ఎవరికీ శుభరహస్యాలు తెలియవు. మీ చరిత్ర మొదటనుంచీ మాకు తెలుసును. మాతండ్రిగారు పట్టుపడిన తరువాత నేను మాచుట్టలయిళ్లల్లో మాయమయ్యాను. నాసంగతి నవాబు వేగుపైన్యాధిపతికి, అతని శాబేదార్లకు చాలామట్టుకు తెలియవచ్చింది. పూర్తిగా తెలియదు. చిన్నతనాన్నుంచి మగబిడ్డలు లేని మాతండ్రి నాకీ వేగువిద్య చాలాబాగా నేర్పరు.”

వసు—అయితే. నేను నీకు ఎట్లా సహాయం చేయగలను?

బాలిక—మీదగ్గర నవాబు ఫర్మానా వుంది. అందులో వసు బాలరెడ్డిగారు అన్నది పంక్తిచివర వున్నది. అక్కడ భార్యతో అని చేరిస్తే సరిపోతుంది.

ఆమెముఖం సిగ్గులతో కంపువారింది.

వసు—నీవు అవివాహితవా?

బాలిక—అవును.

వసుబాలుడికి ఏమిటో ఆనందమైపోయింది.

వసు—నువ్వు చెప్పేసంగతులు యథార్థములన్న గుర్రేది?

బాలిక తలవాల్చి చిరునవ్వు పెదవులచివర నుడులు తిరుగుతూ వుండగా వెనకకు తిరిగి ఏదోఎస్తువు తీసి ఆతనివైపు తిరిగి చూపించింది.

అది శ్రీరాయల రహస్యముద్ర. ఆముద్ర విద్యానగర ప్రజలలో చాలా కొద్దిమందికే తెలుసును. వసుబాలుడికట్లు పువ్వుల్లా విడ్డాయి. “అమ్మాయి అట్లాగేకాని నేను ఆఫర్మానా దిద్దలేనే.”

“అపని నాదండి; ఆఫర్మానా నాచేతి కివ్వండి.”

“కాని నా ఫర్మానాలో వున్న సంగతులన్నీ నీకట్లా తెలిసినవి?”

“అయ్యా! బీజపురంలో మిమ్మల్ని తణికిచేయడానికి వచ్చిన ఓశనాయిపైనికులు శ్రీచక్రపత్రి వేగుపైన్యంలో వున్నవారే!”

వసుబాలుడికి ఆశ్చర్యం వేసింది.

“అయితే నాపెట్టెలోవున్న రవిక, నీర నీనా? అవి బీజపురంలోనే ఆదళవాయి పెట్టివుంటాడా ఏమిటి?”

“అవినానే. ఆదళనాయే మీపెట్టెలో పెట్టాడు. ఆయనే మీఫర్మానా చూశాడు. మీమీచే మావేగు ఆధారపడి వున్నదని మేమంతా నిశ్చయం చేసుకున్నాము.”

ఆమె ఆఫర్మానా పుచ్చుకున్నది. ఆమె కూడా తెచ్చినపెట్టెలోంచి రంగులపెట్టె తీసి ఆఫర్మానామీద రాసిన వస్తూరీలొట్టి నస్తూరీతో అటుంచి రంగుతోనే “భార్యతో” అని రాసింది. వసుబాలుడు చూస్తూనే ఊళ్లుంగా మైచురిచి పోయాడు.

౫

వసుబాలుడి కవిహృదయం యావత్తూ ఆబాలికమీదనే వుంది. శ్రేణులోచలమీద శ్రేణులోనలు వెల్లువల్లా సాగుకు వస్తున్నవి. ఏవేమిటో భావించుకుంటాడు. తనెక్కిన గుఱ్ఱంబండి ఆమెసవారి వెనక్కు పోనిస్తాడు. ఏమి అందమైంది! పెద్దన్నగారి కవిత్వంలో, యితరకవుల కవితల్లో యీలాంటి నాయికను వర్ణించారూ? కనక ప్రబంధాల్లోనూ, గ్రంథాల్లోనూ లేరు అపరిమిత సుందరమైనటువంటిస్త్రీలు—అయితే ఎల్లాగ తాను ఈనవాబుపైన్యాలు దాటడం; ఎల్లాగ ఈబాలికనూ.....నాళ్ళనాళ్ళకి అప్పచెప్పడం? బాలికలు కూడాచాలా తెలివైన వాళ్లు వుంటారు! ఏమి చాకచక్యంగా మాట్లాడింది; ఎంతనేర్పుగా వ్యాపారం నర్దుకుచున్నది! ఎంతకష్టం నచ్చినా ఆబాలికే తప్పించేశ క్రి వుంది.—

అదృష్టవశాత్తు అతని ప్రయాణంకూడా రాయచూరు ప్రక్కన వున్నది. ఉళింది, అక్కడనుంచి పానగల్లు, దేనుకొండ మీదుగా గోల కొండరాష్ట్రము, అక్కడనుంచి నాలుగైదు మజిలీల్లో కళింగరాజ్యం తేరుకోవడంగా నవాబు వుద్యోగములు ఏర్పాటుచేసివున్నారు.

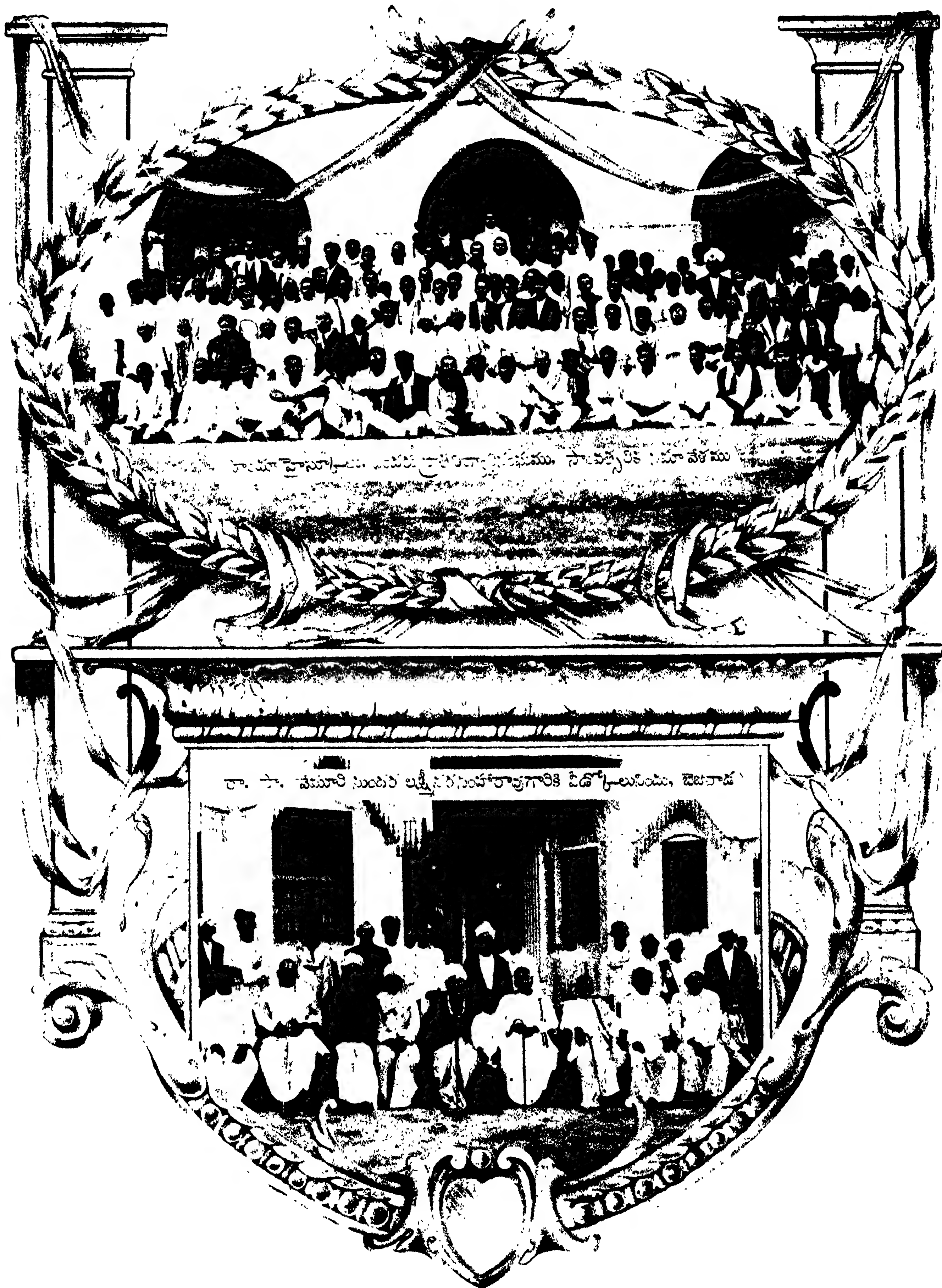
డా. కే. వి. రావు, పి. వాల్మీకి సారదాస్, డా. కె. వి. రావు - ముఖ్యమంత్రిగారు

ప్రముఖ వ్యక్తుల సమితి, శ్రీ శారదా సమాజము, అనంతపురము

శ్రీ శారదా సమాజ గ్రంథ పరిషత్తు

హైదరాబాద్, మొదటి ప్రాథమిక పాఠశాల, పాఠశాల, పాఠశాల

రా. పా. పాఠశాల, మొదటి ప్రాథమిక పాఠశాల, పాఠశాల, పాఠశాల

దారిపోతున్న నవాబుగారి పైన్యాలే ఎదురుపడ్డవి. వన ప్రయాణీకుల్ని ఆపుచేయడం, నవాబుగారి ఫర్మానా చూసి పోని య్యడం నాలుగయిదుసార్లు జరిగింది. అప్పటికప్పుడు వసుబాలుడి ప్రాణా వైదున్నా అతని అరణ్యలో చేరుకుంటూ వుండేది.

మరునాడు సాయంకాలానికి వుళింది చేరుకున్నారు; సత్రంలో బసచేశారు. పూరంతా పైన్యాలు నిండి వున్నవి. సత్రంలో దిగగానే, ఒక సుబేదారు కొంతమంది పద్దెరులతో వచ్చి వసుబాలుణ్ణి నవాబు ఫర్మానా చూపించువాడు.

వసుబాలుడికి భయంవేసింది; కొంచెం కోపంగా వచ్చింది. మాట్లాడకుండా మొగం చిట్టించుకుంటూ ఫర్మానా తీసి చూపించాడు. ఫర్మానాకు సలాంపెట్టి ఆ సుబేదారు దీక్షతో ఫర్మానాను ఎగాదిగా చూశాడు; కాగడాలు తెమ్మని ఆనెత్తురులో పరిక్షించాడు.

సుబేదారు—మీ భార్యకేరు?

అమ్మయ్యా! ఇదేంప్రశ్న? వసుబాలుడిగుండె గుబుక్కుమన్నది. కోపముఖంతోనే—“సిరియాలదేవి.”

సుబే—మీ కప్పుడు వివాహం అయింది.

“ఏడున్నరం అయింది.”

ఈమాత్రం ధైర్యం వసుబాలుడికి ఇదివరకు కలగనేలేదు.

సుబే—మొదట వచ్చేటప్పుడు భార్యతో వచ్చారా?

“లేదు; కాని మా అత్తవారూరికి చేగిరావుటపా పంపాను.”

సుబే—ఏవూరదీ?

వసు—(తడుముకోకుండా) అమరావతి.

సుబే—అయ్యా, మీరు కొండపల్లి సంసానం నుంచే వచ్చివుంటారు. మీసంగతి మాకు ఇదివరకే వేరు విన్నావున్నా. కాని మీకు వివాహమైనట్లుగా మా కేవిధమైన సంజాయిషీ సచ్చివుండలేదు. మీరు నీజపురంలో వున్నంతకాలం ఎక్కడా భార్యతో వున్నట్లు కనపడలేదు.

వసు—ఏమంటే పారశీకం నేర్చుకునేటందుకు వచ్చేటప్పుడు—ఒక్కసారాదే పరదేశంలో వుండవలసి వచ్చినప్పుడు—భార్యనుమాడా తీసుకురావాలా? ఇంక స్వదేశం పోకున్నాంకదా, కంభంలో చుట్టాలు వుండడంచే ఆపట్టణంపోదామని, భార్యను పంపమని మామగారికి వుత్తరం పంపించినా.

ఆ సుబేదారుడు చుట్టి మాట్లాడుకుండా వసుబాలుణ్ణి ఒకగదిలోకి తీసికొనిపోయి అన్నిదుస్తులువిప్పించి శల్యపరీక్ష చేశాడు. “సరే,మీరు పొండి” అన్నాడు.

సుబే—అయ్యా, మీ భార్యను మాడా తనిఖీచేయాలి. మాలో ఆడదేగువాళ్లు వున్నారు. వారు పోయి తనిఖీచేస్తారు.

వసు—ఏమయ్యా, నేను శ్రీగజపతి మహారాజువారికి ముఖ్యసభ్యుల్లో నొకణ్ణి. వారి శ్రీముఖము, వారికి ప్రాణమే శివులైన శ్రీశివులైన బహుమానువారి ఫర్మానా వున్నవి. అప్పటికి నువ్వు అగౌరవం చేస్తున్నావు. ఇది మాప్రభువుకు చిన్నచిందుకోవాలి. అటుపైన ఏమిజరిగేదీ నువ్వు ఆలోచించుకో.

సుబే—సలామ. మీరుచెప్పింది నిజం. అయితే మారహస్యాలు కొన్ని ఒకశ్రీ—అంటే ఒకబాలిక,మీ భార్య అంతవున్నది. గ్రహించుకొనిపోయింది. ఆమె ఇంద్రజాలంగా మాయమై పోయింది. ఆమె పారిపోహడదు. అందుకని మేము ఈలాంటి కట్టుబట్టాలు చేయవలసి వచ్చింది. తుమించాలి.

ఆబాలిక పరీక్ష అయింది.

ఒకశ్రీ మేలిముసుగు వేసుకు వచ్చి ఈ సుబేదారుకు ఒకకాగితం ముక్కు యిచ్చింది అది వసుబాలుడు తనమామగారికి రాసినఉత్తరం. భార్యను త్వరగా పంపించమని, కంభంలో వున్న మామగారి యింటికి వెదుకున్నానని అందులో వున్నది.

కంభంలో నిజంగా వసుబాలుడి మేనమామ వుండడం నిజం. నిజంగా ఆవుత్తరంలో “శ్రీఅమరావతి వాస్తవ్యులున్నా శ్రీమామగారి పాదసముఖానకు తిమ్మానేని వసుబాలరాజ్ని సాష్టాంగ

దండప్రజానూలుచేయంగలవాడైఅర్పించుకున్నటువంటి మనవి....."

అని వున్నది. అది తాళీకోటలో యాథాలాపంగా మాసివుంటాడు. లేకపోతే ఆవూరు తొందరగా ఏలా జూపకం వస్తుంది? అప్పుయ్యా, భగవంతుడు మహాప్రహరమైన గండం రప్పించాడు.

సుబేదారు...అయ్యా, నేను చెప్పిన ఆబాలికను ఎరిగిన కొందరు స్త్రీలు వున్నారు, రాయమారుకాపురస్థులు. వాళ్లు పోలాపుగంలో వున్నారు. వాళ్లని తీసుకువచ్చి అతివేగంగల కాసును పంపించాను. వాళ్లు సోగ్గున్నవే వస్తారు. అందాకా మీరు ఈసత్రంలోంచి కదిలి వెళ్లకూడదు.

౬

వసుబాలుడి హృదయంలో రాయి పడింది. ఆతడు 'సరే' అని అతిశయంగా కలుగుచేప్పి లోనికి పోయాడు. గదిలో ఆబాలిక కూర్చునివున్నది. వసుబాలుడు "ఇది అంతా ఎట్లా..." అని ఏదో అడగబోతున్నాడు. 'ఉన్' అని ఆబాలిక స్పందించింది. దగ్గరగా కూర్చుండమనిపిలిచింది. పరస్పరమైన సాంఘిక పోయి ఆబాలికప్రక్క కూచున్నాడు. ఆబాలిక అతిరహస్యంగా అనిచెప్పుతో... "నాగం నులపెట్టె వాళ్లెవ్వరికీ తెలియకుండా దొడ్డినూముకాలనూ గాలి నాను. రేపు నన్ను గిన్నె ఆడవాళ్లు వస్తారు. నన్ను ఆనవాలు కడి తారు. నేను మిమ్మల్ని వృథాగా ఎందుకు ప్రాణాపాయమైన అవస్థ లోకి తీసుకురావడం? నేను పారిపోతాను. మిమ్మల్ని వాళ్లమీ చేయరు."

"నువ్వు పారిపోతే వాళ్లకి పట్టుబడికుండా వెళ్లగలవా?"

"ఏమో! వాళ్లకి వున్నంతవరకు ప్రయత్నం చేస్తాను. నాప్రభువుకోసం నాస్థానం పోతే ఏం?"

"అయ్యయ్యా! నువ్వు ఒక్కదానివే పారిపోగలవా? ఒక మనిషిచేత పరుగెత్తగలవా- నీకు సహాయం చేసేవాళ్లు యుద్ధం ప్రారంభం అయిన తరువాత ఎవరు దొంగుపతేరు..."

"మా నాయనగారు 'ఎవరికి వారే సహాయం. నేనువారు పర సహాయం కోగరు. ప్రాణానికి వెరురు...' అని చెప్పతూవుండేవారు." వసుబాలుడు దీర్ఘంగా ఆలోచన ప్రారంభించాడు. ఆతనికి ఏమీ పాలుపోలేదు. ఈబాలికతో వెడితే ఇద్దరూ పట్టుబడతారు.తప్పదు! అప్పుడు ఇద్దరికీ మృత్యువే. చావు చాలా భయంకరమైంది;వొళ్లుజలుపు గొలుపుతుంది. తాను మూడుకొత్తభావాల నేర్చుకున్నాడు. ఈమూడేళ్లలో రాసిగ్రంథాలు గురువుగారికి వినిపించలేదు. ఆయన చిరు నవ్వుతో మన్నించడం- తోడి సహాధ్యాయుల మెప్పులు పొందవద్దా? రాయలకే అంకితమా-అప్పాజీఅయ్యవారికి కృతి ఇద్దామని ఎంతకాలం నుంచో...

వసుబాలుడు ఉలిక్కిపడ్డాడు. ఆబాలిక ఉన్నదనే మరిచి పోయాడు. భయంతో ఆమెదగ్గర్నుంచి కొంచెం పక్కకు జరిగాడు. శ్రీరాయల సభావైభవం, ఆనందంతో మాడుకొనివున్న తన సాధారణ జీవితం, పద్యాలు గద్యం- అన్నీ ఎదురుసుండా కనిపించినవి.

కాని-ఈబాలిక ఎంత అందకత్తె! ఆమెఅందం ఎంత ఎక్కించాలనుకున్నాడు! కాని- ఇంకొక మైలకు అదే వేపు అని నవరనుకున్నాడు! అయితే తనప్రభువుకోసం ప్రాణాలకి వెగవకుండా రాజసేవా ప్రియ లలో నేలిపోయే దివ్యహంపిలా వున్నది. ఆడవాళ్లకు రాజసేవి అన సరం లేదు. పశ్చిమోర్చికుండా ఏమిటో-చికార మైనకార్యాలు!-నిజ మైన నేన సరస్వతీ నేన.-ప్రభువులు లేకపోతే సరస్వతీ నేన చేయనిచ్చే వా రెవరు? తనుమూగా వుంటే ఆబాలిక్కి- కష్టం; ఎవరిగారిని వారు పోతే!

౭

అస్పష్టంగా చెవులకు వెక్కిరిస్తూ వీడుపు వినబిచ్చింది. వసు బాలుడిమనస్సు కయిక్కుమన్నది. ఆఅమ్మాయి చెయ్యిపట్టుకుని ఆబాలి కను దగ్గరకు చేరదీసుకున్నాడు. ఆతనిచేతివీచ వచ్చని కన్నీటిబిడ్డలు పడినవి.

అస్పష్ట భవితోనే "ఓఅమ్మాయి! నీకు సిరియాలదేవి అని నేరుపట్టుకున్నా.....అప్పుడు నాస్వాదయం ఎంత ఎంపిందో భగ వంతునికి ఎరుక! నాటి నాఉత్తేజం, నాఆనందం నానాటికి మరీ పోదు. నువ్వు ఒక్కదానవు వెడితే తప్పక నవాబుసైనికుల చేతుల్లో పడిపోతావు. నువ్వు పరుగెత్తలేవు. నువ్వు నడచలేవు. ఒకరిద్దరు ఏగోధులు వస్తే వారితో-ఆ-ఆ-యుద్ధం చేయలేవు. కాబట్టి నేను నున్న నీతో వుండాలినిచే."

"మీరు కవులు; భక్తులస్వారయం ఆనందతాండవ తన్మయమై పోయేట్లు చేయగలరు. మీకు ఈతుచ్ఛయుద్ధాలు, ఈగొడవా నద్దు. నాకు కళ్ల నీళ్లువచ్చిందే! భయంచేత కాదు. ఆడదాన్ని-నేతగానిదాన్ని- ఇదిరకు పరపురుషునితో ఏవిధమైన సంపర్కమున్నా కలిగివుండ లేదు. నాప్రభువుకు ఏలా నేనవుస్తానా, రాయమారు ఏలా నిక్రమిస్తానో సాధ్యమవుతుందా-అని ఆలోచించగా ఆలోచించగా,స్వాపయంగా తొంగపుట్టి, కంటినీళ్లువచ్చినవి. మాఆడవాళ్ల స్వభావమే కాదా అది."

వసుబాలుడికి పుకరాలు పుట్టినవి. ఏమికవిత్వం? తాను పురు షుడు- తనప్రభువు మహావక్రనర్తి కృష్ణరాయలు మహా కవి - మహా విద్వాంసుడు-భోగి-పీరుడు-భక్తుడు! అతనికోసం ప్రాణం ధారపోయటం అత్యంతమూ గొప్ప కాక, అపరిమితమైన సుందరాంగి తనజీవితం,ఆత్మ, సర్వంలయంచేసుకుంది. భార్యకథానాయకులువన రింతఅపృష్టవంతులు! ఆబాలికదగ్గరవుంటేనే పదివేలు.మందిగంధపుచెట్టు పెరటిలోవున్నట్టే! వన్నల నెన్న, అమృతము, పారిజాతపుష్పపువాసన, గీతాపీచికలో వున్న అంతరాంతర మాధుర్యం- అంతా మూర్తిభవించినట్లు వున్నది. ఈమె లేక నాబ్రతు కేమిటి; కవిత్వం ఏమిటి!

ఆతని వదనము జేవురించింది. వెయ్యి ఏనుగుల బలం వచ్చినట్లయింది. ఉత్సాహం లేజస్సూ వచ్చి ఆవరించి వేసింది. ఆమెవద్ద రగా పచ్చాడు; ఆమెచూడము కరతాలతో పట్టుకున్నాడు; తన హృదయాన్ని ఆదుముకున్నాడు; భగవంతుని ప్రార్థిస్తూ ఆమె నొసటి మీద పెడవులను ఆనించాడు.

ఆమె లేచి నుంచుంది. వసుబాలుడు హృదయం ఆబాలికను అగతం అయిపోయింది. ఆతని చెవిలో కొన్ని గహస్యాలు చెప్పింది. వసుబాలుడు మాట్లాడుకుంటూ సత్రంకిటికి వున్న కట్టపుంటలు నాలుగూ అతిబలంగా పీకివారేశాడు. ఇద్దరు నిప్పుపకాకుంటూ ఆచీకటిలోకి సత్రంవెంకగా గోడపక్కలనాంచి సందులోపడి పొలిబయట పోయిపోయింది మురి మాయమైపోయారు.

సత్రంలో పీళ్ళగు ఎరుగుకుంటూ పహారాడవానా ఏమరుపాటు లేకుండా పోయి యిత్తునేలున్నాడు.

2

ఆరాత్రిల్ల పనికిపోట్లు పకతూ, అలసటపడి ఒరిగిపోతూ, కొద్ది నొప్పులతో, కంటలబరువుతో యిగవై మెళ్లు వడచారు. కొంకలు-నట్టలు- కత్తిగాంటి రాళ్లు. కిచు రండ్లు, అడవిమృగాలధ్వనులు గుండెలు కలత పట్టేస్తున్నవి చెమటలు కిడి. ఒకరికొకరు ఆసరగా చుక్కెత్తి చూచి ఆనవాలు పట్టుకుంటూ వక్షం గా పోతున్నారు.

చల్లనిగాలి వీచింది. అన్నప్తుచుగురరాగం వినపడింది. కొంతి కారణ్యం గాబుగానే ఎట్టఎదుట కృష్ణానా.

దారిలో నవాలుపైన్నాలు వెగళ్లనర్గిర కనపడ్డాయి. డేరాలు ఆచీకట్లో చల్లని నీరుమన్నా వున్నవి. భయపడుతూ చుట్టుదారులు చుట్టుకుంటూ వచ్చారు. నీరసము పకతూన్నకొద్దీ, ఆగూసము ఎక్కువ అవుతున్నకొద్దీ నవాలును ధ్వగ్యం, ఆనందం ఎక్కువ గా సాగింది.

ఇంక ఏలాను కృష్ణ దాటడం? అక్కడ కృష్ణబిడ్డ కత్తిగట్టుగా వుంది. కొండ నిలువుగా కొంపుం. రాళ్లు గప్పలు. నెమ్మదిగా అగట్టునే తూర్పుగా వెళ్లడం ప్రారంభించారు. ఆచీకట్లనుంచి ఒక పికాచధ్వనిలా, “ఎవరుమీరు? అక్కడ కనలకండా ఆగంకి” అని విన వచ్చింది. ఇద్దరూ నిశ్శబ్దం అట్లాగే నిలుచుండిపోయారు.

ఎవరో చెడుముకివెలిగించి కాగడా ముట్టించారు. ఇద్దరు నవాలుపైనికులు పీళ్ల దగ్గరకు వచ్చి పీళ్లదగ్గి ఎగాదిగా చూచి వారిలో వారేదో గైగచేసుకున్నారు.

ఒకడు—ఎవరు మీరు?

వసు—మేము దారి తప్పిపోయిన బాటసారులము.

వాడు—ఇక్కడ ఎక్కడ దారి తప్పిపోయారు?

బాలిక—ముల్లసటగ్రామంనుంచి గర్వాల పోతున్నాం. దారిలో దొంగలు కొట్టివారు. అక్కడనుంచి పోతుంటే ఈలా వచ్చి నాము.

వాడు—అట్లాగే! ముమ్మటి మాస్తీ మాను చాలా అనుమానంగా వుంది. ఇక్కడ మైలుగురంలో వాస్తవ్యులను చంకొచ్చేసింది. అక్కడకి మీ ఇద్దరు రావాలి.

వసుబాలుడు తన సెరియాల పీచి కెసి అగదూతాడు. ఆ అమ్మాయి ఆతనికేసి పీళ్లమన ఒక్కపీళ్లు పంపించింది. “పీళ్లతో వడ్డీనే మనపని నున్నా” అని అగం అయ్యింది వసుబాలుకి. వడ్డీదగ్గరకేసి పోత దూతాడు. నుంతుకుక్కల్లు వున్నాడు. కట్టలు, దాల్లు ఘన్నవి. పీళ్లతో తాను బబ్బలాడుగలదా? ఇదివరకు నిప్పుచూ చూడంచేసి దూరగడే. అయితే ఏం? అనినిగొట్టు పొంగింది. ఇది సమయం. తన సెరియాలపీచి ఆశ్చర్యపడి చున్ని మెచ్చుకోవాలి. తలచుకున్నకొద్దీ అనినికి ఉత్సాహం ఎక్కువయింది. కోవల పంకుకున్నాడు. సింహంలా ఒక్కగంట వేసి ఎదుట మోట్లాంటూవున్న పైనిపట్టి ఒక్కతోపుతో కొంకపడిన వాడి మొలనున్న కత్తి లాగుకున్నాడు. ఈసంగతి మెరుములా జరిగింది. రండుచూడూ కాగడూ అలసట పొందని కత్తిచూసి ముందుకు ఉరికొత్త.

తిరాలనాంచి వసుబాలుడి పట్టుంబులోవున్న తుండ్రం రాయిపెక లించుకొని వచ్చి ఒక పెద్ద నదలా సముద్రంలా పోయింది. తండ్రి వహించారు. ఆతని భిక్షయుద్ధప్రాపీష్ణము గ మలదేశంలో ప్రతివారి చేత పొగడ్త పొందాడు. శత్రువులను గుండె అవియచేస్తుంది. ఆప్రావీష్ణము పసుబాలుని ఆత్మలో వుంది; నేనాంలో సమైక్యమవుంది. నాలుగైదు పొడుపులు, అడ్డుకోతలు, ఏటులు, మెలికలు అయినవి. ఆసిపాయి డొక్కలో చేయిపెట్టి చిప్పూగొట్టాలూ వచ్చుకత్తం ఆపు చేసుకుంటూ పడిపోయాడు.

ఆబాలిక ఇవంతా చూస్తూనే వుంది. వసుబాలుడు సాహసం చూసి ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ఆమెకు ఆసరిమిత్రసంతోషం కలిగింది. ఆమె కన్నులు నన్నెట్లా మిలమిలలాడిపోయినవి. పడియున్న సిపాయి లేనకుండా ఆమె ఆరిని ఏకపై కాలుజ్జచి నొక్కివుం, ఆతనినదు మునే వేలాడుతున్న కైబారు తీసి కదిలితే పిడిచిచేయ చలెననిఉన్నది. కింవపడి నవ్వుడు తల గాయికి తగిలి చిమ్ముపడింది; అలనికి స్పృహ వచ్చి కదిలినాడు. బాలిక నెనస్కు రిస్సుపన్ను. వసుబాలుడిరూపం, నేనీసాచి అనానా చూసి ఆతని వసుబాలుడికి మోకారించాడు. వసుబాలుడు పోసిపోమ్మని పైగచేసాడు. ఆభటును ఒక్కచిటికలో ఆతెలతెలపోయే చీకట్లో డొంకలలో మాయమైపోయాడు.

వసుబాలునికి ఉత్సాహం వదిలింది; భయము కలిగి గజగజలాడి పోయినాడు. తాను ఎల్లా చంపాడు ఒకనుష్యణ్ణి!-తన యింట్లో మాంసభోజనాదికములు పూర్తిగా మానివేసాడే. అమ్మయ్యో, వసుబా

బాలుడు. అరవింద ఆకలిచేత, బడలికచేత, ఆయాసంచేత ఒడిలిపోయిన పువ్వులా నేల వాలిపోయింది. వసుబాలుడు చూసి, 'అమ్మగయ్యా' అని ఆబాలికను ఎత్తుకొని నెమ్మదిగా అగుట్ట దిగాడు. "ఆనంద పైన్యం గాయలపైన్యం అయివుంటుంది. అక్కడకు ఎలాగైనా జీరుకుంటేమా, మాప్రాణాలు మావి" అనుకుంటూ వసుబాలుడు ఆవైపుకు ఆ చెట్ల చాటునుంచి వెళ్లుతూవున్నాడు.

ఆతని హృదయాన్ని పసిపాపలా పడుకుపోయిన ఆ బాలిక

ఆతని ముగం చూసి, "హనుమయంలో నేను బ్రతుకుతానని తోచింది. నన్ను సదిసి మీరు వెళ్లిపోండి" అని అన్నది.

వసుబాలుడు ధయపడి కోపంతో, "నేనా నిన్ను ఎదుడం? పెన్నిధి దొరికిన పేదలా వున్నాను. పాలసముద్రంలో లక్ష్మీ విష్ణువుకు దొరికినట్లు నాకు దొరికినాను. నాప్రాణం అంతా నీతోనే వుంది. నువ్వులేని ఉత్తరం లో శివబాలకి పుట్టుకులేని రెండి—"

ఆబాలిక నవ్వుతూ ఆతనినోరు చూసివేసింది.

"ఆతలిని శ్రీచక్రవర్తి పైన్యం, మనం ఎల్లాగో అక్కడికి పోయి. నాకు ఏమీ ఓపికలేదు. కాబట్టిమీరు నన్ను దింపండి; కొంత దూరం నడవగలను. ఆలా నడవలేనప్పుడు మీరు నన్ను.....ముఖ్యంగా ఈరెండుస్తువులు నిదగ్గర వుండుండి: ఇది శ్రీచక్రవర్తి రహస్య ముద్రక; ఇది మీరు మాకు అమరావారు పంపిన బేగరావు ఉత్తరం" అని నవ్వుతూ యిచ్చింది. "ఎందుకూ ఈవుత్తరం" అని చిరునవ్వుతో వసుబాలుడు ఆవుత్తరం చూసుకున్నాడు. అచ్చంగా తన చస్తూరే.

"ఈవుత్తరం ఎందుకు నాచుకోయింది?"

"ఆవుత్తరమే అతిముఖ్యమింది. ఒకవేళ మీరు వొట్టారే మాట్లాడే స్థితిలో వుంటే అప్పజీవారికి ఈవుత్తరం యివ్వండి."

"ఈవుత్తరం, ఈముద్రక ఎలా దాచావు బేబీ! ఆసరదారు ఒక శ్రీచేత తిణికిచేయించాడు కదా!"

"నేనులవారిలో శ్రీచక్రవర్తి నేనులవారికి పరిపోయినవాళ్లు భరతఖండంలో లేరు. ఆరెండున్నూ నాంలముడిలో నాచుకున్నా— 'హమంతా' నతికిన మనిషి తిలకట్టు వెంకటేశు ముచుండే!"

వసుబాలుడు ఈనాలుగునాలుగు కవులుమాడా ఎరగని కొద్దసంగములు నేర్చుకోడమనే ఆశ్చర్యంలో పడెవున్నాడు.

ఆరెండునస్తువులున్నూ వసుబాలుడు నడుముకు కట్టుకుని బట్టలు సద్దుకున్నాడో, లేదో విరిగిపడ్డ ఒకసొంప ప్రవాహంలా నువ్వు పైన్యం పారిపోతూ ఆవారిని చచ్చారు. అనేకమందికి గాయాలు తగిలి వెగరుస్తూ వున్నారు. వారిగుడ్డాలు రక్తాలు; కారుస్తున్నవి. వారి దుడ్డులు విరిగిపోయివున్నవి. విరిగినకళ్ళలు ముక్కలై నడాళ్లు ప్రాణాలకోసం పరుగెత్తుకుపోతూ వచ్చారు.

వాళ్ళు కిళ్లని చూచారు. కొందరుకొందరు ఓపిక లేకపోయినా గుట్టల్ని వీళ్ల మీదకి తిప్పారు. వసుబాలుడు అరవించాడేమిని నెనుక్తులోసి, కత్తిలాగి పులిపింది, తీవ్రరిందిన ముగంతో హృదయంలో ఏమూలలోలేని భయంతో నిలుచున్నాడు. గడ్డాలు సకలిస్తువుండాగా నలుగురురంగులు నాలుగునై పుగా నచ్చారు. అరవించి కూచున్నది.

ఆకోజాన వసుబాలుడు దెబ్బతగిలిన సింహంలా పోరాడు; దెబ్బలుతిన్నాడు; రక్తధారలపరుపుతో ఉదయభానుబింబం అయ్యాడు. కొనకూపిరి వున్నంతసేపు ఏటు ఏటుకు తప్పుకోడం, పొడుపు పొడుపుకు సంగడం, ఆలా యుద్ధంచేసి వేలకుక్కలమందర కొమ్ములజింకలా, పెద్దపులులమధ్య పుష్పభరణంలా, తమదిగ్గిరకు వాళ్లని రానీయకుండా యుద్ధంచేశాడు.

చేతిలో కత్తి యిగిరిపోయింది; నెత్తిమీద బలమైన గాయం తగిలింది. కళ్లలో మెరుములుకమ్మి గిట్టిన తిరిగిపోతూ గుంపున చైతన్యం చూపి పడిపోయాడు.

దాని వుంచుకున్న తాకు తీసింది; నాలుగు దెబ్బలు తిన్నది, ఒకదెబ్బలాని పొడిచివేసింది; చుహాశక్తి అయిపోయింది అరవించాడేమి. నాలుగుక్షణాలు జరిగినవి.

ఇంకలో డొక్కలగుప్పుడు, సింహనాదాలు వినబడ్డవి. రాయలు గుడ్డపువళంకాబోలు, నిల్లునుందివచ్చే బలంలావచ్చింది. దానితో చెల్లాచెప్పై పారిపోయారు బీజూరు ఆరౌతులు. అందులో ఒకడు కసిగొని గుడ్డంమీదనుంచే వంగి, తూలి పడపోతూవున్న అరవించాడేమిని ఒక్క అడటున మీదకి బాక్సొని పారిపోయాడు.

ఆనచ్చినరోజు లిది మాశారు; వాళ్ల నెనక అమితవేగంగా నచ్చిన పైన్యం యానత్తు ఉదాయించారు. కాని నాయకుడు పక్కనున్న రాసుకి "ఇప్పుడు జరిగిన ఆఅధర్మయుద్ధంలో ఒకవ్యక్తి పడిపోయి వున్నట్టున్నాడు! చచ్చినాడో బ్రతికివున్నాడో చూచిరా—కొన కూపిరివుంటే నెమ్మదిగా నీదగ్గరనుండులు ఇచ్చి మన శిబిరానికి తీసుకుపో!"

అని ఆజ్ఞయిచ్చాడు. అతడు వెనుతిరిగి మన వసుబాలుడు పడివున్న స్థలానికి వచ్చాడు. నాడి చూశాడు. 'ఊ' అని తల ఊపుకున్నాడు. మందులసంచిలోవున్న ఒక చిన్న మాత్ర తీసి పళ్లు బిగిసిపోయి వున్న వసుబాలుడు నోరు బలంతో విడదీసి ఆమాత్ర వేశాడు. దానితో వసుబాలుడు ఒక్క నిమేషంలో మూలగడం ప్రారంభించాడు.

౯

వసుబాలుడికి మెలకువ వచ్చేటప్పటికి ఒక గుడారంలో వున్నాడు. మందివగుపులు, అండ్లు ఒకనులక మంచిమీద పరిచివుండగా, అంగు మీద పడుకొనివున్నాడు. గూఁకున బేబోగా అక్కడేవున్న ఒకాయన ఇద్దరి వనక్కు పడుతో పట్టాడు.

వసు—నే నక్క డున్నాను!

అతడు—శ్రీవిద్యారామేశ్వర శ్రీమూర్తి యరగండ్ల కృష్ణరాయసార్వభౌముని శిష్యులలో వున్నావు.

వసుబాలుడు ఆశ్చర్యంతో మళ్లీ లేచబోయాడు. నమ్మిడిగా చిరునవ్వు నవ్వుతూ అక్కడ వసుబాలుణ్ణి వనక్కు పడుతోబట్టాడు.

వసు బాలుడు—ఒక బాలిక వుండాలి!

“ఆమె త్వరగా వున్నదిలేం”.

వసు బాలుడికి అమ్మ కూర్చు అని వుంది.

అతడు—ఈగోనకు నువ్వు కదలకూడదు. గాను బబుమైనవి తగిలాయి. గత్తం చాలా నష్టం అయింది. అంగుకని నా ప్రార్థన.

వసు—అదంతా నాకు తెలియదండీ. నేను ఇప్పుడు తత్క్షణం అప్పాజీవారిగిరిగకు పోవాలి. నేనువారికి అతి ముఖ్యమైనటువంటి నేను యివ్వాలి.

అతడు—రేపు యివ్వకూడదా?

వసు—ఇప్పుడు ఒరిగే యుద్ధప్రముఖ్యం మీకు తెలుసునా?

అతడు—నేను వైద్యుణ్ణియ్యా!

వసు—వైద్యులికూడా ఎందుకు యుద్ధం చేయకూడదు? కవులుఅందరూ యుద్ధం చేయవలసిందేకాదా!

అతడు—నిజం, నేను శ్రీనరసింహదేవరాయ సార్వభౌములద్వారా నేనానాయకత్వం చేశాను.

వసు—అమ్మయ్యా! అటయితే సరే. మీకు నమస్కారము. నాకు ఇప్పుడు బలం వచ్చేనుండు ఇవ్వండి. నేను అప్పాజీవారి శిబిరానికి పోతా!

శిరంగులమోతి వినబడుతూనే వుంది.

అక్కడి మారుమాట్లాడకుండా తన మందులపెట్టెలోంచి ఒక బుడ్డి తీశాడు.

“ఇందులో ఒకమందు వుంది; ఒక చుక్క అమృతం; రెండు చుక్కలు విషం. ఈచుక్కతాగిన సదున్నాల్లు గడియలదాకా మనిషి యుద్ధం చేయగలడు; ఏనుగును ఎత్తగలడు. తర్వాత నాలుగు గోజులు లంకణాలు చేయవలసివస్తుంది.”

వసుబాలుడు సరే అన్నాడు. ఆచుక్క తాగినాడు. అతని దేహంలో ఒకశక్తిప్రవాహం అతినేగంతో ప్రవేశించి కొండ పింఠి కొట్టగలవన్న బలం వచ్చినట్లయింది. లేచాడు. ఆస్త్రద్యుడు వైవవున్న సేనుకునికి ఆజ్ఞయివ్వగానే అతడు గుఱ్ఱం ఒకటి తీసుకువచ్చి నిలుచున్నాడు. వసుబాలుడు ఆగుఱ్ఱం నీక్కాడు. ఇంతలోతాను సిద్ధంగా వున్నాడు. అతడు ముందు, వసుబాలుడు వెనకగా మహావల్లంబావున్న శిబిరంలో ఆగుడారాల వీధుల్లోనుంచి వెళ్లి వెళ్లి, అనేకమంది దొంగలు; బలమైనపదాతులు కావలికానూ, పట్టుజల్లారిముత్యాలతో అలంకరించి కుర్రులందిరింగా వున్న గుడారందగ్గరకు వెళ్లారు. ఆపక్కనే ఆడంబర రహితంగా శౌభాగ్యము మాఫిస్తూవున్న గుడారందగ్గరకు వెళ్లారు.

దారిలో వసుబాలుణ్ణి అనేకమంది దొంగలు అరేనారు; కాని ముందుపోయే అవ్వకుండు ఏకోజవాలుగాచెప్పగా పోనిస్తూవుండేవారు.

పునఃగారందగ్గరకు వెళ్లి గుఱ్ఱాలు దిగారు. అక్కడవున్న ద్వారపాలకుడు లోపలికి పోయేందుకు గురుకు అన్వయిన్నాడు. వసుబాలుడు ఒకముఖ్యకార్యముమీద శ్రీసార్వభౌముని సేవకుడు వచ్చాడని చెప్పచున్నాడు. ద్వారపాలకుడు పనికిరా వున్నాడు. వసుబాలుడికి కోపం వచ్చింది. “చాలాముఖ్యవిషయం: అందుమీద అంతా ఆధారపడి వుండయ్యా!” ద్వారపాలకుడు అభింలేదని తలవ్రాసి నాడు.

వసుబాలుడు గుఱ్ఱంయొక్క బయలుగోరినప్పటి నుంచి తాను సామూద్రీయులతో పోరినవిధం, తనకు స్వప్రపాతప్పినవిషయం అంతా జ్ఞాపకం వచ్చింది. తనకు శ్రీదేవి అరవించాదేవి ఏమయి పోయినది? సురక్షితంగా వుండండే! నక్కడ వున్నది? ఆస్త్రద్యుణ్ణి ఇంకా తప్పేట్లు అడగవలసిందే! కాని ఆశీవి ఆజ్ఞ శిరసావహించేగా, తాను యీవేగు శ్రీఆప్పాజీవారికి తెలియజేయడానికి వచ్చింది. ఆ, జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఆదేగిరావు ఉత్తరంలోపాలు ఆమె శ్రీసార్వభౌముని రహస్యముద్రకయిచ్చింది. అది పనికిరాదా!

“ఓద్వారపాలకుడా! ఈగుర్తమాసి నీయిష్టం వచ్చినట్లు చేయి” అని వసుబాలుడు తన దేహాన భద్రపరుచుకొన్న ఆముద్రక మాపించాడు. ఆద్వారపాలకుడు వంగి నమస్కారముచేసి, తత్క్షణమే లోపలికి పోయి వచ్చి, “శ్రీఆప్పాజీప్రభువు మీరాకకోసం మాస్తూవున్నారు” అని అన్నాడు.

వసుబాలుడు లోనికి పోయాడు. విజయనగరసామ్రాజ్యం దేదీ ప్యమానంగా మట్టమధ్యాహ్నా నూర్యుడులా వెలిగేట్లుచేసిన శ్రీసాళువ

వసుబాలుడు

తిమ్మరుసు మహామంత్రులవారు పరువులపై అధివసించి, ఏవో పత్రాలు తిరగవేస్తున్నారు.

వసుబాలుడు ఆచార్యునివలె వీరనటనాగ్రముచేసి నుంచున్నాడు. తిమ్మరుసు “నువ్వు ఏవేగువాడవయ్యా! నీముఖం మాకు పరిచయంగా వుండే.”

“ప్రభూ, నేను వేగువైస్యంలో లేను. ఈవుత్తరం తమకి అందజేయవలసిందిగా ఒకబాలిక- అరవందాదేవి, ప్రతాపనాయులనారి కుమార్తె- ఇచ్చింది.” అని ఆవుత్తరం యిచ్చాడు.

తిమ్మరుసు అది ఆనందించి తానొక్కడే పాలుకుట్టి నిలిచి, “ప్రభూ! నాయకులవారిని, శ్రీ వేగేశ్వరి అంబ, మల్లవర మహారాజులుంగారిని సార్వభౌముని గుడారానికి గౌరవించిగా వెళ్ళు” అని ఆజ్ఞ యివ్వగానే ఆ ద్వా

గనాలనుకున్న పైనున్న ఒక మహాపతికి ఆ ఆజ్ఞ అందిచ్చాడు. అప్పటి లేచి వసుబాలికని దగ్గిరగా తీసి, “అమ్మాయి! నీవిషయం మాస్తే నువ్వు అపరిమితమైన కష్టాలకు ఓర్చి శుభాశ్రయమైన లేఖ పట్టుకునేచ్చినట్లు మాకు స్పష్టమయ్యింది. శ్రీసార్వభౌముల కడ నీవరిత్ర చెప్పుకునుగాని గా!” అని ఆతిన్ని వెంటపెట్టుకొని, తన గుడారం దాకా సార్వభౌమునిగుడారంవైపు నడవడం మొదలు పెట్టినాడు. గారిలో పైనికూ, మహాపతులు, దళనాయకులు అంతా వీరనటనాగ్రములు చేస్తూనే వున్నారు. అప్పటి గారిని చూడగానే సార్వభౌముని గుడారపు ద్వారపాలకులు, చక్రగతులు, రక్షకపీఠులు, అంతా నటనాగ్రములతో దారి యిచ్చారు. ఒక పారి సార్వభౌము పరుగెత్తికొనిపోయి, సార్వభౌమునికడ మోకారించి, శ్రీ ఆప్పాజీవారు నస్తున్నారని మనవి చేసుకున్నాడు. సార్వభౌముడు చిరునవ్వుతో లేచి స్వాగత మిచ్చారు. మన వసుబాలుడు సార్వభౌముని ఎదుట మోకారించినాడు. సార్వభౌముడు అప్పాజీనంక చూచి, తలపంకించి, ఇది ఎవరు అని సంజ్ఞగా ప్రశ్నించినాడు.

“ప్రభూ! ఇతడు అతి ముఖ్యమైన వేగు పట్టుకొని వచ్చినాడు. తమ్మన్న నాయకులకు, అనంతపుల్లవర మహారాజులకు కబురు పంపించినాను.”

సార్వభౌముడు ఆపరువుల సింహాసనంమీద కూచున్నాడు. వసుబాలుణ్ణి ఎదుటవున్న పరువులమీద కూచోమని శ్రీఆప్పాజీ సంజ్ఞ చేశాడు. ఇంతలోతమ్మన్న నాయకులు, అనంతపుల్లవర ప్రభువువచ్చారు.

వారు వీరనటనాగ్రాలు చేసి తమ ఆసనాలమీద సార్వభౌముని కనుసన్నతో అధివసించారు.

అప్పాజీ అరవందాదేవి వుత్తరం తమ్మన్న నాయకులకు యిచ్చినాడు. ఆవుత్తరం చూసితమ్మన్న నాయకులు “ఇది నీమి” అని ప్రశ్నించాడు.

తిమ్మరుసు-“అరవిందాదేవి వుత్తరం.”

“అర! ఇచ్చినదా! వచ్చిందా! ఇక రాయగూరు రెండునిముషాల్లో పట్టుపడింది! ఏది! ఎవరది- నీళ్ళ డేగిసా చిన్నది పట్టుకురా” అని సంతోషంతో తొందరపడ్డాడు. డేగిసా రాగానే తన దగ్గర వున్న సంచిలోని పొట్లంలోవున్న పొడి కొంత అందులో చల్లి నీళ్ళు కలపమని ఆజ్ఞ యిచ్చి ఆవుత్తరం అందులో వేశాడు. పైన వసుబాలుడు సిరియాలదేవిని పంపమని మామగారికి రాసినదన్న వుత్తరం అక్షరాలు మటుమాయమైపోయాయి. ఆవుత్తరం నీళ్ళలోంచి తీసి, అద్ది, హాగరికర్పూరపు వుండ ఒకటి తీసి వెలిగించి ఆసాగలో ఈవుత్తరం పట్టుకున్నాడు. మంత్రం ఆపెద్దపత్రంమీద గీతలు, అక్షరాలు చీమలబారులాంటివి కొత్తవచ్చి ప్రత్యక్షమయినవి.

సార్వభౌముడు, తిమ్మరుసు, తమ్మన్న, మహారాజు అందరూ ఆవుత్తరం మధ్య పెట్టుకొని, “ఇదిగో, ఇక్కడ అగడ్తలోను తమ్మన,

డల నందు గుంజిగురుగొమ్మలుమేసి మదించు భద్రనే
దండకపోలదానజల ధారలఁ దానము లాడఁబోయి యు
ద్దండకతోరకర్ణములు దాకిన మూర్ఖలితో? మఱేల రా
కుండెన? వీవిలంబనము నోర్చునె తేటిఁడంతి పట్టదా?

కోరిక పల్లవింప నదిగో సుదతీమణులెల్ల నీముఖం
భోరుహదర్శనార్థమయి పుష్పాజిపుట్టములఁధరించి కా
సారనికేతనాంగణవిశాలతలంబుల విశ్రమించి యు
న్నా రిక రాకయున్న దహనంబునఁ గ్రుంకెదనోయి పట్టదా!
కాకులు కూసినంతన యెకాయెకి నిద్దరనుండి లేచి మా
ధ్వకము దొంగిలిగఁ బరువెత్తితి వజ్రహితుండు క్రుంకునం
దాఁక సుధాసనాహరణం బొసరించెద వేలనోయినా
లీకనఁబు కన్నుముకులించిన నీగతి యేమి పట్టదా?

తిమ్ముచుట్ట మస్తగిరి దాఁగె; మృగాంకుఁడు తూర్పుకొండనె
త్తిమ్ముల కెక్కి చిక్కని సుధారసభాక్తి చకోరబంధు బృం
దమ్ముల కిచ్చె నింతనెఱదాఁక గృహంబుఁ దొంగి వేల? నీ
తుమ్మెదపెండ్లికూతుల నెదర్కొన రాఁగదనోయి పట్టదా!

పూవులు దాచుకొన్న మధువుం దనివారఁగఁ గ్రోలియింటికి
దేవలెనన్న యాన నలుదిక్కులకెక్కెడు నీచరిత్రయం
దేవ జనించి పద్మవనశెల్ల మొగంబు మరలెచ్చి నింత తృ
ష్ణావిబుద్ధి తమ్మిచెఱ కంకపోవద నిన్ను పట్టదా!

మొన్న వివాహమాడితివి ముద్దఁడంతలు పెండ్లిమైన యం
త న్నవమల్లి కామధునదంబులఁజొచ్చితి వెంతకాల మీ
క్రొన్ననతీవె జొంఁముఁ గూతులుపెట్టద వింకనైన రా
కున్న జగంబు మెచ్చదనియుం దలపోయ వదేలపట్టదా?

బంగరుపూవుటిండ్ల తలవాకిలిఁ ద్రొక్కని బిచ్చగాని ని
న్నుం గని నవ్వచుండు సుమనోనిచయంబిది గోటివంత నీ
యంగనకంతమం దలరదా యలనాటి సువర్ణసూత్ర మో
భృంగకుమారకా! కుదువఁ బెట్టవుగా మధుమద్యపాయితై?

నీలాంబరి

రాయసం వెంకటశివుడు గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

౧

చెన్నపురినుహాసభలు దర్శించి, సామ్మిచ్చి శోకము
 పెచ్చుకొనినట్లు మనస్తాపమున మ్రగ్గుచు, సాయం
 సమయమున కీల్పాకుశోటలో గూర్చుంటిని. అచటి
 పెద్దచెట్లపై పల్లవాలుప్రలు ప్రసరించుట వలన మెల్లని
 సంగీత మారంభమయ్యెను. మెత్తని పానుపువంటి సచ్చిక
 మీఁదఁ బడుకొని, నిర్మలమగు నాబరతలము నుప
 లక్షించుచు ఈమూఁడునాళ్ల నుండి నన్ను విడనాడిన మన
 శ్శాంతిని మెల్ల మెల్లగఁ జేట్టుకొనుచుంటిని. మనస్సును
 గలంచెడివి చిన్నచిక్కులే మైసను ఒక్కపెట్టున వాని
 నుండి విముక్తిఁ గొందుట దుస్థిరము. మరల మరల నా
 మనస్సు తాత్కాలికకష్టములు తలపోయుచు వనటఁ
 జెందుచుండెను. కేయనభా ప్రతినిధులకు విడుదులలో
 గలుగని సహసాయముల పై పునకును, సంస్కరణసభలో
 గాంధ్రజనులు గాంచని ప్రాముఖ్యము కొఱకును, పార్కు
 వేడుకలలోఁ జూపకు లభించి వినోదముల దెసకును
 నామనస్సు మరలమరలఁ దిరుగుచుండెను. అత దూర
 మున వచ్చెడి యొకపురుషుని యాకారము గానఁబడెను.
 ఈయన నాకుఁ బరిచితుడే; నా పూర్వపు గురువులలో
 నొకరు. సజ్జనుడయ్యును, ప్రాంతవడిన మూహుల నంటి
 పెట్టుకొనియుండు నీమహానీయునినుండి ముఖము తొలఁ
 గింపఁ దలఁచఁకొంటిని! స్వర్గము చేరినను 'నడేకులు'
 తప్పవే! ప్రాంతమనుష్యులు, ప్రాంత భావములు, ప్రాంత
 పద్ధతులు—వీనిని మొదలంట నాహృదయమునుండి పెరికి
 వేయఁ దలంచితిని. ఈయన నూత్న భావములతో
 నుప్పొంగు నా మనస్సున కీప్రాంతవానితోఁ బనియేమి?
 యువకులు, క్రొత్తిత్రోవలు, నూతనఋణితులు వీనిలోనే
 భారతదేశమోక్ష మిమిడియున్నదని తలంచి, తలవంచి
 యామనుజుని బారినుండి తప్పించుకొనఁ జూచుచుంటిని.

ఆయన యంతమాత్రమున నూరకపోక, “ఎవ
 రక్కడ? పురుషోత్తమా!” అని కేకవైచెను. “ఇదేమిరా,
 ఈసంధ్యవేళ నీయానకంటఁ బడితిని!” అని నలుగుకొనుచు
 విధిలేక నేలఁబరిచిన యుత్తరీయము నెత్తినబట్టి, తేచిపోయి
 యాయనను గలసికొంటిని. ఉభయకుశలోరి, గురువు
 తనదారిని దాను సాగిపోయి, అమితవాంఛనీయ మగు
 స్వేచ్ఛకు శిష్యుని వదలిపోయినది కాంక్షించితిని! కాని
 యిటు జరుగలేదు. చీకటి పడుచుపొతటి చెట్లనీడ నిలువ
 రాదనియు, నామనస్సును గలంచెడివి నిజమైన కష్టములు
 గావనియు నన్నాయన హెచ్చరించి తనతోఁ గీసికొని
 పోయెను. యాననముపై వార్ధిక్యము చచ్చిచెడి యిట్టి
 నిరంకుశాధికారమునకు నేనెంత బోధించి గనలినను,
 చేయున దేమియులేక, ఆయనవెంట నుండు లిడితిని.
 మహాసభా ప్రతినిధులకు మద్రాసునాటి మాతిభ్యము ఒప్పి
 దముగ నున్నదనియును, సంఘసన్నిధిఁ దా సభాకార్యక్ర
 మభారిము మనయఱససోదర సోదరీమణులై యీతూరి
 సహృదయుల ఎంతో శుభానవామనియును మాగురువులు
 నాకు నెచ్చఁజెప్పరి. మనస్సునఁ గొంతకలఁకఁ దేలి కేసాత
 వారితోఁ గలసిపోతిని.

“అయ్యా! రాత్రిసమయమైనది. బసకుఁగాక మన
 మిపు డెచటిక బోవుచున్నాము?” అని నే నడిగితిని.

“పురుషోత్తమా! నీకుఁ జెప్ప మఱచితిని- చెన్న
 పురి వచ్చినపుడెల్ల, నాపూర్వ పరిచితులఁ జూచికానిమర
 లిపోను. రేపే నే యన మేర్పఱచుకొన్నాను గాన కొం
 దముమిత్రులఁ జూచి పోవలెనని యిటు వచ్చుచున్నాను”
 అని నాగురువయ్యలు చెప్పి, ఒకచెట్టున కెదరుగనున్న యిం
 టిసంఖ్య తెలిసికొనిరమ్మని న న్నంపిరి.

తెలిసికొనివచ్చి చెప్పితిని. ఆగుమ్మమునొద్ద కాయ
 నపోయి, “నీలాంబరమ్మ యున్నారా!” అని తలుపుతట్టెను.

పరిచారిక తలుపుతీసి, “అగ్రా, స్త్రీలసభకుం బోయి నారు. వచ్చునమయమైనది. మీరు లోక బంగూర్చుండును” అని యాహ్వానించెను. అంత మే యిరువురము లోనికి బోయి కూర్చుంటిమి.

“పురుషోత్తమా! మనము సంవత్సరములకు బూర్వము చరిత్రము విచిత్రమైనది. ఆమె వచ్చులోన సకాకభ విని పించెదను” అనివారికి యాయన యిట్లు ప్రారంభించెను.

౨

“నలునడియుక్క సంవత్సరములకుం బూర్వము క్రీస్తుసంవత్సరములలో నొకానొకసంవత్సరమునేపకలు జరుపుటకై పీఠల్పుపాట్కలలో నెన్నియో పెద్దకుటీరములు నేయబడినవి. ఇప్పుడు నా కలలో దప్పగాఁ గానవచ్చిన పార్కువేడుకలలో వాలుగలనాథువానికే ఆనాటివారు చెవి కోసికొని యుండును. అప్పుటి స్వప్న వినోదములకే యాకాలపు ప్రజలు ఆనందమును మిన్న ముట్టించుచుండిరి. అందునమును నేలకొలుదొజనులు వినోదములు దర్శించుట కాయుద్యాపనమున కేర్పించుచుండిరి. ఒక కుటీరమున నాటకము, రెండవదానిలో గారడీ, మూడవదానియందు విచిత్రసప్తదర్శనమును జరుగుచుండును. ఇటు లేకకాలమున నెన్నివినోదములో జనులు చిత్తాకర్షణము చేయుచుండెను.

“ఒకసాయంకాలము, ఒక కుటీరమునిండి జనులు మూఁగియుండి, గారడీచోద్యములు చూచుచుండిరి. అప్పుడు ప్రమాదవశమునదడి నిప్పుంటుకొని, పాకపై కెగలబోకెను. జనులదృష్టి యాటలయందే యుండుటచేత, మంట నడికప్పున కెగయువటకును పెక్కండ్ర కా యుపద్రవము దృగ్గోచరము గాకుండెను. చూచినకొందఱు ఒకమాటుగ లేచి, ‘పాకకు నిప్పుంటుకొనినది!’ అని గట్టిగ నెఱచి, ద్వారమువైపునకుం బరుగులిడిరి. మంటలు కనుల బడకుండియును, మాటలు వినిబడకుండియును, వీరిని జూచి నలుదిశలనుండినవా రొక్కుమృడిగ లేచి, ఏదో యుపద్రవము సంభవించినదని మాత్రము గ్రహించి, కేకలు

వేయుచు ద్వారముదిశ ముఖమైరి. పార్కులో వేసినయా నాటిపాకకు కన్నిటికి నొక్కొకద్వారము నేర్పడియుండెను. ఆ యిరుకుదారిని పొందుకొంటు వానులు లొకసారి గలబోవుట కలవిగాక జను లొకరినొకరు ప్రోసికొనుచు, బైటపడుట కనేకప్రయత్నములు చేసిరి. ప్రాణాభయము చేత పలువురు కుంగుటకు బోవ ప్రయత్నించి, స్తంభముల తొక్కుటచేత గాయపడి, నేల పడబోయిరి. ఈలోపుగ మంట లెగలబోకే, పాకనలుగల వ్యాపించెను. కాలు మండికొయ్యలు పడి, కురిపించుక చరితాంశ లోని జనులు కొందఱు బడలు కాల్చి, అగ్నిహోమమున కాహుతిమైరి. పలువురు కొనఁచుకొనినో నుండి, చెప్పినవికాని వేదన కగ్గిమై కొట్టకొనుచుండిరి.

చేరున నేయుండిన తిక్కిన వాకలలోనివారి కగ్ని నెలకు వెంటనే ప్రమాదము లేకుండినను, లోక మూఁగిన జనులు చెప్పినవిగాని యుజ్జహితమైరి. ప్రజాసంతోభమునకు మితిలేన. అట్లా మెప్పుచోద్యములకో మూల కందమని జను లనుకొందును. కుర్చీకొనమన్ననో, విత్తనకు పర్యాయం దమనియు చెప్పించును! ఎవో వీరువనున్న పాకకు నిప్పు తగిలెననియు, పార్కుప్రాంతమందలి బోనుల నుండిన పెద్దపులులు తప్పుచుకొని పాకలలో జొచ్చెననియును ప్రజలు విశ్రీకముగ నేర్వేరువిధములఁ జెప్పకొనిరి. ‘నిప్పు’, ‘పులి’ యి ను ననఁపూర్తిమాటలు చెవి తొచ్చిన జననమూహము ఒక్కపెట్టిన పాకలలోనుండి బైటపోవుటకుం బ్రయత్నించుచుండిరి. పాక కొక్కొక మార్గమె యుండుటచేత, జను లొకరినొకరు ప్రోసికొనుచు, ఒకరినొకరు పొడుచుండిరి. శరీరసత్త్వము లేని వారు, పిన్నలు, స్త్రీలు, స్వర్థులును జనులయొరపడికి క్రుంగుచును, కాళ్లక్రింద నలుగుచును, నెట్టులుతీనుచును, చెప్పినవిగాని బాధలపాలైరి. ఆమూఁకకు నిజములప్పు, ధైర్యమార్గముసూచించి, అపొవులో నుండఁగలవారెప్పు టఁగానరాకుండిరి. కావున మృత్యుదేవత ఆనాయకమయమున, ఆవినోదరంగమున, తన వేయినోట్లను వెఱచి,

లీలాలాస్యము చేయుచు, జనసమూహమును దసయిచ్చ వచ్చినచోప్పునఁ గబళించుచుండెను.

3

“బాల్యదశనుండిన నే నాకాలమున చెన్నపురిలో విద్యార్థిగ నుండి, వినోదములుచూచుట కానాడు పార్కునకు వెళ్లియుంటిని. ఉపద్రవముసంగతి వీనులఁ బడఁగనే నేనుండు కుటీరమున జనసమూహము తుపానుసమయమున సముద్రతరంగములవలె లేచి, పిచ్చివారివలె కేకలు వైచుచు, ప్రాణసంరక్షిణార్థమై ద్వారముకడకుఁ బరువులిడసాగిరి. జను లచ్చట మఱిత క్రిక్కిరిసి యుండుటచేత, కాలుసాగుటకే నలనుండకుండెను. అందుచేత, ప్రజాసంతోభము మేరమీఱి యుండెను. పైబడు మంటలనొని యుపద్రవము మాకుటీరమున లేకున్నను, ఎదిరిప్రాణములు దక్కించుకొనుటకు వారుచేయు ప్రయత్నములే యందఱికిని ఉపద్రవము పొచ్చిపెట్టుచుండెను. దారికొఱకు వెనఁగులాడుచును, త్రోసికొనుచును, తిట్టచును, శోకించుచును, అచటి మనుజులు తమమానవత్వమును మఱివి పోయి, మృగప్రాయులుగ సంచరింపసాగిరి. ఒక్కొక్క యోషికగలిగి మెల్లమెల్లగ నడచినచో నందఱును భద్రముగ, సుఖభముగ ద్వారము చేరియుందురు. కాని ప్రాణములమీఁది మమకారమున ఒకరిక్కాళ్లొకరికి బంధములుగను, ఒకరిచేతు లొకరికి ఉద్రిద్వాల్లుగను బరిణమించెను. నే నపుడు పైకిఁ జూచి, ‘ఆహా! నిర్హేతుకముగ నెట్టి ఘోరమృత్యువు పాలు కానలసినవచ్చినది వై నమా!’ అని నిట్టూర్పువిడిచితిని.

“ఈసంతోభము వలన ఆకుటీరమున నొకరి మొగ మొకరికిఁ గానఁబడుటలేదు; ఒకరిమా లొకరికి నచ్చుచుండుటలేదు. ఐన నట్టి కోలాహలమునందా, ‘తొందర పడవద్దు!’ అనుమాటలు పలుకు బొంగుగొంతొకటి యపుడపుడు విననచ్చుచుండెను. ఇది మొదట నెవరును లెక్క చేయలేదు. కాని యిట్లు హెచ్చరించుచుండు మనుష్యుఁడు కొన్నినిముసములలో ద్వారపుస్తంభమున కెగఁబ్రాకి, అచట దడిని తనచేతి బెత్తముతో మోచుచు,

‘సోదరులారా! వేగిరడకండి! మెల్లగ నడచిపోండి—మీకు వచ్చిన యుపద్రవ మేమీలేదు!’ అని బిగ్గఱగ నఱచుచు, బెత్తమును కదలించుచు, జనుల తీవ్రగమనమునరి కట్టుచుండెను. ఈతఁ డెవరాయని నే నట్టే పైకిఁ జూడఁగా బుగ్గమీసములతో శోభించు పెద్దపులిమోమునంటి లావు మొగముగల మిల్లరుదొర యాకృతికానవచ్చెను. మిల్లరుదొర హెచ్చరిపుమాటలనొన జనుల యాతురతయు, ఆర్పులును క్రమక్రమముగ శిమించెను. ఇపుడచటినుండి ప్రజలు నెమ్మదిగ నడచిపోవలసివచ్చిరి. నడువలేని బాలుకులను తనమూఁపున నిమిగ్న మిల్లరు బైటికిఁ గొనిపోయి విడిచివచ్చుచుండెను. ధైర్యవిహీన లగు నబలల కామహానీయుఁడు తన చేతికట్టను చేయూతగ నిచ్చి రక్షణస్థానముఁ జేర్చుచుండెను.

“బైటనుండి బ్రతికెతి నిడి దేవుఁడా యని నిట్టూర్పు విడుచుచు నేను దూరమునఁ దగ్గుఁబడుచున్న పాకవైపు నకుఁ బరుగులిడుచున్న గుంపును తీరితిని. అచటనే ముట్ట మొదట నిష్పపుట్టి నదని ప్రజలు దానిని జూపించుచుండెరి. ఆకుటీరమునుండి తప్పించుకొనఁగలిగిన జను లిదనఱకే బైటికి వచ్చిపైఁగిరి. ఇంక నెందఱో లోకంబు చిక్కునడియుండెనియు, కొందఱి దేహములు తగ్గుఁబడుచున్న వనియును, కొందఱు కాలుసేతులు విడిగి నడిపొయిరనియు జనులు చెప్పుకొనుచు, కుటీరద్వారముఁ జేరిచూడవలెనని త్రోసికొనిపోవుచుండెరి. కాని యచటి వోద్యము చూడ నలె ననుతిలంపే కాని, అన్నులను దప్పించ గోరెడి సచ్చింతమాత్రము వారి కెవ్వరికిఁ బొడమకుండెను. ఆ ద్వారముఖముదగ్గఱ వెనుక మాకుటీరమునొద్ద యఱచిన పురుషుని కంఠస్వరమే నాకు వినవచ్చెను. ‘ఇక్కడ కెవరును రావలదు. లోన చచ్చిపోవుచున్నవారిని వెలుపలి కీడ్చివేయవలెను.’ అని మిల్లరుదొర గొంతు చీల్చుకొని యఱచుచుండెను. ఆయన చొక్కాయ మసితోఁ గప్పబడియుండెను. పైనుండి రాలు నిష్పకణములవలన దానిలో తూట్లు పడుచుండెను. ‘మీరిక కదలిరండి, రండి!’ అని యాయన కనేకులు బైటనుండి బోధించి, సైగచేయు

చుండినను, ఆమహామహుడు అట్లు చేయక, ఒకమూల
యటచుచును, ద్వారముదగ్గర ఓడిపోయి సగము మృతి
నొందిన వారి కళేబరమును బైటికి లోకి నేయుచును, ఇంక
నిట్టిసాయమె నేగచేయుట కెవరైన తలవకుండు వోష్యుండుని
జనుల వేడుచును ఉండెను. ఆయనకు సహాయులు ఎంతైన
లేకపోలేదు: ఇంకొక తెల్లవాడును, ఒక పొదూ యున
కుండును ఆయనను శీఘ్రమే కలిసికొని ఆయన ముష్టి
చొప్పున బదులు నెఱచేప్పించుచిరి. లోకము నిపు యె
రించుచున్న యంధకారమును బైటికి దోలుట కేర్పడిన
వా యనునట్లు, పైనుండి కాలి ఓడిపోవుచుండిన యొకొ
య్యుండునెడ జూనేనచేయు నామువ్వరు పొనుచున్న
ముఖములును తళతళమని మెరియుచుండెను. లోకసంర
క్షణార్థ మావిర్భవించిన దేవతలనలె వారు గాన్పించిరి.

‘ఈసాటికి వెడలిపోవుదము!’ అని యిరువురు
సత్కలహులును తక్కువోదనముచుచున్నను మిల్లరు
దొర వారిమంటల విషయ, ‘కపసార్చితము ముకటి
చేసినను. దక్షిణపుదిక్కున నొకస్త్రీ యాకారము గాన
పొచ్చుచున్నది!’ అని ముడిపోవుచున్న యింటిలోని కట్ట
చొచ్చును. తోడనే చొగ వాని కనును గన్పిపైచెను.
అగ్నిదేవుండు నాలుగిలు చొప్పుచు వాని నాహుతిగఁ
జేయఁ జూచుచున్నట్లుగఁ గానబడెను. ‘ఇంక రండి,
రండి!’ అని యిరువురు న్నేహితులును, మూగిన జను
లును మిల్లరుదొరను బిలిచి, చప్పటలు గొట్టిరి. అంత
నొకశరీరమును కుడిబుజమున వ్రచుకొని, యింకొకరిని
జేత నుంచుకొని, తగులబడుచున్న తనదుస్తును రండిన
చేతితో నులిపికొనుచు, మిల్లరుదొర బైటికి వెడలినచ్చె
ను. ఆనిముసముననే పాకపైకప్పు ఒక్కమాటుగఁ గ్రిందకి
గుబాలునఁ గూలిపోయెను!

మిల్లరుదొర దుస్తులు అచ్చటచ్చట కాలిపోయెను.
యుద్ధరంగమున మహావీరుని శరీరమువలె నాతనిదేహము
గాయములతోఁ గప్పబడియెను. ఆయన మాత్రము తన
బాధను దలంక, తాను కడఁగిసారి తెచ్చిన శరీరమును
గ్రింద నుంచి, ‘మిత్రులారా! నే నీస్త్రీ నెటులైన రక్షింప

నలెనని మండుచున్న కుడిరములోనికిఁ బోయి, నేల
పడియుండిన ఈమెశరీరమును కదలింపజేయగా, అది
కుక్కలీ బగుపుగాఁ గానబడెను. ఆమెహస్తములతోఁ
గట్టిగ బుసించిపడి రయికుక్కలు యుండెను. శిశువును దిగవి
డుచుట పొడగా దని బానిఁ జేత నుంచుకొని తల్లిని మూఁ
పున మోచికొని, వెళ్లు బైటఁబడితిని. చూడండి: ఈశిశు
వుకుఁ గొనఁగూరి యున్నట్లన్నది!’ అని పలికెను.
అపుడు ముఖముమీఁద నిలిపిందిప్పులు చల్లగాఁ, ఆపల్ల
కదలి, నేచిచి, కూర్చుండిను. ఇంకనుచూచి బిడ్డ యంతట
చేసినను బడియుండిన తల్లితొమ్ముం జేరి, నిర్జీవయగు
మాతయొద్ద స్తవ్యపాపము చేయఁజూచెను. ఆదృశ్యము
చూడఁగల యనమును బాష్పతోయము ముంచిపైచెను.
కొండనలె నొండబడియుండిన మిల్లరుదొర ముడిమచేత
నున్న కేబరుమూలతోఁ గనకనులు దాడుచుకొని, కుడి
చేతితో అపల్లను తల్లికళేబరమునుండి తీసియెత్తి, ‘నీలాం
బరమూ! నీవును, నా సోదరుండు ఫాదరు ఫలిష్ఠును
చేసిన సాయముననే యింట్లు యీ నాడు బ్రదికనద.
ఇది పొదూబాలిక. తల్లితొమ్మునుండి తీసి దీనిని నీవశము
చేయుచున్నాను! నీవే యిది నికఁ దల్లియు, తండ్రీయు!
మన మిపుడు ఇంట్లకుఁ బోయెదము. దుస్తులు మార్చి
నలుపుచున్న గాయములకుఁ గట్లగట్టించుకొందము’ అని
పలికెను. రణరంగిమునఁ బోరి శత్రుసమూహముమీఁదఁ
బరిపూర్ణ విజయముఁ గొనిన శూరప్రగేసగులవలె నాము
వ్వరుపురుషు లంతట బైటికి వెడలినచ్చిరి. వారిని బొగడి
ప్రశంసించి ‘హివా మద్రాసునగరమున నాదినములలోఁ
గానరాదయ్యెను.

౪

“నేను క్రైస్తవుడను కాను-మిల్లరుదొరశిష్యుడను
కాను-కాని, ఆనాటనుండియు నాకును మిల్లరుదొరమహానీ
యతి మనస్సున గాటముగ నాటికది. పురుషనామ
మున కట్టి మహానీయుడే యర్హతగలవాడు. ఈమిల్లరు
దైవాంశసంభూతుండు కాఁడాయని నేను పలుమారు మన
స్సున విశర్కించుకొనుచుందును. మనుష్యమాత్రున కిట్టి

మహాత్మా-ర్యనిర్వహణము సాధ్యమగునా యని యనేక-
రాయములు నేను విస్మయమందుచుచును! ఆపుణ్యపురు-
షుఁడనాఁడు గావించిన సత్కార్యము లీక్షించి మిరిమి-
ట్లుగొనిన నాకన్నులసంభ్రమ మింకను శాంతిఁ జేద!-
మిల్లరుదొర ఎమ్మట చిరకాలము చెన్నపురికి, భారత దేశ-
మునకుఁ జేసిన నేన లోకవిదితమే. ఆయన పడిసిన విఘ్నా-
తియు నపారమైనదనే. కాని, ఎంత లమ్మోడి చంగడినె-
బాగ్గులును అమ్ముచుండును: ఆపుణ్యపురుషుని వినుకొనిన
నోటనె ఆయనమీఁద నిదను జనులు గునగునలుగఁ జెప్పి-
కొనసాగిరి. తాము నీరుబొసి పెంచిన కీర్తిస్థూతమును తమ
చేతులతోనే తెగటార్చినఁగాని మాయస్రవణమునకుఁ
దనివితీరదు! లోక మెట్లు ప్రేలినను నావిశ్వాసము నాదీను!
మిల్లరుదొర పరమవిత్రుఁడని నామతము. ఆయనను
దరింపఁజేయుట కానాఁడు ఆయనగఁ వింటిని మహోఃకార-
కార్యములే చాలును. ఎట్టిమానపులకైన జవన్ముక్తి గాం-
చుట సాధ్యమగునని ఎట్టిమహాసీయులలో మిల్లరుదొర
ప్రథమగఁ బ్రయోజని నా పరిపూర్ణవిశ్వాసము!

“నీలాంబర మొదల్యారు ఆకాలమున మిల్లరుదొర
కు ప్రియమగు విద్యార్థులలో నొకఁడు. అట్లు తనగురువద్య-
నితోఁ బాటుపడి వారిచే నొసఁగఁబడిన బాలికను మూఁ-
పునఁగై కొని యింటికేగిన నీలాంబరమును ఈబాలిక నెట్లు
పెంచఁగలనా యనుచింత నాటినుండియే వేధించుచుండె-
ను. బ్రహ్మచర్యాశ్రమమున నే విద్యాపరిపూర్తి యగువఱు
కు నుండిన లెనని కాంక్షించు నీలాంబరము ఆభిమాన పుత్రి-
కారక్షణము కారణముగా వెనుపెట్టనే గృహస్థాశ్రమస్వీ-
కారము చేయవలసినవచ్చెను. లోకజ్ఞానమెఱుంగని యాబా-
లదండతులు పుత్రికారక్షణముతో సంసారయాత్ర నారం-
భింపవలసినచ్చుటచేత మితిలేని కష్టములపాలైరి. కాని య-
ల్లారు ముద్దుగఁ బెరుగు “నీలాంబరి”ని జూచి వారు తమక

ష్టములన్నియు మఱచిపోయిరి. నీలాంబరి యన్నతవిద్యా
భ్యాసముచేసి, తన వినయవివేకసంపదచే జననీజనకుల
కాచంద్రార్కమగు కీర్తి సమకూర్చెను. నాసహపాఠియు,
మిత్రుఁడునగు నీలాంబర మొదలియారు తనపుత్రికకుఁ జే-
యవలసిన విధ్యుక్తధర్మము నెఱవేర్చి యిటీవల కీర్తి శేషుఁ-
డయ్యెను. నీలాంబరి విద్యాధికుఁడును, సుగుణాన్వతుఁడు
నగు నొకపురుషుని కిల్లాలై, సత్సంతానమును గాంచి, ఋ-
జునిర్ధనమున మెలుగుచున్నాడ!”

ఇట్లు నాగురుశ్రేణుఁడు పలుకుచుండగానే, వీధిత-
లుపు తెఱచిన చచ్చి పియ్యను. గృహస్థుఁడును, గృహిణియు
ను తమనంతానముతో నిటఁ బ్రవేశించిరి. నాగురువుమూ-
లమున నేలనెఱచి బరిచితుఁడవైతిని. క్రిందగిరిదనము సంఘ-
సంస్కరణమునకుఁ బోవు ప్రస్తవ్యత ప్రతనగుఁజొచ్చి తీర్మాన-
మునుఁ పాదించిన ప్రస్తవనమే నీలాంబరి యగుటకు నే నా-
శ్చర్యపడి లోకేశ్వరభార్యలు విచిత్రములుగదాయనుకొం-
టిని. వీరు హిందువులయ్యును, వీరిపుత్రులకు మిల్లరు,
భలిష్ఠ అను క్రైస్తవ నామములు గలుగుట నా కెంతమా-
త్రము విచిత్రములుగఁ దోచు లేదు. ఇంకా ప్రజ్ఞియగు నీలాం-
బరమును గుఱించి మూటాడుచున్నపుడు, నడివయస్సున
నుండిన యాకాంత కనుగొనలనుండి యశ్రువులు సంతత
ధారగ నొలుకుచునే యుండెను. ఇంక మిల్లరుదొర స్మరణ
మాననితామణికి రామస్మరణమే. చనిపోవుట కాలునెలల
ముండు రామహాపురుషుఁడు తనకు వ్రాసినజాబు పెట్టెనుండి
తీసి యాకాంత చదువుచుండఁగా, మిల్లరుదొరమాహాత్మ్య-
ము నేను గూడ కొంత గ్రహింపఁగలిగితిని. ఇప్పుడైన మన
మద్రాసువారు మిల్లరునకు ‘మహాత్మ’ యను గౌరవవిరుహ
మొసఁగి యేల తమపేరు నిలువఁబెట్టుకొనఁగూడదా యని
నేను విస్మయ మందితిని.

కవాహిని సవతు రత్నాకరుండు-చనపులం జూప మన్నించు శైలజాత
పెలుగుచు లములం కియనిజలము పోసి-స్వర్ణ ధాన్యవల్లం బండించు సస్యలక్ష్మి.

చను గుడిచి తోనుగుడోశిము-జనియించిన దాద మమ్ము సాక్షి ననితా
మన కృష్ణానది; తల్లిట-మున ఫలవృక్షీయులమమున పూదో గొకటన్.

నునులేతఁజ్చిక కొనలపై దల నెత్తి-వికసించు జలుపుపునకియ శోభ
అరివిచ్చుచున్నట్టి విరులమొత్తంబుల-మధువానం బోవు భృంగములగిములు
ఒకటం నలిగుండుకు టోగిరమ్ము భుజించి-‘కూ’యని కూయు పుంస్కోకిలములు
గిరునమ్ము నెఱపెడి గిరునలిమూపున - ధరళపై బల్లన గుత్తయుపులు
లేతప్రొద్దులుకొని గిల్లింత లివంగ-నుబ్బి నృత్యమ్ము నేయు మమూరిములును
లేతచెంగవిలలునం దాలించి సాంధ్య-కన్య కాళిధ్య మిచ్చెడి కరణి దోడ.

నూనాగితయో ననానూనరుచులు-తనువునంజెల్ల నింజివోయిన విధాన
‘గిరగరి’నితోచు క్రొమ్మేనికొని బల్లం-విరులం నకమ్ము గైకొనిపెలందయూర్తి.

మేలిమిజాళువాసిడి చేని నిగారపు జెల్లు గుల్క జు
బెలనముద్భవాభసుకుమారిములై సొబగారు బాహువులో
గ్రూంగ నంచయూనము బరాబరి నేసి చరించ మంచుభా
వాలకుం దావొనంగి ననువాటికం బూవులు సేకరించుచున్.

కమ్మనిదేహకాంతి యొడికమ్మగు చక్కందనంబు గొడభా
గమ్ములలేతసవ్వ చెలికారము విశ్వముతోడుతన్ విశా
లమ్మగు ఫలభాగము విలాసపుమూర్తియు గల్గి “మూండులో
కమ్ముల నిట్టిండున్నె” యనగా దగు సుందరు ఉక్క ఉచ్చటన్.

అలనగళి బోవుచండం బయ్యగటచెఱుగు-నేల జీరాడ నెడనెడం గేల సరిది
కొనుచు వనభూమి దిరుగాడు ననితం జూచి-హృదయ మించుక బెదరిన బదిల
[ఇతీహి.

పైపై దోచెడి కొతుకమ్ము మునుమున్ బాదమ్ము సాగింపగా
నాపున్ గొం కొకవంక ద్రోచి వెనుకంజన్ వేయ నీలీల ని

రవ్యపాదుండయి నెమ్మది గడకు వాంఛాయత్తముజేసి వా
చాపాండిత్యము తోడ జేరి సలికె జంద్రాస్యతో నిట్టులన్.

“ప్రతిభానంతము నీదుయాపు, కడునిర్మానుష్య మీనంక, నీ
గతి నీవీసమయంబునగ దిటకు రాఁగా నక్కజం బయ్యెడిన్
మతి నానంతయు సందియంఁడక సాంతంబైన వృత్తాంత మో
యతివా, తెల్పుదె? మామకినహృదయాస్లాదంబు సంధిల్లఁగన్.”

అని ప్రశ్నించెడి యాతని గనుచు నొయ్యారంబు రూపైన రీ
తని గాంతామణి నిల్చి, “ఒంటి, నెసవీసిక, బూరుషుల్ మానినీ
మణి నొక్కర్తుక బల్కురింప “దగవా? మైపోకగా నెంతువే!”
యనినన్, సత్తెదాతిరిక్త గమనం బైనన్ విలోకింపన్?”

అని నొడున రసికుడని యాతని నెఱిగి నెలగెత్తి తెనదు తెనుగుధరమున్
మునింట నొక్క నెఱకెడు తను మోతో నెలగెత్తి దప్ప దన్నిటా తెలిపెన్.

“ప్రవిమలానంద రసధునీ రచిత భస్య-పులిస తెలుముయందు నిచ్చిలు జరింతు
నా యుషకస్యకయును సంధ్యాటాంగి-నాకు గడు గూర్చి మిత్రరత్నములు
[చూపె!

మఱగన్ దేసనీసమాగతి లసస్మదానిస్యదితో
జ్వలనాపూర తుమార చిదాపులు—నాచ్చాదంతా గ్రంధస్యపు
తల ను నొబట్టుచెఱుగు—రంగుకయి నెత్తల్ నేసి—మీరందఱా
రలు చిందన్ ఘటియింతు శ్రోత్రములకున్ రమ్యస్వస్థాంతముల్.

నారాజ్యంబున గష్టకారణము కాన్రాదు, సౌఖ్యర్థిన
శ్రీ రాజిల్లఁగ నెల్ల వేళల విజయరాజమాధుర్య రీ
లారమ్యస్వము సత్కవిత్వ గణనోల్లాసంబుతో గూర్చి నిం
డారన్ మోదము గూర్చు నెవ్వనికి నైనన్ కత్త మూరింపుచున్.

భావనాశక్తి బుద్ధివైభవముతోడ-సరసవాక్పాతురీ విలాసములు గలిగి
ప్రకృతి ఘోషిత నైక్యభావంబు నెఱపు-కవులు చూపెనత్రోవ మార్గము నాకు.

వినవలయు మీచరిత్రము-వినిపింపఁగ నలఁతురేని నీనులు తనియం
గను” నను ననినను గని యాతనిమోమున దోచి వెలుయ దరహసరుచుల్.

“ఏనిముసాని కానిముసమే కనిపించెడి క్రొత్త సోయగం
బానుతమి జనించు నభిమానముచే దొలివేల్పుచేత ని

ప్రజ్ఞాగురుకులా శ్రమము విద్య నేర్పుట

ప్రజ్ఞాగురుకులా శ్రమము, గుంటూరు

వేదాపురిపు వావేల రాజమహేంద్రవరము

శ్రీ కోనసము కో ఆపరేటివ్ సెంటర్ బ్యాంకు లిమిటెడ్, నారకవర్గము-౧౯౨౭-౨౮

ర్యాణము నొంది చూడఁగ రంబుఁ గరంచెడి పూలతోటలన్
మానక సంచరింతు లలనా! కడుచిత్రము నావ్రవర్తనల్.

[లందు

తలియి గుఱుచుల కొంప నెత్తిమునియిందు-మలకల్లె పాటు సెలవేటి మలుపు
పొటలి తీరమ్మలొరయు నిర్విరిఁబలంద-తన్మయత్వింబునొంది సంతసముఁగనుదా.

రమణీ! రమణీయమై యనురాగరసము-లూటీ జాలైన నింకిం నోర్తురెవరు?
కలిగినంతకు వలపు మొక్కలకుఁ దార్చి-పూలుపూ-యిండుకొంద్రుకాదాలతాంగి!

ఇది నీకు సమ్మతముగా-మదికిఁ తోచెడున దేని మగువా! మనకున్
బదనైన జీవ కుసుమము-తుదిలేని మరంద ధారఁ దోగుట కలుగున్.'

అని పలుకంగఁ దోచి దరహాసము మోమున తేకులెత్త చి
క్కని తెలిచూపుకాంతి కడగన్నలఁ బఱఁగ నమ్మెలంత యా
తని పలుకుల్ గ్రహించిన విశంబు బయల్పడె, నాతఁడున్ మనో
జ్ఞ సయనముల్ విశాలములు చారుతరంబులునై తనర్పఁగన్.

కెంపువాతెఱ చవులఁ బుక్కిటను బట్టి-మొలకజవ్వనిఁ జక్కిలింతలకుఁ దాగ్న
బోటిజడకుచ్చువేటు వీపునకుఁదగి లె-గాముకుల చాటుచెయిదాల గడన యేల?

ఆతాతిరి గల జాములు-పాతెను కృష్ణానదీప్రవాహము వోలెన్
రేతేడు వెల్లఁబోఁ దెల-వాతెను—ప్రాచీలతాంగి ప్రభ గయిసేసెన్.

తొలిప్రాద్ధవేళ కెంపుల నీను బాలభా-స్కరు గుబాళించు కెంజాయ నొరసి
తొలుకాడు తెలిసీటి తళకురేకలలోని-నిద్దంపుసాగను బన్నిదము చఱచి

తులలేని వెలిదమ్మి చలువచూపులలోని-ముత్యాలబెళుకు సొంపులకుఁ దార్చి
తొలిజాము మంచుబిందులలోన వికసించు-పవమాను పేశలత్వము భజించి
గరగరిక చేసి—నిద్దరకలత వాసి-జాటుపయ్యెదతోన సింగార మొలుక
రమణి నిలిచెను కవికుమారకునిచెంత-సిగ్గుతరఁగలు మోమునఁ జెంగలింప.

సిగ్గుతరఁగలఁ గలువపూజిపురుటాకు-దొన్నెల న్నించి కృష్ణావధూటి యిచ్చు
దేవకాంచనపుష్ప సంసీతహాళి-తలుల దీవిప వాగ్దేవతాలతాంగి.

“కవిత”నుండి.

శుంగకాణ్యవంశములు

ఆంధ్ర శేషగిరిరావు గారు, బి.ఏ., (సారస్వత సమాజము)

౧

ఉ పో థా శ ము

నాటి దేశస్థితి

శోకవర్ధనుని ఆనంతరము మౌర్యవంశమున ప్రజ్ఞాదశిలుగు రాజులు అనంతరింపలేదు. ఆ ట్లగుటచే అశోకుని తరువాతి మౌర్యులు విశేషరాజ్యభారమును నహింస లేక పోయిరి. ఉత్తర హిందూదేశమున కాకాలమున ప్రతాపమహిమ ఉగ్ర మహారాజు కావలసియుండెను. ఆ దినములలో శిష్యమునుండి యవనులు హిందూకుష్వర్షతములు సత్రిక్రమించి దేశమునచొరబారుచుండిరి. అట్టి యవనులదాడినుండి తమ్ము, తమ దేశమును రక్షింపగల ప్రజ్ఞావివేకికొఱకు ప్రజలు శిల్లడిల్ల జొచ్చిరి. పుష్యమిత్రుడనువా డస్థితిగతు లొరసి దేశరక్షణార్థము ముందునకు వచ్చెను. (పుష్యమిత్రునకు పుష్యమిత్రు డని నామాంతరము కలదు.)¹

బృహద్రథుని పతనము

పుష్యమిత్రుడు సకార్యులలో కడపటివాడగు బృహద్రథుని నేనాని. బృహద్రథుడు విశాలరాజ్యక్షేత్రముల కోర్వలేని దర్బుడు. కావున పుష్యమిత్రుడు బృహద్రథుని తోసిరాజుని తానే మగధరాజ్యసింహాసన

మాక్రమింప దొరకొనెను. బృహద్రథమౌర్యుఁడు కుచూపు నెఱిమన ఆతనినేనాతి పుష్యమిత్రుడు చొకనాడు నేనాబుల మంతయు ఒక్కనో చేర్చెను. గాఢ వానిని చూడనచ్చెను. ఆ సమయమున పుష్యమిత్రుడు తిరుగిబడి బృహద్రథుని తుకముట్టించి మగధసింహాసనం నుక్రమించెను. ఇది క్రీ. పూ. ౧౮౩-వ సంవత్సరము జరిగెను. ఇంతకు ముందే రాజ్యక్షేత్రము నులక్ష్మిని రాజ్యసభవారు (Council) తమరాజును త్రోసిపుచ్చి పుష్యమిత్రుని వారి స్థానమున రాజుగా నెన్నుకొనిరి. ఇది చరిత్రాకారులు వ్రాయుచున్నాడు.² ఇది సరికాదని స్మృతి భవప్రాయము. బృహద్రథమౌర్యుని తుదముట్టించి మగధరాజ్య సింహాసన మెక్కిన ఈ పుష్యమిత్రుడు శుంగవంశీయుడు. ఇతనితో మగధసామ్రాజ్యమున శుంగవంశప్రభుత్వము ప్రారంభ మగుచున్నది.

పంశపృక్షము

మగధరాజ్యమును పాలించిన శుంగరాజులు ఏది మంది అనియు, వారు నూటపందెండు సంవత్సరములు రాజ్యపాలనము చేయుదురనియుపురాణములు చెప్పుచున్నవి.⁴ పురాణములు ననుసరించి అది శుంగరాజులనామములును, వారి రాజ్యకాలాదిమితియు నీదగువ నీయబడుచున్నవి:—

1. కాశీదాసకృత మాళవికాగ్నిమిత్రము.

2. Harsha-Charita-Translated by Cowell and Thomas; p. 193.

3. Havell p. 119.

4. Pargiter: Dynasties of the Kali Age; P p, 30-3, 70.

వరుస నెంబరు	రాజు పేరు	రాజ్యకాల సంవత్సరములు
౧	పుష్యమిత్రుడు	౩౬
౨	అగ్నిమిత్రుడు	౮
౩	నసుజ్యేష్ఠుడు లేక సుజ్యేష్ఠుడు	౨
౪	నసుమిత్రుడు	౧౦
౫	ఓడ్రక లేక ఆడ్రక	౨
౬	పులిందకుడు	౩
౭	ఘోషుడు	౩
౮	వజ్రమిత్రుడు	౯
౯	భాగవతుడు	౩.౨
౧౦	దేవభూట	౧౦

మొత్తము ౧౨౦

[I. పూ. : ఈ మొత్తము పురాణము లిచ్చిన మొత్తము (112)తో సరిపోయినది.

శుంగ వంశము

శుంగవంశీయులు నానుచేహలు;⁵ బ్రాహ్మణులు. వీరు పేదాంతశాస్త్రునివిజ్ఞానకు ఆనాటివారిలో పేరు పొందియుండిరి.⁶ శుంగవంశీయులు మొదట కళింగస్థానమున నెలవరి.⁷ అశోకునికాలమున మౌర్యులు బౌద్ధమత మవలంబించుటచే వీరి పురోహిత్యమునకు అవకాశము లేకపోయినది. అయినను మౌర్యులు శుంగ వంశీయులను గౌరవప్రసక్తిలతోడనే చూచుచు నెచ్చరి. శుంగసంశపు రాజులలో కొందఱునామములు చిహర'మిత్ర' శబ్దము (పుష్యమిత్ర, అగ్నిమిత్ర, నసుమిత్ర మొదలైనవి) ఉండుటచే వీరు పరిషత్ సూత్రేష్ఠునియు, సూర్యో (మిత్ర) పాసకు లనియు కొందఱి అభిప్రాయము. కాని విస్సెంటుస్మిత్తు ఇది సరికా దనుచున్నాడు.

౨

పుష్యమిత్రుడు

రాజధాని : రాజ్యవిస్తీర్ణము

క్రీ. పూ. ౧౮౪-న ౧౦౦ న పుష్యమిత్రుని రాజ్య కాలము ప్రారంభ మయ్యెను. మౌర్యులకాలమునందు నెలవే పుష్యమిత్రుని కాలమున కూడ పాటలీపుత్రమే రాజధానిగా వినిపియెను. ప్రాక్తిక మగిస రాజ్యములోని మిగిలినముఖ్య అంగు బీహారు, బిహార్, ఆగ్రా, అయోధ్య అను ప్రదేశములు పుష్యమిత్రుని అధికార మునకు లోబడియుండిను. ఆరనిరాజ్యము నక్షీణపు సరిహద్దు సర్మదానదివరకు వ్యాపించియుండెను. అశోకుని ఆగ్రానగరము పురస్కారముగాని, శుంగసంశములైన సంజాయి నంద అధికారియు చలించుచు రినుటకు పీలువేదు.⁸ అయినను శుంగరాజుల కాలమున మగిసరాజ్యము కొంతవఱకు విశాలమై యుండెననుట కాధారములు కలవు.⁹

భారతీయుని ముదటిదాడి

క్రీ. పూ. ౧౮౪-న ౧౦౦ ప్రాంతమున కళింగ రాజగు భారవేలుడు పుష్యమిత్రుని రాజ్యముపై దండెత్తి పాటలీపుత్ర సగరప్రాంతమునకు నెసల సాగించుకొని పోయెను. యుక్తిపరుడగు పుష్యమిత్రుడు దీని చూచి పాటలీ పుత్రమును విడిచి మధురాఃట్టణమున కొల్లిగిల్లెను. పుష్యమిత్రుని వెనుదగులుటకు బహులు యుద్ధసంరంభము లొనర్చి ఆపవెనుకకు పోవుటనే అస్పటికి మంచినియని భావించి భారవేలుడు గౌరవగినులనుండి మరలి కళింగ దేశము చేరెను.

5. Smith: Early History of India (4th edition)p. 208.

6. Journal of Bihar and Orissa Research Society, IV, 1918.

7. Ibid.

8. Smith: Early History of India (4th edition) ; p. 209.

9. Rapson: Ancient India, Chapter VIII, P. 115.

ఖారవేలుని రెండవదాడి

నాలుగు సంవత్సరములు గతించిన తరువాత ౧౬౧ లో ఖారవేలుడు మరల పుష్యమిత్రునిపై కత్తి దూసెను. నేనల కూర్చుకొని ఉత్తరహిందూస్థానమున ప్రవేశించి, హిమాలయపర్వతప్రాంతమున కొన్నినాళ్లు జరిపెను. అసంతరిమతః ఉత్తరమునుండి ఏనుగుల సాయమున గంగానదినిదాటి అకస్మాత్తుగ పాటలీపుత్రమును ముట్టడించెను. అట్టి స్థితిలో పుష్యమిత్రుడు లోబడిక తప్పినది కాదు. ఖారవేలుడు పాటలీపుత్రమును కొల్లగొట్టెను. అట్లు కొల్లగొట్టబడిన వస్తువులలో క్రథమను డగు ఋషభదేవుని శిలాస్థితిమ యొకటి. ఆస్థితిమ మూడుశతాబ్దములకు పూర్వము మొదటి సందరాజుచే కళింగదేశము నుండియే కొంపోబడియెను.¹⁰ తిరిగి దానిని జైసరాజగు ఖారవేలుడు స్వదేశమునకు గొనివచ్చెను.

మినాందరు దండయాత్ర

ఇంతలో పుష్యమిత్రునియుద్ధ కథనము ముగియలేదు. ఖారవేలునికంటె ప్రబలమైన శత్రువొకడు ౧౫౫-వ సంవత్సరమున పశ్చిమమున పొడనూపెను. ఈ శత్రువు మినాందరుఅనుయవనుడు. ఇతఁడనాటి జౌద్ధగ్రంథములలో మిళిందుడని పేర్కొనబడుచున్నాడు. ఇతడు బృహత్పీఠాగారాజగు మూక్తైశ్వరకుచుట్టము; కా(బూ?)బూలు, సంజాబు రాజ్యములకుపలిక. రెండవ అలగ్జుండరు అనిపించుకొననలయునను ముచ్చటతో ౧౫౫-వ సం.న మినాందరు హిందూదేశముపై ఎత్తినచ్చి సింధుజిల్లా, సురాష్ట్రము, మఱి కొన్ని పశ్చిమసముద్ర తీర దేశములను జయించి తన రాజ్యమున కలుపుకొనెను. అంతలో తనివినొందక ఆతడు యమునానదీతీరస్థమగు మధురాపట్టణ మాక్రమించుకొని, రాజపుత్రస్థానములో మాధ్యమిక నగరమును (ప్రస్తుతము చిత్తూరునకు ఎనిమిదిమైళ్ల ఉత్తరముననున్న నగరి) ముట్టడించి, సాకేతపట్టణమును చుట్టుముట్టి, పుష్య

మిత్రుని రాజధానీనగరమగు పాటలీపుత్రముపై పడ నుంకించెను.

పుష్యమిత్రుడు ౧౫౩-వ సం.లో మినాందరు నకు ఎదురెపోరి ఆతనిని ఓడగొట్టెను. చేయునదిలేక గ్రీకు రాజు తిరుగుమొగము వట్టెను. హిందూదేశమును జయించలయునను మినాందరు ఉద్దేశ్యములన్నియు ఇట్లు గాలి కెగిరిపోయినవి. అయినను ఆతడు జయించిన పశ్చిమతీరభాగములు మఱికొంతకాల మాతని రాజ్యమునకే అంకశములైయుండెను. క్రీస్తుశరువాత మొదటిశతాబ్దములోకూడ మినాందరునాణెములు భరుకచ్చము రేవున చలామణియగుచుండెనని వెరిస్లిసుగ్రంథకర్త వ్రాయుచున్నాడు¹¹.

భూమార్గమున హిందూదేశముపై ఎత్తినచ్చిన మూరోషయను రాజులలో మినాందరు కడగొట్టువాడు. దరిమిలాను వచ్చిన మూరోషయను రాజులు జలమార్గమున వచ్చిరి. “ఇటుల అలగ్జుండరు, సెల్యూకసు, మినాందరు అను మూరోషయను రాజులు ఈదేశము నకువచ్చి మొదట కొంతజయమును, రాజ్యమును సంపాదించిరి. కాని ఈదేశపురాజుల శౌర్యసాహసముల నెదిరించి శాశ్వతముగ నిచ్చటనిలువలేక, తుద కీ దేశమునుండి వెడలిపోవలసినవారైరి. ఇది అస్పటి హిందువుల పౌరుషమునకు వన్నెకదా!”¹²

అగ్నిమిత్రుని వృత్తాంతము

పుష్యమిత్రు డిట్లు యవనరాజు మినాందరుపై జయముగొనిన దినములలో ఆతని కుమారుడును, యవరాజును అగు అగ్నిమిత్రుడు విదర్భరాజుపై జయముగొని తనతండ్రిరాజ్యమునకు బలగౌరవములు చేకూర్చెను. మాళవికాగ్నిమిత్రమను కాళిదాసకృతమైన నాటకము లోని నాయకు డీ అగ్నిమిత్రుడే. నర్మదానదికి ఉత్తరమున నున్న మగధరాజ్యభాగమును తనతండ్రికి ప్రతి

10. Journal of Bihar and Orissa Research Society, vol III, 1917, p. 425.

11. Smith: Early History of India(4th edition), p. 227.

12. హిందూమహాయుగమునుండి.

నిధిగా అగ్నిమిత్రుడు పరిపాలించుచుండెను. యమునకు ఉపనదియగు వేత్రవతి (నేటి బేత్వా) యొడ్డున నున్న విదిశానగరము (నేటిబిల్వానగరము) ఆతని పాలితరాష్ట్రమునకు రాజధాని. ఆ దినములలో సర్పదానాదిక దక్షిణమున నున్న విదర్భదేశమునకు యాజ్ఞసేని యనువాడు పాలకుడు. ఇతడు ఆంధ్రుడో కాక ఆంధ్రశాసనవాహన రాజులకు సామంతుడో అయిఉండును.¹³ విదర్భరాజ్య విషయమున యాజ్ఞసేనికిని, ఆతని ఉపతండ్రికిని తగవు వచ్చెను. ఇట్టి తగవులాటలో అగ్నిమిత్రుడు తోక్యము కలిగించుకొని యాజ్ఞసేని ఉపతండ్రికిమును విహించి, యాజ్ఞసేనునిపై ఎత్తివెల్లెను. యుద్ధమున ఓడిపోయి యాజ్ఞసేనుడు తనరాజ్యములో సగభాగము ఉపతండ్రి కిచ్చునట్లు అచ్చుకొనెను. గోదావరి ఉపనదియగు వరదానాది యాజ్ఞసేని రాష్ట్రమునకును, ఆతని ఉపతండ్రి రాష్ట్రమునకును నడుమ సరిహద్దుగా అంగీకరింపబడెను.¹⁴

అశ్వమేధయాగము

తనకు మిత్రులనుతో కలిగిన జయమునకును, తన కుమారునకు యాజ్ఞసేనుతో కలిగిన జయమునకును సంఘోషించి పుష్యమిత్రుడు ఆర్యావర్తమునలి తన సార్వభౌమశ్వమును సూచించుటకు అశ్వమేధయాగమును చేయ తలపెట్టెను. అధ్వర ఘోటకలక్షణములు గల గుఱ్ఱమును ఆగమవిధిని ఆతడు విడిచిపుచ్చెను. తన మనుమడు అగు వసుమిత్రుని పుష్యమిత్రుడు యాగాశ్వరక్షకునిగా నియమించెను. ఈ వసుమిత్రుడు అగ్నిమిత్రునకు ఆతని పట్టపురాణి ధారుణియందు జనించినవాడు. ఇతడు సవయకావనుడు; మొక్కనోని నీరుడు. యాగాశ్వరక్షణమున సాహాయ్యముగా నూర్గురు రాజపుత్రులు వసుమిత్రునివెంట వెళ్లిరి.¹⁵ వసుమిత్రుడు యాగాశ్వరక్షణము చేసి పితామహునకు సంఘోష మొనగూర్చెను. బుందేలు ఖండమునకును, రాజపుత్రస్థానమునకును నడిమి ఎల్లగా

వనహిమ సింధునది (పంజాబునది నది సింధునది కాదు) దక్షిణపార్శ్వమున యవనులగు ఆశ్వికులు కొందఱు యాగాశ్వమును పట్టిరి. వసుమిత్రు డాయవనాశ్వికులతో పోరి వారిని తుదముట్టించి, యాగాశ్వమును విడిపించెను. యాగాశ్వమును పట్ట నుగ్రమించిన ఇతిరవీరులను కూడ వసుమిత్రు డిట్టి నిర్జించుచు నచ్చెను. ఇంతలో యాగాశ్వము దేశమున తిరుగవలసిన కాలపరిమితి సంవత్సరమును పూర్తికాదుటచే వసుమిత్రుడు ఆశ్వముతో పాటలీ పుత్రము చేరెను. అస్సలు పుష్యమిత్రుడు అశ్వమేధమును తనరాజధానీనగరమున యథారీతిని నిర్వర్తించెను. ఈ యంశము లన్నియు మాళవికాగ్నిమిత్రనాటకము లోని దగున వాక్యములవలన దేటపడగలవు.

“శ్రీరస్తు. విదిశానగరమునకున్న చీరంజీవి యైన మాపుత్రుడగు అగ్నిమిత్రుని నేనాశ్విమున పుష్యమిత్రుడు ప్రేమ పూర్వకముగ పాలింపముచేసికొని యాజ్ఞశాలనుండి పుట్టించినవత్రిక. నేను రాజయజ్ఞ క్షేత్రంబున నయియుండి నూలుపుయ రాజపుత్రులను దోడిచ్చి మనవసుమిత్రుని తురింగరక్షణార్థము సంవత్సరముక్రందట నియోగించి తన మనసునచ్చినట్లుగా సంపదించుటకై గుఱ్ఱమును విడిచివెట్టితిని. అట సింధునది దక్షిణతీరమున దగుగుచుండగా దాని సశ్వసేనాధిపతియైన యవనుడు పట్టుకొనియె. అస్స డుభయసేనలకు ఘోరయుద్ధము సంభవించె. అతులభన్వియగు వసుమిత్రుడు నాగుఱ్ఱమును తీసికొనిపోవ యత్నించిన మాశ్మిత్రువుల నోడించి నాయుత్తి యాశ్వమును మరలించెను. అంశుమంతుడు సగరున కశ్వమును దెచ్చియిచ్చినట్లుగా నాపూత్రుడు నాకు యజ్ఞాశ్వమును తీసికొనిరాగా నేనిప్పుడుచేయగలిగిన యాయజ్ఞమునకు నీప్ర రోపము మాని వధూజనసహితముగా యుక్తసమయమున రావలెను.”¹⁶

13. Cambridge History of India; vol. I, Edited by E. J. Rapson.

14. Smith: Early History of India (4th Edition) p 211

15. Cambridge History of India, vol.I, E. J. Rapson-p. 520.

16. వీరేశలింగమపంతులు అనువదించిన మాళవికాగ్నిమిత్రము నుండి (24వ అంకము.)

సంస్కృతసారస్వతధురంధరులలో నొకడైన షతంజలి అనుగ్రంథములో ఈ యాగవిషయమై ప్రస్తావించెను. ఆ ప్రస్తావితవాక్యమునుబట్టి ఈ యాగమంతానికాలమున జరిగెననియు బహుశః ఆతడే యాగమును స్వయముగ చూచియుండవచ్చుననియు ఊహించుట కెడమున్నది. షతంజలి పుష్యమిత్రునకు సమకాలీనుడు కావనియు, ఇంతకుపూర్వమే ఆయనదలచేగాప్తక్రితమే యుండెననియు కొందఱనుచున్నారు.¹⁷ షతంజలులిద్దఱనియు, అందఱుకడ యాగశాస్త్రము రచించెననియు, మఱియొకడు వ్యాకరణమహాభాష్యము రచించెననియు; వ్యాకరణమహాభాష్యము రచియించిన షతంజలి పుష్యమిత్రుని సమకాలీకుడనియు, యాగశాస్త్రకారకుని కాలము సరిగా నిర్ణయించలేమనియు మఱి కొందఱు నాదించుచున్నారు.¹⁸

బ్రాహ్మణమతోద్భవము

జీనహింసకు సుతరాము ఒప్పకొనని బౌద్ధమతము ప్రబలుటచేతను, అశోకవర్ధనుడు జీనహింసను నిషేధించి యుండుటవలనను బలించు "గాచరణము హిందూదేశమున కట్టినాడనిపోయెను. బ్రాహ్మణమతమున బలించుగిములు గొప్పకర్మలు. అట్టి కర్మలు కట్టినవలెపోవుటచే బ్రాహ్మణమతప్రాబల్యము తీరివ:పాటా నొంచెను. పుష్యమిత్రుని అశ్వమేధాచరణము తిరిగి బ్రాహ్మణమతప్రాబల్యమునకు దారితీసెను. అయిదు శతాబ్దములకు పమ్మట సముద్రగుల్ఫుని కొలుమున కలిగిన బ్రాహ్మణమత విజృంభణమున కది ప్రథమదశ అన జెల్లును.

బౌద్ధమత విచ్ఛేదము

యజ్ఞయాగాదిక్రతువు లొనర్చి, వైదికకర్మల పునరుద్ధరించి, బ్రాహ్మణమతప్రాబల్యమునకు కారకుడగుటయే కాక పుష్యమిత్రుడు బౌద్ధమతమునెడ విచ్ఛేదముని బౌద్ధుల నాశనముచేయుటకుగూడ పాల్పడె నని

తెలియుచున్నది. అతడు బౌద్ధవిహారముల నెన్నిటిలో షరశురామప్రీతి చేసెను. అశోకుడు రాజధానీనగరమున నెలకొల్పిన కుక్కుటరామ మను బౌద్ధవిహారమును పుష్యమిత్రుడు నాశనము చేయ ప్రయత్నించెను.¹⁹ మగధదేశము మొదలు ఏలూరువరకు జలంధరువఱకు గల బౌద్ధభిక్షుకుల నాతడు చంపవేసెను. చాళుక్యవంశముకొని భిక్షుకుల నిరసనలకు పెరిగిపోయిరి. ఇట్లని బౌద్ధగ్రంథములు చెప్పుచున్నవి. ఇందు కొంతవఱకు అతిశయోక్తి యుండవచ్చును. అంతస్మాత్రమున ఈవిషయము కేవల మసత్య మనుట సాహసమే అగును.²⁰

పుష్యమిత్రుని ప్రాముఖ్యము

పుష్యమిత్రుని పరిపాలన ప్రాక్ష్యభిరతివర్షచరిత్రయందు మూలవికసించుచు ముఖ్యమైనది. పూర్వచక్రవర్తి అశోకవర్ధనుని పని వారసు, అంధ్రచక్రవర్తి శాతమిత్రు శాతకర్ణి శాతవాహనునికి పూర్వమును హిందూదేశమును పరిపాలించిన రాజులలో ఎన్నఁకగినవాడు పుష్యమిత్రుడే కదా. అతిశయకాదు: ప్రాక్ష్యహిందూదేశ స్వాధీశ్వరుడు అబట్టిన జాతీయవీరులలో పుష్యమిత్రుడే కడు. అలెగ్జాండరు భిరతిదేశమున ఉంచి పోయిన గ్రీకుసైనికుల మాపుమున చంద్రగుప్తమౌర్యుడు తన రక్షమాంసములు పునాదులోనైచి స్థాపించిన గోశీయ సామ్రాజ్యము తగిన రక్షకుడులేకుతిరిగి విదేశీయులచేతుల బడిచున్న సమయమున పుష్యమిత్రుడు కార్యరంగమునకు దిగి, ఎత్తినచ్చిన యవసరాజును నిర్జియించి, దేశమును కాపాడెను. గ్రీకురాజగు అలెగ్జాండరును ఎదురించి పోరిన పురుషోత్తముడును, యవసరాజగు సెల్యూకసును ఎదిర్చి ఓడించిన చంద్రగుప్తమౌర్యుడును ఎట్లు జాతీయవీరులుగా పూజనీయులో అట్లే షరరాజగు మినాందరుదాడి నరికట్టి నిలిచిన పుష్యమిత్రుడును పూజనీయుడై వెలుగొందు

17. Kunte: Vicissitudes of Aryan Civilization in India.

18. The Yoga-Sutra of Patanjali, translated into English by Manilal Nabhubhai Dvivedi.

19. Cambridge History of India.

20. Smith. Early History of India (4th edition), p. 213.

చున్నాడు. మణియు నాతడు అశ్వమేధయాగ మొనర్చి, వైదికకర్మల పునరుద్ధరించి, బ్రాహ్మణమత ప్రాబల్యమునకు పునాదులుపైచీ, హిందూమతాధారకు లగు సిద్ధిరాజులకు మార్గదర్శకుడయ్యెను. పుష్యమిత్రుడు రాజ్యము చేయుకాలమున జీవించియుండి సరిపాటి యోగశాస్త్రము, వ్యాకరణమహాభాష్యము రచించి సంస్కృత సారస్వతమును పెంపొందించెను. ఇట్లు పుష్యమిత్రుని సరిపాటి రాజకీయ మత సారస్వతవిషయము లందు ప్రాముఖ్యము నహించెను.

3

తరువాతి శుంగరాజులు

ఇట్లు ముప్పదినాల్గవ సంవత్సరములు రాజ్యము చేసి పుష్యమిత్రుడు క్రీ.పూ. 173 లో మరణించెను. అంత నతకు దక్షిణరాజ్యభాగమునకు రాజ్యప్రతినిధిని, యువరాజుగను ఉండిన అగ్నిమిత్రుని పుట్టు పాటలీపుత్ర సుహాసన మధిరోహించెను. ఈతడు విడిశానగరి నామ దేశమున ప్రతినిధిగా నుండినప్పుడు జయించిన విదర్భరాజ్యము లోని అర్ధభాగమును అంధ్రశాతవాహన రాజులు అచిరకాలముననే తిరిగి తమ సామంతరాజ్యములో చేర్చుకొనిరిని ఊహించినై యున్నది.²¹ అగ్నిమిత్రుని అసంతరము సుజ్యేష్ఠుడనువాడు (ససుజ్యేష్ఠుడని కూడ కలదు) రాజై ఏడుసంవత్సరములు సరిపాలించెను. ఇతడు బహుశః అగ్నిమిత్రుని సోదరుడు కావచ్చును. సుజ్యేష్ఠుని తరువాత నసుమిత్రుడు రాజయ్యెను. అగ్నిమిత్రుని కొమారుడును, పుష్యమిత్రుని కూడాశ్వరతుకుడునునైనవా డితడే కావచ్చును. నసుమిత్రుడు సరిపాటిరాజ్యము సరిపాలించెను. అతనితరువాత అతనికొమారుడు ఓడ్రక (అంధ్రక అని కూడ కలదు) అనువాడు రెండుసంవత్సరములు ప్రభత్యము చేసెను. అసంతరమ. పుళిందకుడు మూడుసంవత్సరములు రాజ్యమేలెను. ఈరాజులి ట్లింతతక్కువకాలమురాజ్యము చేసియుండుటనుబట్టి చూడగా రాజ్యమున అశాంతియు, అంతఃపురమున కలహములును ప్రబలియుండెనని ఊహించు

నగును. ఈఊహ సత్యమే అనుటకు బాగుని హర్షచరిత్రమునందలి యొకకథ ముఖ్యమైన ఆధారము. నసుమిత్రుడు కు ఓడ్రక అనువాడు కాక నసుమిత్ర అనువా ఓడ్రక పుత్రుడు కలడు. ఇతడు విషయగాన క్లుప్తము. ఎల్లవేళల నటులతో సహవాసముచేయుచు నాటకముల చూచుటయందే ఇతడు కాలమును వినియోగించుచుండెను. ఇట్లొకసారి సటుకులతో వివాదించుచుండగామిత్ర దేవుడనువాడు నచ్చి ఈతని తల సజ్జివైచెను.²² ఈసజ్జి నలున ఆ కాలమున అంతఃపురమున కలహములు, అశాంతియు మొదలుకొని యుండెనని గ్రహించునగును. పుళిందకుని తరువాత ఘోషుడు మూడుసంవత్సరములు రాజ్యపాలన మొనర్చెను. ఘోషుని అసంతరము నజయిమిత్రుడు తోమ్మిదసంవత్సరములు రాజ్యముచేసెను. నజయిమిత్రుని పెమ్మట భగినతుడు రాజయ్యెను; ముప్పద రెండుసంవత్సరములు రాజ్యముచేసెను. బీష్మగిరిచూడ గిరువ పర్వత పైకలముపై ఇతని శాసన మొకటి గలదు. ఇది ఇతని పుత్రుడైన సరిపాటిసంవత్సరమున చెక్కబడినది.²³ ఇతకుమించి ఇతనినిగూర్చి మణిదేవమియు వలియ రాదన. భగినతునిపమ్మట దేవభూమి (దేవభూతి అనికూడ కలదు) రాజ్యమునకు నచ్చెను. ఇతడు మిక్కిలి చురుకైన పితృకలవాడు; ముందరివారి. ఇతనిమంత్రి వాసుదేవు డభిషేకితఱు చూచి రాజ్యమార్తమింప నుద్యమించెను. తనరాజు (దేవభూమి) యొక్క దాసిపుత్రికకు రాణవేషము వేయగా ఆమెచే వాసుదేవుడు దేవభూమిని తులముట్టించెను. ఇట్లుని పురాణములు²⁴ను, బాగుని హర్షచరిత్రయు²⁵ చెప్పుచున్నవి. క్రీస్తు పూర్వము 107 గెనసంవత్సరము మొదలు నూటండ్లదేండుసంవత్సరములు మగధ రాజ్యపాలన మునర్చిన శుంగసంశ్లే మిట్లు అకీర్తి నొంది, హైందవచారిత్రక రంగమునుండి అస్థమించెను. ఇది క్రీస్తు పూర్వము 73 వ సంవత్సరమున జరిగినది.

౪

కావ్యవంశము

దేవభూమిని తులముట్టించిన వాసుదేవుడు బ్రాహ్మ

21. Cambridge History of India vol. I; edited by E. J. Rapson.

22. Bana's Harsa, carita Chapter VI; Cowell and Thomas, translated by-p. 192.

23. R. D. Bhandarkar: Archeological Survey of India, Annual Report, 1913-14, p. 190.

24. Pargiter: Dynasties of the Kali Age, p. 71.

25. Bana's Harsa Carita, chapter VI; translated by Cowell and Thomas-p. 193.

ణుడు. సుమిత్రుడను శుంగవంశీయుని తలనటికివైచిన మిత్ర
దేవుని వంశమువాడు కానచ్చు నీతడు. వాసుదేవునిది కాణ్వ
వంశము. నీనికే కాణ్వాయన వంశమనికూడ వేరుకలదు.
వాసుదేవుడు దేవభూతినిహితముచేసి సింహాసన మెక్కుట
తోమగధసామ్రాజ్యమున కాణ్వవంశప్రభుత్వము ప్రారంభ
మగుచున్నది. మగధరాజ్యమేలిన కాణ్వవంశీయులు నలు
గురనియు, వారు నలువదిలయిదు సంవత్సరములు పాలి
చిరనియు పురాణములవలన తెలియుచున్నది. పురాణ
ములననుసరించి ఆనలుగురి కాణ్వరాజుల నామములును,
వారి రాజ్యకాలఃరిమితియు దిగువ నిచ్చుచున్నాను.

వరుస నెంబరు

1

2

3

4

నామము

వాసుదేవుడు

(పుత్రుడు)భూమిపుత్రుడు

(పుత్రుడు)నారాయణ

(పుత్రుడు) సుశర్మ

కాలము

9

14

12

10

ఈ కాణ్వరాజులను గూర్చి విశేషము లేమియు
తెలియరావు. వీరిలో కడగొట్టువాడగు సుశర్మను చంపి
ఆంధ్ర శాతవాహనరాజులలో నొకడు క్రీస్తుపూర్వము
౨౭-వ సంవత్సరమున మగధరాజ్య సింహాసన మాక్ర
మించుకొనెను.²⁶

సాటి నీ కెవరమ్మ! శ్రీజానకమ్మ!

జనమంచి సీతారామస్వామి గారు

జనక రాజుర్ని సుతపుగా జనన మొంది-నిరుపమోత్తమ లక్షణాభరణ వగుచు
భవ్యగుణధాముడగు రాముభార్య వైతి-సాటి నీ కెవరమ్మ! శ్రీజానకమ్మ!

భక్తివినయానురాగభావంబు మీఱ-మువ్వరత్తలకును నీవు మొక్కనట్టి
దినము లేదనియే చెప్పకొనెద రహహ-సాటి నీ కెవరమ్మ! శ్రీజానకమ్మ!

ఎన్నఁడు నొకఁడైత్తు మాటేని యనక-దానదాసీజనము నెంతో దయను జూచి
అందఱకుఁ బ్రాణదముగ నలరినావు-సాటి నీ కెవరమ్మ! శ్రీజానకమ్మ!

ఁతిని బరమేశ్వరునిఁగానె సతముఁ దలఁచి-యతని కఖిలోఁచారము లాచరించి
ఇంతులకు నెల్లరకు మేలుబంతి నైతి-సాటి నీ కెవరమ్మ! శ్రీజానకమ్మ!

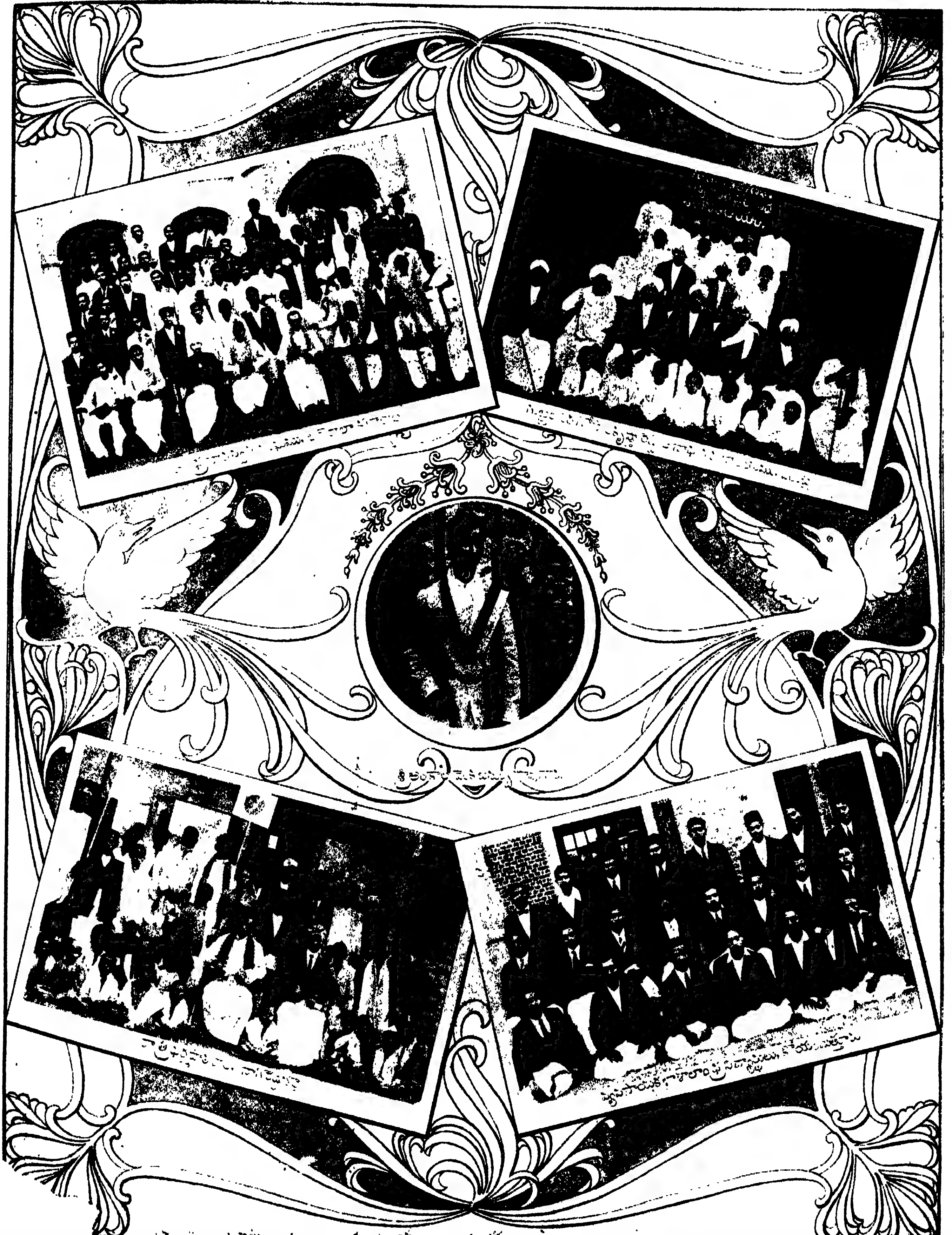
“ప్రాణనాయక! నీచెంత బ్రతుకునష్ట-డడవిగూడ నయోధ్యయే యగునునాకుఁ
గాన నీతోడ నే రాక మాన”నంటి-సాటి నీ కెవరమ్మ! శ్రీజానకమ్మ!

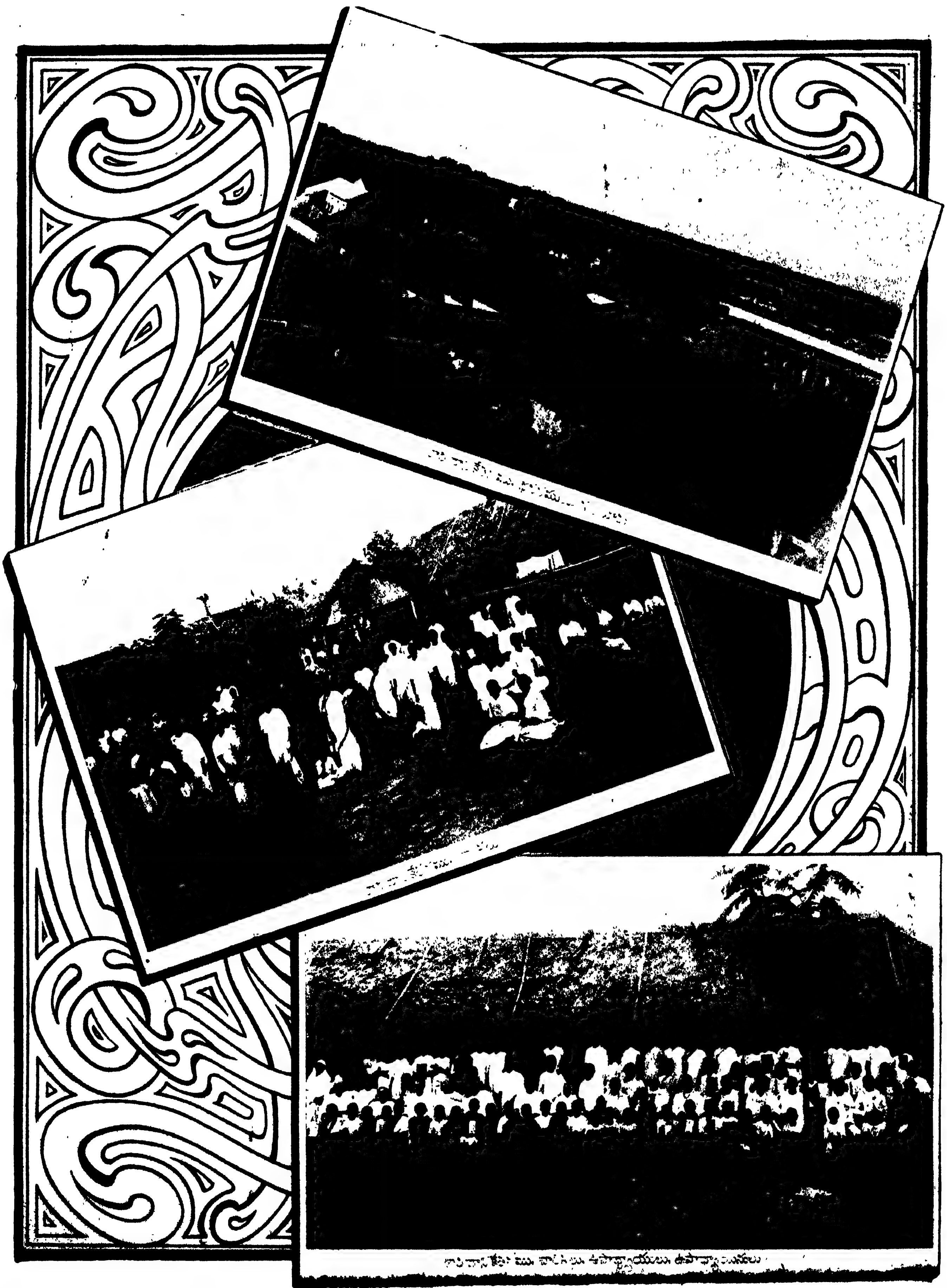
అమితకష్టంబుఁ బడుచున్నయప్పుడైన-హనుమచే రామునన్నిధి కరుగఁబోక
“భర్త యొక్కఁడె నన్నంటఁ బాత్రుఁ”డంటి-సాటి నీ కెవరమ్మ! శ్రీజానకమ్మ!

ఉంగరముఁ జూచినంతనె పొంగిపొంగి-ప్రేలికిని నేమమా? యని ప్రేమమీఱ
నాథుఁగూర్చియుఁ బ్రశ్నించినావు దాని-సాటి నీ కెవరమ్మ! శ్రీజానకమ్మ!

“నేఁ బ్రతివత ననుమాట నిక్కమేని-అగ్నియే చల్లఁబడి సాక్షి యగు”నటంచు
నందుఁ బడి ట్లేమ మందినా వబ్బరముగ-సాటి నీ కెవరమ్మ! శ్రీజానకమ్మ!

ఁలుకు ఁలుకునఁ దేనియఁ లొలుకునట్లు-శ్రీకరంబైన నీకథఁ జెప్పినట్టి
కవి ఋణంబును దీర్చ శక్యంబె మాకు?-సాటి నీ కెవరమ్మ! శ్రీజానకమ్మ!

* అనంతపుర మండలము నందలి ఆది మాంధ్రులు

సీరిపి అంజనేయులు గారు

ఉత్పత్తికాండము

1. మాల మాదిగలు (పురస్కారము)

అనంతపురము కైలాసగిరియందు బావ్యతీవనమేశ్వరుల సన్నిధి నొక యేను వుండెను. దానిపేరు కాళము. పువ్వుదేవుని పేరు చాలమందిని పుట్టించెను. దాని చంపనలను చూసిన ప్రతికూలము నాడును గాని చంపింజిరి. దంపతులు తమ కాగోళులను గ్రామము క్షీణ్యతాను లలో దేనిదేని బంపించుట కిచ్చుచుండెదరు. ఒకనాడు పువ్వుదేవుని కులలో నొక్కనికి చాలగోళులు పెట్టెను. వాడు పది భరించి దాని మాధుర్యమున కలరి, తత్పదార్థప్రాప్తికి మాలమైన లేచితి యాదు నుమ్మరించినచో నట్టిది యింకను చిరివగ లభింపవచ్చు నని తొంగి, యాపనికై తెంజుచువానిని శ్రేణిని యొప్పబడిచెను. ఆపంజరము ద్వితీయముగా నచూతకను నిధింపబడుచు, బ్రహ్మముగా నెరిగి కొంత పలలము బుచ్చుకొనుటయు సంభవమై ను. ఈసూచు పోష్యులు లద గ్రహించి, గోపాంతకులును, మాంసభక్షకులును ననుచుచు నాచూలస లమ్యుల దాత రానివారినిగను, నువ్వు నా మువ్వను నింప సంకల్పించి నవాడు మాంసాధికారికాక పాధ్యతగలద్యోగమునినడిపుచ్చునుమి “మాల” యనబడునట్లును, ద్వితీయముగా పలంకాధికారియు మాంసప్ర దాత యగుచు, ‘మాదిగ’ యనబడునట్లును శరణిరి. అట్లు శాప సంత్రులగు నాగోపాంతకుల చంశాలే మాలమాదిగ లనఁ జెల్లి నట్లు శ్రీప్రాంతమునందలి యాదిమాంధ్రులు చిరకాలముగ నొక కట్టుకన చెప్పుకొనుచున్నారు.

2. మాల మాదిగల నిరస్వర సంబంధము

అనంతపురమండలమున మాలలు గ్రామములను మిగుల సమీప మునను, మాదిగలు దూరమునను నిండ్లుకట్టుకొని వసించుచున్నారు. ఈ

ప్రాంతమునందు మాంసాధిగల కేవిషయమునను బొత్తులేదు. అన్ని సంవత్సరములందు నెగిరివాగు వేలగునే యుండును. ఈకులభేదము బహుకాలమునుండి కలదు. చివర కది జాతితిరస్కారముక్రింద బరిణ మిగిలినది. మాలలు గలలో నొంజురులకు బండ్రి భోజనము లేదు. ఒకరిని బిసేరు వేలకరు ప్రాగరు. ఒక్క-తాంబూలస్వీకారమునదప్ప చిక్కిన దేశముయందును నొంజురులకు గలపు మెలుపులు లేవు. ద్వితీయముగా మాలలను మాదిగలను, మాదిగలను మాలలునుహీనులు. తిలకగాన నుభయగ్రములయందును గలదు; కాని తుగ్రాను వాసు లలో నెవ్వరును బొట్టుకట్టరు. నాగరకతగల ప్రదేశములందు నామ గాగుల కొంత తనల తిలకము ధరించుచున్నారు. విద్య నేర్చుకొనుట కీజాతివానికిని నన్నియోచనములేదు. ఉభయవర్ణముల బాలికా బాలకులును పువ్వుదేవుని గూగుమండి, విద్యాగ్రసమునకయి ప్రయత్నింప చుచ్చును. మాంధ్రులకంటె మాలలలో చాలిది శ్రేణి లధికముగ నున్నట్లు కన్పట్టుచున్నది.

అచారాండము

1. సాంప్రదించు—బ్రాహ్మణము

అనంతపురమండలలో బ్రాహ్మణుల హేతుగు నెట్టివను, బ్రాహ్మణుల జాతిగాని బంధుముడు ప్రవేశించినను నాదిమాంధ్రునకు దానివ్యయము రెప్పుడు. ఆమాంధ్రులకు నిర్మమనకు గొవేయు పాత్రను బ్రాహ్మణులకు సమీపించినను, బ్రాహ్మణులు తులసిచనమువలన నాదిమాంధ్రులకు నడచినను బంధువుని గూడెమే పాడగును. ఇం యీసూచు లనునందలి యాదిమాంధ్రులలోగల భీతి; కావున నీమండలమున బొత్తుకొట్టి నామాంధ్రులు తమవాడకు బ్రాహ్మణులను రానిచ్చుటకును, బ్రాహ్మణులచేతి భోజనము గ్రహించుటకును జనియుచు న్నారు. స్నానపానములను నిరస్వరంధరము.

* అచారవృత్తాంతములలో రాష్ట్రమునందలి యాదిమాంధ్రుల స్వనిహారము లొక మండలమున వేటొక మండలముతో బోల్చునెడల గొంతకుగొంత భిన్నించియున్నట్లు తెలియుచుండుటచే ననంతపురమండలమునందలి యాదిమాంధ్రుల చిరకాలాగతాచార వృత్తిని శేషమున యథాక్రమమున నిరూపించుదేశమున నిది వ్రాయబడినది. రాష్ట్రమునందు ప్రజానాయకులును, సంఘసంస్కారప్రియులును గేవల రాజకీయ రమగు తమకృపావీక్షణము నిట్టి సాంఘికదైన్య చరిత్రములవంక మగల్గి, పతితజాతిజనుల గుర్కగవిపాదపరిస్థితులకు మూలమగు కీలకము నెఱిగి, దాని దొలఁచుటకయి యనుతప్తహృదయమున—మనసారం గృహిణల్పచో నిక నాజాత్యభివృద్ధినిగూర్చి శంకించుపనియుండదు. ఇం దాదిమాంధ్ర పదమునకు సమముగఁ బంచమశబ్ద ముపయోగించు వ్యాసరచనా సౌకర్యార్థమేయని, పాఠకులు గ్రహించుదుగాక! సీ. ఆం.

2. ఆదిమాంధ్రుల వివాహవిధానము-అంతశ్శాఖలు

ఈమండలమునందలి ఆదిమాంధ్రులలో గౌరీపర్యాయములు, రజస్వలానంతర వివాహములు, వితంతుదాహములు మామకొను వివాహములు గలవు. పైగా దాసురాండ్రులకు యొకటి యున్నది. ఇందన్నింటను గౌరీకల్యాణములే ప్రశస్తములుగఁ బరిగణింపఁబడుచున్నవి. రజస్వలానంతర వివాహమునకుఁ బందరి, పచ్చతోరణము, ఉల్లేడ, కలశము, ముసుగు నీర, వారివాణము, బాసికము, నలుగు సేసలు లేవు. కన్యాశుల్కము మూడువరాలు మాత్రమే. తక్కిన వన్నియు గౌరీవివాహ క్రమమునే యనుసరించును. వారపుదాసరి యను కులపురోహితుఁడు పంపముల పెండ్లితంతు నడపును. వివాహము మూడుదివసులైనను, నైదునాళ్ళయినను జరుగును. రజస్వలానంతర వివాహవిధిని బరిగొనునైన దంపతు లితరుల నలుగు సేసలలోఁ బాల్గొన గూడదు. ఈపద్ధతి నచలంబిందిన గౌరీవివాహితులుగాని, మధ్యమావివాహితులుగాని అవికలు తొడుగదు. కొన్నిప్రాంతములలో మాత్రము నీరలకుఁ గంఠుక భాగము మున్నది. గుత్తి, తాడిపత్రి, కల్యాణదుర్గము (పశ్చిమప్రాంతమునఁ గొంపలకును) తాలూకాలలో స్త్రీపురుషావివాహ పద్ధతి యున్నది. తక్కిన భాగములందని లేదు; కాని యీజాతిలోఁ బంచపుష్పస్థి యన్ని పైపులును పుష్పముగఁ గలదు. అవిక తొడుగు కొని గోళమునగిన్నె బొట్టు ధరించుట సంపారీక్షణికంబై దాసురాండ్రులకుఁ బాతకము లాంఘనము. బస్విరాండ్రు కొందఱు నుదుట శ్రీమూర్తి ముగూడ నుంచుకొందురు.

స్త్రీలలోఁ బ్రథమవివాహమునందఁ బుట్టిన సంతతిని, ద్వితీయ వివాహమునందఁ గలిగిన సంతానమునకును సంతశ్శాఖాభేదములేదు. దాసురాండ్రుసంతతిని, విధివిధానమునఁ వివాహమాడినవారి సంతానమునకునుగూడ నట్టి తారతమ్య మేదియును గానము. ఆచారానుసారముగ వివాహము జరుగక యోషనమునుండి మామకొన్న పురుషుని నలనను, మగఁడు గలించిన పిమ్మట విటభర్తృవలనను పుట్టినసంతతికి గోళకులనియు, పండిగోళవలనియుఁ బేర్పు. కంఠుక భాగములేని ప్రాంతమున నీగోళములు కులభ్రష్టులుగ నెన్నఁబడుచును. రజస్వలానంతర కన్యావివాహపద్ధతియు, నీగోళకుల వివాహపద్ధతియు సమానమే; కాని సంతానమున మాత్రము గోళకులు భ్రష్టులనియు, రజస్వలానంతర వివాహితుల బిడ్డలు స్వభాతీయులనియు భావింపఁబడుచుండుట జీరకాలమునుండి యున్నది. ఈప్రాంతమునందలి ఆదిమాంధ్రులలో నింతకంటె సంతశ్శాఖలు పేరుగ లేవు.

3. ఆదిమాంధ్ర స్త్రీలు

హిందువులలోఁగల సమస్తజాతులయందువలె నాదిమాంధ్రులలోను స్త్రీలకు స్వతంత్రాధికారము లేదు. వారున్నతస్థలముల నాసీనులయి యుండఁదగదు. గోటిపైఁ గూర్చుండి సంభారములు సిద్ధము

యరాదు. చెప్పలువేసికొని తిరుగఁగూడదు. పదిమందిపురుషు లొక చోటఁగూడి మాటాడుచున్న సమయమున నామాగ్ధమున వెళ్లఁజట సింపిన స్త్రీ వినయభావమున వంగి యొదిగి పోవలయును. మగవారి యెదుట నింతు లొండొరులు దూషించుకొనరాదు. పరస్పరవాక్కులహములయం దెవ్వరును జెప్పు, చీఁపురు మున్నగు తున్గుసాధనముల నోట నుచ్చరించుట యపచారము. వయసుచెల్లిన పెద్ద ముత్తయిదువ యైననే తప్ప భర్తతో నేయువతియు మధ్యకాల కరుగుటాప్సర. నాగరకత హెచ్చినచోట్ల నీనియమములంతగాఁ గన్పట్టవు.

4. జాతినియమములు - కులదేవతలు

తాడిపత్రిభాగమునను, గుత్తిప్రాంతమునఁ గొంతప్రదేశమునందును నాదిమాంధ్రులకుఁ జాకలవాండ్రు నుద్ధలునుకలవని తెలియుచున్నది. ఊరకు లేజెవున నాదిమాంధ్రులకు స్వప్రసంగ; పంపముల శుభాశుభ కర్మలయందు నాద్యములు ప్రయోగింపగు మాఁట. ఆ మాంధ్రులు తమకుఁ దామే పరస్పరము కర్మకర్త గావించుకొనెను. హిందూపురము, కల్యాణదుర్గము, పెనుగింజ, ధర్మపురము, అనంతపురము భాగములలో నాగరకతవలసిన కొన్ని పట్టణములందుఁ బిప్పల దక్కినచోట్ల అంగవస్త్రమేకాని ఆదిమాంధ్రుల కంగవస్త్రములేదు. ఇందలకుఁ బ్రబల పాతకపు దాడిద్ర్య మేద్యము గ్రమక్రమముగ నది జాతినియమముగ మాఱిపోయినది. స్త్రీలలోఁ గంఠుకభాగములేని గోళకులఁగూడ నింతకంటెఁ బ్రబలమగు కారణము వోచును. పురుషులందు మూడునెలల కొకఁడైనను నాటునెలల కొకస్నానము పెక్కుచోట్ల సిద్ధము.

కుంటెమ్మ, కొల్హా పురమ్మ, గంగమ్మ, నల్లమ్మ, నల్లమ్మ, పెద్దమ్మ, బాటమ్మ, మారమ్మ మున్నగునవి యాదిమాంధ్రుల స్త్రీదేవతలు. జోతిబోనముల నర్పించి, కోళ్ల బొట్టెలను బలి యొసంగుచుఁ బంచము లీదేవతల నారాధింపరు. ఓబలేనుఁగు, పోతలప్ప, నరసింహుఁడు మొదలగు పురుషదేవతలను నిష్పక్షపాతమున పేద్యములతోఁ బంచములు పూజింపరు.

వృత్తికాండము

1. పంచముఁడు - నంటకాఁపు

వృత్తులు—ఈప్రాంతమునందలి ఆదిమాంధ్రులకు నేవ్యమే ప్రధాన జీవిక. మాలలు నూలుగుడ్డలు, కంబళ్లుగూడ నేయుచున్నారు. వా రేకులను మిగులనాణెముగఁ దీర్చి చాలసన్నముగ నడుకనేర్తురు. ఈ ప్రాంతమునఁ జీరకాలమునుండి మాలనూలు మిగులఁ బ్రసిద్ధిపొందినది. మాలలనేత బిగువునందును, నాగగకతయందును దొంగబాండ్రు నేతను మించుననుటకు సందియములేదు. ఇప్పటికిఁ గొన్ని యేండ్లక్రిందటి రుతుఁ దెక్కుతరములుగ రైతులకు మాలలే గుడ్డలన్నియు సిద్ధముచేసి యిచ్చు

చుంపిరని తెలిసెడిని. సేద్యమును, నేతయునుగాక మాలలకు దాసరి తనమును, పెట్టిపనియుఁ గూడఁ గలవు. ఉపవృత్తు లెన్ని యున్నను బంచమునకు వ్యవసాయము లేకున్నచో జీవిక కష్టతమమగును. కాన నాది మాంధ్రుఁ డెప్పుడును బంటకాపు నాశ్రయించియే యుండును.

అనంతపురమండల ఆదిమాంధ్రులు-గ్రామవాసులు-వ్యవసాయవృత్తి

పంచముల గృహపతి తనపూరులతో వ్యవసాయవృత్తికివలయు పట్టెడలు మున్నగువానికి త్రాళ్లు సిద్ధముచేయుచున్నాఁడు

అనంతపురమండలమునఁ బంటకాపు పంచములకుఁ బట్టుకొమ్మ, పంచమునకును, బంటకాపునకును గేలము సన్నిహితసంబంధ మున్నది. ద్వారకవిధ పుస్త్రులలోఁ బంచముఁడు పంటకాపునకు స్వయంప్రేరేపించును. క్రీరామున కాంజనేయునివలెఁ బంటకాపున కాదిమాంధ్రుఁడు విశ్వసనీయుఁడగు బంటు. కొన్నియెడలఁ బంటకాపు లింటి మాదిగలను స్వసంతతికంఠే నధికానురాగమునను, బ్రయబంధువులకంఠే గాఢాభిమానమునను జూచి మన్నించుచుండుటయుఁ గలదు. నూగోయ్య దయము మొదల ప్రమాన పర్యంతము నాదిమాంధ్రుఁడు పంటకాపు గృహమునను, మొలములలోను నొడలు పెంచి మనసారఁ బాటువడుచుండును. పంచముని విహారణరంగములు పంటనేలలే. పంటకాపు పసులకొట్ట నూతిని విరామభీషణము. ఒక్క- వంటయింటను, నుగ్రాణముండి రమునను దక్క- యజమానుని గృహమునఁ గేల స్వతంత్రవృత్తిని సంఘరిండ్, యందలి పిన్నపెద్ద లోఁ బూసలలోని దారిపాట్లు వెర్రించి, పంచమసోదరుఁ డుత్సాహోత్సాహమునఁ బనిచేయుచుండును. సమస్త శుభాశుభకార్యములయందుఁగూడఁ బంటకాపు సన్నిధిలోఁ బంచముఁడు సంధ్యుడయి యుండును. కింకరకబ్బ మీసేవకునియెడ సార్థకము. క్రిందివిషయములవలనఁ గాపునకును, నాదిమాంధ్రునకును గల సంబంధము విశేషపడఁగలదు. రైసునకుఁ బంచముఁడును, బంచమునకు

రైసును నియమానుసారముగ నిచ్చి తీసికొనవలసిన వ్యవస్థ చేపములు సయిత విందుఁ గ్రమరీతిని వివరింపఁబడును.

2. పంచముని విధి

ఒక యొకరము సాగుబడి గావిసేద్యమున కొక జత క్రొత్త చెప్పలు, కాండికొక చిల్లకొల, రెండుకాండ్ల కపిలేయెద్దల కొకచిల్ల పోటు, నాతిగ, పంచముఁడు రైసున కొనఁగనుండువలయును. పాలములలో నాకుపజులగున, నెరుఱుమోయుటగు, విత్తనము చల్లుటగు నొకమనుష్యుఁడు సనికి బోవుచుండువలయును. రాగి, తోపు, కొత్తి మొదలగువానిని విత్తివలసిన కాలమున నెచ్చికట్టు తీయుటకును, ససి గాగుటకును చెందునను లొక్కొక్క మనుష్యుఁడుఁబంతునఁ బనికి నట్టిచుండి యుండును. విత్తనపుగింజలుగాని, ససిగాని, లేనిసమయమునను, కపిలేయెద్దములు లయునపుడును, సాగుగూరినంతి వానిని మోసి తెచ్చుట కొక మనుష్యుఁడు నట్లు గూఁత్యకము. పాత చెప్పలు సవరించుట గూఁతమాంధ్రుని విధి. ఎద్దుల పట్టెడలకు తమ్ములుంచుట, చిర్రపు ముసఁగులు వేయుట, వారెలు పెట్టుట, మొలతోలు (కపిలేతోలునపుడు కృషికుఁడు పిక్కలకుఁ గట్టుకొనెడు సర్పాంబరము. దీనినే తొడతోలని కొందులందురు.) కట్టుట, పంచ

అనంతపురమండలాదిమాంధ్రులు-పట్టణవాసులు

చర్మకారకవృత్తి

“ఇంటియజమానునికి గౌరవార్థముగఁ బిన్న పెద్ద జోడు సిద్ధముచేసి యాయవలయును.”

మునకు ముఖ్యము. కపిలేచర్మము పాత్రగిలినపుడు దానిని బొంబులు సవరించుటకుఁ బంపముఁ జేవేళను సిద్ధముగ నుండవలయును. పంపకాంఘ గృహమున బట్టె యీనినతరువాత నొకటిన్నర నెలలలోపల లేగపుతి నొందినచో, చచ్చిన దూడసర్మ మొలిచి యంకారముఁ గుదిర్చి తల్లి యెనుమునుండి పాలుపిడుకుట కను వేర్వలుపవలయును. పాలు మాన్పుటకొఱకు దూడల మాతికిఁ సగిలించుటకయి పంపముఁకు ముండ్లచేక్కము కుట్టించి యాయవలయును. కాంఘసాని గొట్టమునకుఁ బర్మముతోఁ జెవులుచేసి యిచ్చుచుండవలయును. కదురు వశిరీర్చి యీచు నిర్మలు చేసి కాంఘసాని నిచ్చుచుండుట పంపముని యిల్లాలి కర్తవ్యము. సూర్యనంద్రగ్రహం సమయములయందు గ్రహశాంతి కర్మలకయి వెళ్ళుట కేసందర్భమున నాదిమాంగ్రుఁ డొకమనుష్యుని నిర్దేశములయలును. కళ్ళము చెక్కుట, యలిఁ శాస్త్రముచేయుట, యాదిమాంగ్రుని కార్యము. పైగు కోసినపిమ్మట ధాన్య మిలుచేరుకంఠాక కుచ్చ వేయుట, కంకు లాఱుబోయుట, యెండనానలలో గాసికి గానలి యుండుట, గడ్డి దొడ్డికిఁగోలుట, వామివేయుట మొదలగుపనుల నన్నింటిని బంచమసోదరుఁడే చూచుకొనవలయును. ఇంటియాజనునునికి గౌరవార్హముగ బిన్న పెద్దజోడు సిద్ధముచేసి యాయవలయును.

పంపకాంఘు యిండ్లు చెలిప్రక్కవ్రాయుటకును, కట్టెలు కొట్టుటకును నొకమనుష్యుని నిలుపుట పంపమున కావశ్యకము. రైతుల యిండ్లలో కన్య పుష్పవతి యొనపు డెతఁడు కొమ్ము గొరిజలీయవలయును. వివాహవేళలందుఁ బదిమందికి మించని యధికసంఖ్యాకులతో నాది మాంగ్రసోదరుఁడు రైతునకుఁ దోడ్పడవలయును. రెండు మాఁడుదినము లింటిమెత్తు, పూత, కట్టెలు కొట్టుట, మున్నగు పనులు చూడవలయును. అగూనిగులకుఁ బాదరక్ష లుబుద్ధులకుఁ బొగులులకుఁ బండ్లి కూడుతు రెంతయుఁ రమున నున్నవానిని గొనిపోయి సకాలమునఁ జేర్పవలయును. వివాహసమయమున ధాన్యపుఁ బాతఱకయి పెండ్లికుమారునకు బమలుజో డియవలయును. వివాహసందర్భములలోఁ దప్పెటలు మ్రోయింపవలయును ఆఱుబిడ్డ పుట్టినింటినుండి నూతన వస్త్రముతో నత్తగారింటికిఁ బోవునపుడెల్ల క్రొత్త చెప్పులజత కుట్టి యిచ్చుచుండవలయును. పంపకాంఘ గృహమున మగబిడ్డ పుట్టినచో, నాబాలకుఁ డైదేండ్లవాఁడైన పిమ్మట, చెప్పులజత కుట్టికొనిపోయి యాసాపనికిఁ దొడుగవలయును.

పిల్లులు, కొక్కులు, గాడిదలు, గుఱ్ఱములు మున్నగు నంటరాని జీవములు చచ్చి వీధులలోఁ బడియున్నపుడు వానిని గొనిపోయి గూరమున మఱుగుచేయవలయును. గ్రామమున జాతర, పండుగ, పబ్బములు మున్నగు రైతులపనులకయి దంజోం వేయవలయును. గ్రామదేవరసందర్భమునందు కట్టెలుకొట్టుట, చావట్లు చప్పరములు నిర్మించుట, వీధు లూచుట, డొరికిఁ బచ్చివోరణములు గట్టుట, గ్రామదేవత కావశ్యకమగు సమస్తోపకరణములను సమకూర్చుట, పలకలు కొట్టుట,

కొఱవికట్టెలు (పంజాలు) పట్టుట, బలివేయుట ఆదిమాంగ్రుని కర్తవ్యము.

అనాథప్రేతిములు మోయుట, అశుభకార్యములలో దహనాది క్రియలు గావించుట, వార్తలు గొనిపోవుట పంచమసోదరుని విధి. ఇంతియకాక రైతుసకత్యనందములగు చిస్కవేళలలో నెల్లఁ బంచములకు పనికి నెట్లుచుండవలయును.

3. పంటకాపుచున్నప్పుడు పంచములకుఁ బూదండగిన మేరలు

౧. కట్టెలకట్టె—ఒకనోటికి పరిష్కరిన నేబదిసేర్ల ధాన్యము నకు సరిపడునట్లుగ నిచ్చుట నొకపైరుకట్టయు, నొకవడయు. (గట్టిధాన్యము పండించు నోట్లనుచో నొక్కొక్కసాలమున నొకమనుజుఁడు మోయవలగు యొక్కొక్క మాటెండు కంకులును, జోడుగాక పిన్న పద్దజతి, కపిలేచర్మచాటు ఇచ్చినందులకయి బొన్న, రాగి పైరుపెట్టిన పట్టుల నొక్కొక్క కంకులమునను నొక మొంటిపటపుఁగంబళిమాటెండు కంకులును, గంపలు, చెబలు సవరించి నానికిఁ జర్మపుటకులు వేయుటయు, గాడలు బంకి జల్లులు మున్నగువాని నలుపుటయు లోనగు పనులకయి యిరు వసేర్ల ధాన్యము పట్టెగల గంపతో నొకగంపెండు కంకులు నాదిమాంగ్రుని కొసఁగవలయును.)

౨. ఒకకంకులు—ఆఱుమాండ్లు రాట్టపుచెవులు తీసికొని పోయి యిచ్చినందులకును, కదురు వశి తీర్చినందులకును, నొడిలో భరింపఁ జాలినంతచుండు నాదిమాంగ్రుని యిల్లాలికిఁ గాంఘసాని పెట్టెడు కంకులు.

3. పంపకంపు గింజలు—ధాన్యపు పంపకమునఁ గడకళ్ళము నాఁడు చావినేప్యపుఁబట్టిన నన్నిసాలములయందును బండెడు ధాన్యములోఁ బదింటి నొకపాలు పంచమునకుఁ బంచియాయఁదగిన గింజలు.

౪. పంపకట్టు—ధాన్యము తూర్పాఱుబోసిన తరువాత గట్టి గింజ లన్నియు రాసికిఁ జేర్చి విశిచేసి కొనభాగపు ధాన్యము.

౫. మిరాసిపట్టు—రాసి కొలచినతరువాత నడుగున రెండంగుళముల నిలువున నిలుచుండు గింజలు.

౬. రాసి యడుగువిసుపు—పంపకమైన రాసిలోఁ గొలత పోఁగా మిగతభాగమునందుఁ బంటుబట్టి విశిచేడు ధాన్యము.

౭. గన్నులు—గింజలన్నియు రాల్చుకొనఁగా తప్పదారి తగులు కొన్న సశితలను రాలకొట్టుకొనుటకై పంచమునకు నవలిపెట్టెడి యుత్తకంకులు.

౮. నెత్తిప్రానిక్రిందగింజలు—ధాన్యము తూర్పాఱుబోసి రాసికిఁ జేర్చునపుడు రమారమి యెనిమిదిసేర్లకు తగ్గక పంచముఁడు వేసికొనెడి గింజలు.

౯. కళ్ళ పూడ్చు—కళ్ళములోని గింజలు రైతుచేతితో నూడ్చుకొనఁగా నడుగున నందందు నిలిచేడు ధాన్యము.

౧౧. అతిముత్యము—సాత్రచెప్పులు కట్టి యిచ్చినపుడును, కట్టి మలిగిననాడును బొండ్లము (తాళు)తో గల కెంకాయ సరిమిలిని బెట్టెడు సంకటిముద్ద. (ఇతరసమయములయందు గూడ నింటిపని చేయుచున్నంతకాలము నాదిమాండ్రినను పంటకొంఠు భోజనము పెట్టుచుండవలయును.)

౧౧. కోడటికము—ఇంటియొందుట్టి నూలనపుస్త్రములతో నస్త్రగారియింటికిఁ బోవునపుడెల్ల సన్నపాపెట్టి యిచ్చెను ప్రాత్ర వస్త్రము.

౧౨. ఉద్దాలగింజలు—యజమానుని యింటిట్టినుఁ బూర్వచే ప్పులు తొడిగినపుడు బిడ్డిని పొగుచు లగిపడకుండ కట్టు పోసెను ధాన్యము.

౧౩. పెండ్లి యీవి—వివాహోపసంగము గూడెమునాకిల్ల నొకపూలు భోజనము పెట్టి, యింటినుదిగ కెనుపష్టముగాని, గూపుల బుపునుగాని, (కురువవాండ్రైనచోడె) కట్టెనుగాని, మేకనుగాని యిచ్చెడిదానము.

౧౪. అంబటిగింజలు—కపిలేయిక్రొత్తగా బొక్కెన సిద్ధము చేసిననాడు అంబటికొనుండ బిడ్డిను ధాన్యము. (ఈధాన్యము కొన్ని గ్రామములలో నాలుగున్నర నేర్లును, మరికొన్ని కొట్ల నాలుగేర్లును నిచ్చెడి పద్ధతి గలదు.)

౧౫. కుక్కలకోసిచ్చు—అంటరాని జంతువులు చచ్చిపోయి నపుడు వానిని లాగివేసిన పెట్టిపనికయి పెట్టెడు మూడునీర్లధాన్యము. ఎకరమునకు ముప్పావుమేర. పండ్లకొనికొని బొన్ని రాగి పంటల కొక్కొక కపిలేబావికి పండ్రెండునీర్ల ధాన్యముచునుట కనువైన కంకులు. వరిసాలనుగుచో నొక్కొక్కసెట్టిన నొక్కొక్కపంటకు వెన్నులవగ్గల గజము త్రాటిబిగువుగల యొకపైగుకట్ట. పంటనుబట్టి తిరి పముహూడ వేటుగ నుండును. ఇంటియకాక యుగాది, సంక్రమణము, మహాలయపూర్ణిమ, నాగలవతి, ఏకాదశి, పితృతర్పణము, అమావాస్య మున్నగు తిథులయందు దింటింట భోజనము పెట్టుటసూచి.

౧౬. వైబాబు—సాలపంటితోఁ బరువు చచ్చినపుడు పూర్తి యును, పెద్ద పసరము పడినపుడు సగమును నొసంగెడు చర్యము.

౧౭. కాలిపాడుగ—చురవాల్త కొనిపోయి బంగువుల కండు జేయు కాలమున భోజనము కట్టి యిచ్చుచు, పరువునకు రెండకాల వంతున నిచ్చెడు డబ్బు.

౧౮. ప్రేతసంస్కారము—కట్టెలు, పిడుకలు నూరిలోనుండి మోసికొనిపోయి శ్మశానవాటికఁ జేర్చి, కాష్ఠములఁ జేర్చి శవహారము చేసినందులకయి యొసంగెడు రు. ౨౫ ల పయికమును, దానితో నిచ్చెడు నాముదాలు నాలుగునీర్లు, ఉప్పు రెండునీర్లు. (ఇనిపోయి రవారి కంత్తక్రియలు జరిపిననాడు గృహపతి యాదిమాండ్రిలలోఁ

బండ్రెండుగురుకు భోజనతాంబూలము లగుర్చి, యొక గుంసాయబహు మతిగ నీయవలయును.)

౧౯. నుంతసాతిక—శరతు శుభమునకు నీ నెమరొత్తక మోసంగుమాడి.

4. పొదచూచునాడి యశగులకుఁ జెందవలసిన కొనుకలు, పంపిముని యితిధులు

౧. కొలసాని సుంకము—పంపిముడు కొటిపింపని కేడాది కొక్కొకపాడు కొటిసుంక మీయవలసి యుండును. ఈకాటిపా పడు పీదనాకాని సంతతివాడని తెలియుచున్నది. కొంపలు కొల్లఁ డనుచున్నాగుగాని యది నమ్మవలెదకాదు. మామభర్తము వెల యింది రత్నసులతో గుక్కోని పెంకొందించిన చంద్రఖండ శేఖరుని వంశపువాడనియు, మామభర్తామృతంబియనియు, నిందుల కారెండు ధరించిన నిధూతి, ఎముకలూసల పేరు, చర్మాంబకము, తెలపడగ, ఇట్టి కొమ్మ, కాటుక, కావివస్త్రము, కట్టగంటతో నిసర్జనము లనియుఁ గొంద అనుచున్నారు.

“మురీని ఫాలభస్మచర్మ - మలను నెమక పేరు ని

ట్లరయ నార్యులెల్ల నింద్య - మనుచు గూటుచుండఁగా

నెరసునేయ కివి ధరింప - నేమికారణంబు

నీ చరితమెల్లఁ జెప్పుమయ్య - చంద్రఖండ శేఖరా.”

అని గూతని చుత ధర్మములను గూర్చి పాఠ్యతి శివునిఁ బ్రశ్నించునప్పటి వర్ణన సందర్భమును బట్టి చిరకాలాగతమైన యట్టిశేషమే తమకు నుండుటచేతను, నందు బ్రోక్తములైన ధర్మములే తాము నాచ రించుచున్నందునను, దాచు చంద్రఖండ శేఖరుని సంతతికిఁ జెందిన వారమని యాజనులు నుడువుచున్నారు. గ్రామములయందు వసింపక శ్మశానములఁ గాఁపుంకి, యందువలనఁ దమకు లభించు కాటిమాడలచే నీవించుట వారికి ధర్మము; కాని యిపు డట్లుగాక యూరూరు తిరిగి బిచ్చమెత్తుకొనుచు, గాటిమాడలకొఱకయి సంవత్సరమున కొకతడవ కీరు పంపములగూడెము సమీపించుచుండురు. పంచములలోఁ బ్రతి కుటుంబమునను గుటుంబమున కేడాదికి రెండురూప్యములు, పండ్రెం డునీర్ల ధాన్యము, ఒకకోడి పీరి కీయవలసి యున్నది.

౨. మాస్తీనివాండ్రు—ఒకప్పుడు జేరికోమటి దేవాంగ కమ సాల ఒండెద్దుగాండ్ల ఏకల కొల్ల బోయ మాదిగ మొదలగు ‘పంచా చార (పంచాల) ఫణకట్టు’నకుఁ జేరిన జాతులవారు విశ్వబ్రహ్మను బుర స్కరించుకొని యొకప్రక్కను, నేతికోమటి లింగబలిజ పెట్టిబలిజ కుమ్మర చాడల తొగట మాల మొదలగు ‘సెట్టి ఫణకట్టు’నకుఁ జెందిన జాతులవారు వీరశైవునిఁ బురస్కరించుకొని యొకవంకను నిలిచి, మతవిషయములలో భగోరయుద్ధము సర్వరనియు, నాకాలమునఁ బంచాచారఫణకట్టునకు సహాయభూతులుగ వచ్చి తమశస్త్రవిద్యాకొ

శిలముఁ జూపిన చక్కను సింఘవాండ్రలో నీమాస్తినివాండ్రు కూడ నొక తెగవానియొక జెప్పుదురు. అందులకుఁ దాండ్రిగముగ వంశాచారమునుబట్టి యేడాది కొక్కపర్యాయము వీరు తమపూర్వుల బలదర్పాతిశయాదుల నూరూరఁ గొగి చెప్పుకొనుచుందురు. వీరికిఁ జదువు రాదు.

3. సింఘవాండ్రు—వీరలు గోసగిసంతతికిఁ జెందినవాండ్రు; లింగధారులు; అడ్డగంధము, నక్షత్రలుదాల్చి, యాచారపరులుగ నుందురు. చదువునేర్చి బలస్తంభసేవ్యాది గ్రంథములం బఠించి, యితరులకు వినిపించుచుందురు.

4. చక్కనువాండ్రు—జాంబంతుని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు నీలమని సంతతివారమని వీరు చెప్పుకొనుచున్నారు. వీరికి గాయత్రీధారణముగలదు. స్నానసంధ్యావ్యవస్థాన తత్పరులై, వీర లాదిపీఠమునంపి యింతయును జెల్లిన యుగపురుషుల చరిత్రముల, నేయుగమున నెవ్వ నెవ్వ జెల్లెనట్లు విన్నది కీర్తిగాంచినదియుఁ దెల్పుచు, జాతీయధర్మములఁ బ్రకటించుచు, కల్పస్మృతము, కామధేనువు, చింతామణి మున్నగు వాని యుత్పత్తి క్రమాదుల నెఱింగించుచు, ఆగతానాగత నృత్యంతములఁ దెల్పుచుండువారు. పంపములు వీరి నంటరానివారినిగ భావించి తమపాలెమునకు రానీయరు; నీరెత్తిపోయుదురు. వీరిని దాక్షిణ్యఁ దమకు వినాలెము నిస్సంశయమని యాదిమాండ్రులు తలంతురు. ఇంగు 1, 2, 3, 4 భాగములలో వివరించిన ముత్తైగలవారు పురప్రవేశమొనర్చి, యది సవలిపోవుననుక నాదిమాండ్రులు వారిభోజనవ్యయములను దాము భరించుటయకాక, ప్రతివర్గమువారికిని గడప యొక్కటికి నాల్గణాలను, సేరుధాన్యమును తాంబూల సహితముగ నొసంగి వారిని సాగనంపెదరు.

5. పెద్దయింటి కొల్లవాండ్రు—వీరు లాంగు, చుంగురుమాలు, కాలియంద, నీలికాపె, ముకుగాలము, నాగస్వరము రక్తచందనము ధరించుదురు. పూర్వము బ్రహ్మరథోత్సవకాలమున, పెట్టిఘోకట్టు వారిమంత్రశక్తిచలన పంచాచారఘోకట్టువారి లేరు నిలిచిపోయియుండ, విద్యాబలముచే నారభిముఁ దనముకుగాలములన లాగి, యుత్సవము సాగించిన పెద్దయింటి కొల్లవాని సంతతికిఁ జెందినవారమని యీ తెగవారు చెప్పుకొనెదరు. పాములు బట్టుట, మోడివేయుట, యింద్రజాలాదివిద్యలను గనఁబఱచుట, యీవర్గమువారి కార్యములు. వీరికిఁ గడపకు రెండణాలు, రెండుపావులగింజలు నాదిమాండ్రు లీయవలసి యున్నది.

6. ఆదిజాంబర మహాముని—పంచములకు గురుగ్రామములోని వారు. విఘాతి, లింగము, జన్నిదము, రుద్రాక్షులురీ దండకమండలువులు, పాగుకలు, పిడికాకు, కొంగ, నాలుగత్తి, త్రికూలము, గండకత్తి (వేటకొడవలి), కామగూంబరము మొదలగు వానిని ధరింతురు. గుట్టముపై వెక్కిరిచి నీలిపంచె వెలుచు, బంగారు తప్పెటలు మ్రోయుచుండ, బరివాళక గ్గముతోఁ జూపఱకుఁ గన్నులపండువుగ వెడలుదురు. వీరు

పంపముల పాలెమునకు బయలుదేలుటకు ముందు భటులతో శిష్యవర్గమునకుఁ శ్రీముఖ మంపుదురు. దాని ననుసరించి వారికయి పంచము లొకవిడిది కుదిర్చి, సవిశ్రాంతిచి, దానిఁ బచ్చతోరణములతోను, పందిరులతోడను గై నేసి, పాలెపు ముఖద్వారములకుఁ దోరణములు గట్టి, ముత్తయిదువులతో, మల్లెడ కలశములతో, పుష్పగంధ తాంబూల దక్షిణాదికములతో, పమకుడగిన పనికొమ్మ, పనిరాలు, కాళిముంత, ఆరే, అంపె, చినకట్టులతో (సింఘక్రీడాసహితముగ) నాడుచుఁ బాడుచు నానందభావము వెల్లివిరియ, సత్కారపూర్వకముగఁ జాలి మేరకడ నాదిమాండ్రు లాచార్యునకు స్వాగతి మొసంగి యుత్సవపురస్కరముగ మహావైభవముతో వారిని రాజవీధిని బాలెమునకుఁ గొని వెళ్తురు. గురుఁ డిశ్వముమీఁదనుండి దిగుటకు ముందుగ వారికి నీరాజనము సమర్పించి, యనంతరము పాదములు గడిగి యమ్మహాశయుని విడిదిఁ జేర్తురు. దేశికవర్ణుఁ డందున్నంతకాలము నాతనికిఁగలయు పదార్థములఁ గొదవలేక సమకూర్తురు. అనంతరము న్యయములు పోఁగాఁ గుటుంబమున కొకమాడ (రమంగమి యందుపాప్యములు) పంతున గురు డక్షిణ సమర్పించి, యడుగులకు ముఱుగలికి, విభవాభిరామము సాగనంపి, యాచార్యునిఁ జాలి మేరకడ పీఠొనెదరు.

ఉపసంహారకాండము

1. ఆదిమాండ్రులదగ్గరె-అందులకుఁ గారణములు
ఈమండలము నందలి యాదిమాండ్రులకు సేద్యమే ప్రధాన జీవికయని ననుక తెల్పియుంటిమి. వ్యవసాయమునకును, బంపములకులసృష్టికిని సవినాభావ సంబంధ ముండుట పాతకు లెఱుంగుదురు.

అనంతపురమండలాదిమాండ్రులు-గ్రామవాసులు
“పెద్దలలో శ్రీపురుషులును, వృద్ధులును బగలేలఁ దమ పూరిగుడిసెల నీడలలోఁ గూరుచుండి పుక్కిటిపురాణములతోఁ గాలమునర్గమునేయుచు, నుపయ సాయంపర్యయములయందుఁ దమ కిడ్డల నుపాదానమున కయి యూరిలోనికిఁ బంపుచుందురు.”

పురపారిశుద్ధ్యసంఘమువారి వశమున నున్న పట్టణములలో మాలమాది గలు వీధు లూడ్చుట, మఱుగు దొడ్లను శుభ్రముచేయుట మొదలగు పనులను జీవించుచున్నారు; కాని యీ ప్రాంతమునందలి యాదిమాంధ్రుల హీనదశ వర్ణనాతీతముగ నున్నది. ఇందులకు వారి కండగ నుండిన రైతుసంఘమున విశేష భాగము స్వవృత్తిమండి విరమించుట యొక ముఖ్యకారణము.

పెద్దపెద్ద యూళ్ల యందు శేలనీద్యము చాలము సమగరితన దనవచ్చును. సకాలవర్షము లేకపోవుట కృషికుల యుత్సాహము భగ్నమగుటకు బ్రహ్మసహాయము. ఇందులకు వోడూగ బావులబ్రతుకు గూడ పాడయ్యెను. చెరువుక్రింది కృషిమాత్ర మింకను గొనయుపిరి తో నిలిచి యున్నది. ఈమండలమునందలి గొప్ప చెరువులను జీవన ప్రదములుగ నుండిన యొకటి పెద్దతొడ్లకుగ నవ్యరాష్ట్రమున గట్టు పై చుట్టచేతను, నీరుము ప్పుభాగమునను బుక్కచట్టము, క్రొత్తచెరువు మున్నగు ప్రదేశములగుల నున్నవి. తొలకములు పెద్ద ముక్కలదిగ నొక నీటిచుక్కయైన గానకముగా, పేలగొలది యాప్యముల నెలచేయుచుండిన యన్నటిపల్లపుసేలు మెట్టపంటలనుగూడ గొలగాక, నిరగకములయి యున్నవి. ఈకారణములచే భవ్యవరము, పెను గొండ, మడికనిగా భాగములయందు పంటకాంక్షలను నేర్వహారము బట్టుచిక్కక నీవనాధారముల దిప్పిపోయెను. అందుచే నాగ్రహారములయందలి శ్రీశ్రీలతో నొక్కొక్కరు నొక్కొక్క కాకి పసములు చొప్పున గొని, యొకబాకి నుంచుకొని యురము పునానము చిరుగులపాలిపనులనుభోగియి యెడ్లను జరిపుకొని, తనూర్తిమువ్వన నుటుం బపోమణము జరుగనందున బుద్ధిగ్రస్తయి చేచుచున్నారు. సంత కాపు లిట్లు బ్రతుకులు పోనొట్టుకొని కష్టములను పుచ్చుటచే, వారి నాశ్రయించియండిన పంచములు లేవు. గాంధీజీ మేరలు నడిపగా, వృద్ధిచెడి, జీవనోపాధి కష్టమార్గముల బహుశ్రమయత్నములు గావింప మాని, దుస్థితికి పచ్చుచున్నారు. అందు కంటలు గ్రామాంతరములకు వెళ్లి యొముకలు, తోడ్లు గొనితెచ్చెననుని లెట్టెలకడ లెక్కలు నాయించి, సంచకాగములు తీసికొని, వాని నున్నటికప్పుడే సంచకాగములకును, త్రాగుడునకును వినియోగించి, గూర సంతకారములకయి క్రొత్తయజమానులను పెదకుచుండు. మఱి సంచలు కొనిపోయినచా నిలో నింటివెచ్చముల కుపయోగించుకొన్నది పోగా, నిలువపైకము తో జిన్నచిన్న గ వ్యాపారములు సాగించుచు, త్రాగుడునకును, యజమానుల ద్రోహవర్తనములకును పుట్టె, మరల లేనిలేక పశిపోవుచున్నారు. మఱియుఁ గొంపలు తెచ్చెను సరకునకంటే దీసికొనిపోయెడు ధనమే యధికముకాగా దానిని దీర్ఘజాలక, యజమానులకంట బడక నెలలకొలదిది దిరుగుచు, జీవర కెపుడో యాకస్మికముగ ఋణ ప్రదాతల హస్తగులై నూటికి ముక్కివైచి కూర్చుండి, నిర్దిష్టరాని మానహానికరములగు వేదనలకు బాల్పడి, కడకు దల తాకట్టు పెట్టు ముకు పచ్చుచున్నారు.

ఈమండలమునందలి యాదిమాంధ్రులలో నాత్మిగౌర వాత్మవిశ్వాసములు క్రమక్రమముగ నరుపగుటకు, ఆకులమునందు చచ్చి సేరుగుచుండెడి త్రాగుబోతుతనమునకంటే బ్రబలతరమగు కారణము వేటొండు కాన్పింపదు. ఇందుల కనుగుణముగ సోమరితనము సహితము వీరిలో నానాట వేరూనుచున్నది. పెద్దలలో స్త్రీలును, పురుషులును, వృద్ధులును బగల్గెల దను ప్రాగిగుడిసెల నీడలలో బరుంపి పుక్కిటిపురాణములతో గాలము వ్యర్థము నేయుచు, నునయసాయంస మయములయందు పడుబిడ్డల నుపాదానముకయి యూరిలోనికి బంపుచుండురు. పదిమందియున్న కుటుంబమున బాటుపడువార లొకరిద్దఱకటే నెక్కుడుమంది యుండు రను కొనరాదు. వానైసను దమరా బడిలో బాలభాగ మెప్పటికప్పుడే మద్యవిక్రేత కర్షించి వ్యర్థులగుచు న్నారు. త్రాగుడునకు స్త్రీపురుషు లెల్లగు సమానముగ నాడుకపడి యున్నారనుట విపరీతాభిప్రాయముగాదు. ఈగుణభ్యాసము గ్రామ నాశలయందుకంటే బహుగానులలో నధికమగుచున్నది. సాధ్య శాలి వారికి సెల్లియి ల్లవనోప్పును. అందుల పండితులు మద్యశాలకడ నున్నో బసిబిడ్డలను సయితము వంగిడుకొని, ఆహార గంధలుగూడఁ ద్రావించి యానందించుచుండుట కొన్నియెడల సంభవ మగుచున్నది. పల్లెలలో బడులలో వది కొంత రిద్దరుండుటకు విని ఆపశకమగుట కుండు, కేరం పెట్టుకొడికపోవుటయూ గాగ నులు కావచ్చును. ఇంతి యకాక గ్రామమగ్యాప లింకను సదీమముగ నున్నందున బట్టెనూ కృపంసము చేనేత లైదు నాశ్రయించి కొంతమంది గౌరవముననే కాలముగడపుచున్నారు.

ఆదిమాంధ్రులకుం దీత్రాగుడు హెచ్చుటకు హగ్గములు హెచ్చు. కులనిర్ణయము ననుసరించి ప్రతిశుభాశుభకార్యమునను వాగు మద్య స్వీకారము నత్యంత ముఖ్యముగఁ బాటించుచున్నారు. పోలిగ్రహణ ముహూర్తస్స పరయములయందు లురపుని వినిపామునకు పాతాలు గూక' యను కేర నొకరూప్యమును, నాడుబిడ్డ పెండ్లికి గలనాలు కానుక 'బాబులు'ను జేరి ముర్తియుప దశానమును, గృహపథు లాది నాంధ్రులలోని పెద్దల కొసంగవలసిన కట్టెల గలను. ఈవైచూన నొక కానియైన నిరుపలేక యంతయు మద్యవ్యాపార ముట్టకెక్కి ప్రశు బులండులు భాగములనుండు దీర్ఘవేదము గావింతురు. పండులలో ఎల్లప్పు భక్తులు. విషమ సంఖ్య గల సంచకాగములలో నాదేవతకు సాగుబోయుచున్నారు. ఒక క్రొత్తకడ నగళ్ల కింది పసపు కుంకుమములతో నాగుటయూ బూజించి, గూడెముల దాన సాగించి, యిష్టబంధువర్గముతో నిష్టాగోష్ఠి నుంపి సాగము గ్రోదరు. త్రాగుడు నలనాటులేని బిడ్డలను నాగ్ధి ముడి వియోజలుకొనవలయును. కొర జాతిర సంచకాగములలో గంధమువాయు , చప్పరములు నిర్మించుట మున్నగు కార్యములకయి వచ్చె భాగధన మెల్లగు సమానముగఁ జేరవలసి యుండుటచేత, నది ముఖ్యముగ కల్లుసారలకే వినియోగింపబడుచున్నది. కులసంబంధ మగు తిహ

పడినప్పుడు, పెద్దలు విధించుకొన్నద్రవ్యభాగమింటింటికీ జెండులయినను నియమమున, దానిని సురకయియే వెచ్చించి, పిన్నలును, చెడ్డలును సనుముగ నందుఁ బాల్గొనుచున్నారు. పురపాలకులవ్యసంఘకార్యాలయములయందు వెట్టిపనులలోనుండు పంచములు వేతనములందినదిను మొదలు నరుసగ రెండుమూడునాళ్లు కల్లంగళ్లు విడువరు. మాద్య సేవాభిరతిచేఁ బెక్కిండు పనులకుఁగూడ వెళ్లురు.

2. సంఘముల తోడ్పట్టు-పంచముల నెనుబట్టు

పరిపాలకవర్గమును, స్థానికసంస్థలును, సేవాసంఘములను పంచముల పురోభివృద్ధినిగురించి మండలమున బాహుళ్యమున శ్రద్ధవహించుచున్నది. నిమ్మజాతుల విషయమునఁ బ్రత్యేకగమనముగఁ బారి కొంతలను మజ్జింతకుళువుగఁ దీర్చుటకయి కార్మికశాఖయొక్కటి నియోగింపబడినది. పంచమబాలర విద్యాభివృద్ధికిఁ గల పాఠశాలలు విరివిగ నంపాదించఁబడుచున్నవి. గ్రామసౌత్కర్యసంఘములందును, స్థానిక, మాంధిలిక, రాష్ట్రీయసభలయందును వారికవకాశమొసఁగబడుచున్నది. మోయు వారియున్నతికి నలయు సమస్తసమిపాయమునను గావించఁబడుచున్నది.

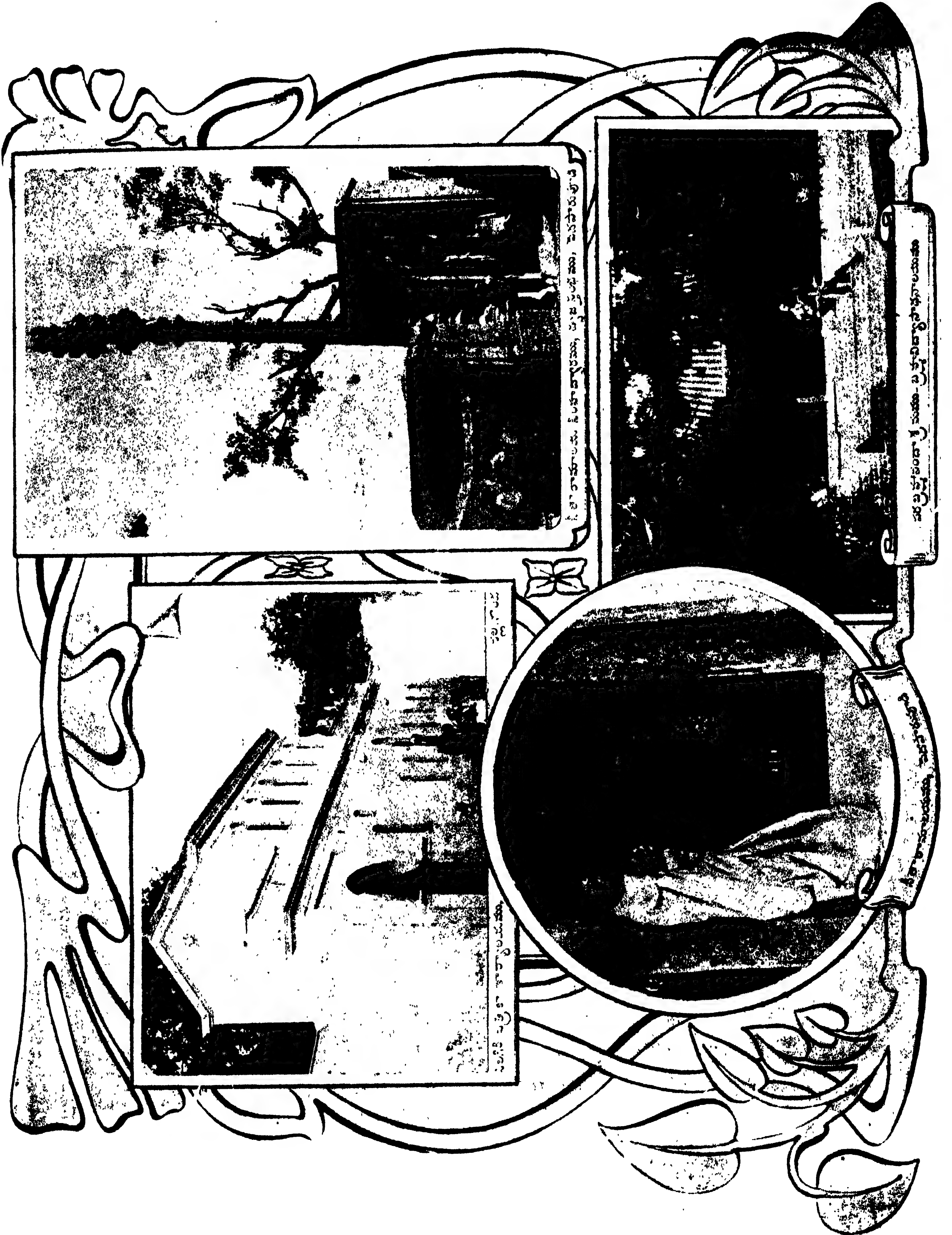
ఆదిమాండ్రుల నున్నతికిఁ గేంద్రీయ సాధనములలో విద్యప్రధానమైననుట నిర్వివాదాంశము; కాని దానివలని ప్రయోజన మొకకొంత కాలముననే వ్యక్తమగునది కానరాదు, నాఁటికి చుట్టిన నసురసురగుచున్న యీనరీద్రబాతియం నది యంత ప్రోత్సహసంజనకముగ నృద్ధి నొందుచుండలేదు. తలిదండ్రులు పదువేలుగనివా రగుటచేఁ దమసంతతికి విద్యావిషయమున నేవిధమునను తోడ్పడజాలకుండుట యటుండఁ వేళనుఁ దిండి తీర్థములైన నమగ్నలేకున్నారు. బాలరపతనమున కావశ్యకములగు పస్తువుల నసలే తీసి యాయ నిచ్చుగింపరు. రాత్రిలయందు బాలకులు చదువుకొనుట కింటదీపములలోఁ జనుగుండును. ఆదిమాండ్రుల చిడ్డలుగూడ తుదాకురు లగుటచే, విద్యార్జనమున పుష్పింపక వెనుబడుచున్నారు. ఆదిమాండ్రవిద్యార్థులు సంపదేరులగు నగ్రవర్ణజాలతోఁ గలసి విద్యాభ్యాస మొనర్చుటచేతి, వారి వేషభాసాదులందుఁ గొంతసాహస మార్పుగలుగుననుట నిస్సంశయము: కాని పంచమేతర పాతశాలలయందున్నతపలజా ఆదిమాండ్రకొంతటి నభీమాసభావమునఁ జూచుట యతును. ఉత్తమవర్ణమునకుఁ జెందిన యుపాధ్యాయులు కొందఱు పంచమవిద్యార్థులను గడ గంటఁగాంతరనువాచమునఁ గొంత స్యాము లేకపోలేదు. ఆదికారణముగ నగ్రవర్ణమునకుఁ జేరిన సహపాఠులుగూడ నాదిమాండ్రబాలకులను హేళనము గావించి, యుత్సాహభంగకరముగ మాటలాడెదరు; ఇట్టి భిన్నవ్యాపార మెంత కాలమో సాగనేరదని మన మెఱుంగుదుము. అయిన నాదిమాండ్రుల పెంపు పంచమేతర పాతశాలలలో వారిని జేర్చుటయందు మాత్రమే యాధారపడియుండలేదు.

వివిధసంఘములయందు గౌరవసభ్యులుగఁ జేరుటవలన ననంత పురమండలము నందలి గర్భనరీదులగు నాదిమాండ్రుల కచ్చిడు కిరీట

మేదియును లేదు. పలుకెగల మనుష్యులతోఁ గలసిమెలసి వర్తించుటచేఁ గొంతపజకు వారినాగరకత పెంపొందుననుటతప్ప, పంచముల భుక్తిమాగ్ధమున కది తోడ్పడకుండుట స్వప్తము. భుక్తికి సాధనము కాకపోవుట యటుండఁనది యొకవిధముగ వారినప్తమునకుఁగూడ హేతుభూత మగుననుట ప్రమాదకరవిషయముకాదు. ఈపదవుల కువ్వి హృది యని యబ్బుటవలనఁ దమ్ముఁ దామే ముఱచి, కష్టపడిపనిచేయు సమర్థత యుండియుఁ గార్యములపట్టిన ననాదనముమాపి, మిట్టపెత్తనములను పురగి, ఉన్నబ్రతుకులనుగూడఁ బోగొట్టుకొని, కష్టముల చూలైన యువకులు స్మృతిసంధమనఁ గలయుచున్నారు. ఒకపంచమసోదరుఁ డొకానొక సాధారణసంఘమున గౌరవసభ్యులముఁ జొంది కులవృత్తితోఁ బ్రవేశింపవలెనన, ఆంధ్రులవలన నుపా విధి, రాఁదగిన దెంచుకొనినది మించిన పాక్షికభృతిఁ గల్గితి ఋగ్రస్తుఁ డియ్యెను. మాత్రాఁ దో ను దెంచుకొను నున్నదిగోవాధికారము నాఁడుఁడుచిసి, పాఠమునను బ్రతుకుకొలుయు రుబడిల నీ సహజమునంది తన యుద్యోగమునందు గలపు గన్పెరిగితి నాంతిచెప్పి, సిక్కుల గుటుంబనిర్వహణము మన గమకాఁగాఁ బట్టులఁ జొందును. పోదగినవారి నెల్లఁ దీకించుట, పలుకుగను జుంకిన గిండుట, పుల్లబొలుపుమాటలచేఁ గక్షులను చించుట యిట్టివానికి బ్రతుకు దెగువు లగుచున్నవి. ఈమందిలమున నిట్టి స్థానములు పొందిగ నుండుటయు, నవి పంచమసోదరులకే లభ్యమగుటయు నెందును ంధులకు కానేరదు. ఎప్పుడునో ప్రధాన పట్టాములయందు మాత్ర మేయొకరిద్దఁలతో యిట్టి యుకాశ ముపురూప మాగఁగాని లభింపదు. హోలనిస్థానములకుఁగూడ నర్హులగు సోదరులగువన, మండలమునందలి యాదిమాండ్రులస్థితి దెంతిచారకరముగ నుండునదియు నూహించుట నులభము. నను నెఱుంగనివారిలో దినమున కొక్కట్రాబుఁ గడుపార నింతగంకి త్రోవఁగలవారి సంఖ్య యంత హెచ్చుగాదు. పెక్కుచోట్ల నాదిమాండ్రులు రెండుమూడు దినములుగూడఁ దిండిలేక పాడి నల్లలగుచుండుట తటస్థించుచున్నది. ఇక వ్రాయఁ జనుననేర్చినవార లెప్పుడునో స్వల్పసంఖ్యాకులుగ నున్న మనారంధ్రులు నేదియో యొక యుద్యోగము నాశ్రయించి, తిన్నామున సంసారియాత్ర సాగించుటకు శ్రమనొందవలసినవారుగనే యున్నారు. తోళ్లు తింగిడుచెక్క ప్యాపరములయందుఁ బ్రవేశించి, స్వలింత్రవృత్తితో జీవనము సాగించుకొనఁ దగుశక్తి వారికున్నను నిందుల కత్యవసరమగు మాలధనము నేకరించుట వారి కంతమాత్రమును సుభువుగాదు! కాన నీమండలమునందలి యాదిమాండ్రుల స్వస్థందజీవనోపాధికి వెరవుఁ గల్పింపఁజూచుట నాయకుల ముఖ్యవిధి యగుచున్నది.

3. అభివృద్ధిమార్గము

ఈవల నాదిమాండ్రులలోఁ బ్రతికుటుంబమునను దలయొకటికి రెండేసి యొకరముల మొకసేల యొసఁగ నిశ్చయింపఁబడినటులు తెలియుచున్నది. ఈపద్ధతి చాలమొకుఁ బ్రయోజనార్హమే; అయిన

శ్రీ వేదాంతాచార్యులు

శ్రీ వేదాంతాచార్యులు

అంబేద్కర్ సభ్యులు, బుద్ధులు

శ్రీ వేదాంతాచార్యులు

శ్రీ వేదాంతాచార్యులు

నిందును బంచముల పురోభివృద్ధినిగూర్చి కంకింపఁదగిన తర్కాంతము కట్టి లేకపోలేదు. ఈమండలమున నిపు డెందును వ్యవసాయమున కర్హ మగు నేలలు నిలువఁగో లేననుట నిజము. ఇంక మనపంచము సోన రులకుఁ జెందనున్నవి పోరంబోకుభూములే. పోరంబోకులన కొఱచూలిన సారవిహీనములగు మరుస్థలము లనుట వింతకాదు. అట్టి నిరుపయోగ ప్రదేశముల నెన్నింటిని గొన్నను మండలమునందలి యాదిమాండ్రుని దారిద్ర్యము పాయఁజాలదు. నూపునకుఁ దావలమయిన యీమండలప్రాణముల నిలువఁజెట్టఁ దలంచుచో, ముఖ్యముగ నిందు జలాధారములను విరివిగఁ గల్పించి, నానిఁ జింపొందించుట ప్రధానకర్తవ్యమును భావ మిహితే పెద్దలతోఁ బ్రబలతముగఁ గలదు. ఏఁటిఁట నెండులకు నుప కరింపక నిరర్థకముగ మున్నీటి పాలగుచుండు నేటినీటి నీప్రాంతము లకుఁ ద్రిప్పి మండల వ్యవసాయాభివృద్ధి కాదగుట గల్గించుటకన్న మండలాభివృద్ధికి మార్గాంతరము లేదు. వ్యవసాయము భారతమాతకే వెన్నెముక యగుట నది పెంపు పఱింపనిచో మండలసాభాగ్య మింతు నింప నేరదు. భారతప్రపంచమునకుఁ బ్రాణమయ్యుండగు పంటకాపు లేమి లోకదారిద్ర్యమూలముగాక మ శేమి? ఈమండలమందలి యాది మాండ్రుని వృద్ధి తగతరములుగఁ బంటకాపువశమున నుండిననుట యతిశయోక్తి కానేరదు. పంటకాపు నేవ్యపుబ్రగుట ప్రశస్తవశయం దున్నంతకాలము మూఁడుపూపు లాటుకొయలుగఁ, బంచముఁడే పంట కాపట్టు ముస్సోద్దులఁ గడుపార భుజించుచు నాకలియెట్టిదో యెఱుఁ గక, పేదటికమనునది తెలియక, యాచితీనిస్మృతండువలె నుండెను. నూపునలన వ్యవసాయ మంతరించుటయు, దానితోఁ బంటకాపు భగ్నహృదయుఁ డగుటయు, నాహేతువున మండలమున పీటుపెట్టు టయు, నందుచే నాది మాండ్రునివృద్ధి సన్నగిలుటయు సంభవము యైనను. వ్యవసాయార్హములై ప్రశస్తమియులైన నేలలు పంచలకొ లఁది యొకరములు దీరుపెట్టుకొని, యందులనఁ గానునీసమేని బ్రయో జనము గానకుండుట యటుండఁ, బచ్చలనొసఁగెడు ప్రయాససహితము పైకొన భూస్వాములే యెంచఁగో యలజడి నొందుచుండ, నెట్టి యాదరువును లేని తుంగయైనను మొలవని యూమరక్షేత్రముల నెన్నింటిని గైచిన మొనర్చికొనినను, బంచముఁ డందులన మూటగట్టుకొనున దేమియు నుండఁజాలదు. అట్టి నేలలకుఁ బ్రప్రభుమున జలాధారము లను గల్పింపఁ బ్రయత్నించుట నాయకుల ప్రధానవిధి. ఆగ్రూములను నేద్యమున కర్హ మగురీతి నొనర్చుకొని, తన్ములమునఁ జాలినంతద్రవ్య పపత్తిని బొందుదనుక తకాలినుండి వడ్డిలేకయో స్వల్పమైన వడ్డిపైనశో బుఁజ మిప్పించి, యాదైన్యవిచారపరులఁ గార్యావలంబులనుగ నొనర్చు టయనంతరము కాచుగినది. ఇదియైన నొక్కపెట్టున నాదిమాండ్రుని వశమొనర్చుటయు మేలుగాదు. ఒక్కొక్కయూరను బరోపకారనాం

శగల గ్రామపంచాయతీ సంఘముకట్టి యుండనేయుండునుగదా ! సహాయ ధన మాసమాజవశమున నునిచి, యాదిమాండ్రుల కార్యసౌక ర్యము ననుసరించి వారికి దానిని వినియోగించు విధమున నాసంఘ మువారి తోడ్పాటున నాదిమాండ్రులకృషిని చింపొందింపఁ దివురుట నాయకుల ధర్మము.

4. నాయకుల కర్తవ్యకార్యములు

చిగ్మకారకకర్మయం దాసక్తహృదయులగు యువకులను స్థలాంతరములకుఁ బంపి, వివిధములగు కగళిల్పములయందు నారలఁ గుళిలురుగ నొనర్చి, యాజాతిసోదరుల కులవృత్తికిఁ బోషణము గల్గింపవలసియు న్నది. వ్యవసాయమునకుఁ దరువాత మానవజాతిపురోభివృద్ధిని గాపాడు నది వాణిజ్యమే; కావున నెముకలు, తోళ్ళు, తంగడుచెక్క మొదలగు తాళకరములైన యనుకుల వ్యాపారములయందుఁ బంచమజాతి కభి దుబిఁ గొల్పుట యుక్తము. అందులకుఁ దగిన విధమునఁ బరపతిసంఘములు పాటుపడునట్లు చూచుట యవసగము. బాటలు చక్కఁజే యుట, గొవులు త్రవ్వించుట, కుంటలు గట్టించుట, ప్రభుత్వమువారి కట్టడములు నిర్మించుట, మొదలగు ప్రజాహితకర కైంకర్యములయం దుం, జిన్ననిన్నగఁ బంచములకుఁ బ్రవేశము గల్గించి, యావిషయమున వారికిఁ గేలాత యొసఁగుట యొప్పును. పంచమబాలికా బాలకు లలో యథాక్రమమున నొకనొక విద్యను సాగించుటయు, పగలు తీలు బడిలేని యువకులకు రాత్రిపాఠశాలలు స్థాపింపఁబూనుటయు నాయ కులవిధి. విద్యతోఁగూడఁ బంచముల చేతిపనులకుఁ బ్రోజెవ్వుదగును. బాలురకు నేతయు, బాలికలకు వడుకుటయు, గృహవితరణాదికము లును గణపఁబూనుట యుక్తము. ముఖ్యముగ మండలభాగములలోని ప్రధానపట్టణములయందెల్లఁ బంచమవిద్యార్థుల కుచితభోజన పసతిగృ హములఁ గల్పింపవలయును. ఈక్రియాకలాపములతోఁగూడ నన్నింటి కంటె నవసగముగను, నత్యంతవశ్యకముగను నాజాతియందలి పిన్న తె ద్దలతోఁ జక్కఁగఁ బాఠుకొనియున్న మధ్యపాఠ దురభ్యాస మహామ హీరుహమును గూఁకటివేళ్లతోఁ జెల్ల గించుటకయి వలయుప్రయత్న ముల నన్నింటిని గావించఁదివురుట లేస్స. ధర్మవ్రప్రాంతమునందలి పంచములు కలుద్రావకుండఁ గట్టుచిట్టము లేర్పఱుచుకొనిరిగాని, కొంతకాలమునకే యది యజగరోపనాసము ననుసరించెను. ఆ పెనుభూత ము వీడనంతవఱకుఁ బంచముల శ్రేయము నాసించి చేపెనుసర్వప్రయ త్నములను బూదిలోని హోమమునలెఁ బరిణమింపక తీఱదు. అట్లు గుచోఁ జిసర కాదిమాండ్రుల యున్నతి గగనకుసుమమే యగును. ఈకీలక మెఱిగి వర్తించి పంచములను బతనదశనుండి తొలగించి నాయకులు వారి నుద్ధరింతురుగాక !

ప్రభవశ్రావణ శుద్ధపంచమికి మత్స్యాయంపువర్షంబు లో
 యభవా! డెబ్బదిమూడు నిండె భవదీయావ్యాజదీవ్యద్దయన్;
 విభవాదుల్ మఱికొన్ని భక్తునకుఁ జూపింపం దలంపేని, నా
 ప్రభువా! సల్పు దృఢాంగు; నిల్పు నిజసేవన్, భక్తచింతామణి!
 మేలుం గీడు ఘటించెద-వేలో వంతుమెయి; నెదెపు డెట నెటా తెలియం
 జాలము; వేకువదేవా-తే లఱకా ల్లుటై మేడ దిగి నడ నడవన్.
 నరములబలహీనత కీ-వఱువాతను దేలువినము పరహాషధమా?
 మొఱవెట్టఁ గొండిసూచిక-నఱకాలను గ్రుచ్చితివి శివా! భవవైద్యా!
 ఆపద నేరికేనిఁ దరమా మరలించుకొనన్ స్వశక్తిచే?
 నోపరమేశ! లేదు వెర వొక్కఁడు నీనియమంబు మీఱఁగా;
 దీక్షము చేతఁ బట్టుకొని తేలుపయిన్ దెలవాఱుజామునన్
 నాపద మాని తద్విషమునం బగలున్ రెయి బాధఁ బొందితిన్.
 ధరణి యొకసారి గిట్టునఁ-దిరుగకమును విషపుబాధ తిరుగదు మణి మం
 తరమున మందున మాఁకునఁ-గొఱవిం జూడినటు తేలు గుట్టిన నొవ్వన్.
 చెస్పల నడచుచు నొక్కఁడు-సప్పమెగసి జంఘఁ గఱవ జామునఁ జచ్చెన్
 ముస్సలరాకడ నెవ్వఁడు-దప్పించుకొనంగలండు తన వెరవులచేన్?
 కేలును గాలు నొళ్లు మహికిన్ మఱి దేనికిఁ దాఁకకుండఁగా
 గాలిని నాకసంబునఁ బగల్ నిసి సంచరణం బొనర్తుమా?
 తే లెట దాఁగునో ముణిఁగి దీనిని గృహ్యముఁ జేసె స్రస్త్త హా!
 యేలొకొ; యింటిదొంగ నలయీశుఁడుఁ బట్టఁగ లేఁ డటండ్రుగా!
 మెయిఁ జొరఁ బాఱినంతన యమేయదురత్యయవేదనాకరం
 బయిన విషానలంబు తనయం దెపు డుండెడు వృశ్చికం బెటుల్
 సయిచునొ బాధ నాఁ జనదు, సాజము గావున దాని కద్ది; య
 ట్లయిన నెటుల్ మనున్ జనుల ప్రాణము దీయుగరాగ్ని సర్పముల్.
 గొల్లున నేడ్చుచుండఁ గనుఁ గొందుముగా ప్రజఁ దేలు గుట్టినన్;
 గల్లయొ నిక్కమో చెవులెకాని యెఱుంగవు కన్ను లెన్నఁడున్
 “జిల్లులువోవు బిందెలును జెంబులు” నం “డ్రొక వెండ్రు కూడెడుం
 బిల్లికి నేమి దద్విషము వేదననేయ” దటందు రెందతో.
 గోడమీఁదిబొమ్మ, గొలుసులబొమ్మ, వ-డ్డించుబొమ్మ యని పొడిచెడుకట్టు
 కథకు నర్థమైన ఘాతుకప్రాణిని-దలఁచుకొన్న నొడలు జలదరించు.

పూర్వ వాణిజ్యము

కిలాంబి రంగాచార్యులు గారు, యమ్.ఏ., బి.యల్., గర్భాం అప్పారావు గారు, బి. ఏ.

౧

సముద్రము ఋగ్వేదకాలమునాటి యా ర్యులకుఁ దెలియునా, శాలియదా యను విషయము గూర్చి విద్వాంసులు విభిన్నాభిప్రాయులై యున్నారు. ఓడలు ప్రయాణముచేయు సముద్రమార్గములు (సు-ముద్రయాః) వరుణునకుఁ దెలియునని ఋగ్వేదము(1-25-7)లోఁ జెప్పబడి యున్నది. (1-56-2) ఋగ్వేదములో వణిజులయొక్క వ్యాపారసందర్భమున సముద్రము చెప్పబడి యున్నది. వరుణుని యొక్కయు, వసిష్ఠుని యొక్కయుఁ బ్రయాణ పర్ణనలో సముద్రమును, నావయుఁ జెప్పబడి యున్నవి. (R. vii 88-3-4). తుగ్రకుమారుఁడైన భుజ్యుఁడు జనకునిచే శత్రుజయార్థము పంపబడి సముద్రమధ్యమునం దున్న పుడతనినొకలువవ్రక్కలై యతఁడును అతనిపైనికులును బ్రాణహానిఁ జెందనుండిరి. అపుడు భుజ్యుఁడశ్వినీ దేవతలఁ బ్రార్థించెను. అంత నశ్వినీదేవతలు పైన్యముతోఁ గూడ భుజ్యుని రక్షించిరని ఋగ్వేదగాథ యొకటి కలదు. మఱియు నీయశ్వినీదేవతలే వందతెట్లుగల తమయోడపై నీభుజ్యు నింటికిఁ బంపినారని చెప్పబడి యున్నది. (R. i. 116, 3.5)

సిరియా, సుమేరియా దేశములలో నీ నడుమఁ బురాణవస్తు శాస్త్రజ్ఞులు ప్రేతస్థానములు మున్నగువాని యందుఁ గన్గొనిన ముద్రాదికములపై ఋగ్వేదాది మంత్ర కర్తలగు ఋషులనామము లుండుటంబట్టియు, నీజిప్టుదేశమునందు సంగ్రహింపబడియున్న ప్రేతవస్తుములు కొన్ని

నీలిరంగుగల వగుటచేతను, నీజిప్టురాజ్ఞియగు హత్సెప్సిటు కాలములో భారతదేశమునందలి చందనము నీజిప్టు దేశమునకుఁ దెప్పించుకొనియుండుటచేతను, ఉర్రొప్తదేశమందలి చంద్రదేవతాలయ నిర్మాణమునందు హిందూదేశపు టేకుపయోగింపబడుటచేతను, వేదకాలము నుండియు భారతదేశమునకును, నీజిప్టుమున్నగు దేశములకును వర్తకము జరుగుచునేయుండెడిదని మన మూహింపవచ్చును.

౨

బూలరుదొరవారు భారతదేశీయాక్షర సంజ్ఞలు అస్సిరియాదేశ సంబంధమైన తోలముపై నుండు సంజ్ఞల తోడను, గ్రీస్తుజననమునకుఁ బూర్వ మేడెనిమిదితొమ్మిది శతాబ్దములనాటి మేషశాసనములందలి కొన్ని యక్షరములతోడనుసరిపోవుచున్నవని కనుఁగొనిరి. కెన్నెడిదొర వారు (1898 వ సంవత్సరములో జర్నలు ఆఫ్ ది రాయలు ఏషియాటిక్కు సొసైటీలో) సుమేరియా, సిరియా దేశములకును, భారతదేశమునకును గ్రీస్తు జననమునకుఁ బూర్వ మేడవశతాబ్దములో మిక్కుటముగ వ్యాపారములు జరుగుచుండెడివని కనుపఱచిరి. పాణినీయ సూత్రములంబట్టి ద్వీపాంతరవాసులతో భారతీయులు వాణిజ్యము జేయుచుండెడివారని నిశ్చయమగుచున్నది.

యవనులు మున్నగువారి వ్రాతలలోఁ గూడ భారతదేశమునకును, దదితర దేశములకును మిక్కిలి ప్రాచీనకాలమున విస్తారముగ వాణిజ్యము జరుగుచుండెడిదని తెలియఁజేయు విషయము లున్న వని విద్వాంసులు చెప్పుచున్నారు. హోమరను యవనకవివరుఁడు 'టిక్' అనులోహమునకు 'కస్సిటేరాస్' అనుపదమును వాడెను.

ఈలోహమునకే సంస్కృతభాషలో 'కస్తిర' అని పేరు. క్రైస్తవవేదముయొక్క ప్రథమఖండములో (Old Testament: Kings) రాజులంగూర్చి చెప్పెడు భాగములో సోల మనురాజుయొక్క నావలు, ఆఫిరు దేశమునుండి కొని వచ్చెడు వస్తువులలో తుఖు (మయూరము), కోఫ్ (మర్కటము), పెన్టాల్ఫిస్ (దంతము) అనునవి ముఖ్యముగఁ జేర్కొనఁబడుచున్నవి. తమిళభాషలో మయూరమునకు లూకి యని యందురు. సంస్కృతమున శిఖ యందురు. కోతికి సంస్కృతమునఁ గలియందురు. పైఁ జెప్పఁబడిన వదములు హిందూదేశముయొక్కఁ జిమ్మభాగమున నుండెడి యరేబియా మండలమై యూజి యుండుననియును, దత్సార్వకాలములో భారతదేశమునకును, బాబిలోనియా మున్నగు దేశములకును మిక్కిటముగ వాణిజ్యము జరుగుచుండెడి దనియును విద్వాంసులు చెప్పుచున్నారు.

స్మృతులు చూచిన, బోధాయన ధర్మసూత్రముత్తర హిందూదేశ వాస్తవ్యుల దురాచారములలో సముద్రయానమున జేర్కొనుచున్నది. ఇక జాత్యగ్రంథములం బరికించినచో జాతకకథలలో సనేక స్థలములందు సముద్రయానము పేర్కొనఁ బడుచున్నది. బనేరు జాతకములో బనేరుపట్టణమునకు నౌకలపై వర్తకులు పోవుచుండిరని చెప్పఁబడినది. బనేరుపట్టణము బాబిలాను పట్టణమనియే విద్వాంసు లూహించుచున్నారు. వాలహస్సజాతకమునఁ దాంబపన్నికి నోడలపై వర్తకులు పోవుచుండినట్లు చెప్పఁబడినది. లొశక, శిలానిసమ్మ, ధమ్మద్ధజ, పండర మున్నగు జాతకకథలలో సముద్రయానముఁ జేయువారు పడుకొనుచును, నావలు బద్దలై చావుతప్పి ప్రాణములతో నొడ్డునఁ జేరినవారి యిడుమలును బరిస్ఫుటముగ సభివర్ణింపఁబడుటచే నట్టివానిం గేవల కల్పితములని త్రోసిపుచ్చఁజాలము. మరియు నీ జాతక కథలలోఁ జెప్పఁబడిననావలు ఘనమైనవి. సముద్రవహిజ జాతకములో నొక నావయందే వేయిమంది రథకారులు

ప్రయాణమై పోయినట్లు చెప్పఁబడినది. శంఖజాతక కథలో నెనిమిదివందలమూరలు పొడవుగల యోడ పేర్కొనఁబడినది.

బనేరు, ధమ్మన్తజజాతకములలో సముద్ర మధ్యమున నోడ యుండునపు డోడనడుపువారు భూమియుండు దిక్కుఁ దెలిసికొనలేక కాకములను విడిచిపెట్టి, యవి పోవుమార్గముంబట్టి నావను నడిపి యొడ్డుచేరుచుండెడివారని చెప్పఁబడినది. మరియు దక్షిణాయకయంత్ర మెచ్చోటను జేర్కొనఁబడలేదు. ఈ సముద్రపు వర్తకులలో గొందఱొడ్డునంటిపోవుచు వాణిజ్యముం జేయుచుండెడివారనియు, గొందఱు సముద్రమునుదాటి దూరస్థదేశములకుంబోయి వర్తకముం జేయుచుండెడివారనియు మన మూహించుకొనుచును. గంభీరపట్టణ, భరుకచ్ఛ, రోహిక, సుచ్చారిక, కానేరీపట్టణ మున్నగు నొకాశయాస్థానములు కొన్ని జాతకకథలలోఁ జేర్కొనఁబడుచున్నవి.

3

క్రీస్తుజననమునకుఁబూర్వ మైదానువందల సంవత్సరములనాటి గ్రంథములంబట్టి చూడ ధైర్యశాలులగు వర్తకులు బహువృషభశకటములపై వస్తువుల సేకరించుకొని భారతదేశపు వివిధభాగములకుం బోవుచు వ్యాపారము చేయుచుండెడివారని స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్లు దేశములోనే వ్యాపారముజేయు వర్తకులు చనుఁగలంగూర్చుకొనిరాజబాటల ననుసరించికాని, సదులమీఁద నోడలపైఁ బోయికాని వర్తకముం జేయుచుండెడివారు. ఇట్టి చనుఁ లేనూఱు మొదలు వేయిశకటములవఱకుఁ గలిగియుండెడివని జాతకకథలలోఁ జెప్పఁబడినది. చనుఁల నేర్పాటుచేసి వాణిజ్యముం జేయువర్తకులు తమలో నొక్కని ముఖ్యునిగ నియమించుకొనుచుండెడివారు. అట్టివానిపేరు సథవాహుఁడు. ఈరితిని వ్యాపారముం జేయువారు బహుకస్తములకుఁ బొలగుచుండెడివారు. చనుఁను సంరక్షించుటకై రక్షకభటు లున్నను జోరులవలన హాని కలుగుచుండెడిది. సట్టిగుల్మ జాతకములోఁ

జనుపలను గొల్లగొట్టెడి మైదువందలదొంగ లొక్కగ్రామమున వసియించుచుండెడివారని చెప్పబడినది. చోరభయమునకుఁ దోడు ఘోరమృగాక్రాంతములగు నసములవలనను, నిర్జీరములగు నెడారులవలనను నిట్టివణిజులకు బాధలు కలుగుచుండెడివి. విశాలములగు నెడారులలోఁ గర్ణిధారులు సత్త్రములంబట్టి చనుపల నడుపుచుండెడివారని తెలియవచ్చుచున్నది. ఎడారులఁదాటవలసి వచ్చునపుడెంతవేడిమి మిక్కుటమగుటచే నట్టివారు ప్రమాణ మాపి విశ్రమించి, రాత్రిసమయములోఁ బ్రమాణము సాగించిపోవు నాచార ముండెడిదట.

చనుపలు ముఖ్యఃట్టణములలోను, వ్యాపారము మిక్కుటముగ జరుగుచుండేణిములలోను నాఁగుచుఁ గ్రయవిక్రయములను చేయుచుండెడివారని మన మూహించుచు గును. ఇట్టి వ్యాపారస్థానములయందు వస్తుజాలములు సమీపస్థ ప్రదేశముల కమ్మకమునకుఁ గొంపోబడుచుండెడివి. ఇట్టి స్థానములు సంప్రవిభాగమూలస్థానములై వర్తిల్లుచుండును.

దేశమునందుఁ బండుపంటలును, దుఁగూరుచేయఁబడిన వస్తువులును నిగమములకుఁగాని, షట్టణములకుఁగాని గొంపోబడి యచట నమ్మబడుచుండును. వాణిజ్యస్థానములకు నిగమములందుఁగి. వస్తువులమూల్యము బేరమువలననే నిర్ణయించు బడుచుండెడిది. అర్థశాస్త్రములందును, ధర్మస్మృతులయందును, వస్తువులధరలు రాజులచే నిర్ణయించు బడుచుండవలె నని చెప్పబడినను, జాతిక కథలకాలము నాటికి మాత్రము (కీస్తుజననమునకుం బూర్వమాత్రేషుశతాబ్దములనాఁడు) అట్టినిర్ణయము లుండియుండలేదు.

షట్టణంబులలో నాఁణంబు లుండెడివి. వర్తకులలో లావణికులు, శలాలుకులు నేతజాతివస్తుక్రయ విక్రయములనే చేయుచుండెడివారని తెలియవచ్చుచున్నది. (పాణిని ౫౧-౫౪)వలె గాడిదలపై వస్తువులను వేసికొని వీధులందుగుంచు దమతిమవస్తువులను వర్తకులకమ్ముచుండెడివారు. ఆఁణంబులందు లేక షణ్యాగారములందు వివిధవస్త్రములు, ధాన్యములు, పుష్పములు, సుగంధిద్రవ్యములు మున్నగు వాని నమ్ముచుండెడివారు. బజారులలో రథములు, బాణములు, కరవాలములుగూడ నమ్ముచుండెడివారు. షట్టణములలో సురాపాన గేహములు (కల్లుపాకలు), పూటకూటియిండ్లు, మితాయిదుకాణములు నుండెడివి. (షణ్యాగార, శౌదనిక, షక్రమాంసిక). మేఁకలు మున్నగువాని జంపి వాని మాంసము నమ్ముటకై సూసగృహంబు లుండెడివి. (అర్థశాస్త్రము, రెండవ ఖండము: విషయ (i. 20, ii. 267). కూరలు, చేఁబలు మున్నగువాని బురద్వారముల దుంచి యమ్ముచుండెడివారు.

రాజసేవకులలో 'అగ్నికారకుడు' అనువాఁడు రాజోపయోగార్థమైన వస్తువుల క్రయధనమును నిర్ణయించుచుండెడివాఁడు. ఈయగ్నికారకుడే స్వదేశవస్తువులపై వానిమూల్యములలో బుడ్రడెండన పంతును, బరదేశాగతవస్తు ముఖ్యములలో బదియవ పంతును గరములుగ విగించి బహిష్కరణకులచే వసూలు చేయించుచుండెడివాఁడు. సుర, ద్రాక్షరసము మున్నగువానిపైఁ గరములు విధించబడుచుండెడివి. అట్టివానిని వసూలు చేయువాఁడు గ్రామణికుడు.

రాజనా నీ కళాకళికావోలె జనించి - పెంపు గాంచిన గుణోపేతుఁ డగుట
చెలువారు కురురాజ్య సింహాసనమ్ము న-లంకరించు ప్రజానురాగి యగుట
అమిత దోర్బలులు భీష్మాదిమహాయోధు-లాస్త బాంధవులు, సహాయు లగుట
సకల రాజన్యమస్తక విభాసిత పద-ద్వయుఁడు పాండువిభుండు తమ్ముఁ డగుట
అంబికేయుని సంబంధ మన్నివిధుల-నర్హతమ మంచు నెంచి నీయనుఁగుఁ దండ్రు
యెఱిగియును బుట్టుగుడ్డి కిం పెనఁగ నిన్నుఁ-బరిణయము చేసె సుబలభూవరకుమారి!

నయనానందము లేని రాజటవె! నానాధుండు మేలంచు న
ప్రియముల్ వల్కలక తల్లిదండ్రులయెడన్ ప్రేమమ్ము నిండాడ నే
పయనంబైతివి హస్తినాపురికి నీభవ్యస్వముల్ లోకవి
స్మయకారిత్వ మహత్త్వముం బొరసి శశ్వత్కీర్తి సంధిల్లఁగన్.
ఎన్న సతీత్వసిద్ధి కిదియే తగవైన సుధర్మవృత్తి నాఁ
గన్నులఁ బట్టముం బటచి గాఢతరాఢతిమాన భక్తిసం
పన్నతఁ గాంచి భర్తృపదపద్మములన్ సతతమ్ముఁ గొల్పుచున్
జెన్నెసలార వర్తిలి ప్రసిద్ధి వహించితి వెంతధన్యవో?

ప్రకృతి సౌందర్యమును జూచు భాగ్యగరిమ-పతికి లేదంచు నీవును బడయవైతి
కనులు గల్గియు లేకున్నగతి మెలంగ-నెంతటి మనోబలమ్ము వహించి తమ్మ!

తనయుల నూర్వారం గని పదంఁడి కూతును గాంచి యెన్నఁడున్
గనుఁగొనవైతి బిడ్డలను గన్నులఁ గట్టినకట్టు విప్పి యే
జనని సహింపఁగాఁ గలుగు సంతతి నిమ్మొయి జూపి కుంపి నీ
కెనయె సతీలలామలు మహిమలయమ్మున నెందుఁ జూచిన్.

పొలుపార సవమాసములు మోసి చిరతః-ఫలము నాఁ బడసిన భవ్యమూర్తి
మూఁడుప్రాద్దులు నీకు మ్రొక్కునట్టిగుణాధ్య-భానుమతీ దేవి ప్రాణవిభుఁడు
అనుఁగునెచ్చెలికాని యసదు వాయఁగ సంగ-రాజుగాఁ జేసిన రాజరాజు
రాజ్యలక్ష్మీకరగ్రహణలోలత నొప్ప-త్రైలోక్యనుత మహాస్థైర్యఘనుఁడు
విజయమును గోరి తన్ను దీవిపు మనఁగఁ-బ్రత్రవాత్సల్యమును ద్రోసిపుచ్చి యున్నది!
ధర్మమే గెల్చునని చెప్పఁదగితి వమ్మ!-పుడమి నీవంటిధర్మ విస్ఫురిత గలదె?

భవ్య, లోకారాధ్యుఁ, బరము, నురుక్రము-శపియింపఁ జాలిన సత్వగరిమ
ప్రేమారఁ గొడుకు శరీర మెల్లను వజ్ర-నిభముఁ జేసిన సమున్నిదశక్తి
యమసూతి, రాజసూయపవిత్రు పద నఖి-ములను గందించిన యలఘుమహిమ
జరత చంద్రునివెన్నఁ జనెడి చంద్రికపోల్కి-బతితోడ నడవి వెంబడిన ఘనత
వెలుగు లై నేతుశీతపృథ్వీధరాంత-రమున నీపుణ్యభూమి సంతమన మెల్లఁ
బాపి యిల్లాండ కెపుడు సౌభాగ్యలక్ష్మీ-నోజఁ గూర్చుత! గాంధార రాజతనయ!

అనంతవరతామ్రశాసనము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

శాసనము రాగితేకు లిప్పడు గానరావు. సర్వే
యర్ జనరల్ మెకంజీదొరగారియొద్ద నుద్యోగిగా
నున్న 'మల్లయ' క్రీ. 1811 సం. డిసెంబరు 16 వ తేదీని
రాగితేకులనుజూచి మూలముప్రతి వ్రాసికొనివచ్చినాడు.
ఆప్రతిప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలలోనున్నది. దానినిబట్టి నే
నీశాసనమును బ్రకటించుచున్నాడను. అనంతవరములో
నే డా.రాగితేకులు దొరకు నేమో యని యక్కడివారి
నడిగితిని గాని యెవ్వరును నున్నట్టు చెప్పలేదు. అప్పుడున్న
యాతేకు లీనూటపదునేడేండ్లలో నెప్పుడో యెందుకిం
దనో మాటియుండవచ్చును.

శాసన గౌరవము

రెడ్డిరాజులతర్వాత నొడ్డరాజులు తెలుగుదేశమును
గొంతకాలము పరిపాలించిరి. కాని నే నెఱిగినంతలో
నేడు చరిత్రములు వ్రాసి ప్రకటించినవా రాయెడ్డ
రాజుల పరిపాలనమును గూర్చి విపులముగా పరిశోధనము
జరపలేదు. వారిశాసనములుగూడ నెక్కువగా దొరక
లేదు. కీర్తిశేషులయిన బుక్కపట్టణము రాఘవాచార్యు
లుగారు మాత్రము కొంచెముగాఁ దమ యాంధ్రదేశ
చరిత్రలో * వీరినిగూర్చి చర్చించిరి. శ్రీకృష్ణదేవరా
యలవారిచేఁ బరాజితుడై తనకుమార్తె నారాజేంద్రున

* ఈగ్రంథ మమృదితము. ఈరాఘవాచార్యులుగా రించుమించుగా నిరుపదియేండ్లక్రింద కీర్తిశేషులయిరి. బోడ్డుమెంబరగు కార్తైకేశ్వ
దొరగారి ప్రాపున వీరు పెక్కుశాసనములను బరిశోధించి యాంధ్రదేశచరిత్రను గొన్ని వాల్యములుగా వ్రాసిరి. అందుఁ గొన్ని వాల్యములను మద్రా
సులో నున్న యాదొరగారికిఁ బంపినట్లు తెలియును. దొరవారాగ్రంథములను సరిగా సంరక్షింపకపోయియుండురు. మన్నిత్రులు మా. రామకృష్ణ
కవిగారు పెక్కువత్సరములకుముందు గుజిలీపుస్తకములయంగళ్ళలో వ్రాతప్రతులను శాసనచరిత్రవిషయములతో నున్నవానినిజూచి కొంతసామ్మి
చ్చి కొనిరట! కాకతీయులనుగూర్చి వ్రాసినభాగము వారిదగ్గఁగలవట! మఱొకపట్టు చరిత్రలో వ్రాసిన విషయములకు ఆకరములయిన
శాసనములు గొన్ని గలది. అట్టిది శ్రీకవిగారు నాకు ఎరవుగా ఒసగిరి. వారు నాకొసగిన వ్రాతప్రతికాగితములు మిక్కిలి నిస్సారములై
చూర్ణము లైపోయినవి. అందలిశాసనము లనేకము లిటీపల ప్రకటితము లయినవే. క్రొత్తవిగాఁ దోచినవి కవిగారుగాని, వారియనుమతిని నేను
గాని ప్రకటింతుము. ఇది యిట్లుండె. నే నే డెనిమిదేండ్లక్రింద గుంటూరుజిల్లాటూరులో నుండఁగా నర్సారావుపేటలోను, పొన్నూరిలోను
గ్రంథకర్తయగు శ్రీరాఘవాచార్యులవారికుటుంబమువారిని యాదృచ్ఛికముగాఁ దెలిసికొనఁగల్గితిని. వారిదత్తపుత్రులు తమయింటఁ బాడిపాడియై
చెడిపోయి యొకవాల్యము పెంటపాలుకాఁగాఁ దత్తుల్యదశలోనున్న వేటొకవాల్యమును నాకుఁ జూపిరి. కార్తైకేశ్వదొరగారికిఁ బంపినవాల్య
ముల ప్రత్యంతరములుగాఁబోలును వారియింట నున్నవి. నేడు క్రొత్తవిగా నపేక్షింపఁదగిన విషయము లనేకములు లేకున్నను, నేటి చరిత్ర
కారు లెవ్వరును దలలేత్తక పూర్వము అనన్యసాధారణమయిన పరిశ్రమచేసిన మహనీయుని గ్రంథమని కన్నుల కద్దుకొని పెద్దలయగ్గులఁబోలే
నాచినిగిన తునుకలకట్టను ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలకుఁ జేర్చితిని. అంతగానింగ్లీషురాని యావిద్యాంసుని యట్టిపరిశ్రమచేఁ బరితోషితుడైకార్తై
కేశ్వదొరగా రాయనకు ఫస్టుక్లాస్ రివిన్యూఇన్స్పెక్టరుపదముననుండి సబ్ మేజిస్ట్రేటు ఉద్యోగము నిష్పించిరి. ఈయాచార్యులుగా రిట్టి
చరిత్రరచనమే కాక కువలయాశ్వవిజయమని ప్రశస్తమయిన తెలుగుప్రబంధమునుగూడ రచించిరి. దానినిగూడ ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలకుఁ
జేర్చితిని. మాసిఫానున్న మహనీయుని పరిశ్రమను బయల్పఱుపఁగల్గినందుకు సంతోషించితిని. కాని యామహనీయుఁడు నేకరించియుంచిన
తామ్రశాసనము లిందుమించు 10, 15 అపరిశీలితములుగా వారి యాఁడుతారు కాఁగులక్రిందను, గంగాళములక్రిందను మార్పించిరని తెలిసికొని
వారిపుత్రులును, నేనును వగవలసినవార మయితిమి.

ఆంధ్రపత్రిక

కర్పించి శరణాగతుఁ డయినవాఁడు, తెలుఁగుదేశమును బాలించిన యొడ్డేరాజులలోఁ గడపటివాఁడు నగుప్రతాప రుద్ర గజపతిది యీశాసనము. ఈరాజుశాసనము లింత వఱకు రెండుమూఁడు మాత్రమే దొగకెను. అందు విశేషవిషయము లంతగా లేవు. అవి యును ముదిత ములు గాలేదు. ఈశాసన మన్నింటికంటె గొప్పది; అపూర్వవిషయములు గలది. కాన దీనిఁ బ్రకటించు చున్నాఁడను. అపూర్వవిషయము లేవో యికఁ దెలియఁ గలవు.

అర్థసంగ్రహము

వరాహహేరంబసింహాద్రిన్యసింహులు మువ్వరు మూఁడుశ్లోకములలో స్తుతింపఁబడిరి. 4. సూర్యప్రశంస. 5. ఆ(సూర్యుని)వంశమునఁ బరాక్రమశాలి యైనవాఁడు కపి లేశ్వరుఁ డనురాజు జన్మించెను. 6. ఎప్పుడును దానము లొస గుచుండు నీగజపతిని లోకులు సింహాసనవర్తులగు మూగురురాజులలోఁ బుణ్య వ ద గ్ర గణ్యుఁ డని పేర్కొనుచుందురు. 7. ఈతఁడు అనేకాగ్రహారముల నొసఁగెను. 8. ఈతఁడు బలాత్కరించి కర్ణాటరాజధాని యైన విద్యానగరిని తన సేనలతో నరికట్టి సమున్నత మయిన మానమునుబోలె హెచ్చుపన్నును గైకొనెను. 9. ఆతనియానతిచొప్పున కుమారహరివీరవిభుఁడు దక్షిణ గిక్కును జయించి శత్రురక్తసిక్తమయిన తనఖడ్గమును దక్షిణసముద్రోదకములందుఁ గడిగెను. 10. ఉత్కళ దేశ నాయకుఁడగు నాతఁడు (కపిలేశ్వరుఁడు) దిగంతసామంత కిరీటమాలికామణిద్యుతిద్యోతితపాదుఁడై కటకము రాజ ధానిగా రాజ్యమేలెను. 11. ఆతనికిఁ బురుషోత్తముఁడు కుమారుఁడు. ఆతనియెడ వసుంధర పతిప్రతాధర్మము నెఱపెను. 12. ఆతఁడు మహాదాత. 13. ఆతనిప్రతాపాగ్ని జ్వాలయో యనునట్లు కుసుంభవర్ణము గలది ధ్వజపటము కానరాఁగా, శత్రువులు చిదికిపోవుచుండువారు. కర్ణాట దేశాధిపుఁడయిన నరసింహరాజు అభయయాచనాంజలితో ఉదయగిరి నర్పించుకొని తనప్రాణములఁ గాచు

కొనెను. 14. ఆతనిధాటిని విన్నంతనే శత్రుదాజు లడవులపా లగుచుండెడివారు. 15. ఆతనికిప్రతాపరుద్రుఁడని కుమారుఁడు జన్మించెను. 16. అమాత్యులచే అభిషేకాది సత్క్రియలఁ బడసి వృద్ధి పొంది యీతఁడు తండ్రికిఁ దర్వాత రాజ్యమేలెను. 17. ఆతఁడు యుద్ధమందు కాల రుద్రుఁడని, దానమందు కల్పవృక్షమని, సకలజనరంజన మందు చంద్రుఁడని, సౌందర్యమందు మన్మథుఁడని, విద్య లందు బ్రహ్మయని తలఁపఁబడుచుండును. 18. ఆతఁడు కర్ణాటాంగవిదర్భతురుష్కరాజులకు వెఱపుగొలుపు వాఁడుగా నుండెను. 19. ఆతఁడు సేనాసమేతుఁడై దక్షిణ దిగ్విజయార్థము దాడివెవలి కృష్ణాతీరమును జేరి బ్రాహ్మణులకు భూదానము చేయ నుద్దేశించెను. 20. 1422 అగు శకాబ్దమందు రౌద్రవత్సరమున కార్తికమాసమున (పూర్ణిమా) గురువారమునాఁడు చంద్రగ్రహణపుణ్యకాల మున శ్రీవీరరుద్రగజపతి కృష్ణానదీశ్చిమతీరమున సస్య శ్రీయుతమై విరాజిల్లుచున్న యాతుమూఁడియను సగ్రహార తిలకమును బ్రాహ్మణులకు దానముచేసెను. 21. సర్వవిద్యావిశారదులయిన బ్రాహ్మణులతోనున్న యాతుమూఁడియగ్రహారము సూటయైర్వయెని మిది భాగములుగా విభాగింపఁబడినది. 22. వృత్తిమంతుల గోత్రనామములు చెప్పఁబడినవి. ఉత్తరవీధి నారంభించి తూర్పువీధినుండి ప్రదక్షిణక్రమముగాఁ జూడవలెను. తరువాత భాగస్వాములగోత్రనామములు, భాగసంఖ్య, నీమాచిహ్నములు గలవు.

దత్తాగ్రహారము

ఆతుమూఁడి అనఁగా, తెనాలితాలూకాలోని అనంతవరమే. మెకంజీదొరగారి లోకల్ రికార్డువాల్యంట్లో, “ఆతుమూఁడి ప్రతినామధేయమయిన అనంతవర” మని వ్రాత కలదు. మఱియు, నీశాసనమునఁ జెప్పఁబడిన యెల్లలు నేఁడును నావ్యవహారముతోనే కలవు. అవి తెనాలి తాలూకాలో కృష్ణాతీరమున విద్వద్బ్రాహ్మణ భరిత మయిన గొప్ప గ్రామముగా వెలయుచున్న ‘అనంతరవము’

అజంతా చిత్రములు

కొ. నరసింహాచారి గారు

౧. అలంకార పైఖరి-బుకటక గుహాలయమునందలి చిత్రము

3

శిరోజాలంకారములు

౨

౪. నృతనానము

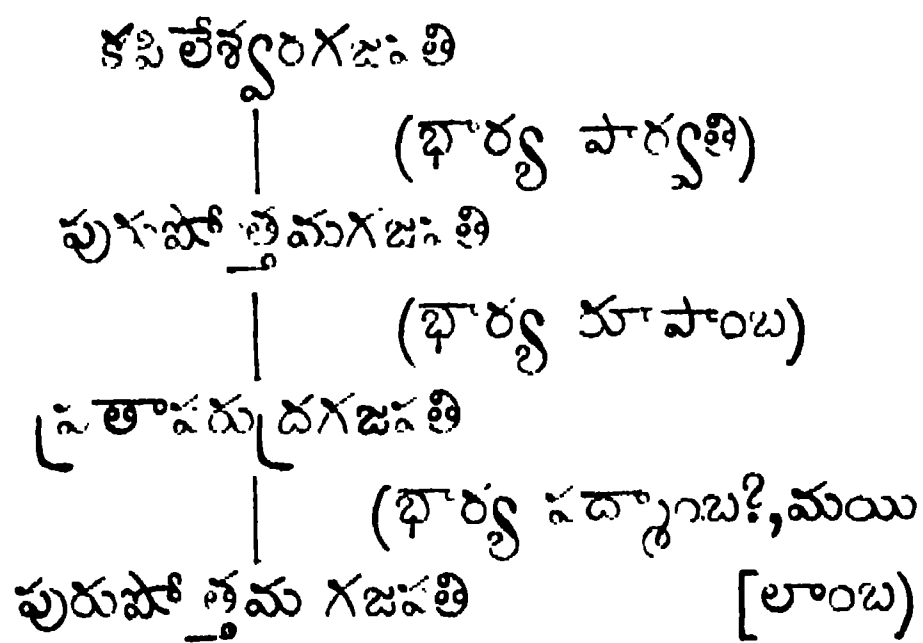

గి. అశ్వదానము

నకే చెల్లుచున్నవి. మఱియు నీశాసనమునఁ బ్రతిగ్రహీత లుగాఁ జెప్పబడినవారి వంశవరంశరలలోనివా రనఁదగిన వారు బ్రాహ్మణులుగొంద తామ్రామమున నేడునువసించు చున్నారు.

చరిత్ర వివరణము

కళింగదేశాధీశ్వరులగు గాంగవాశ్యస్థపాలురశాస నములు పెక్కులు దొరకియున్నవి. ఆరాజులకును నీశా సనమునఁ బ్రస్తుతులగు రాజులకును నేమేని సంబంధము కలదో లేదో నా కెఱుఁగరాలేదు. * ఈసంశయపురాజు లలోఁ దొలుతటిరాజుగాఁ జెలియవచ్చినవాఁ డీశాసన మునఁ దొలుతఁ బ్రస్తుతుఁడగు కపిలేశ్వరగజఁతియే. కపి లేశ్వరుని వంశమున పూర్వులెవరో, వా రెక్కడ నుండిరో నా కెఱుఁగరాలేదు. 'గజఁతి గౌడేశ్వర ననకోటికర్ణాట కలుబరగీశ్వరు'లని సరస్వతీవిలాసమునను, గొన్ని శాస నములందును వీరినిరుదావళి గానవచ్చును. ఈవిరుదా వళి కపిలేశ్వరగజఁతినాఁటకఁ గలదనుట కాధారము గా నరాదు. కపిలేశ్వరునినాఁటనుండియు వీరికి రాజధాని కటక ము. నేఁడది 'కటక్' అనియుచ్చారము గలిగి జగన్నాథ ష్టేత్రముచేరువ నున్నది. ప్రతాపరుద్రగజఁతిరచితముగాఁ బేర్వేలసియున్న సరస్వతీవిలాసమున వీరి వంశక్రమ మిట్లు గలదు :

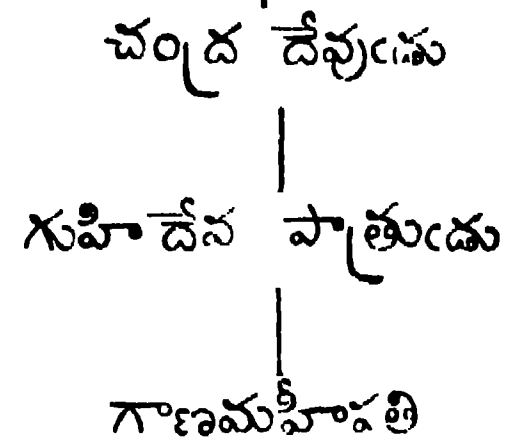
* గంగవంశానుచరిత్ర మను సంస్కృతచంపూగ్రంథమున నిట్లు గలదు: "గౌడగంగరాజు గజపతులను వెడలఁగొట్టి త త్స్పృహసనమునఁ దాను గూర్చుండెను. తద్వంశక్రమము: రాజరాజేశ్వరుఁడు, అతిరథుఁడు, కామదేవుఁడు, మదనకామదేవుఁడు, ఆనంగ భీముఁడు, నృసింహుఁడు, (లాంగూలనృసింహుఁడని నామాంతరము), భీమనృసింహుఁడు, పురుషోత్తమఁడు, కలినృసింహదేవుఁడు, అవటా నృసింహదేవుఁడు, ప్రతాపనృసింహదేవుఁడు, నిశ్వంకభానుఁడు, వాతూలభానుఁడు, వీరభానుఁడు, రుచిరభానుఁడు, మధుపభానుఁడు, కజల భానుఁడు-ఈతఁడు ద్విజయమున కరిగియుండఁగా, కటకరాజధానిలో మంత్రులు కపిలేశ్వరు నభిషేకించిరి. అతఁడు గుడిరి ఉదయగిరి? కటకమున దాక్షిణాత్య రాజును దొలఁగఁగ్రోలి అక్కడ ర'జ్యముచేసెను—"దీనినిబట్టి గంగవంశపురాజులకును కపిలేశ్వరాదులకును సం బంధ మెట్టిదో నిశ్చయింపఁ గుదురదు. వారి కీవంశమువారు బంధువులేని, సేనాపతులేని, శత్రువులేని కాఁదగుదురు.

1. ఇది హల్లుదొరగారిచే 1891 సం॥ ఇండియా ఆర్కైవ్స్ లో ప్రకటితము.

2. ఈశాసన ముద్రితము. లోకలురికార్డు 15-5-87 నెం. సంపుటము నెం. 206 లోఁ గలదు. "మవుంజె జక్కంపూడి పరగణేమయి బహు జక్కంపూడి గ్రామమునకు తూర్పున చెరువు పడమర భూమిమీఁది శాసనం" అని కలగు.

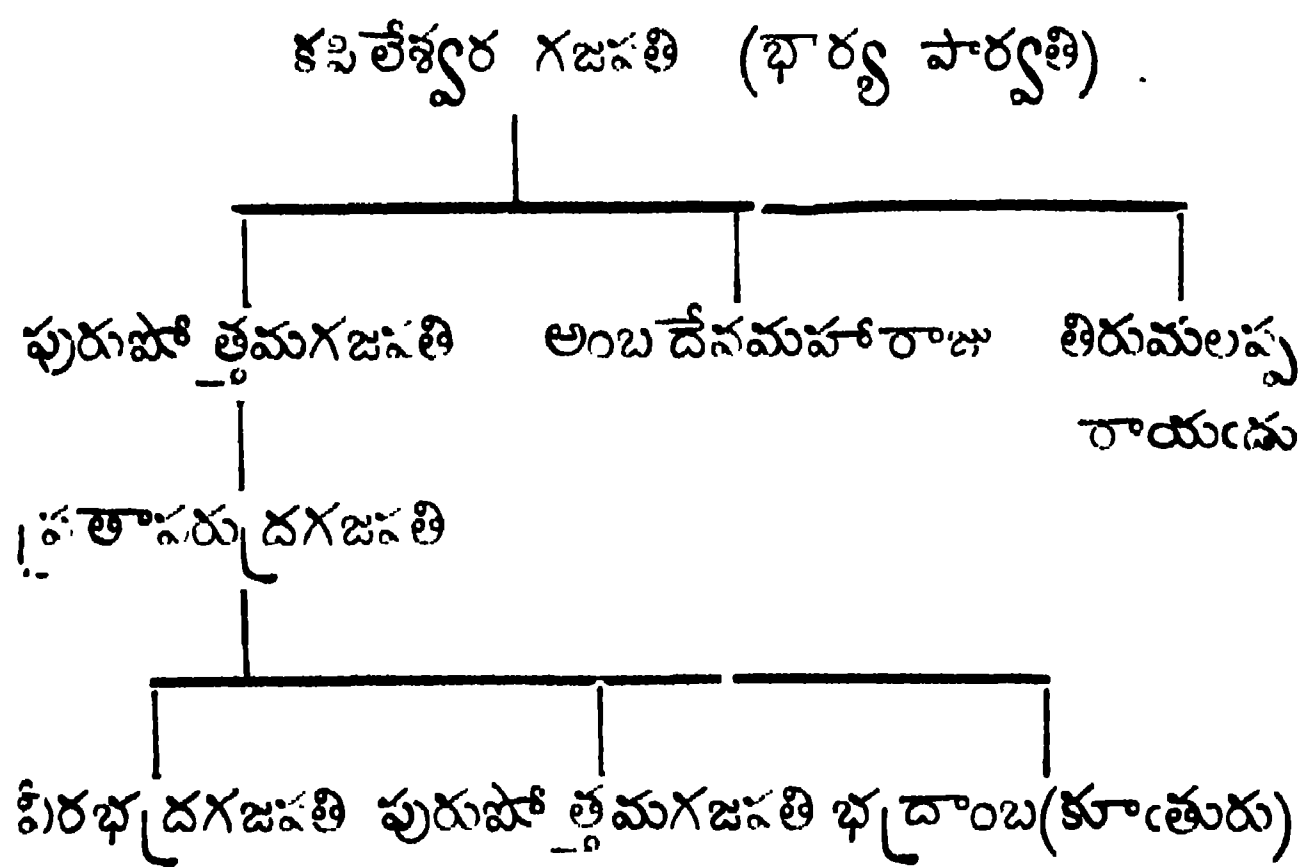
శాసనములఁ బరిశోధింపఁగా నీవంశమున మఱి కొందఱు పురుషు లెఱుఁగవచ్చుచున్నారు. గణదేవుని కొండవీటి తామ్రశాసనమున ¹ నిట్లు గలదు.

కపిలేశ్వర గజఁతి (వంశమున)

ఈశాసనమున వర్ణితు లగువారు కపిలేశ్వరగజ ఁతి సంతానక్రమమువారో, జ్ఞాతివంశమువారో, యని నా సంశయము. ఇందుఁ గడఁపివాఁడగు గాణమహేంద్ర కపి లేశ్వరగజఁతికిఁ బ్రతినిధిగాఁ గొండవీట నుండెను. మఱియు జక్కంపూడి శాసనమున ² ప్రతాపకపిలేశ్వరదేవ మహా రాయలకు అంబదేవ మహారాజుని కొమారుఁ డున్నట్లు గాన నగును. ప్రతాపరుద్రగజఁతికి దిరుమలప్ప రాయఁ డని పినతండ్రి యొక్కఁడున్నట్లును, అతఁడు కృష్ణరాయ లచే శా. ౧౪౩౭ భావ జ్యేష్ఠ బ. ౨ నాఁడు పట్టుకొనఁ బడినట్లును ఉదయగిరి శాసనమునఁ గలదు. ప్రతాపరుద్రున కాతఁడు సరిగాఁ బినతండ్రియో, పినతండ్రి వరుసవాడో యెఱుఁగరాదు. సరస్వతీవిలాస మాతనిఁ బేర్కొనకుండుటచే నాతఁడు స్వయాన పినతండ్రి కాఁడేమో యని నా సం దేహము. మఱియుఁ బ్రతాపరుద్ర గజఁతికి వీరభద్ర గజఁతి యని కొడు కున్నట్లు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. సరస్వతీవిలాస మాతనిఁ బేర్కొనలేదు. కాని ప్రతాప

రుద్ర గజపతికిఁ బురుషోత్తముఁ డని కొడుకున్న టిందుఁ గలదు.¹ ప్రతాపరుద్రగజపతికి 'భద్ర' యను నామె కుమార్తెగలదు.² ఆమెను బ్రతాపరుద్రగజపతి శ్రీకృష్ణ దేవరాయలవారి కొనఁగెను. ప్రతాపరుద్రగజపతికుమార్తె తర్వాతి వంశవృత్తాంతము నా కెఱుంగ రాలేదు. ఆంధ్ర దేశమునకు వారిసంబంధ మప్పటితోఁ దీరిపోయినది. ఇప్పుడు పరామర్శించిన విధమున వీరివంశవృక్ష మిట్లేర్పడును:

శక. ౧౦౫౩ గజపతివంశజుఁ డగు గణపతి గోప రాజు రామప్రధానునకు భూదాన మొసంగినట్లును, బాల భాస్కరదేవుఁడని రాజస్వడున్నట్టును కొన్ని ప్రాత్ర వ్రాత లున్నవి.³ సరస్వతీవిలాసమునుబట్టి, శాసనములను బట్టి మీఁదఁ జూడఁబడిన వంశముతో వారి కేమేని సంబంధము గలదో లేదో, అట్టివారు కలరో లేరో నేను నిర్ణయింపఁజాలకున్నాను. వీరు గాక లాంగూలగజపతి, బాహు బలేంద్ర గజపతి, హరిశ్చంద్ర గజపతి, విద్యాధర గజపతి

మొదలగు గజపతులపేర్లు కొన్ని శాసనములందును, దండ కవితలందును, లోకలురికాడ్డులు మొదలగు ప్రాత్రవ్రాతలందును గానవచ్చుచున్నవి. వారిలో నేను గుర్తింపఁగల్గినవారి నాయారాజుల ప్రిసక్తిలోఁ దెల్పుదును.

కపిలేశ్వరగజపతి

ఈతని రాజ్యారంభకాల మేదో నేను గుర్తింపఁజాల నయితిని. కటకము రాజధానిగా రాజ్యమేలుచు నీతఁడు క్రీ. 1455 కిఁ బూర్వమే కొండవీటిరాజ్యమును జయించి తనవంశమువాడగు గణమహీపతి నక్కడఁ దన పత్రిని ధినిగా నిల్పెను. ఈతనికి శ్రీవీరగజపతి గౌడేశ్వరప్రతాప కపిలేశ్వరుఁడని జక్కంపూడిశాసనమున బిరుదుపేరున్నది. ప్రిస్తుతశాసనమున నీతఁడు 'విద్యానగరము నరికట్టి విద్యా నగరరాజు దగ్గఱనుండి నన్ను గొన్నాఁడని యున్నవిషయము క్రొత్తది. ఈవిషయ మస్మిత్ర నా కెక్కడను గానరా లేదు. "ఈతనిమాజ్ఞచే గుమారహంవీరవిభుఁడు దక్షిణదిగ్విజైత్రయాత్ర సాగించి శత్రురక్తసిక్తమగు తన ఖడ్గమును దక్షిణానముద్రోదకములందుఁ గడిగె"నని ప్రిస్తుతశాసనమందే కలదుగాన విద్యానగర నిరోధాదిక మాకుమారహంవీరవిభుని జైత్రయాత్రలో జరిగిన దయియుండును. కుమారహంవీరు డనఁగాఁ (కపిలేశ్వరునికిఁ) గుమారుఁడగు హంవీరవిభుఁడని రాఘవాచార్యులుగారు వ్రాసిరి. ఇది యెంత విశ్వాస్యమో! శాసనములలోఁ గాని, సరస్వతీవిలాసమునఁగాని స్పష్టముగా నీవిషయము గానరాదు. కృష్ణ దేవరాయఁడు కొండవీటిని బట్టుకొన్న

1. స్వయం పురుషోత్తమోఽపి పురుషోత్తమ తనయః, స్వయం పురుషోత్తమ తనయోఽపి పురుషోత్తమ జనకః, స్వయం పురుషోత్తమ జనకోఽపి పురుషోత్తమ సేవకః. (సరస్వతీవిలాసము)

2. శ్లో. ప్రతాపరుద్రస్య గజేశ్వరస్య పుత్రీంపవిత్రీకృత భూతధాత్రీంప్రత్యగ్రహీద్యఃప్రకటప్రతాపభద్రాంసుభద్రా మివపాండవేయః. —తిమ్మరసు ప్రబోధచంద్రోదయాఖ్య.

3. ఈవని పొలాల్లో ఉండే శాసనము — అర్కసంఖ్యాక గోత్రాణాం విప్రాణాం చ మహాత్మనామ్ | ద్వివత్సారింశ సంఖ్యానా మర్వీం గణపతి గృహే! శ్రీమాన్ శకాబ్దే రసబాణభేందుసంఖ్యాప్రవృత్తే ద్విజ పుంగవేభ్యః | గ్రామాన్ దదౌ శ్రీ గణపత్యధిభ్యో వృత్తిప్రయుక్తాన్ గజపత్యధీశః! శరబాణాభధూ సంభ్యే ప్రవృత్తే శకవత్సరే | ప్రమాదీచాఖ్య వర్షే తు గజపత్యన్వయోద్భవః | అర్కసంఖ్యాక గోత్రాణాం విప్రాణాం చ మహాత్మనామ్ | బాలభాస్కరదేవేతో ఇత్యాది—ఇట్లు లోకలోరికాడ్డు వాల్మ్యములలోఁ గలదు. ఆంధ్రదేశనరిత్రమున శ్రీ బుక్కపట్టణము రాఘవాచార్యులుగారును వ్రాసిరి. ఈవనిపొలాలలో పయిశాసన మున్నట్లు ఇప్పుడు తెలియరాలేదు. ఈప్రాత్ర ప్రామాణికమే యని నిర్ణయింపఁదగ్గ యాధారము నాకుఁ గానరాలేదు. కొండవీటి దండకవితలలోఁ గూడ గోపరాజు రామప్రధానుని గూర్చి గణపతి గజపతిని గూర్చి ప్రశంస గలదు. ఇది నమ్మదగినదిగా నాకుఁ దోఁపదు.

ప్పుడు దుర్గముమీఁదఁ బ్రతాపరుద్రగజపతి కుమారుఁ డగు వీరభద్రరాయఁడును, కుమారహంపీరపాత్రునికుమారుఁడగు నరహరిదేవు మొదలగువా రుండిరని కలదు. కపిలేశ్వర గజపతి క్రీ. 1455 కింకను బూర్వమే కొండవీటిరాజ్యము నాక్రమించుకొన్నాఁడుగాన యానాటికి రాజమహేంద్రవరమున వీరభద్రారెడ్డి కుటుంబము రాజ్యమేలుచునే యుండెను. వారితో మైత్రిగల్గి, వారితోఁబ్బటును బడసియే కపిలేశ్వరుఁడు కొండవీటి నాక్రమించుకొని యుండును. వేమ వీరభద్రారెడ్డి ఉత్కలరాజుతో మైత్రి గలవారని భీమఖండమునను, గాశీఖండమునను గలదు. ‘ఉత్కలకర్ణాటతురుష్కరాట్పరమమిత్రా!’ ‘కర్ణాటోత్కల పారసీక నృపనఖ్యప్రాభవశ్రీనిధి!’—కాశీఖండము. వేమవీరభద్రారెడ్డికుఁ గొండవీటి పెదకోమటి వేమారెడ్డికుటుంబముతో విరోధము గాన వారు కొండవీటి విజయమున నుత్కలులకుఁ దోడ్పడియుండును. ఇస్కండు విశాఖసట్టణ మండలమునఁగల పార్వతీపుర మీకపిలేశ్వరునిభార్య పేరఁ గట్టఁబడిన దనియు, కృష్ణామండలమునఁగల కపిలేశ్వరపుర మీతని పేరఁ గట్టఁబడినదనియు, బహుశాక్రమశాలియగుటచే బాహుబలేంద్రుఁడనికూడ నీతనికి బిరుదుపేరనియు, ఏలూరిదగ్గఁగల బాహుబలేంద్రునిగూడ మా బిరుదుపేర వెలయుంఁబడినదినియు శ్రీరాఘవాచార్యులుగారు వ్రాసిరి. కాని బాహుబలేంద్ర గజపతి పురుషోత్తమ గజపతికిఁ దర్వాతివాఁడని, ఆతఁడు కపిలేశ్వరగజపతికంటె భిన్నుఁడని యీక్రిందఁ ద్యము చెప్పుచున్నది.

“వీరశ్రీ గజపతి పురుషోత్తమ గజపతి నిర్మితంబును అగు పురుషోత్తమగజపతిగజపతి నిర్మితంబున.....

ఉ. సాంద్రయశోధనుండు హరి

శౌర్యుఁడు బాహుబలేంద్రుఁ డాహరి

శృంగ్ర మహీతలేశుఁడు భృ

శంబుగ సత్యవచో(?) నొసంగఁగాఁ

జుంద సుగంధపుష్పమున

సంకుమదాంబర రత్న రాజిని

స్తంద్రశుభోక్తిఁ గైకొనియె

దాసరిగంగన లోక మెన్నఁగన్.”

మాఘమాహాత్యము— బిడ్డెఁబూడి పెద్దన.

ఈకపిలేశ్వర గజపతి క్రీ. 1460, లేక 1461నఱకు రాజ్యమేలెను. ఈతని 3రవ విజయరాజ్యాంక వత్సరమున వెలయుంఁబడినదిగా నొకశిలాశాసనము దాతూరామక్షేత్రమునఁ గలదు. శ్రీకాకుళమున నాతని 2రవ విజయరాజ్యాంక వత్సరమున నొక శాసనము కలదు. కాన యాతఁడు కొండవీటిని జయించినపిదఁ బదయోండ్లకు మించి రాజ్య మేలినట్లు తెలియును.

పురుషోత్తమగజపతి

తండ్రివోలె నీతఁడు విద్యాసగిరి రాజ్యముమీఁదికి దండువెడలి యుక్కుడ రాజ్యమేలుచున్న సాభ్యగుండ సరసింహరాయలను బట్టుకొనఁగా నాతఁ డభయయాచనాంజలితో నుదయాగిరిరాజ్యము నొసఁగి తన్ను విడిచించుకొనెనని ప్రస్తుతశాసనము చెప్పుచున్నది. కావున నీతనికాలమున నుత్కళిరాజ్యము, కర్ణాటరాజ్యములోని భాగముగు నుదయాగిరిసీమను గూడ నాక్రమించెననియు, గర్ణాటకులకు గుండెదిగులు గొల్పుచుండెననియు దలఁపదగును. పురుషోత్తమగజపతి రెడ్డిరాజు లొసఁగిన యగ్రహరదానశాసనములు కొన్నింటిమీఁదఁ దన పునరంగీకారమును జెక్కించుకొన్నాఁడు. ప్రజలు ప్రార్థింపఁగా నీతఁడు క్రీ. 1486లో పెండ్లిసుగములను తీసివేసినాఁ డని కొండవీట శాసన మున్నది. ఈతఁడు సంస్కృతమున విద్వాంసుఁడు—త్రికాండ శేషము, ఊష్మ భేదప్రకాశిక మొదలగు గ్రంథము లీతనివి గొన్ని గలవు. ఈతఁ డంతకాలముదాక రాజ్యమేలెనో నేను గుర్తింపజాలనయితిని. క్రీ. 1490 వఱకు నీతనిశాసనముల యునికిని గుర్తించితిని. బెజవాడదగ్గఱ నున్న పురుషోత్తమగజపతిమీఁదనిపేరఁ గట్టఁబడినది. ప్రతాపరుద్రగజపతికాలమున బాహుబలేంద్రగజపతి, విద్యాధరగజపతియు నాఁడట్టణమున నుండిరి.

ప్రతాపరుద్రగజపతి

ఈతఁడు 'దుర్గావరపుత్రుఁ'డని సరస్వతీవిలాసమునఁ బ్రశంస గలదు. పురుషోత్తమగజపతి బెజవాడకనకదుర్గకు భక్తుఁడనియు, దదనుగ్రహమునఁ బ్రతాపరుద్రగజపతి జన్మించెనన్న సమ్మికచే నాతనికి 'దుర్గావరపుత్రుఁ'డన్న బిరుదు వెలసెననియుఁ దలఁపఁదగును. 1490 దాకఁ బురుషోత్తమగజపతి శాసనములు గానవచ్చుచున్నవి గావునను, జైత్రయాత్ర వెడలిపింపఁడు చేసిన మనఃప్రస్తుతశాసనము కాలము 1500* కావునను నీతఁడు 1495 ప్రాంతముల రాజ్యమునకు వచ్చియుండునని తలఁపఁదగును. పురుషోత్తమగజపతికాలమునను, నీతనికాలమునను నోడ్రదేశమున గొప్ప మశ్రవర్తకుఁ డొక మహానీయుఁడు వెలసెను. ఆయన గౌరాంగదేవుఁడు. చైతన్యమత మామహాత్మునిచే బ్రసరింపఁపెను. ఆయన విద్యానగరమునకుఁగూడ విచ్చేసినట్లు గాథలు గలవు. ఈగజపతులు యభ్యర్థనముచే విద్యానగరి దండనూత్రాకాలమున నాయన వచ్చినను వచ్చియుండవచ్చును. ప్రతాపరుద్రగజపతికి వైదికాచారముమీఁదను, సంస్కృతభాషమీఁదను నాదరము హెచ్చు. సంస్కృతభాషలో సరస్వతీవిలాసమని యొకగొప్ప ధర్మశాస్త్ర నిబంధన గ్రంథము తత్కృతముగా నెలయు చున్నది. అందుఁ బ్రతాపరుద్రగజపతినిగూర్చి యీక్రిందివిషయము నెఱుంగవచ్చుచున్నది. "వీరరుద్రోఽపి షడ్మాశ్రిష్టతన్మః--కటకనగరీం షడ్మా షడ్మాలు యేలా మహిలాభి ససమం సమ్మానయన్"-ఇటువాక్యములచే వీరరుద్రగజపతికి బద్మయని యొకర్త భార్య గలదని స్పష్టముగా నెఱుంగవచ్చును. రాఘవాచార్యులుగారు మహిలా షడమునుబట్టి యామె పేరు మైలమాంబ యని తలఁచిరి. మైలమాంబకూడ

వేటొకతె యుండిన నుండవచ్చును--"స్వయం విద్యాధర సదృతోఽపి కింకరీకృత విద్యాధరః" అని యందుఁ గలదు. దీనిచే విద్యాధరుఁడని యొకఁడు తదనుజీవి గలఁడని యేర్పడును. ఈవిద్యాధరుని పేరనే బెజవాడదగ్గల విద్యాధరపురమని గ్రామము వెలసినది. మఱియు సరస్వతీవిలాసమున వీరరుద్రఁడు గౌడేంద్రమానమర్దనుఁడనియు, జమునాపురాధీశ్వరుఁడగు హుసేనసాహి యనుతుగుష్కుఁడుశరణాగతుఁడు కాఁగా శత్రులనుండి వాని రక్షించెననియుఁ గలదు. కొండపల్లిదగ్గల నీతఁడు గాలబుఖా అనే తురకసర్దారును జయించినట్లు కొండపల్లి దండకవిలేలోఁ గలదని రాఘవాచార్యులుగారు వ్రాసిరి. కొండపల్లిదండకవిలే యొక్కఁడగు లదో నేజూడలేను. మఱియు రాఘవాచార్యులుగారు "ప్రతాపరుద్రగజపతికే విద్యాధరగజపతి యనిపేరు. ఈయన పేర కొండపల్లిలో దగ్గరికిద విద్యాధరగజపతిచెరువు అని చెరువు ఉన్నది. ఆచెరువు యందు లక్కపడవమీద మికాయుచేనేవాడట" అని వ్రాసిరి. విద్యాధరగజపతి ప్రతాపరుద్రగజపతికింది యుద్యోగియని సరస్వతీవిలాసమునఁ గలదు గదా! ఈతనికి "వీరశ్రీ గజపతి గౌడేశ్వర నవకోటి కర్ణాట కలుబరగీశ్వర శ్రీ దుర్గావరపుత్ర రాజాధిరాజ రాజవరమేశ్వ"రేతి బిరుదావళి గలదు.

సరస్వతీవిలాసము ప్రతాపరుద్రగజపతి కృతిమని గద్యమునను, అవతరణకలోను గలదుగాని యది విశ్వసనీయము గాదు. అందుక్కయల్లిన మెల్లఁ గృతికర్తవంశప్రశస్తియని కలదు. ఆప్రశస్తియు, గాదంబరీగద్యములంబోలు గద్యములతో, హృద్యఃద్యములతో నద్భుతకావ్యముగా నున్నది. గ్రంథకర్తయే తన్నుఁ దానిట్లు ప్రస్తుతించుకొనవచ్చునా యని యాత్యేషమును, దాని కేదోయప్రౌఢ సమాధానమునుగూడ నందుఁ గలదు. ఎన్నియున్న నేమి?

* ఈసమయముననే బాపట్లతాలూకాలోని దగు ఈడ్పులపాడు గ్రామమునుగూడ యజ్ఞమగ్నబ్రాహ్మణుల కీతఁడు దానముచేసెను. "కాకాద్దే కరసేత్రవార్ధికభృత్సంఖ్యేన క్రాదే శర, ద్యౌర్జమాసి విధూపరాగసమయే శ్రీవీరరుద్రదేభరాట్, భారద్వాజసగోత్రిమాధవబుధాయా [] కాఖాజుషే, ప్రాదాదిట్పులపాటినామక మహాగ్రామం నృపగ్రామణీః. నీ. శ్రీయాజ్ఞమగ్న ప్రసిద్ధాస్వయమునఁడు ముఖ్యుండు దామయ్య ముత్తతాత-ఇత్యాది- సంస్కృతాంగ్రహద్యమయ శాసనము- గవర్నమెంటువారి 1922 సం॥ శాసనసంచయమున 802 నెం॥ గలదు. ఇది యప్రకటితము.

అది వీరరుద్రగజఙ్గతి స్వయంకృతము గాదని స్పష్టముగా నెఱుంగగలుగుచున్నది. వీరరుద్రగజఙ్గతి యాస్థానమున లొల్లలక్ష్మీధరుఁడుని గొప్పవిద్వాంసుఁ డుండెను. ఆగ్రంథ మాత్రంబు రచించినది. అట్లనుటకుఁ గారణము లివి:—
 లొల్లలక్ష్మీధరుఁడు బహుగ్రంథకర్త. ఆవిద్వాంసుని సౌందర్యలహరీవ్యాఖ్యానారంభశ్లోకములే సరస్వతీవిలాసారంభ మునను గలవు. గ్రంథకర్త ప్రతాపరుద్రగజఙ్గతియే యగు నేని మహాకావ్య మనఁదగినట్లు స్వవంశప్రశస్తిమయమగు ప్రత్యేకోల్లాసమును, ప్రశస్తివాక్య రచనతో గ్రంథమెల్ల ను రచించి నేర్చినవాఁడు గ్రంథారంభశ్లోకములను ఆస్థాన కవికృతమగు గ్రంథారంభముననుగడి కైకొనఁ గోరఁడు. వేఱుగా శ్లోకములు మొఱుచుచి చేర్చఁగలవాఁ డయినను లక్ష్మీధరఁండితుఁడు సరస్వతీవిలాసము తన కృతి యని భావిలోకము గుర్తించుట కిదియునొకసాధనమై యుండు. గాక యనుతలఁపుతోఁ గాఁబోలు, సౌందర్యలహరీ వ్యాఖ్యా పీఠికాశ్లోకములనే యిందుఁ జేర్చినాఁడు. మఱియు నాఁండి తుఁడు రాజాజ్ఞ చేఁ దసఁదిశ్రమము నానాఁడు రాజార్చితముఁ జేసినను భావికామునఁగూడ వాస్తవము ప్రవృత్తి మగునుగాక యనుకోరికతోఁ గాఁబోలును, తన సౌందర్య లహరీ గద్యమందు సరస్వతీవిలాసమును పేరుగల స్మృతి నిబంధనమును దాను రచించినట్లు చెప్పకొన్నాఁడు

సౌందర్యలహరీ వ్యాఖ్యాన గద్యము.

“.....నిఖలయానుళతఁ త్రావగాహన రుద్రదేణ ఆశ్రయీకృత గజఙ్గతివీర రుద్రదేణ నీలగిరి సుందరచరిణంబింద చంచరీకేణ వాణీ సహచరీకేణ, సరస్వతీవిలాసాద్య నేకస్మృతినిబంధన, లక్ష్మీధరాద్యనేక సాహిత్య నిబంధన, నయవివేకాద్యనేక గురుమత నిబంధన, యోగసిద్ధికాద్య నేక పాతంజల మతనిబంధన, మహానిబంధనాఖ్య మానన ధర్మశాస్త్రుటీకా, కర్ణావతంస బర్హావతం సాద్యనేక కావ్య కల్పకేస ఆశ్రితజనకల్పకేస నిగ్రహానుగ్రహకౌశికేస శ్రీమహాపాథ్యాయ లక్ష్మీధర దేశికేస—”

ఈలక్ష్మీధర పండితుని పంశమువా రిప్పటికిని కృష్ణా తీరమున ప్రస్తుతశాసనమున దత్తాగ్రహారమగు ననంతవర

మునకుఁ గనుఁజేరువనే కొల్లూరనుగ్రామమున లక్ష్మీధర పండితుఁ డార్జించిన విపులసంపదల సనుభవించుచు వెలు యుచున్నాఁడు.

ఈలక్ష్మీధరపండితుఁడు గాక ప్రతాపరుద్రగజఙ్గతి యాస్థానమున దివాకరుఁడను కవిశిష్యుఁడుగూడ నుండెను. ఆతఁడురచించిన మహాకావ్యము ‘భారతామృతము’ యెన్న పురి ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలలోఁ గలదు. ప్రతాపరుద్ర గజఙ్గతి యాతనికిఁ దనయాస్థానమున ‘కవిచంద్రరాయ’ పదము నిచ్చెనట. ఆతని భారతామృతము ప్రౌఢము, రస వంతము నగు మహాకావ్యము. ఆతనిచరిత్ర మిటుక:—

‘యం ప్రాసూతి పశ్చిమతా గుణవతి... శ్రీమై ద్యేశ్వ రత్వో విభూషితభరద్వాజాన్వయా దాత్మజం, కావ్యే తస్య దివాకరస్య క్షిప్రీనో బలంః సస్వాదుని, భ్యాతే భన్యః దోఽయ మూఢ గతిః స్ఫుర్తి స్సమాప్తః భవత్— కావ్యే తస్య తత్త్వస్యైక కవిస్త్వం తాపహిన్యశ్చిత్తో భృశః. యద్భృతా మధుసూదనో మధురమా కం నామ నానందయత్, భవద్భవభన్యత మేఘ భూర్తచరితం చేత శ్చమత్కారకృత్, యో దేవ్యా స్త్రుణి మద్రహజదు హితు స్త్వైకై శ్చతే నాకరోత్, జాహో నాజననేయనా మపి కులే యోఽనేకవిద్యావతాంః, రమ్భం చాకృత పారి జాతహరణం నన్నాటకం, యశ్చాపిత్ కవిచంద్రరాయ పదవీః రుద్రభూమిభజః. యత్ప్రతా కవిషింజీమోఽపికవి తావాదేజితః, యశ్చైకే రసమంజరీతి రసికాష్టకదాయప ద్యావళం, కావ్యే తస్య సహోదరా దభినవశ్రీగోవిందతః.’

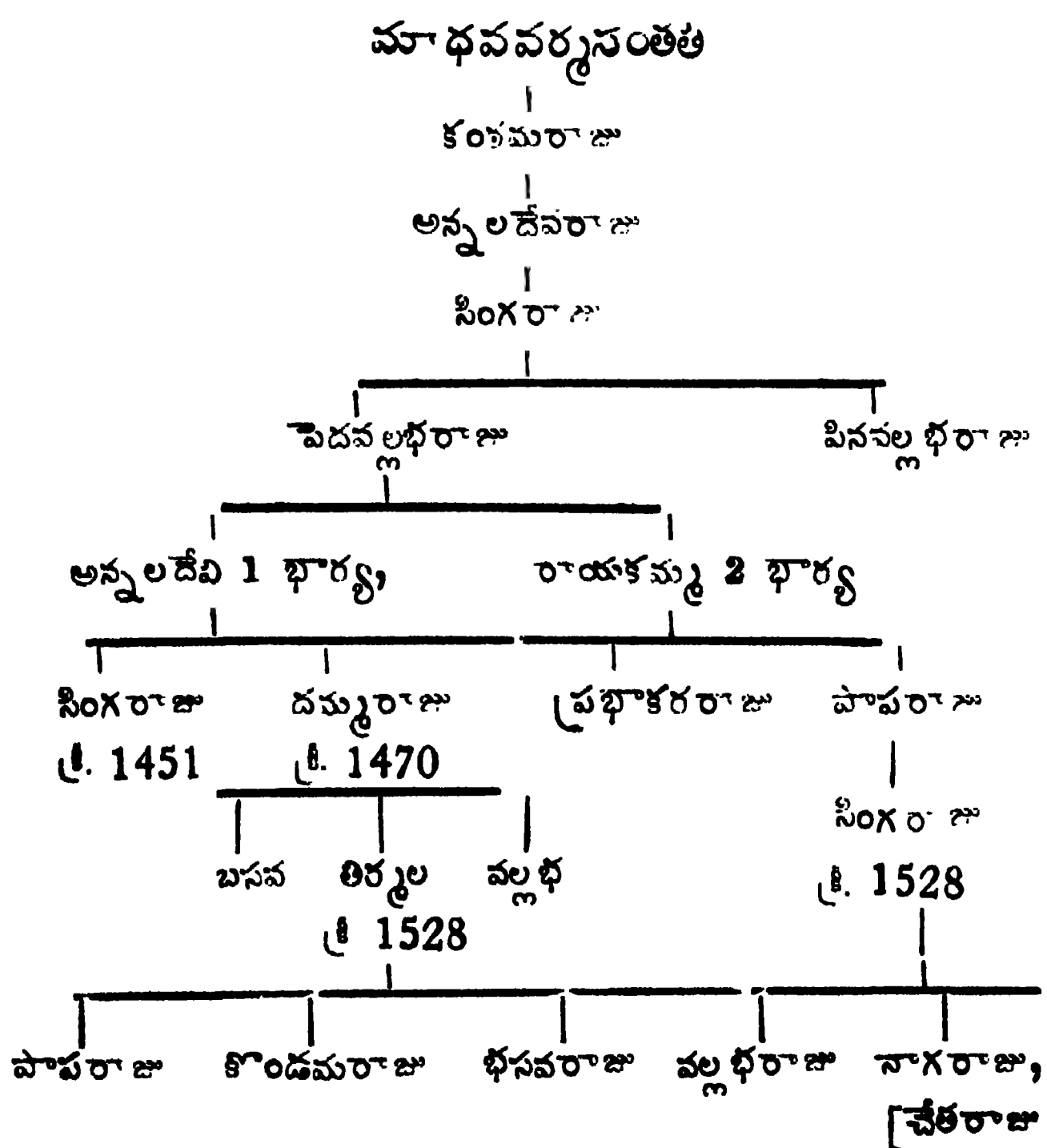
ఈతని చరిత్రము స్థానదేశపు సంస్కృతికవుల చరిత్రలో విస్తరించి వ్రాసెతిని.

లొల్లలక్ష్మీధరపండితుఁడును, నీ దివాకర కవియు క్రీ. 1519 లో ప్రతాపరుద్రగజఙ్గతి అధ్రరాజ్యమును బూర్తిగాఁ గోల్పోయినపిదప, శ్రీకృష్ణ దేవరాయలవారి యాస్థానకవులై పేర్వలసిరి. దివాకరకవి ‘కర్ణాటాధిప కృష్ణరాయనదసి భృతస్య విద్యత్తయా’ అని చెప్పకొ న్నాఁడు. లొల్లలక్ష్మీధర పండితుఁడుగూడఁ గృష్ణరాయలవారి సమ్మానమునఁ గొన్ని కృతులఁగూర్చెను. వా నిలోదైవజ్ఞ విలాసము ప్రధానమయినది.

ఈసమస్య శ్రీకృష్ణరాయల పేర లక్ష్మీధర పండితుడు పూరించినది:

శ్లో. శ్రీకృష్ణక్షీతిపాల దత్తమణిభి ర్విద్వత్కవీనాంగృహః,
నానారత్నవిచిత్రకుట్టిమభానో రత్నాకరత్వంగతాః,
అభిః కేవలవారిపూరనిలయః సంభాష్యతేనజ్జనై,
రంభోధి ర్జలధిః పయోధి రుదధి ర్వారానిధి ర్వారిధిః.

ప్రస్తుత శాసనము ప్రతాపరుద్ర గజపతి క్రీ. 1500 లో దక్షిణదిగ్విజయార్థము బయలుపెడలి కృష్ణాతీరమున బ్రాహ్మణుల కగ్రహారదాసము చేసిన సందర్భమందలిది గదా! ఇది జరపినపిదప గజపతి జైత్రయాత్ర సాగించెనో లేదో, దక్షిణదేశ మేమి జయించెనో యెఱుంగరాదు. క్రీ. 1513 సంవత్సరముదాక నీతఁడు క్రొత్త దేశమును జయింపకున్నను, బూర్వ ముండిన దేశమును గోల్పోలేదని సమ్మతించును. కొండవీటిలోఁ గుమారుఁ డగు వీరభద్ర గజపతిని, ఉదయగిరిలోఁ బిన్నతండ్రియగు తిరుమల రౌతరాయ మహాపాత్రుని నెలకొల్పి యేల్పడిని బలిష్ఠముగాఁ జేసినాఁడు. ఈతనికి నమ్మకముగల భృత్యులై యాంధ్ర దేశమున నొక క్షత్రియకుటుంబమువారు మిక్కిలి సహాయ పడుచుండిరి. వారివంశవృక్ష మిట్టిది:

రాఘవాచార్యులుగారు కపిలేశ్వరగజపతి పరంపరవారును, వీరును ఒక్కవంశమువారే యని తలఁచిరి. ఈతలఁపు సదాధారము గలదిగా నాకుఁ దోఁపదు. మీఁదఁ జూపఁబడిన వంశవృక్షమునఁ గల తిర్మలరాయఁడే (క్రీ. 1524) ప్రతాపరుద్రగజపతి పిన్నతండ్రియై, నుదయగిరి దుర్గము మీఁద నున్నవాఁడు నని వర్ణితుఁడయిన తిరుమల రౌతమహారాయఁడని వాద్యవాసిరి. అతఁడు, నీతఁడు భిన్నులని నాతలఁపు. శ్రీకృష్ణరాయలు క్రీ. 1514లో ఉదయగిరిని బట్టకొని, అక్కడనుండి వీరరుద్రగజపతిని వెనుకకుఁ ద్రోలెను. 1515 లో కొండవీటిని జయించెను. 1516 తిరిగి కళింగ దేశ విజయార్థము దండయాత్ర వెడలి, 1519 లో పొట్నూరిలోఁ బ్రతాపరుద్ర గజపతి నోడించి విజయ స్తంభము వేయించి, యాతని కుమార్తెయగు భద్రను బెండ్లాడి, యాంధ్ర దేశమున గజపతిరాజ్యము సంతరింపఁజేసెను. కాని కృష్ణరాయల తర్వాత ప్రతాపరుద్రగజపతి కుమారుఁడు గాఁబోలును, మరిల కన్నడము మీఁదికి దండెత్తి రాఁగానో, రాఁబోవఁగానో, పెద్దనామాత్యుఁ డీక్రింది పద్యము చెప్పి యాతని సిగ్గులఁ జేసెనట!

సీ. రాయరాఘవు మిండు రాచయేనుఁగు వచ్చి
యారట్లకోటఁ గోరాడునాఁడు
సంపెట నరపాల సార్వభౌముఁడు వచ్చి
సింహాద్రి జయశిలఁ జేర్చునాఁడు
నెలగోలుసింహంబు చేరి ధిక్కృతిఁ గంచు
తల్పులఁ గరుల డీకొల్పునాఁడు
ఘనతరనిర్భర గండపెండెర మిచ్చి
కూతు రాయల కొనఁ గూర్చునాఁడు
ఒడ లెఱుంగవో చచ్చితో యుద్వి లేవో
చేరఁ జాలక తల చెడి జీర్ణ మైతొ
కన్నడం బెట్లు సొచ్చెదు గజపతిండ్ర
తెఱచినిలు కుక్క సొచ్చిన తెఱఁగు దోష.

గజపతుల పరిపాలనకాలమున నాంధ్రదేశమున స్మార్తధర్మములును, సంస్కృతవిద్యయు నభ్యుదయము

నందెను. గజపతులు స్వయము తెలుగు గ్రంథములను వేనిని గృతు లందరయిరి. కాని వీరి మంత్రులగు తెలుగు వారు కొన్ని కృతులందిరి. వీరి పాలనకాలముననే శ్రీ నాథ కవిసార్వభౌముఁడు దారిద్ర్యదగ్ధుడై కడగండ్లు గుడిచి యుసురు విడిచెను.

“వీరు స్వతంత్రాధికారముగల రాజు లయినందుకు దృష్టాంతముగా వీరి నాణెములు వేలుగా నుండెను. గజపతివారి నాణెములమీద హవుదాతో ఏనుగు స్వరూపము వేయబడియుండెను. కొన్నిటిమీద సూర్యచంద్రులు సమేతం ఉండును” అని రాఘవాచార్యులుగారు వ్రాసిరి.

రాఘవాచార్యులుగా రీశాసనము నెఱుంగుదురు. వారిచరిత్రలో దీనిని బ్రస్తావించిరి. వారియింటఁ జెడఁగొట్టఁబడిన శాసనములలో నిదియుఁ జేరియుండునేమో! ఈశాసన వివరణమున రాఘవాచార్యులు గారి గ్రంథము నాకుఁ గొంత యుపకరించినది.

ఆతుమూడి ప్రతినామధేయమయిన

అనంతవర ముతామ్రశాసనము*

శ్లో. లక్ష్మీంనశ్చిరమాతనోతుభగవాన్ లీలావరాహోహరి ర్మగ్నాముద్ధరతః పయోధినలిలేవిశ్వంభరాందంష్ట్రీయా లగ్నాయస్యతనూరుహేషుసరితో భాంతిస్మసప్తార్ణవా భూకాంతాః రిషంగసాఖ్యజనిత స్వేదాంబులేశాఽభవ. ౧

„ హేరంబ శ్చియమాతనోతుజగతాం గండస్థలీసంచర ద్భృంగీమంగళగానకర్ణనసుఖవ్యాన క్తచిత్రాంబుజః

యస్యేంద్రాదిమరుత్సత్తై స్సహచరైః ప్రక్రీడత శ్చైశవే క్రీడాకందుకతాంభజంతివిపులాశ్చిత్రం కులత్కృభృతః.

„ అస్మాకి మచలాంశ్రియం వితనుతాం సింహాద్రిచూడా మణే, స్నేహద్యస్య కరాంబుజద్వయగతౌ శ్రీశంఖచక్రౌచిరం, సూర్యాచంద్రమసోర్విలోచనపదంసంప్రాప్త యోర్భూయసో, స్తిర్యక్షిర్గతతేజసావిలసతో బింబావి వాత్యాయతౌ. 3

శ్లో. పతిస్త్విషామస్తిసరోజినీపతి స్త్రయీ మయాత్మాతమ సానిషూదనః, ప్రకాశసంవీతదిగంబరంజనాః శివస్య మూర్తిం సముదాహరంతి యమ్.

„ తదీయవంశేతదనుప్రతాపవాం శ్చిరస్యరాజా కపిలేశ్వరాహ్వయః, అభూదభూతోపమపారుషోర్జితోజితోభయా రాతిగణోగుణోన్నతః.

„ యమగ్రగణ్యంకిలపుణ్యవర్తినాం నృపేషు సింహాసనవర్తిషు త్రిషు, అజనదానాంబురుక్షరత్కరం వదంతి లోకా భవి దంతినాంఽతిమ్.

„ ఘనేనయేనద్వజసంఘసాత్కృతా మహాగ్రహారాశ్శుచిహక్తికోజ్జ్వలాః, మహీపురంద్రోహృదయావలంబినో మహాగ్రహారా ఇవ సంచకాసతే.

„ ప్రసహ్యకర్ణాటమహీపతేః పురీంనిరుధ్య విద్యానగరిం నిజైర్బలైః, సమున్నతం మానమిన్ద్రోచ్ఛయం కరం సమాదదేకర్కశచక్రవిక్రమః.

„ కుమారహంవీరవిభు ర్యదాజ్ఞయా విజిత్య కార్తాంత దిశం ప్రతాపవాన్, అశోధయచ్ఛాత్రవశోణితోక్షితాం కృపాణికాం దక్షిణసాగరాంబుషు.

„ సరాజధానీం కటకాభిధామశా నకంటకా ముత్కళదేశనాయకః, దిగంతసామంత కిరీటమాలికా మణిద్యుతిద్యోతితపాదపంకజః.

„ సుతోభవత్తస్య సురేంద్రతేజసః పురందరశ్రీః పురుషోత్తమోన్యః, వసుంధరాయత్రవసూపమే దధౌ మహీధరస్థేమ్ని పతివ్రతావిధిమ్.

„ యద్దానేన వినిర్జితా సురగపీ ఖాద త్యజసంతృణం చిత్తేసంతతచింతయా సురమణి శ్చింతామణిత్వంగతః, మేరౌ సంభృతవల్కుల స్సురనగో ఘోరంతపస్తస్యతే మాలిన్యంజలదోబిభర్తి గణనాకావాపరేషామహా.

„ యస్మై నిత్యతరప్రతాపదహన జ్వాలాయమానధ్వజస్తంభాబద్ధ కుసుంభ రక్తవనన ప్రేక్షావిభగ్న ద్విపే, సంధాయాభయయాచనాంజలి మహోదతోద్వేదయా

* వ్రాతపత్రికలోఁ జెప్పుట తప్పు లున్నవి. స్పష్టమయినవానినిమాత్రము దిద్దితిని. ఇంకను నిందుఁ దప్పు లున్నవి.

ద్రంభయా, దాత్మానం ముముచే నృసింహ నృపతిః
కర్ణాట దేశాధిపః. ౧౩

శ్లో. యద్ధాటీచల ఘోటికాఘరపుటక్షుణ్ణక్షమా మండల
ప్రోద్ధా తాధ్వవిస్ఫృత్వరాధిక రజస్తో నమః సమీక్ష్య
ద్విపః, ధావంతే సందిజ్వలిష్య దలఘుప్రోథ ప్రతా
పానల, ప్రోద్గచ్ఛద్ధ సధూమమండలధియా భీతా వనా
భ్యంతరమ్. ౧౪

„ జాత స్థస్య సుతః ప్రతాపపదవా రుద్రాధిప స్త్రీనిధిః,
ఖ్యాతానాం గుణాన్వితాచల మహాధర్మగ్రహప్రోత్సు
కః, విప్లవస్తాలఘుదర్జయానిగరః ప్రాప్తాచ్యుతో గ్రజ్వం
ద్భాసద్భూతిరివేశ్వరోద్భవతిన స్త్రీరాజమాడమణిః.

„ అమాత్య(...)తాభిషేక ముఖ్యసత్త్వి)నగా ప్రవ
ర్ధితామలభ్రాధిభాసు భాసురాంగ సౌప్తవః,
అనంతరం పుత్ర ర్మణా మశా దశాత్ర వామయాం
ప్రతాపడింభగీధితిః ప్రతాపరుద్ర పాథివః. ౧౫

„ యుద్ధే కృద్ధంవిఃక్షుక్షితివహోమన్యతేకాలరుద్రం
కృష్ణో చరహంయం కవిబుధనికరోదాసశౌండ్ ప్రభా
వమ్, లోకాః పీయూషభాను సకలజనమనోరంజనో
దారవేషం, కాంతాస్సాత్మోదతీశం కమలభవమపి
ప్రోథ విద్యాయుతం వా. ౧౬

„ ఆధత్తేభ వితస్య రుద్రస్యతే ధ్వాణీదిగంతరవ, ధ్వాణీ
శైల గుహంతరస్థిత రిపుత్మౌభృద్వధూటీగణమ్, కర్ణా
ట వివినాట మంగస్యతిం తుంగాది శృంగాలయం,
వైదర్భం సవవర్భగర్భ మరసం శుక్కుం తురుక్కుం
రణే. ౧౭

„ నేదండప్రజగండ మండల గళద్రానాంబుధారాప్లుతో,
త్పాదస్యక్కుతవైస్య సైస్యనివహక్షుణ్ణక్షమామండ
లామ్, యాత్రాందక్షిణదిగ్దయాం విదధత్సంప్రప్రప్య
కృష్ణాతటిం, సోయం రుద్రస్యః స్స మైశ్చ దనఘో
దాతుం ద్విజేభ్యో మహిమ్. ౧౮

„ శాకాద్భేద్వయనేత్రవేదశశభృతస్సంఖ్యాకరాద్యాహ్వా
యే, కార్తిక్యాం గురువాసరే గజపతి స్త్రీ వీర రుద్రా

ధిపః, సస్యశ్రీయుత మాతుమూడివిదితం చంద్రో
సరాగే ముదా, విప్రేభ్యోఽదిత దగ్రహంతిలకం కృష్ణా
తటిఃశ్చిమే. ౨౦

ఆదినా(?)మాతుమూడిప్రవిదితధరణీ దేవరమ్యాగ్ర
హారే, వేదైర్వివై) షడంగశ్రుతిఃతన సరోజానన
ప్రోథవాగ్భిః, కీర్ణేవాక్యప్రమాణ స్ఫుటపద పదవీవా
కృతిఖ్యాతవృక్షే, భాగానా మప్తవిశిత్వధికశతమితా
క్షప్తసంఖ్యావిభాతి.

వృత్తిమద్గోత్రనామాని లిఖ్యంతేదక్షిణాదికం,
ఉత్తరశ్రేణిమారభ్య ప్రాచీవీధ్యా ప్రదక్షిణమ్.

కాశికగోత్రః ఆచ్చన్న సోమయాజీ ఏక భాగః-
కాండిన్య గోత్రః కోటమల్లుభట్టః అర్ధభాగః-కాశ్యప గో
త్రః తల్లిప్పన గంగాధరభట్టః అర్ధభాగః-శృంగి భారద్వాజ
గోత్రః రేగులగడ్డ రామాభట్టః ఏకభాగః- శౌనకగోత్రః
ఇంగువజ్యేష్ఠ సోమాభట్టః తదనుజసోమాభట్టః పుత్ర
సోమాభట్టః ప్రత్యేక మేకైక భాగినః-శృంగి భారద్వాజ
గోత్రః తనికెల్ల పోతుభట్టః ఏకభాగః - కాండిన్య గోత్రః
హోతాలత్మణ భట్టః ఏకభాగః-హరితసగోత్రః మల్లాది
యజ్ఞేశ్వరభట్టః ఏకభాగః-శృంగి భారద్వాజగోత్రః తనికెల్ల
గంగాధరభట్టః అర్ధభాగః-శ్రీవత్సగోత్రః జనసానిలన్నం
భట్టః అర్ధభాగః-ఆభ...సగోత్రః గుంటూరి గణపతిభట్టః
ఏకభాగః-కాశ్యపగోత్రః పాలపర్తి రామాభట్టః ఏక
భాగః-శృంగి భారద్వాజగోత్రః రేగులగడ్డ యత్రంభట్టః
అర్ధభాగః-తల్లిమ్మాభట్టః అర్ధభాగః-రేకపల్లి రామాభ
ట్టః ఏకభాగః-గుంటూరి రాఘవభట్టః అర్ధభాగః-కాశ్యప
గోత్రః ములుకుట్ల గంగాధర భట్టః అర్ధభాగః- ఆత్రేయ
గోత్రః ఆకొండి గిరిపండితః ఏకభాగః - హరితస గోత్రః
కొరవిగంగాధరభట్టః అర్ధభాగః-తదనుజసింగాభట్టః అర్ధ
భాగః - కాండిన్యగోత్రః బ్రాహ్మదుర్గాభట్టః అర్ధభాగః-
కాశికగోత్రః కాండవ కొండుభట్టః అర్ధభాగః-శ్రీ వత్సస
గోత్రః భావనారాయణభట్టః ఏకభాగః-కాశికగోత్రః వేదం
మల్లుభట్టః అర్ధభాగః-కాండిన్యగోత్రః బ్రాహ్మతిమ్మాభట్టః
అర్ధభాగః-కాశికగోత్రః అక్కపెద్దిపోతుభట్టః అర్ధభాగః కాశి

కగోత్రః జయంతిభైరవభట్టః అర్ధభాగః-తద్గోత్రః మంచి
భట్టః అర్ధభాగః-భారద్వాజగోత్రః రాళ్లపల్లికొండుభట్టః
అర్ధభాగః-కాతమగోత్రః పినపాటియల్లుభట్టః ఏకభాగః-
కొండిన్యగోత్రః శ్రీవత్ససహభట్టః ఏకభాగః-ఆత్రేయగో
త్రః తాడేపల్లి లక్ష్మణభట్టః ఏకభాగః-దేవరాతగోత్రః
యేర్లగడ్డ విశ్వనాథభట్టః ఏకభాగః-హరితనగోత్రః వేమూ
రియట్టభట్టః ఏకభాగః-శ్రీవత్సనగోత్రః పినపాటిబొబ్బ
భట్టః అర్ధభాగః-భారద్వాజగోత్రః చివ్వలూరి బొబ్బ
భట్టః అర్ధభాగః-వైష్ణవ తిరుమలభట్టః అర్ధభాగః-హరితన
గోత్రః వేమూరిసామాభట్టః ఏకభాగః-హరితనగోత్రః
బొమ్మపల్లిరాఘవభట్టః ఏకభాగః-శ్రీవత్సగోత్రః సామిత్రి
సామాభట్టః ఏకభాగః-భారద్వాజగోత్రః యంః రఘుమాధ
వభట్టః అర్ధభాగః-కొండిన్యగోత్రః బ్రాహ్మయల్లుభట్టః
అర్ధభాగః-శ్రీవత్సగోత్రః వజ్జలనల్లుభట్టః ఏకభాగః-కొం
డిన్యగోత్రః బ్రాహ్మనర్వాభట్టః ఏకభాగః-కాశ్యగోత్రః
కట్టమూరి రుద్రాభట్టః అర్ధభాగః-కాశికగోత్రః పిల్లలమ
ట్టితిరుమలభట్టః ఏకభాగః-శ్రీవత్సగోత్రః రాళ్లపల్లిరాఘవ
భట్టః ఏకభాగః-శ్రీవత్సగోత్రః రాళ్లపల్లి సామాభట్టః
ఏకభాగః-హరితగోత్రః లొట్లలక్ష్మణభట్టః ఏకభాగః-శా
లావతగోత్రః సుస్య అక్కుభట్టః ఏకభాగః-కొండిన్యగో
త్రః చమిటిగంటి తిరుమలభట్టః ఏకభాగః-శ్రీవత్సగోత్రః
నారాయణభట్టః ఏకభాగః-కాశ్యనగోత్రః ములుకుట్ల
కొమ్మాభట్టః అర్ధభాగః-హరితగోత్రః వేదాంతం మల్లు
భట్టః ఏకభాగః-భారద్వాజగోత్రః మునగాపెద్దిభట్టః
ఏకభాగః-భారద్వాజగోత్రః రాలపల్లివల్లభభట్టః ఏకభాగః-
కాశికనగోత్రః మామిళ్లపల్లి నారాయణభట్టః అర్ధభా
గః-తదనుజసూరంభట్టః అర్ధభాగః - కాశికగోత్రః.....
ద్దికొండుభట్టః ఏకభాగః-తత్పుత్తినారాయణభట్టః ఏక
భాగః-శ్రీవత్సగోత్రః రాళ్లపల్లికామాక్షిభట్టః పద్భాగః-
కొండిన్యగోత్రః చల్లనరగిరిభట్టః ఏకభాగః-కుమారలింగ
భట్టః ఏకభాగః-తజ్జమాతా లక్ష్మణభట్టః ఏకభాగః-శ్రీ
వత్సగోత్రః రాళ్లపల్లి హరిభట్టః ఏకభాగః - శ్రీవత్సగోత్రః
రాళ్లపల్లి సింగాభట్టః ఏకభాగః-భారద్వాజగోత్రః పాలసా

మయాజీ ఏకభాగః-శ్రీవత్సగోత్రః యేటూరికాళహస్తీ అర్ధ
భాగః-హరితగోత్రః కొమ్మనకూచిసింగాభట్టః ఏకభాగః-
తదనుజతిమ్మాభట్టః అర్ధభాగః-భారద్వాజగోత్రః వడ్డే మ
హాదేవభట్టః ఏకభాగః-తదనుజతిరుమలభట్టః అర్ధభాగః-
హరితగోత్రః కలగనృసింహభట్టః అర్ధభాగః-భారద్వాజన
గోత్రః రాళ్లపల్లికృష్ణంభట్టః ఏకభాగః-భారద్వాజగోత్రః
మునగాలకృష్ణంభట్టః ఏకభాగః-హరితనగోత్రః తుమ్మ
పూడి అనంతభట్టః అర్ధభాగః-హరితనగోత్రః తూము
నూరి కామాభట్టః అర్ధభాగః-శ్రీవత్సగోత్రః రాళ్లపల్లి
కృష్ణంభట్టః ఏకభాగః-శ్రీవత్సగోత్రః చిట్టానూరిదేవం
భట్టః ఏకభాగః-భారద్వాజనగోత్రః నోరినర్వాభట్టః ఏక
భాగః-శ్రీవత్సః యేటూరిలక్ష్మణభట్టః అర్ధభాగః-హరితగో
త్రః అడ్డేడ...మలభట్టః అర్ధభాగః-కొండిన్యగోత్రః లంక
యట్టభట్టః ఏకభాగః-భారద్వాజగోత్రః నాలనకృష్ణంభ
ట్టః ఏకభాగః-లోహితగోత్రః గుళ్లపల్లికృష్ణంభట్టః ఏక
భాగః-భారద్వాజగోత్రః పినపాటి అక్కంభట్టః అర్ధభాగః-
తత్తిమ్మాభట్టః అర్ధభాగః-భారద్వాజగోత్రః పినపాటినారా
యణభట్టః ఏకభాగః-భారద్వాజగోత్రః శిష్టురామాభట్టః ఏక
భాగః-భారద్వాజగోత్రః (కున?) మానభట్టప్రోలుభట్టః అర్ధ
భాగః-కొండిన్యగోత్రః బ్రాహ్మత్రివిక్రమభట్టః అర్ధభాగః-
హరితగోత్రః తూమునూరిపెద్దిభట్టః ఏకభాగః-శ్రీవత్స
గోత్రః రాళ్లపల్లిపిన్నాభట్టః ఏకభాగః-శ్రీవత్సగోత్రః
రాళ్లపల్లియల్లుభట్టః ఏకభాగః-హరితనగోత్రః తూమునూ
రికొమ్మాభట్టః ఏకభాగః-శ్రీవత్సగోత్రః రాళ్లపల్లియల్లు
భట్టః అర్ధభాగః-హరితగోత్రః తూమునూరికనిఘతిమ్మా
భట్టః ఏకభాగః-హరితగోత్రః తూమునూరినర్వాభట్టః
ఏకభాగః-శృంగిభారద్వాజగోత్రః అప్పతాతనృసింహభట్టః
ఏకభాగః-హరితగోత్రః తూమునూరినూరుభట్టః ఏకభాగః-
భారద్వాజగోత్రః పెద్దిసామావధానీ ఏకభాగః-కొండిన్య
గోత్రః శిష్టయీశ్వరభట్టః అర్ధభాగః-కొండిన్యగోత్రః
తత్కృష్ణావధానీ అర్ధభాగః-భారద్వాజగోత్రః ఖండపల్లి
జగన్నాథభట్టః అర్ధభాగః-కొండిన్యగోత్రః నడిమింటినా
రాయణభట్టః ఏకభాగః-వాఘాలనగోత్రః హరిఅయ్యం

గారిభట్ట: అర్ధభాగ:-భారద్వాజసగోత్ర: మట్టపల్లితిను
మలభట్ట: ఏకభాగ:-అల్లూరి అనంతభట్ట: అర్ధభాగ:-వార
ణాశి తిప్పాభట్ట: అర్ధభాగ:-కాశ్యపగోత్ర: గొడవ ర్తిగంగా
ధరభట్ట: ఏకభాగ:-విదుకేశ్వరపురాఘవభట్ట: ఏకభాగ:-
అత్రేయసగోత్ర: సాలవపెద్దిభట్ట: ఏకభాగ:-కాండూరి
యజ్ఞేశ్వరభట్ట: అర్ధభాగ:-భారద్వాజగోత్ర: చామ ర్తినర
సింహభట్ట: ఏకభాగ:-కాశ్యపసగోత్ర: మాగంటిఅమరే
శ్వరభట్ట: ఏకభాగ:-హరితగోత్ర: అడ్డాడరామాభట్ట:
అర్ధభాగ:-కొండిన్యగోత్ర: యజ్ఞఅప్పనసింగాభట్ట: అర్ధ
భాగ:-అడ్డాడజ్యేష్ఠతిరుమలభట్ట: అర్ధభాగ:-హరితగోత్ర:
అడ్డాడకనిష్ఠప్రాలుభట్ట: అర్ధభాగ:-గౌతమగోత్ర: లక్ష్మణ
జోన్య: ఏకభాగ:-వేముడేభలభట్ట: అర్ధభాగ:-కొండిన్య
గోత్ర: వేంగాభట్ట: అర్ధభాగ:-శ్రీవత్సగోత్ర: గొడవ ర్తి
యీశ్వరభట్ట: అర్ధభాగ:-శ్రీవత్సగోత్ర: గొడవ ర్తితిరు
మలభట్ట: అర్ధభాగ:-హరితసగోత్ర: శ్రీకంఠసోమయా
జులరామచంద్రభట్ట: ఏకభాగ:-భారద్వాజసగోత్ర: కామ
కొల్లిభయిరవభట్ట: అర్ధభాగ:-భారద్వాజగోత్ర: కామ
కొల్లిజ్యేష్ఠభైరవభట్ట: అర్ధభాగ:-హృద్గల్యగోత్ర: మంత్ర
మూర్తిఅనుభవభట్ట: అర్ధభాగ:-హృద్గల్యగోత్ర: మంత్ర
మూర్తిబసవాభట్ట: పాదాధికభాగ:-హృద్గల్యగోత్ర: మం
త్రమూర్తిలక్ష్మణభట్ట: పాదోనైకభాగ:-లోహితగోత్ర:
గుల్లపల్లితిమ్మావధానీ ఏకభాగ:-హరితగోత్ర: గరికపాటి
విశ్వేశ్వరభట్ట: ఏకభాగ:- శ్రీవత్సగోత్ర: యేటూరి
పెద్దిభట్ట: ఏకభాగ:-కొండిన్యసగోత్ర: బ్రాహ్మ తిమ్మా
భట్ట: అర్ధభాగ:- కొండిన్యసగోత్ర: సర్వగ్రహార
ప్రతిగ్రహీతా శిష్టకపర్తిశ్వరభట్ట:-పంచభాగ: తత్సర్వాభ
ట్ట: పాదభాగ:-కొండిన్యసగోత్ర: పెదతిప్పాభట్ట: అర్ధ
భాగ:-కొండిన్యగోత్ర: శిష్ట మాభట్ట: అర్ధభాగ:-వతేసాస్ట
భోగాభాగా: శ్లో. దానపాలనయోర్మధ్యే దానాచ్చే
యోనుపాలనమ్ దానాత్స్వర్గమవాప్నోతి పాలనాదచ్యుత
పదమ్, అస్యగ్రామస్యమాచిహ్నాని లిఖ్యంతే.

ఆతుమూడి పొలిమేర సీమా చిహ్నాల లక్షణం
పూర్తి తూర్పున చలుమూర్తి పొయ్యే డొంక్కనుండి

పొలిమేర దక్షిణముఖమై కొత్తమేరగాగాను అక్కడ
నుండి కునిపల్లం జొచ్చి తూర్పుగా వచ్చి అందుండి దక్షిణ
ముఖమై వచ్చి యీపూరి నల్లగుంట్ల తూర్పు ద్రోచి
కుంట్ల ఉత్తరపుకట్ట మోపుకొని పశ్చిమంకుని నుండి దక్షి
ణముఖమై వచ్చి ఆమీదట పడమట పిన్నకుని అందుండి
దక్షిణముఖమై పూరిపొలిమేర పుట్టనుండి ఆవలకునిగా
పశ్చిమపుముఖమై వెల్లంబాటి పుత్తరంగా వచ్చి అందుండి
కుని దక్షిణముఖమై వచ్చిదక్షిణము ముట్టిన ఆగ్నేయ
కోణం పుట్టనుండి పడమరముఖమై వచ్చి ఆమీద దక్షిణ
ముఖముకుని ఆమీద నైరుతి ముఖమైవచ్చి అవురుదుబ్బ
లపల్లం జొచ్చి పడమరగా వచ్చి ఆతుమూడి దక్షిణపు
పొలము నైరుతిమూల వెల్లబాటి కుచ్చిళ్లపాటి పొలి
మేరకూడలినుంచి కుచ్చిళ్లపాటి పొలిమేరతూర్పు పట్టు
కుని పుత్తరముగాను కొండ్లిమేర రాగాను అందుండిపడమర
ముఖమై వచ్చి అందుండి పుత్తర ముఖమై కుని ఆమీదను
పడమరగాకుని ఆమీద పుత్తరముఖమై కుని ఆమీదను
పడమటిముఖమై వచ్చి అందుండి పుత్తరముఖమై అందుండి
పడమరగాకుని అందుండి పుత్తరముగాకుని ఆమీద కుంట్ల
తూర్పుముఖముగా వచ్చి పుత్తరపు...ంట్లనుండి చముడు
పాటి పొలిమేరసందినుండి పడమరగావచ్చి ఆమూలనుండి
కున్ని పుత్తరం వాయువ్యముఖమై అందుండి వచ్చి భీమా
రెడ్డి కుంట్లపడమర చముడుపాటి దావులూరి పొలిమేర
మోచుకొని తూర్పుగా మెడితోపు పుత్తరము కునిగా
వచ్చి అందుండి తూర్పుముఖమై రాగాను కుని కుంట్ల
దావులూరి పొలిమేరసంధ్య పుత్తరపు ముఖమై వచ్చి అం
ద్దుండి కుని పడమర వచ్చి అందుండికుని పుత్తరముగావచ్చి
దావులూరు పొలిమేర తూర్పు సరసమూల గొట్టి కొన
దాకాను తూర్పుగా వచ్చి అందుండి తూలుగొట్టి కొన
నుండి పుత్తరముగావచ్చి పడమర దావులూరి పొలిమేర
సంధ్య వాయువ్యం మూల తూములూరి పొలిమేర సరస
నంటించుకకుని తూర్పుగావచ్చి అందుండి పిన్న కుని
పుత్తరంగా వచ్చి తూములూరి ఆగ్నేయం పొలిమేర
దక్షిణ పు స ర స ను తూర్పు గా రా గా ను

అంద్రుండ్డి మేడితోపు పుత్తరముగా వచ్చి తూర్పుగా కొంత మెర రాగాను అంద్రుండ్డి ఆతుమూడి యెలెపాడు తూములూరు యేలెపాడ్కి పడునునయిచ్చి పసువుల యిచ్చి(?) పసుపుదొడ్డిపాలం తూములూరి పాలాననుండ్డి ఆతుమూడి వాయవ్యభాగాననుండ్డి తూర్పు ముఖమై కొంత మెర రాగాను పెద్దపుట్ట అంద్రుండ్డి పుత్తరపు ముఖమై రాగాను పెద్దజంమ్మిన్ని వెంట ఒకజంమ్మిన్ని అంద్రుండ్డి పుత్తరపు ముఖమై రాగాను నక్కశిరిగిచెట్టు అంద్రుండ్డి పుత్తరము ముఖమై రాగాను తాడిమొలక పడ్డ రగా వచ్చెడి డొంక్కగలశి పుత్తరముఖమై నచ్చి జువ్వి మొలక చింన్న జంమ్మిన్ని తాటిన్ని అంద్రుండ్డి పుత్తర ముఖమై రాగాను పాడిఆపుల ఆధరి డొంక్క పుత్తరపు పూడల్కు మేడిమూచి దక్షిణపు కట్ట డొంక్కనుండ్డి తూర్పుముఖమై వచ్చి తూర్పుగా దావులూరి డొంక్క నచ్చి శివుని పాయను జొచ్చి యీశాన్యపుకోణను పుత్తర ముఖమై దావులూరి పెదలంక్క యీశాన్యపుకోణం పుట్టనుండ్డి తూర్పుగా పుచ్చలంక్క పడమటిదరి పట్టు కుని ఆగ్నేయముఖమై గాదెలమట్ట తూర్పువద్ద అన్న వరపు మినుములంక్క చేని పుత్తరపువీ మెరపట్టుకుని నైరుతిముఖమై వచ్చి కొంతమెర పింన్నకుని వాయవ్య ముఖమై శివునిపాయ పుత్తరపుధరి పట్టివచ్చి అంద్రుండ్డి దక్షిణముఖమై ఆతుమూడి అన్న వరపు కాటేళ్లి డొంక్క పట్టుకుని దంట్టబోయినవానివాగు జొచ్చి వీరంరాజురావి తూర్పుకాలవ ధరిదాకా వచ్చి అంద్రుండ్డి తూర్పుముఖమై డొంక్కవద్ద కెడమాసాభండ్డి ఆపునంగ్రాను దక్షిణముఖమై దీవిడొంక్కకువచ్చి అంద్రుండ్డి తూర్పుముఖమై దీవిడొం క్క దక్షిణపు పొలిమెరగట్టు పట్టుకొనివచ్చి అంద్రుండ్డి అన్న వరపు బుడమల శెనుపాలం హద్దుఆనుకుని పడమటి గరపుపట్టి పొలిమెర దక్షిణముఖమై వచ్చి అంద్రుండ్డి పడ మరగావచ్చి అంద్రుండ్డిదక్షిణంగ్రా కొంతమెరవచ్చి అంద్రుం డ్డి కునితూర్పుగా కొంత మెరవచ్చి అంద్రుండ్డి యీశాన్య మూల అన్న వరం పొలిమెర దక్షిణం...తూర్పుముఖమై అన్న వరపు మాలవాడ తూర్పు జంమ్మి పుత్తరపు పెద్ద

పుట్టనుండ్డి డొంక్కలంక్క పాలం కృష్ణవేణిలోపల్కి తూర్పుగా దిగి అంద్రుండ్డి యీశాన్యప్రాచిని అయులూ రాక్క పడమర వెపుకుని దక్షిణముగా వచ్చి రావి లంక్క తోటఛాయ లంక్క పడమటి లంక్కమీది జంమ్మిదాకాను పడమటిముఖమై వచ్చి అంద్రుండ్డి పడ మర ముట్టి వాయవ్యం పడమటిదరి మోచి నేల జంమ్ములగట్టు పట్టుకుని వాయవ్యముఖమై అన్న వరం దక్షిణపుదిక్కు మూడోపెద్దజంమ్మి దక్షిణపుదాకా వచ్చి అంద్రుండ్డి యించ్చుక పడమరముఖమై చిలుమూరి ఉత్తరపుపొలిమెర యీశాన్యమూల తూర్పుగట్టు పట్టు కుని పుత్తరముఖమై రెండోజంమ్మి దక్షిణం కొంతమెర నుండ్డి పడమరముఖముగా వచ్చి అంద్రుండ్డి కుని దక్షిణ ముఖమై అంద్రుండ్డికుని పడమరగావచ్చి పొలిమెరపటి దక్షిణముగా వచ్చి అంద్రుండ్డి ఆగ్నేయముఖమై కునిగాను యించ్చుక మెర వచ్చి అంద్రుండ్డికుని దక్షిణముఖమై వచ్చి అందుండికుని పడమరగా వచ్చి అంద్రుండ్డి దక్షిణముఖమై వచ్చి అంద్రుండ్డి ఆతుఅంద్రుండ్డికుని పడమూడి తూర్పు చిలుమూరిపాలం పొలిమెరమీది డొంక్క కలిశెను.

ప్రతివిలేఖకుని వ్రాత:—

—“ప్రజోత్పత్తినామ సం మార్గశిర బ. ౧౦ జయవా రం తే ౧౦ ది డి సెంబరు ౧౮౧౧ సంవత్సరం.

ఈవ్యాసమునుగూర్చి నేను వ్రాసినదానిని ముద్ర ణదశలోఁ జూడఁగా మన్నిత్రులు శ్రీ సోమశేఖరశర్మ గారు వారు సేకరించుకొన్న విషయమును దీనినిగూడఁ జేర్చుకొన వ్రాసియిచ్చిరి.

కళింగ గంగవంశపు రాజులయొక్కయు, ఒరిస్సా గజపతులయొక్కయు చరిత్రమునుగురించి కొంత శరిత్ర మచేసి మన్మోహన చక్రవర్తిగారు కొన్ని వ్యాసములు వ్రాసియున్నారు. వారు వ్రాసిన వ్యాసములనుబట్టియు, శాసనములనుబట్టియు ఈక్రింది విషయములు తెలియ చున్నవి: గంగవంశములోనివాడైన నాలుగవ భానుదే వుని పిదప బహ్మనిరాజు సహాయముతో కపిలేశ్వరగజప

క్రీ. శ. ౧౪౩౪-౩౫ లో రాజ్యమునకువచ్చి ౧౪౬౯-౭౦ వరకు పరిపాలించెను. ఇతడు ౧౪౬౨ ప్రాంతముల విజయనగర రాజ్యముపై దండెత్తివెళ్లెను. అప్పటికి విజయనగరమును పాలించుచుండిన రాజు మల్లికార్జునరాయలు. గంగాధరకవి విరచితమైన 'గంగాదాన ప్రతాప విలాస' మను సంస్కృత నాటకములో మల్లికార్జునరాయలు పేర్కొనబడుటయేకాక, ఆతడు సింహాసనమెక్కిన కొద్దిదినములకే గజపతిప్రభువు తురుష్కసుల్తాను సాయముతో విద్యానగరమును ముట్టడించినట్లును, మల్లికార్జునరాయలే విజయము నొందినట్లును, ఆతని శత్రువులు ప్రాణావశిష్టులై పారిపోయినట్లును చెప్పబడి యున్నదట. ఇందు పేర్కొనబడిన గజపతిప్రభువు కపిలేశ్వరుడే కాదగును. అతడు ఓడిపోయినమాట ఎంతవరకు సత్యమో కాని క్రీ. శ. ౧౪౬౪ నాటి అతని శాసనములు కంచీకి దక్షిణమునను గాన్పించుచున్నవి.

కపిలేశ్వర గజపతికి కొడుకులు చాలమందిగలరు. వారిలో పురుషోత్తముడొకడు కాని యితడు జ్యేష్ఠుడు మాత్రముకాడు. కపిలేశ్వరుని సంవత్సరము సింహాసనమునకై కొడుకులలో కొడుకులకు తగవులు పుట్టినవి. తుదకు బహ్మనీసుల్తానయిన రెండవ మహమ్మదుషా సాయమున పురుషోత్తమ గజపతియే క్రీ. శ. ౧౪౬౯-౭౦ లో రాజ్యమునకువచ్చి ౧౪౯౬-౯౭ వరకు పాలించెను. చైతన్యచరితామృతము చైతన్యస్వామి జీవితము నను

సరించి, ఈపురుషోత్తమగజపతి విజయనగరముపై దండెత్తి అచటినుండి యొక రత్నసింహాసనమునుదెచ్చి జగన్నాథ స్వామి కర్పించెననియు, సాక్షి గోపాలవిగ్రహమునుదెచ్చి తనరాజధానిలోనే యుంచుకొనెననియు దెలియుచున్నది. ఇతని తరువాత క్రీ. శ. ౧౪౯౬-౯౭లో ప్రతాపరుద్రుడు సింహాసనమునకు వచ్చెను. ఇతనికి వెంకటగజరాజ, త్రిభవనమ్మ, తోడరమ్మ బిరుదములు కలవు. ఇతడు తన రాజ్యవత్సనమున్నంతయు భాగమున నున్నపుడు గౌడదేశాధిపతి పుట్టనుండ్డి యునందలి యుత్తరభాగముపై దండెత్తి ముఖముకుని ఆవిష్కారముచేసికొనెను. ఈవిషయము విషయమునందు మరల నాభూతిపై దాడివెడలి అతని నోడించి తనరాజ్యమును దిరిగి స్వాధీనము చేసుకొనెను. గౌడభూపాలుని ఓడించుటచేతనే కాదగును ఈ తనకి పంచగౌడాధినాయక బిరుదమును గలుగదట.

ప్రతాప రుద్రదేవుని రాజ్యంత మెప్పుడో తెలియదు. ఇతని తరువాత ఇతనికొడుకు 'కాలు-ఆ-దేవు' సంవత్సరము అయిదుమాసములును, అయిదిదస అతని మరియొక కొడుకగు 'కళ్యాణ-ఆ-దేవు' మూడుమాసములును రాజ్యముచేసెరట. ఈ యిరువురినిగూడ వారి మంత్రియైన గోవింద విద్యాధరుడు పట్టించి క్రీ.శ.౧౫౪౧-౪౨ సంవత్సరమున సింహాసన మెక్కినట. దీనివలన ప్రతాప రుద్రుడు క్రీ. శ. ౧౫౩౯-౪౦ వరకు పాలించినట్లు భావింపవలసి యుండును.

కృతపుణ్యుడు గుణగణ్యుం-శతిమాన్యుం ధార్యనుత మహాసౌజన్యుం
డతులితమతిమంతుడు మ-త్ప్రశరుడు సత్కీర్తి నొందివెలసెన్ బుడమిన్.

అక్షయవర్ష ఫాల్గుణసితాప్రమి ప్రౌఢనఁ బుట్టి పూర్వపున్
బక్షపుఁ జంద్రు మాస్కి సభివర్ధనుఁ డై కళలందు మిన్న నా
దక్షత నొంది సత్పథముఁ దప్పి చరింపక పుణ్యమూర్తి యై
యక్షయహా యశోధన మనారతమున్ గడియించె ధాత్రిలోన్.

ఆడినమాట కేనాఁడేని భంగ మీఁదైనఁ గిన్నపని సత్యనతుండు
భువి “నాత్మన త్వర్వభూతాని” యనున్యాయ మరసిన భూతదయాపరుండు
సుఖదుఃఖములు గ్గువో మోదభేదంబు లూని యాత్మవిజ్ఞాన ఘనుడు
తన కెంత నడువని తెఱివైన యన్యులఁ జే సాచి యడుగని శీలవంతుఁ
డిలను బండిత వంశమై వెలియుచుండు-మండలేముల సత్కుల మండనుడు
బొబ్బిలి స్వపాలు నాస్థాన భూషణుడు-మంగళవరుండు సద్గుణమండలుగ

కీ. శే. మండలేముల సీతారామశాస్త్రి గారు

విలసితబాహు విక్రమ వివేక ధురీణచరిత్రులైన బా
బ్బిలినరపాలసింహముల విశ్రుతసచ్చరితంబుఁ దెన్గునన్
సలలితబద్ధకావ్యముగఁ జక్కన్తెలి రచించి రంగభూ
తలపతిచే బహుాకృతు లుదారముగాఁ గని మించె నెంతయున్.

ఘనతరకాళిదాస కవికల్పమహీరుహ జాతమై సుధీ
జనశుకభోగ్యమై మధురసమ్ముల నెమ్మొయిఁ జిమ్ము సత్సల
మ్మును రఘువంశ కావ్యమును ముద్దులు మూటలుగట్టు మాటలక
దెనుఁగునఁ బద్మ కావ్యముగ ధీమహితుం డొనరించె బూనికన్.

అమృతరసప్రవాహాయుతమై శ్రుతిపర్వ మొనర్పఁ జాలు వా
క్యములబెడంగు, నెన్నఁదగు నంచిత సుస్వరవైభవంబు, న
ర్థము వివరించు కౌశలము, రాగ విశేషము నొప్పగాఁ బూరా
ణముల నతండు పండితగణములు నొనని మెచ్చఁ జెప్పెడున్.

ప్రాణము వోవనున్నతఱిఁ బ్రక్కను జేరిననన్నఁ జూచివి
న్నాణము మీరఁగా “ననుఁగునందన! ధర్మరత్నమున్, శ్రిత
త్రాణపరాయణత్వమును దప్పనిధర్మము లంచు నెమ్మదన్
బూనుము నీకు మేలగును బొ”మ్మని పత్కేహితోపదేశమున్.

ధీరగుణాఘ్యఁ డంచుఁ బ్రణతిన్ గని సద్యశి మండఁజాలి సం
సారముఁ బాయఁజాలని విచారము నవ్వలఁ బారఁదోలి జం
భారిని గొల్చి స్వర్గసుఖ మందెడు వేడ్కను జాలిమాలి యీ
తీరునఁ బాసిపోయి మము నీనుల జేయఁగ మీకుఁ బాడియే?

మిత హిత సత్యభాషణము, మేర యెఱుంగనిజ్ఞానభాగ్య, మా
ర్జిత ఘనసద్యశభిఁబు, దగుశీలము, నూర్జితభావ, మార్య స
న్నతచరితంబు నియ్యవి యనూన నిసర్గసులక్షణంబు లో
పితృవర? మీకు నెయ్యెడల వేల్పులు సాటి యసంగఁ బోలునే?

శాంతరస మొల్కు బ్రహ్మతేజంబు గల్గి-వైది కాచారసంపదఁ బరిధవిల్లి
జ్ఞానమూర్తి యనంగఁ బ్రజ్ఞావిశేష-మమర మౌసితి గాదె మహాత్మ నీవు?

కర్మవశంబునన్ గలుగు కాయము వోవు టదేమిమిత? స
త్కర్మము లాచరించి గత కల్మషులై మనినట్టి మీకు నేఁ
డర్మిలి మోక్షలాభ మగు టబ్రమె? పండితవర్య! మాకు మా
కర్మమె తోడు వచ్చు నని కాదె త్యజించితి వీవిధమ్మునన్.

పురుషార్థంబుల గెల్చి సౌఖ్య మనయంబున్ బొంది సత్కీర్తి కా
కరమై పొల్చి సుపుత్ర పౌత్రతతి వేడ్కన్ గొల్వఁ బెక్కేడు లు
ర్వరపై నిల్చి కృతార్థతన్ బరఁగి యార్యశ్రేణి మెచ్చంగ నేఁ
గిరి యీలోకము వాసి మీచరితమున్ గీర్తింపరే పండితుల్!

అనఘా! మీఋజువర్తనం బిలను మా కాదర్శమై ధర్మవ
ర్తన సౌభాగ్యము గూర్చుఁగావుతఁ! గృపాధౌరేయులై మేలి దీ
వెనల్ మమ్ము ననుగ్రహింపుఁ డిదె సంప్రీతిన్ బిత్తాణంపున
ప్పనమున్ గైకొనుఁ డార్జితోన్నత యశోభాగ్యోదయా! పావనా!

అనుపమభక్తిసమన్విత- ఘనులగు మీయాత్మ కొనఁగుఁగావుత శాంతిన్
మనసున వాకునఁ గన్నులఁ-గనరాని పరాత్పరుఁడు సుఖప్రదుఁ డగుటన్.

ఆంధ్రనాటకరచనము

పాతాళభేది ను బ్రహ్మణ్యకవి గారు

“సంసారవిషవృక్షస్య ద్వేషలే అమృతోపమే, కావ్యామృతరసాస్వాద స్సల్లాః సజ్జనైస్సహ.”

అను నీపెద్దలనుడి జగద్విదితముగదా. సంసారమును విషవృక్షము నకు నమృతోపమానంబులగు రెండుపండ్లలోను దొలిది కావ్యామృతర సాస్వాదము. అమృతరసము గురియుచుండు కావ్యములు శ్రవ్యము లని, దృశ్యములని రెండువిధములు. ఈదృశ్యకావ్యములనే యూర్వులు నాటకములని, రూపకములని న్యవహరించిరి. మనహింమాదేశమునందుం డు భావల కన్నింటికిని దల్లి సంస్కృతముని యెల్ల రెటింగిన విష యమే. ఆభావను దృశ్యకావ్యములు రసము లాలుక, నమృతము గురియింప ననువగునట్లు రచియింపఁ గవులకు మార్గము చూపఁగల ప్రతాపరుద్రీయ దశరూపకసాహిత్య రత్నాకరాది లక్షణ గ్రంథము లెన్నేనియుం గలవు. కాని తెలుఁగుభాషను నట్టిరూపకలక్షణగ్రం థ మొక్కటియైనను గానవచ్చుటలేదు. ఇప్పుడిప్పుడు ననేకాంధ్ర కవులు సంస్కృతవిద్యాగంధ రేశమైనను లేక యేరెండు పదములో కూర్చి యెట్లులెట్లులో కష్టపడి పద్యమున నర్థపాదము నల్లఁగల్గినతో డనే నాటకములు వ్రాయ నుపక్రమించుచున్నవారు. అట్టి నాటకము లఁ గన్నట్లు డంతయు నాంధ్రభాషాయోమకు నెట్టియిక్కట్టు ప్రా ప్తించెనాయని పెద్దలు చింతింతురు. ఈవిషయమునుగూర్చి ముచ్చ టించుచు నాంధ్రసాహిత్యపరిష ద్దయచు వార్షికోత్సవ సమయమునఁ దత్సభాధ్యక్షులగు మహామహోపాధ్యాయ కళాప్రపూర్ణేశ్వరీయది బిరు దాంకితులగు బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిలవారు తమ యుపన్యాసమునఁ జెప్పిన విషయము గొంత తెలిపిన సమంజసముగా నుండకపోదని యెంచి తెలుపుచున్నాను.

“రూపకములు ప్రకృతకాలముననే ఉత్పన్నములై ఇప్పటికే ఎల్లెడలను పదమిడవలనుపడినియట్లుగాఁ జెత్తపెరింగి, కవితానగరసం స్కరణాధ్యక్షులకు మితిమీరిన పనిం గలిగించుచున్నవి. ఇవిపెక్కు లు వీలక్షణముం బొరయక హూఁసరూపక లక్ష్యములం గని కవి యూ హించుకొన్న మార్గమున వ్రాయఁబడినట్టివి. ఇవిగాక సంస్కృతనాట కముల కాంధ్రీకృతము లగుటచేతను, ఆంధ్రకవి యిచ్చచేతను భరతోక్త

లక్షణానుసారములైన రూపకములును కొన్నికలవు. ఈరెండులక్షణము లలో ఏది శ్రేష్ఠము. హూఁసమే సులువు: మంచిసీళ్ల జాలు. భరతోక్త లక్షణము హతయోగము: గురుకుశూఁస లేక యలవడదు. ఈసీడ్ల యేల యని దీనిని పెడంటులకు ‘బగ్గి నయిచి’ అమూల్యయశోలిప్పు శిఖామ ణులు హూఁసమార్గము నవలంబించుచున్నారు. ఈవిషయమున ఇందు ఏమార్గము శ్రేష్ఠమో పండితులు నిర్ధారింపవలసియున్నది. రెండింటిస్వ రూపములను విస్తరించు గ్రంథములు రచింపవలయును.” అని యు పన్యసించియున్నారు. పండితవర్యులు తెలుఁగున నాటకము లెట్లుండిన రసవంతములుగను, సర్వజనసహాదరజీయంబులుగను నొప్పఁగలుగునో యారసి తెల్లక్షణగ్రంథములు రచియించి యాంధ్రభాషామతల్లికిభూ వణములు పెట్టవలసియున్నది. సంస్కృతాంధ్రములఁ జక్కగ నాటి లేతిన పండితప్రకాండులు పనిఁబూని యీకార్యమునకుఁ దొడం గుట లగు.

నే నీన్యాసమున నాటకలక్షణముల ననుకూలంబునినవాఁ డను గాను, నీ నద్దానికి వలంతిని గాను. ఇప్పుడిప్పుడు వెలువడుచుండుననే కనాటకగ్రంథములఁ జూచి యందందుఁగల కథాసరణులందును, బా త్రప్రోవణములందును, బాత్రోచిత భాషావిరచనములందును నాస్వల్ప బుద్ధికిఁ దోచిన కొన్ని యంశములను జెప్పి నాయోపినకొలఁది భాషా నేవయుఁ, దమ్మలమున దేశనేవయుఁ జేయఁనెంచితిని. పండితవరు లీసాహసకృత్యమునకై నన్ను మన్నింతురుగాక.

దేశాభిమానమును, ప్రపంచమును బాగు పఱు పఁ గల నీతిమార్గములును జనులకెల్లరకును దెలియఁజేయఁ గలుగుటకేమి, భగవద్గీతి ప్రబోధింపనేమి యిట్టి యన్నివిషయములకును నాట కమువంటి సులభమార్గము వేటొక్కటి గానరాదు. కావున నాంధ్ర లోకమునకే కాక ప్రపంచమున కంతకును నాటకప్రదర్శనము మేలు గూర్చునట్లు వేటేదియు మేలుగూర్పఁజాలదని చెప్పవగును. పూర్వ

రాజుల చరిత్రములేమి, పూర్వీకుల యాచారవ్యవహారములేమి, పూర్వీకుల సమృద్ధి ప్రతిభలేమి, ప్రజలకు జక్కగ జిత్రించి చూపగల ఫలకము నాటకమేయని ఘంటాఘోషముగఁ జెప్పఁదగియున్నది. కావున నాటకములు ప్రజలకు నీతి గఱపునట్టివిగా నుండవలయును. అందలి నాయకులు సత్యవాదులుగను, న్యాయమార్గానలంబులుగను, ధర్మసంస్థాపకులుగను, సభాకీర్తనములుగను, దుష్టశిక్షకులుగను శిష్టరక్షకులుగను స్వాగత్యాగులుగను నేశోద్ధరణ తత్పరులుగను నుండునట్లు నాటకకవులు చిత్రింపవలయును. నాటకకథా సంవిధానమునందును నీగుణములు లేస్సగ గోత్రకములగుచుండున నెంతయు బాగు. అట్లుగాక యే యుద్యానవనములలోననో, యేయుత్సవములలోననో నాయకుఁడు నాయకను జూచుటయు, సంతతోడనే వారల కొండొరులపై మోహ ముదయించుటయు, సంత వారికిఁ బునర్దర్శనమేని సంభవింపక విరహము గలుగుటయు, నప్పట్టున వారు చంద్రమదనానిలముల దూలుటయు, నేవిదూషకుఁడో, యేచేటియో వారలను గూర్చుటయు నను నింతవట్లు విషయములే నాటకములలోని కెక్కఁ జేసినయెడల నెట్టి లాభమును బొందఁజాలము. నాయకుఁడు నిజముగ దుర్మార్గుఁడై యొనను వారినలన నెవ్వయేని జనులు నేర్చుకొనఁదగిన యంశములున్న యెడలఁ గవులు నిరంకుశులైనదానిచేత సాధ్యమైనంతవట్లు నట్టి నాయకుల దుర్మార్గములను సన్మార్గములుగ మార్చి చిత్రించుచు వారి సన్మార్గము లావంతయు వీడక ప్రజలకు జిత్రించి చూపవలయును. అట్లేకదా గోమునగరాధిపతియగు జూలీసు నీజరనునాతఁడు నిశ్చయముగ నత్యాశ గలిగి స్వాగృహరుఁడై యొనను షేక్స్పియర్ కనిచంద్రుఁడాతనియెడ నుండు కలమ వృత్తులఁ గనఁ బలుపక యాతని యెడలఁ బ్రజల కెట్టి యనూయయుఁ బుట్టుకుండునట్లు రచించి వన్నె వెట్టియున్నవాఁడు. అట్లే బొబ్బిలియుద్ధమప్పుడు తదంతఃపురాంగనలు పెండ్లిగూతులయ్యును, గర్భిణులయ్యును, గన్యలయ్యును బతులచేతఁ గుత్తుకలు త్తరింపఁబడినట్లు దేశవరిత్రలు నుడువుచుండినను, శ్రీవేంకటరామశాస్త్రిలవారు రచించిన బొబ్బిలియుద్ధనాటకమున నీయంతఃపురాంగన లెల్లరును వీరపతివ్రతలై తమంతః దామే మనసార నన్నిప్రవేశముఁ జేసి స్వర్గమునఁ దమపతులకు స్వాగతములు సమర్పింప నెనురుమాడఁ బోయినట్లు రచింపఁబడి యున్నది. దానంజేసి ప్రజలకు రంగారాయాదుల శౌర్యమును, వారి వీరపత్నుల పతిభక్తియు వెల్లడియయి మనస్సుల నూతనోత్సాహ మంకురించుచున్నది.

నాటకములు ప్రజాపరిస్థితికి మేలు గూర్చునట్టి విషయములు బోధించునట్టివై యుండవలయునుగాని వేటువిధము లైనచో గుణముండదు. నాయకుని దుర్మార్గమువలనఁ బ్రజలు మేలందునట్టి పరిస్థితి గలుగునేని దానిని దప్పక తెలుపవలయును. “కంసఁడు హింసయే పనిగాఁ బూని చేయుటంజేసి కడకుఁ దానే హింసంపఁబడెను. పరచితీమోహమునంజేసి రావణుఁడు హతుఁడయ్యెను. లోభబుద్ధియయి

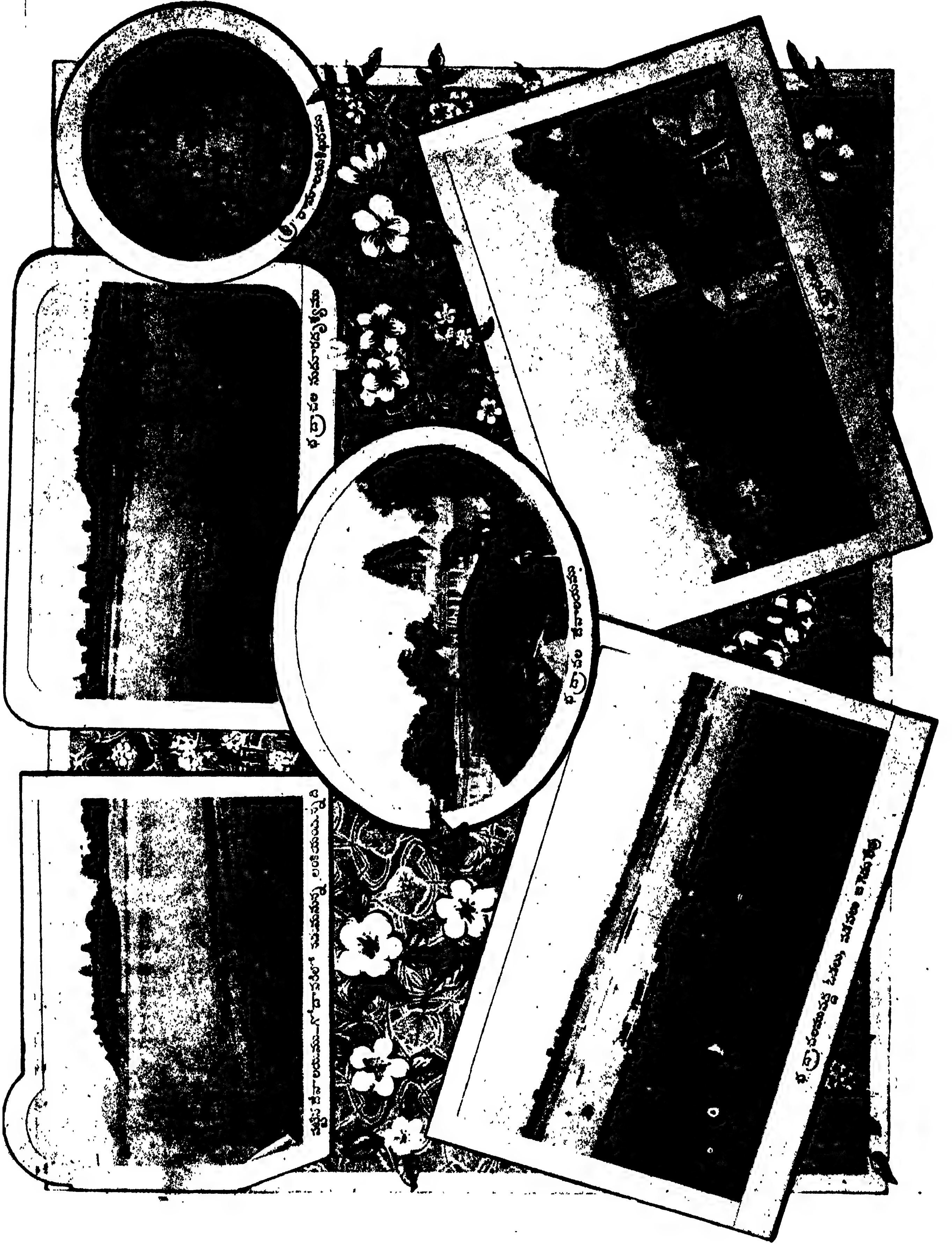
దుర్యోధనుఁడు చంపఁబడె”నను నిట్టివిషయము లెఱింగించుసాంబె వారి దుండగములు ప్రజలకు లేస్సగఁ జిత్రించి చూపవలయును. కంసుని హింసాకరణము చూపక కృష్ణుని రీలని యాతని కొంటెతనములఁ జూపుచు వానిసందునఁ గంసవధమును జూపినయెడల నెట్టి నీతియుఁ దోఁపదు. అందుఁ గృష్ణుని కొంటెతనమే తెలిపినట్లు గును. నాయకుల దుండగములఁ జిత్రించుటలోనను గవులు యుక్తాయుక్తములు లేస్స విచారించి చేయవలయును. దుర్యోధనుని దుండగమేకదా యని యాతఁడు సత్ప్రతాపిలకమగు క్రౌపదీదేవిని సభ కీడ్చి తెప్పించి తమ్మునిచే నామె పుట్టము లాలిపించినది ప్రత్యక్షింపరాదు. నీతి యున్నదని యవివేకు లేక్కువగనుండు నెట్టి యితివృత్తములును నాటకములుగ రచింపరాదు. గుర్జుదోహముచేసి చంద్రుఁడు కళంకి యయ్యెనని ‘తారాశశాంకము’ నుడువుచున్నది. దీనిలో నెట్టి నీతి యుండినను దల్లికి మాత్రున గరుపత్నియగు తారయుఁ, బుత్రతుల్యుఁడగు చంద్రుఁడను నొండొరులు వలచిరని నీతికి వెలితియైన విషయము చూపి దానిచేతఁ జంద్రుఁడు కళంకి యయ్యెనన్న నీతి గ్రహింపఁజేయుట కొండను ద్రవ్యి యెలుకను బట్టుట నంటిది. ‘అహల్యానఁ క్రందనీయము’ నట్టిదే యగును.

కవులు తాము రచించు నాటకములలో నాచిత్యముదెస మిగుల బంగరూపులై చూపుంచి యుండవలయును. పైనఁ జెప్పినశాస్త్రులవారి యధ్యక్షకోపన్యాసముననే, “ఈ సులభరూపకం పుటలలో బొచిత్యము అసలంటుచున్నది. రాజును మంత్రియు, రాజు, మంత్రిని ఓరీ యనక మానరు. తేనినూతురు నిండుగుబ్బెత తేనియమాత్యసత్తముని ఓరీ యనకమానదు. త్మత్రియకైనర్తి భసంజైన తురకబీదీని ఉంచుకొనక మానఁడు. ఆయుత్కట సుకృతమునకు ఫలముగా

“ప్రిభిర్భాసై ప్రిభిర్వై ప్రిభిఃపతై ప్రిభిర్దినైః

అత్యుత్కటైః పుణ్యపాపై రిహౌన ఫల మశ్నుతే”

అను మహాదాశీప్రభానమున బీదీకా గర్భశక్తిముక్తామణీభూత నికారసపుత్రునిచేత రణరంగంబునం బ్రాణముం గోల్పోకమానఁడు. అంతటితోఁ జంద్రవంశపరిపాలనము అస్తమింపక మానదాయెను. ఆనేతు వింధ్యము ఆంధ్రాదిలోకము అంధతామిస్రలోకము కాకమానదాయెను. ఇట్టి యనాచిత్యపుఁ జెట్టలను తొట్టతొలుతనే దిట్టపండితులు నెట్టివై వనలయును” అని చెప్పియున్నవారు. ఈ తుదివిషయము శ్రీ శాస్త్రులవారు “రామరాజు” నాటకముపైఁ దీసినదెబ్బ యని యానాటకము చదివియో చూచియో యుండు నెల్లరును నెఱుంగఁగలవారు. అరయఁగా దేశవరిత్రములలో నెందునులేని రామరాజయొక్క యీ విపరీతవ్యభిచారవృత్త మేల తెలుపవలసివచ్చెను. అవలఁ విత్సహత్యచేసి తనని పతాణికఁ బిచ్చియైత్తి, తత్సౌతకము మత్తు తల కెక్కఁ, దనవలచిన కాంత నామదీని జంపిజై చెను. అంతలో శాస్త్రీ హత్యకుఁ గందుచు నొడలు తెలిసి యాయంతిమలఁ విరహ మార్వక యాత్మహత్యతోఁ విత్స

శ్రీ రామదాసు కట్టించిన మంటపము

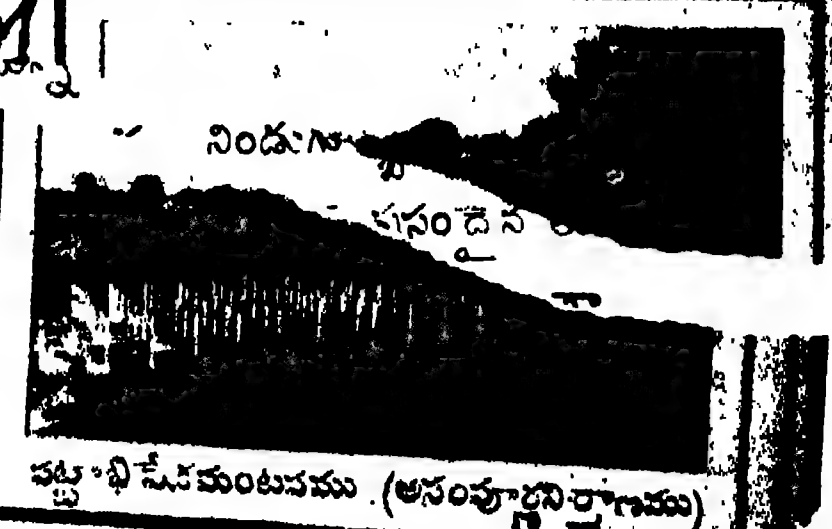
భద్రాచలయాత్రకై రాజమహేంద్రవరమున పడవలెక్కట

శ్రీరామదాసుగారి గ్రామము పెద్దికొండపై రామాలయము కలదు

పల్లకాల దేవాలయము

పట్నంబి సేవ మంటపము (అనంతపురం జిల్లా)

శ్రీరామదాసుగారి రథమున కొనిపోయిన ఆనవాళ్లు

పాపికోండలు

పల్లకాల-సేకాదేవి

మొఖమే
బ్రహ్మనకే
శ్రీమతి
వరాహ
నే యూరక
దేవముఖే
స్థు తనపైఁ బెట్టు
బ్రహ్మదేవి మనుష్యులు
నాటకమునఁ బ్రకృతి
కాని కవి నాయకుని సర్వ
పంచాదర్శన పాయనిఁగా నొనర్చుట

హత్యయు, స్త్రీహత్యయుఁ గలిగించిన కిల్చివమును బోగడిగొనెను. ఆహాహా! ఈతఁడు తనవలపులాడితో వీరస్వర్గమునఁ గలిసికొనియుండు నేమో కదా. ఈ వీరస్వర్గము యుద్ధమరణము నొందినవా రుండు నా వీరస్వర్గమునకంటె వేఱుగ నాత్మహత్యలును, స్త్రీహత్యలును, బిత్తు హత్యలును నెఱవేర్చినవారికని, బ్రహ్మసృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి యొనరించిన విశ్వామిత్రసృష్టిలోని త్రిశంకుస్వర్గమునకుఁ దోడుగ నేర్పడిన యింకొక్క వీరస్వర్గమై యుండునేమో. ఈకృప నీతి రామరాజు వ్యభిచరించిన దానంజేసి నుచ్చేననియో, కాక మఱొట్టిదో, తెలియరాదు. కవులు దేశభిన్నుని గలుగునట్టి విషయములు చెప్పి దేశభిన్నులయమునకుఁ దోడు గావలయును. మిక్కిలి పేరును బెంపును నహించియుండిన రాజ్యము లట్టిసితి కట్లు రా గలిగెనో తెలిసిన బాగు గాని యట్టి రాజ్యముల వినాశ మెఱింగింపరాదు. దానిచేత నెట్టి ప్రయోజనమును గలుగదు. నాటకమందలి యిత్యుత్త మెంతవఱకుఁ దోచినఁ బ్రేక్షకులముదికి విసుగు పుట్టెంపకుండునో యట్లుండిన బాగు గాని శ్రవ్యకావ్యములంగువలె మూఁడునాల్గు తరములకథ యొక్కటే రాత్రి ప్రవర్తించునట్లు రచింపరాదు. ఆంధ్రకవితాపితామహుడగు నల్లసాని పెద్దనామామ్యుని మనుచరిత్రములోని మూఁడుతరముల కథ లను మూఁడు గోపకములుగ రచియించిన నెంతబాగుగ నుండును. “దశాంతరసిక్త్ర” మనునాటకమును నిక్షిదియే యగును. అట్టిది యూరక చిత్రపటప్రదర్శనమే యగును గాని నాటకప్రదర్శనమని యనిపించుకొనదు.

రంగస్థలమున యుద్ధము, ముద్దిడుకొనుట, చంపుట మున్నగు నిజ యంశములు చూపరాదని సంస్కృతమున లాక్షణికులు నిశ్చయించిందుఁ బొం న్నవారు. సాధారణముగ నాటకములలో నభినయముదురుగాక. కాండ్లుగాని, యోధులుగాని కాదు. నాటక

జూపునట్లు రచియించినన్

“అయ్యుధ ప్రహరమసని గొట్టి ఓరీ దొంగ, చెప్పరా. చెప్పరా. రతనమును బొదుగునెడఁ జేరుచెక్కిన తీనియుంగరము నీ కెక్కడనుండి వచ్చినదిరా.

మానిసి—(భయమును నటించుచు) సాములారా! దయనే యుండు. నే నిటువంటిపనికిఁ బోయెడివాడను గాను.

మొదటివాడు—ఓరీ, నీవు మంచి బాపడవని యెంచి యేలినవారు నీకు దానము పుచ్చుకొమ్మని యిచ్చినారేమోగదరా.

మానిసి—ఇప్పుడు నేను మనవి చేసికొనుదాని వినుండు. నేను శక్రావతారతీర్థమునకు దాపున నుండెడి జాలరివాడను.”

౨

“కావలివాండ్రు—(కొట్టి) ఓరీయ. ఓరీదొంగ. శివరా. శివరా. రతనాల కట్టులోన యేలినవోరి పేరుకెక్కిన యీవుంగరం నీకెక్కడ నోరే దొరికింది.

దలచంపులు గలిగింపకుండుట లగ్గు. అట్టియెడల ధూర్జులగు పురుషులు గొంగులు చూడవచ్చిన యందక తైలం జూచి నవ్వుటలును, గొక్కరిం చుటలును మన్నగు గుండగము లనేకములు సంభవించును. కొందఱు నాటకశాలలలోఁ బ్రేక్షకస్థానముననుండి నాటక మెంత బాగుగ నుండి నను నద్దానిని జెఱచుటయే వచ్చుచుందురు. ఇంక నట్టివారికి నిట్టి వియు నొదవునేని నచింపవలసినదే లేదు. కాబట్టి కవులు రంగస్థల మున నిట్టి కయనాగారపు జేష్టలు సంభవింపనట్లు రచింపవలయును.

రంగస్థలమున నొకరినొకరు చంపుకొనుటయుఁ జూపరాదు. ఒకస్వర్ణ తిరుపతిపురమున నుండియుండిన “శ్రీనివాసవిలాససభ” యను నొక నాటకసమాజమునఁ బ్రహ్లాదచరిత్ర నూడునపుడు నృసింహ మూర్తి భూమికను ధరించిన యాతనికి శరీరము పెరుంగ నాతఁడు హిరణ్యకశిపు భూమికను ధరించిన యాతనిమీదికి లేచెను. నెంటునే హిరణ్యకశిపు (పాత్రధారి) నాటకశాలనీడి ప్రాణములు దక్కించుకొన నింటికిఁ బరువిడచలసివచ్చెను. “నాటకశిరోమణి” యని కర్ణాటకదేశ మున నెల్లయెడలను ఖ్యాతిగనిన కీర్తిశేఖరైన శ్రీమాన్ మైసూరు పరగాచార్యులవారు “విష్ణులీల” యను నాటకమున హిరణ్యకశిపు భూమికను ధరించువారు. తత్సమాజమువారు హిరణ్యకశిపునకు. పద ర్శింపఁ బోవునోఁ బ్రేక్షకులలో నృసింహోపాసక కర్తమొకము హర్షి ధారులుగాని యును గావును.

వా. ౪. ఎఱు—తేఱడా! గోముమీఱిన యాముజేనుఁగుతో సాము చేసి మోముఁ జించి గీమునకుం దెచ్చియున్నాను.

4. ఎఱు—ఒడయడా! సంగడికార్లతోఁ బొంగిపోవం గని దొంగవలె లొంగియుండిన సింగము మోముపై గొంగడి గప్పి చెంగించి యున్నాను.

5. ఎఱు—ఎకిమీడా! త్రుల్లి పడుచుఁ గ్రేళ్లులుకు లేళ్ల గమి కాళ్లుపట్టి వేళ్లు వెటికి త్రాళ్లఁ గట్టియున్నాను.

ఈ పాత్రలను గవిపండిత వర్యులకంటె మిన్నలుగ సృజియించి నాఁడు. పాత్రోచితవేషము లూని యీపాత్రలు శుద్ధాంగ్రధకవిత్వము రంగమున వెలువరించినచో రసభంగముగ నుండదా. గొప్ప పండితులకే యొక్కొక్కప్పుడు శుద్ధాంగ్రధము దురవగాహముగ నుండ నెల్ల విధముల వారును జేరియుండు ప్రేక్షకు లిట్టిభాష వినఁగనే యది యేరాక్షస భాషయో యని చిక్కమొగము లిడికొనరా. పాత్రలకు వేషము లెట్లుచితరీతి నుండవలయునో యట్లే భాషయుఁ దత్తదుచితరీతిని నుండ వలదా. రసజ్ఞు లరయుదురుగాక.

ఆంధ్రనాటక పితామహుడని వాసికెక్కిన కీర్తిశేఖరైన శ్రీమాన్ ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులవారు రచియించిన ‘విషాదసా రంగధర’ నాటకమునఁ దలవరులమాట లెంత రసవంతములో యార యుండు.

సంకీర్ణసంకరులు ౨౦

౧౩	ఆవృత్తుడు	ఉగ్రస్త్రీకి బ్రాహ్మణునివలనఁ గలిగినవాడు
౧౪	అభిరుడు	అంబవృత్తీకి బ్రాహ్మణుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౧౫	ధిగ్వణుడు	అయోగవస్త్రీకి బ్రాహ్మణుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౦	పుక్కసుడు	శూద్రస్త్రీకి నిషాదుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౧	కుక్కుటకుడు	నిషాదస్త్రీకి శూద్రుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౨	శ్వపాకుడు	ఉగ్రకులపుస్త్రీకి క్షత్రియుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౩	వేణుడు	అంబవృత్తీకి వైదేహకపురుషుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౪	భూర్జకంటకుడు	బ్రాహ్మణస్త్రీకి ఉపనయనాది శంస్కారములు లేని బ్రాహ్మణుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౫	నట్టుడు లేక కరణుడు	రాక్షస్త్రీకి ఉపనయనాదులు లేని క్షత్రియుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౬	సుధన్వాచార్యుడు లేక సాత్యకుడు	వైశ్యస్త్రీకి ఉపనయనాదులు లేని వైశ్యునివలనఁ బుట్టినవాడు
౨౭	నైరింగ్రుడు	అయోగవస్త్రీకి దశ్యునివలనఁ బుట్టినవాడు
౨౮	మైలేయకుడు	అయోగవస్త్రీకి వైదేహుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౯	మార్గపుడు, లేక కైవర్తుడు	అయోగవస్త్రీకి నిషాదునివలనఁ బుట్టినవాడు
౩౦	కారావరుడు	వైదేహకస్త్రీకి నిషాదునివలనఁ బుట్టినవాడు
౩౧	పాండుసోపాకుడు	వైదేహకస్త్రీకి చండాలుని వలనఁ గలిగినవాడు
౩౨	అపిండకుడు	వైదేహకస్త్రీకి నిషాదునివలనఁ గలిగినవాడు
౩౩	సోపాకుడు	పుక్కసుస్త్రీకిని చండాలునికిని బుట్టినవాడు
౩౪	అంత్యవసాయి	నిషాదస్త్రీకిని చండాలునకును బుట్టినవాడు
౩౫	అంగ్రుడు	కారావరస్త్రీకి వైదేహకునివలనఁ గలిగినవాడు
౩౬	మేదుడు	నిషాదస్త్రీకిని వైదేహకునికిని బుట్టినవాడు

౧. చర్మములచే జేయుపనులు చేయును, ౨. ఉపననాదులలో ఐసిండు. కలుగులు త్రవ్వి యెలుకలు మొదలగువానిని బట్టుకొనుట; శైలాదుల వసించుట.

పైన జెప్పిన చండాలువృత్తు లన్నియు వీనికిని జెప్పబడినవి. వాద్యభాండములను (డోళ్లు, రమ్మడోళ్లు, తాషాలు మున్నగువానిని) వాయిండుట.

వలలు పన్ని మృగములను బట్టుట, తల దువ్వట, ఒడలు పిగుకుట, ఉచ్చిష్టభక్షణము. నూర్యోదయమున గంట వాయిండుట, మధురభాషణము.

ఒడలపని.

చర్మపుపని.

వెదురుచేరము.

వధశిక్ష విధించబడినవారిని వధించుట.

శ్మశానవాసము.

గ్రామముల వెలుపల నుండెడివాడు.

గ్రామముల వెలుపల నుండెడివాడు.

పూర్వకవిశ్వములు తమకాలములందలి ప్రపంచపరిస్థితులను సయితము నాటకములలోఁ జిత్రించుచుండిరి. దీనికి ముద్రారాక్షస మృచ్ఛికటికములే తార్కాణములు. సామాన్యముగ నప్పటి నాటకములలోఁ జిత్రలేఖనమన్నకళ యభివర్ణితమై యున్నది. కాలిదాసును, భవభూతియు నీలలితకళను దమనాటకములలోని కక్కఁజేసి యున్నారు. కాని మన యాంధ్రనాటకములలో నిట్టి చిత్రలేఖనమునకు మాటుగఁ బెక్కింపు నేపథ్యములు గల్పింపఁబడి జాబులు చొరఁబెట్టఁబడి యుండెడివి.

నాటకమున ముఖ్యాంగముగు పాత్రపోషణమునకుఁ బాత్రాచిత్వమును, పాత్రభేదమును నెఱింగి తత్తదుచిత భాషాప్రయోగము చేయుట మెఱుంగుగ నుండుననియు, నవ్వవిషయమున సంస్కృతకవుల పథము ననుసరించుటయే సమజసమనియుఁ బెక్కురమితమై యున్నయది. నీచపాత్రలకును, నుత్తమపాత్రలకును దటాలున విభేద మెఱుంగఁజేసెడివి పాత్రోచిత వేషభాషలు. ఆహార్యాభినయమునకు సంబంధించిన పాత్రోచితవేషముతో మన కిక్కడ నక్కడలేదు. పాత్రోచితవేష మూని యొక్కనీచపాత్ర గంగసలముఁ బ్రవేశించి గొప్పనై యాకగణులకన్న మేలగు విలక్షణభాష యాడునేని నాటకమున రసపోషణ మెంతవఱకు సాంపుగ నుండుకో తజ్ఞులారయుదురుగాక.

సంస్కృతంబున సంస్కృత ప్రాకృతాదిభాషలు పాత్రాచిత్వము ననుసరించి వాడఁబడి యున్నవి. అట్లే యాంధ్రంబునను పాత్రాచిత్వము ననుసరించి గ్రాంథికవ్యాసహారిక గ్రామ్యంబులు వాడిన నెంతరసవంతముగ నుండదు. కాలిదాస మహాకవికృతముగు కాకుంఠలమున నిట్టియొక పట్టునకు రెండువిధములైన యాంధ్రానువాదము లిందుఁ బొందింతు. వానిలోన నేది రసన త్రరమా ధీమంతు లరయుదురుగాక.

౧

“దలవరులు—(మానిసిని గొట్టి) ఓరీ. దొంగా, చెప్పరా. చెప్పరా. రతనమును బొదుగునెడఁ జేరుచెక్కిన తేనియుంగరము నీ కెక్కడనుండి వచ్చినదిరా.

మానిసి—(భయమును నటించుచు) సాములారా! దయనే యుండు. నీ నిటువంటిపనికిఁ బోయెడివాడను గాను.

మొదటివాడు—ఓరీ, నీవు మంచి బాపడవని యెంచి యేలినవారు నీకు దానము పుచ్చుకొమ్మని యిచ్చినారేమోగదరా.

మానిసి—ఇప్పుడు నేను మనవి చేసికొనుదాని వినండు. నేను శ్రావతారతీర్థమునకు దాపున నుండెడి జాలరివాడను.”

౨

“కావలివాండు—(కొట్టి) ఓరీయ. ఓరీదొంగా. శప్పరా. శప్పరా. రతనాల కట్టులోన యేలినవారి పేరుకెక్కిన యీవుంగరం నీకెక్కడ నోరే దొరికింది.

పురు—(భీతి నటించుచు) బాబులారా. నామీ ద్వయశేండి. నా నిలాంటిపని శేషివోణ్ణి గానుండి.

కావలివారిలోఁ బ్రభముడు—మఱిగంటే నువ్వు మంచిబాపనయ్యవోరివని యేలినవారు నీకు దానమిచ్చినారా యేంటా.

పురు—యినుండి మారాజా యినుండిమఱి. నానుండి శక్కరావతారం రేవులో బదికీవోణ్ణి జాలరోణ్ణుండి.”

రెండవవిధమున నగరమున నుండు కావలివాండ్రకును, నెక్కడనో పల్లెటనుండు జాలరివానికిని భాషయం దెట్టిభేదము చూపఁబడి యాయరుడెఱుగుల నీచపాత్రలలోని భేదము రసవంతముగ నెట్లు తెలుపఁబడెనో యారయనగును. మఱి తొలిదానియం దెల్లసంభాషణమును నచ్చతెలుగుననే సాగినది. ఇట్లే కొండొక్క నాటకమున నడవులఁ దిరుగు వేటకాం ద్రచ్చతెలుగుననే గాక నృత్యనృప్తాస శబ్దాలంకారముఁ బోషించుచు నాలంకారికులవలె సంభాషించి యున్నారు.

“1. ఎఱు—వీలికా! అందండు జిందులు ద్రొక్కుచు సందడి చేయుచున్న పంది గున్నను నేడు క్రింఁ గడపి మ్రుందించియున్నాను.

2. ఎఱు—సామీ! అత్తమిల్లు సత్తువగల కత్తిమెకము హత్తి కత్తిఁ గత్తిరించి యున్నాను.

3. ఎఱు—తేఁడా! గోముమీటిన యాముజేనుఁగుతో సాము చేసి మోముఁ జించి గీమునకుం దెచ్చియున్నాను.

4. ఎఱు—ఒడయఁడా! సంగడికార్లతోఁ బొంగిపోవం గని దొంగవలె లొంగియుండిన పింగము మోముపై గొంగడి గప్పి చెంగించి యున్నాను.

5. ఎఱు—ఎకిమీఁడా! శ్రుల్లిపడుచుఁ గ్రేళ్లులుకు లేళ్ల గమికాళ్లుపట్టి వేళ్లు వెఱికి త్రాళ్లఁ గట్టియున్నాను.

ఈ పాత్రలను గవిపండిత మర్యులకంటె మిన్నలుగ సృజించినవాడె. పాత్రోచితవేషము లూని యీపాత్రలు శుద్ధాంధ్రకవిత్వము గంగమున వెలువరించినచో రసభంగముగ నుండదా. గొప్ప పండితులకే యొక్కొక్కప్పుడు శుద్ధాంధ్రము దురవగాహముగ నుండ నెల్ల విధముల వారును జేరియుండు శ్రేక్షకు లిట్టిభాష వినఁగనే యది యేరాక్షస భాషయో యని చిక్కమొగము లిడికొనరా. పాత్రలకు వేషము లెట్లుచితరీతి నుండవలయునో యట్లే భాషయుఁ దత్తదుచితరీతిని నుండవలదా. రసజ్ఞు లరయుదురుగాక.

అంధ్రనాటక పితామహుడని వాసికెక్కిన కీర్తిశేఖరైన శ్రీమాన్ ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులవారు రచించిన ‘విషాదసారంగధర’ నాటకమునఁ దలవరులమాట లెంత రసవంతములో యారయుండు.

సంకీర్ణసంకరులు ౨౦

౧౩	ఆవృత్తుడు	ఉగ్రస్త్రీకి బ్రాహ్మణునివలనఁ గలిగినవాడు
౧౪	అభిరుడు	అంబవృత్తీకి బ్రాహ్మణుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౧౫	ధిగ్వణుడు	అయోగవస్త్రీకి బ్రాహ్మణుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౦	పుక్కసుడు	శూద్రస్త్రీకి నిషాదుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౧	కుక్కుటకుడు	నిషాదస్త్రీకి శూద్రుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౨	శ్వపాకుడు	ఉగ్రకులపుస్త్రీకి క్షత్రియుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౩	వేణుడు	అంబవృత్తీకి వైదేహకపురుషుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౪	భూర్జకంటకుడు	బ్రాహ్మణస్త్రీకి ఉపనయనాది శంస్కారములు లేని బ్రాహ్మణుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౫	నట్టుడు లేక కరణుడు	రాక్షస్త్రీకి ఉపనయనాదులు లేని క్షత్రియుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౬	సుధన్వాచార్యుడు లేక సాత్యకుడు	వైశ్యస్త్రీకి ఉపనయనాదులు లేని వైశ్యునివలనఁ బుట్టినవాడు
౨౭	నైరింగ్రుడు	అయోగవస్త్రీకి దశ్యునివలనఁ బుట్టినవాడు
౨౮	మైలేయకుడు	అయోగవస్త్రీకి వైదేహుని వలనఁ బుట్టినవాడు
౨౯	మార్గపుడు, లేక కైవర్తుడు	అయోగవస్త్రీకి నిషాదునివలనఁ బుట్టినవాడు
౩౦	కారావరుడు	వైదేహకస్త్రీకి నిషాదునివలనఁ బుట్టినవాడు
౩౧	పాండుసోపాకుడు	వైదేహకస్త్రీకి చండాలుని వలనఁ గలిగినవాడు
౩౨	అపిండకుడు	వైదేహకస్త్రీకి నిషాదునివలనఁ గలిగినవాడు
౩౩	సోపాకుడు	పుక్కసుస్త్రీకిని చండాలునికిని బుట్టినవాడు
౩౪	అంత్యవసాయి	నిషాదస్త్రీకిని చండాలునకును బుట్టినవాడు
౩౫	అంగ్రుడు	కారావరస్త్రీకి వైదేహకునివలనఁ గలిగినవాడు
౩౬	మేదుడు	నిషాదస్త్రీకిని వైదేహకునికిని బుట్టినవాడు

౧. చర్మములచే జేయుపనులు చేయును, ౨. ఉపననాదులలో ఐసిండు. కలుగులు త్రవ్వి యెలుకలు మొదలగువానిని బట్టుకొనుట; శైలాదుల వసించుట.

పైన జెప్పిన చండాలువృత్తు లన్నియు వీనికిని జెప్పబడినవి. వాద్యభాండములను (డోళ్లు, రమ్మడోళ్లు, తాషాలు మున్నగువానిని) వాయిచుట.

వలలు పన్ని మృగములను బట్టుట, తల దువ్వట, ఒడలు పిగుకుట, ఉచ్చిష్టభక్షణము. నూర్యోదయమున గంట వాయిచుట, మధురభాషణము.

ఒడలపని.

చర్మపుపని.

వెదురుచేరము.

వధశిక్ష విధించబడినవారిని వధించుట.

శ్మశానవాసము.

గ్రామముల వెలుపల నుండెడివాడు.

గ్రామముల వెలుపల నుండెడివాడు.

జనమేజయుఁడు—

ఒకనాఁ డాత్తగురుప్రధానతత్తితో నొడ్డోలగం బుండి య
య్యకలంకం బగుభారతంబు హరివంశాఖ్యానముం బ్రీతితో
సకలంబున్ వినుపించునట్టి ముని వైశంపాయనుం జూచి పు
ణ్యకథాగోష్ఠికి డెంద మానఁడ విన్నాణంబుగా నిట్లనెన్.

కమలనాభం డెంతకాలంబు వారాశి-నీరంబులో యోగన్నిద నుండు?
కాలకారణం డాతఁ డాతీల నేలొకో-పవళించు మరల నెప్పటికి లేచు?
లేచి వెండియు నాత్మలీల నెవ్విధి బహు-చిత్ర చరాచర సృష్టి చేయు?
ఎందఱు బ్రహ్మ లై రింతకుఁ బుష్కరం-బున నెట్లు పొడమిరి మునులు సురలు?
సకలభూతప్రపంచంబు సమయునపుడు-పరమపూరుషుఁ డాతఁ డెప్పగిది నుండు?
అసేడి నాసంశయము లెల్ల నణఁగఁ గరుణఁ-బద్మనాభప్రభావం బుపన్యసించు.

అన నత్తాపసుఁ డిట్లు పల్కె జననాథా! బ్రహ్మజిజ్ఞాస మీ
ఘనవంశంబున కుగ్గుపా లగుటచేఁ గాంక్షించి తీ విట్లు పా
వననారాయణ కీర్తి కీర్తనము నీప్రశ్నాల్లి కారూఢ బో
ధనిరూఢాత్ములు గాక యన్యులు సమాధానంబు లీ నేర్తురే?

ఐనను బాదరాయణ మహాముని సద్గురుఁ డాగమాంత వి
ద్యానిధి నాకుఁ జెప్పినవిధంబున, నాదిపురాణ మర్మ వి
జ్ఞానధనాదితేయ మునిచంద్రఃపరంపర దెల్పినట్టి చం
దానఁ బరాత్మ తత్త్వము యథామతి నీకు నుపన్యసించెదన్.

...ఆపురుషోత్తముఁడు మహాభూత వివిధభౌతికజాతంబు సంహరింప నభిలషించి
సత్తమూర్తియగు విభావసుండై ప్రచండ దీప్తిగభస్మిచయంబులఁ జతుర్దశభువన
నర్గంబు నిశ్శేషంబుగ భస్మంబు గావించి ప్రచండమారుతుండై దానినంతను దన
యందు లీనంబు గావించి యా మాహాగ్రతేజోరూపం బుపసంహరించి నష్టా
ర్కపవనాకాశంబై సకలశూన్యంబైన యాసూక్ష్మంబునఁ దానొక్కరుండ యద్వి
తీయుండై పరంజ్యోతియై వెలుంగుచు నాత్మమాయాప్రభాతంబు క్షీరసీకాశ
మధురంబునగు దివ్యతోయంబున నేకార్ణవసంజ్ఞితంబైన జలౌఘంబు గల్పించి
యందుఁ జౌరాణరూపం బాశ్రయించి పవ్వళించి యోగన్నిద నానందించుచుండు.

అశ్యద్భుతం బైనయట్టి యేకార్థవ-విధి యిట్టి దని చూపువిధియు లేదు
అమృతామోగోద్రుః శాశ్రయించినయట్టి-యోగంబుఁ జూచు వేటాండు లేదు
ఎంతకాలం బాతఁ డెందుల కట్ల ని-ద్రించునో బోధించు దిక్కు లేదు
ఎవ్వఁ డామోగోద్రుఁ డేమి యోగం బది-యంచుఁ దెల్పెడుదారి యైన లేదు
ఏమి చెప్పదు రాజేంద్ర! యేక మద్వి-తీయ మవ్యక్తము నఖండ తేజమైన
యాపరబ్రహ్మ మామోగ మవ్వలస-మాతఁడేకాక తెలియంగ నన్యుఁ డేడి?

అనుషమ యోగయజ్ఞమున కగ్నులు ఋత్విజు లాగమంబులు
దనర నిజాంతరంగమునఁ దత్సరమాత్మ్యుఁడు యజ్ఞకర్త యై
యనితర వేద్యరూపమున నట్టి లనేకయుగంబు లాజలం
బున శయనించి యుండు నని పూర్వులు చెప్పఁగ విందు భూవరా!

ప్రలయం బొందిన యీజగంబు తనగర్భంబందు లీనంబుగా
జలజాక్షుం డటు పవ్వళించినతేజిన్ సర్వసహాతీర్థయా
త్రలు సాగించు చిరాయురున్నతుండు మార్కండేయుఁ డక్షీణ ని
ర్మలపుణ్యాంచిత దివ్యయోగబల నిర్వాహన్న వైజాకృతిన్.

ఆపరమేశ్వరోదరగతాశ్చుతీర్థము లాడి చూడి యా
త్రాఃరితుష్టచిత్తుఁ డయి క్రమ్యశీ సాన్మృఖమార్గగామి యై
వే పయి నచ్చి యెల్లెడలఁ బల్లగు చీకటివేటు నాటి చూ
పే పటి క్రిందఁ గూలఁ బడియెన్ భయసంభ్రమవిహ్వలాంగుఁ డై.

ఆయేకార్థవ మట్లు చొచ్చి యతఁ డాహా స్వప్నమా భ్రాంతియా
మాచూపేశమ? యేమివింశ యిది? నిర్మర్యాద గాఢాంధకా
రాయత్తం బయి లోకమి ట్లనిలచంద్రాదిత్య తారాదులం
భాయం గారణ మేమి? యేమిగతి యీపై నాకు జీవింపఁగన్?

ధరణీభాగము గానరాదు గిరిబృందం బంతరించెన్ లతా
తరుగుల్మాదులు లేవు జంతుతతిశబ్దంబేని లే దీదశాం
తరముం జొచ్చి జగంబు చేడ్చుట సత్యం బాన? కాకున్న దు
స్తరలోకాంతరమో యదంచు బహు చింతామోహ నిర్మగ్నుఁ డై.

అరయఁగలేక సత్య మపు డాపద దాట నుపాయశూన్యుఁ డై
మరణము నిశ్చయించుకొని మానస మాతఁడు నూలుకొల్పి యీ
శ్వర భజనంబు సల్పి హిమశైలనిభంబును గోటిసూర్యభా
స్వరమును నీలమేఘ సదృశం బగు తత్పురుషోత్త మాకృతిన్.

కనుఁగొని యాతఁ డెవ్వఁ డని కన్గొనఁ జేరఁగఁ బోయి యజ్ఞనా
ర్దనువదనానిలంబు వడిఁ దజ్జతరంబును వెండి చొచ్చి ని
ద్రను గని మేలుకొంచినవిధంబునఁ దన్నుఁ దలంచి తొంటి యో
జను జగతీశలాటనము స్పృగ వెల్వడి యల్లనల్లనన్.

హరియుదరంబులోని విసినాంబుధిశైలసదీనదంబు ల
ధ్వరములు నాత్మసర్మసరతంత్రము జాతిచతుష్టయాంబుఁ దా
సరిసి యనంతకొల మచలాంతము గానక యెంతకేని నే
సరి సనచొచ్చిసట్టి గతిచాలున వెల్వడి వచ్చి వెండియున్.

మును వడిసట్టి యాధిఁ బడి ముగ్గుచుఁ దేలుచు నీదు లాడుచున్
దసగతి యట్టు లొటఁ బరితాపము నొందుచు నంత ముందటన్
మనవటశాఖాఖి నొకానొకయాకునఁ బవ్వళించి యుం
డిన యుదయార్కశేజు నొకడింభకుఁ గన్గొని కౌతుకంబునన్.

ఇదియొక వేలువిత్ర మును పీవటవృక్షము చూడలేదు నా
మది నలరించు నీరివిసమానుఁడు బాలుఁడు లేడుగాని యో
జదురుఁడ నొక్కొ యీశిశువు సన్నిధిఁ జేరగ నిట్టిమేలు నా
కొదవునొకో? యటంచు వగ నూర్చుచు నమ్ముని తల్లడిల్లుడున్.

అలోకాంతకుఁ డా జగన్నిలయుఁ డా యాదిత్య నీకాశుఁ డా
కాలాత్ముం డగు చిన్ని బాలకుఁడు, మార్కండేయ! వత్సా! భయం
బేలా నీ కిటు రమ్ము ధీరుఁడవు గావే? యైన నియ్యభిలోఁ
జాలా డస్సితి వెంతకష్ట మని యాశ్వాసించె నహమ్మనియున్.

విని యాక్షులు కోవగించి యెవఁడో వీఁ డిట్లు పేరెత్తి న
న్ననుమానింక పల్చె నాతఁడు నాయాయుస్సుఁ దేజస్సునుం
గనఁ జొరా! నిజ మీక్షమత్తునకుఁ బోఁగాలంబు దాపించె బే
ర్కొనె నే నన్నిటు లాపితామహుఁడు రుద్రుం డచ్యుతుం డెన్నఁడే?

అమృహేశులు నన్ను దీర్ఘాయు వనుచుఁ-బిలిచెదరుగాని పేరెత్తి పిలుచువారె?
యిట్లు నన్న వమానింప నిక్కుమారుఁ-డేను ఘోరశిరుండ నా న్ముగఁడేమొ!

అనుటయుఁ జిన్ననవ్వు నగి యవ్వటశాయి, కుమార! నేన నీ
జనకుఁడు నొజ్జ దైవమును సర్వము, నీపిత పుత్రకాంక్ష ము
న్ననఘ తపంబు చేయ నమితాయువుఁ బావకతేజు నిన్ను న
మ్ముని కిడినాడఁ గావుననె పోకడ దాటితి వీలయంబునన్.

వైదిక కవులు

పెండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

శ్రుతిః నచ ఋషిభ్యో మంత్రకృద్భ్యో మంత్రపతిభ్యః
మా మామృషయో మంత్రకృతో మంత్రపతయః పరాదుః
మాహా మృషీన్ మంత్రకృతో మంత్రపతీన్ పరాదాం.
— తైత్తిరీయారణ్యకే చతుర్థ ప్రవాహకః.

“వైదికకవులు” అనువ్యాసము వైదిక నియోగ కవి చర్చకాదనియు, నాకావివాదముతోఁ బనిలేదనియు, వేదముఁ జెప్పిన కవులని నాతాత్పర్యమనియు విన్నవించుచున్నాఁడను.

“అపౌగుషేయ” వేదమునకుఁ గవు లేమని యొక సందేహము తిరిగి బాధించుచున్నది. కాని, వేదమునందే “మంత్రకృత్తులు, మంత్రశతులు” నను రెండువిధములగు మును లున్నారు. ఆ వేదవాక్యముఁ జూడుఁడు:

“నచ ఋషిభ్యో మంత్రకృద్భ్యో మంత్రపతిభ్యః.”

తా. మంత్రములఁ జేసినట్టియు, సంప్రదానము ప్రసృత్తిచే మంత్రములఁ గాపాడినట్టియు ఋషీశ్వరులకొఱకు నచస్కార మగుఁగాక.

“మా మామృషయో మంత్రకృతో మంత్రపతయః పరాదుః.”

తా. న న్నామంత్రములఁ జేసినట్టియు, మంత్రములఁ గాపాడినట్టియు ఋషు లనుగ్రహింతురు గాక.

“మాహా మృషీన్ మంత్రకృతో మంత్రపతీన్ పరాదాం.”

తా. నే నాఋషులను మహాక గౌరవించు చుందును.

ఈమంత్రమునకు భాష్యముఁ జేయునపుడు “విద్యా రణ్యుల”వారి కపౌగుషేయ వేదముఁ జేయుట యేమని సందేహముఁదోచి యిట్లు సమర్థించుకొనిరి. యుగాంత ముం దంతర్హితమైన వేదములను తపస్సుంజేసి భగవదనుగ్రహముచే బొంది నేతిహాసములతో లోకములోఁ జెప్పిన వారు మంత్రకృత్తులనియు, ఆమంత్రమును సాంప్రదాయములతోఁ గాపాడినవారు మంత్రశతులనియు ఆరణ్యక

భాష్యమునం జెప్పియున్నారు. వ్యవధిలేనందున నాచర్యను విపులముగా వ్రాయలేదు కాని వేదములో మంత్రము లకు ఋషులు వేఱుగాను, “కాండలు” లేక “మండలము” లకు ఋషులు వేఱుగాను కలరనియు, మంత్ర ఋషులు భాస్కరరామాయణములోని “కుమారి ద్విదదేపుఁడు, మల్లికార్జున భట్ట” మొదలుగువారితోఁ గలయునియు, “మండల, (లేక) కాండ” స్థలు “భాస్కర” మహాకవితోఁ గలయునియు, బ్రస్తుతకాలమునందఁడు వాఙ్మయములో “విలేఖరి, పత్రికాధిపతులు”తోఁ గలయులుగా ముద్రార్పిత కాండలు లుండురనియు మనవిచేయుచు సీతార్చను ముగించుచున్నాను.

ఆర్యులారా! మన దూరదృష్టవశమున వేదవాఙ్మయమును మహారత్నినిధిని నాడుక, పరిశీలించక, దాని ముందు పాపాణసదృశమగు తదితరవాఙ్మయమును శోధింపుచు మన మతనైతిక చారిత్రకాదాలలో నితరులచే ననుమానింపఁబడుచున్నా మని చెప్పినందులకు క్షమింపుఁడు. మన ప్రాచీను విజ్ఞానము విశేషముగా వేదవాఙ్మయమునఁ గలదు.

ఆర్యుల వాణిజ్యవిశేషములు, వ్యవసాయ పరిజ్ఞానము, వాస్తుశాస్త్ర పరిజ్ఞానము, భూగోళిభగోళ శోధన, వైద్యపరిజ్ఞానము, సూక్ష్మక్రిమిశోధనాదికము మొదలగు శ్రకృతిశాస్త్ర పరిజ్ఞానవిశేషములు వేదవాఙ్మయమును శోధించినకొలఁదియుఁ గాన్పించుచున్నవి. “కుక్కు” మొదలగు పాశ్చాత్యులవలె నుత్తిరధ్రువ పరిశోధనకుఁ గడంగి విఫలులైనవారును, సఫలులైనవారును మన ఋషులలోఁ గలరు. “బోసు”వలె వృక్షశాస్త్ర పరిశోధనముఁజేసి మనుష్యునియందుండు నవయవజీవాది పరికరము లావృక్షము

లలోఁగూడఁ గలవని కనుఁగొనిన మహర్షులు కలరు. లోగములు సూక్ష్మక్రిమిసముద్భూతము లనియు, నా క్రిముల మారణ మిట్లు చేయవలయు ననియు శోధించి చెప్పిన మహామునులు కలరు. వేయి నేల? నేటికి “ప్రాచ్యపాశ్చాత్య” పరిశోధకు లొక్కొక శాస్త్రమున కెంతయో పరిశోధన మెట్లు చేయుచున్నారో వేదములు నటులు శోధించి శోధించి వేదవాఙ్మయమున నిమిషించి యున్నారు. ఇంతమాత్రమే కాదు: సాహిత్యమున కనుకూలమున నాలంకారాదికమును గూడ మహర్షులు వేదవాఙ్మయమున బాగుగఁ బ్రదర్శించియున్నారు. ఇట్టి మహాకవిత్వము నాముఖులు చేయుటచేత నే ద్వైతము నిత్యముఁ జేయు తత్వ తర్పణముకంటె మునుగుగ ఋషితర్పణముఁ జేయవలెనని ప్రాచీనులు శమస్త్యుత్తులలో వ్రాసియున్నారు. నేటికిని పూర్వాచారములుగఁ బ్రాహ్మణ్యము లట్లు ఋషితర్పణముఁ జేయుచున్నందునకు వారికిఁ గృతజ్ఞులు. కాని వా రెండు కటులు చేయుచున్నారో మాత్రము తెలియనందులకు విచారింపవలసి యున్నది.

ఆర్యులారా! ఆర్యవర్తము, అందు పాంచాలము వేదవాఙ్మయమునకుఁ బుట్టినిల్లని శిష్టులు నుడువరుగు. దేవదేశ మనఁబడు బ్రహ్మవర్తము నేటి పాంచాలవర్తము. ఏనాఁడు “డాల్ హాసీ” ప్రభువు ఆవేదభూమి యగు పాంచాలమును “కొహినుగు” మాణిక్యముతోఁ గూడఁ బాశ్చాత్యాధీనముఁ జేసెనో, నాఁడే వేద వాఙ్మయము కూడఁ బాశ్చాత్య కరగఁమైనదని తెలిపినదియున్నది. డాల్ హాసీ పంజాబును క్రీ. ప. 1848 సం. రప్రాంతమున గైవశముఁ జేసికొనెను. ఆవత్సరమే (1848) సామవేద సంహిత “లిప్ జిక్” (జర్మనీ దేశములోనిది)లో ముద్రింపఁ బడినది. 1850 సం. రమున “ఋక్సంహిత” ఆక్స్ ఫర్డులోను, 1852 సం. రమున “శుక్ల యజుస్సంహిత” బర్లిన్ లోను, 1855 సం. రమున “అథర్వసంహిత” బర్లిన్ లోను, 1871 సం. రము “కృష్ణ యజుస్సంహిత” లిప్ జిక్ లోను ముద్రింపఁ బడినవి. ఇంతమాత్రమే కాదు. వేదాను క్రమణికలు, శిక్షలు, కల్పసూత్రములు మొదలగు వేదాంతగ్రంథములు

భారత దేశమునుండి పాశ్చాత్యులు తమ నీమలకుఁ గొని పోయి పరిశోధించి, భారతీయులకంటె మునుగుగ ముద్రించి ప్రకటించుటయే కాక, భాషాంతరీకరణము విద్యారణ్యాదికముఁ దోసిరా బనుచున్నారు. మన దేశమునో, ఆవేద విద్యను బ్రాహ్మణులలోఁ గొందఱు మాత్రము నూటికి 99 మంది యర్థవిచారమును జేయక, పోకుండుగా మాత్రము నరించి, బహుశః రాజ్యములోని “సంచార పుస్తక భాండాగారము”లో సమానులై పొట్టను పోషించుకొనుటకుఁ దేశమునందలిట నచట దరుగుదుఁ గాన్పించుచున్నారు.

పాశ్చాత్యుల వైదికమునకు మనము వారికిఁ గృతజ్ఞులుము కాననియున్నది. వారి భాషాంతరీకరణమే మన పూర్వ విద్యావంతులకు వేద స్వత్తాంతరముఁ జెలిసి కొనుటకు మార్గవర్ధక మగుచున్నది. సాయనభాష్యము కంటె “గ్రిఫిత్, యగ్గహింగ్, టిమ్మె, మాక్సుముల్లర్” మొదలగువారి భాషాంతరీకరణములే మన వేద విశేషముల జెప్పచున్నవి. కాని “భారతీయ సాంస్కృదాయాన భిష్టులుగఁబడె” పాశ్చాత్యుల భాషాంతరీకరణము పొరఁ బట్టెనుతోఁ గూడకొని యున్నదని సాహసింపఁ చెప్పి చున్నాడను. ఐరోపా అమెరికాలోఁ గల వైదికగ్రంథ రాజములు కొన్ని పుట్టినిల్లుగు మన దేశమునఁ గాన్పింప కున్నవి. కొమ్మికి శ్రౌతసూత్రములకు “హర్వర్డు” (అమెరికాలోనిది)ను, అథర్వవేదము యొక్క “పైస్పలాద ” శాఖకు “సిడ్నీ” (ఆస్ట్రేలియాలోనిది) యును నివాసమైనది. మహాయుద్ధమున నెరిగి నన్నగినిన దనుకొనిన జర్మనీ దేశము సంస్కృతి మహాభారతము యొక్క మొదటి రెండు పర్వములను యద్ధానంతరము ప్రకటించి యున్నది. “కొప్టే హేగెల్”లో భారతానుక్రమణిక సిద్ధమైనది. శానుగు దేశపురాజగు కాటయ వేముని శాకుంతలవ్యాఖ్య ౧౦ వ శతాబ్దారంభముననే “ప్రాంసు” దేశమునకును, పిమ్మట జర్మనీ యింగ్లండు దేశములకునువ్యాపించి “మోనియర్ విల్లియం”గారి యాంగ్ల వ్యాఖ్యానమునకుఁ గారణమైనది. పాశ్చాత్యుల యామహాశ్రద్ధకు మన మాశ్చ

ర్యము నొందవలసియున్నది. ఈచరిత్ర నింతటితోముగించి ప్రకృతాంశమునకు వచ్చెదను.

ఆర్యులారా! కవియిన “జ్ఞాని”యని యర్థము. సామాన్యజనులు కఠినిమగు జ్ఞానమును పద్య, గద్య, గేయరూపములతో లోకమున పల్లడించినవాఁడు కవి. అట్టి మహాకవులు, సాధారణకవులు పెక్కువందలమంది వేద వాఙ్మయమును సృష్టించియున్నారు. ఆవాఙ్మయములో కేసిన పద్యరూపకముగను, గద్యరూపకముగను, గేయరూపకముగను మహర్షులు తమ యానమాసక్రజ్ఞులూపియున్నారు. ఛందోబద్ధమై పాదవ్యవస్థ కలది ఋక్కు, గేయము, సామము. మిశ్రమము యజుస్సు. ఋగ్యజుస్సులతోఁ గూడియు, దానిపోలిక నితరముఁ జెప్పిన వధర్వము. దీని విశేషములు పూర్వమీమాంసా శాస్త్రమున విశేషముగాఁ గలవు. న్యవధి లేనందున వేటికి భారతీయుల యొక్కయు, అంధ్రాధునియొక్కయు వేదశాస్త్రవాదిశేషములను విడిచి వేదముల కవిత్యవిశేషములను మాత్రమే నుచువుచున్నాను.

ఒకటిగాని, పెక్కులు గాని ఋక్కులు, సామములు, యజుస్సులుఁ జెప్పినవాఁడు మంత్రర్షి. అట్టి మంత్రములను ఏమంత్ర మందులకుఁ జెప్పెదదెనో, దానిసాంప్రదాయము నొకగ్రంథముగా ననుకూర్చినవాఁడు కాండర్షి, లేక మండలఋషి ఋగ్వేదము 10 మండలములు కలది. అందు 1, 10 మండలములకు మండలఋషి కాన్పించెడు. తక్కిన ఋషిమిది మండలములకు విశ్వామిత్రాదు లధిపతులు.

ఇట్లే కృష్ణయజుర్వేదము 54 కాండలు కలది. ఆ కాండలకు ప్రజానత్యాదలు 12 గురు కాండర్షులు. సామాధర్వవేదములకు కాండర్షులు కాన్పించరు కాని మంత్రర్షులు 40 వఱకు సామవేదమునకు, 80 వఱకు అధర్వవేదమునకుఁ గాన్పించుచున్నారు. ఈ ఋషులలో ఖండికాన్యములఁ జెప్పినవారిను, హాస్యరచనఁ జేసినవారిను, గేయములను రచించినవారును, ఈశ్వరప్రార్థనముఁ జేసిన

వారును, గణేంద్రనివలె నానందమయమున నానందధరణముకొఱ కాయాదేవతలఁ బ్రార్థించినవారును కలరు. ఆ కవులు బ్రహ్మణులుమాత్రమే కారు: అంబరీషాదిక్షత్రియులు, విశ్వేదేవాదివైశ్యులు, అసురులు, నాగులు (ద్రావిడులు), స్త్రీలుకూడ కలరు. వారి మంత్రములను అక్షరసంఖ్యతోఁగూడ పోకుండఁగ నామామంత్రసాంప్రదాయములతో బోగ్రత్తచేసి కాండర్షులు వినుతికెక్కరి.

వారివారి కవిత్వవిశేషములను యజ్ఞాదీక్షతుప్తులం దుఁదమోగించుట కొక్కొకఋషి యొక్కొక యుగమున “వ్యాస” బహుదముఁడొకని వేదభాగముఁ జేసియున్నాఁడు. అట్టివా రిరువదిన మంత్రులు కలరు. మొదటి వ్యాసుఁడు “నవ్యయాంభాస” పానువు. కడఁదికివాఁడు “కృష్ణుఁ” డను పేరుగల సారాశర్యవ్యాసుఁడు. వాల్మీకికూడ నొక వ్యాసుఁడే. వాల్మీకి, సామ్యం తేయులలో వాల్మీకి కొన్ని నామములను, సామ్యం తేయులు ఋగ్వేద కవీషామంజులములో II ఋక్కులుగూ 3 సూక్తములను, యజుర్వేదకాండములలో నొకవాక్యమును మాత్రము చెప్పినట్లు గాన్పించును. కాని దామాయఁడు మహాభారతమును రచించుట చేసిన నానికి “నవ్యనశ్వ” మన్నెదది. కాని లోకము కృష్ణుడై పాదముఁడే వేదభాగముఁ చేసినట్లు నొందుట మాత్ర మిశ్చర్యకరము. వేదస్థులలో గొందఱకవిత్వా విశేషములను మాత్రము దక్షిణముగా నుదాహరించి నావ్యాసము ముగింతును.

సంశయము

ఈతఁడు ఋగ్వేద ప్రథమ మండలములో 41 ఋక్కులను మాత్రము చెప్పియున్నాఁడు. ఆ ఋక్కురమే సరాశరస్థితిగాఁ బిమ్మట నొకఁ సరాశరగోత్రకుఁడు వ్రాసియుండునని తలఁతును. సరాశరీని కవిత్వ మత్యంత మనోహరమై, యొక్కయుపమేయమునకుఁ బెక్కులుపమానములు చూపుచు, వాల్మీకికిని, బిమ్మట కాళిదాసునకును దారి చూపియుండు నని తలఁతును. రెంటిని మాత్ర మొత్తిని ఋక్కులఁ జూపుచున్నాఁడను.

విరాట్. సభార క్షేమ మోస రివ్య యో న పక్వః శత జనానాం ఋషి ర్న స్తుభ్యా విక్స ప్రశస్తా వాతీ న శ్రీతో యో దధాతి.

అ. (అగ్ని) క్షేమం=క్షేమమును; సభార=కలహంజీయును న్నాడు; ఓకం=గృహమువలె; రివ్య=పంపించునవాడు; యసిన=యవధాన్యమువలె; పక్వః=భోగయోగ్యుడు; జనానాం=శ్రమజనులకు (ను); శత=జయించునట్టి; ఋషిన=ఋషినివలె; స్తుభ్యా=స్తూతిజేయు నట్టి; విక్స=మనుష్యులలో; ప్రశస్తా=ప్రశస్తుడు; వాతీన=వృక్షమునలె; శ్రీతో సంజోష పట్టి; (అగ్ని) యో=అన్నమును; సభార=కలహం జేయునుగాక.

విరాట్. పుత్రో న జాతో గర్భో నుగోజే వాతీ న శ్రీతో విశో వితాకిత్.

అ. పుత్రం=పుత్రునివలె; జాత=పుట్టిన (యగ్ని); నుగోజే=గృహమునందు; రివ్య=పంతోమకగు; పునున్నాడు; వాతీన=వృక్షము నలె; ప్రశస్తా=సంతోషకగు; పును; విశ=శ్రమపులుసు; వితాకిత్=అతి క్రమించునున్నాడు.

ఈవిధియిన్ని స్తుతి భుజి కావ్యముగాఁ గాన్పించును.

శునశ్శేఖరం

ఋ. కస్య మానం కలమ ప్యామ్యతానాం మనామపే చాగు దేవస్య నామ; నో నో మహ్య అదితయే పునర్దా త్పితగం నృశే యం మాతరింపి.

అ. ప్యామ్యతానాం=దేవతలలో; కలమస్య=పట్టి; కస్య=ఏ; దేవస్య=దేవునియొక్క; చారునామ=శుభము నామమును; మనా మపే=ఉచ్చరింతుము; కం=ఏదేవుడు; (సన్న) పుక=మగలు; మహ్య అదితయే=విస్తారమగు సూరికొను; నాత=అచ్చెను (పుట్టించెను); మానం=నిజముగా; పితగం=తండ్రిని; మాతరిం=తల్లిని; నృశేయం=చూచెనా?

శునశ్శేఖరం పారిశ్చ్యద్రుపి యాగ మూఁసంభ మునకుఁ బశువుగాఁ గట్టబడి ప్రాణభీతిచే దేవుని బ్రార్థించు ఋక్కు. ఈఋక్కు గచ్ఛేదమోక్షములోని—

కా. ఏనూపంబున నీని గిల్లు నిటమీఁ దేవేల్పుఁ తింతింతు నె వ్వారిం నీరును నెవ్వ గడ్డ మీఁక నివ్వారిప్రచాకోత్తమున్ వారింపం దనునాగ నెవ్వ రభిలవ్యాపార పారాయణుల్ లేకే మ్రొక్కెద దిమ్మమాలిన మురారింపం బ్రపుణ్యార్థము .

అను సద్యమునకు మాత్సకగాఁ గాన్పించా? ఇట్టిఋక్కులు పెక్కులు వేదమునఁ గలవు కాని వాని నుదాహరింప సమయ మిది కాదని మానితిని.

శేనుఁగులో హాస్యరసప్రధానః సద్యములు పెక్కులు కలవు. వానిని సమకూర్చఁబ్రయత్న మింకను మనము చేయుచుండుటలేదు. కాని కాంక్షలు మాత్రము హాస్య రస ప్రధానములగు ఋక్కులను సమకూర్చి యున్నాడు. అట్టి రెండుఋక్కులను మాత్రము వ్రాయుచున్నాడను.

భావయన్యఁడు

ఋ. ఆగధతా పరిగతా, యా కశికేన జంగమే | సదాతి మహ్యం యాదున యామనాం భోజ్యాశతా.

తా. సంభోగార్హులను; మిక్కిలి స్రీతితోఁ బరిగ్రహింపఁ బడినదియు, బాలెంతయును మంగిపడె విడిచియుండ నొల్లనిదియు నను నీగ్యపుష్టిగల (కోమళ) వా కమితభోజ్యము నొసంగుచున్నది.

ఈమూత్రమును గచ్ఛాదాన సమయమున నంద ర్థము పోలియక వైదికులు ఋగాశీర్వచసముగాఁ జేయుట విచారకరము. ఇది భార్య సనకు సన్నిహితే దని భావ యుక్తమైనను రాజు హేళనముఁ జేయుఋక్కు.

వానికి (రోమళ) హేళనముగా నిటులు సమా ధాన మిచ్చును:

ఋ. ఉపాపమే పరామృతే నా మే దిభాశి మన్యథాః; సంస్వా హ మస్మి గోమశా గంధారీణా మి వానికా.

తా. నేను ప్రాణను గాననియు, అసంపూర్ణ న యవనియుఁ దలఁపకుము; నన్ను తిడవి చూడుము; నేను గాంధారదేశపు గొట్టినదె గోమములు కల్గదానికై యుంటిని.

ఇట్టి సంభాషణమాకము లగు సద్యములు “శత స్రోములు మిత్రుని” మొదలుగునవి శేనుఁగులోఁ గలవు. వాని నొక గ్రంథముగా సమకూర్చుట యవసరము.

వేదములోని వచనభాగమును స్వల్పముగా నుదా హరించి వాన్యాసమును ముగియును.

ఋక్సామవేదములలో మూత్రము చచన ముండదు. ఇక్కిన వేద వాఙ్మయములో విస్తారము వచన భాగ ముండును.

యజుర్వేద కాతకిము

“అపశ్య మహా మేతాం త్నస్తనూర్యా నితి పంకజ్ఞో వాత్స్యాయనః సప్తకర్ణశ్చ హ్లాషీః.”

ఆనుశ్రవక ఏన నా కళ్యప ఇతి. ఉభౌ వేదయితే | నహి శేక
మివ మహామేరుం గన్తుం | అపశ్యే మహా మేత త్సూర్యమండలం పరి
వర్తమానం | గార్గ్యః ప్రాణతాతః | గన్ధంతం మహామేరుం | ఏకం
చాజ హాసం | భాజపటగపతంగాని హాసే | తిష్ఠ న్నాతపన్తి | రస్మా
దిహ తప్తి తపాః.

తా. సందర్శమిది—సూర్యమండలమును, మహామేరువు (ఉత్తర
ధ్రువము)ను శోధించుటకు మువ్వరు ఋషులు ప్రయత్నించిరి. అందు
నాత్స్యాయనుఁ డగు సందకర్ణుఁడును, ప్లాక్షీ యగు సప్తకర్ణుఁడును
(రెంటిని) కను గొన లేకైరి. కాని ఊర్జ్యుఁ డేమగంసులతో నుండుట
మాత్రము చూచిరట.

(ఉత్తర సైబీరియా యొక్క దేడురంగుల మాయ
సూర్యు లుద్భవించుచుండురని, వెలుంగుగూడులు కలుగు
ననియు భూగోళశాస్త్రమునం జదివియున్నాము.) గర్భిని
వంశజుఁడగు ప్రాణతాత్రిమూత్రము గిట్టునఁ దిరుగు
సూర్యుని, కర్తిభమించు మహామేరువు(ఉత్తరధ్రువము)ను
జూచితి నని చెప్పియున్నాఁడు.

పారాశర్య వ్యాసవాక్యము

“స హోవాస వ్యాసః పారాశర్యః విద్యుద్వగ మే వాహం
మృశ్య మైస్స మితి.”

తా. “వ్యాసుఁడు పిడుగు పడి నేను మచ్చితిని అని చెప్పెను.”

నే ననుటలో “ఆత్మవై పుత్రనామాసి” యను
శ్రుతిచే శ్రీశుకుఁడై యుండును. శ్రీశుకులు వనములో

వలపు చెలమలు

నన నయస్సను వాన కందావనుబట్టి
విషయ వాంఛాకలుష సంక వీచికలను
భావశృంగాల ప్రవహించి ప్రణయహృదిని
మలినసలిలాల నామనఃస్థలిని బారలె.

ద్వీపిన్వాస సవనాగ్నిదిశల జెరగి
మన వియోగనిదాఘాగమన సమయము
రాగ, వేగ, రాగాంబుపూరంబు లింకె.
తొలిసుఖస్మృతులను తడిచలియిసుకల

వృక్షములఁ బ్రతిధ్వని కలుగఁజేసి, భూతమయుఁడై యంత
ర్హితుఁ డగుట పురాణాప్రసిద్ధము. అథర్వ వేదములోఁ
బృథివీసూక్తమునం దిటులు కలదు. ఆసూక్తభావమే బం
కిన్ చంద్ర ఛటర్జీయొక్క “సుజలాం సుఫలాం” అను
గేయమునకు మాతృకయని తలఁతును. —

ఋ. జనంబిభ్రతీ బహుధావివాచసం నానాధర్మాణం సృశివీ
యాశక్తసం | సూత్రం ధారా ప్రవిష్య మే గుహం గ్రువేన ధేను
రనపస్ఫురంతీ.

తా. ఈధూమి పెక్కుభావలను మాటలాడుచు, నానాధర్మ
ములు గల జనులను వారివారి స్థితుల కనుకూలముగా నుండి గోవు
పాల నిచ్చునటుల సూత్రవిధిములుగా ధనము నిచ్చుచున్నది.

ఋ. యస్యాం సముద్ర ఉత సింధు రాపో యస్యా మన్నం
కృష్టయ స్సంబధూవుః.

తా. ఏధూమియంగు సముద్రములు, నదులు నుదకము నిచ్చు
చున్నవో, వ్యవసాయముచే నేధూమియం దన్నము లభించుచున్నవో
(అట్టి యీధూమి యానందదాయక మగుచున్నది).

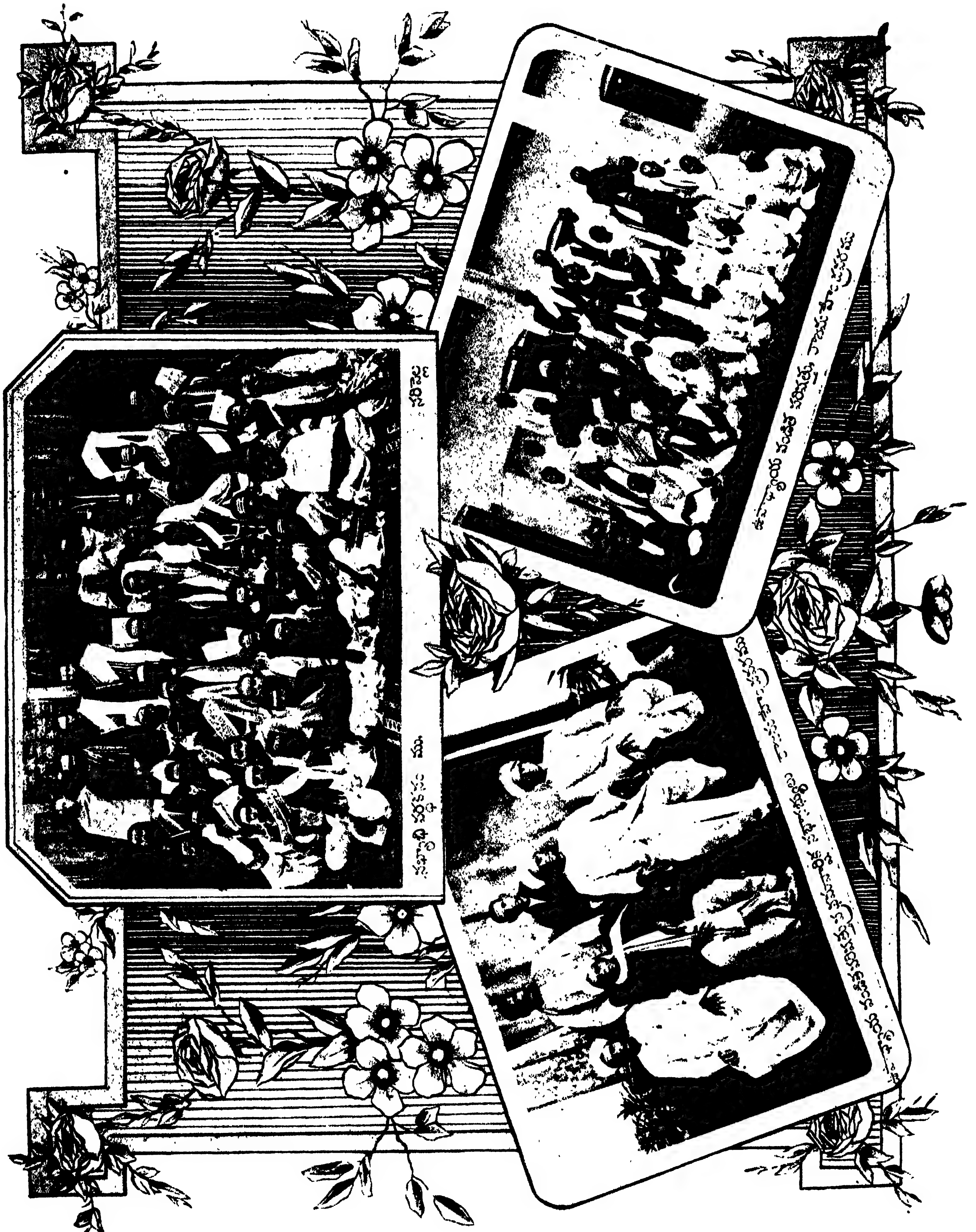
ఋ. గిరయస్తీ పర్వతా హిమవంతో ర్భ్యాం తే పృథివీస్యో
నామస్తు బభ్రుం కృష్ణాం రోహిణీం విశ్వరూపాం గ్రువాం ధూమిం
పృథివీ మింద్రగుప్తాం ఆశీమాతో ఆత్మనోఽభ్యుష్టాం పృథివీ మనతో.

తా. ఓధూమి, నీయందుండు హిమవత్పర్వతములు, ఇతరపర్వ
తములు, అరణ్యము ఆనందము నిచ్చుఁగాక! పచ్చని యెఱ్ఱని నల్లని
రంగులు గలిగిన క్షేత్రములు గలిగి సరమేశ్వరునిచే రక్షింపఁబడు
ధూమి యాజన్మాంతము నా కానంద మిడుఁగాక!

శ్రీరంగం నారాయణబాబు (కవితా సమితి)

మనకు సహకారి యగుచు మన్మథుడు వెదకి
వాడి యలుగులగాడి త్రవ్వంగ, క్రొత్త
చెలమలేర్పడి తేటలౌ జలములూరె.
సలలితములైన యూతీశి వలపుచెలమ.

లందుతేరిన యవ్వి శ్రీచందనోప
మాను గాగ సుధాగంధిలామల ప్ర
సన్నపావనతో యముల్ సకియ, యివియు
నింకిపోవును నీవు గ్రహింపకున్న!

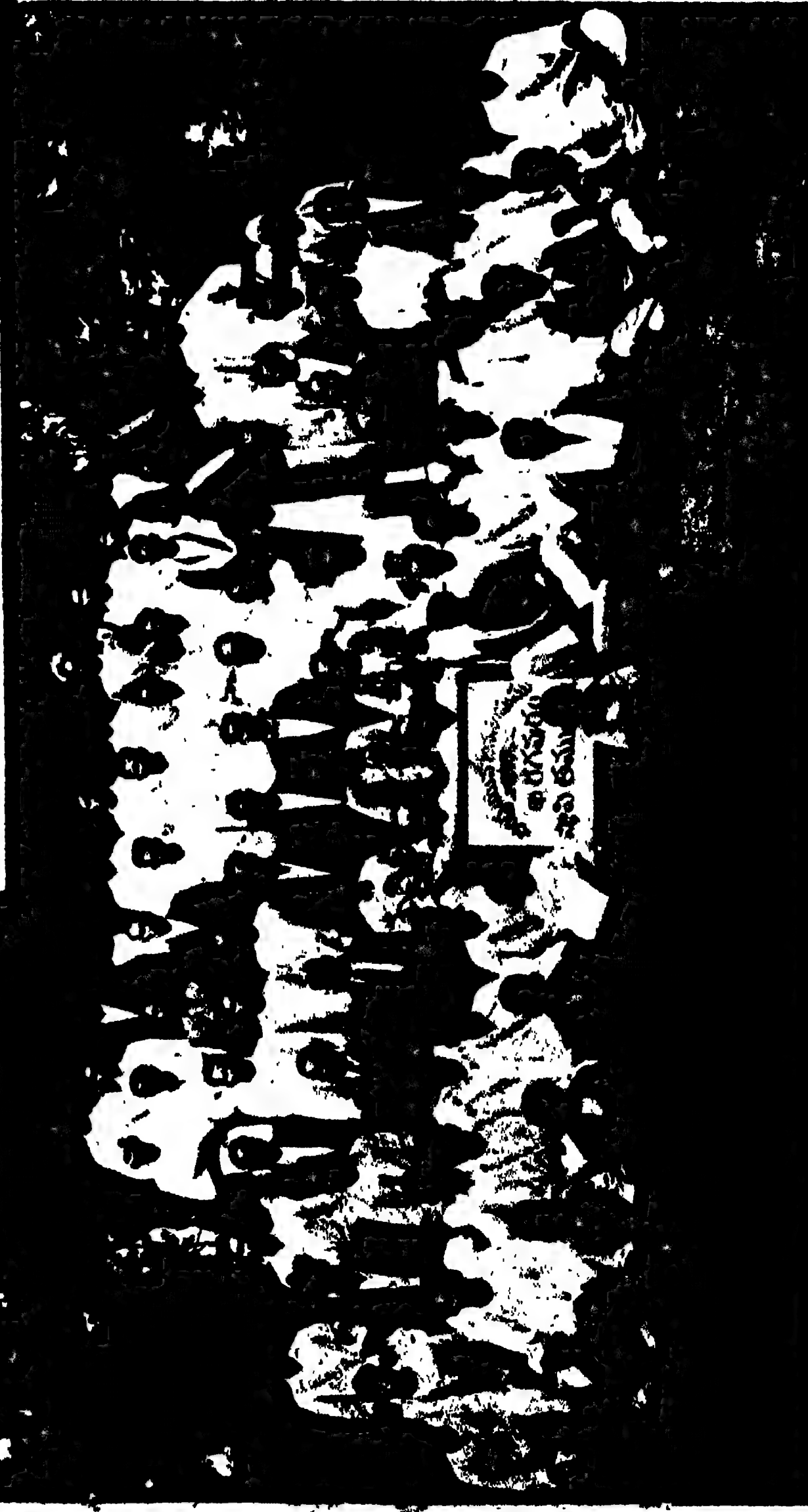

Andhra Association Khargpur.

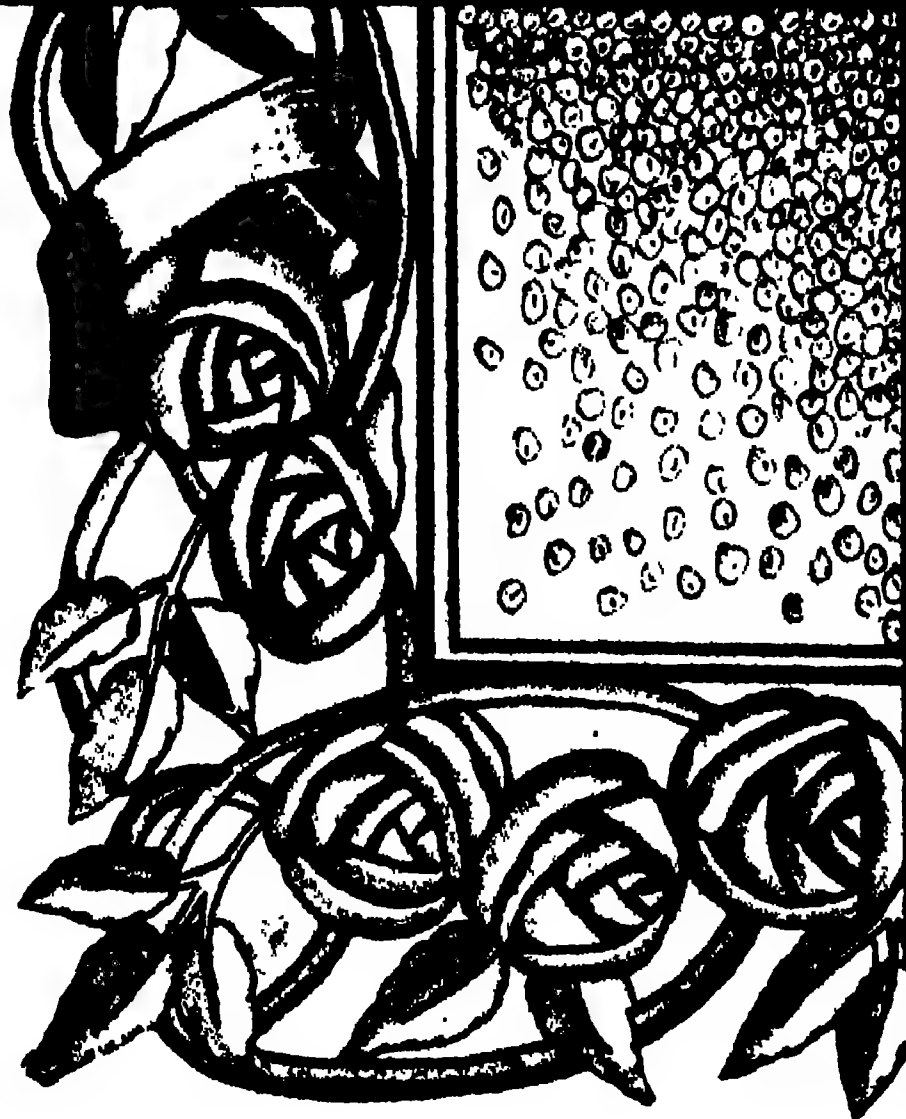
ఆంధ్ర యువజన సంఘము, ఖరగపూరు.

ఆంధ్ర యువజన సంఘము, ఖరగపూరు

ఆంధ్ర యువజన సంఘము, ఖరగపూరు

సాంఘిక కర్మ కాండ సమస్యలు

HINDU RITUAL AND SOCIOLOGY

వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారు

మన హైందవమతములో మతసంబంధమైన నిత్య నైమిత్తికకర్మలకును, సాంఘికాచారములకును, ఒండొంటితో సంబంధముండుటచేత మన సంఘముందు కాలానుసారముగ సంస్కరణములను చొప్పించుట మిక్కిలి కష్టమగుచున్నది. సంఘసంస్కరణ మనగానే తలకంటగించుకొను కొద్దిమంది పూర్వాచారపరాయణులుతప్ప, తక్కిన ప్రజలందరు కొద్దిగనో, గొప్పగనో కొన్ని సంస్కరణలు సంఘాభివృద్ధి కావశ్యకమని యభిప్రాయపడుచున్నారు. మనకర్మకాండయు, సాంఘికధర్మములును సంస్కృతభాషలో నుండుటచేత జన సామాన్యములోని మూఢవిశ్వాసములు మన పూర్వశ్రుతిస్మృతులలో చెప్పబడినసాంఘికనైతిక ధర్మములకుకూడ వ్యతిరేకముగను వని వారిని ఒప్పించుట మిగుల దుస్సాధ్యముగ నున్నది. వానిని తెలుగుటీకతో వ్రాయించి ప్రజలలో పెదబట్టినయెడల ఈవిషయములలో ప్రవేశము గలిగి తరువాత విమర్శనకు గడంగెదరు. హేతువాదముతో కూడుకొనక మతవిశ్వాసము మీదనే యాధారపడిన కర్మకాండను, సాంఘికాచారములను పూర్వాచారచరిత్రమూలముననే కాని మార్పించజాలము. పూర్వనాగరికతాభిమానులగు నిష్పటిశాస్త్రుపండితులు తమయిచ్చకువచ్చిన కారికలను, భాష్యములను మాత్రమే ప్రజలయెదుట నుంచుచు తక్కినవన్నియు మరుగుపరుచుచున్నారు. వర్ణాశ్రమధర్మములు, అనులోమప్రతిలోమ వివాహములు, అంతర్వర్ణవివాహములు, భోజన ప్రతిభోజనములు, యువతీ వివాహములు, షోడశకర్మలు, వర్ణమిశ్రమములు, మాంసాహారము, మద్యపానము, విదేశయాత్ర, వితంతుదాహములు— ఈమొదలగు ముఖ్యవిషయములలో నెట్లు ఆయాకాలములకు తగినట్లు మార్పులు కావించబడుచుండెనో విమర్శనా పూర్వకముగ గ్రంథములను వ్రాయుటకు సాహసించరు. అయిదువేల సంవత్సరములనుండి వ్రాయబడుచున్న మనవారి గ్రంథములన్నియు పరమ ప్రమాణములనియు, సమానాధికారము గలవనియు, శ్రుతిస్మృతులచేత నంగీకరింపబడినవి కూడ ప్రస్తుతాచారములకు వ్యతిరేకముగ నున్న త్యజింపబడవలెననియు, ఈయాచారములను మార్పుటకు ప్రయత్నించినయెడల, శాస్త్రములకు భంగకరమనియు నిట్లు స్వవచన విరోధముగ వాదించుచుందురు.

శాస్త్రచర్చ వదలివేసి సంఘసంస్కరణలను హేతువాదముమీద నిలువబెట్టుటకు మన దేశములో కొందరు ప్రముఖులు ప్రయత్నించిరి గాని కడచిన ఏబది సంవత్సరముల సాంఘికచరిత్రను బట్టి యీమార్గ మంతగా జయప్రదమైనట్లు కనుపడదు. నేనీమార్గమును నిరసించువాడను కాను గాని, సంఘమునుండి విడిపోయి, సంస్కరణలను బోధించువారి మాటలను జనులు పెడచెవిని బెట్టుట సహజము. పందొమ్మిదవ శతాబ్దములో బ్రహ్మసమాజము, ఆర్యసమాజము మొదలగు సాంఘిక విప్లవములుకూడ హైందవమత సూత్రములమీదనే ఆధారపరుపబడినవి. పై రెండుమతములు కూడ బొంబాయి, మద్రాస్, పశ్చిమోత్తర పరగణాలు, మధ్య పరగణాలు మొదలగు దేశవిభాగములలో జయప్రదము కాలేదు. మన సంతమే దీనికి ముఖ్యకారణము. ఏవియో కొన్ని మతముల నవలంబించి యే కులములోనో చేరగలిగినవారీశ్వరవాదులకైనను సంఘములో స్థానము క్షీణమున కాటంకము లేదు; నైతిక సూత్రము

వసథోత్తంససుకుట్టిమో పరితలవ్యాసక్త సౌవర్ణ చి
త్ర సరోజంబును గాంచి పాతెదరు తత్త్వాంతంబు, నాకారపు
బసయేకాని యథార్థదృష్టి కది దీప్య దీప్య పద్మంబాకో?
రసమా? గంధమ? తేలులార! యిటు మీరాకల్ ప్రశంసించురే.

రసిక్కురు మీరు, మీవలె-రస మానెడువారు మధుకరములారా! యీ
వసుమతి గలరే, పై పై-మిసమిసలం గాంచి, యిటు బ్రమిపితిరి, కానీ.
అరయరైతిరి పెద్ద చూడంబరమెకాని లే విందు సాంపైన తావు లంచు
తలపోయ రయ్యె! పత్రములు డాబేకాని లేదు లోలల బస లేశ మనుచు
కన రయ్యె! వర్ణసాంకర్యమే కాని, లోల నున్నదెల్ల నభావ మనుచు
భావిపరైతిరి పైవిహసమెకాని యన్వేష్య మిగు లే దనలె యనుచు
చెలియఁజాలకపోతిరే తేలులార!-నీరసమెకాని రస మిందు నెగడ దంచు
చెలివిఱో నిప్పడేనియు దిరిగిపోడు-జనులు మీరసికతను సంస్తవ మొనర్చు.

కనఁగ మీపూర్వజన్మవాసనలు దప్ప-స్వ్యమే నిగు నితరవాసనలు కలవే?
ఏల యెఱుంగకపోతిరి బేలుట్లు-కొంచెమే నిది నిర్గంధకుసుమ మనుచు.

అర్థమార్గంబునందేని యయ్యె! మీకు-చెలియదయ్యెను గా మృగతృష్ణ యనుచు
ద్వరగ దయచేయుఁడి యెంత తన్నుకొన్న-రసము పుట్టదు తేలులారా! యి కిందు.
పూవుదేనెలతోడ బోసంబు లిడు వియద్వాహినీహేమాబ్జవనము లుండ
సంతతంబును మదాసారంబు గురిపించు మత్తేభఘనగండభిత్తు లుండ
నిర్భరమకరంద నిర్మిదపుష్పగుచ్ఛోల్లస ద్వల్లీమతల్లు లుండ
స్యందమానమరందబిందుమానసహర వరరసాల ప్రసవంబు లుండ
వీని నన్నింటి విడిచి యోవెట్టితేలు-లార! తగునొక్క మీర లీదారి మెలఁగ?
మానుఁడి కిస్కవేయి జన్మములకైన-రసము లవలేశమును గూడఁ బాసఁగ దిచట.

ఎఱిగియును నీరసం బని యిట్లు లేల-దానికడ నుండ్రు సత్పాతమ్ముతోడ
బంతమున వీడి యిపుడైన బయలుదెండు-పొరఁబడితి రండ్రు మీగొప్ప పోదు దీన.
ఎపుడు రస ముప్పతిల్లునో యిం దటందు-రకట! యిదింపుఁగల్గవుటాన యేల
రసము పుట్టదు పో దీన వ్రాసి యిత్తు-నీరసము నీరసము మఱి నీరసంబు.

ఒకసాధోఁరినీమఁ జిత్రపటము దొ ప్పారు పొందమ్మి దా
నొకభృంగంబు భ్రమించి కంజ మని పో నూహింప వెన్నెంటఁ దే
టికొలం బెల్లను బోయె దేనియలఁ బోటి గ్రోలఁ దన్మాంద్యము
సుకవీంద్రుం దొకరుండు చూచి దయ నీనూటిఁ బ్రబోధించెడిన్.

కలరా-విషూచి

వేటూరి శంకరశాస్త్రి గారు, ఎ. యం., ఎ. సి.

కలరావ్యాధి భారతదేశమున ప్రాచీనకాలము నుండియు లేనది యు, ఇప్పటికి సుమారు నూరేండ్లక్రింద పశ్చిమఖండవాసులు క్రొత్తగ నీవ్యాధిని కనుగొనిరనియు సామాన్యలేకాక కొందరు నిర్నిజ్ఞులుగూడ దలంచుచున్నారు. 1817 సంవత్సరమున 'జెనెస్' లోను, 1832, 1849, 1854, 1863 లో నింగ్లండులోను ఈవ్యాధి భయంకరరూపమున తనధాటిని వేసి, అనేకుల తనసొత్తు బిడ్డుకొనెను. అప్పటి నుంచిదే పాశ్చాత్యులు దీనినిగూర్చి యెక్కువగా పరిశోధనలు జరిపిరి. గుర్రకు 1883 లో 'కాద్' అను జర్మను శాస్త్రజ్ఞుడే 'కానా' (1) రూపముననుండు నొక సూక్ష్మజీవి కలరావ్యాధిని కల్పించుచున్నదని కనిపెట్టెను. అప్పటినుంచి యిప్పటివరకు నీవ్యాధి కారణము ఈ సూక్ష్మజీవిగానే తలంపబడుచున్నది.

ఈవ్యాధియొక్క కారణములు, లక్షణములు, నివారణములు ఈవిషయముల నటుండునిచ్చి, 'కలరా పూర్వము భారతదేశమున గలదా' యను విషయమును మాత్రమే యిక్కడ చర్చింప నుద్దేశించినాను. వైద్యశాస్త్రచరిత్రము చక్కగా తెలిసికొనినచో, ఈవ్యాధి 1817 నాటిది గావనియు, అంతకు పూర్వమే ప్రాద్దేశవాసులు దీనిని గూర్చి పరిశోధనలు జరిపి, గుర్తించినారనియు తెలియగలదు. పూర్వమీవ్యాధిని ఇప్పటివలె 'కలరా', 'బొట్టాలమ్మ' మొదలగు పేర్లతో పిలువలేదనియేకాని, ఇప్పటి కలరావ్యాధితో నిశ్చయముగా సరిపోల్చు దగినటువంటి 'విషూచి' యనబడు నిట్టివ్యాధి కలదని ముందుచర్చను బట్టి తెలియగలదు. క్రీస్తుపుట్టుకకు పూర్వము 1000 సంవత్సరములకే 'విషూచి' అనుపేరుతో నీవ్యాధి చరక, సుశ్రుతాది వైద్యగ్రంథములందు విపులముగా నిదాన, రూప, లక్షణాదులతో వర్ణింపబడియున్నది. వై నాదేశీయుల క్రీ. పూ. 5-వ శతాబ్దిలో 'Ho-lovan' అను పేరుతోను, అరబిక్ వైద్యులు 'హైజా' యను పేరుతోను వ్యవహరించియుండిరి. ఇప్పటికిని కొన్నిచోట్ల నీ వ్యాధిని 'హైజా' యని పిలుచువాడు కలగదు. చరిత్ర పరిశోధకులు కొందరు పూర్వపు విషూచి ఇప్పటి కలరాకు పోల్చదగునా యని సంశోచపడిరి. పూర్వ మొకప్పుడు బౌద్ధసంఘమువారిసభయందు దీనిని గూర్చి చర్చ జరిగినట్లు. అందు అపరిశుభ్రమును, దుర్గంధయుక్తమునగు నీటిని త్రాగుటచేతను, అపక్వపదార్థముల నతిగా భుజించుట చేతను నీవ్యాధి కలుగుచున్నదని వారి గ్రంథములనుండి కొన్ని యాధారముల జూపి నిశ్చయించిరట! మాగురువర్యులు దివంగతులగు గోపాలా

చార్యులుగారుకూడ 'విషూచి' యనబడు వ్యాధి వేదకాలమున గూడ భగవద్గ్రంథమునగలదని ఋగ్వేదాదులనుండిగూడ కొన్ని యుదాహరణముల జూపియున్నారు. (చూ: వారి 'విషూచి' యను పుస్తకము.) పూర్వము విషూచి చెప్పబడియున్నను, ఇప్పటి కలరాకును, అప్పటి విషూచికిని గల సంబంధమే మన కిక్కడ చర్చనీయాంశము. ఈరెంటికి సంబంధము లేదని వేరువేరు వ్యాధులుగనే డాక్టరు మహేంద్రలాల్ సంగ్రుగారు నిశ్చయించినారు. కాని తగు బలిష్ఠములగు నాధారము వారు చూపలేదు. డాక్టరు సంగ్రుగారి యూహాప్రకారము కలరా, విషూచి వేరువేరువ్యాధులు కావనియు, ఒకేవ్యాధి నామాంతరములచే పిలువబడుచున్నదనియు తగు సాక్ష్యముతో నే నిక్కడ చూపబోవుచున్నాను. ప్రాయశాఛాకు నాధారముగా మన ప్రాచీన గ్రంథములందు గల యీక్రిందివిషయముల ముందు జూపుచున్నాను.—

“తం ద్వివిధ మమప్రసోష మాతృ శే భిషజో వినూచికామలసంచ.
తత్ర వినూచికా మూర్ధ్వం చాధశ్చ ప్రవృత్తా మహామం యథోక్త
రూపాం విద్యాత్. తత్ర వాతిః శూలానాహంగమర్దముఖిశోష
మూర్ఛా భ్రమాగ్ని వైషమ్య సిరాసంకోచన స్తంభనాని కరోతి.
పిత్తం పునః జ్వర మతిసార మస్తర్దాహతృష్ణామదభ్రమప్రలపనాని
శ్లేష్మాతు ఛర్ద్యరోచకావిపాక శీతజ్వరాలస్య గాత్ర గౌరవాణి.”
(చరక-విమాన-ద్వితీయాధ్యాయం.)

“నాచీభిషి గాత్రాణి తుదన్ సన్తిష్ఠ తేఽనిలః,
యస్యాశీర్ణేన సా వైద్యై రుచ్యతేతి వినూచికా.
నతాం పరిమితాహారా లభస్తే విదితాగమాః,
మాధాస్తా మజితాత్మానో లభస్తే కలుషాశయాః. [దాహః;
మూర్ఛాతిసారా నమధుః పిపాసా, శూలం భ్రమోద్వేష్టనజృంభ
నై నర్జ్యకంపా హృదయే రుజశ్చ, భవంతి తస్యాం శిరసశ్చ భేదః;
యస్యాపవన్తాష్టనఖాల్పసంక్షో, వమ్మర్దితోఽభ్యంతర జాతశేత్రః.”
(సుశ్రుత.ఉత్తర.)

“పీడ్యమానాహి వాతాద్యా యుగపక్షేన కోపితః,
ఆమే నాన్నేన దుష్టేన తదేనావిశ్య మర్వతే;
విష్టం భయంతోఽలసకం చ్యావయంతో వినూచికాం,
అథకోత్తరమార్గాభ్యాం సహనైవాజితాత్మనః;

ఆంధ్రపత్రిక

వైద్యము

వివిధ రోగముల ద్వారా వ్యాధిభృతకోపతః,
సూచిభిరివిగాత్రాణి విధ్యతీతి విసూచికా;
తత్ర కాల భూమనాహ కంప స్తంభాదయోఽనిలాత్,
పితృ జ్వరాతిసారాంతగ్రాహతృబ్రులయాదయః;
కఫాచ్ఛర్ద్యంగగురుతానాక్సంగ స్తీవనాదయః.”

(వాగ్భట.సూత్ర.)

పైవిషయములనుబట్టి 'విసూచి'యనువ్యాధి అపక్వపదార్థములనతి
గాభుజించుటచేర వాతాదిదోషములు ప్రకోపమునొంది, అజీర్ణము ప్ర
ధానముగా గలిగి, జ్వరార్ధోమాగ్ధములనుండి నమన, విరేచనములు గలి
గించు వ్యాధియని సామాన్యముగా తెలియుచున్నది గదా!

పాశ్చాత్యవైద్యపద్ధతి ప్రకారమును, ఆయుర్వేద వైద్యపద్ధతి
ప్రకారమును 'కలరా, విషూచి' వీనియొక్క లక్షణములను పోల్చి
చూచినయెడల రెండును వేరువేరు వ్యాధులు కావని చదువరులే గుర్తింప
గలుగుదురు: మాపుచున్నాను—చిత్తగింపుడు.

పాశ్చాత్య వైద్యపద్ధతి ఆయుర్వేద వైద్యపద్ధతి

Cause:—

Excess in eating, often of badly prepared or de-
composing food.

“నతాం పరిమితహారా లభం తే విది
తాగమః, మాఘాస్తా మజితా త్మా
నో లభం తే ఆఽశనలోలుపః.”

(సు) (భా)

Prodromal or premoni-
tory diarrhoea.

FIRST STAGE or the
stage of evacuation.

Vomiting: first sto-
mach contents, then rice
water.

Purging: profuse and
frequent.

Stool: foecal first, then
rice water stool.

Cramps and stabbing
pain especially of calf
muscles and those of feet,
abdominal muscles less so.

సూచిభిరివిగాత్రాణి శుడన్ (సు
అంగచర్ద చ) ఉద్యేష్టన, హస్త
పాదయోః (భా) ఖల్వీ (చ) హస్తా
దౌ శిరమోటన రూపావేదనా
(శి) అంగాదీనాం మోటనం
'ఖిలధరా' ఇతి లోకే (డ)

Thirst: Unquenchable
Thirst.

Prostration, sudden loss
of strength, yawning.

Gastrodynia.

శూల (చ)

SECOND STAGE the stage
of collapse

Nausea.

ఉత్క్రోశ (చ ద) ఉపసితంవపున
మిన (భా)

Cramps.

ఖల్వీ (చ)

Failure of strength, com-
plete lassitude.

Animal heat; superfi-
cial temperature reduced.

Rectal temperature: el-
evated sense of heat. Hy-
perthermic type fatal.

Circulation; heart pulse-
imperceptible.

Excretions: urine; aneuria

Voice: Vox choleric.

Excessive rest-lessness,
then apathy.

Perspiration: profuse;
cold clammy skin.

Countenance: peculiar
expression; pinched face.

Eyes: sunk.

Complexion: blue.

Doughiness of the skin
of the abdomen.

Dulness of perception.

Common sensibility:
dull.

Appetite: anorexia.

Vision
Hearing } impaired

Taste

Integrity of conscious-
ness.

The intellect: delusion.

Head ache

Sleeplessness

అంతఃప్రవిష్ట సహ (భా)

శ్యామవర్ణ (భా)

కుక్షిరాసహ్యతే (సు) ఆహ్లాత (చ)

అల్పసంజ్ఞ

భ్రమ (భా) (చ) మూర్ఛా (చ)

అగ్నివైషమ్య (చ) అరోచక (చ)

విసంజ్ఞతా (భా)

అరోచక (చ)

విసంజ్ఞతా (భా) భ్రమ (భా) (చ)

మత్తతా, ప్రలాప (చ) ప్రల్లయ (నా)

(శిరఃశూలం భా) శిరోరోగం (శి)
శిరఃశేదః (సు)

అనిద్రా (భా)

THE THIRD STAGE
or the stage of reaction.

Cholera typhoid: surface warmer. Pulse; distinct urine; secreted temperature; febrile. Typhoid stage.

DEATH

Coma and convulsion

CHOLERA SICCA

The patient dies of collapse without showing symptoms of vomiting or diarrhoea. "There is no, or very little diarrhoea and

vomiting, collapse sets in so rapidly that the patient is quickly overpowered as by an overwhelming dose of some poison, and dies in a few hours, without purging or any attempt of reaction. At the postmortem examination, the rice water material so characteristic of cholera, though it may have not been avoided during life, is found in abundance in the bowels."

Dyspnoea

Hiccough

Belching

Tympanites

Cries of Pain

Retention of urine and faeces

అలసక (Cholera Sicca); విషూచిక (Cholera Gravis): వీనియందు అసాధ్యలక్షణములు—

మోహ తంద్రా (చ)

"నాథోయాతి నచామార్గస్య నాహ రోనచపస్యతే, కోష్ఠేఽస్థితోలసా భూతస్తతోఽలసకః స్మృతః." (కాశ్యప)

అలస=Idle

భుజించిన యాహారము శీఘ్రముగా, డిగ్విధోమాగమల బయల్పడెడలక అలసునివలెకోష్ఠమున నిలిచి యుండును. అది 'ఆమవిషము' గ పరిణమించి అసాధ్యము లగు లక్షణముల గలిగించి మనుజుని జంపును. దీనినే 'చండకాలసక' మనిరి. (చ)

మహాశ్వాసః; నిరుద్ధోమారుతావాపి మహాపుషిభావతి (సు)

హిక్కా (సు)

ఉద్ధార (సు)

ఆధ్మాన, విష్టంభ (చ)

అత్యర్థం మాజతి (సు)

వాతవర్షానిరోధః (సు)

Blueness of teeth, lips and nails. Cyanosis.

Slightly conscious. అల్పసంజ్ఞా

Eyes deeply sunk in the orbit.

Loss of Consciousness. మోహ

Weak Voice. ఔమస్వర (భా)

Looseness of joints. విముక్తసంధి (భా)

Cessation of stools entirely is a symptom of evil omen.

[ఇందు ఈగుర్తు లుపయోగింపబడినవి:—(చ) చరకము; (సు) సుశ్రుతము; (భా) భావనకాశము; (శి) శివదాస; (డ) డల్ హాచార్య; (చి.ద.) చక్రదత్త; (వా) వాగ్భటము; (మా) మాధవ.]

పై లక్షణసామ్యమునుబట్టి కలరావ్యాధికిని, విషూచివ్యాధికిని భేదములేదని నిశ్చయింప సాధ్యమేకదా! భేదము:—ఆయుశ్వేద గ్రంథములందు రోగలక్షణాదులు శ్లోకరూపమున నుండుటచేత సూత్ర ప్రాయముగా వ్యాఖ్యానావసరము లయియుండును. అంగ భాష యందు అట్లుగాక, విపులవివరములతోడనే వర్ణింపబడి యుండును. ఇదే భేదము.

ఈవ్యాధికి 'విషూచి' యని పేరుగలుగుటకు ఈవిధముగా వ్యుత్పత్తులు చెప్పబడుచున్నవి:—

"విశేషేణ మృత్యుం నూచయతీతి విషూచీ." (శబ్దకల్పద్రుమము)

విశేషముగా మరణమును గల్గించునుగాన—విషూచి.

"విశేషేణ సూచీభిరిన తుద్యత ఇతి విషూచీ."

శరీరమంతయు సూచులచే సూచించినట్లు బాధపెట్టునుగాన— విషూచి.

"విష్వక్(సర్వతః) అఞ్చతీ (గచ్ఛతి)తి విషూచీ"

శీఘ్రముగ వ్యాపించునదిగాన—విషూచి.

ఈ పైవిషయములను బట్టి కలరా వ్యాధిని బహుప్రాచీనకాల మునాడే భారతీయులు కనుగొనిరనియు, పాశ్చాత్యులు నూతనముగ కనిపెట్టినది కాదనియు తెలియగలదు.*

* ఈవ్యాసము గిరింద్రసాధముఖ్యగారి "హిస్టరీ ఆఫ్ ఇండియన్ మెడిసిన్" గ్రంథము ననుసరించి వ్రాయబడినది.

గంగాతరంగిణీ కల్లోల మాలికాడోలికా కేలికాలీలలందు
 సనుషమ శరదాగమారంభ సంపూర్ణ పూర్ణిమాచంద్రికా స్ఫురణమందు
 ఘనఘనాఘన కాలకలితసాదామిసీసుషమావిశేషవిస్ఫూర్తియందు
 నానాసురభిదివ్యసూనరంజితవనీయోత్పలప్రకృతి సౌష్ఠవమునందు
 బాలభానుమయూఖిసౌభాగ్యలలిత పుష్కర రమావిలాస విస్ఫూర్తియందు
 సత్కవి, భవన్మనోమానసౌక మనయ-మనిత రానంద పారశ్యమునఁ బొందు.

ప్రకృతి విచిత్రచిత్రము లభంగవిలాసమునన్ భవన్మనో
 ముకురవినిర్మలస్థలిని బొల్పెనఁగన్ బ్రతిబింబితంబు లై
 ప్రకటవచోవిలేఖినిని భవ్యకృతి ప్రతీసీర నాత్మనూ
 పకములు గాంచి విశ్వజనభావమున్ గరగించు సత్కవి!

కలకంఠ కురవంబు లెసంగుచోటఁ చేటులు ఝంకృతిధ్వనుల్ నలుపుచోట
 రాయంచకూఠలు రాణించుచోట మామూరి కేంకృతులు చెన్నారుచోట
 సెలలచప్పళ్ల పెం పలరారుచోట వీచిమగరవములు సెలఁగుచోటఁ
 జిగురుంగములసంజ జగజిగి గనుచోటఁ బ్రసవకాండమోద మెసఁగుచోట
 మంద పనమాన నటనముల్ మాయుచోట-లలితకృతికాగృహంబు లిం పొలయుచోట
 సత్కవి, భవన్మనో మానసౌక మనయ-మనిత రానందలీల వాహ్యళి నలుపు.

లలితకళాసుమంబుల విలాసమునన్ జరియించి తన్మరం
 దలహరిఁ గావ్య శీఘ్రసదనంబునఁగూర్చియుఁ ద్రావలేక లో
 కులకు నొసంగి స్వార్థమును గోరక నెమ్మిఁ బరోపకారిత్వ
 బొలుచు భవన్మనోమధుషమున్ నుతియింతు సతంబు సత్కవి!

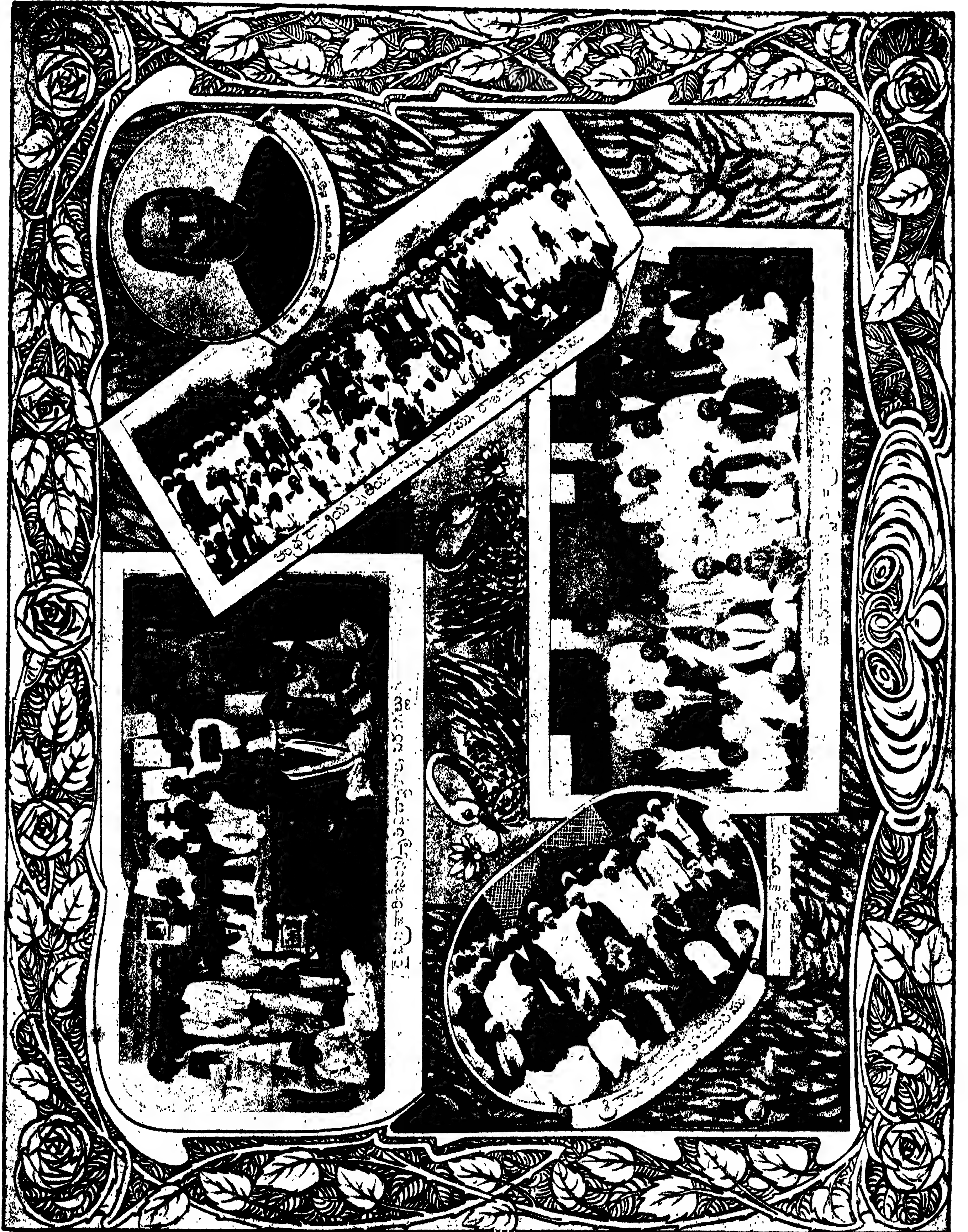
ఈశ్వరుని మహిమంబుఁ దా నెంతయేని- వెల్లిడించెడు ప్రకృతిని నెల్లజనుల
 కీవు దెలియంగఁ జేసెద వెపుడు సుకవి, నిన్న పరస్పష్టికర్తగా నేఁ దలంతు.

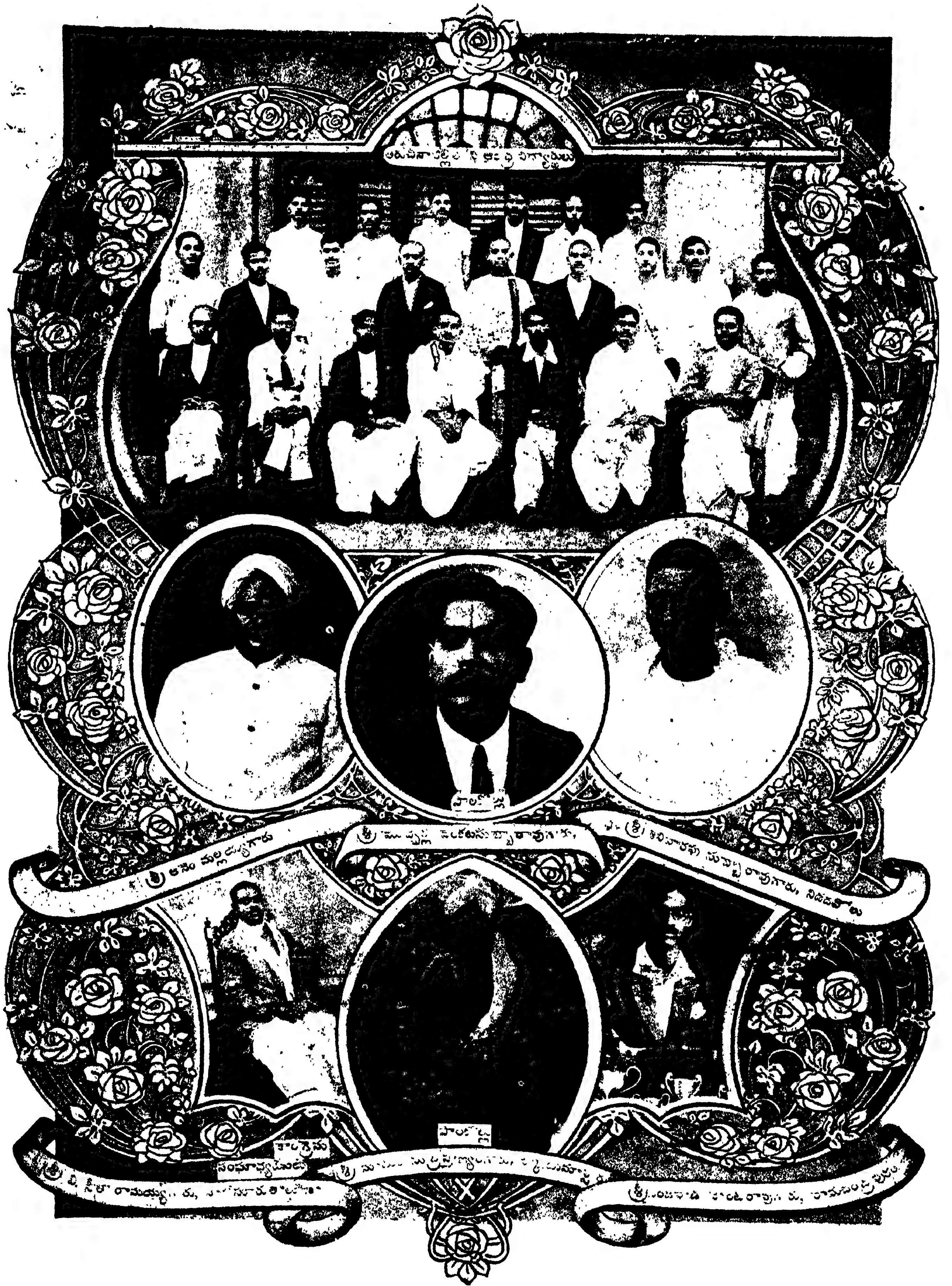
నీవపరస్పష్టికర్తవు నీదువాక్కు- లాగమ సమాసములు సుకీర్త్యంగనావి
 లాసలాన్యకరములు నీ లలిత కృతులు- నిన్ను వినుతింపఁ దర మగునే కవీంద్ర !

ప్రేమపీయూష రససమన్వితము తావ-కీస హృదయాంబురుహము ప్రకృతివిధాన;
 నిత్యుండ వచింత్యుండ వమేయ సత్యమూర్తి- వతులుండవు నీవు సుకవి, బ్రహ్మాంబురీతి.

అతిగభీరంబు నిర్మలం బనుషమాన- కాంతివిభ్రాజితం బయి కవివతంస !
 తావకీసమానస నది తనరుచుండు- నది కళాసన్య వితతుల నలరఁజేయు.

పూర్ణిమాచంద్ర చంద్రికా స్ఫురణ నలరు- గగనరమఁ బోలు నీమది కవివతంస !
 భావసంతతు లందులోఁ బాటుచుండు- విమల గంగానదీతరంగములభాతి.

అమెరికాలోని భారత విప్లవ పక్షం

శ్రీ ఆ. స. మహాలింగం

శ్రీ ము. వ. క. సీ. నీలకంఠం

శ్రీ కె. వి. ర. రావు, నిడమరూపేటి

శ్రీ కె. వి. ర. రావు

శ్రీ కె. వి. ర. రావు

శ్రీ కె. వి. ర. రావు, నిడమరూపేటి

శ్రీ కె. వి. ర. రావు, నిడమరూపేటి

ఆరోగ్య రక్షణము

టి. రంగమన్నారావు, ఏ. యమ్., ఏ. సి. (భిషగ్వర)

శ్లో. నమామి ధన్వంతరి మాదిదేవం, సురాసురై ర్వందితపాదపద్మమ్;
లోకే జరారుగ్భయమృత్యువాశంశాతారమిశం వివిధాషఃనామ్.

చ. తలకుఁ బ్రపుల్లనేక్రీను నిజదాససుమిత్రు గమాకశత్రునిన్
బిలుతుఁ గృపాలవాలు నవపీతసుచేలుఁ గుచేలపాలునిన్
గొలుతు విహంగరాజవర్షగోటకవాపలు వినీలదేహు ని
స్తులతరథక్తిఁ బాపపరిశోషణు విష్ణుని ముద్దుకృష్ణునిన్.

క. చరకుని సుశ్రుతు వాగ్గుటు
నిరుపమవై ద్యాయంబు నిధుల నిశ్చలభక్తిన్
గరకమలయుగము ఫాలము
దరిఁ జేర్చి నుతింతుఁ జేర్చఁ దరి యత్నంబున్.

క. స్తుతమతి విలసద్విద్యా
యుతుఁడు వినిర్మలయశఃపయోనిధి లక్ష్మీ
పతి మద్దురుచరు ననిశము
స్తుతియింతుఁ బ్రసిద్ధగరిమ సుస్థిరబుద్ధిన్.

“సర్వసున్యతోపరిత్యజ్య శరీర మనుపాలయేత్;
త దభావేహి భావానాం సర్వాభావః శరీరిణామ్”.

అందుచేత మానవజన్మమెత్తిన ప్రతివాడును దన శరీరారోగ్య
రక్షణము పట్ల మిక్కిలి జాగరూకతతో బ్రవర్తించవలెను. మరియు-

“ధర్మార్థకామమోక్షాణాం సాధనం యతః;

అతో రుగ్భ్యస్తనం రక్షేన్నరః”. అను వచనప్రకారము
ధర్మార్థకామమోక్షంబుల నీడేర్చుటకు పంచభూతాత్మకంబైన శరీ
రము ముఖ్య కారణము. అట్టిదానికి రోగములు రాకుండ గాపాడు
కొనవలెను. అట్లు చేయకుండినయెడల వైపురుషార్థములు సిద్ధింప
నేరవుగదా.

హిందువుల శాస్త్రము లనేకములందు శరీరారోగ్యవిధులను
ఋషిచంద్రులు చెప్పియున్నారు. అం దాయుర్వేదమున నవి
విపులముగ జెప్పబడియున్నవి. వినను నట్టిసూత్రరాజములను బరికించి
యనుసరింప ప్రయత్నించువార లిపుడు మన దేశమునం దెంతయు
జరుగు. పాశ్చాత్య వ్యాపాహమునం బడి తమశక్తి దా మెరుంగలేక
హిందూవైద్యశాస్త్రమునందు రోగానుత్పాదనీయ సూత్రములు చెప్పి
యుండలేదను దురభిప్రాయమున నున్నవారలు మెండు. అట్టియభి

ప్రాయము కేవల మనాధారమైనది. ఈనాచిన్న వ్యాసమునందు శాస్త్ర
ములం దచ్చటచ్చట నుండి కొన్ని యారోగ్య రక్షణవిధులను చదువరుల
నామూలగ్రముగ శాస్త్రమును జనున ప్రోత్సహించునను నమ్మికతో
వ్రాయసాహించుచున్నాడను.

ఆయుర్వేదమునకు బ్రధానసూత్రమగు “వ్యాధ్యుపస్కృప్తదేహా
నాం వ్యాధిఫరిమోక్షః స్వస్థస్య రక్షణంస”యను నుపదేశము భగవాను
డగు శ్రీధన్వంతరి తనశిష్యుకోటి కుపదేశించియున్నాడు. ప్రస్తుతాంశ
ము స్వస్థరక్షణముగాన దాని నించుకంత యాలోచింతము.

“అచారా దాయు ర్లభ్యతే” యనెడు ఆచార్యవచనానుసరణ
ముగ నాయువును బాలించుట కాచారమే ముఖ్యసాధనము. “ఆయు
రారోగ్య మైశ్వర్యం యశో లోకాంశ్చ శాశ్వతాన్” అని యాచార
ఫలము చెప్పబడినది. ఆచారమనగ ఆహారవిహారాదులయందు ఆరోగ్య
మునకై ప్రతిదినము ప్రవర్తించందగు క్రమము.

స్వస్థుడనగా నెనడు? నీరోగి-సమమైన వాతాది గోషములు,
జాతరాగ్ని, ధాతువులు, మలములు క్రియలు గలవాడుగను, నిర్మలమైన
యింద్రియసముదాయము గలవాడుగను, మనస్సుగలవాడుగను నుండ
వలెను. “బ్రాహ్మే మహూర్త ఉత్తిష్ఠేత్ స్వస్థో రత్నార్థ మాయు
షః” అనగా నీరోగి యైనవాడు సూర్యోదయమునకు రెండుగడియల
పూర్వము ఆయుః పాలనార్థమై నిదురనుండి మేల్కొనవలెను.

పిదప మలమూత్రాది వేగములను విసర్జించి ప్రత్యాశనము చేసు
కొని దంతధావనము చేయవలెను. మలవిసర్జనానంతర మెనిమిదిమారు
లును, మూత్రవిసర్జనానంతరము నాలుగుమారులును చల్లని నీటితో
బుక్కిరించి ఉమ్మివేయవలెను.

దంతధావనము

“అపోధితగ్రం ద్వౌకాలౌకషాయం కటుతిక్తకమ్;
భక్షయే దంతపవనం దంతమాంసా న్యభాధయన్.”

అనగా ఉదయ సాయంతనములయందు వగరు, కారము, చేదు
గా నుండు పుడకలలో నొకదానిని గుంచెవలె నమలి దంతమాంసములకు
బాధలేకుండ దంతధావన మాచరించవలెను. మరియు సుశ్రుతుడు
“ఏకైకం ఘృతే దంతం” అని కూడ చెప్పియున్నాడు. బంగారు,

ఐండి లేక రాగిలేకు, లేకపై పుడక బద్దతో నాలుకయందలి మలమును తొలగించవలెను.

“తథాస్యమలవైరస్యం కంఠజిహ్వస్యదంతజాః,
రుచివై శిష్యలఘుతా భవంతి న భవంతి చ”.

అని జిహ్వ నిర్లేపనగణములు చెప్పబడియున్నవి. దంతధావనానంతరము పదునారుమారులు చల్లనినీటితో బుక్కిలించవలెను.

అభ్యంగము

అనగా తైలము పూసుకొనుట. “అభ్యంగ మాచరేన్నిత్యం” అనుటచే బ్రతిదినము చేయవలెనని అర్థమగుచున్నది, గాని యట్లుచేయుటకు సాధ్యము కానేరదు. అందుచే నధమమున వారమునకు రెండుసారులైనను తైలమును పూసుకొనందగు. ఆపూసుకొనుటలో—

“శిరశ్శ్రవణపాదేషు తిం విశేషేణ శీలయేత్”

అని యుండుటచే తల,చేవులు, పాదములకింద భాగము వీటి యందు విశేషముగ పూసుకొనవలెను. అభ్యంగగుణ మీవిధముగ జెప్పబడియున్నది:

“...సజరాశ్రమ వాతహా, దృష్టిప్రసాద పుష్ట్యయుఃస్వప్న సుత్వక్షవదార్ధ్య కృత్.”

ఉద్వర్తనము

అనగా పరిచుశుశ్చాములచే నలుగుపెట్టుకొనుట. శరీరదుర్గంధము, బహుపు, చెయి కాళ్లు నచ్చుకొని పోవుట, దురద, శరీరము మీది మలము, అధికమగు చెమటచలన గల్గుదుర్గుణములు—ఇవన్నియు నలుగు పెట్టుకొనుటవల్ల నశించుచున్నవి.

స్నానము

ఉత్తమమైనది నదీస్నానము. తటాకస్నానము మధ్యమము. కూపస్నానము సామాన్యమైనది. భౌండస్నానము వ్యర్థమైనది. నవరంగ్ర సమన్వితమగు దేహము మిక్కిలి మలినమైనదిగదా! తద్వార్తములగుండా అహర్నిశములు మలములు స్రవించుచుండును. స్నానము వలన అట్టి మలములు శుద్ధియగును. “చ్వోకాలౌ ఉపస్పృశేత్” అనగా నుదయ సాయంత్రములందు రెండుసారులు దినమునకు స్నాన మాచరించ దగు. దిగంబరియైగాని, ఒక్కవస్త్రమును ధరించిగాని స్నాన మాచరించ రాదు. మరియు నలసట తీరకమున్న స్నాన మానరించుటగాని, స్నాన సమయమున జలమునందు మూత్రపురీషముల విడుచుటగాని, ఉమ్మి వేయుటగాని చేయరాదు.

“దీపనం వృష్య మాయుష్యం స్నాన మూర్జాబలప్రదమ్;
కంఠామలశ్రమస్వేద తంద్రాత్పద్మాహపాపృజిత్.”

అని స్నానఫలము చెప్పబడియున్నది.

బలము

“బలాధిష్టానా మరోగ్యం తస్మాత్ బలం యత్నేన పాలయేత్.” ఆరోగ్యమునకు బలము పునాది వంటిది; అందుచే సర్వ ప్రయత్నముల చేతను బలమును పాలించవలెను. బలము సహజము, కాలజము, యుక్తి జము అని మూడు విధములు. సహజమునగా పుట్టుకతో వచ్చునది. వయస్సు, లేక శీతోష్ణాది కాలములవల్ల గలుగునది కాలజము. వ్యాయామాహార విహారముల యోగముచేత గల్గునది యుక్తిజము.

అందుచే నిక వ్యాయామము, ఆహారము వీటగుర్చి యాలోచింతము.

వ్యాయామము

“శరీరా యాసజననం కర్మ వ్యాయామ సంజితమ్.” శరీరమున కాయాసము కల్గించు పని వ్యాయామ మనబడును. మరియు నేపరిశ్రమము శరీరమునకు స్థిరత్వము కల్గించునో, బలమును నృద్ధిచేయునో అట్టి శరీరచేష్ట వ్యాయామ మనంబడును. దాని పరిమాణమును గుర్తెరిగి యాచరింపవలెను. వ్యాయామానంతరము సుఖముగా శరీరమును మర్దనచేసుకొనవలయును.

పదునారువత్సరములకు లోబడిన బాలురు, డెబ్బదివత్సరములకు బైటబడిన వృద్ధులు వ్యాయామ మాచరించి దగదు. హేమంత, శిశిర, వసంతములు వ్యాయామమునకుం దగుకాలములు. ఇతిరకాలములందు తక్కువగ నాచరించవలసియుండును. దేహాపటుత్వము, కాంతి, స్థిరత్వము, అగ్నిదీపనము మొదలగు గుణములు కల్గును. శరీర స్థూల్యమును బోగొట్టుటకు వ్యాయామము సాటి వేరొక్కటి లేదు. అన్నిటికన్న “ఆరోగ్యం చాపి పరమం వ్యాయామా దుపజాయతే |” అనుటచే జక్కని ఆరోగ్యముహూడ కల్గును. “ప్రాక్ శ్రమాత్ వ్యాయామవర్జిస్యాత్” అనుటవల్ల శ్రమ కలుగకప్రాగ్వమే దేహపరిశ్రమము విడువవలెను.

ఆహారము

“న రాగా న్నా ప్యనిజ్ఞానా దాహార ముపయోజయేత్,
పరీక్ష్య హి త మశ్నియా ద్దేహో హ్యహారసంభవః.”

అనగా అపేక్షవలనగాని, అజ్ఞానమువలనగాని యే యాహారమును పుచ్చుకొనరాదు. దేహ మాహారమువలన బుట్టినది గనుక దానిని జక్కగా బరిశోధించి హితమైనదానిని దెలిసికొని భుజించవలెను. ఉదయసాయంత్రములు రెండే భోజనసమయములు. ఒక జామునకు లోపల భుజించిన నజీర్ణము పుట్టును. రెండుజాములు మించిన బలక్షయమగును. దానంతేసి మొదటి జామునందు భుజింపగూడదు. రెండవజాము అతిక్రమించకపూర్వము భుజింపవలెను. చేతులు, కాళ్లు, ముఖము కడుగుకొనక, నోరు పుక్కిలించక, పండ్లతో జక్కగ నమలకుండ అన్నమునుగాని, మరి దేనినిగాని తినకూడదు. మరియు “నళాతు

భుక్తవాన్ ఖాదే న్నాత్రాం ఖాదే ద్భుభుక్షితః." అనగా భోజనము జేసినవెంటనే తిరిగి భుజింపరాదు ఆకలి కల్గినపుడుపాడి మితముగా హితముగు నాహారము భుజింపందగుననుట.

వర్జనీ యాహార మిరీతిగా జెప్పబడియున్నది.
 "భోజనం శ్శాకేతోడి ప్త ముష్టికృపిం పునః,
 శాకావరాన్నధూయిష్ణు మత్సుర్యులనాం త్యజేత్".

ఆహారపరిణామ మెట్లునగా, ఉదరముయొక్క రెండుభాగములు అన్నముచేతను, ఒకభాగ ముదకసానముచేతను నించి మిగత యొకభాగము నాతాదుల సానాగము స శేషముగ విడలవలెను. భోజనానంతరము నల్లనినీటితో పన్నెండుమారులు పుక్కిలింపందగు.

నిద్ర

సుఖము, దుఃఖము; పెంపు, కృశత్వము; బలము, దుర్బలత్వము; పుంస్త్యము, నపుంసకత్వము; తెలివి, తెలివితేమి; బ్రహ్మకు, చావు-ఇనన్నియు నిద్రాధీనములై యున్నవి.

"తస్మాత్ హితాహితం స్వప్నం బుద్ధ్యా స్వప్నాత్ సుఖం బుధః" అందువలన బుద్ధిచుండుడువాడు నిద్రయొక్క హితాహితమును చక్కగా తెలిసి నిద్రించవలెను. కాలము సామ్యమైనందున సాత్త్వికముగా రెండు లేక మూడుగూచుములు రాత్రియందు నిద్రించవలెను. రాత్రులయం దొకప్పుడు జాగరము చేసినయెడల జాగరణ కాలములో నగ్ధకాలము ఉదయమునందు భుజింపకయే పగుండవలెను.

పాడుట, చురుపుట, స్త్రీసంగమము, వ్యాయామము, దారి నడిచుట-వీటిచే నలసినవారు, ఆహారము జీర్ణించుకొనలేనివారు, గాయములు, దబ్బలు తగిలినవారు, బొలబొద్దులు, బలహీనులు, అతిసారము కడుపు లేక రొమ్మునొప్పి వీటిచే బాధపడువారు, ఉన్నతములు, కృతులు హిక్మాశ్వాసరోగులు, ఎత్తునుండి పడినవారు, కుపితులు, దుఃఖితులు, జాగరణము చేసినవారు, పగటినిద్ర యలవాటు గలవారు-వీరెల్లరు పగటినిద్ర కర్తులు. త్రొవ్వచే స్థూలముగ నుండువారలు, కఫస్వభావులు, రోగులు, స్నిగ్ధమైన ఆహారమును నేవించువారు, దూషివిషాదులచే బీడింపబడువారు పగటి యం దెన్నడును నిద్రొందవలెను. గ్రీష్మకాలములో వాత వృద్ధియగును, ఆదానకాల స్వభావమువలన అధిక రాత్ర్యమును, నిద్రకు చాలకుండెడి స్వల్పరాత్రియును గల్గి యుండుటవలన పగటినిద్ర ఎల్లరకు హితకరమైనది.

"దేహవృత్తౌ యథాహారః తథా స్వప్న స్సమాసతః" అనగా, శరీరపామణ యం దెట్లాహారము ముఖ్యమై యున్నదో నిద్రయు నట్టిదిగా నున్నది.

విహారము

విడుదినముల కొకసారి తలవెంట్రుకలు, మీసము, గోళ్లు వీటిని కత్తిరించవలెను. ఎల్లప్పుడు చక్కగ నుతికిన బట్టలు కట్టుకొనవలెను.

సుగంధద్రవ్యములను పూసుకొనవలెను. నోటిలో నుంచుకొనవలెను. తలవెంట్రుకలు చక్కగా దువ్వకొనవలెను. పెద్దలవలె వస్త్రాలంకారములను ధరించవలెను. 'భత్రీ దండీ మాళీ ఉపానసగిరిః యుగమాత్ర ద్భృకాచరేత్' అనగా-కొడుగు, కర్ర, పలగుడ్డు, జోడు వీటిని ధరించి రెండుగజములదూరము ముందునకు జూచి నడువవలెను. ఎగురుగాలి, అవ్యధికమైనగాలి, ఎరురెండి, మంచు వీటిని నిర్జింపవలెను.

సభయందు ముఖమునకు చేయిచాటు లేకుండా ఆవలింత, తుమ్ము, హస్తము వీనిని జేయందగు. శుభ్రతలేని చింపిగుడ్డులు, ఎముకలు, ముండ్లు, అమేధ్యము, వెంట్రుకలు, పొట్టు, వాటికుప్ప, బూడిద, పుర్రెలు, స్నానము చేయుస్థలములు వీటిని విడువవలెను. గ్రామమున, పట్టణమున, దేవాలయమున, శ్మశానమున, నాల్గుద్రోణులు కలియుచోట, తిలకాకాదుల సమీపమందు, బాగ్గమునందు మూత్రపురీషాదివేగములను విడువరాదు. మరియు చాటులేని స్థలములయందు విడుచునాడదు.

"నవేగాన్ ధాగయే దీమాన్" బుద్ధిచుండు డగువాడు మలమూత్రములు, శుక్రము, నాంతి, వాతిము, తుమ్ము, ఎక్కిళ్లు, ఆవలింత, ఆకలి దప్పి, కన్నీరు, నిదుర, శ్వాసము ఈ వేగముల నాసంజనను. మరియు "ధారయేత్తు సదావేగాన్ రాగాదీనాం శితేంద్రియః." అని చెప్పి యున్నారు. ఇంద్రియనిగ్రహణై లోభము, శోకము, భయము, క్రోధము, మానము, నిగ్ధజ్ఞ, ఈర్ష్య, అత్యాశ, పరద్రవ్యాపేక్ష ఈ వేగముల నల్లప్పుడు అనవలెను.

"ప్రసంగాత్ గాత్రసంస్పర్శాత్ నిశ్వాసాత్ సహభోజనాత్,
 ఏకశయ్యాసనావైచిన వస్త్రమూల్యానులేపనాత్;
 కుష్టం జ్వరశ్చ శోషశ్చ సేత్రాభివ్యంభవీనః,
 ఔషధకరోగాశ్చ సంక్రామంతి నరా న్నరః."

అనగా-దగ్ధరగ మాటలాడుటవలనను, శరీరమునకు శరీరము తాపటవలనను, ఊజిరివలనను, కలసి భోజనము చేయుటవలనను, ఒక్కపక్కపై పరుంటు వలనను, ఒక ఆసనముమీద కూర్చుండుటవలనను ఒకరు ధరించిన వస్త్రములు, మాలలు, లేపములు ధరించుటవలనను కుష్టము, జ్వరము, త్వయము, సేత్రరోగము, స్త్రీరోగములు మొదలగు సంతున్యాధులు మనఃష్యునినుండి మనుష్యునకు వ్యాపించును. అందుచే నట్టిసమలు మానవలెను.

కోపించువాని సమాధానపరుచువాడుగ, భయపడువాని దిగులు తీర్చువాడుగ, దీనునియందు దయగలవాడుగ, "సర్వప్రాణిభు బంధు భూః స్యాత్"-సర్వప్రాణులయందు బంధుభావము గలవాడుగ నుండవలెను. ఎల్లప్పుడును మంచినడవడిగల స్నేహితుని గపటరహితుడై సంపాదించుకొనవలెను. చెడుకొట్టులను దూరముగ నిర్జింపవలెను.

మరియు—"న అన్యతం బ్రూయాత్; న అన్యస్త్రీయం అభిలషేత్, న అన్యగ్రీయం; నవైరం రోచయేత్." అనియు, "న మద్య ద్యూతవేశ్యాప్రసంగరుచిస్యాత్" అనియు, "న సాపేపి పాపీస్యాత్."

అనియు, “న పీడయే దిండియాణి న చైతాన్యతీలాలుయేత్...”
అనియు, “సంపద్విపత్స్వే కమనాః హ్యేతావీర్ష్యే త్ఫలనతు” అని
యు, “కారేహితంమితం బ్రూయా దవిసంవాది పేళలమ్.” అనియు
ననేక సవ్యర్తననియమములు చెప్పియున్నారు.

మరియు “బ్రహ్మసర్వ జ్ఞానదానమైత్రీ కారుణ్యహర్షాశేతా
ప్రళమ పరశ్చస్యా దితి...” అనగా బ్రహ్మసర్వము, జ్ఞానము, దానము,
మైత్రి, కరుణ, సంతోషేచ్ఛ వీటిచే ఆత్మప్రకాంతి సాంపవలెననియు
మొదలగు ననేకవిషయములు చెప్పియున్నారు. మన శాస్త్రమున స్వస్థ
హితచికిత్స శరీరమునకు, మనస్సునకు రెంటికినిగూడ చెప్పియున్నారు.
అందు మొదటివిధమగుచికిత్సనే నేనిట వ్రాసితిని. రెండవది వ్రాయుటకు
తావునులేదు, సమయమునుగాదు. మరియు శరీరస్వాస్థ్యము ననుసరిం

చియేకదా యుండును రెండవదియగు మనఃస్వాస్థ్యము. అందుచే మన
ప్రయత్నములు మొదట తొలుతటి దానియం దనువర్తించవలెను. రెండ
వది దాని ననుసరించుచునే యుండునుగదా !

నగరగ్రామాదుల ఆరోగ్య రక్షణవిధులను గూడ శాస్త్రము
లందు బహువిధముగ వ్రాసియున్నారు. ప్రస్తుతవ్యాసమునందని
యెల్ల నే వ్రాయ సమకట్టలేదు. వేదాకప్పుడు పరిశీలించెదము గాక.

పాతకమహాశయులార ! మానవుడు జీవించియుండువరకు ప్రాణ
రక్షణకార్య మాచరింపవలెనుగదా. అట్టి సంరక్షణోపాయముల నూ
త్కముగ నే నిందు చదువరులనే గ్రంథపతనమందు ప్రోత్సహించునను
మద్దేశ్యముతో బొందుపరిచితినిని తొలుతనే తెల్పియుంటిని. మరల
ఁల్పితిని. భగవంతు డనుగ్రహించుగాత.

ఉమర్ ఖయాము-ఈశ్వరుడు

ఉమర్ అలీషా గారు

ను భవన్మహామహిమ నిందు జనించితి నీకతాన ని
దేను ప్రవర్ధమానుడయి యెమ్మెసలారితి నూలువర్షముల్
ఘాని యఘంబులన్ నలుపఁ బూనెద నీదయ పెద్దదో మదా
ధీన యఘంబు పెద్ద దొవిధీ ! యిక నిన్నుఁ బరీక్ష నేసెదన్.

అక్కట కాలమ్మెల్ల వృథయై చనె దుర్విషయప్రసక్తిలోఁ
జిక్కి నిషేధముల్ మెసవి చేడ్పడి పాపమలీమసంబులన్
బూక్కి భవన్నియుక్త హితమున్ బానరింపక నేడు నీదెనన్
మ్రొక్కఁగ వచ్చినార మిట మోమునఁ గజ్జల మావహింపఁగన్.

చెప్పము పాపముల్ నరులు చేయనివా రెవరో జగంబునన్
జెప్పము పాపముల్ నరులు చేయనిదే బ్రతు కెట్లు సాగునో
తప్పలు మేము చేసెదము దండన నీ వొనరింతువేని నీ
గొప్పతనంబు మా కిడిన కొద్దితనం బిక నేది యీశ్వరా !

నీదయపైని భార మిడ నేర్తుమె కాని వృథా తపస్సుపై
కా దల పాపపుణ్యములఁగాదు; భవత్కృపఁ గల్గెనేని నా
మోదముతోడఁ బాపియును మాకుము నొందు ముముక్షుడైన మునీ
నీ దయ లేనిచో నరక నిర్ఘరియే గతి గాదె యీశ్వరా !

ఏ నరిపట్కమున్ గెలువనెంచిన నామతి యేదో లోకముల్
బూని యొనర్చు మాన దళుపుంజము నీదయచేతఁ బాపి నా
పైని ననుగ్రహింతు వభవా, యటులైనను నీదుమ్రోల నే
నే నొనరించినాడ సమమేగతి లే దననేర్తు సిగ్గుగున్.

ఏను మహాపుంజముల నెన్నిటిలో పొనరించినాడ నా
ప్రాణము మేను వానికయి యాహుతి యయ్యెడుఁ గాన నీశ్వరా
నీనయభక్తి నల్పుచును నిక బలిమూలుచు నాదుపాపముల్
మానుఁ వేడుచుంటి సనుమానము మాని దయన్ దలంపుమా.

ఏల మహీప్రార్థనము నీమహిమంబునకంటె మించునే
యేల మదీయపాఁములు నీమహనీయత డిందు నేయునే
యేల నిబద్ధ నేతు విటు లీశ్వర వీడుము పెద్దకాలమున్
దాళియె పట్టె దీవు త్వరితంబుగ వీడెదవం చెలుంగుదున్.

ఓవుమరేల పాపముల కూరక చింత నొనర్చె దీవు నీ
భానము తల్లడిల్లినను నచ్చెడి దున్నదె లేశమైన నీ
భావలయంబునన్ గలుపమున్ బొనరింపనిచో శరణ్య మా
దేవుఁ డొనంగు నెవ్వనికి? దీనులనే కద కాచు నాతఁడున్.

ఓకరుణాళు! నీవు కరుణోదధివై మముబోటి పాపులన్
గైకొని కాచుటే కరుణ కావున స్వర్గమునందు పాపులన్
జేకొనవేమి నీతనము చేతనే ముక్తి యొసంగదేని అ
య్యో! కరుణాళువన్ బిరుద ముండునె కావున మమ్ముఁ బ్రోవుమి.

తనసున కుంకువగా నీ-యశవర్గ మొసంగెదేని యది విక్రయహా
కృషి యనఁ జెల్లిదు నీ కది-యశక్తి రికరంబు గాదె యారయు మభవా.

అక్కట నీవు దగ్ధనరకాగ్నినిఁ బ్రజ్వలనం బొనర్చుచోఁ
బాక్కుచు నెంతకాలము ప్రభూ, కరుణింపు మటంచు వేడుచున్
మ్రొక్కెద విట్టు లీశ్వరుని మ్రోలఁ బదంపడి ఓవు మర్ఖయా
మెక్కడినుండి వచ్చితివి యీశునకున్ దయ నేర్పిపెట్టఁగన్.

నీతి సతీత్వము

శ్రీమతి కమలవతి వరలక్ష్మమ్మ గారు

వరమహానమైన మనభారతిభూమి పూర్వీకరితలగు సాధ్వీమణులకు బుట్టినది. కష్టసహిష్ణుతయందును, ధైర్యశీలతయందును, దయాధర్మశాంతవాత్సల్యాది సద్గుణసంపత్తియందును నసదృశ లగు మహిళామణుల కాటపట్టగుటలననే కడిగిన మత్స్యములై, కరగించిన యపరంజివలై, సానబెట్టిన రత్నమువలై మన భరతిఖండ నాటికిని నేటికిని నసమానకాంతితో విరాజిల్లుచున్నది.

మన శ్రుతిస్మృతి పురాణేతిహాసచారిత్రాది సమస్త గ్రంథములందును నిట్టి యమూల్యములగు సాధ్వీమణుల సన్నిధిశ్రమము విరివిగ వివరింపబడియే యున్నవి. అయినను నిట్టి మహనీయపరితల సత్త్వము లేన్నిమాటులు లభించినను స్మరించినను సర్వితదర్శనదోషము లేదు. అల్పమతలును, నజ్ఞానలును నగు నాగునికస్త్రీలు వాని నెన్నిమాటులైన స్మరించి వారీశీలము నలవరుచుకొనవలసిన వారుగా నున్నారు.

శీలవతులలో కల్గ మేటి నీతి. ఆమె మహారాజపుత్రి; మహారాజ పత్ని. కాని ఆమె జీవితములోని విశేషభాగము దయనీయుమైన కష్టములతోనే కడచినది. ఆకష్టసహిష్ణుతయందు నీతి భూపుత్రియను నామము చెల్లిపోయినది. నీతి జీవిత మెల్ల పరికించితిమేని యామె యసమానక్షమాసంపత్తిని ప్రత్యంశమునను బరికింపగలము. తమయందు నీతి అసదృశ. తమయే నీతి. నీతియే తమగా బుట్టియుండె ననినను నది శిగ్గూర్తి కాదు. తమయందే యామె సతీత్వమెల్ల రాగించినది.

శ్రీరాముని యువరాజ పట్టాభిషేకమునకు సర్వసంభాగములు సిద్ధమైనవి. పుర మలంకరింపబడినది; రాచనగరు లలంకరింపబడినది; మహారాజులు, ఋషులు మున్నగువా రెందఱో తదుత్సవసందర్భన కుతూహలరై వచ్చి పట్టణమంతటను విడిసిరి; మంగళతూర్వాహూతులు ములతో పురము ప్రతిధ్వనించిపోవుచున్నది; నీతి యుత్సాహమునకు గూడ మేరలేదు. రాచపుత్రికి పెనిమిటి పట్టాభిషిక్తు డగుటకంటె మిన్నయగు నానంద మెద్ది గలదు? పట్టాభిషేకోచితలాంఘనాలంకృతుడై తనప్రియుడగు శ్రీరామచంద్రు డేలేయనని జానకి యెదురుతెన్నులు చూచుచున్నది. ఇంతలో మంథరాదు స్తంత్రప్రయోగములన మహారాజగు దశరథేంద్రుని కైకేయి కోరిన రెండువరములు శ్రీరాముని

పట్టాభిషేకము నాపుటయే కాక నతి డర్యావాసమునకుగూడ నేగు నెల్లు చేసినది.

అడవికి వెళ్ల నలసినది రాముడే! నీతారాములు వెళ్లవలెనని కైక కోర లేదు. దశరథు డాహ్లాపింపలేదు. వెలుగుతో నీడయు, నగ్నితో దేజమును దొలగుట సహజమే! దానికి బ్రజ్యేకశాసన మెందులకు? వెలుగునీడలవలెనే, అగ్నిదేజములవలెనే యైక్యమైపోయిన ప్రణయ స్వరూపులు నీతారాములు. వా రొకరిని విడిచి యొక రెట్లుండగలరు? పనిమిటి యడవులలో గాయగూరుల మెసపుచుండ నాతిని సహా ధర్మిణియగు నీతి సమస్తభోగ క నిలయచుగు నంతి; పురమున నెట్లుండ గలరు? శీలవతియగు నీతి యట్టి ధర్మశక్రియ కంగీకరించుక? రాముడు నీతిను జేరి, “నీతా, నే నడవులకు వెళ్లవలెను. బహుకాలము గాదు; పదునాలుగేండ్లు మాత్రమే. త్వరములో గెలిపివస్తును. నీ విచ్చటనే యుండుము” అనెను. ఆపలుకులాలించుటతోడనే నీతి నిర్విణ్ణుడై నేల గూలినది. అది పట్టాభిషేక మాగిపోయెనను చింతచే గాదు; కాదశ రథులు తనపెనిమిటి నడవులపాలు చేసిరే యనుమఃఖముచే గూడ కాదు; తనప్రాణాప్రియుడగు శ్రీరామచంద్రుడు తన్ను వీడి యెంటరియై యడవుల కేగెద ననుటచేతనే. అడవులలో గలిగెడి మృగములబాధలు, రాక్షసులతోందరలు, త్రోవనడచుటయంపలి కష్టములు, వల్కలాజిన ముల ధరించుటలు, ఉన్యథలముల మెసపుటలు నాదిగాగల వనవాస క్షేతములనెల్ల శ్రీరాముడు నీతికు వివరించి చెప్పెను. కాని యవేవియు శ్రీరాము నెడబాసి యుండునంతటి కష్టములుగా నీతికు దోచలేదు. పతి ననుగమించుటయే తననిశ్చయమని నీతి దృఢముగా బలికినది. రాముడు కాదనకుండ తీసికొనివెళ్లి నాడు. సుకుమారసుందర శరీరయు, మహారాజకుమారియు నగు నీతి యంతఃపురమును విడనాడి, చీనిచీనాం బరము లుజ్జించి, రుచిరాన్నముల విసర్జించి, కఠినిశిలాకంటక పరివృత ములగు సర్వణ్యమార్గములకు పరినెంటు నడచినది.

ఆ సుకోమలగాత్రిని నడవులలో శ్రమపెట్టవలసినచ్చినందులకు శ్రీరాముడు చింతించినాడు. లక్ష్మణుడు చూడలేక కైకపై క్రుద్ధుడై నాడు. కాని అపారక్షుహశీలయగు నీతి తమవనవాసక్షేతములకు గారణ భూతులైన మంథరను గాని, కైకనుగాని పల్లెత్తి యొక్కమాటయైనను ననలేదు.

సీతారాములు కలిసియున్నంతఁకు వారి కరణ్యావాస మెంత మాత్రము కష్ట మనిపింపలేదు. అంతఃపురోద్ధానవిహారమువలె నానంద దాయకమే యైనది. కాని ఆయరణ్యమందైన సీతారాములు కలిసి యుండుట ఈశ్వరసంకల్పము గాదు. ఏప్రాణప్రియుని విడువలేక సీత తానుగ్రాటవి కేతెంచెనో, ఆప్రాణప్రియునకును నామెకును నెడ బాటు గల్గించుటయే విధాత సంకల్పము. రామలక్ష్మణులు పర్ణశాల యందు లేనితఱి చూచి పరదారాపహరణాభిరతు డగు రావణుడు కపటవేషమున వచ్చి సీతకు గొనిపోయి తనలంకాపట్టణమునందలి యశోకవనమునందు మృత్యువును బ్రతిష్ఠించుకొనిగట్లు ప్రతిష్ఠించుకొని నాడు. అచ్చట—

క. “దానవనాయకు చెఱఁబడి

జానకి యురిఁ బడిన హరిణశాబము పోలెన్

మానిని సంతత భర్త

ధ్యాన వివశ యగుచు నుండెఁ దాపం దెసఁగన్.”

మానవతియగు యువతికి దుశ్శీలు డగు పరపురుషునిచే ఒట్టునడుటకంటె మిన్నయగు నుస్సహారుర్భరదుఃఖము వేరొండు గలదే! అనుశ్శీలునిచే పట్టువడిన త్సణముననే సీత యసువు తెగిరిపోవలసినదే! కాని సీత సుకోమలహృదయమునందు వజ్రకఠినసదృశ మగు ధైర్యము గలదు. ఆ ధైర్యకవచమువల్ల నే యామె జీవములు బీడక నిలిచియున్నది. అంతియే కాక చచ్చుటకూడ నామె కిష్టములేదు. ఆమె చావును గోరియున్న చో నేపైటకొంగుతో నురిబోసికొనియైన నుసుగుల విడిచిదేయిండును. కాని యామె మరణించుటకే ప్రయత్నింపలేదు. ఏలయందుగా? సీత పతిగతప్రాణ. శ్రీరామచంద్రునియం దామెకు మహాప్రేమ. రామునకును సీతయనిన మిక్కిలి మమకారం. ఒక్కమాట, ఒక్కపత్తి, ఒక్కబాణము గలనా డనువిరుదును బొందిన పురుషులెల్ల జాడతప్ప అట్టిరాముడు—సీత తాను ప్రాణమువిడిచినచో దనవియోగదుఃఖముచే రాముడును ప్రాణము విడుచును. అంత నిఖిల లోకసంతాపకరుడైన రావణుడు మృత్యుభీతి లేక చిరకాలము భూమిపై మనును. మానవతీ మనఃకంటకుడగు రావణుడు జీవించుటయు, శ్రీరామచంద్రుడు నశించుటయు సీత కిష్టమా? ఎంతమాత్ర మిష్టములేదు. కాన రావణుని శీఘ్రముగా నిర్మూలంపదలచుచో దాను ప్రాణములతో నుండుట యవసరము. తాను బ్రతికియుండిననేకాని రాముడు రామాసంహారమున కుపక్రమింపడు. ఇన్నియు యోచించి రాక్షసాంతఃపురనివాస మను దుర్గరక్షకమును సీత సహించినది. ఈవిధముగా సీత పదిమాసములు రామామందీరమున కేవల ముచ్చాస్యసనిశ్చాస్యసమాత్ర ప్రాణముతో నిలిచినది.

రావణుడు బలవంతుడే! సాహసవంతుడే! పరశ్రీమోహపాశ బద్ధుడే! అయిననీమి! దినమణికిగణముల దివాంధమువలె సీతాదేవి యొక్క దుర్నిరీక్ష్యమైన పవిత్రలేజమును ఆమోహంధుడు చూడలేక పోయినాడు. కణకణలాడు వనలపురాశివలె నున్న యామెనుస్ఫులింప

లేకపోయినాడు. కాన దూరమనుండియే బలిమాలినాడు; ప్రాణే యపడినాడు; తన సంపదల నేకరువు పెట్టియు, తన ప్రతాపము నుగ్గశించియు నామెను మోహపెట్టి వశపఱచుకొన యత్నించినాడు; కాదనినప్పుడు సంహరించెదనని భయపెట్టినాడు; కాని సీత చలింపలేదు. మహాధైర్యముతో దన ప్రాణనాథుఁ డగు శ్రీరామచంద్రుని బలశౌర్యము లుగ్గడించి రావణుని పైకికరించినది. తాను నిస్సహాయయగు నబలయై యుండియు జగత్రయశాసనదక్షుడైన రావణుని నెదిరించిన జానకి సాహసము మహాస్తుత్యమైనది. అదే సమయమున మహాభక్తుడగు హనుమంతునకు సీతాదేవి సందర్శనలభము గలిగినది. ఆమె యుండినవిధమును జూచియు నక్కడ రాముడున్న విధము తెలిచియు—

క. “ఈరామమనం బెప్పుడు

నారామునియంద యుండు నారాముమనం

బీరామయంద యుండును

ఘోరన్యసనము లీరువుగకు సమానంబాల్.”

క. “ఇరువురుఁ జిత్తంబులనొం

డొరువులఁ బెడఁబాసి యునికి నొక్కడ దారొం

డొరులఁ గనఁ దివురు నాకా

భరముల నున్నాడు తెగక ప్రాణములతోన్.”

అనుకొనినాడు హనుమంతుడు. సీత యాంజనేయునిచే బంపిన సందేశము దృఢియాంగనోచితమైనది. అట్టియొడ దా నెట్లున్నదియు చివరించుచు సీత పలికినపలుకులు మొల్ల తన రామాయణమునందు గల్గించి మనోవాక్కాయకర్మములచేత గూడ సీతయున్న తెఱగును తన యర్కరతూలికచే జిత్రించి మన మనోనేత్రములకు గోచర మగునట్లు చేసినది. ఆపద్యరత్నము నీసందర్భమున స్మరించుట యప్రస్తుతము గాదని తలంచెదను.

“సీ. నిడుదపెన్నెటివేటి జడలుగా సవరించి

మలినజీర్ణాంబరం బొలియఁ గట్టి

భూమిగజంబు విఘాతి పూతగఁ బూసి

తన దివ్యమూర్తిఁ జిత్తమున నిల్పి

నిరశనస్థితోడ నిలిచి భూశయ్యను

బవళించి నిగుర యేర్పడఁగ విడిచి

తొగక బ్రహ్మహంత్రంబుఁ బఠింపుచుఁ

గతినరాక్షస దుర్మృగములలోన

నహిత లంకామహాద్వీప గహనసీమఁ

దపము నేయుచు నున్నాను దన్నుఁ గూర్చి

నాకుఁ బ్రత్యక్ష మగు మని నాధునకును

విన్నవింపుము సత్వసంపన్న, నీవు!

వాసర నేనాసమేతుడై శ్రీరామచంద్రుడు నేతువు గట్టి,

సముద్రముదాటి, లంక ప్రవేశించి, అనుజ పుత్ర మిత్రమాత్యభృత్య

సత్యముగా రావణుని సంహరించినాడు. రావణ సంహారము విని సీత మిక్కిలి సంతోషించినది. తన ప్రాణప్రియుడగు శ్రీరామచంద్రుని మరల సేత్రానందకరముగ సందర్శించు భాగ్యము గలిగినందులకు హర్ష నిర్భరచేతస్కులై నది. సముచితశృంగారముచే సీతరాముని సన్నిధికి తీసికొని రాబడినది. రాము డామెను కన్నెత్తి చూడలేదు. “లోకకంటకడగు రావణుని బరిమార్చుటయు, నీకు బంధవిమోచనము గావించుటయు మాత్రమే నాలక్ష్యముగాని, సీతా, నీయందు నాకు బరిగ్రాహ్యబుద్ధి లేదు. నీయిచ్చవచ్చినతావునకు వెళ్ళవచ్చు”నని మొగమెటులేకుండ బలికినాడు. హృదయవిచారకములగు నాపల్కు లాలించి సీత మూర్ఛపోయినది. శ్రీరామచంద్రు డావిధముగా నన శీలమును కేంకించి తృణీకరించునని సీత యొప్పును భావించి యుండలేదు. కలనైన నూహించియుండని విపత్తి యామె నెదుర్కొనినది. ఆమె శ్రీరామునియం దుంచిన విశ్వాసమునకు బ్రతిఫలముగా నాత డాడిన వాక్కులు నిజముగా నతి దారుణములైనవి; మహాకర్మకములైనవి. శ్రీరామునివంటి పత్నిప్రియునినోట వెలువడవలసినవి కావు. సామాన్యస్త్రీయై యుండినచో నప్పుడు తాల్మి వహించియుండజాలదు. కాని వైదేహి యప్పుడుగూడ తనకు నైజమగు నోర్మిని వీడలేదు. పరుషములు పలుకలేదు. “హనుమంతునిచే నానవా లంపుటకంటె నిన్ను పరిగ్రహింపనని వర్తమాన ముపిన బాగుగ నుండునే; నేనప్పుడేయగువుల కాసి యుండునే” అనిమాత్రమే సీత పలికిన పలుకు. మఱియు నొక విషయమునుగూడ సీత చెప్పినది. ఏమనగా, “పరపురుషుని చెఱయం దుండి వచ్చిన నన్ను మీరు కేంకించుట సహజమే. మన వివాహకాల ముండు సోషీయై యున్న అగ్నివలననే నాశీలమును బరిశీలించి, శుద్ధి దురితనని భజానైనచో నన్ను బరిగ్రహింపుడు; లేదా, పరిత్యజింపుడు” అని నుడివినది. రాము డంగీకరించినాడు. లక్ష్మణుడు క్షణములో సొద పేర్చ సీత యందు ప్రవేశించినది. జానకిపవిత్రత యనెడి వేడిమి కంటె దహనునిచేడిమి యెక్కుడు తీవ్రము కాదేమో! అనలుడు చల్ల వడిపోయినాడు. సిగపూవు వాడకుండ సీత అగ్ని నుండి యీవలకు వచ్చినది. గువర్ణ గ్రాహకుడుగువర్ణముయొక్క ముంచిచెడుగులను నిరూపించుకొనుటకు నగ్నియందు తప్తపతించి చూచుకొనునట్లే శ్రీరాముడు సీత నగ్నియందు కాల్చి నాణెము నిర్ణయించుకొనినాడు. సమస్తదేవతలు, ఋషులు గూడ సీత శుద్ధచరిత ఫరిగ్రహింపుమని నమ్మ బలికినారు. మహాదారుణదహనజ్వాలల జొచ్చియు కసుగందని వైదేహిని రాముడు సంతృప్తుడై పరిగ్రహించి, పుష్పకవిమానము, నెక్కించుకొని, తయోధ్యానగరమునకు దోడ్కొనివచ్చినాడు. అప్పట్ను సీత యెన్ని గుగుణములచే దననాథుని వశపఱుదుకొనెనో పోతన యిట్లు చెప్పినాడు:

అ. “నీవునునుట గల్గి సింగారమును గల్గి
తీర్తి గలిగి చాల భయము గల్గి
నందము ప్రియము గల్గి నరనాథుచిత్తంబు
సీత భయము నీవు నేసికొనియె.”

దుస్సహములగు వనవాసశ్లేశముల నెల్ల ముఱచి సీతారాము లొక విధముగ నానందముగ గడపుచుండిరి. కాసల్యాకుమిత్రుడి సతీమణులై హర్ష నిర్భరచేతస్కులు కా, సీత గర్భవతియైనది. వేకటిసాభాగ్యముల నొప్పు నిల్లాలిని జూచి శ్రీరామచంద్రుడు మేరలేని యానంద ముందెను.

“మనః ప్రసాద సౌఖ్యత్వం మాన మాత్మ వినిగ్రహః,
భావసంకుద్ధి రిశ్యేత త్తపోమానస ముచ్యతే.” —గీత.

“మనోనైర్మల్యము, సద్వృత్తియు, మితముగా మాటలాడుటయు ను, మనోనిగ్రహమును కపటములేమియు, మనస్సునకు సంబంధము లేన తపస్సు”లని శ్రీభగవద్గీతలో చెప్పబడియున్నది. కావుననే సుజనులైనవా రానియమమును బాటించి మితముగా భాషింతురు. అనన సరముగ వాగ్వ్యయము నేయరు. కాని పామరులు వాగ్వ్యయము వలని ప్రమాద మెఱుగరు. నోటికి వచ్చినట్లెల్ల వ్యర్థముగ బ్రలాపింతురు. ఈవదురుబోతులవలన నొక్కొక్కప్పు డెంతైన నాపద తటస్థించును.

అగ్నిపరీక్షచేసి యెల్లరచే పరిశుద్ధురా లనిపించుకొని రాముడు సీతను బరిగ్రహించెను. ఇక నామె నాక్షేపింపఁబడిన పనిలేదు. కాని వదురుబోతు లూరకొనరుగదా! పదిమాసములు వానరపుని చెఱలో నున్న సీతను రాముడు పరిగ్రహించెనని పామరులు జాక్షేపించిరి. రాముడు ప్రజారంజకుడు; ప్రజాక్షేమాభిలాషి; ప్రసాదమువర్తి.

“య శ్చదాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదే వేతరో జనః,
స య త్ప్రమాణం కురుతే లోక స్త దనవర్తతే.” —గీత.

అనగా, శ్రేష్ఠుడు దేనినాచరించునో దానిని ప్రమాణముగా గైకొని యితరు లెల్లరు దాని ననుకరింతురు. అని తాత్పర్యము. కాన లోకమున కాచర్యభూతుడుగా నుండువా డేలోపమును లేక యుండవలెనని రాముని సంకల్పము. కాన లోకములో దనవిషయమై యాక్షేపణీయముగానున్న సీతను బరిగ్రహించుటయను లోపమును సీతను బరిత్యజించి బాపుకొనవలెనని శ్రీరామచంద్రుడు నిశ్చయించెను. కాన తాపసాశ్రమములజూపించువ్యాజమున సీత నడవిలోడించి రావలెనని రాముడు లక్ష్మణుని కాజ్ఞాపించెను. అగ్రజాజ్ఞాబదుడగు లక్ష్మణుడు అమలచరితయగు సీతను అడవిలో విడిచినచెప్పును. భర్తతో నరణ్యవాసము నేయుటకంటె నొంటరియై యరణ్యముననుండుట మిన్నయైన దుఃఖముగదా! అట్టి మహావిపత్తి మహారాజపత్నియై, నిండుచూలాలై యున్న సీత నెదుర్కొనినది. మహాక్షమాశీలయగు సీత యప్పుడుగూడ సంభ్రమము చెందలేదు; పతిపై గినియలేదు; లోకుల నిందింపలేదు. రాము డిక దమ్ము బరిగ్రహించుటవట్టిది—కాన నసువులబాయవలెనని తలంపలేదు. ఆమె త్వరపడి మరణించిన గర్భమున నిర్భయమై యున్న యర్భకులుగూడ మరణింతురు. రాము డేకపత్నీవ్రతుడు. సీతగర్భమున నున్న యర్భకులే నశించినరాముని కింక సంకాపప్రాప్తియే లేదు. కామచంద్రుడంటి మింక నిర్వంశమై పోవును. ఇన్నియోగాలు లోలోఁబించి మహాద్వర్గ

లయగు సీత వాల్మీకాశ్రమము నేరి యిరువురు తనయులను గని, వాల్మీకమహామునిచే యాబాలరకు జాతకర్మాదిభవ్యకర్మల నడిపించి, దాదివిద్యల నేర్పించి, శ్రీరామచంద్రునకు సమర్పించినది. ఆసమయమున,

ఆ. “సీత ముద్దరాలు చిత్తనాక్కర్మంబు
లందు సత్యమూర్తి యమలచరిత
పుంసాధ్వీ విడువబోలదు చేకొను
రవికులాబ్ధిచంద్ర, రామచంద్ర.”

అని వాల్మీకమహాముని శ్రీరామచంద్రున కెఱిగించినాడు కాని ప్రజాస్థానుపత్రియగు శ్రీరామచంద్రమూర్తి చేకొనవలెనని సీతనంక మాడలేదు. చేకొనుమందురా? యని ప్రజలవంక జూచినాడు. ప్రజలు కిమ్మనలేదు. నిస్సందేహముగ బరిగ్రహింపుమని రామున కనుజ్ఞ నీయ లేదు. అంత నిరాశుడై రాముడు చూచిన యొక్కహాపుతో సంతాపమున సీత యసువుల విడిచినది. ఈవిధముగా మహాసాధ్వీయగు జానకి పామరజనులవాగులకు బలి పూజాయినది. ఇట్లు నీవితంతమువలె కొకే విధముగా లెక్కకుమిక్కుటములైన కష్టము లనుభవించుట జేసి యే ప్రేమియైన నెక్కువకష్టపడుచున్నావని “సీతమ్మ కష్టాలుపడుచున్న”దనిచెప్పుట లోకసామ్యమైపోయినది. అనగా, సీత పశీనకష్టములకంటె మిన్నయైన కష్టములు లోకములో లేనవ్వమాట. సీత సిగ్గు, సింగారము, భయము, భక్తి, నయము, ప్రియము అను ఆఱు సుగుణములచే దననాగు నిచ్చియు వశము చేసికొనియెనని పోతన కవీంద్రుడు తన భాగవతము నందు వర్ణించియుండెను. కాని తన యపూర్వ క్షమాగుణముచే సీత యభిలభారతీయుల హృదయమును వశముచేసికొని యున్నది. ఆమె శ్రీశ్రీమెల్ల యొక్కక్షమాగుణమునందే యత్యధికముగా రాణించినది. ఇటు లనుటచే నామెయందు తక్కుంగల గుణములు లోపించెనని భావముకాదు. సీత సకలసద్గుణము కేత. సత్యహననేమియోయామె కీర్తితమునందు రాణించినట్లు మఱియొక ప్రస్తావనమునందు రాణించి

యండలేదు. కాని ఇతోధికముగ నామె యందు ప్రకాశించినది తాల్మి. అడవుల కేగునపుడు తాల్మి; రాణియనిచే జెబబడినపుడు తాల్మి; రాముడు మరల నడవులకంపనపుడు తాల్మి; ఎప్పుడు తామున మన కవకాశము గల్గెనో అపుడెల్ల సీత ధైర్యముతోగూడినతాల్మియే వహించినది.

కావుననే శ్రీభగవద్గీతయంగు,

“కీర్తిశ్రీ రావ్యక్త వారీణాం స్మృతిర్మగా ధృతితమా” అని నామె శ్రీకృష్ణస్వామి. అనగా, “ప్రేమయందు కీర్తిలక్ష్మి, నాక్కు, తెలివి, బుద్ధి, ధైర్యము, ఓర్పు నేనే”అని అర్థము. ఇన్ని సుగుణములను గలిగియుండుటచేతనే సీత దేవ్యంశ సంభూతగా బూజింపబడుచున్నది.

భారతహృదయములందు జానకి గలస్థానమత్యుచ్ఛమైనది. పాటలుగను, పద్యములుగను, కథలుగను, కావ్యములుగను పగమసాననమైన జానకీదేవి గరితము పండితపామర భేదములేక యెల్లరచే గీర్తింపబడుచున్నది. వివిధవిధములగు గేయములుగా రచియింపబడియున్న యామె కష్టగాధలు పాడి, కనికరించి, శుభవివశలై కన్నీరువిడుచు వృద్ధురాండ్రు సెందరనా మనము నిత్యము చూచుచుందుము. ఆబాలవృద్ధముగ నంజలు నెఱిగియున్న యిట్ల సీత సతీహణిచరిత్రమును దలుపుట దివిటీతో దివాకరుని జూపుటవలె బరహాసాస్పదమని నే నెఱుగుదును. అయినను నాసతీహణి సత్యతీత్యము నొకపగి భక్తితో స్మరింపవలెనను నిస్సంశయ నన్నీర్వాసమును వ్రాయ ప్రేరేపించినది. విజ్ఞు లిందలి దోషముల నైరింప వేడెద. పవిత్రతకు గావలమై, తమ కునికిపట్టె, ధైర్యమునకు గాణాచియై, పరిభక్తికి తావై యొప్పెడి జానకీదేవి సతీత్యముభారత మగొళామణుల కాదర్శనీయమై యొప్పుచున్నది. ఆంధ్రయువతీమణులెల్లగు శ్రీమదేహిచరిత్రమును బలుమాటులు బఠించి యామెవలె సతీత్యమును బడయ యత్నింతుగు గాక!

ఆవేదన

అంటి తొలగింజజాల మదర్శితములు
ముగ్ధకుసుమముల్ కనుగంది పోవునేమొ!
తహతహ నడంజజాల- నీదర్శనమున
నొడలు పులకించు ధన్యత నొందవలయు!

ఆశుభవత్సరపూజనావేశ గరిమః
వ్యన్మధురమూర్తి నే కప్పివైచె దుదకు

కొంపెల్ల జనార్దనరావు గారు

ఆర్ద్ర మోహన సురభి లతాంతచయము,
పరమభక్తి పరిపుత భావచయము!

నీరసిల్లిన నిష్ఠావిసీతి నిపుడు
మ్రొక్కికొందు పేదమనస్సు బూరటిల్లః
తహతహ నడంజజాల నీదర్శనమున,
కంటి తొలగింజ జాలద్వదర్శితములు!

హిందూదేశవ్యవసాయాభివృద్ధి

దరిశి చెంచయ్య గారు, బి. ఎస్ సి.

1. ప్రతి దేశమందును ప్రజలలో నెక్కువభాగము వ్యవసాయమువలననే జీవించుచుండుట మనకు తెలిసినవిషయమే. ఇతర దేశములకంటె, మనదేశమందు వ్యవసాయమే యాధారము చేసికొన్నవారు ఎక్కువగా నుండుటచేతను, ఇతరవృత్తులవలన జీవించెడివారు అతి స్వల్పసంఖ్య యగుటవలనను, మనదేశాభివృద్ధి కోరువారు వ్యవసాయమభివృద్ధి గాంచుమార్గముల నరసి, వ్యవసాయదారుని, అందువలన దేశమును ఎక్కువద్రవ్యవంతము చేయుటకు ప్రయత్నించవలెను.

2. మనదేశమున వ్యవసాయవృత్తి విద్యావంతుల నెందుకు ఆకర్షించలేదు? పశ్చిమదేశీయులలో చాలమంది విద్యాధికులు దానినే ముఖ్యవృత్తిగా చేసికొనలేదు? ఈ దేశమందలి వ్యవసాయకళాశాలలో నుండి తేరినవారుమాడ ఈవృత్తి వదలి యుద్యోగములకు పోలేరు?

విద్యుత్తులభూములు సయితము సాగుచేయబడుటకు విద్యావంతులు కానివారి స్వాధీనము చేయుట విచారకర మైనవిషయము కాదా? వీటి కన్నిటికిని సమాధానము మనదేశమందు వ్యవసాయము ఇతర వృత్తులయంత ప్రతిఫల మిచ్చుటలేదు. విదేశములలో విద్యావంతులకు వ్యవసాయవృత్తి లాభకారిగా నుండుటకును, మనవిద్యావంతులకు లాభకారిగా నుండకపోవుటకును కారణములు ఏవో తెలిసికొనుట మంచిది. భూములనుండి ఏపద్ధతులవలన ఎక్కువఫలితమును పొందగలరో, వాటిని నేర్పుటయంగు విదేశముల వ్యవసాయకళాశాలలలో ఎక్కువ శ్రద్ధ పుచ్చుకొందురు. ఏయేభూమిలో ఏయేపైర్లవలన ఎక్కువలాభము సంపాదించవచ్చునో అట్టి శాస్త్రపద్ధతులను వారు పఠించుచున్నారు.

3. మైసూరురాష్ట్ర వ్యవసాయశాఖవారు ఈలాగున వ్రాసిరి: "ఒక యొకరములో ఫలితమును అభివృద్ధి చేయవలెననిన, ఎరువులు, మంచివిత్తనములు, కొత్తపనిముట్లు ముఖ్యావసరము. ఐరోపా ఆమె రికాఖండములలో తెలిసికొనబడిన విషయ మేమనగా, ఎక్కువగా లభించుచున్న ఫలితములో నూటికి 50 పాళ్లు ఎరువులవలనను, 20 పాళ్లు మంచిజాతి విత్తనములవలనను, 30 పాళ్లు కొత్తపనిముట్లవలనను ఏర్పడినది. కాబట్టి ఫలితాభివృద్ధికి ముఖ్యమైనది ఎరువులను వేయుటవలననే యని తెలియుచున్నది." కాబట్టి యీ యెరువులను గురించి యీవ్యాసమందు చర్చింతము.

4. ఆనాటి కానాడు ప్రజాభివృద్ధి అయినకొలది, ఎక్కువగా నేల సాగులోనికి తేబడుటవలన, పశువులకు బీళ్లు తగ్గిపోయి, ఎరువులు లభించుట దుర్లభ మగుచున్నది. సాలునకు ఒకటిరెండుపంటలు సర్వ

సాధారణముగా నున్నది. ప్రతిపంటవల్లను భూమిలోనుండి ఫలితమును తగ్గించుచున్నాము. తిరుగ భూమిని బలపరుచుట ముఖ్యావశ్యకమని తెలిసియు, పెంటలు లేకయు, మరేవిధముగా బలపరుచుట తెలియకయు, నూటికి ఏపదవభాగము నేలలోనో ఎరువులు వేసి, మిగిలిన నేలను బాగుచేయలేక పోవుచున్నాము. రానురాను మిగిలినభూమి బలహీనమై పెట్టుబడికి తగినవడ్డీ యైనను వచ్చుట లేదు. భూమిని బలపరుచుట ముఖ్య విధి యని ప్రతిరయితులెరింగియు, తనకుగల పెంట, పాటిమట్టి, పచ్చిరొట్ట మొదలుగాగల ఎరువులు తన పంటమునకు చాలక తపాతపాపడుచున్నాడు. ఏయేదేశమందు వరి ఎకరమునకు ఎంతెంతసరాసరిని పండుచున్నదో యీక్రిందిపట్టికను చూచిన తేటపడుటేకాక మనకుగలుగు నష్టము సయితము తెలియగలదు.

దేశము పేరు ఎకరమునకుసరాసరి మాగాణివిస్తీర్ణము

	ఫలిం చెడివడ్లు	
స్పెయిను	5700 పానులు	116,000 ఎకరములు
ఇటలీ	3,800 ,,	316,000 ,,
ఈజిప్టు	3,800 ,,	
జపాను	2,100 ,,	
ఇండియా	830 ,,	80,171,558 ,,

5. పైపట్టికను గమనించిన, మనదేశములో 8 కోట్ల ఎకరముల మాగాణిభూమిలో ఫలితము తక్కువయినందున కలిగెడి నష్టము తెలియగలదు. కొన్ని యితర దేశములలో రయితులు సంపాదించెడి ఫలితములో అయిదవవంతుమాత్రమే మనము పండించుచున్నామని తేలుచున్నది. మన భూములబలము అంతమాత్రమే యని అనుకొందమా? ఇట్టిపల వ్యవసాయశాఖవారి పరిశోధనలలో కోయంబత్తూరు వ్యవసాయస్థానమందు 1924-25 సంవత్సరములలో రసాయనపు ఎరువుల నుజ్జయోగించుటవలన ఈక్రిందిఫలితము లభించినది:—

ఎకరమునకువేసినయెరువు ఎకరమునకుపండినవరిధాన్యము

(1) పచ్చిరొట్ట—15,000 పానులు	4,680 పానులు
(2) పచ్చిరొట్ట—1,500 పానులు + 50 పానులు ఆమ్మోనియమ్ సల్ఫేటు	5,020 ,,
(3) పచ్చిరొట్ట 15,000 పానులు + 50 పానులు సైట్రేటుఆఫ్సోడా	4,785 ,,

- (4) పచ్చిరొట్ట 15,000 పానులు +
50 పానులు సత్ ఫేటు ఆఫ్ ఆమ్మో
నియా + 100 పానులు కాన్ సెన్

శ్రే టెడు నూపర్ ఫాస్ ఫేటు 5,755 "

- (5) పచ్చిరొట్ట 15,000 పానులు +
50 పానులు నై ట్రేటు ఆఫ్ సోడా
+ 10 పానులు కాన్ సెన్

శ్రే టెడు నూపర్ ఫాస్ ఫేటు 4,915 "

6. చాల బలమైన భూములలోను, ఎక్కువగా నాటు ఎరువులను వేసియు కొందరు కొన్ని గ్రామములలో పై మొత్తమును ఫలింప జేయుచుండుట వాస్తవమే. కాని కావలసినంత పచ్చిరొట్టయు, పశువుల ఎరువులును లభించని కొటను, బలహీనమైన ప్రదేశములలోను పై మొత్తములు పండించగలమా? స్పెయిను దేశములో సరాసరి ఎకరమునకు 5,700 పానులధాన్యము పండుచున్నదని వాసియుంటిని. వారు ఎకరమునకు ఎంతెంత రసాయనపు ఎరువులు వేయుచున్నారో యీపట్టివలన తెలియగలదు.

ఎరువు పేరు ఎకరమునకు వేయబడు పానులు

1. సత్ ఫేటు ఆఫ్ ఆమ్మోనియా	240	మొదలు	320
2. నూపర్ ఫాస్ ఫేటు	324	"	432
3. సత్ ఫేటు ఆఫ్ సోడా	86	"	48
	600	"	800

రసాయనశాస్త్ర పరిజ్ఞానమును తెలిసి భూమియందు ఏయే మూల పదార్థములు లోటుగా నున్నవో కనుగొన గలుగు ఈదినములలో, ఏమిటి భూములపై నను సారవంతమైనవిగా మార్చగల యీ దినములలో, రసాయనపు ఎరువులు మన రయితులకు ఇంకను తెలియకుండుట విచిత్రముకాదా? 1840 సంవత్సరము మొదలుకొని భూరసాయన శాస్త్రజ్ఞులైన లీచేగ్, లూయిగిల్బర్ట్ మొదలుగా గలవారందరు నేలలోను, పయిర్లలోను గల భూతములను కనుగొని అనేక పరిశోధనలు చేసి, వ్యవసాయాభివృద్ధికి సహాయపడిరి. ఏయే నేలలో ఏయే పయిర్లకు ఏయే యెరువులను ఎంతెంతవేసినయెడల ఎంత ఫలితమును సొందగలమో ఆరహస్యములను బయల్పరిచిరి. ఇందువలన రసాయన సంబంధములైన యెరువుల పరిశ్రమలయములు ఏర్పడి, పశ్చిమ దేశ నాగుల వ్యవసాయమునకును, ఆత్యధిక ద్రవ్యోత్పత్తికిని ఆధారము లయినవి. ఈక్రింద కనుపరిచిన ముఖ్యమైన రసాయనపు ఎరువులు 1924 సంవత్సరములో పశ్చిమ దేశములలో తయారు చేయబడి ఆదేశ కృషికు లచే వినియోగపెట్టబడినవి.

నూపర్ ఫాస్ ఫేటు	టన్నులు	11,866,828
టేసిక్ సాగు		3,821,974
సత్ ఫేటు ఆఫ్ సోడా		1,178,137
నై ట్రేటు ఆఫ్ సోడా		2,192,000
సత్ ఫేటు ఆఫ్ ఆమ్మోనియా		2,472,600
		20,526,539

7. అదేసంవత్సరమున మనదేశములో 12,000 టన్నులు పచ్చిరొట్టము వాడబడినది. ఒక్కొక్కప్పుడు, గోదావరి డెల్టాలలో నొక్కొక్క తాలూకాలో 75,000 మొదలు 100,000 ఎకరముల మాగాణి యున్నప్పుడు, ఆ 12,000 టన్నుల రసాయనపు ఎరువు ఒక్క తాలూకా కన్నను చాల నష్టము, చూడదేశముందు ఒక్క మాగాణికి మాత్రమే ఎంతయెరువు కావలసియున్నదో సుదురురులే తెలిసికొందురుగాక! చెరకు, ఆగటి, సొగాకు, మిగతావాయలు, ఉల్లి, పసుపు, కొబ్బరి మొదలయినవాటికి ఈ యెరువులు అలవాటుపడినప్పుడు పై చెండాకొట్ట టన్నుల యెరువులు మనదేశమునకే చాలవు.

8. పాఠకమహాశయులారా! వ్యవసాయమందు మన మెంతింతనుక పడియున్నామో తెలిసికొనుడు! మన గయితులకు భూసారము క్రమేణా క్షీణించిపోవుచున్నదని తెలియును. ఏదియైన ఎరువును చేర్చిన భూమి పండుననియు తెలియును. తనకు ముఖ్యముగా తెలిసినదే, పచ్చిరొట్ట, పొడిమిన్న మొదలయిన యెరువులు చాలవలెను ఏమి చేయవలెనో మన గయితులకు తెలియను. రసాయనపు ఎరువులను గాని, వాటిని ఎకరమునకు ఎంతెంత ఏలాగు వాడవలెనో ఆ విషయములు గాని తెలియవు. రయితు పగల్గె సోలమందే కష్టపడును; తనపశువులను కష్టపెట్టును; కాని మూలముత్ర మెరుగక ఆహారము పైయున్నాడు. ఇట్లెంతకాల ముండివలయును! రసాయనశాస్త్రపద్ధతులను తెలిసికొని తనభూమిని బాగుచేసికొనుటకు తగినంతవిద్య లేదు. ఎక్కువ పంటలను పండించుకొని తాను భాగ్యవంతుడై తనదేశమును భాగ్యవంతుడుగా చేయగలవాడు గయితులే. కాని వాడు ఇలాగు చేయునైతిమో లేదు!

9. భూములను సారవంతము చేయు మూలపదార్థము లేనో, బలహీన మైన నేలలకు ఏయే యెరువులను వేయవలెనో, వాటివలె యెంతో, అందువలన వచ్చేడిఫలిత మెంతో, రసాయనపు ఎరువుల వలన భూములకు గలుగు చెరువు లేనో, పెండలయిన విషయములను నర్పించనిది యీవ్యాసము ఆంధ్రపాఠకులకు వినియోగపడ నని పై విషయములను క్లుప్తముగా వ్రాయుచున్నాను.

10. ప్రపంచము 83 భూతములచే నిర్మింపబడినట్టును, వృక్ష జాతిలో 13 భూతములు మాత్రమే యున్నట్టును రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు తెలిసికొనిరి. ఈ 13 భూతములలో 10 భూతములు మాత్రము నేలలో విశేషముగా నుండి, ఎప్పటికిని తరుగనిస్థితిలో నున్నందున, వీటినిగురించి మనము ఆలోచించ పనిలేదు. భూమిలో తగినంతగా లేక, పంటలభివృద్ధికొరకు కావలసినవి మూడుమాత్రమే—నత్రజని (Nitrogen), పాస్ఫరము (Phosphorus), పొటాసియము (Potassium). వీటినే కర్షకుడు నాటు ఎరువులవలననో, లేక రసాయనపు ఎరువులవలననో నేలలకు చేర్చుచుండవలెను.

11. పై మూడుభూతములును పైరునకు మూడువిధములుగా ఉపచరించును. నత్రజని పైరు పెరుగునట్లు చేయును; ఆరోగ్యముగా

సంజుగ్ధము చేయును. ఈ ధాతము భూమిలో విశేషముగా నున్న యెడల, పైర్లు, వృక్షములు పచ్చనై, బాగుగ పెరిగి, కన్నులకు ఆనందముగా నుండును. ఎచ్చట పెరుగుట లేక, అచ్చట నత్రజని నేలలో తగినంత లేదని తలంపవలెను. మలయాత్రములలోను, పచ్చిరొట్టలోను, అముదపుపిండిలోను, వేరు సెనగపిండిలోను ఈనత్రజనికలదు. పశ్చిమదేశీయులు సో షేటు ఆఫ్ అమ్మోనియా, నైట్రేటు ఆఫ్ సోడా, కార్బియము వైనమైడు అను నత్రజనిగల ఎరువులను కార్ఖానాలలో తయారు చేసి అమ్ముచున్నారు. గాలిలోనుండి నత్రిత్రమును పుచ్చుకొని, సో షేటు ఆఫ్ అమ్మోనియాగా సంవత్సరమునకు 1,000,000 టన్నుల వంతున తయారుచేయగల కార్ఖానాలను మాడింటిని జగ్మనివారు ఈ సంవత్సరములోనే నిర్మించిరి. పై ఎరువులు సర్వసామాన్యముగ ప్రతి రయితును పశ్చిమదేశములలో వినియోగించుచునే యున్నాము. ఇంక కంటేను ప్రసిద్ధి కెంచిన రసాయనపు ఎరువులు ప్రపంచములో లేవు.

స్ఫురికామ్లము (Phosphoric Acid)

12. నత్రజని యెరువుల తయారుచేయు ముఖ్యమైనది స్ఫురికామ్లము గల యెరువులు. ఎచ్చట సస్యములును, పండ్లచెట్లును బాగుగ పెరిగి, ధాన్యము సొల్లుగాను, పండ్లు కాయకయు నుండునో, అట్టి నేలలో స్ఫురికామ్లములోటుగానున్నదని తెలిసికొనవలెను. అట్టి నేలలకు సూపర్ ఫాస్ షేటు అను ఎరువును వేసినయెడల, ధాన్యము గట్టిగానూ, కంఠలు చిక్కుగానూ ఉండుటే కాక, వృక్షములకు ఘోరముల నీర్పణము. చెడుకులలో గణము చిక్కుగా నుండుటయు జేయును.

పొటాష్ (Potash)

13. ఇది మాడనది పై రెండువలె అంధ్రముఖ్యమైనది కాదు. మంచెరుచియు, సూర్యసనయు, మంచెరుచును మొదలయిన వాటి నిచ్చును. పొగాకు, మిరెప, ఉల్లి, పండ్లు, కూరగాయలు, పువ్వులకు చాల ముఖ్యమైనది.

14. ఒక్కొక్కపంటకు ఒకయెరువు ఎక్కువగాను, మరొకటి తక్కువగాను కావలసి యుండును. అంధ్రేశే కాక, ఒక నేలకు కావలసినయెరువు మరొక నేలకు అవసరముండును. ఈ విషయములు చర్చించవలెననిన చాల వ్రాయవలసియుండుటవలన నినట క్షప్తముగానూ ప్రమేవ్రాయవలసినవిచ్చును. సాధారణముగా ఎకరము మాగాణిలో ఒకవరిపంటవలన 1,600 పౌనులధాన్యము, దానికి రెగినంపి గడ్డి యుఫలించును. వీటిలో 16 పౌనుల నత్రజనియు, 20 పౌనుల స్ఫురికామ్లమునుండును. అంతకంటె ఎక్కువఫలించిన భూమిలో ఎక్కువగాను, తక్కువ ఫలించిన భూమిలో తక్కువగాను నత్రజనియు, స్ఫురికామ్లమును నేలలోనుండి తీసికొనబడును. ఎక్కువతక్కువ ఫలితమునుబట్టి అనుగుణముగా ఎరువులను వేసినయెడల భూమి పంటకు పూర్వమువలె సారవంతముగా నుండును. కాబట్టి సాధారణముగా 16 పౌనుల నత్రజనియు, 20 పౌనుల స్ఫురికామ్లమును ఒక ఎకరమునకు ఒక పంటకు

అవసరము. పశ్చిమదేశములలోనై ఎక్కువ పంటలు పండవలెనని కోరెడువారు ఎక్కువగా వేయవలెను. ఎనిమిదవపేరాలో స్పెయిను లో ఎకరమునకు 5,700 పౌనుల ధాన్యము పండుననియు, 600 మొదలు 800 పౌనుల రసాయనపుఎరువులను వాడుగురనియు వ్రాసియుంటిని. ఆయెరువులలో 48 మొదలు 64 పౌనుల నత్రజనియు, 60 మొదలు 80 పౌనుల స్ఫురికామ్లమును ఉండును.

15. రసాయనపు ఎరువులను కొనువారు రెండు ముఖ్యవిషయములను గమనించవలెను. పంటనే పయిర్లకు వినియోగపడుటయు, వలలును ఈవిషయములను లక్ష్యపెట్టినయెడల రయితుకు లాభము రాకపోవచ్చును. ఈక్రిందిపట్టలోని నెలలనుపట్టి ప్రస్తుతము మన ఆంధ్రదేశములో నత్రజని యెరువుల వలలను తెలిసికొనవచ్చును.

క్ర. సం. 1922	ఎరువు పేరు	ఒక పౌను నత్రజని వల
1	ఆముదపు పిండి	గు. 1-0-8
2	వేరు సెనగ పిండి	" 0-12-6
3	నైట్రేటు ఆఫ్ సోడా	" 0-10-0
4	సో షేటు ఆఫ్ అమ్మోనియా	" 0-7-5
5	కార్బియము వైనమైడు	" 0-6-3

16. మద్రాసురాజధానిలో పశ్చిమ కొంప పరువులపంటలు, లేదా, పచ్చిరొట్ట వేసి, ఎకరమునకు 80 పౌనుల సో షేటు ఆఫ్ అమ్మోనియా యును, 112 పౌనుల సూపర్ ఫాస్ షేటును వేసి, మొదల, లాభకారిగానే యున్నదని వ్యవసాయశాఖకు వైరక్టరుగా నున్న ఆన్ డ్యూట్ దొరగాను ప్రయోగపర్యాయములో అచ్చటచ్చట చెప్పుచున్నారు. పశ్చిమదేశములలో రయితులవలెనే మనరయితులు సయియు కొద్దిగా ఎరువులు వేసి, కొలదిఫలితమునకు గృహిపడక, రెండు భూమికి కావలసినంత వేసి, రెండుభూమిలో పండగలిగినంత పండుకట్లు చేయుదురని నమ్ముచున్నాను. ఈసంవర్కములో వ్యవసాయశాఖ వారు ముందుగా ప్రయత్నములు చేసి రయితులకు నచ్చచెప్పవచ్చును.

నైట్రేట్ ఆఫ్ సోడా (Nitrate of Soda)

17. ఇది నత్రజనిసంబంధమైన యెరువు అయినను, మాగాణికి అంతగా నుపయోగించదు. నీటిలో కరిగియుండునే కాని, భూమిలో ఐక్యము కాజాలదు. మన మాగాణిభూములలో ఒకమడిలోనుండి మరియొక మడిలోనికి నీటిని పోనిచ్చుచుండుటవలన మనము ఏమడిలో ఎరువును వేసితిమో ఆమడికి ఉపయోగము లేకపోవచ్చును. ఇది మాగాణికిరెప్ప మిగిలినపైర్లకు, అనగా చెరుకు, అరటి, పొగాకు, ఉల్లి మొదలయిన నీరుకట్టబడు పయిర్లకు చాల శ్రేష్ఠమయిన యెరువు. సరియైన పద్ధతులవీధ ప్రచారము జరిపినయెడల మనదేశమందు తోటలకు చాల ఖర్చుకాగలదు.

కాల్సియము సైసమైడ్ (Calcium Cynamide).

18. ఇది ఆంధ్రదేశములో వినియోగ పెట్టబడలేదు. అన్ని పైర్లకు శ్రేష్ఠమైనది.

19. విరియరూపం చెరకు ముఖ్యమైన పంట; కాబట్టి దానికి ఎగువులు ఎంతెంత కావలసినది అంతేచింతము. దీనికి, ఎకరమునకు పునాగు 100 మొదలు 200 పానుల ప్రాజనియము, 40 మొదలు 80 పానుల స్ఫురికామ్లమును (Phosphoric Acid) కావలసి వున్నది. అనగా 500 మొదలు 1000 పానుల సల్ఫేట్లు ఆఫ్ అమ్మోనియా గాని, 625 మొదలు 1250 పానుల ప్లేట్రేటు ఆఫ్ సోడా కాని వేసిన యెడల కావలసిన ప్రజనిని లభించును. 200 మొదలు 400 పానుల సూపర్ ఫాస్ఫేటు వేసినయెడల దీనిని ఫాస్ఫారిక్ ఆసిడ్ లభించును.

20. ఇప్పుడిప్పుడు అరటితోటలు సయ్యము ప్రాముఖ్యము నొందుచున్నవి. వీటికి అధికముగా ఎగువులు వేయుట అవసరము. ఎకరమునకు 800 చెట్లు ఉన్న చుట్టూనము, 160 పానుల ప్రాజనియము, 160 పానుల స్ఫురికామ్లమును కావలసి యుండును. కాబట్టి 800 పానుల సల్ఫేట్లు ఆఫ్ అమ్మోనియా, లేదా 1000 పానుల ప్లేట్రేటు ఆఫ్ సోడా, వేసిన యెడల కావలసిన ప్రజనియము లభించును. 800 పానుల సూపర్ ఫాస్ఫేటు వేసినయెడల 160 పానుల ఫాస్ఫారిక్ ఆసిడ్ లభించును. చెట్టుబడిమీదయము సయ్యము ముఖ్యముగా గమనించవలసి యుండును. ఇది ఎకరమునకు 12-14 చెట్ల పునకు 55-60, అరటికి 110-120 అవసరము. ప్లేట్రేటు ఆఫ్ సోడా వేసినయెడల ఇంకను కొంచెము ఎక్కువచెట్టుబడి అవసరము. ఈలోపల పశ్చిమదేశములలో పోటీలు ఏర్పడి, కొన్ని ఎగువులవెలుగు తగ్గిపోవుచున్నవి. రయిశులు వెలుగు తెలిసికొనుచుండువలెను. పైర్లపైర్లకు ఈరసాయనపు ఎగువుల నుపయోగించుచున్న గాని, చిన్నములు సకాలములో నుండునయెడల పయిగ్లకు నష్టము వచ్చును. కాని, యీ యెరువులలో అనుభవము గలవారిసలహా పుచ్చుకొని, కొద్దికొద్దిగా మాత్రమే వాడవలసియుండును. వీటిని వాడుకొనుపద్ధతి తెలిసినవానికి లాభకారిగానే యుండును. కాని తెలియనివారికి నష్టము కలుగవచ్చును. మామూలుపెంటలు వేసినందున పండేగుపంటలకంటే, నాటు ఎగువులను, రసాయనపుఎగువులను కలిపి వాడినయెడల ఎక్కువగా ఫలించి చెట్టుబడి పోగా లాభము మిగులును. నాటుఎరువులు పుష్కలముగా లేవని కొన్ని ఎకరములలో ఎరువులు వేసియు, కొన్నిటిలో వేయకయు, కొన్నిటిలో తృప్తికరముగా పండియు, కొన్నిటిలో పండకయు, నష్టపడుటకంటే నాటుఎరువులను, రసాయనపుఎగువులను కలిపి భూమి కంటిటికి సమానముగా వేసికొని, భూమియంతటిలోను తృప్తికరముగా పండునట్లు చేయుట మంచిపద్ధతి.

21. ఇంత సులభముగాను, చౌకగాను ఉపయోగించు రసాయనపు ఎగువులలో దుర్గణములు ఉండకపోవునా? కొన్ని యున్నవి; కాని, హానికరములైనవి కావు. కొంత స్వరసాయశాస్త్రజ్ఞులసంఘమున్నగు డల కాని, అట్టివారితో సంప్రదించి చేసిన కాని, హాని యుండునని ప్రాసియుంటిని. పునాగు 60 సంస్కరములనంది పశ్చిమదేశములలో అన్నిరకములచెట్లకు ఈ రసాయనపు ఎరువులను వాడెయున్నాడు. అందులను వాటినిజూడములు శాస్త్రజ్ఞులపను, పశ్చిమదేశపు పైర్లను తెలిసిన విషయము? వారి అనుభవములను తెలిసికొనినయెడల, వారికష్టనష్టములు మనకు ఏర్పడక, లాభము పొందగలము. ఈ యెరువులు మంచివో చెడ్డవో, తెలిసికొనుటకు వారి 60 సంస్కరముల అనుభవము చాలదా? మనదేశములో ప్రస్తుతము వినియోగింపబడు ముఖ్య రసాయనపుఎగువులను గురించి క్లుప్తముగా ప్రస్తావించెదను.

సల్ఫేట్లు ఆఫ్ అమ్మోనియా

22. ఇది ఆంధ్రసంబంధమైన యెరువు. దీనిని ప్రతిసంవత్సరమును వాడుచుండిన యెడల నేలలో ఉండు ఉప్పురసము క్షీణించి ఫలును నూము ఏర్పడును. ఉప్పురసము పోవుట మంచిదే కాని, పలుకునూము ఏర్పడుట మంచిది కాదు. అట్టిపరిస్థితులు ఏర్పడినప్పుడు సున్నమును పొలములో వేసి దున్నిన చాలును. పశ్చిమదేశములలో, ఎకరమునకు అయిదుసంస్కరములకు ఒకపర్యాయము 1,000 పానుల సున్నము వేసి కలియదున్నుచుండురు. సల్ఫేట్లు ఆఫ్ అమ్మోనియావల్ల కలుగు దుర్గణములు సున్నము వేయుటతో నశించిపోవును. మన తెల్లభూములలో సున్నపులల్లులు ఎల్లప్పుడు ఏర్పడుచుండువలన, సున్నము వేయువలసిన అవసర ముండును.

ప్లేట్రేటు ఆఫ్ సోడా

23. దీనిని కొన్ని సంస్కరములు ఒకే నేలలో వేయుచు వచ్చిన యెడల, కొద్దిగా చవుడు ఏర్పడును. ఇది వేయబడినస్థానములలో సయ్యము 5 సంస్కరములకు 250 పానులనంశున సున్నము భూమిలో కలియదున్నుచులెను. చొటిగూములకు ఈయెరువును వేయరాదు.

కాల్సియము సైసమైడ్

24. సున్నము లేనిస్థానములలో, అనగా సల్ఫేట్లు ఆఫ్ అమ్మోనియా ఉపయోగపడని స్థానములలో, ఇది బాగుగనుపయోగించును. దీనిలో కొంతవిషము కలదు. నేలలో వేసి దున్నవలసినదేకాని, పైరెంకింటివలె పైరుమీద ఎల్లినయెడల పైరు వచ్చిపోవును. పశువులు గాని, మనుష్యులు గాని పొరపాటున తినినయెడల ప్రాణహాని కలుగవచ్చును. అందునల దీనిని ఇనుపద్రవ్యములలో పోయివేసి యుండును.

సూపర్ ఫాస్ఫేట్లు

25. ఇది ఆంధ్రములో కూడిన ఎరువు. ఇది చొటినేలలకు వజ్రాయుధమువంటిది. పుర్రలను పైతము దీనివలన బాగుచేయవచ్చును.

నీకు దృఢకాయుడవు గాన మాకుఁ బోలె...
గొడుగు వల—దన్నమునకును గోడుఁడవు;

పాటుఁడెదవు, సుఖముగాఁ బండుకొందు :
నేమొ తిండి మితికి మించ నెపుడు మెక్కి,
తిన్న దలుగక, వ్యాహూమ మన్నమాట
లేక, నిద్దర ఁటక, లేవలేక,
మంచమునఁ బడి పొల్లాడి, మాటి మాటి
కెదియె రోగమునను వైద్యునెదట బ్రదుకు
చుందు మిట. మీరు హాయిగా శుభ్రమైన
ఘోజనము చేసి, పొలములోఁ బూర్ణముగను
బిను లొనర్చుచు స్వచ్ఛహా వాయువును, వి
నిర్మలం బగు నీరును, నిర్విచార
మానసముఁ గల్గి నీరోగమైన దేహ
మునను దీర్ఘాయువున ముగ్ధుఁ : ముప్పదేండ్ల
కిచటివారికి సెలవు. మే మేమొ గొప్ప
వార మని, మీరు హీనులం చారయకయె
పన్నెలవిసనకట్టల వలెను సంచ
రించు చుందుము : మీ రూర మించ మించి
మంచి పంటలు పండించి మాకుఁ బంప,
నొడలు తెలియక వీధుల వెడలి, దుర్వ్య
యములు చేయుచు, నెలపుట్టినప్పటికిని
జీత దమ్మిడి లేకయు, తిల్లరప్ప
లను, బదుల్లను జేయుచు, లంఘనముల
పడవవలె లోకయాత్రను గడపుచుండ,
గోటికో విప్లవీగును మిందు నుండ.

చక్కఁ బండించుకొని తిని, యొక్కరి కిడి,
పాడితో మెలగుదురు మీ రీడఁ నేది,
పాడి పాడయ్యె; దగవులఁ బడుట, తిట్టు
పడుట, చిక్కులు పడుటయు, బడుగుపడుట
యేకద కృషీవలోత్తమ! యెందు నీను
నేమములు మాకు లేవుగా; నీయదనులు
పదనులును, దేవతాభక్తి పట్టనముల
లోని మా కెక్కడివి? పొట్టలోని కింత
దొరకిన నె యద నుదరంబు తొట్టుకొనుట
పదను; వైవము లేదు దేవతయు లేదు.

ఉన్నవానిని గనినఁ జూ పోన కతనిఁ
బాడు చేయనె భక్తి. మీపాటివారు
గారు పొరు, లేమూరిపై నూగు వడిన,
మీఁదను లవేమొ, మీరేమొ-మిట్టిపడరు;

ప్రొల్లటలు లేవు; మావలె 'దొట్లదోప' '
స్వయము చేయరు; వ్యర్థములైన సరకు
లెల్లఁ గొనుచును బిచ్చగాఁ డింటికిఁడకు
వచ్చినను గూలి చేయలేవా యటనరు;
ఆటలకుఁ బాటలకుఁ బోన; రదను దప్ప
యోనియుఁ జేయఁబోరు, మీ-రేకులంబు
వారొ, యేన్మత్తివారొ, యేవాడవారొ
జాట్లనను, పాట్లనను, మఱి కట్టువలసఁ
దెల్పుదురు; మావలెనె మీరు తెలియకుండ
మనల : రిక్కడ బోండు, మీల యొక్క
వేషమున నుగ్రు, మర్యాద పెడలిపోయె;

వానితక్కున గోమను బాండు పంత్రి
జనుని, నీగొప్ప గోమనుఁ జెనఁకి యాతఁ
డతని; నిద్దలు నొక్కచో నాడుచుండు,
రిద్ద అొకబల్లపైఁ దిండు, రిద్ద అొక్క
పనికొఱకు గ్రుద్దులాడుచు : రనిన నాల్క-
తెగిడదె జానపదాల సీతీరువార
లంచు; గులముమర్యాద మీయందె కలదు!

ఒక్కరిం గాంచి యొక్క రా యెక్కువయును,
దక్కువయు నున్నయట్ల యథార్థముగను
దిరుగుచుందురు-కులగుప్తి దిరుగఁబోరు
కర్షకా! మావలెను మీరు కానికూల్లు
దినరు, తినిననె గొప్పయంచనరు, తినియుఁ
దిననివారివలెనె మీరు దిరుగఁబోరు;

దొంగతిండ్లను దినరు; మెత్తు రని వారు
వీరుఁ జేయుమనిన నను లేసి మోస
పోరు; మీ రన్ని జాతులవారిఁ దాఁక
రుగద, మావలె మీరు వారు స్పృశియించి
నట్టివస్తువు ముట్టదు రయ్య చెపుమ !

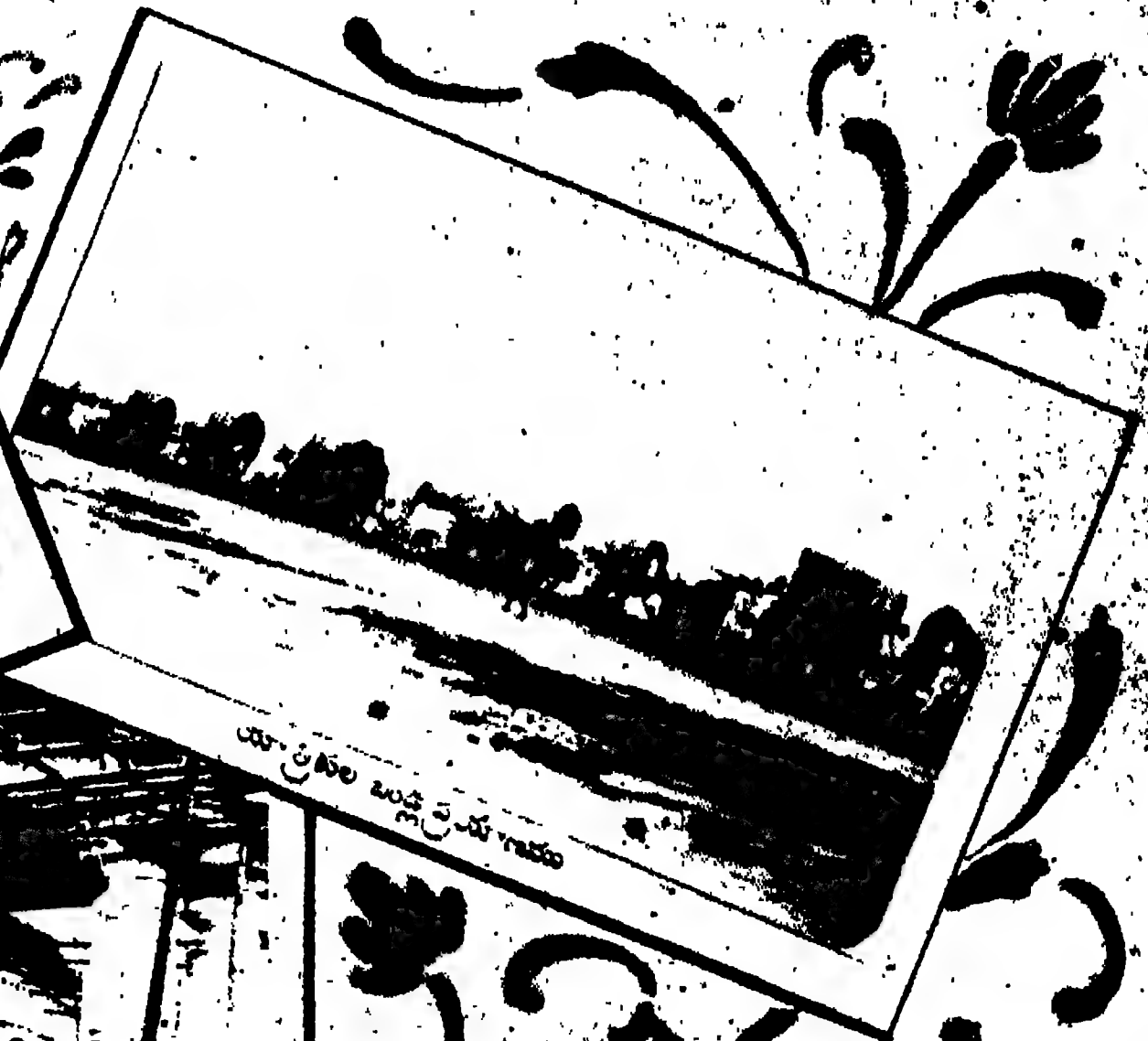
ఎందు నాచార మాయువు నెనఁగఁజేయు;
బండుగను బబ్బమునఁ దప్ప వలసినప్ప

కృష్ణానాగర సంగమ మహాత్మ్యము హంసలదీవి

యూ. త్రిపుర మార్గమున నుండి

యూ. త్రిపుర మార్గమున నుండి

దేవాలయమునకును

నాగార్జున సంగమం నుండి

కృష్ణానాగర సంగమం నుండి

దేవాలయమునకును

కృష్ణానాగర సంగమం నుండి

జెల్లఁ గొందురె మీరు మీయిండ్లలోన
గారెలును, గజ్జములు, బానకములు, బాయ
సములు? వెచ్చని యన్నము, చలిదియన్న
మో భుజింతురు; వేళకుఁ బొలుము పోయి
వేళ కేతెంచి తిందురు పాళముగను-

మీరు మావలె దిందురె మితికి మించి?

కాలు వానిదె యని ముల్ల కాఱుతోడ
ముల్లు దీయించు కొందురు పొలములోన
మీరు మాలనిచే నిట మేము మాది
గకును జెప్పల కొలితకుఁ గాలు సాచు
కొల్పు కొమ్మందు, మింతే మాకుఁ గలగొప్ప.

తక్కినవి సర్వమును మీకు లొక్కే; పల్లె
టూళ్లలో నున్న సుఖము, నామూళ్లలోని
కట్ట, స్నేహంబు సన్మోహ్య గౌరవంబు,
సర్వవస్తు సమృద్ధియు, సర్వసహన
మున్న దే పట్టణములో! నుండనచ్చు
నరుదుగా-నిష్పా డిపుడు మీయందుఁగూడఁ
బట్టసమునకుఁ బలుమాఱు సచ్చి పోవు
మండుకతమునఁ బిన్నవా రొక్కకొంత
యనుకరించుచు నున్నవా, రంతలోన
నాగరక చిహ్నములు రావు; నాగరకత
కర్థ మిప్పుడు వే అయ్యె-సర్థశూన్య
మయ్యె ననవచ్చు! బల్లెటూ రన్న గొప్ప,
పట్టణం బన్న రాదు; మీవాఁ డొకగడు
పట్టణములోనఁ జదివి చేపట్టినట్టి
తెల్వితేటలు వినుము-బుద్ధి యొకయింత
యున్నఁ బట్టణ మేమి, వేటొక్క తేమి;
లేనివారి కదేమియు లేదు-పట్ట
భద్రుఁ డై వచ్చినాఁడు స్వభవసమునకు;
ఆడువారిని, మగవారి నన్నివర్ణ
ములజనులఁ జూచి యాక్షేపమున హసించు:

నేమిజు ట్టది, క ట్టది యేమి, మొద్దు
చెప్ప లేమిటి? యీయిండ్లచేరువలనె
పసుల దొ డ్లేమి? యీపేడవాసనకును
దాళఁ గూడదు. గృహముల దాపునందఁ,
నాయనా, గొడ్డఁ గట్టింప కోయి, యనియె.

బిడ్డ! నీవలె జదివిన దొడ్డవారె
పేడలోనల నున్నది “రేడి” యమ్మ
టండ్రు, ముచిది గాదె, యిల్లులుకుకొనుట
యందుకే యందు రసన, దస్సిందు లేదు
నాపుడును-వార లెఱుంగరు; నాకు సచ్చ
దిగకమీఁదటఁ బశువుల నిచట నుండ
నీకు మని వాగి బొలుములోనికిని బంచ;

పల్లు రొక్కటఁ గూర్చుండి బట్టబైట
సిగ్గుమాలెద రిచట నిస్సి, రుచియింప
దద్ది నా కని పసులఁ దా సనల కని
సట్టిచోట మఱుంగు దొడ్డఁ గట్టఁ జేసె;
నింక నెన్నియొ కలవు! దా రిట్లు లుండ్రు
వెన్న-ముందులు వెలియని విద్వేకాగ్రుడు.

వారు నిందించెదరు పల్లెటూరివారి,
వా రసహ్యించుకొందురు పల్లెటూరి
వారి, వారలు నిందిగ్రతు పల్లెటూరి
వారి; వారలు పల్లెలోనలనె పుట్టి
నాను-వారికి మాతృ భూసార మింత
తెలియ దింక నేమి తెలియు సన్వలివిషయము
లోయి కర్షక! పురముల నున్నవార
లందఱును మోసగాండ్రై, వా రందఱును శి
తాత్ములే; యొక్కపనిలోన సచ్చవృత్తి
లేదు, నమ్మిక మాటాడరాదు వారి
తోడ- సమ్మంగ మోసంబు గూడియుండు,
గొనఁగ వంచనయందు లోకొనియె యుండు;

మంచి దని చెడ్డ దిచ్చును మనకు సొమ్ము
పెచ్చుగాఁ బుచ్చుకొని; మంచివి గలవేని
జెడ్డవని మనయొద్దివి చేదుకొనును
దక్కు-వకు; మంచివారలే తప్పుకొండ్రు
మన కదేటి కటంచు, నేమాటకైనఁ-
దెలిసినట్టిది యడిగినఁ దెలియ దండ్రు.

ఎఱిగియును దప్పుకొండ్రు మా కేల యంచు;
బలుకరించినఁ దమమీఁదఁ బడు సటంచు
జూచియును జూడనట్లు ముసుగులు వైచి
కొని చరింతురు. మీరొ, యేక్రొత్తవాఁడు

నూరిలోనికి వచ్చిన నూర కుండ
కెవ్వ? రేయూరు? మీ రెవ్వరింటి కేగ
దరని యడిగెద; రంతలోఁ దాళ, రతని
యిల్లెచట నన్న - మీ కాయ నేమి యగును?
ఏమిషని మీకు? నెలజీత మెంత? వారి

యిల్లు నే నెఱుఁగుదును రం, డిదిగొ, నందు
చివర నున్నది-యనుచు వచ్చి యిలు సూపి
పోవుదురు. చూచినావె కాపు తలమాని
కంబ, యిక్కడి యక్కడి గౌరవములు!

ఆడువారల కాడువా రన్ని తెగలు
పిన్ని యని, యక్క- యనుచు వావి వరుసలను
గలపికొని పల్లెటూళ్లలో మెలపుతోడ
సంచరింతురు: పురిలోని మించుబోండ్ల
యొకరి నొక్కరు పిలువరు, నొకరిఁ గనరు;
నొకరి నొక్కరు హేళన యొనరిచెదరు;

బంధువులనైన, నేమి బాబట్టకట్టు;
కొప్ప వెట్టుకొనును, జిన్నకుట్ట నైన
దిపుడు వెంకమ్మ; పుల్లమ్మ కేమి వచ్చె,
ముదిమొగము వడియెఁ బసుపుఁ బూసికొనుట;
బెద్దముత్తెదువ వలెనె నేయుఁ బెద్ద

పైట యని తాము నిన్నటివఱకుఁ దాల్చి
నట్టివానిని నిందింతు రయ్య కృషిక !

పురిని నిందింఁగా నేను బూనలేదు,
పల్లెటూరిని బొగడఁగా వలయు నంచు

నెంచ లే, దిచ్చట నచట నెఱుఁగుచుండు
తారతమ్యము లొక కొన్ని తారకాణ
కై వచించితి; నిచ్చట నంద అట్టి
వార లుండరు, నచ్చటివారు శుద్ధ
మానసులు గారు నెల్లరు; మాటమీఁద
మాట వచ్చుట నంటిని-మఱియొకవిధ
మునను దలఁచకు మయ్య; యేమొ పనిమీఁద
నెచ్చటికొ పోవువాని నే నిచట నాఁచి
కాలమును వ్యర్థపఱిచితి, గాన నెంత
నేపు ని నిచ్చట నిలిపి చేసినాఁడ
నో పనికి విఘ్న - మింక నేను నొకకొంత
యంగడికిఁ బోయి వచ్చెద; నన్ని పనులు
చూచుకొని మరలునపుడు సుంత మొగ్గు
హమున కేతెంచి యింతదాహమును గొనుము.

లేదు స్వామి! ఓమింపుఁడి, లేదు తెఱసి-
మీకు మాకును భేద మేమియును నెవ్వ
డైన నున్నద! వచ్చెద నవల నాలు
గైదునాళ్లకు లోపల, నపుడు నత్తు
జన్నుఁ బాల్వట్టుకొని: యీన నున్న దొక్క
గేదె; పిల్లలఁ జూచి గోఁగెదను నాఁడు.

సెలవు దయచేయుఁడి దండములు! శుభంబు-
చూడు మందువె, యమ్మాయి సుఖపడియెడు
మంచి సంబంధ మున్నది-మాటలాడు
కొంద మవతల మంచిది యుందు నయ్య!

సంగీతము—స్వరావళి

పింజమూరి వరాహ సరసింహాచార్యులు గారు

సుమారు శతాబ్దమునాటినుండియు మనవారేమి, పాశ్చాత్యులేమి, హిందూస్వరావళియొక్క ప్రాశస్త్యమును గూర్చియు, శాస్త్రసమ్మతిని గూర్చియు వివాదపడుచునే యుండిరి. బహుప్రాచీనకాలమునుండియు మనదేశపు ప్రజలు స్వరావళి నెఱిగియుండిరనుటను గ్రీకు దేశస్థుల సరిత్రలేమి, మనదేశపు సరిత్రలేమి, శాసనములేమి, చెప్పుచున్నవి. ప్రాచీనకాలమునుండియు సంగీతము మహాపదవియందుండుట యేకాక, ఇటలీదేశపు శాస్త్రవేత్తయగు 'ఫియట్లో డ్లెసరినా', 'హెల్మి హోల్ట్స్' శాస్త్రజ్ఞుడు మున్నగువారు తెలిసిన సంగతులు మనవారప్పటికే యెఱిగియుండి రను సంగతి మరవకూడదు. తను దివ్యజ్ఞానమున నెఱిగిన మన ఋషులు చెప్పు సంగతులు భౌతికవిషయములు రమైన మన కగ్రాహ్యములై పాశ్చాత్యులకు గారణము లగుచున్నవన నా శ్చర్యము లేదు. శ్రుతుల గూర్చియు, వివాదియెదలగు స్వరముల గూర్చియు, గ్రామమూర్ఖుల గూర్చియు నిట్టి వివాదము లనేకములు బయలుపడలుచున్నవి. మహాబుద్ధిచుంతులగు 'ఫింగేలు', 'సహస్రబుద్ధి', 'రాజా సారేంద్రమోహన టాగూరు', 'చిన్నస్వామి మొదలియారు' మున్నగు సంగీతప్రియులు, విద్వాంసులు పైసంగతులను విచరించి మార్గదర్శకులైరి. కాని యిటీవల 'కృష్ణాజి బలాల్ డేవల్ గా' రనునాయన వీరి విచర్చనలను చక్కగ జదివి వీరి తలంపులను ఖండించి యుండెను. ఈయన చెప్పు ఖండనమంతయు నిట న్రాయుట ప్రస్తుత వ్యాసముయొక్క యుద్దేశము కాకపోవుటచే స్వరావళిగూర్చి యీయన చెప్పుసంగతులను ముఖ్యముగా న్రాయువాడను.

స్వరావళిగూర్చి సేర్వకముందు ధ్వని (Sound) గూర్చియు, నిది స్వర మెట్లుగుచున్నదియు మొదలగు సంగతులు తెలియవలయును. ఈసంగతులకు మనవా లేమి చెప్పినదియు, నందులకు డ్లెసరినా, హెల్మి హోల్ట్స్ శాస్త్రవేత్త లేమి చెప్పినదియు నెంచునప్పుడు వీరి యభిప్రాయములకు భేదము లేమియు లేనని గ్రహింతుము. ఎట్లో యీక్రిందివిధమున చూడుడు—

ధ్వని

మన శాస్త్రజ్ఞుల అభిప్రాయము

శ్రుతి. శ్రుతివినుట

“శ్రవణమోగ్యా ఏవ శ్రుతయః” (రాగవిభోగ.) “శ్రవణేంద్రియ గ్రాహ్యత్వాత్ ధ్వనిరేవ శ్రుతి ర్భవేత్.”

మరియు,

“ప్రథమశ్రవణా చ్ఛబ్దః శ్రూయతే స్రాస్వమాత్రకః; సా శ్రుతిః సంపరిక్షేయా స్వరానయవ లక్షణా.”

అని. ధ్వని అనగా—చెవికి వినబడు నట్టిది.

పాశ్చాత్యుల అభిప్రాయము

ధ్వనియన నేది వినబడుచున్నదో అదియే. అదియెఱుంగుటకు మన చెవియే ప్రధానము. శ్రవణేంద్రియములలోని నాడినాత్రము వినుచున్నది.

(Holmes)

ధ్వని మన చెవికి వినబడుచున్నది. ఇది కలుగజేయుటకు వలయు స్పందనములు (Vibrations) మనకు వినబడకపోయినను ధ్వని యందు కలవు. చెవిటివాడు ధ్వనిని వినకపోయినను ఇవి కలవు. కావున ధ్వని స్పందనములవలన కలుగుచున్నది.

(Blesrena)

స్వరము

మన శాస్త్రజ్ఞుల అభిప్రాయము

(1) “తంత్రీ-మేరు-సారీ-సంశ్లేషద్భవా యే ధ్వనయః తే శ్రుతయః శ్రుతిశబ్దనాచ్యాః” (రా. వి.)

(2) “శ్రవణమోగ్యాతా ఆనురణనాత్మకస్య స్వరాఖ్యస్య దీర్ఘధ్వని ర్వర్తతే.” (రా. వి.)

(3) “శ్రుత్వనంతరభావీ యః స్నిగ్ధో ఆనురణనాత్మకః; స్వతో రంజయతి శ్రోతృచిత్తం స స్వర ఉచ్యతే.”

(సంగీతరత్నాకరము)

పాశ్చాత్యుల అభిప్రాయము

సంగీతవాద్యములందు కలుగు ధ్వనినలే స్వరము మనకు శ్రావ్యముగను, మృదువుగను వినబడును.

(Holmes)

ధ్వని స్వర మగుటకు అదిచెవికి ఇంపుగ నుండవలెను. (Blesrena)

“అనురణనా త్తకధ్వని” (Harmonics)

మన శాస్త్రజ్ఞుల అభిప్రాయము

“అనురణనాత్మకో ధ్వనివిశేషో యస్మాత్ సంభవతి తాదృక్ లక్షణ ఉదీయాత్-తదా ప్రథమతంత్రీ బంధనీయా.” (రాగవిభోధ)

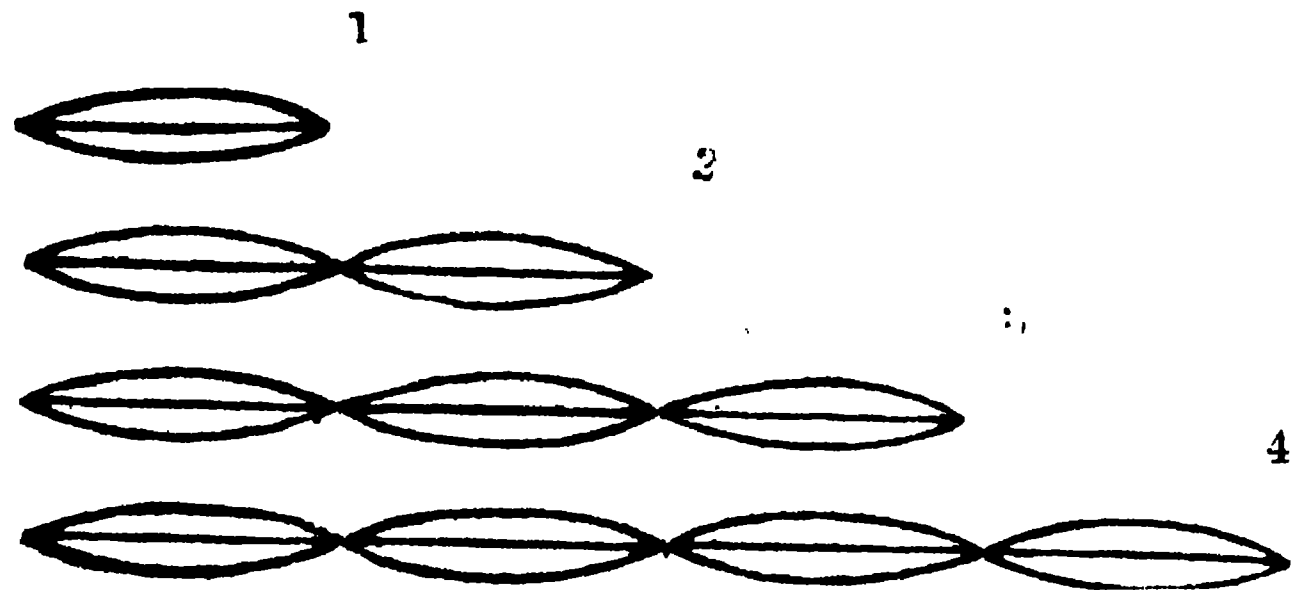
ఒకప్పుడు నారదుడు తన వీణను పరీక్షించుచు గూర్చొనియుండుగా నది గాలిచే మీటబడి ప్రథమమున ముఖ్యస్వరము (షడ్జము), క్రమముగా తక్కినవియు, నిట్లు స్వరమండలిని పలుకగా వినగలిగెను అని మనవారు చెప్పుదురు. మాఘకావ్యమందు నిట్లు చెప్పబడినది. సాశ్వాత్యులు ఖాతికశాస్త్రములందు ప్రజ్ఞాంతులుగ నుండి చెప్పిన సంగతులే మాఘగ్రంథ కర్త కాలమునాటికి శ్రద్ధాభక్తుతో గమనింపబడిన సంగతి విశదమే. సోమనాథుడు ‘రాగవిభోధ’యందు 30, 31 ఆర్యులందు వీని గూఢక్యమునుగూర్చి చెప్పుచు వీని “స్వయంధూ” స్వరములని వే నొక్క ని నా డు. (స్వస్మాదేవ భవంతీతి స్వయం భువః.) రెండుపీటలకు విరింపబడిన తీగ (వీనినుగ్ధ్య) కడలునప్పుడు కలుగు శ్రుతిమండలి స్వయంధూశ్రుతులు. “మేరుగతస్వయం ధూస్వర పంక్తి ప్రామాణ్యేన” అని 34 వ ఆర్యయందు చెప్పినాడు. వీని ననుసరించి విద్వాంసులు తమ స్వరములను సరిమాచు కొనెడిది యని మాడ చెప్పినాడు.

పాశ్చాత్యుల అభిప్రాయము

*తంత్రీని మీటినప్పుడు అది ముందుకు వెనుకకు కదలుటయేకా క, మధ్యమధ్య, అనగా రెండుభాగములందును, మూడుభాగములందును, ఇట్లే నాలుగు మొదలగు భాగములందును, కడలుచుండును. ఇందల్ల ప్రత్యేకప్రత్యేకములైన ధ్వనులు కలుగుచున్నను, ఇవి అన్నియు నేకకాలములోనే జరుగుచుండుటచే నీవివిధధ్వను లన్నియు బ్రథమధ్వనియందు మిళితమై యొక్కస్వరమునే కలిగించుచున్నవి. మనకు ప్రధానముగ వినబడునదే ప్రథమస్వరము (షడ్జము); తక్కినవన్నియు ననురణనాత్మకధ్వనులు (Harmonics) అని పిలువబడుచున్నవి. (Holmes)

ఇక జైసరి నా యిట్లు చెప్పినాడు: రెండుపీటలకు గట్టబడిన తీగను మీటి పరీక్షించునప్పుడు పీటల (మేరు) వద్ద నిశ్చలముగ నుండుటయు, మధ్యభాగములందు కొన్నిచోట్ల తీగముగ గడలుటయు, మరికొన్నిచోట్ల మండముగ గడలుటయు మొదలగువాని జూశుము. మధ్యభాగము, మూడుభాగములు, నాల్గు మొదలగు భాగములస్థలములందు కలుగు ఈకదలికలు తీగపొడవున కడ్డముగ (Transverse) నుండును. ఇప్పు డెల్లధ్వనులు కలుగుచున్నను తీగయంతయు కడలునప్పటి ప్రథమస్వరము (షడ్జము - Fundamental note) మధ్య స్వరములకన్న ముఖ్యమగుచున్నది. ఈతీగయొక్క మధ్యను జాగ్రత్తగా నొక్కితిమా, దీనికి ప్రైస్వరము అనగా రట్టింపు స్వరముకలది వినబడును. ఇప్పుడే తీగ రెండుభాగములందు చలించుచు, నీమధ్య

ప్రదేశమందు నొక్కినచోట నిశ్చలతను కలిగియుండు. ఈప్రదేశమును ముడి (Node) అందురు. ఇట్లు మూడుభాగములందు, నాలుగు మొదలగు భాగములందు తీగను నొక్కి హెచ్చు స్వరములను ఒక్కొక్కస్థాయి (Octave) హెచ్చుగా పలుకువాని కలిగించవచ్చును. ఇటు చూడుడు:

1. తీగ అంతయు కదలుట. 2. మధ్య నొక్కినప్పుడు రెండు చోట్ల కదలుట. 3. మూడుభాగములుగ కదలుట. 4. నాల్గుభాగములుగ కదలుట.

ఇటు తీగ అంతయు కడలునప్పుడు ముడి లేదు. రెండుభాగములుగ కడలునప్పుడు ఒక్కముడి (Node), మూడుభాగము లప్పుడు రెండును, నాల్గుభాగము లప్పుడు మూడును ఇట్లు కలుగుచుండును. ఈభాగముల (Ventral Segments) సుత్పన్నమగు స్వరములనే మనవారు “శ్రుతిమండలా స్వరంః” అని చెప్పుచుండిరి.

సంవాదిస్వరములు

మన శాస్త్రజ్ఞుల అభిప్రాయము

సరళప్రమాణమున నుండు నిలనములుగల స్వరములను మనశాస్త్రజ్ఞులు సంవాదిస్వరము లని చెప్పుకొనుచుండిరి.

“సంవాదినాం సమాశో, రంజనకారీ భవే దితిన్యాయాత్;

నిత్యం నిశ్చంకాదిభి, రిహాపి సంవాది సాన్నిధ్యమ్.” (రా. వి.)

శార్ఙ్గదేవులు రత్నాకరమందు-

“చతుర్విధాః స్వరం వాదీ సంవాదీన వివాద్యపి;

అనునాదీన వాదీశు ప్రయోగే బహులః స్వరః”

అని చెప్పినారు.

పాశ్చాత్యుల అభిప్రాయము

స్వరములు ఏకకాలమందు పలికింపబడిన కాని, ఒకటివెంబడి నొకటి పలికింపబడినకాని, యవి సరళమైనవ్యత్యాసము కలిగియుండిన, శ్రావ్యముగ నుండును; అనగా నవి నిమిషమునకు చేయు స్పందనలయొక్క ప్రమాణము (ratio) సరళముగ నుండువలయునని జైసరినా యెంచి నాడు. ఇట్టి స్వరముల నాలుగువిధములుగ నితడు పేర్కొనెను.-

(1) Unison or octave = శుద్ధసంవాది.

(2) Perfectly consonant = సంవాది.

* ప్రత్యేకమగు రెండుతీగలుగల వాద్యమున (Diachord instrument.)

(3) Consonant = అనువాది.

(4) Dissonant = వివాది.

ఇక మనశాస్త్రజ్ఞులు తమ స్వరముల నెట్లు గ్రహించినదియు జూచుచు, నాస్వరముల యనోన్యతగూర్చియు, వీణ మొదలగు తంత్రీ వాద్యములందువీనిస్థానములు, అవికలుగ జేయుస్పందనముల(Vibrations) తారతమ్యము మొదలగుశాస్త్రవిషయములగూర్చియు నేర్చుకొందము. పైవిధమున మనవారు పాశ్చాత్య విజ్ఞానులకు తీసిపోవనట్లే యీసంగతులందును వారి కెయ్యోక నెనుదీయరు. తమ స్వరముల యేర్పాటునకు ముఖ్య సంవాదిత్వమే (perfect concord) కారణమని పలుమారు శాసించుచుండిరి. వీరిని బాగుగ గ్రహించి డేవత్ గారు ఈవిధముగ పరిశోధించి స్వరాలిని చక్కగ వ్రాసిరి. ఈసంగతులు చెప్పుటకు ముందు ముఖ్యమగు నీయంశములు గమనించవలయును.-

(1) రెండు తంత్రులు బిగించబడిన తంబూళవంటి వాద్యమును (Diachord) తీసికొనుట ముఖ్యము. రెండుబిరడాలమధ్యగల తంత్రీ యొక్క సాదవు 36 అంగుళము లుండవలెనని డేవత్ యొక్క అభిప్రాయము. ఈరెండుతీగలు ఒక్కరీతిగ నె శ్రుతిచేయవలెను. తీగలక్రింద సారిక (movable feet) ముందునకు వెనుకకు బడుగుచుండును. కానలసిన స్వరము లిందువలన కలుగును.

(2) సారికయొక్క యెత్తు తీగను తాళితాకనట్టుల మాత్రముండవలెను.

(3) ఒకతీగ శ్రుతి చేప్పుటకును, రెండవది వివిధస్వరములు చెప్పుటకును ఉపయోగించుచుండవలెను.

(4) కానలసిన స్వరము పలికించునప్పుడు తీగను సారికపై జాగ్రత్తగా మొనవంటి వ్రేలిగోరుతో మెల్లగ ముట్టవలెను కాని క్రిందకు తీగను బిగించునట్లు లదిమి యుంచరాదు.

నూత్రము 1. షడ్జస్వరము:—పైన రెండుమేరుల మధ్యనున్న తీగ కదలునప్పుడు ముఖ్యముగ బ్రహ్మస్వరము షడ్జము పలుకునని చూచితిమికద.

“మేరుశిలవృశుర్యతంత్రీరవే సః షడ్జ అభివ్యజ్యతే.” (రా.వి.)

ఈతీగ సాడుగు అం. 36 లుగ నెంచితిమికద. ఇది నిమిషమునకు కలుగజేయు స్పందనములు 240 గ భావితము.

నూ. 2. ఈతీగ మధ్యప్రదేశమందు ఈషడ్జమునకు ఒక స్థాయి హెచ్చుగల షడ్జమే కలుగునని యిదివరలో నెంచితిమి. “మధ్యస్థానస్థః షడ్జః ద్వీగుణాసమః” (రా. వి.) 18 వ అంగుళమున కలుగు స్వరము హెచ్చు షడ్జము. దీని స్పందనములు మొదటి వానికి రెట్టింపు: అనగ, $2 \times 240 = 480$ గ నుండును.

నూ. 3. ఇట్లు తీగసాదవు తగ్గుచుండినకొలది హెచ్చుస్వరములు కలుగుచుండును.

నూ. 4. అనగా తీగసాదవు తగ్గుకొలది స్వరము కలుగుటకు నెలకు స్పందనలు హెచ్చుచుండును. ఇట్లే స్వరములు, లేక వీని కారణములగు స్పందనలు, తగ్గుకొలది తీగసాదవు హెచ్చుచుండును. ఈ 3, 4 నూత్రములు పైనూత్రములవలన నూహించబడినవే. 4 వ నూత్రము నిట్లు మనవారు చెప్పి:—

“తంత్రీ తంత్రస్వగో శ్చేయః తద్దర్శనైస్త్వై ప్రమాన సః”

ఈనూత్రములను శీతశాస్త్రసమ్మతిని సాదయ్యిరములతో నిట్లు చెప్పవచ్చును.—సాలభ్యముకొరకు $Vn = ln$ అంగుళములు సాడుగుగల తీగయొక్క స్వరము, లేక స్వరమున కారణపడు చలనముల సంఖ్యగ నెంచునము. $U = 1$ అంగుళములుగల తీగ చేయు స్పందనములు (చలనములు)గ నెంచునము. అనగా నిట $U = 240$ స్పందనలు. $l =$ తీగ యొక్క సాదవు. అనగా షడ్జమును కలిగించునప్పటి రెండుమేరులకు మధ్య గలతీగ యిట 36 అం. ఇది గణితశాస్త్రము ప్రకారము—

$$\begin{aligned} Vn \times ln &= U \times l \dots \dots \dots A \\ Vn &= \frac{U \times l}{ln} \dots \dots \dots B \\ ln &= \frac{U \times l}{Vn} \dots \dots \dots C \end{aligned}$$

ఇట్లు చెప్పవచ్చును. ఈముఖ్యనూత్రముల ననుసరించి మధ్యమము మొదలగు స్వరముల నెంచుదము.—

మధ్యమము:—“మధ్యస్థానస్థః మధ్యమః” (రా. వి.)

“ఉభయోః షడ్జయో ర్మధ్యే మధ్యమం స్వర మావరేత్.” (సంగీతపారిజాతము)

నూ. 5. తగ్గు హెచ్చు షడ్జ స్వరముల మధ్యస్థానమందు మధ్యమము పలుకును. అనగా సోకును, సోకును మధ్య $\frac{36 + 18}{2} = 27$ అం. సాదవు నందు పలికింపబడును. కావున B నూత్రము ననుసరించి $Vn = 240 \times \frac{36}{27} = 320$ స్పందనములు కలుగు చున్నవి. C నూత్రమువలన $ln = 240 \times \frac{1}{320} = \frac{3}{4} l = \frac{3}{4} \times 36$. అనగా, $\frac{3}{4}$ సాదవునందు మధ్యమము కలుగుచున్నది.

నూ. 6. ఇందువలన మధ్యమముయొక్క సాదవు షడ్జతంత్రీ యొక్క సాదవునందు $\frac{3}{4}$ ఉండును. ఈస్వరమునకు వలయు స్పందనలు షడ్జమునకు వలయువానికన్న $\frac{3}{4}$ రెట్లుండును.

పంచమము:—“త్రీభాగాత్మకవీణాయాం పంచమః స్వాత్తిప్రగిమః” (సం. పా.)

నూ. 7. పంచమము $\frac{1}{2}$ లేక $\frac{2}{3}$ తీగ సాదవునందు కలుగు చున్నది. చివరది హెచ్చు పంచమ మగును. ఇదివరకువలెను B, C నూత్రముల ప్రకార మిట్లు తేలును:

$$V_n = U \times \frac{1}{ln} \dots \dots \dots B$$

తీగలో నిట $ln=36 \times \frac{1}{3}$ లేక $\frac{36}{3}=12$ లేక 24 అంగుళములవద్ద కలుగుచున్నది. ప్రకృతము 24 అం. వద్ద కలుగునదే మనకు కావలయును. అందుచే, $V_n=240 \times \frac{36}{24}=360$ స్పందనములగును. అనగా $\frac{3}{2} U$ లేక షడ్జస్పందనములకన్న $\frac{3}{2}$ రెట్లు హెచ్చుగ నుండును.

సూ. 8. ఇందువలన పంచమము షడ్జపుతీగ సాడవునందు $\frac{3}{2}$ భాగమునందు కలుగును. దీనికి వలయు స్పందనములు షడ్జస్పందనముల కన్న $\frac{3}{2}$ రెట్లు హెచ్చు.

ఋషభధైనితములు:—ఈస్వరముల నారయుటకు ముందు ముఖ్య సంవాదిస్వరముల నెంచవలసి యున్నది. షడ్జమునకు ముఖ్యసంవాది స్వరము పంచమము. ఇట్లు మిగిలినస్వరములు కందుము.

స్వరము	సంవాదిస్వరము.	
స	ప	N. B. ఇటు భ—*లు
రి	ధ	ముఖ్యసంవాదులు కావు.
గ	ని	ధైవతమునకు హెచ్చుగాం
మ	స	ధారము అనువాది యగుచు
ప	రి	న్నది.
స	ప	

ఈముఖ్యసంవాదిత్వమువలన మిగిలిన స్వరముల నిట్లు కందుము.

సూ. 9. “స-ప-స-మముఖ్యాః సంవాదినః స్వరాః ఏకసంక్రయాఃగ్నాయః.” (రా. వి.)

స, ప లున్న, మ, స లున్న ముఖ్యసంవాదిస్వరము లగుచున్నవి. ఇందుచే పంచమము ప్రథమస్వరముగ నెంచినప్పుడు, అనగా పంచమము పలుకు తీగయందు, పంచమస్వరము హెచ్చు ఋషభస్వర మగుచున్నది. మన స్వరములందీది రి యగును. ప్రైవిధమున B సూత్రముప్రకారము $V_n=U \times \frac{1}{ln}$ కావున 7 వ సూత్రముప్రకార మిట్ట $U=360$; $l=24$; $ln=\frac{36}{3} \times 24=16$ అగుటచే, $V_n=360 \times \frac{24}{16}=540$. అనగా $C=540$ స్పందనలు; లేక మనకు వలయు ఋషభమునకు $\frac{540}{2}=270$ స్పందనములు కలవు. మరియు—

$$ln=36 \times \frac{240}{270}=32 \text{ అంగుళములు; అనగా—}$$

సూ. 10. ఋషభము తీగయందు 32 అంగుళముల సాడవున బుక్కిను; లేక షడ్జపుతీగ సాడవున $\frac{3}{2}$ భాగమునందు పలుకును, దీనికి వలయు స్పందనములు 270, లేక $\frac{3}{2}$ రెట్లుండును.

సూ. 11. ధైవతము:—ఈపై ఋషభమునకు ముఖ్యసంవాదియగు నీధైవతము $\frac{3}{2} \times 32=32 \times \frac{3}{2}=48$ అంగుళము సాడుగున కలుగును. దీనికి వలయు స్పందనములు $\frac{3}{2} \times 270=405$ అగుచున్నవి.

సూ. 12. గాంధారము:—ధైవతమునకు హెచ్చు గాంధారము ముఖ్యసంవాదిగ నుండవలయునుకదా. ఎందుచేతనో మన వారు కొంచెము భిన్నమగుదానినే వాడుచున్నారు. అనగా, ప్రైధైవతమువలన ముఖ్యసంవాది సూత్రముల ననుసరించి హెచ్చుగ $\frac{3}{2} \times 48=72$ అం. సాడుగున లేక మనకు వలయు $g=2 \times \frac{2}{3} \times 72 \times \frac{1}{3}=28 \frac{4}{9}$ అం. సాడవున కలిగినదై, $\frac{1}{2} \times \frac{3}{2} \times 405=303 \frac{3}{4}$ స్పందనములు చేయుచున్నది. కాని కొంచెముశ్రావ్యముగ నుండుటకొరకు 300 స్పందనములు చేయునట్టి గాంధారమునే యొందిరి; కావున నిది $\frac{240 \times 36}{300}=28 \frac{4}{5}$ అం. సాడవునందు విందుము.

సూ. 13. నిషాదము:—ఈగాంధారము ప్రథమస్వరముగ నెంచి ప్రైవిధమున నీస్థాయియందే కల నిషాదమున్న 8 వ సూత్రముప్రకారము $300 \times \frac{3}{2}=450$ స్పందనలు కలదిగ భావించవచ్చును. ఇప్పుడిది $\frac{2}{3} \times 28 \frac{4}{5}=19 \frac{1}{5}$ అం. సాడవున వినబడును. వీనినెల్ల సులభముగా గ్రాహ్యమగునట్లు పరికరరూపముగ బొందుపరతును. (మా. పరికరము 1.)

ఈపదకమువలన మనస్వరావళియందు మూడరకముల స్వరస్వత్యాసమునుకందుము. అవి 8: 9; 9: 10; 15: 16; అనునవి. 8: 9 అనునవి మూడుపర్యాయములును, 9: 10 రెండుచోట్లను, 15: 16 రెండుచోట్లను వచ్చుట చూడుము. మధ్యమము స్వరసోపానపరంపరను (సం. ర.) రెండు(tetra chords)భాగములు చేయుచున్నది. మొదటి భాగమందు స-రి, రి-గ, గ-మ అను అంతరములును, రెండవభాగమందు ప-ధ, ధ-ని, ని-స యనునవియు కలవు. ప్రథమభాగమందలి ప్రతి అంతరముతోను రెండవభాగమందలి యంతరము విచిత్రముగ సమమగుట చూడవలెను. మ-ప, ల 8: 9 అంతరము (interval) రెండు భాగములకు మధ్యగ రెట్లసమై యున్నది. అన్నిటికన్న చిన్నయంతరవు 15: 16 అనునది గ-మ, లకును, ని-స, లకును మధ్య వచ్చును. దీని ననుసరించి వికృతిస్వరములను కనుగొన వచ్చును. ఈ 15: 16 అంతరమునే తీసికొనుటకు కారణ మిది: 7 అంతరములందును కడుచిన్న దగుటయే కాక, (ప.గ.) శంకరాభరణ స్వరముల స్వరముకన్న తక్కువస్వరముగల మరికొన్ని స్వరములే యమర్శవలెను కావున పెద్దయంతరమందు చిన్నయంతరము లిరుడుచున్నవి. ఇట్లు 8: 9, 9: 10 అంతరములుగల నాలుగు ప్రదేశములందును ఈచిన్న 15: 16 అంతరమును గొనిపిన, మరినాలుగు వికృతి స్వరములుకలిగి మొత్తము 12

* ఇయ్యది క్లమెంట్యుడొరవారి యభిప్రాయప్రకారము మన పూర్వుల 12 వ శ్రుతి ప్రీతి యనుదానికి సమము.

పథకము శంకరాభరణ మేళమునకు తుల్యమగు స్వరమునది

(Diatonic Major Scale)

1	2	3	4	5	* 6	7	8	9	10	11	12
సం. సం.	స్వరము పేరు	స్పందనములు	నిష్పత్తి	ఇంగ్లీషు పేరు	ఇల్లిసు దొరవారి పెంట్లు	స్వరములను ప్రకటించు స్వరము తో సంబంధము	స్వరము కలుపుకు గల తీగ పొడవు	శ్రీ	మై	స్వరాక్షరము	రికూర్పు
1	మడ్డము	C 240					36 అం.	0		స.	
2	ఋషభము	D 270	8: 9	Major 2nd	204	8: 9	32	3	204	చ. రి.	9 వ కాలము.
3	గాంధారము	E 300	9: 10	Minor 2nd	182	4: 5	28 4/5	5	386	అం. గ.	లోని శుక్రము 'రాగవి
4	మధ్యమము	F 320	15: 16				27	9	498	శు. మ.	బోధ' గ్రంథమునందు చూడుము.
5	పంచమము	G 360	8: 9	Diatonic Major 2nd	204	2: 3	24	13	702	ప.	
6	ధైవతము	A 405	8: 9	Major 2nd	204	16: 27	21 2/3	16	906	స. ధ.	
7	నిశాదము	B 450	9: 10	Minor 2nd	182	8: 15	19 1/5	18	1088	కా. ని.	
8	మడ్డము	C 480	15: 16	Diatonic Semitone	112	1: 2	18	22	1200	స.	
					1200						

స్వరము లగుచున్నవి. స, రి (స) ల మధ్యగల పెద్దఅంతరమునందు 15: 16 నిలిపిన 256 స్పందనములకు మధ్య ఋషభము కలుగుచున్నది. మడ్డమునకు స. రి. 15:16 నిష్పత్తిసమున, స. రి. నకు ఋషభము 128: 135 నిష్పత్తిసమున కలదు. ఇల్లిసు దొరవారి పెంట్లు ప్రకారము 15: 16 అంతరమునకు 112 పెంట్లున్న, 128: 135 నకు మొత్తం 92 పెంట్లున్న, మొత్తము 8: 9 అంతరమునకు గల 204 పెంట్లతో సరిపోవుచున్నది. ఈయంతరమునే 15: 16 పంచమ ధైవతములమధ్య నుంచిన నిట్లే స. ఋషభమునకు ముఖ్యసంపాది యగు స. ధైవతము నచ్చును.

ఇక మరియొక పెద్దయంతరము 9: 10 నందు కూడా నీచిన్న యంతరము 15: 16 ను చూపిన, సాధారణగాంధారము నచ్చును. ఇది 288 స్పందనము కలది. ఇప్పుడు చ. ఋషభమునకు సా. గాంధారమునకు గల సంబంధము 15: 16 అగుచున్నది. దీనికి ఇల్లిసు పెంట్లు 112 అగుచున్నవి. సా. గ. కును, అం. గ. కును సంబంధము 24: 25 అగుచున్నది. దీనికి 70 పెంట్లు ప్రమాణము. మొత్తము 9: 10 కుగల

312 పెంట్లుకు నీరెంటి పెంట్లు సరిపోవుచున్నవి. ఇట్లే ధైవతనిషాదముల మధ్య, అనగా 9: 10 అంతరపునందు చిన్న 15: 16 అంతరము నుంచిన 112 పెంట్లుగల కై శికినిషాదము నచ్చును. దీని స్పందనములు 432 అగుచున్నవి. స. ధ. నకును కై. ని. నకును సంబంధము 15: 16 ను, కై. ని. నకును కా. ని. నకును సంబంధము 24: 25 ను అగుచున్నది. దీని పెంట్లు 70 యగుటచే నీయంతరమునందు గల పెంట్లు కూడా సరిపోవుచున్నవి. ఈవిధముగ ప్రకృతివికృతి భేదములు గల స్వరములు 12 యేర్పడుచున్నవి. మధ్యమపంచమములయందు కూడా నీ 15: 16 అంతరము ఉపయోగించుటచే స. మధ్యమమునకును, పతిమధ్యమమునకును 128: 135 నిష్పత్తిసము కలుగుచున్నది. ప్ర. మధ్యమ పంచమములకు 15: 16 నిష్పత్తిసము కలదు. ఇటు మడ్డపంచమము రీతిగమున మార్పు చెందినాని గ్రహించునది. "మడ్డపంచమమౌ రవికృతత్యాత్" (రా. వి.) ఈచెప్పిన స్వరములే వీణయందును, మరియితర వాద్యములందును మనవారు వాడుచున్నారు. ఉత్తరహిందూ దేశమునం దీస్వరములను కొమలస్వరములు, తీవ్రస్వరము లను పెద్దతో వ్యవహరింతురు. వీనిపక్క మిటు చూడుడు: (చూ. పక్కము 2):-

* మడ్డము, దీనికి పై మడ్డమును వీని మధ్యగల సాయని అని పేరిడి వీనిమూలమున ప్రతిస్వరస్థానమును కొలచిరి. ఈపద్ధతితో త కద్దుతముగ సరిపోవుచున్నట్లు చూడుము.

ఇల్లిసు (Ellis) దొరవారు 1200 భాగములుగ విభజించి పెంట్లు నిప్పటి ప్రతిదేశమువారి స్వరాలవళిని కొలచిరి. మనస్వరాలవళి వీరికొల

పథకము ౨. హిందూదేశపు ప్రకృతి వికృతి స్వరముల పథకము (Indian Chromatic Scale)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
సం. నంబు	స్వరముల పేర్లు	సంవత్సరములు	స్వరముల యంతరము	ఇంగ్లీషు పేర్లు	ఇల్లి సుదూర వారి సంఖ్య	స్వరములకు మధ్య మధ్యస్థ గల సంబంధము	మొత్తము సంఖ్య	స్వరముకలు సంఖ్యకు గల గ పాఠపు	స్వరము	మనస్సు మనస్సు	రిమాడు
(1	మధ్యము	240	15: 16	{ Diatonic Semitone	112 } 204	15: 16	112	33 3/4 అం.	స.	ఛందోనతి	5 ని కాలము లో పేర్లు హె ల్లు హోట్టెన్ దొరవారి పుస్త కము నుండి గ హించబడినది.
2	శుద్ధబువధి ము	256									
3	చతుఃశ్రుతి బువధిము	270									
E 4	సాధారణ గాంధారము	288	15: 16	{ Small Limma	112 } 182	8: 9	204	32 "	చ.రి.	రంజని	
5	అంతరగాం ధారము	300	24: 25	{ Diatonic Semitone		5: 6	316	30 "	చ.రి.	కౌది	
F 6	శుద్ధమధ్య మము	320	15: 16	{ Small Semitone		4: 5	386	28 4/5 "	చ.రి.	ప్రసారిణి	
7	ప్రతిమధ్య మము	337 1/2	128: 135	{ Diatonic Semitone	112 } 204	3: 4	498	27 "	మ.రి.	మార్జని	
8	పంచమము	360	15: 16	{ Small Limma		32: 45	590	25 3/5 "	మ.రి.	రక్త	
A 9	శుద్ధధైవ తము	384	15: 16	{ Diatonic Semitone		2: 3	702	24 "	పం.	అంబిని	
10	చతుఃశ్రుతి ధైవతము	405	128: 135	{ Diatonic Semitone	112 } 204	5: 8	814	22 1/2 "	శు.ధ.	నోహిణి	
11	కైశికనిసా దము	432	15: 16	{ Small Limma		16: 27	906	21 2/3 "	చ.ధ.	శ్రీగ	
12	కాకలి నిసాదము	450	24: 2	{ Diatonic Semitone		5: 9	1018	20 "	మ.ధ.	తీర్థ	
13	మధ్యమము	480	15: 15	{ Small Semitone	112 } 182	8: 5	1088	19 1/5 "	కా.ని.	కుముద్వతి	
				{ Diatonic Semitone		1: 2	1200	18 "	స.		
					1200						

హైందవ మహమ్మదీయ హృన్మందీరముల
నైకమత్యానుభావ సౌహార్ద సద్గు
ణాదికములను నెలకొల్పి యతుల విభవం
డైన యగ్గురు పాలనం బంతరించె!
సంతతోత్సాహ కలిత వసంతం డగుచు
జనుల కెల్లర కానందమును ఘటించి
కీర్తి జేందిన యల జహంగీరు నాటి
శాంత పరిపాలనావిధుల్ సమసి పోయె!

ప్రాక్యతీచ్య శిల్పచార్య బంధుర ప్ర
భావ సమ్మేళనమ్మున బాట బాట
లెల్ల శిల్పవిస్ఫూర్తి వేనోళ్ల జాట
పాజహనుని కాలమ్ము చల్లబడియె!

నాటి సౌహార్ద సద్గుణోన్నత్య శక్తి,
నాటి సదమలశాంతి సౌందర్యగరిమ,
నాటి లలితకళా నిరాఘాట పటిమ
కలయ వెదకిన నెందును గానరావు.

అది మదోన్మత్త వేదండ సదృశ విహార
ణాప్తి నౌరంగజేబు నిరంకుశముగ
భారతక్షితి నవ్య కష్టార సరసి
గలత నొందించిన విషాదకర సమయము!

పూర్వరాజన్య పాలనా స్ఫూర్తి దవిలి
యతి సుఖింబుల నందిన హైందవులకు
దినకరమనోజ్ఞ కిరణ సందీప్తి యడగి
కల్గినట్లయ్యె సప్నాడు కాళరాత్రి.

క్రూరపరిపాలనమున సంక్షోభ మొంది
భూప్రజలు మలమల మాడి పోవు చుండ
నెచట గనినను రోదనాప్రచలిత మగు
హైందవకుటుంబ ధుఃఖాశు లలమికొనియె.

వెనుక దినముల భారతోర్వి స్థలమునఁ
బుట్టు వొందుట యొక గొప్పపుణ్య మయ్యె!
కటకటా! నాడు భారత ఖండమందు
హిందువునిజన్మ మత్యంత హీన మయ్యె!

భరతపుత్రుల గాసిల పటిచి మరలఁ
బ్రాత తలపన్న వారలపై విధించి
నిరత మెన్నెన్నోవిధుల దండించెయైనఁ
దృష్టి యనుమాట బాదుషా తెలియడయ్యె!

అపుడు మత మనుపేరిట ననంగరాని
యష్టకష్టములను బెట్టి హైందవులను
స్వీయమతధారణ మొనర్ప జేయు కొఱకు
దారుణక్రియ లొనరిపఁ దలచె నతఁడు.

నిజమతప్రోక్త మిది యని నిశ్చయించి,
అన్యమతముల నన్నిటి నడంగఁ ద్రొక్కి,
స్థిరత నిస్లాము మతము వర్ధింపు డనుచు
నపు డలంఘిరు నేనల కాజ్ఞ యొసఁగె!

అదియె తడవుగ నడిగ మహమ్మదీయ
సైన్యవారము నిర్భీతశక్తి నెససి,
నిజమతమ్మును నెలకొల్పు నెడముమీఁగ
భరతభూమిని జీకాకు పటిచినారు.

నాడు హైందవ రుధిరమ్ము నల్గడలను
గాంగతటినీడ్రవాహ సంకాశ మయ్యె!
నాడు హైందవజనరోదనా నిసదము
భూనభోంతరముల మాఱుమోఁగఁ దొడఁగె!

మతమునందలి గట్టినమ్మకము చేత
హిందువులు ప్రాణములనై న నిచ్చినారు!
మతమునందలి గట్టి నమ్మకముచేతఁ
దురకలును హిందువులఁ జంపఁ దొడఁగినారు!

నిజమతాభినివేశ నిర్మిదు లగుచు
నపుడు తురక లొనర్చిన యట్టహాస
ఘోషముల కెందు నెదకినఁ గొదవలేదు!
ఘోరముల కెందు వెదకినఁ గొఱతలేదు !

ఆనిరాఘాట సంఘట్ట నాగ్నియందు
నతి దురంత వ్యధాక్లిన్న హైందవజన
శతసహస్రాధికప్రాణ సమిధ లెల్ల
నొక్కచరి భగ్గురని మండి యూరకొనియె !

౨

నిర్మలమనోజ్ఞ మందాకినీ ప్రశాంత
ధనశ వీచిక లెచ్చోటఁ దఱిసి పాలు
నది యనన్య మనుష్య విహారభూమి!
నవనవాఙ్మాత మధుర కాంతారవీధి!

ఆశుభోత్సవ దివ్యప్రదేశమందుఁ
బ్రకృతి లక్ష్మికి స్వాగతాభ్యర్చనమునఁ
బ్రత్యహజ్వల దరుణగభ స్త్రీచయము
నిరతనిరవధికానంద నియతిఁ గూర్చు!

వితత లీలావిలాస ప్రవృత్తి దనరి
యచట విహరించు వివిధవిహంగమములు
కలకలారవ సంక్షోభకారణమున
నచటి నిశ్శబ్దభానము నవనయిందు!

ఆమనోహర కాంతార భూములందుఁ
బ్రతిదినాంతప్రదోష ప్రభావబలము
ప్రవిమల నదీజలంబులఁ బ్రతిఘటించి
స్వర్ణనీరప్రకార విభ్రాంతిఁ గూర్చు!

స్వైరవిహరణ దీక్షాప్రసక్తిఁ దనరి
యతిపిపాసను జనుదెంచు హరిణసమితి
ప్రతికురంగమ రూప బింబమును గాంచి
త్రాసభరమున నీటిని ద్రావ మాను!

ఆసముజ్జ్వలశాంత దివ్యస్థలమున
నామనోజ్ఞ నదీతీర భూములందుఁ

బర్ణకల్పితకుట్టి మాభ్యంతరమున
వాసముండెడు యదునాథ వసు వొకండు.

బ్రహ్మతేజో మహత్తర ప్రాభవమున
జ్ఞానసంభృతహృద్వికాసము నహించి
జాహ్నవీతీర సంస్థిత శాంతమూర్తి
భక్తిబంధుర గీతముల్ పాడుచుండు.

ఆర్యతేజఃప్రభావ గానామృతమునఁ
గృష్ణలీలాచరిత్ర సంకీర్తనమునఁ
గంఠ నిర్గతరవళి గద్గదిక మెనయఁ
బరవశత్వము నొంది మైమఱచు నతఁడు.

అతఁడు హైందవ వీరమహాద్భుత్ప్ర
వర్తనామూల్య రాగాలఁగ మొనర్చు
సమయము దశ్రుచిందూత్కరములు వెడలి
గాంగ నిశ్చల సలిల సంఘములఁ గలియు.

భరతరమణీమహోత్కృష్ట చరితములను,
భారతప్రాక్తన గరిష్ఠ వైభవమును
దనివి తీరక సతముఁ గీర్తన మొనర్చి
కడపు జీవిత నాటకాంకముల నతఁడు!

౩

అది మనోజ్ఞప్రశాంత దినాగమనము!
ప్రకృతి నెల్లెడ హర్షవీచికలు వీచె!
కమలమంజులమందిరాంగణములందు
నమద బంభరగాన ఘోషలు నదించె!

అపు డనంతప్రమోదభరావలబ్ధ
నవనవోత్సాహమున యదునాథవసువు
ప్రత్యుచః పవనాంకుర ప్రతతులందుఁ
గీర్తన నినాదమును దరంగిత మొనర్చె!

ఆనమయమందు గంగానదీసమీర
చలిత వీచులు నాట్యవిద్యల నటింప
మాధురీహృద్ధ్యమున యదునాథవసువు
పాడె నిట్టుల గంభీర భావగీతి!

“భయద విరహానల
ప్రబల తీక్షణతయందు
జీవనంబే యింకి
పోవునని భయమయ్యె
నోప్రేమవారాన్నిధి!
దీనునకు
నీప్రాపుఁ జేకూర్పుమా!”

* * * *

అనిధిమనస్సంక్రాంత ని
రర్థక జీవితపదములు
శారదరజనీజ్యోత్సాన్ని
కారా! కన్పడనేరా!
హాలాహాల కీలా ని
గ్వేల ప్రాపంచాంబుధి
నోకామజ్యోత్సమా
త్రి! కానంబడవేరా?

* * * *

దేహిజ్యమాన
ధితులు కంఠంబడవై
నామది నిరంతరము
నడయాడు హృదయేశుఁ
గనుఁగొనఁగ లేకుంటచే
నిది వియో
గవ్యధగ నూహించితిన్.

ఇది వియోగానర్థ
విభసమాగమకాల
మిది విచారానర్థ
(?)మధురసంతసవేళ
భావదర్పణమందునన్
శ్రీమూర్తి
ప్రతిబింబితుం డయ్యెఁగా!”

ఆప్రసన్న ప్రశాంత దినాగమమున
నామనోహరభావగీతామృతములు
దీయఁదనమును గంగాఁ ిమనోజ్ఞ
వీచికానంతతులు తెల లూఁచి మెచ్చె!
తన్మయానంద రసమహోత్సాహి యగుచు
మాధురీసూక్ష్మవంశ యదునాథవసువు
ప్రార్థనాత్మకగీతముల్ సాడువేళఁ
బుష్పసంతతు లానందమున హసించె!

ఆవినిర్మలశాంతగీతావిరావ
మాలకించి యసంతాహ్లాప్తి నొడ
పరిసరస్థితభూరూపాప్రతివితతి
సాంద్రనీహారిహర్ష బొప్పములు రాలెచ్చె!
అపుడు తలఁపని తలఁపుగ నన్ని దిశలు
ఘోరభీషణఘోష సంగులము లయ్యె!
అపుడు యవనచమూసమూహంబురాశి
యమభటఘటాహాదాదాగమముగఁ బల్కె!

వారిఁ గాంచక యదునాథవసు సనంత
భక్తిభావప్రభావ సంపద వహించి
నిశ్చలధ్యాన దీప్తప్రణీతుఁ డగుచుఁ
బాడఁ దొడఁగెను గంభీర భావగీతి!

క్రాంగుచుండు సయః పాత్రికల నపూర్వ
శీతల తుషారబిందువుల్ చిలికినట్లు
కమనత్పూర్ణనామేయ గానరవళి
యవనసైన్య జనాగ్నికి నాజ్య మయ్యె!
జలధరి మహోగ్ర ఘోషాప్రచండనిసద
మప్టకకుబంతముఖరితంబై ధ్వనిం
నిజమతాభినివేశ నిర్ణీదయవన
భటమహాత్మరుల డక్కఁడు పలికె నిట్లు.

“ఇది యనన్య జనోల్లంఘనీయ భరత
చక్రవర్తి ప్రకల్పిత శాసనమ్ము!
ప్రాణ మొనఁగెదో? లేక మహమ్మదీయ
మతముఁ గొనియెదో? మఱి మఱుమాట వలదు.”

ఆగభీరవినిర్ఘోష మాలకించి
మది నొకించుకయును జలింపకయ నిల్చి
మృదుమధుర మందహాస సంస్కృత వదన
వసజః డయ్యెను యదునాథ వసుఘనుండు.
అటుల నిశ్చలుడై గరీయఃప్రభావ
శాంత చేతస్కుడై నిల్చి సౌమ్యగుణుడు
సాధుహృదయాంచితుడు యదునాథవసువు
శృంఖలాబంధనమునకుఁ జేతు లొసఁగె!
తన కరమ్ముల నట్లు బంధన మొనర్చు
సమయమందున వీణాప్రసన్న గాన
నవ్య నిర్ఘోషమున యదునాథ వసువు
ఁలికె నిట్లు యథార్థ సంభాషణముల!
“మీ మతమ్మున నొక్కఁడ నై మెలఁగుట
నాకు సమ్మత మగు; నవాంతరము లేదు!
మతము లన్నియు నాకు సమానము లగు
నెందు నైనను దేవు నూహించఁగలను!

మతము లన్నియు దైవసమ్మతము లగును!
మతము లన దైవభజనకు మార్గము లగు!
ఏమతమ్మున నున్న నా కేమి? నాకు
దైవపూజాప్రణీత చిత్తంబు కలదు!
అన్ని మతముల యందున ననుసరింపఁ
దగిన నీతులు గలవు వందల కొలండ్!
దోషమును మాని వరలు సద్గుణము మెచ్చి
యనుసరించెడువాడై మహామహుండు!
ఆ నిరామయ సేవామహావరము,
చిరసమార్జిత పుణ్యవిశేషఫలము!
ఆనిరంజన తేజోవిలీన పదవి
బహుళ జన్మసమార్జిత భాగ్యఫలము!
ఆశరాత్సర దివ్యపాదారనింద
సేవకంటెను నా కన్యచింత లేదు!
ఆసనాశ్రయ గానమ్ముఁ జేసికొనుచుఁ
బాపుకొనెద మయ జీవన భరమ్ము!”

మా గాంధి

బసవరాజు అప్పారావు గారు

కొల్లాయి గట్టితే నేమి?
మాగాంధి,
కోమటై పుట్టితే నేమి?
వెన్నపూసా మనసు
కన్నతల్లి ప్రేమ
పండంటి మోముపై బ్రహ్మతేజస్సు! కొ.
నాల్గుపరకల పిలక,
నాట్యమాడే పిలక,
నాలుగూ వేదాల నాణ్య మెరిగిన పిలక! కొ.
బోసినో రిప్పితే
ముత్యాల తొలకరే,

చిరినవ్వు నవ్వుతే వరహాల వర్షమే! కొ.
చకచక నడిస్తేను
జగతి కంపించేను,
పలుకు బలికీతేను బ్రహ్మ వాక్కేను! కొ.
కొళికుడు క్షత్రియుడు
కాలేద బ్రహ్మయుషి?
నేడు కోమటిబిడ్డకూడ బ్రహ్మయుషాయె!
కొల్లాయిగట్టితే నేమి?
మాగాంధి,
కోమటై పుట్టితే నేమి?

దీపావళి పండుగను సార్థకపఱచు టెట్టు?

మాడుంబ నరసింహాచార్యులు గారు

పండుగల ప్రయోజనము

భగవదవతారమూర్తులయ్య, మహాపురుషులయ్య సచ్చ రిత్రముల సంస్మరింపజేసి వారిసద్వర్తనములను బ్రజలచే ననుకరింపజేయుటకే పండువు లుద్దేశింపబడినవి. స్వజాత్యభ్యుదయమునకు సహకారకములుగ నుండురీతి నాచూపండువు లన్నియు నాచంద్రాద్యము భారతీయు లచే నాచరింపబడ వలెననినో వాని నేర్పఱచిన మన యార్యుల యభిమతిము. అందుకొకటే వారు జనసామాన్యమును విశేషముగ నాకర్షింపగల కొన్ని వేడుకలను ప్రతి పండువునకును జతపర్చి యున్నారు. శ్రీకృష్ణజయంతికి గొల్లలు ఉట్టు కొట్టుట, దసరాకు పిల్లలు గిలకలు పట్టుట, దీపావళికి జనులు బాణసంచులు కాల్చుట మున్నగునవి కేవలము పామరిజనాకర్షణార్థము కల్పింపబడిన వేడుకలే. ప్రజోత్సాహమును బోషించుట కేర్పడిన యిట్టి వేడుకల వెట్టిలో బడి పండుగయొక్క ముఖ్యప్రయోజనము దెస ను పేతు వహించుట, ఫలరసరతుగార్థ మేర్పడిన త్యాజ్యము లగు పండ్ల తొక్కలు భక్షించి భోజ్యములగు ఫలరసంబుల వర్జించుట వంటిదికదా!

పండువు లట్టి పెడమార్గములం బడి నిరర్థకము లగు చున్నప్పుడు వాని తత్త్వ మెఱిగిన విజ్ఞులు ఫలప్రదము లగు కొన్ని మార్పులతో వాని నాచరించుట ప్రారంభించి, పెద్దల ననుకరించుటే స్వభావముగాఁ గల జనసామాన్య మును దన్మార్గమున వర్తింపజేయుచు, ఆ పండుగలకు నూత్నవికాసము గల్గించు టెంతయు సమంచితము. విలు విద్యానైపుణ్యము, ఆయుధకళాకౌశల్యము, మల్లయుద్ధ

ప్రావీణ్యము మున్నగునవి పరీక్షింపబడి సారక్రమవంతు లగు యువకులును, దగ్ధులసత్తములును సమ్మానింపబడు ట కుద్దేశింపబడిన దసరాపండుగ కాలవశమున గిలకలు, దసరాపద్యములు, కోలాటములుగల వినోదబాలక్రీడా మిత్రముగ మారిపోవుచుండగా మరల నిష్పడిష్పడు వ్యామిషప్రదర్శనములు, బహుమతులు మున్నగున వేర్పఱచి యువకులభాజవీర్యసంపాదనానురక్తిని బెంపొందఁ జేయు సన్నాహములతో దేశాభిమాను లాపండుగ సన్వర్థ ముగఁ జేయు చుండుట మనము గనుచున్నా ముకదా! అట్లే దేశాభ్యుదయ దాముకములగు పండువు లలో సగ్రగణ్య మనందగిన దీపావళిపండుగను సముచిత సంస్కారములచే సార్థకముగఁ జేయఁగడంగుట ప్రస్తుత కాలమున దేశసేవానురక్తుల విధ్యుక్తధర్మమని నేను మనవిచేయుచున్నాను.

దీపావళి కార్యక్రమము

దీపావళిపండుగ మన దేశమున వివిధప్రాంతము లందు నేర్వేరు రీతుల నాచరింపబడుచున్నది. మన యాంధ్రరాష్ట్రవాసులు నరకచతుర్దశి (ఆశ్వయుజ బ. ౧౪)నాడు ప్రాతఃకాలమున నభ్యంగస్నానము లొనర్చి, మఱునాడు పండుగ చేసికొని, నాటిరాత్రి దీపపజ్జులచే గృహముల నలంకరింపఁ జేతురు. కొన్నిప్రాంతములందలి జనులు దీపావళి మఱునాడు భనలక్ష్మీపూజ యొనర్తురు. మఱికొన్నిచోట్ల వసించువా రద్దానినే సత్కార్యదేవతౌవ లంబన దినమగు నుగాదిపండుగగఁ జరిగించి యుత్సవము లొనర్తురు. ప్రధానవిధానములం దిట్టిభేదము లున్నను

బాణసంచులు కాల్పుటయందు మాత్రము కొద్దిగనో గొప్పగనో యన్నిప్రాంతములవారును బాల్గొనుచున్నారు. జనసామాన్యమున కాకర్షణమాత్రముగ దొలుత నుద్దేశించబడిన యీ బాణసంచుల కాల్పులు మనప్రాంతములందు ప్రాముఖ్యస్థాన మాక్రమించి యందుగయొక్క ముఖ్యప్రయోజనమును మ్రింగివేయునంతటి దుర్వ్యసనముగ బరిణమించుట చాల శోచనీయము.

పౌర్వాపర్యవిచారము

కీపావళిపండుగకు సంభవకారణమగు తొల్లిపాటి కథాకాలమునాటి పరిస్థితులకును నేటి మన స్వరాజ్య సంరంభకాల పరిస్థితులకును వీడరాని సంబంధ మున్నది.

ద్వాపరయుగమున మనదేశమందు యరహింసా కర్మంబు లొనర్చుట కుత్సహించు స్వార్థపరులను జక్కఁ బరుచుటకై శ్రీమహావిష్ణువు భూమియందు నిజాంశమున భయంకరశాసనముండగు నరకమహారాజును ప్రజాపరిపాలనార్థము జన్మించఁజేసెను. ఇక్కలికాలమున మన దేశమందు కులధర్మానుసారము వర్తించుటకుఁ బ్రాలుమాళి ధనాశ, భోగవాంఛ, యధికారానురక్తియను వ్యామోహాత్రయ మ్మునఁజక్కి, యరాయత్తవర్తనులమై భారతీయవ్యక్తిత్వము నుగోల్పోవుచున్న మన దృక్పథమునందు సవ్యమగుమార్పు గలిగించుటకై దయామయుండగు నీశ్వరుఁ డాచారవేష భాషాదుల భిన్నస్వభావులగు బ్రిటిష్ వారిని మనకుఁ బరిపాలకులుగ నిర్ణయించియున్నాఁడు. నరకరాజు దుష్టులగు ప్రజలచే సాధుసంతాపకరములగు సకార్యములు చేయించి వారి ముచ్చటలను దీర్చుచుఁ బాపభూయిష్టములగు తత్ఫలితములను వారిచేతనే గ్రహించఁ జేసెను. బ్రిటిషువారు మనకు రాజకీయదాస్యమునకుమాత్రమే యుపకరించునర విద్యలు నేర్పి, భారతవిజ్ఞానమును వెల్లడించు శాస్త్రవిద్యలును, దేశాభ్యుదయసాధకములగు వృత్తివిద్యలును నామ మాత్రావశిష్టము లగుటకు దారి చూపి తత్ఫలితమును మనచే ననుభవింపఁజేయుచున్నారు. మన కిప్పుడు బ్రిటిషు పరిపాలనయందు విరక్తి జనించినట్లే యప్పటి ప్రజలకును నరకభూపాలుని పాలనమునెడ విసుగు పుట్టినది.

తఱి యెఱింగి గాంధీమహాత్ముఁ డిప్పు డసహాయ యోగమును, అహింసావ్రతమును, నిర్మాణ కార్యక్రమమును విధించి మనకు స్వతంత్రజీవనాపేక్షయు, స్వరాజ్య కాంక్షయు నెట్లు వర్ధిల్లఁజేయుచున్నాఁడో యట్లే భగవానుడగు శ్రీకృష్ణుఁ డప్పటి ప్రజలకును జాలవర కిట్టికార్యక్రమమే విధించి వారిని ధర్మమార్గానువర్తనులుగఁ జేసెను. ప్రజలు ధర్మవర్తనులైన సమృద్ధి దదర్థమై సృష్టింపబడిన నరకనరపతిని తీరిపోయెను. అతఁడు శ్రీకృష్ణ చక్రాయుధ నిహతుడై తన కారణశరీరమును వీడి యరమాత్మ యందు లీనమైపోయెను. మన భారతీయుల మానసము లందు స్వతంత్రజీవనాపేక్షయు, స్వరాజ్య కాంక్షయు లెస్సగా నెలకొన్నవెంటనే భగవన్నిర్మలంబును, శివో సదృశమును నగు పరరాజ్యము నిస్సందేహముగ సదృశ్యమై స్వరాజ్యముసాక్షాత్కరింపఁగలదని మన కీపావళిపండుగ ఘంటాఘటముగ చాటుచుండలేదా?

నరకుని విచిత్రశీలము

ప్రజలు తమ యశర్మవర్తనముఁ బెంపొందించుకొనుట కవకాశ మొసఁగెనే కాని నరకభూమి తాను స్వయముగ నెట్టియధర్మకార్యము నొనర్చినట్లు కనబడినది. అతఁడు తన రాజ్యావసానదినములందు నిరంకుశవర్తనకుఁ గడంగెనే కాని మిగిలిన కాలమంతయు శాసన సమ్మతము గనే ప్రజల బాలించెను. పురాణకర్త లాతని తొలివర్తనమున నాల్గు నేరములు మాత్రమే పట్టఁగలిగిరి. ఒకటి—అదితికుండలము లఁపారించుట. రెండు—వరుణచ్ఛత్రమును లాగుకొనుట. మూడు—మేరువునందలి మణిశైలము నాక్రమించుట. నాలుగు—తన్ను వివాహమాడ నొల్లని పదియాఱువేల కన్యకామణులను చెఱయం దుంచి బాధించుట. మహాప్రభావసంపన్నములును సకల శుభదాయకములును నగు ఆ కుండలచ్ఛత్రములు జగదేకవీరుడగు తనయొద్దనే యుండదగిన వగుటచే నదితి, వరుణుల యొద్దనుండి బలాత్కారముగ వాని నాతఁడు గ్రహించెను. మణిపర్వతము సర్వైశ్వర్యప్రదమగుటచే వీరభోగ్యములగు తద్దనరత్నరాసు లెల్ల నతఁడు స్వాధీ

నము చేసికొనెను. ఈకార్యములందు తాతధర్మమే వెలయుచున్నది కాని కేవల మధర్మవర్తనము గోచరించుట లేదుకదా! ఇక కన్యను చెఱయించుచుటను గూర్చి విచారించుము.

నరకుడు మహారాక్షసమునందుడు సార్వభౌముడు కాని సామాన్యనరుడు కాడుగదా. అట్టి ధన్యుని కన్యలు తమంత తామే యుక్కగతలై వరింపఁదగి యుండఁగా, రాజేంద్రుడు స్వయముగజేడినను, చతుర్విధోపాయములు బలాత్కరించినను వా రానిని వివాహమాడ నొల్లకుండుటకు కారణ మేమి? శ్రీకృష్ణప్రబోధములగు నక్కాలపు ప్రజలదృక్పథములందు సగభవమైన సవ్యమగు మార్చే యందులకు కారణము.

శ్రీకృష్ణప్రబోధము

“నరకమహారాజు దుష్టుడని తెలింపకుడు. అతఁడవనియందు నాయంశమున జన్మించినవాడే. అధర్మవర్తనలగు ప్రజలకు కఠినశాసనములగు ప్రభువులను, ధర్మమూర్ఖులగు ప్రజలకు ప్రజాభీష్టప్రదులగు ప్రభువులను నేనే సృష్టించుచుచుండును. ‘అధర్మ మొల్లము. మీకు ధర్మమే కానలె’”నని మీ రెప్పుడు గట్టి ట వహింతురో అప్పుడే కఠినమగు నరకపరిపాలన ముంఠరించి మీకు సౌమ్యపరిపాలనము సంఘటిల్లును. ‘అధర్మకార్యములు చేసిననే కాని యాహారము దొరకదే! మే మెట్లు బ్రదుకఁగల? మని మీ రధర్మ్యుడవద్దు. ‘ఆకలిచేత దేహములనైనఁ ద్యజింతుము కాని యధర్మకార్యములు కొడఁబడ’మను నంతటి ధర్మదీక్ష మీకు కలదో లేదో పరీక్షించుటకే నేను మీకిట్టి కఠినపరిస్థితులు కల్పించితిని. రాజు మిమ్మ ధర్మకార్యములకుఁ బ్రోత్సహించినను మీరు మోసపోవద్దు. రాజసహాయము మీ రపేక్షింపకుడు. యత్తవర్తనములు మాని స్వతంత్రులై, నిర్భయులై, యాత్మజ్ఞులై, ధర్మమూర్తులై భాసిల్లుడు.” అని యనేక విధముల శ్రీకృష్ణుడు తఱియెఱింగి తెలిపిన సద్బోధలు ప్రజల కాకష్టకాలమున హృదయముల బాగుగ నాటుకొన్నవి. ఆ హితోపదేశములను ద్రికరణశుద్ధిగ

నాచరణయం దుంచుటకు కీక్ష వహించియున్నవారగుటచే నరకుఁ డెన్నివిధముల యత్నించినను ప్రీపురుషాదులనేకులు అధర్మమునకు లొంగక రాజనెడఁ బూర్తిగ సహాయయోగము నవలంబించిరి. కావుననే తమ కుమార్తెల నాతఁడు పెండ్లాడి సంబంధములు కల్పుకొని నుత్సహించినను బ్రజ లందుల కియ్యకొననైరి. తమ్ము చెఱయించుచు రాజు సయభయముల సంతయత్నించినను కన్య లంతని వివాహమాడ నొల్లనైరి. వారెల్లరు శ్రీకృష్ణ నామమంత్రమే జపించుచు ధర్మ ట నవలంబించి యుండిరి. ఎన్ని చేసినను బ్రజలు తనకు లోబడనందున నరకరాజు నిరంకుశవర్తనకుఁ గడంగి మురాదీతైత్త్యుల సహాయముచేఁ బ్రజల సర్వస్వమును దనకైవసము చేసికొని వారి ననేక విధముల బాధింపఁదొడఁగెను. ప్రజలు తినఁజిడి, కట్టబట్టలేక నానాబాధ లందఁరేకాని యధర్మమునకు లొంగలేదు; శ్రీకృష్ణసంస్మరణమును మోసలేదు. అట్టి ధర్మ ట దేశమునఁ బ్రబలింపఁపడే నరకపాలన మంత మొందుట తటస్థమైనది.

పండుగదినము

ప్రజలయనుమతిని శ్రీకృష్ణుడు నరకరాజుతనయుడును, నిజభక్తుడును, బరమదయాళుడును నగు భగదత్తుని రాజుగ నేర్పఱిచి కొల్లలుగ రాజు బాక్కనమునఁ బడియున్న ధనరత్న రాసులను బ్రజలకు సమృద్ధిగఁ బంచి పెట్టించెను. వారందఱు మహాసంతృప్తులై తిండికి, బట్టకు, దీపమునకుఁగూడ కఱవంది యనుభవించిన తమ పూర్వ కష్టములెల్ల నడ్డితోఁ దులంగున మఱునాడుగొప్పపండుగ చేసికొనిరి. ప్రతివారును బిండిపంటలతో మృష్టాన్నములు భుజించిరి. నూతనవస్త్రములు ధరించిరి. విజయసూచకముగ నక్కడక్కడ ఫిరంగులు పేల్చిరి. ధనరాసులను లెక్కించుకొని ముదమందరి. కొన్నాళ్ల వఱకు రాత్రులందు గృహములెల్ల దీపావళులచే నలంకృతిము లొనర్చి పట్టపగల్గవలె వెలుగొందఁజేసిరి. నాటినుండి నూతన యుగము ప్రారంభమైనట్లెంచి ప్రజలెల్లరు మహానందమును బ్రకటించిరి. రాజకీయసౌఖ్యోన్నతికి మార్గదర్శకమును, బవిత్ర

మును నగు ఈపండుగను భారతీయు లెప్పుడును మఱువకుండుటకై యా నాడొనర్పబడిన యుత్సాహ కార్యములే కొద్దిమార్పులతో మన భారత దేశమున వివిధ ప్రాంతముల భిన్న రీతులఁ బ్రతియేటను నాశ్వయుజబహుళ అమావాస్యదినమున నాచరింపఁ బడుచున్నవి.

మన యసహాయస్థితి

శ్రీ గాంధీమహాత్ముఁడు బోధించిన అసహాయ సూత్రము సరిగా నెవలంబింపబడిన యెడల నది తప్పక ఫలప్రదమై భారతదేశోద్ధరణ మొనర్చితిరునని నొక్కి చెప్పటయే కదా యీపండుగయొక్క ముఖ్యప్రయోజనము. మహాత్ముఁడు బోధించిన ద్రివిధబహిష్కారములు— అనఁగా విదేశవస్తువులు, బ్రిటిష్ న్యాయస్థానములు, ప్రభుత్వవిద్యాలయములు బహిష్కరించుట—మన దేశప్రజలచరింపఁగల్గిరా ? అట్లాచరించినచోఁ గుడిబిరుదమునకును, భోగసరాయణతకును లోపము వాటిల్లునని కదా మనవారి భయము. కులవృత్తుల ననింపఁ జేసికొని, సరాయుత్తరములమై పడియుండుటవలనఁగాదే మన కట్టిభయము గల్గుచున్నది! ప్రస్తుతిస్థితిలోనైనఁ గొంత కాలుము భోగవాంఛలను గట్టిపెట్టి క్షీతో నిరాడంబరజీవనము చేయుచుఁ ద్రివిధబహిష్కారములకుఁ గడంగినచో సస్యశ్యామలయై, సర్వఫలసంధాయినియై తనరారు పవిత్రభారతమాత మన కన్నవస్తువులనిచ్చి పోషింపక మానునా? అయితే మన లోఁ బెక్కుమంది కాహారము, ఆరోగ్యముకన్న వేడుకలు, వ్యసనములే ముఖ్యమైపోయినవి. ఒక్కవిషయమును గమనింపుడు.

నిరర్థక ధనవ్యయము

స్వరాజ్యసంపాదనకు మార్గదర్శకమై యొప్పు దీపావళి పండుగనాడు మనవా రేమి చేయుచున్నారు? కులాసాగా టపాసులు కాల్చుచున్నారుకదా! అసహాయ యోగ మవలంబించి నిరాడంబరజీవనము చేయుటే మన కర్తవ్యమని ప్రబోధ మొనర్చుకొనవలసిన యాపవిత్రదినమున నందుకు వ్యతిరేకముగ బాణసంచులకై నిష్ప్రయోజనకరమగు ధనవ్యయము చేయుటా? తదర్థమై లక్షల

కొలది రూపాయలు విదేశములకుఁ బంపివేయుటా? ఈ పండుగనిమిత్తము మన బీదదేశమున బాణసంచులకై వెచ్చింపఁబడు ధనమును గూర్చిన సరియగులెక్క మనకుఁ దెలియదు. కాని ఒకకోటి యేబదిలక్షల రూపాయలకు మించియుండునని కొందఱును, అట్లుగాక అయిదాఱుకోట్ల వఱకు నున్నట్లు లంచనావేయఁబడినదని మఱి కొందఱును జెప్పుచున్నారు. ఈపండుగనాడు టపాసులకై వెచ్చింపఁబడు సామగ్రితయుఁ బూడిదలోఁ బోసిన పన్నీరువలె నిరర్థకమే యగుచున్నదికదా! గాలిని శుభ్రపఱుచుట కంతయు సహకారి గావున నెవసరవ్యయము కాదని కొందఱు వాదించఁజూతురు. కాని యట్లు పలుకుట హాస్యాస్పదము. గాలిని శుభ్రపఱుచుట తమవిధి యని తలఁచునంతటి భాగ్యశాలులు తమకు సంతోషసమయము లగు వివాహాది శుభకార్యములందు వినోదములకై వెచ్చించు ధనమున బాణసంచులకుఁగూడ నుచిత స్థాన మిచ్చి కృతార్థులు కావచ్చును. అంతేకాని స్వరాజ్యము వచ్చునటకును ద్రివిధబహిష్కారములను గొనసాగించుచు నిరాడంబరజీవనముఁ జేయుదమని శిశుధము పట్టవలసినరోజున దుర్వ్యయముచేయు టేటిన్యాయము? నిజముగా దేశ మత్యంత దరిద్రావస్థలోనుండఁగా నొకపైస నైన వృథావ్యయము సేయుట మన కనుచితముగాదా?

ధనాభావమున దేశమున నెన్ని జాతీయ విద్యాలయములు మూసివేయఁబడినవి? నెలకు పావలాచందా నిచ్చుకొనఁ జాలు సభ్యులు దొరకమిచే నెన్ని పుస్తకభాండాగారములు నామమాత్రవశిష్టము లైపోయినవి? ఏడాదికి రెండుమూడు రూపాయ లొసంగ సాహసించు చందాదారులు లేకుండుటచే నెన్ని దేశభాషాపత్రికలు విరమింపఁ బడినవి? దేశాభిమానము కల్గియు నేడాది కొక్కపావలా కాంగ్రెస్ చందానైన నీయలేని దరిద్రస్థితిలో మనసోదరు లెందఱు అల్లాడుచున్నారు? దాస్యవృత్తులు త్యజించిన మానధనులగు దేశభక్తు లెందఱు తిండికిఁ జాలక బాధపడుచున్నారు? ఆహా! ఇట్టి దరిద్రావస్థలో నర్థము లేని వేడుకలకై నూటయేబది లక్షలరూపాయల కధిక

ముగ మనము టపాసులకై తగులబెట్టుచుండుట విషాద కరముగదా? ప్రతివత్సర మిథనమంతయు సద్వ్యయ మొనర్పబడుచున్నచో, దేశోపయోగకరములగు జాతీయ విద్యాసంస్థలు, వార్తాపత్రికలు. పఠనమందిరములు మున్నగునవి కొల్లులు కొల్లులుగ నెలకొల్పబడి సత్వర స్వరాజ్యప్రాప్తి కనుకూలపడియుండునుగదా! బాణసంచులు కాల్పుట మాని యథాశక్తిని మగచినూనెతో గొన్ని ప్రమిదనములు పెట్టుకొనుట యను ప్రధానలక్ష్యమును మిగుల్పుట వలన పామర జనాశ్రయమునకు భంగము కలుగక పండుగ కొనసాగ కుండునా?

సార్థకముగు కార్యక్రమము

ఆనాడందఱు త్రివిధబహిష్కారములలో ముఖ్యముగు విదేశవస్తునిర్మాతలను బూని ఖద్దరువస్తుములు ధరించుట—జాతీయ విద్యాలయనిధి, స్వరాజ్యనిధి మున్నగువానికి యథాశక్తిని దానరూపములగు భిక్ష లొసంగుట—దానమునేయుట కిచ్చగించినవారు తాము టపాసులకై పూర్వము వెచ్చించుచు వచ్చిన ధనముతో ఆనాడు వార్తాపత్రికలకు, పఠనమందిరములకు చందా దారులుగను, జందా లిచ్చి కాంగ్రెస్సభ్యులుగను జేరుట మున్నగు పవిత్రకర్మములతో గూడిన నిర్మాణకార్యక్రమము ప్రానిన నేకదా పండుగ ప్రయోజనసహితమగును. వ్యాసములు, ఉపన్యాసములు, హితబోధలు, ప్రకటనలు

మున్నగువానివలన దీపావళి యిట్లు సంస్కరింపఁ బడునని మనము భ్రమింపఁదగదు.

బందరు జాతీయకళాశాల వారివలెనే తదితర జాతీయవిద్యాసంస్థాకులు — పత్రికాధిపతులు— పఠనమందిర నిర్వాహకులు—కాంగ్రెసు కార్యాలయోద్యోగులు—ప్రచారకులు మున్నగువారినే కులు యుపయోగ నమోదినములందు నెమరినరప్రాంతములగు నిర్ణీతగ్రామాదులందు సంచారమొనర్చి చందాలు వసూలుచేయుట ప్రారంభించవలెను. ప్రస్తుత్తతిలో దీపావళికి టపాసులు కాల్పుట దేశమున కవమానకరమనియు, సహాయయోగముఁ బూనుటకు శక్తి నొసంగు సత్సరి స్థితుల నొనఁగూర్చుకొనఁ దీక్ష వహించుట స్త్రీ పురుషాదులెల్లరు ఈపండుగనా యోగ్యవలసిన విధ్యుక్తధర్మమనియు సవనర మగునెడల చిన్న కరపత్రికములమీఁద నచ్చొత్తించి పంచిపెట్టవచ్చును.

దీపావళినాడు నిచ్చియోజనముగ వ్యయంబుపఁ బడుచున్న యద్భుతమగు ప్రజాశక్తిని సవ్యమంగ్రమునకు మరలించి దేశోద్ధరణ కార్యమునకుఁ దోడ్పడునట్టి సత్కార్యదీక్ష మన భారత ప్రజానాయకులకుఁ గలుగు నట్లు లనుగ్రహించుఁ గాత మని దీపజనబాంధవుడగు శ్రీకృష్ణభగవానుని భక్తి శత్రురహితయులమై ప్రార్థించుచు మన మీవిషయము నితతో విరిమింతము.

ఇరులకొకటి, యెండిలో గొడుగు, వాహిన్యాదులకొకటి, సం
గరిమందొక వరవారి, యంభోతను విభూతాంజనం, బాకటక
బరమాన్నంబు, దగ్గ సుధారసము, సర్వవ్యాధులం దాపగం
బరయి నీకు వివేక మయ్యెడును దివ్యజ్ఞాన సంపాదకా!

ఆరిషడ్వర్గమదేభయాధముల నెఱుగ! యంకుశం బూర్ధ్వలో
కరహస్యాసఖి దెల్పు చారిణి, యభూభూంభోద ర్షుంగునిబు,
బారు సంచేంద్రియ ఘోటకవ్రజ ఖలీనోక్త్యప్త, ముముక్షుకా
ధ్వరహోత్రగ్రణి యూ వివేక మిల దివ్యజ్ఞాన సంపాదకా!

భవోమైహికజీవధూమశకటప్రాప్తాన్ముఖిజ్యోతి, మా
నవజన్మానుజ సద్గణగ్రియము, విజ్ఞానస్థితా ప్రభో
గ్యసముక్త జాటును వేగుజుక్క, భవదాదర్శాచలాహోహణ
స్యవసాయంబున కూతుకోల యగు దివ్యజ్ఞానసంపాదకా!

అతితాత్రయ తాకాలమున వైత్యా కీర్ణవారంబు, స
ద్గతికి మూలము, సర్వసమ్మతము, సత్యాన్వేషణార్థాను
ర్జిత ఘంటాంధ, మైహికప్రథమ భూమిప్ర్యాహ తాబూలు వై
శిత్వోద్ధారిణి యూ వివేక మిల దివ్యజ్ఞాన సంపాదకా!

నినునొకాస్థిత ద్విక్రదర్శిని, వియద్గంగా విత్తంబు, సా
నసమున్యాశ్రమ పాలనధ్వజ, మఘప్రపరణ్య దావానలం,
బనుమానాహితానగారుడ, మవిద్యారాత్రి సూర్యోదయం
బనుజా! నీకు వివేక మయ్యెడును దివ్యజ్ఞాన సంపాదకా!

నీనీవాంబరమందు నిద్రధను హౌ, నీమానసారణ్య వి
భ్రజత్పూర్ణ సనంతహౌ, భవనిశాప్రాప్తాబ్జ వింబులు నొ
నోజక దర్పణ మాశ్మదర్శన మహోద్యోగంబునకా, దానకీ
నాజన్మాంతము నేశికుం డగును దివ్యజ్ఞాన సంపాదకా!

ఆదకమాన్వేషు నిష్టదేవత, మహోద్యచ్ఛక్తి సద్రతు, జీ
వోదధ్యాంతర సంస్థితస్థవము, మోక్షోదంత విభ్యాతమ
ర్యాదక జాటువిత్తపుస్తకము, కర్మక్షీణ మంత్రంబు, జీ
వాదర్శంబు వివేక మయ్యెడును దివ్యజ్ఞాన సంపాదకా!

నిను నేకాగ్ర మనస్కుఁగా నునుచు, సందేహాత్మునికొకటి దె
నును, సన్మార్గములందుఁ ద్రిష్ట, సుజనస్తోమాధిపుకొకటియు స
ర్జనదేశంబుల సంగడి డగును, మోక్షోవాప్తి జేకూర్చు భ
వ్యనికాయం బిడుచున్, వివేక మిల దివ్యజ్ఞాన సంపాదకా!

గ. రు. ఇట్టి చిత్రపటములనేక
ములు గలవు. సుశిష్టకన్య-నాం
దూరిన యొకరూపమును, నెడ
సప్రకన్య-నాం దూరిన వేరూ
కరూపమును పూరించు ప్రతి
పాలునూడఁ గలవు.

గర్భచేత్రరసము

ఒక పెద్దపర్వములో ముం
కొన్ని చిన్న పర్వము లిమి
యుండునట్లు గలంచుచు గర్భ
కవిత్వము నిమిషించుచును. ఇం
చునేకవిశేషములు కలవు. ఈ
పదుల యుపయోగార్థమై యు
ప్పకవీయమునకుంకి యొకచిన్న
యుపయోగము నిచ్చుచు
న్నాను. ఈక్రింది కంపద్యము
గర్భ సరసజన్మత్రయము
న్నది—

“శ్రీచక్రము బానన శీవు
భృగోన నుని సిరి గుండు
భావించున్ సంభావిభా
బ్రతియుగ సముదిబహుగు
మహిమన్, నేవేంద్రాది ప్రస్తు
తదేవున్ ధృతిసనయ తుహిన
దినకర కిరణున్, కీచిద్భావ్యో
గున్ సమదేవున్ ధృతిసనయ
యునుప్రసిద్ధిమరదున్.”

ఇది యొకసరసజన్మత్రయము.
ఈవృత్తిగర్భమున రెండుకంప
పద్యము లిమిషియున్నవి. చదు
వరుల యుపయోగార్థమైవాని
సీక్రింద వివరించుచున్నాను.

గర్భప్రథమకందము

క. శ్రీచక్రము బానన శీవు
భృగోన నుని సిరి గుండు
భావించున్ సంభావిభా
బ్రతియుగ సముదిబహుగు
మహిమన్, నేవేంద్రాది ప్రస్తు
తదేవున్ ధృతిసనయ తుహిన
దినకర కిరణున్, కీచిద్భావ్యో
గున్ సమదేవున్ ధృతిసనయ
యునుప్రసిద్ధిమరదున్.”

గర్భద్వితీయకందము

క. నేవేంద్రాది ప్రస్తు
తదేవున్ ధృతిసనయ తుహిన
దినకర కిరణున్, కీచిద్భావ్యో
గున్ సమదేవున్ ధృతిసనయ
యునుప్రసిద్ధిమరదున్.
ఇట్టి గర్భ చిత్రములు చిత్రలేఖనమునందు కలవు.
ఈక్రింద చిత్రపటము వానిని సుస్పష్టముచేయునదిగానున్నది.
ఈనూతన చిత్రమువారిని నొక గర్భరూపముగా నున్నది. ఈ

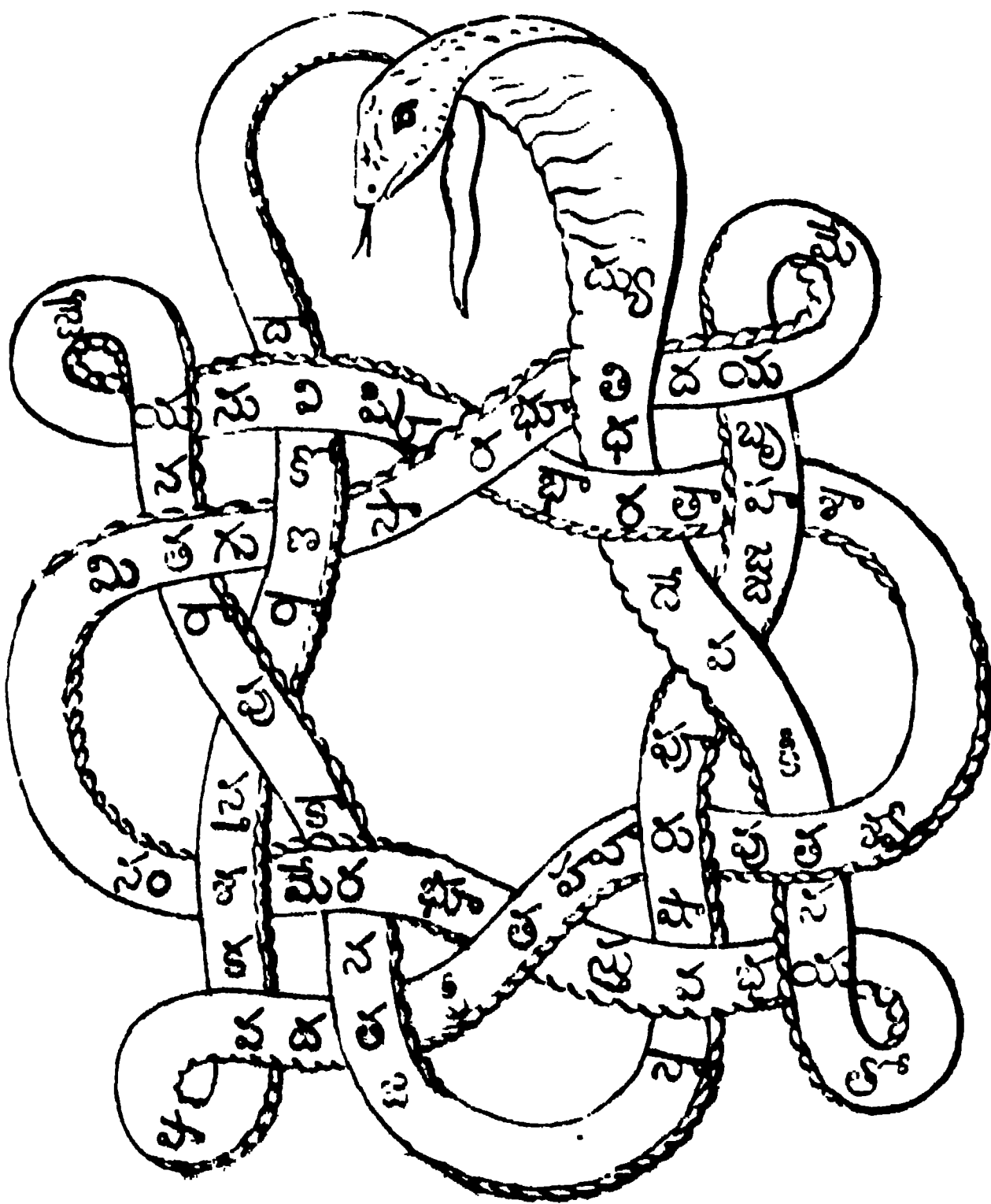
ఈ గర్భచిత్రము చిత్రపటము ఆంధ్రదేశ ప్రసిద్ధినందిన భారతీయచిత్రకళా బ్రతునిపఁబడియున్నది.

రూపము గర్భమందున్న స్త్రీప్రతిమల మూలముగాఁ గలిగినది. గర్భమందున్న స్త్రీలయాకృతులే మొత్తముమీఁద గజరూపమునుగలిగించినవి. గర్భకవిత్వము వలెనే గర్భచిత్రలేఖనమును ప్రాజ్ఞు లెల్లరును గనియానందించుచున్నారు.

బంధచిత్రరచనము

చిత్రకవిత్వములో బంధకవిత్వ మనునది యొకటి కలదు. ఈయది చిత్రలేఖనమునకును, కవిత్వమునకును గల సంబంధమును దన సంబంధము చేతనే వ్యక్తపఱచునదిగా నున్నది. ఈకవిత్వము చెప్పు కవి చిత్రలేఖనమునందుఁ గూడఁ గొంత ప్రజ్ఞ కలవాఁడైయుండువలెను. చిత్రపటమునందే కవితానమత్కృతి యొప్పుచుండిన, ననగా, చిత్రమునందు ముత్యార్థముగాఁ బద్యము లిఖింపఁబడి యుండిన, నయ్యది బంధకవిత్వ మనఁబడును. దీని యుదాహరణ మిచ్చుటకై కవిత్వమును వేటుగను, చిత్రలేఖనమును వేటుగను జూపుటకు వలను పడదు. రెండును గలసి యేయుండును.

అప్పకవీయమునందు యొకఁగఁబడిన యీక్రింది కుండిలినాగబంధము విషయము నంతయు సుస్వక్తము చేయఁగలదు. సగుచులగొఱకై పద్యమునుగూడ నిచ్చితి.

చ. ద్యుతిగర దేవతీవయ లోయభవస్తుత భూరమేళ సం
మిత గణసారభూతి దయ మేయ బృహజ్జన పూరుషాననా
జిత నరకా పురాతనయశేయగువిష్కార భారవాహ కా
శ్వత పురుహూతపీతదవపావక శస్త్రపురాణకొవిదా.

శ్లేషరచనము

శ్లేష కవిత్వమునందును, చిత్రలేఖనమునందును గూడఁ గలదు.

రసికులగు కవులవలెనే రసికులగు చిత్రలేఖకులును శ్లేషరచనమునకై కడఁగుచుందురు.

కవిత్వశ్లేష

ఒకపద్యమునందే యర్థభేదమువలన విషయభేదవర్ణనము గావించునొ నయ్యది శ్లేషకవిత్వ మగును. ఒక యుదాహరణము నిచ్చెదను. రాఘవసాండ్లవీయమునందలి యీక్రింది పద్యముచే నయోధ్యాపుర నగ్రమును, హస్తీపురవర్ణనమును గూడఁ గావింపఁబడి యున్నది. —

అ. వెలయు నఖిలభువనములలో నవారణ-నగరిపురమతల్లి నాఁ దనర్చి
రాజ్యలక్ష్మీ మిగులఁ బ్రబలనఁగొగ్గనా-రాజవినుతిగనినరాజధాని.

ఈపద్య మొకవిధముగఁ బదచ్ఛేదమును జేసికొనిన నయోధ్యాపురవర్ణన మగుచున్నది; ఇంక నొకవిధముగఁ బదవిభాగము కావించుకొనిన హస్తీపురవర్ణన మగుచున్నది. వారణనగరివర్ణనములో నయోధ్యాయనునది యుద్ధము చేయుటకు శక్యము కానిది యను నర్థము నిచ్చునది యగుచున్నది. అయోధ్యానగ్రములో “అఖిలభువనములలోన, వారణనగరి, పురమతల్లి” అనునది “అఖిలభువనములలోన్, అవారణనగరి పురమతల్లి” యగుచున్నది. కవిత్వములో నిట్టి శ్లేష చమత్కారము లనేకములు గలవు. ఒక పద్యముందే సంబంధ మింతయును లేని భిన్నవిషయ వర్ణనములుపొడి నుండును.

చిత్రలేఖనమునందుఁగూడ శ్లేషరచనము గలదు. ఒకచిత్రముచే తనే యనేక పదార్థములు వ్యక్తము చేయఁబడునొ నయ్యది చిత్రలేఖనమందు శ్లేషయగును. ఈక్రిందిపట ముట్టి శ్లేషము తెలుపునదిగనున్నది.

ఈ చిత్రపటమొక్కండే యాంగ్లదీవుల యాకృతిని, ద్విపక్తిపైఁ జూట్ట గాల్చుచుఁ గూర్చుండియున్న యొకపాశ్చాత్యుని యాకృతిని గూడ నూచించుచున్నది. కావున నీయది శ్లేషచిత్రలేఖన మగుచున్నది. ప్రాథులగు చిత్రలేఖకు లిట్టి శ్లేషచిత్రముల వ్రాయుటయు, వానిం గని రసకు లానందించుటయును గూడఁ గలవు. పై చిత్రపట మొక యాంగ్లేయప్రకటన పత్రికనుండి గ్రహింపఁబడినది. ఇట్టి శ్లేష చిత్ర రచన మాంగ్లేయులందే కాక మనయందును గలదు. మనవారు భారత దేశము నొక స్త్రీగను, సింహాశద్వీప మొక తా..ర ముగ్ధుగను గాన్పించు నట్లు చిత్రించుచున్నారు. ఇట్టి శ్లేషలం గని మన రసకులెల్లరు నానందించుచున్నారు.

వస్తువర్ణనము చేయుటలోఁ గని చూపినంత నేర్పు నంతటి చిత్రలేఖకుడైనను జూపలేకున్నాడు. రామరాజహూషణుఁ డీడ్రింది

పద్యములో నదిని స్త్రీగ నర్థించుటలోఁ బరిపూర్ణముగ జయము నొందినాడు.—

ఉ. “వేణీ లింపఁ గంపితనవీనమృణాళ భుజాగ్రకంకణ శ్రేణీ నటింప లోలశఫరీ నివిరీ సకటాక్షకాంతి వి స్నానము మాప హంసక గణాకృతానంబులు మీఱ నైకత శ్రోణి వినిర్మితాబ్జముఖశోభిత యై కడు సంభ్రమించినన్.”

నదీపరముగ నగ్రము చెప్పఁబలసినచ్చినప్పు డీ పద్యమునందలి పద ములన్నియుఁ దత్పరము భానమునిచ్చుచున్నవి. “వేణీ లింపన్” అనఁగ “నవాహము లింపగ” నని యగ్రము ఇట్లే యన్నియుఁ జూచుకొన వలెను. స్త్రీపరముగ నగ్రముఁ జెప్పునపుడును ఇందలి పదములన్నియు స్త్రీపరము భానమునే చెప్పుచున్నవి. “వేణీ లింపన్” అనఁగ “జడ కడలఁగ” నని భానము. ఇట్లే పక్కినవి చూచుకొనవలెను. నదీపర మగు

ఈమును జెప్పునపుడు సరిగనదిని సంతోషము నర్జించు చున్నట్లే తోచును. స్త్రీగనగ్రము నగ్రమును చెప్పు నిప్పుడు సరిగ స్త్రీగనగ్రము చేయుచున్నట్లే మొదిటి ముండి తుదివఱకును తోచును.

ఇకఁ జిత్రలేఖకుల నేర్పుంగూర్చి ముచ్చటించు చుండుము. ఈకళయందుఁ బ్రఖ్యాతి లభించిన రవి చక్ర గంగావల్లభ మును జిత్రించినాడు. ఇందు గంగా నదిని స్త్రీగఁ జిత్రింప నేంచి లేఖనమును గావించె. కాని ఎక్కుముల నాధారముచేసికొని సత్యముచేసిన రచ నయూగో నదిలో వేటుగ నొకస్త్రీయున్నట్లు కాన్పించుచున్నది. కాని నదిగా భావించునపుడు ముత్తమం తయు నదిగను, స్త్రీగా భావించునపుడు ముత్తమం తయు స్త్రీగను గాన్పించుటలేదు. కాన చిత్రలేఖ కుఁడు నదిని స్త్రీగ వర్ణించుటలో నెగ్గలేకపోయి నాడు. ఈ క్రంది గంగానదికణ చిత్రముంబట్టి ము చులకు విషయము బోధపడఁగలదు.

కొందఱు చిత్రకవిత్వమును దృఢీకరింతురు. అది సరసమగు పనికాదు. సరసమగు భౌతికవిత్వముంత మనోహరముగా నుండకుండినను చిత్రకవిత్వమును గని కజన స్వాదయాహ్లాదము నొనరించుచునే యుండును. కావుననే చిత్రలేఖనకళయందుఁగూడ నిది వెలయు చున్నది. ఇదియుఁ గళయే. కళలలోఁ జేర్పఁదగిన చిత్రరచనముం గూర్చి కొంత ముచ్చటించుకొనినాము గావున నిక భావరచనముం గూర్చి యిండుక ముచ్చ టించు కొందము.

భావరచనము

కవిత్వములో భావప్రధానమగు కవిత్వము చాల ఘనమైనది. చిత్రలేఖనమునందుఁ గూడ భావ వ్యక్తీకరణ మొనర్చు చిత్రరచనములు చాల మెచ్చు కొనఁదగినవై యుండును. ఉభయమునందును భావ వ్యక్తీకరణ మొనరించు నుత్తమరచనములు బహువిధ ముల నుండును. వాని కన్నింటికని నుదాహరణముల

నీ చిన్నివ్యాసమున నిచ్చుట గుర్తుము. వీనింగూర్చి ప్రత్యేకవ్యాసముండదనది. కాన దిక్పర్యవముగా నొక యుదాహరణమునామ్రమిచ్చుట నిచ్చెదను. ఈక్రింది చిత్రపటమును, పర్యవమును భస్మీభూతమున పతిం గని రతీదేవి గుఱియించునట్లును సుస్యక్తము చేయించునట్లును. ఈ రెండు రచనములును గూడ చేసినచేస్తూని శేషముల స్యక్తపటమునవియై, హృదయభావ బోధనములు యున్నవి. కావున నిట్టి భావ రచనముల మించు రచనములు లోకములో వేరొందు శక్తి.

మూ మాంగవాడు చేయు భావవ్యక్తీకరణమునలె నుండును. కవిత్వము చేయు భావవ్యక్తీకరణ మన్న నో, వాగ్మియగువాడు చేయు భావవ్యక్తీకరణమునలె మనోహరమై శోభించును. కానఁ గవిత్వమును మించిన కవి లోకములో లేదు. కాని కవిత్వము నేత్రపర్యం బొనర్చుటకై చిత్రలేఖనమును, శ్రోత్రపర్యం బొనర్చుటకై సంగీతమును సాయమునదీసికొనిన లోకాతీతమహిమచే జెన్నరును. ఈమాంగవాడుకళలు నేటిభరించిన బ్రహ్మానందరస ముట్టిపడును. ఇట్టి కళావిశేషములు

ర తి వి లా ప ము

పగవశ్యమై పడి గతి నెచ్చెగఁ దప్పితఁ లేచి మాచి విభిసాడవు నిజే
శ్వగు సావివుఁ గాన కన్నులు బరుపాకృతి నున్న భస్మప్రంజముఁ గాంచెన్.

—నన్నెచోడని కుమారసంభవము.

భావవ్యక్తీకరణము చేయుటలోఁ గవిత్వమున మన్నంఁ యవకాశము చిత్రలేఖనమునకు లేదు. చిత్రలేఖనము చేయు భావవ్యక్తీకరణమున భారతవర్షంబునఁ బరిపూర్ణాభివృద్ధి నందుటకై పగమేశ్వరుఁ డనుగ్రహించుగాక!

కీ. శే. ది. బ. డాక్టరు త్రికిళాంబి రామానుజాచార్యస్మృతి

విద్యా దూసి రామమూర్తి శాస్త్రి గారు

కీ. శే.

సంస్కృతాధ్యాపనార్థమనెనె జేయుచు
గడిపె నెవ్వడు లెనకల మెల్ల
ఆనందనంత్ర సానందకారవ
పాత్రుడనెవ్వ నెవ్వడు ప్రాయమునని
ఉభయభాషల గిరి ముద్ధరించె నెవ్వడు
పూని పాలకులతో బోరి తుదకు
విజయపురీశు వేడి పండితుల యికిం
చనన్వ మెనెవ్వ గ్రుంచి నాడు
సంస్కృతకళాలయం బనుసరసాశకు
సంతికాశ్రయభూరుహ ముమ్మె నెవ్వడు
అతడు రామానుజాచార్యుడ స్మృతించె
కీరనికొలుత కల్గె నీ దేశమునకు.

త ప్పొసర్చినభృత్యశ్రతి కైక గోపించి పొట్టపై నెన్నెడు గొట్ట జేవెడు
పరిజనుల్ దనుషనిపాట్లు దప్పన నహం పరు సంపు బుక్కుల బుక్కుడెవ్వడు
అధికారి యని యెంత యవినీతు నైసను నాగ్రహమ్మునె దూల నాడె జేవెడు
తా జేయుక్రియయె యుత్తరముగా దగు గాని యస్యభాషణము నాడె జేవెడు
అగ్రహవేశమును జూపు నదను రాగ-లేనికోపమ్ము నెట్టగా యూనునెవ్వడు
నతడు రామానుజాచార్యుడ రిగె దివికి-పండితజనాని శోకమ్ముపాలుసేసి.

వంశదీక్షకులైన వరతనూజుల గాంచి తీర్చి దేవర్షిపితృ-ణములను
అగ్రగణ్యత నొంది యన్నింట నొప్పగ దేశమాతృ-ణమ్ము తీర్చి భక్తి
ప్రాలు మాలినయట్టి ప్రాచ్యవిద్యల దేర్చి తీర్చియు భారతీదేవి ఋణము
ప్రవిమలస్వీయ ప్రవర్తనాదుల తీర్చి ప్రభువుఋణమును భక్తి మీఱ
ఘనతరసువర్ణవర్ణసంకలిత మైన-భవ్యహా శననామము భారతీయ
విభాధహృత్పీఠములను స్థాపించివిష్ణు-ధామము జేరె రామానందార మకట!
ప్రభవఘ్నానసితచతుర్దశి యదేమి-పాపపుదినమ్ము త్వస్మృతివార్తయకట!
కరముగతినమ్ము సంతాపకరము నయ్య-విన వలసి వచ్చె మాకు మానీనులవియ.
ఉర్వినున్నతథామమ్ము నొసంగినట్టి-సచ్చిదానందమూర్తి మా సర్వసముడు
పరమపదనాథుడ డొసంగుత బరిమపదవి-నాత్మశాంతిని నీకనఘా, పరమున.

కీ. శే. పావలూరి శ్రీరామలుగారు

జన్మస్థానము: స్వర్ణ, గుంటూరు జిల్లా.

విద్యభ్యాసము: బి.ఎ.ట్ట, గుంటూరు, విజయనగరము.

జననము 15-9-1906.

నిర్వాణము: మంఖ శుద్ధ అష్టమీ (14-2-28)

శ్రీరామనిర్వాణము:—నా శ్రీరామలును, నేనును ఇందుమించు సమవయస్కులము. నయస్సన అతనికంటే నేనొకంత పెద్దనను బాదిన భుమున నా సమకాలినులనేపల కంటే నాతడే పెద్ద. చిన్ననాటిచెలిమి చిరస్మరణీయమును, బలవత్తగమునుగలవంటేని మా శ్రీరామనిగూర్చి నాయనగిన విషయ విధిముగ నున్నను పట్టా భావముచే సంక్షేపించెను. అసహాయోన్మ మారంభించెనుఅందు దేశ మాత పిలుపు నాకర్ణించి ప్రభుత్వపాఠశాలను బహిష్కరించిమహా మా శ్రీరామని నిరవధిక దేశభక్తికి ప్రబల నివర్తనము. నామంతి తన మేన బ్రాణము లుండునంతవరకు స్వదేశచక్రవర్తిధారా గీతాంకంబు దుడై యుండుటయే యీతని అచంచలకార్యదీక్షకు, ధృఢసంకల్పము నకును పరమ సమాణము. గురువుల, బంధుజనుల, మిత్రకోటియొక్క ప్రేమను మారగించి యుండుటయే యీతని సుసంపదకు సాక్షి. “అనివార్యమగు రుగ్మత అడ్డువచ్చి పట్టభద్రుడని యనిపించు కొనజాల నీడుకపోయెదా!”యని సహపాఠిలును, “కతిపయ దినంబు

లలో వివాహముహూర్తము నిశ్చయించియుండ నింతలో నట్లు పడు గు నటి సమయాలిన దైనము మానానిని మూడు పోగులతో నుండిగనే విగతీపురి జేసెదా!” యని చేతి కక్కగట పట్టిన పుత్రుని గోల్పోయిన మౌక్తిరామని తండ్రియు చింతింపచున్నను. కాని పట్టా నిశ్చయించిన కన్యకను స్వీకరింపకమున్నె అల్పప్రాయమున “యా తమిళునికన్యకను జేపట్టెను. పట్టపరీక్షకు రుగ్మత అంకితముగ నేర్పకెను తన నిర్మలచారిత్రముచే నిష్కాపక కన్యకానూనముచే నానె గెన్నడో తనబంధుమిత్రుల మానసముల పట్టగ్రు డాగెను. తా చదివిన విరువునకు తన వినయమే భూషణముగ, తా సలిపిన శ్లోక్తికి తన సుహృద్భయంబు సాక్షిగ, తా నాచరించిన కార్యములకు తన యంగరాత్మయే ప్రమాణముగ, నమ్రత్వది గుణగ మలకు తనవాక్కు ధృష్టియే తార్కాణముగ ఉరువదిరెండేడులు వింధ్యబ్రహ్మచారియై, అత్యంత దేశభక్తి యుక్తుడై ఇహలోకయాత్ర ముగించి మా శ్రీరామని గాంధీముని జేరెను. —నీలంరాజు వెంకట శేషయ్య.

స్వప్నమూర్తి

ప్రతివాది భయంకరం రంగాచార్యులు గారు

తనదు వెలుగులగుమితీయదనపుటలల
భువనముల ముంచి కరగించు మూర్తి యెట్లు
చండమధ్యాహ్నమార్గండు సరస జేరి
గుసగుసల నాడగల మైత్రి గూడి యుండు!

ఏమరని నవ్వు తళుకుల నింపు గురియు
శ్యామలత యెన్నడో యేగె నఖనివీడి
తీవచలిమోము వెల్లనై దిగులు జెందె
నీడరీమళ మెందుండి యోగుదెంచు!

తాగకల నాట్య మింతయు దరుగలేదు
ముగ్ధ యీశాంతిబాల సమ్మోహనంపు
గానమున నప్రశుతి యింతయైన లేదు
వానచిన్కు లేకడనుండి వచ్చు నిపుడు!

మున్ను నే నిట్టివింతల నెన్న జేరుగ;
గాని మిము గన్నదాదిగా గలిగె నిట్టి;
వెందొ చూచితి మిము, జ్ఞప్తియందు లేరు;
కరుణ జెప్పు డెవ్వరు మీరు? కవిని నేను.

ప్రభవసంవత్సర విశేషములు

౧౯౨౭

ఏప్రిల్

౨. వ్యవసాయ విచారణ సంఘమువారు ఇంగ్లాండుకు ప్రయాణమయిరి.

౩. సక్లెట్ వాలాగారు బొంబాయి నుండి ఇంగ్లాండుకు ప్రయాణమయిరి.

౪. హిందూ మహాసభ-పాట్నా.

౫. అయిదవ అఖిలభారత పన్నుశాసన మహాసభ-నెల్లూరు.

౧౫. అఖిలభారత వైద్యసమ్మేళనము-పాట్నా.

౨౦. డాక్టర్ ఆనందబిట్ వి. యస్. శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు పశ్చిమ బెంగాల్ లో ఏజంట్ నగలు గానియమింపబడిరి.

౨౧. వి. జి. పటేలుగారు లండను చేరిరి.

౨౭. జి. యస్. నేనుగుప్తగారు మరల మూడు మారు కలకత్తా కాన్ఫరెన్సును కధ్యక్షులుగ నెన్నుకో బడిరి.

౨౯. బొమ్మిలి మహారాజుగారు కీర్తి శేఖు లయిరి.

మే ౨. సిల్హాలో భారతరాజపుత్రుల సభ జరిగినది.

౧౧. అరలనుప్ప చంద్రగౌడుగారు చిత్తూరులో వైద్యశాల నిర్మించుటకు 1 లక్ష రూ. విరాళ మిచ్చిరి.

౧౫. సుభాషు చంద్రబోసుగారి విడుదల.

౧౬. బొర్నిక్రవర్సిన్ పటేలుగారి సంభాషణ.

జూన్ ౨. గౌ. శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు పశ్చిమ బెంగాల్ ప్రయాణమయిరి.

౯. నామిడిపూడి వెంకట రంగయ్యగారు విజయనగర సంస్థానపు దివానుగా నియమింపబడిరి.

జూలై ౨. కోయంబత్తూరులో బ్రాహ్మణేతర మహాసభ.

౩. గాంధీమహాత్ముడు బెంగళూరులో ఖద్దరు ప్రచర్యనము ప్రారంభము చేసిరి.

౪. బొంబాయి కాన్ఫరెన్సు ఇంజనీరు గంటి లక్ష్మీ నరసింహముగారు కీర్తి శేఖులయిరి.

౧౪. వ్యవసాయసంఘ సభ్యులు సర్. లాలాగంగారాము గారు దేశోపకారమునకు 14 లక్షల దానము చెయ్యచు వీలువ్రాసి కీర్తి శేఖు లయిరి.

౧౯౨౭

౧౫. డి. బి. టి. రంగాచారిగారు ఆస్ట్రేలియా నుండి తిరిగి వచ్చుచు కొలంబో చేరిరి.

౧౭. వి. జి. పటేలుగారు గ్లాస్కో సగరమున ప్రథమ భారత నాకాప్రయాణ ప్రారంభోత్సవమును జరిగిరి.

౨౪. పంజాబులో ఘోరపాఠ్యులను గావించిన డయ్యరు నేనాని మృతి నొందను.

ఆగస్టు ౩. సర్ సి. పి. రామస్వామి అయ్యరుగారు జినివాసభకు ప్రయాణమైరి.

౫. "ఆంధ్రప్రకాశిక" సంపాదకులు ఏ. సి. పార్థసారథి నాయుడుగారు కీర్తి శేఖు లయిరి.

౧౧. పటేలుగారు బొంబాయి వచ్చి చేరిరి.

౧౯. సి. యస్. ఆంధ్రమాసుగారు ఆస్రీకానుండి బొంబాయికి తిరిగివచ్చిరి.

౨౧. మోతీలాల్ నెహ్రూగారు యూరపునకు ప్రయాణమైరి.

౩౧. గాంధీమహాత్ముడు బెంగళూరు విడిచెను.

సెప్టెంబరు ౩. గాంధీమహాత్ముడు మదరాసు చేరెను.

౭. అకెంట్ల వారు నూలుసంరక్షణ చట్టము నామోదించిరి.

అక్టోబరు ౪. విజయనగర స్థాన పండితులు కట్టా పాపయ్యశాస్త్రిగారు కీర్తి శేఖులైరి.

౧౬. సర్ సి. కుమారస్వామిశాస్త్రిగారు యూరపునుండి మద్రాసు వచ్చిరి.

౧౮. సినిమాకమిటీవిచారణ ప్రారంభము

౨౨. నెహ్రూగారు లండను చేరిరి.

౨౯. ప్రభుబ్రాహ్మణేతర యువజనసభ-చెన్నపురి.

౩౧. బెసంట్ ముగారు మద్రాసు చేరిరి.

నవంబరు ౧. నెల్లూరు మండలమున తుపాను.

౭. అఖిల భారత ఇంజనీరింగు సభ-కరాచి.

౧౨. గాంధీమహాత్ముడు కొలంబో చేరెను.

౧౧. తొమ్మిదవ ఆంధ్ర రాష్ట్రీయ మహాసభ-అనంతపురము.

౧౩. ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయ సభ-అనంతపురము.

౧౯౨౨

౧౯౨౨

నవంబరు ౧౩. ఆంధ్రగాయక మహాసభ-అనంతపురము.

డిసెంబరు ౨౩. అఖిల భారత సంఘ సంస్కార మహాసభ-చెన్నపురి.

౧౩. జమిందారుల మహాసభ-చెన్నపురి.

౨౪. అఖిల భారత పారిశ్రామిక వాణిజ్య మహాసభ-చెన్నపురి.

౨౪. మదరాసు హైకోర్టు న్యాయమూర్తులుగా నుండిన సర్ టి. సదాశివయ్యగారు కీర్తి శేషు లయిరి.

౨౫. భారతవిద్యార్థి మహాసభ-చెన్నపురి.

౨౫. ప్రెజ్ డయానియల్ కాంగ్రెసుసభ-కాన్పూరు.

౨౬. హాకీం అబ్దుల్ ఖాన్ గారు కీర్తి శేషు లయిరి.

డిసెంబరు ౧౪. సర్ పి. రాజగోపాలా చారిగారు కీర్తి శేషు లయిరి.

౨౭. అఖిల భారత రిపబ్లికను మహాసభ-చెన్నపురి.

౧౫. రావు సూర్యారావు నాయకుగారు హిందూ ధర్మా దాయకుల బోర్డు అధ్యక్షులుగా నియమింప బడిరి.

౩౦. వర్ణాశ్రమధర్మ మహాసభ-చెన్నపురి.

౧౫. ఆఫ్ఫిన్ఫానపు అమీరుగారు మూరపు యాత్రకై బొంబాయి వీడిరి.

౩౧. అఖిలభారత జీవకారుణ్య మహాసభ-చెన్నపురి.

౧౯౨౩

౧౬. భారత వేదాంత మహాసభ బొంబాయిలో జరిగెను.

జనవరి

౨౧. అఖిలభారత పారిశ్రామిక ప్రదర్శనము-చెన్నపురి.

౩. కలకత్తాలో సైన్సు కాంగ్రెసు డాక్టరు సైమన్సుగారి యధ్యక్షతను జరిగెను.

౨౨. అఖిల భారత ప్రకృతి చికిత్స మహాసభ-చెన్నపురి.

౧౧. సుప్రసిద్ధాంగ్ల నటనాకారుడను, కవియు నగు థామస్ హార్డిగారు కీర్తి శేషు లయిరి.

౨౩. అఖిల భారత ఖిద్దరు ప్రదర్శనము-చెన్నపురి.

౨౫. జి. రంగనాయకులు (ఆక్స్ ఫర్డు) గారు చెన్నపురి పచ్చయప్ప కళాశాలలో "ఎకనమిక్సు" పండితులుగా నియమింపబడిరి.

౨౩. భారత యువజన మహాసభ-చెన్నపురి.

౨౪. రాష్ట్రభాషా హిందీ మహాసభ-చెన్నపురి.

౨౪. అఖిల భారత కాంగ్రెసు సంఘసభ-చెన్నపురి.

ఫిబ్రవరి

౨౫. అఖిలభారత భిక్షాశను మహాసభ-చెన్నపురి.

౧. క్రొత్త రిజర్వుబ్యాంకు బిల్లు త్రోవేయ బడినది.

౨౫. అఖిలభారత గాయక మహాసభ-చెన్నపురి.

౩. సైమన్ కమిషను వారు బొంబాయి చేరిరి.

౨౫. అఖిలభారత ఆర్యసమాజసభ-చెన్నపురి.

౧౨. హరిశ్చంద్ర విష్ణుదాసుగారు కీర్తి శేషులైరి.

౨౫. వహ్మీకుల క్షత్రియ మహాసభ-చెన్నపురి.

మార్చి ౫

౨౬. అఖిలభారత జా'య మహాసభ-చెన్నపురి.

డి. బి. డా. కిలాంబి రామానుజాచార్యులు గారు కీర్తి శేషులైరి.

౨౬. జాతీయపతాక స్థాపనము, కాంగ్రెసుగరము-చెన్నపురి.

౨౭. రంగనాథ మొదలియారు, ఆరోగ్యస్వామి మొదలి యారుగారు తమ మంత్రిపదవులకు రాజీనామా నిచ్చిరి.

౨౬. అఖిల భారత మహమ్మదీయ విద్యసభ-చెన్నపురి.

౧౧. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవి వృత్తిపూర్తి యుత్సవము.

౨౬. దేశీయ సంస్థాన ప్రజా మహాసభ-చెన్నపురి.

౧౪. సర్వేంద్రప్రసన్న సింహప్రభువుగారు కీర్తి శేషులైరి.

౨౬. అఖిల భారత గ్రంథాలయ మహాసభ-చెన్నపురి.

౨౭. అఖిల భారత ఆస్తిక మహాసభ-చెన్నపురి.

౨౬౦

